SIMON SEBAG **MONTEFIORE**

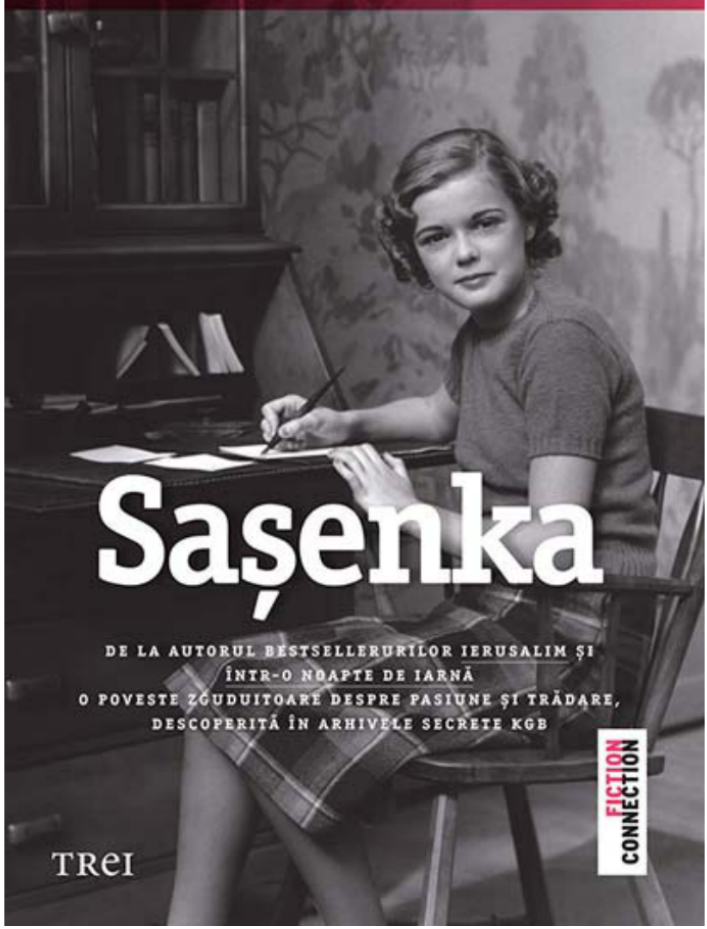

Sașenka

DE LA AUTORUL BESTSELLERURILOR IERUSALIM ȘI ÎNTR-O NOAPTE DE IARNĂ

O POVESTE ZGUDUITOARE DESPRE PASIUNE ȘI TRĂDARE, DESCOPERITĂ ÎN ARHIVELE SECRETE KGB

FICTION CONNECTION

TREI

Simon Sebag Montefiore

Sașenka

Traducere din engleză de
Laura Karsch

TREI
2015

FICTION CONNECTION

COLECȚIE COORDONATĂ DE
Magdalena Mărculescu

SASHENKA
Simon Sebag Montefiore

Copyright © Simon Montefiore 2008

© Editura Trei, 2015
pentru prezenta ediție

O.P. 16, Ghișeul 1, C.P. 0490, București
Tel.: +4 021 300 60 90 ; Fax: +4 0372 25 20 20
e-mail: comenzi@edituratrei.ro
www.edituratrei.ro

ISBN ePUB: 978-606-719-582-8
ISBN PDF: 978-606-719-583-5
ISBN Print: 978-606-719-299-5

Editori: Silviu Dragomir, Vasile Dem. Zamfirescu
Director editorial: Magdalena Mărculescu
Redactor: Alexandra Hânsa
Coperta colecției: Faber Studio
Foto copertă: © H. Armstrong Roberts/Corbis
Director producție: Cristian Claudiu Coban
Dtp: Corina Rezai
Corectură: Ana-Maria Tamaș, Mihail Nacu

Această carte în format digital (e-book) este protejată prin copyright și este destinată exclusiv utilizării ei în scop privat pe dispozitivul de citire pe care a fost descărcată. Orice altă utilizare, incluzând împrumutul sau schimbul, reproducerea integrală sau parțială, multiplicarea, închirierea, punerea la dispoziția publică, inclusiv prin internet sau prin rețele de calculatoare, stocarea permanentă sau temporară pe dispozitive sau sisteme cu posibilitatea recuperării informației, altele decât cele pe care a fost descărcată, revânzarea sau comercializarea sub orice

formă, precum și alte fapte similare săvârșite fără permisiunea scrisă a deținătorului copyrightului reprezintă o încălcare a legislației cu privire la protecția proprietății intelectuale și se pedepsește penal și/sau civil în conformitate cu legile în vigoare.

Lectura digitală protejează mediul

Versiune digitală realizată de elefant.ro

Pentru Santa

Unde valurile mării stropesc
Stâncile pustii...
Cu tandrețe o vrăjitoare
Talismanul ei mi-l dărui.
Cu blândețe ea îmi spuse:
Tu nu trebuie să-l pierzi,
Cu puterile imense,
Dragostea ți-l oferi.

Alexandr Pușkin, *Talismanul*

Uneori, prin aceste locuri, întâlnești oameni atât de remarcabili, încât, indiferent cu cât timp în urmă i-ai cunoscut, îți este cu neputință să ți-i amintești fără să-ți tresară inima.

Nikolai Leskov, Lady Macbeth din Mtsensk

Abandonat sunt, un orfan, și nimeni nu îmi poartă de grijă,
Am să mor curând și nimeni n-o să se roage la mormântul meu,
Numai privighetoarea va cânta uneori în copacul alăturat.

Cântecul copiilor străzii din Petrograd, 1917

Universitatea din Moscova
Gazeta Facultății de Științe Umaniste
12 martie 1994

Anunțuri

Locuri de muncă

Angajăm imediat tânăr istoric, având experiență de cercetare în arhivele de stat rusești. Proiectul: istoria unei familii, căutare persoane dispărute etc.
Șase luni. Se cere discreție absolută.
Salariul în $ plus cheltuieli. Condiții: Pașaport/acte de identitate valabile. Numai cei mai buni absolvenți pot aplica. Persoana de contact: academicianul Boris Beliakov, șeful Catedrei de Istorie Modernă și Contemporană, Facultatea de Științe Umaniste.

PRIMA PARTE

Sankt Petersburg, 1916

1

Era abia după-amiază, dar soarele apusese deja, când trei jandarmi ai Țarului își ocupară pozițiile în fața Institutului Smolnîi pentru fetele din înalta societate. Era un lucru neobișnuit să vezi în ultima zi a anului școlar polițiști în fața celui mai prestigios internat de fete din Sankt Petersburg, dar iată, aici erau, imposibil de confundat în paltoanele lor militărești, gri-închis, cu săbiile scânteietoare și căciulile din blană de miel, cu șiret din păr de cal. Unul pocnea nerăbdător din degete, altul își deschidea și închidea tocul din piele al revolverului Mauser, iar al treilea stătea neclintit, cu picioarele depărtate și degetul mare prins de curea. În spatele lor se îngrămădeau în așteptare sănii trase de cai, împodobite cu blazoane roșii-aurii, precum și câteva limuzine strălucitoare. Fulguia, dar zăpada nu se vedea decât în licărirea felinarelor și în lumina galbenă a automobilelor care treceau pe stradă.

Era a treia iarnă din Marele Război și părea cea mai întunecată și lungă de până atunci. În spatele porții negre, din capătul aleii pavate, se înălțau în amurgul timpuriu splendidele coloane albe ale Institutului, ca un trans–atlantic care plutește în ceață. Nici măcar acest internat, patronat de Țarină și frecventat de fiicele aristocraților și profitorilor de război, nu mai reușea să asigure hrana elevelor sale sau să încălzească dormitoarele. Anul școlar se încheia mai devreme decât de obicei. Bogații sufereau și ei de pe urma lipsurilor. Puțini își mai puteau permite combustibilul pentru automobile, iar trăsurile reveniseră la modă.

În Sankt Petersburgul măcinat de război, întunericul iernii avea o notă aparte, de beznă arctică sumbră. Zăpada pufoasă înăbușea zgomotele cailor și motoarelor, dar gerul tăios ascuțea mirosurile: petrol, balegă, aburul de alcool din respirația vizitiilor care sforăiau, penetranta apă de colonie și țigările șoferilor în uniforme cu tighele galbene și roșii, precum și aromele florale de la gâturile femeilor care așteptau.

Pe bancheta din piele roșu-burgund a unui Delau–nay-Belleville ședea la lumina unei lămpi cu petrol o femeie tânără, serioasă, cu fața în formă de inimă, ținând în poală un roman englezesc. Audrey Lewis — Mrs Lewis pentru stăpânii ei, Lala pentru protejata ei adorată — dârdâia de frig. Se acoperi mai bine cu blana groasă de miel; purta mănuși, o căciulă din blană de lup și un palton gros. Și totuși, tremura de frig. Nu-i acordă nicio atenție lui Pantelimon, șoferul, când acesta se așeză pe scaunul său și își aruncă zvâcnind din degete țigara în zăpadă. Ochii ei căprui erau ațintiți asupra intrării școlii.

— Grăbește-te, Sașenka! murmură Lala în engleză.

Se uită la ceasul de alamă din peretele de sticlă, care despărțea bancheta din spate de locul șoferului.

— Nu mai e mult!

O bucurie maternă îi inundă pieptul: își imagină alergând spre ea, prin zăpadă, silueta înaltă a Sașenkăi. Puține mame veneau să-și aștepte odraslele în fața Institutului Smolnîi, și aproape niciun tată. Însă Lala, guvernanta, venea de fiecare dată după Sașenka.

Câteva minute doar, copila mea, gândi Lala, copila mea serioasă, deșteaptă, fermecătoare.

Felinarele care licăreau în spatele gingașelor flori de gheață, de pe geamurile aburite ale automobilului, îi dădeau sentimentul că se întorsese în timp la Pegsdon, satul copilăriei din Hertfordshire. Nu mai fusese de șase ani în Anglia și se întreba dacă avea să-și mai revadă vreodată familia. Dar, dacă ar fi rămas acolo, nu ar fi cunoscut-o pe draga ei Sașenka. Intrase în slujbă la baronul și baroneasa Zeitlin cu șase ani în urmă și începuse astfel o viață nouă în capitala Rusiei, Sankt Petersburg. Acum șase ani, o fetiță în costum marinăresc o întâmpinase cu răceală, o studiase din cap până-n picioare și îi întinsese apoi englezoaicei mâna, așa cum oferi cuiva un buchet de flori. Noua guvernantă nu cunoștea mai deloc limba rusă, dar se lăsă într-un genunchi și cuprinse între palmele ei mânuța fierbinte a fetei. Aceasta se lipi de ea, întâi șovăitor, apoi tot mai apăsat și își culcă în cele din urmă capul pe umărul Lalei.

— *Mnie zavut Mrs Lewis*, spuse englezoaica într-o rusă stâlcită.

— Bine ai venit, oaspete așteptat, Lala! Mie mi se spune Sașenka, răspunse fetița într-o engleză ciudat de greoaie.

Și de atunci așa rămăsese: Mrs Lewis avea să se numească Lala. Era de parcă doi oameni nevoiași se așteptaseră unul pe celălalt. Se iubiră din prima clipă.

— E cinci fără două minute, se auzi din pâlnie vocea de tinichea a șoferului.

Guvernanta se aplecă în față, își luă din cârlig propria pâlnie de alamă și răspunse într-o rusă fără cusur (dar cu accent englezesc):

— Mulțumesc, Pantelimon.

— Ce-or face faraonii aici? întrebă șoferul.

Toată lumea folosea această expresie când se referea la poliția politică, la jandarmerie. Șoferul chicoti.

— Să-și fi ascuns fetele pe sub jupoane vreun cod secret nemțesc?

Lalei nici nu-i trecea prin minte să discute asemenea lucruri cu un șofer.

— Pantelimoane, du-te înăuntru și adu-i geamantanul, îi spuse pe un ton sever.

Dar de ce or fi jandarmii aici? se întrebă Lala. Ce să însemne asta?

Fetele întotdeauna ieșeau punctual. Madame Buxhoeven, directoarea școlii, pe care fetele o numeau Grand-maman, conducea Institutul ca pe o cazarmă prusacă — dar în limba franceză. Lala știa că Grand-maman se bucura de favoarea împărătesei-mamă, Maria Feodorovna, precum și de cea a împărătesei actuale, Alexandra.

Un ofițer de cavalerie și o ceată de elevi și studenți cu chipie pe cap, în uniforme cu nasturi aurii, intrară pe poartă să-și aștepte iubitele. În Rusia, până și elevii purtau uniformă. Când îi zăriră pe cei trei jandarmi, încetiniră surprinși și trecură apoi pe lângă aceștia, aruncându-le tot mereu priviri peste umăr: Ce căuta poliția politică în fața unui internat pentru fete din înalta societate?

Vizitiii în cojoace groase și lungi până în pământ, cu eșarfe roșii și pălării de fetru, care așteptau să le ducă acasă pe fiicele stăpânilor lor, băteau pasul pe loc și își mângâiau caii. Și ei îi studiau pe jandarmi.

Ora cinci. Canaturile ușii Institutului Smolnîi se deschiseră larg, aruncând pe scări în jos, în direcția porții, o fâșie de lumină galbenă ca penele unui canar.

— Uite, vin!

Lala lăsă grăbită cartea din mână.

Madame Buxhoeven, în severa ei pelerină neagră și rochia de serj cu guler alb scrobit, își făcu apariția pe prima treaptă de sus, în conul de lumină — de parcă ar fi avut roți sub tălpi, ca o santinelă pe un ceas elvețian, își spuse Lala. Pieptul marmorat al lui Grand-maman, proeminent ca un munte, era vizibil chiar de la distanță — iar vocea ei răsunătoare făcea să crape gheața la o distanță de o sută de pași. Deși era un ger crunt, Lala coborî geamul și aruncă o privire afară, cu o bucurie crescândă. Se gândea la ceaiul preferat al Sașenkăi, care le aștepta deja în salonaș, și la biscuiții pe care îi cumpărase special pentru ea de la magazinul englezesc din Naberejnaia. Cutia de la Huntley & Palmers era lângă ea, pe bancheta din piele roșu-burgund.

Vizitiii se suiră pe caprele vehiculelor, care trosniră, și luară poziție, cu biciul în mână. Pantelimon își așeză chipiul pe cap, îmbrăcă o haină garnisită cu stacojiu și auriu și, netezindu-și mustața bine aranjată, îi făcu Lalei cu ochiul. De ce or fi crezând bărbații că ne îndrăgostim de ei doar fiindcă știu să pornească un automobil, se întrebă Lala, pe când motorul porni cu păcăneli și poticneli.

Pantelimon zâmbi, dând la iveală o gură plină de dinți stricați. Din

pâlnie se auzi vocea lui răgușită.

— De ce întârzie pisicuța noastră? Îndată oi avea două frumuseți în automobil.

Lala clătină din cap.

— Hai odată, Pantelimoane. Un geamantan și o geantă, ambele cu inscripția Asprey din Londra. *Bîstro*! Repede!

2

Era ultima lecție: cusut pentru Țar și patrie. Sașenka se prefăcea că ar coase o pereche de pantaloni verzui, dar nu era atentă și se înțepa mereu în deget. Clopoțelul avea să sune din clipă-n clipă și să le elibereze pe ea și pe celelalte fete din închisoarea de secol optsprezece, cu dormitoarele ei, în care era tot timpul curent, cu sălile de mese răsunătoare și sălile de bal din alabastru.

Sașenka își propuse să facă reverența prima în fața profesoarei — pentru a ieși prima din clasă. Întotdeauna își dorise să fie altfel decât celelalte fete: fie prima, fie ultima, dar niciodată undeva la mijloc. De aceea și ședea în față, cea mai apropiată de ușă.

Simțea că devenise prea matură pentru Smolnîi. Avea lucruri mai serioase în minte decât neroziile și preocupările superficiale ale celorlalte eleve de la ceea ce ea numea „Institutul pentru capete seci din înalta societate“. Acestea nu vorbeau decât despre secvențele de pași ale unor dansuri stupide, precum *cotillon*, *pas d'espagne*, *pas de patineur*, *trigonne* și *chiconne*, despre cele mai recente scrisori de dragoste de la Mișa sau Nikolașa din Regimentul de Gardă, despre cele mai la modă rochii de bal și, în mod deosebit, despre cum să își pună cel mai bine în valoare decolteul. Discutau la nesfârșit această chestiune cu Sașenka, seara, după ce se stingeau luminile, fiindcă ea avea sânii cei mai plini din întreaga clasă. Spuneau că o invidiază atât de mult! Lipsa lor de profunzime nu i se părea doar îngrozitoare, o stânjenea de-a binelea, fiindcă ea, spre deosebire de celelalte, nu dorea să-și pună sânii în valoare.

Sașenka avea șaisprezece ani și nu mai era o copilă, după cum ea singură își spunea. Își ura uniforma de școală: rochia albă, simplă, din bumbac și muselină, cu un șorțuleț drăguț și o pelerină apretată, care îi acoperea doar umerii, o făcea să pară tânără și nevinovată. Acum, ea era femeie, și încă o femeie cu o misiune. Dar, în pofida secretelor, îi era dor de iubita ei Lala, care o aștepta afară, în automobilul tatălui ei, cu biscuiții englezești lângă ea, pe banchetă.

Bătăile sacadate din palme ale lui Maman Sokolov (toate profesoarele trebuiau numite Maman) o smulseră pe Sașenka din reverie. Mică, durdulie, cu părul creț, Maman spuse cu o voce răsunătoare:

— Domnișoarelor, strângeți-vă lucrurile! Sper că ați muncit cu spor pentru vitejii noștri soldați, care își jertfesc viețile pentru patria noastră și pentru Majestatea Sa Țarul!

Astăzi, la lecția de cusut pentru Țar și patrie, avuseseră sarcina de a

coase un articol de lux de ultimă oră — fermoare — la pantalonii soldaților greu încercați ai Rusiei, care erau măcelăriți cu miile sub comanda lui Nicolae al II-lea. Aceasta fusese o îndatorire ce le făcuse pe eleve să chicotească înfundat.

— Dați-vă toată silința la munca aceasta dificilă, le somase Maman Sokolov. Un fermoar prost cusut ar putea constitui pentru luptătorul rus, care este oricum expus unor mari pericole, o primejdie în plus.

— Acolo își ține arma? îi șoptise Sașenka fetei de alături.

Celelalte eleve auziseră și râseseră. Niciuna dintre ele nu își dădea mare silință la cusut.

Ziua parcă nu se mai sfârșea: ceasurile se târâseră grele ca plumbul de la micul dejun în sala mare de mese – și obligatoria reverență în fața uriașului portret al mamei Țarului, împărăteasa-mamă Maria Feodorovna, cu privirea ei pătrunzătoare și gura cicălitoare.

După ce strânse toți pantalonii, cu fermoarele lor prost cusute, Maman Sokolov bătu din palme.

— Mai este un minut și sună clopoțelul. Înainte de a pleca, *mes enfants*, aș dori să văd cea mai reușită reverență a acestui an școlar! Iar o reverență reușită este o...

— Reverență ADÂNCĂ! exclamară fetele râzând.

— O, da, nobilele mele doamne. O reverență ADÂNCĂ, *mes enfants*, este o datorie pentru FETELE DIN ÎNALTA SOCIETATE. Veți observa că o doamnă, cu cât se află mai sus în Tabelul rangurilor, pe care l-a introdus primul nostru împărat, Petru cel Mare, cu atât mai adâncă va fi reverența ei, când va fi prezentată Majestăților Sale. Atingeți pământul!

Când spunea „adâncă“, Maman Sokolov își cobora glasul în adâncimi și mai profunde.

— Numai vânzătoarele de prăvălie fac o reverență micuță, *comme ça* — și Maman Sokolov își îndoi puțin genunchii, iar Sașenka prinse privirile celorlalte fete și încercă să-și ascundă un zâmbet — în vreme ce DOAMNELE FAC O REVERENȚĂ ADÂÂÂÂNCĂ! Atingeți pământul cu genunchii, fetele mele, *comme ça* — și Maman Sokolov își îndoi genunchii cu atâta energie uimitoare, încât aproape atinseră podeaua. Cine începe?

— Eu!

Sașenka se ridicase deja, ținând în mâini ghiozdanul gravat, din piele de vițel, și geanta din pânză de in, în care avea cărțile. Ardea de nerăbdare să plece odată și, drept urmare, făcu cea mai adâncă și aristocrată reverență care îi reușise vreodată, chiar mai adâncă decât cea pe care o făcuse înaintea împărătesei-mamă, de ziua Sfintei Ecaterina.

— *Merci, maman*! spuse.

În spatele ei le auzi pe celelalte fete șușotind surprinse, căci ea era de regulă rebela clasei. Dar lucrul acesta nu o mai interesa. Încă de astă-vară. Secretele acelor seri parfumate de vară spulberaseră și reclădiseră totul.

Când clopoțelul sună, Sașenka era deja pe coridor. Își plimbă privirea în jur, la tavanul cu stucatură, la parchetul lucios și la licărul electric al candelabrelor. Era singură.

Își aruncase pe un umăr ghiozdanul, pe care era gravat numele ei complet, baroneasa Alexandra Zeitlin, dar bunul ei cel mai de preț îl ținea în mâini: o geantă urâtă din pânză, pentru cărți, pe care și-o lipi de piept. Acolo se găseau prețioasele ei volume, romanele realiste ale lui Zola, lirica sumbră a lui Nekrasov și revolta pătimașă a lui Maiakovski.

Porni să traverseze în fugă coridorul, în direcția lui Grand-maman, a cărei siluetă se evidenția pe fondul luminilor limuzinelor și al înghesuielii de guvernante și vizitii, care le așteptau cu toții pe fetele din înalta societate de la Smolnîi. Dar era prea târziu. De-a lungul coridorului, ușile se deschiseră larg și Sașenka se trezi înconjurată de fete râzând, în rochii albe și șorțulețe albe de dantelă, cu ciorapi albi și pantofi albi, moi. Se revărsară pe coridor, spre garderobă, ca o avalanșă de zăpadă pufoasă. Împotriva acestui torent se căznea să înainteze mulțimea de vizitii și șoferi, cu pași greoi, bărbi lungi, albite de chiciură, și paltoane pătrunse de gerul amurgului nordic, pentru a lua bagajele fetelor. În uniforma sa splendidă, cu chipiul pe cap, Pantelimon stătea pironit în mulțime și se holba ca în transă la Sașenka.

— Pantelimon!

— O, mademoiselle Zeitlin!

Șoferul tresări și roși.

Ce să-l fi tulburat oare pe cel mai șarmant dintre servitori? se întrebă Sașenka și îi zâmbi.

— Da, eu sunt. Geamantanul și geanta sunt în dormitorul 12, la geam. Stai o clipă — asta-i noua ta uniformă?

— Da, mademoiselle.

— Cine ți-a creat-o?

— Mama dumneavoastră, baroneasa Zeitlin, îi strigă șoferul, care urca deja cu pași apăsați spre dormitoare.

La ce s-o fi holbat, se întrebă Sașenka: la oribilii ei sâni sau la gura ei prea lată? Încurcată, își continuă drumul spre garderobă. Și apoi, ce însemna aspectul fizic? Tărâmul superficial al fetelor de școală! Înfățișarea nu însemna nimic în comparație cu istoria, arta, progresul și destinul. Zâmbi, amuzată de preferința mamei ei pentru stacojiu și auriu:

uniforma ostentativă a lui Pantelimon trăda faptul că Zeitlinii erau niște parveniți.

Sașenka ajunse prima la garderobă. Încăperea ticsită cu blănuri mătăsoase, brune, aurii și albe, mantouri, căciuli și eșarfe din blană, cu capete de vulpi polare și nurci, părea la fel de însuflețită ca pădurile Siberiei. Își îmbrăcă mantoul de blană, își înfășură în jurul gâtului eșarfa albă, din blană de vulpe polară, își așeză pe cap șalul tricotat de Orenburg și dădu să iasă, când intrară de-a valma celelalte fete, cu chipurile surâzătoare și îmbujorate de bucuria întoarcerii acasă. Își descălțară pantofii, încălțară cizmulițe și galoși și se înveliră în blănuri, pălăvrăgind necontenit.

— Căpitanul de Pahlen s-a întors de pe front. Vine în vizită la maman și papa, dar eu știu că, de fapt, vine să mă vadă pe mine, le spunea micuța contesă Elena colegelor ei, care căscau toate ochii. Mi-a trimis o scrisoare.

Sașenka trecuse aproape pragul, când se auzi chemată de mai multe fete. Unde se ducea, de ce se grăbea, nu mai putea aștepta puțin, ce avea de gând să facă? Dacă vrei să citești, nu putem citi împreună cu tine poezii? Te rugăm, Sașenka.

La ușă, se învălmășeau elevele care se grăbeau să iasă. O fată îl certa pe un vizitiu bătrân și nădușit, care căra un geamantan greu și o călcase pe picior. Pe cât de aspru era gerul de afară, pe atât de încinsă era atmosfera din coridor. Dar Sașenka se simțea chiar și aici oarecum izolată, despărțită de celelalte fete printr-o barieră invizibilă, de care nimeni nu putea trece, în vreme ce își atârna pe un umăr geanta de pânză, grosolană în comparație cu blănurile ei opulente. Parcă simțea atingerea cărților din geantă — antologiile lui Blok și Balmont, romanele lui Anatole France și Victor Hugo.

— Mademoiselle Zeitlin! Vă doresc o vacanță frumoasă! îi spuse Grand-maman, care bloca pe jumătate ușa de la intrare.

Sașenka răspunse cu un *merci* și făcu o reverență (nu suficient de adâncă pentru a o impresiona pe Maman Sokolov). În sfârșit, ieșise.

Aerul tăios o înviora și o purifica, îi dădea o plăcută senzație de arsură în plămâni, în vreme ce fulgii de zăpadă o pișcau de obraji. Farurile automobilelor și trăsurilor creau un spectacol luminos, care se înălța cinci metri. Iar deasupra ei se întindea, nestăvilit și nesfârșit, cerul negru al Petrogradului, punctat de mici pete albe.

— Automobilul e acolo! spuse Pantelimon, care ducea pe un umăr un geamantan Asprey și în mână o geantă din piele de crocodil, și arătă înspre șosea.

Sașenka își croia calea prin mulțime spre automobil. Știa că Lala a ei, indiferent ce s-ar fi întâmplat — război, revoluție sau apocalipsă — o aștepta cu biscuiții Huntley & Palmers și poate chiar cu un chec englezesc cu ghimbir. Iar în curând avea să-l revadă și pe tatăl ei.

Când un servitor scăpă o valiză din mână, Sașenka se făcu că nu vede. Când un Rolls-Royce masiv, cu blazonul unui Mare Duce pe portiera strălucitoare, îi bară calea, Sașenka deschise portiera, sări înăuntru și ieși pe partea cealaltă.

Motoarele păcăneau și icneau, claxoanele răsunau, caii nechezau și loveau din copite, servitorii se clătinau sub piramidele de geamantane și genți, iar vizitiii și șoferii înjurau, încercând să înainteze cu grijă prin trafic, prin învălmășeala de pietoni și pe gheața murdară. Era ca și cum o armată și-ar fi ridicat tabăra, dar era o armată comandată de generali cu șorțulețe albe, eșarfe din blană de șinșilă și mantouri de nurcă.

— Sașenka! Aici! De pe treapta automobilului, Lala îi făcea agitată semne cu mâna.

— Lala! Mă întorc acasă! Sunt liberă!

Sașenka uită pentru o clipă că era o femeie serioasă, cu o misiune în viață, și că nu avea timp pentru toane și sentimentalisme. Se aruncă în brațele Lalei și pe urmă în automobil, inspiră aroma reconfortantă de piele îngrijită și parfumul floral al englezoaicei.

— Unde sunt biscuiții?

— Pe banchetă, drăguța mea! Ai încheiat cu bine anul școlar! spuse Lala și o strânse la piept. Ce mare te-ai făcut! De-abia aștept să te duc acasă. În salonaș, toate sunt pregătite: brioșe, chec cu ghimbir și ceai. Acum gustă biscuiții de la Huntley & Palmers.

Dar tocmai când dădu să o elibereze pe Sașenka din strânsoare, o umbră îi acoperi fața.

— Alexandra Samuilovna Zeitlin?

Doi jandarmi se postaseră în dreapta și-n stânga portierei.

— Da, spuse Sașenka și o senzație de amețeală o cuprinse brusc.

— Veniți cu noi, spuse unul dintre jandarmi care stătea atât de aproape de ea, încât îi vedea porii de pe fața ciupită de vărsat și perii mustății brun-roșiatice. Acum!

3

— Mă arestați? întrebă Sașenka rar și se uită în jur.

— Noi punem întrebările, domnișoară, se răsti la ea celălalt jandarm, care avea o mustață răsucită și respirația urât mirositoare.

— O clipă! îi imploră Lala. E o elevă. Ce vreți de la ea? Trebuie să fie o greșeală!

Dar jandarmii o conduceau deja pe Sașenka la o sanie deschisă, parcată pe o latură a străzii.

— Întrebați-o pe *ea*, dacă vreți să știți, îi aruncă jandarmul Lalei peste umăr și o strânse pe Sașenka de braț. Hai, spune-i, prostănaco. Știi tu de ce.

— Nu știu, Lala! Îmi pare rău! Spune-i tatei! mai apucă Sașenka să strige, înainte de a fi împinsă în sanie.

Vizitiul, și el în uniformă, pocni din bici. Jandarmii urcară după Sașenka în sanie.

De îndată ce ieși din raza privirii guvernantei, fata se întoarse spre jandarmul cu mustața răsucită.

— Ce v-a trebuit atâta? întrebă. Vă aștept de mult.

Exersase aceste cuvinte pentru inevitabilul moment al arestării ei, dar, în mod supărător, jandarmul părea să nu o fi auzit, căci în aceeași clipă caii porniră la drum cu o smucitură.

Sașenkăi îi bubuia inima în urechi, în vreme ce sania gonea pe zăpadă, trecând pe lângă Palatul Taurid, înspre centrul orașului. Străzile erau tăcute, acoperite de zăpadă. Înghesuită între umerii căptușiți ai celor doi jandarmi, Sașenka se lăsă pe spate, învăluită de căldura acestor slujbași ai Autocratului. În fața ei se întindea Bulevardul Nevski, plin de sănii și cai, câteva automobile și tramvaie, care treceau huruind și aruncând scântei în mijlocul străzii. Felinarele cu gaz, aprinse iarna zi și noapte, străluceau ca niște aureole rozalii în ninsoare. Sașenka privi într-o parte, pe lângă jandarmi: Își dorea să fie văzută de vreun cunoscut! Prietenele mamei ei sigur aveau să o zărească, în timp ce ieșeau din magazinele aflate sub arcadele bazarului Gostinîi Dvor, care avea o lungime de mai bine de un kilometru și în care se vindea tot ce-și putea dori sufletul unui rus — icoane, ursuleți de pluș și samovare.

Felinarele pâlpâitoare și becurile electrice de pe fațadele întinse ale ministerelor, palatelor zugrăvite în ocru și magazinelor sclipitoare din orașul Țarului Petru treceau în zbor pe lângă ea. Iată și Pasajul, cu magazinele preferate ale mamei ei: magazinul englezesc, cu săpunurile

sale Pears și hainele de tweed, Druce, cu mobilele sale englezești, Brocard, cu apele sale de toaletă franțuzești. Fulgi de zăpadă jucăuși dansau într-un mic vârtej, iar Sașenka se cuprinse cu brațele. Constată că era agitată, dar nu se temea. Venise pe lumea aceasta pentru a trăi asemenea aventuri: era vocația ei.

Unde m-or duce? se întrebă. La sediul poliției de pe malul Fontankăi? Sania coti însă în Sadovaia, trecând pe lângă înfricoșătorul Palat Mihail, unde nobilii îl uciseseră pe Țarul nebun Pavel. În beznă, se ițiră turnurile Fortăreței Petru și Pavel. Să o îngroape oare de vie în temnița din bastionul Trubețkoi? Traversară însă Neva, pe podul Liteinîi.

Fluviul era întunecat, singurele lumini erau cele atârnate deasupra podurilor și felinarele înșirate de-a lungul cheiului. În timp ce traversară, Sașenka se aplecă în stânga, pentru a arunca o privire asupra iubitului ei Sankt Petersburg, așa cum îl clădise Petru cel Mare: Palatul de Iarnă, Amiralitatea, Palatul Menșikov și undeva, în beznă, călărețul de bronz, statuia lui Petru cel Mare.

Te iubesc, Piter, rosti în gând. Țarul schimbase, cu doi ani în urmă, numele orașului în Petrograd, fiindcă Sankt Petersburg suna prea nemțește — dar pentru localnici se numea tot Sankt Petersburg sau, mai simplu, Piter. Piter, s-ar putea să nu te mai văd niciodată, niciodată! Adio, orașul meu, adio papá, adio Lala!

Îl cită pe unul din eroii lui Ibsen: *Totul sau nimic*! Acesta era mottoul ei — și așa va rămâne.

Dar iată că ajunseseră: Închisoarea Krestîi, cu zidurile ei sumbre de cărămidă roșie întunecată, se ivi amenințătoare, iar umbrele ei o înghițiră treptat pe Sașenka. Mărețele ziduri se înălțară pentru o clipă deasupra saniei, când poarta cu două canaturi se deschise și se trânti la loc în urma lor.

Era mai degrabă un mormânt, nu o clădire.

4

Automobilul Delaunay-Belleville străbătu în goana mare, cu Pantelimon la volan, bulevardele Suvorovski și Nevski, pentru a opri în cele din urmă pe strada Bolșaia Morskaia, în fața casei familiei Zeitlin, cu fațada ei neogotică, din granit finlandez. Lala intră plângând în vestibulul cu pardoseala ca o tablă de șah, unde aproape că se împiedică de cele trei slujnice, care lustruiau dalele de piatră, cu cârpe la mâini și picioare.

— Hei, aveți cizmele murdare! strigă Liuda, fata în casă.

Tălpile Lalei lăsau urme de mâzgă înghețată pe pardoseala strălucitoare, dar ei nu-i păsa.

— Baronul e acasă? întrebă. Iar una dintre slujnice dădu morocănoasă din cap. Dar baroana?

Fata aruncă o privire în sus și-și dădu ochii peste cap, iar Lala, pășind cu grijă, pentru a nu aluneca pe dalele umede, se grăbi spre cabinetul baronului. Ușa era deschisă.

Un zgomot mecanic, asemănător manevrelor unei locomotive, se auzea din încăpere.

Delphine, bucătăreasa franceză, bătrână și ursuză, aștepta să i se aprobe meniul. În mod normal, soția ar fi trebuit să se ocupe de astfel de lucruri — dar nu în casa aceasta neplăcută, după cum știa prea bine Lala. Delphine, albă ca ceara și slabă ca o scândură, avea mereu o picătură atârnând de vârful nasului ei lung, care plana întotdeauna amenințătoare deasupra mâncărurilor. Lala își aminti cât de fascinată era Sașenka de această picătură. Ce se întâmplă dacă o să cadă în borș? îi plăcea să întrebe și ochii ei cenușii scăpărau.

— *Ei* n-or să vă ajute, *mon baron*, rosti în clipa aceea bucătăreasa necăjită, în uniforma ei maronie, șifonată. Vorbesc eu cu ei, dacă doriți, rezolv eu.

— Mulțumesc, Delphine, spuse baronul Zeitlin. Intrați, Mrs Lewis!

Bucătăreasa se ridică adoptând, dreaptă ca un mesteacăn, o poziție mândră și trecu pe lângă guvernantă, fără să o privească.

În cabinetul baronului, Lala, printre lacrimi, simți mirosul de piele și trabucuri. Încăperea întunecoasă, cu lambriuri din lemn de nuc, era ticsită cu mărunțișuri scumpe și luminată de lămpi electrice cu abajururi verzi. De-a lungul fiecărui perete erau înșirați palmieri. Portrete, atârnând de lanțuri din tavan, priveau în jos la busturi, figurine, în redingote și jobene, și fotografii sepia, iscălite, ale Țarului și ale diverșilor Mari Duci. Evantaie din fildeș, cămile și elefanți se amestecau printre

cameele ovale, înșirate pe o masă de joc, cu tapiserie verde.

Baronul Samuil Zeitlin ședea într-o mașinărie ciudată, care se mișca ritmic, precum un cal la trap, în vreme ce el, îmbujorat și cu un capăt de trabuc între dinți, îi manevra brațele din oțel lustruit, cu degetele încleștate în jurul mânerelor de lemn. „Scaunul de trap“ avea menirea de a înlesni digestia baronului după masă.

— Ce e, Mrs Lewis? Ce s-a întâmplat?

Înăbușindu-și hohotele de plâns, Lala îi povesti ce se întâmplase. Baronul sări imediat din „Scaunul de trap“. Lala observă că îi tremurau ușor mâinile, când își aprinse trabucul, nelipsit dintre dinții lui. O descusu cu o voce neutră, despre cele petrecute. Doar Zeitlin decidea când conversațiile lor se purtau pe un ton cordial sau glacial. Lala îi compătimi, pentru a nu știu câta oară, pe copiii oamenilor înstăriți, pe care aceștia nu erau în stare să-i iubească așa cum iubesc oamenii simpli.

Pe urmă trase aer în piept și își studie stăpânul. Văzu privirea pătrunzătoare a acestui bărbat suplu și arătos, cu o barbă blondă în stilul lui Eduard al VII-lea, și înțelese că baronul era singurul care putea să o aducă pe Sașenka acasă.

— Vă rog să nu mai plângeți, Mrs Lewis, spuse baronul Zeitlin, proprietarul Băncii Anglo-Ruse de Petrol din Baku și Sankt Petersburg, și îi oferi, din buzunarul redingotei, o batistă de mătase.

Păstrarea cumpătului într-o situație de criză nu era doar o necesitate în viață și un semn de cultură, ci de-a dreptul o artă, o religie.

— Lacrimile n-or s-o scoată de acolo. Așa, luați loc. Veniți-vă în fire.

Zeitlin o urmări cu privirea pe Lala, care inspiră adânc, își aranjă părul și își netezi rochia. Femeia se așeză, cu mâinile împreunate în poală, se adună și încercă să se liniștească.

— Ați mai spus și altora din casă?

— Nu, răspunse Lala. Fața ei în formă de inimă exercita o atracție de-a dreptul insuportabilă asupra lui Zeitlin, mai ales acum, când o împânzeau lacrimi cristaline. Numai glasul ei ascuțit nu se prea potrivea.

— Doar Pantelimon știe.

Zeitlin se duse în spatele biroului și trase de un șnur de catifea. Imediat se ivi slujnica, o fată de la țară, cu mers sprinten și un nas cârn, care indica faptul că se trăgea dintr-o gospodărie ucraineană.

— Liuda, spune-i lui Pantelimon să pregătească automobilul Pierce-Arrow din garaj, zise Zeitlin.

— Da, stăpâne, spuse fata și se înclină ușor.

Astăzi, cine se trage de la țară încă se mai înclină în fața stăpânilor,

gândi Zeitlin, dar cei de la oraș se mulțumesc să rânjească batjocoritor.

După ce Liuda închise ușa cabinetului, Zeitlin se prăbuși în fotoliul său cu spetează înaltă, scoase la iveală o cutie pentru trabucuri, din piele verde, cu monogramă aurie, și luă cu un aer absent un trabuc. Îi mângâie foaia învelitoare, îndepărtă încet banderola, îl mirosi, trecându-l pe sub nas și lipindu-l de mustață, astfel încât îl atinse cu buzele. Butonii mari de la mânșete sclipiră, când Zeitlin tăie capătul trabucului cu un cuțitaș din argint. Cu gesturi lente și senzuale îl răsuci între degetul mare și cel arătător și îl roti în aer, așa cum își rotește un capelmaistru bagheta. Pe urmă și-l vârî în gură și aprinse bricheta încrustată cu pietre prețioase, de forma unei puști (un cadou din partea ministrului de război, pentru care Zeitlin producea paturile de armă ale infanteriei ruse). În aer se simți miros de kerosen.

— *Calme-toi,* Mrs Lewis, îi spuse Lalei. Nimic nu este imposibil. Câteva telefoane și se întoarce acasă.

Dar, în pofida aerului său încrezător, lui Zeitlin îi bătea inima cu putere în piept: singurul său copil, Sașenka a lui, zăcea într-o celulă de închisoare. Gândul că vreun polițist sau, și mai rău, un criminal, poate chiar un ucigaș, o atingea îi provoca o durere arzătoare în piept, amestecată cu rușine, o urmă de stânjeneală și un slab sentiment de vinovăție — pe care îl alungă însă imediat. Arestarea ei era fie o eroare, fie rezultatul unei intrigi puse la cale de vreun furnizor de armament invidios, iar rațiunea și calmul, relațiile lui excelente și o sumă generoasă de bani aveau să îndrepte lucrurile. Făcuse el față unor provocări mai mari decât eliberarea din arest a unei adolescente: ascensiunea lui, din provincie la statutul actual din Sankt Petersburg, poziția lui în Tabelul de ranguri, averea lui tot mai mare, până și faptul că Sașenka era eleva Institutului Smolnîi, toate acestea făceau dovada unui calcul rece al șanselor și a pregătirii sale temeinice, a norocului și acceptării fără jenă a binemeritatelor sale recompense.

— Mrs Lewis, ce știți despre arestare? continuă să o întrebe pe Lala. Dacă știți ceva ce i-ar putea folosi Sașenkăi…

Ochii Lalei îi întâlniră privirea și o susținură prin fumul cenușiu.

— Poate ar trebui să îl întrebați pe unchiul ei?

— Mendel? Dar a fost surghiunit, nu?

— Se prea poate.

Zeitlin remarcă tonul tăios din glasul ei, care suna mereu de parcă i-ar cânta un cântec de leagăn vreunui copil, copilului său, și înțelese privirea care îi spunea că nu își cunoaște mai deloc propria fiică.

— Dar înainte de ultima lui arestare, continuă Lala, mi-a spus că el,

în casa aceasta, nu se mai află în siguranță.

— Nu se mai află în siguranță…, murmură Zeitlin.

Ce voia Lala să spună era că poliția secretă îi ținea casa sub observație.

— Deci Mendel a fugit din Siberia? Și Sașenka a luat legătura cu el? Măgarul ăsta de Mendel! Mie de ce nu-mi spune nimeni nimic?

Mendel, fratele nevesti-sii, unchiul Sașenkăi, fusese arestat cu ceva timp în urmă și condamnat la cinci ani de exil, din cauza participării la o conspirație revoluționară. Dar acum fugise și o amestecase cumva și pe Sașenka în mașinațiile lui dubioase.

Lala se ridică și clătină din cap.

— Baroane, știu că nu am dreptul…

Își netezi rochia înflorată, ceea ce îi accentuă și mai mult rotunjimile. Zeitlin o urmărea din priviri, jucându-se cu niște mătănii din jad, singurul obiect nerusesc din cabinetul, altminteri, strict rusesc. Se auzi o mișcare bruscă în spatele lor.

— *Șalom alehem*! tună glasul unui bărbat bărbos, lat în umeri, într-o haină de zibelină, cu căciulă de astrahan pe cap și cizme înalte ca de husar. Nu mă întreba ce-am făcut noaptea trecută! Am pierdut până și ultima copeică din buzunar — dar ce să-i faci?

Ușa sanctuarului lui Zeitlin fusese dată de perete. Izul de apă de colonie, votcă și transpirație animalică a lui Gideon Zeitlin adie în încăpere. Baronul făcu o grimasă, știind prea bine că fratele lui nu călca pe la el decât atunci când dorea să i se umple portofelul.

— Femeia de azi-noapte m-a cam costat, spuse Gideon. Întâi jocul de cărți. Pe urmă, cina la Donan. Coniacul la Europa. Țiganii de La Urs. Dar a meritat. Ăsta-i paradisul pe pământ, nu-i așa? Mă iertați, Mrs Lewis! Se scuză el și făcu o plecăciune teatrală, iar ochii lui negri și mari sclipiră de sub sprâncenele negre și stufoase. Dar ce altceva mai avem în viață decât buze moi și piele proaspătă? Nu dau doi bani pe ziua de mâine! Mă simt minunat!

Gideon Zeitlin o atinse pe Mrs Lewis pe gât și îi adulmecă părul strâns într-un coc îngrijit, ceea ce o făcu să tresară.

— Adorabilă! mormăi Gideon, înconjură biroul și îl sărută pe fratele său mai mare de două ori pe obraji și o dată pe gură.

Își aruncă haina udă într-un colț, unde aceasta rămase precum un animal însuflețit, și se instală pe divan.

— Gideon, Sașenka a intrat într-o încurcătură…, spuse Zeitlin cu un glas obosit.

— Am aflat deja, Samuile. Idioooții ăștia! urlă Gideon, care punea

toate erorile omenirii pe seama unei conspirații de neghiobi, din care făcea parte toată lumea, cu excepția lui. Am fost la redacție și mi-a telefonat o sursă. Eu n-am dormit noaptea trecută. Dar îmi pare bine că mama n-a mai apucat să trăiască toate astea. Tu cum te simți, Samuile? Pompa? Ce face digestia? Plămânii? Ia arată-mi limba.

— Rezist, răspunse Zeitlin. Ia arată-mi-o pe a ta.

În privința caracterului și a înfățișării, cei doi frați erau diametral opuși — cel tânăr, un jurnalist sărac, iar cel mare, un parvenit răsfățat — dar împărtășeau convingerea, tipică pentru evrei, că erau tot timpul pe moarte, că sufereau de angină pectorală, de o slăbiciune a plămânilor (cu o accentuată predispoziție către tuberculoză), de tulburări de digestie și ulcere la stomac, toate acestea încununate de nevralgie, constipație și hemoroizi. Cei mai buni medici din Sankt Petersburg concurau cu specialiștii din Berlin, Londra și stațiunile Biarritz, Bad Ems și Karlsbad, pentru a trata corect aceste cazuri, ale căror corpuri erau adevărate mine de aur pentru breasla medicală.

— Eu am să mor curând, negreșit, probabil când am să mă culc data viitoare cu fata generalului — dar ce să-i faci! La naiba cu Gheena, Iadul, Cartea Vieții și cu toate acele scorniri evreiești. Viața se petrece acum și aici. Pe urmă n-o să mai vie! Generalisima și statul-major — adică Vera, greu încercata soție a lui Gideon, și cele două fiice ale lor — mă blestemă. Pe mine? S-au găsit pe cine. De, nu pot să mă abțin. N-am să-ți mai cer nimic, multă vreme de-acum înainte, ani de zile! Datoriile mele la cărți sunt… Îi șopti fratelui său ceva la ureche. Așa, și acum înmânează-mi cadoul meu de Bar Mitzvah, Samuile: dă-mi *mazuma* și am plecat în misiune!

— Ce misiune?

Zeitlin luă cheița care atârna de lanțul de aur al ceasului său și descuie cu ea o casetă de lemn de pe birou. Scoase de acolo două sute de ruble, o sumă frumușică.

Zeitlin vorbea limba rusă ca un consilier de curte, fără accent evreiesc, și se gândea că lui Gideon îi făcea plăcere să strecoare printre vorbele sale expresii în idiș sau ebraică, numai pentru a lua peste picior ascensiunea lui, pentru a-i aminti de unde proveneau ei doi. În opinia lui, fratele său mai tânăr emana încă mirosul gospodăriei tatălui lor din vestul imperiului — din așa-numita Zonă de rezidență — unde erau obligați evreii să trăiască.

Se uită la Gideon, care luă banii și răsfiră bancnotele ca pe un evantai.

— Ăștia-s pentru mine. Și acum, îmi mai trebuie tot pe-atâta, ca să

ung palmele câtorva idioți.

Zeitlin, care rareori îi refuza lui Gideon o rugăminte, deoarece se simțea vinovat pentru purtarea ușuratică a fratelui său, deschise iarăși caseta.

— Iau niște chec londonez cu fructe de la magazinul englezesc, aflu unde e Sașenka, le trântesc în față polițiștilor și conțopiștilor niște bani de la tine și o scot de acolo, de-oi putea. Mă suni la redacție dacă ai nevoie de mine. Mrs Lewis!

O scurtă plecăciune — și Gideon dispăru, trântind ușa în urma lui.

O secundă mai târziu, aceasta se redeschise.

— Știi că Mendel își face iar veacul pe-aci? A fugit din Siberia. Dacă dau nas în nas cu el, am să-i ard una, de o să-i zboare gheata țintuită drept în poala lui Lenin. Bolșevicii ăștia sunt niște idioooți!

Ușa se trânti pentru a doua oară în urma lui.

Zeitlin își îngropă pentru câteva clipe fața în mâini, uitând că Lala încă se afla acolo. Oftând, întinse apoi mâna după telefonul recent instalat, o cutie îmbrăcată în piele, cu un receptor atârnat, pe o latură, de un cârlig. Bătu de trei ori în acesta și spuse în pâlnie:

— Alo, centrala? Faceți-mi legătura cu ministrul de interne, Protopopov! Petrograd 234. Da, imediat, vă rog!

Zeitlin își aprinse iarăși trabucul, în așteptarea legăturii cu proaspăt numitul ministru de interne.

— Baroneasa e acasă? o întrebă pe Lala, care dădu din cap. Dar bătrânii, circul ambulant? Aceasta era porecla pe care le-o dăduse socrilor săi, care locuiau deasupra garajului. Lala dădu din nou din cap.

— Lăsați-o pe baroneasă în seama mea. Vă mulțumesc, Mrs Lewis.

După ce Lala închise ușa, Zeitlin rosti pentru sine:

— Ce naiba o fi făcut Sașenka?

Dar imediat glasul i se schimbă:

— A, bună seara, domnule ministru, aici e Zeitlin. V-ați revenit după pierderile suferite la pocher? Vă sun într-o chestiune de familie cam încurcată. V-o amintiți pe fiica mea? Da, chiar ea. Deci…

5

Sașenka, în mantoul ei de zibelină și cu eșarfa din blană de vulpe polară la gât, aștepta în aripa destinată anchetării, din spatele zidurilor roșii ale închisorii Krestîi. Rochia și șorțulețul ei de la Smolnîi erau deja mânjite de urme unsuroase de degete și praf negru. Fusese adusă într-o sală mare de înregistrare, cu pardoseală din ciment și pereți scorojiți din lemn.

Urme de pași tociseră pardoseala de la ușă până la bănci, și de acolo până la ghișeul care avea mici adâncituri în locurile unde se sprijiniseră coatele celor cărora li se înregistrase arestarea. Pretutindeni erau urmele miilor de oameni care trecuseră pe aici. Prostituate, spărgători de seifuri, ucigași, revoluționari așteptau împreună cu Sașenka. Pe ea o fascinau femeile: cea de lângă ea, o balenă de femeie, buhăită, cu pielea aspră, brun-rozalie, îmbrăcată într-o manta soldățească, de sub care se ițea un tutu de balerină, duhnea a coniac.

— Ce vrei, lepădătură? se răsti aceasta la Sașenka. Ce te holbezi la mine?

Sașenka se sperie și, brusc, se temu că monstrul acela de femeie ar putea să o lovească. Femeia se aplecă însă spre ea, înfricoșător de aproape.

— Eu sunt o femeie educată, nu sunt o târfă de pe stradă, cum s-ar putea crede. Ticălosul ăla m-a aranjat, el m-a bătut și…

Numele ei fu strigat, dar femeia continuă să vorbească, până când jandarmul ridică clapeta ghișeului și o târî după el. Când ușa metalică se trânti în urma ei, ea încă mai zbiera:

— Porcilor, eu sunt o femeie educată, ticălosul ăla m-a…

Sașenka se simți ușurată când femeia dispăru, dar și rușinată, până ce își spuse că prostituata aceea în vârstă nu era o proletară, ci o burgheză decăzută.

Pe coridoarele acestei aripi a închisorii era un du-te-vino continuu: bărbați și femei erau aruncați în celulele lor, aduși la interogatorii, trimiși în lunga călătorie din exilul siberian. Unii plângeau cu sughițuri, alții dormeau; întreg spectrul vieții era adunat aici. Jandarmul din spatele ghișeului își tot îndrepta privirea către Sașenka, de parcă aceasta ar fi fost un păun într-o cocină de porci.

Sașenka scoase din geanta de pânză un volum de versuri. Îi răsfoi paginile, pretinzând că citește. Când dădu peste o foiță de țigară acoperită cu un scris minuscul, se uită în jur, zâmbi radioasă fiecărui polițist care

întâmplător o privea și își vârî foița în gură. Unchiul Mendel o învățase cum să procedeze. Foițele nici măcar nu erau scârboase la gust și se puteau înghiți relativ ușor. Când o chemară, în sfârșit, la ghișeu, pentru a o înregistra, înghițise toate dovezile incriminatoare. Rugă să i se aducă un pahar cu apă.

— Cred că glumești, replică polițistul, care îi notase numele, vârsta și naționalitatea, dar refuza să îi spună ce acuzații i se aduceau. Te crezi la Hotelul Europa, fetițo?

Ea își înălță privirea cenușie și o ațintи asupra lui.

— Vă rog, spuse.

El râse gutural și trânti pe ghișeu un pahar ciobit, cu apă.

În timp ce bea, își auzi numele strigat de un jandarm. Un altul, cu o legătură de chei, descuie o ușă groasă din oțel, iar Sașenka pătrunse pe următorul nivel al închisorii Krestîi. O duseră într-o încăpere strâmtă, unde o obligară să se dezbrace, iar o gardiancă imensă, cu un șorț alb mizerabil, o percheziționă. Nimeni, cu excepția iubitei ei Lala, nu o văzuse vreodată dezbrăcată (guvernanta îi pregătea și acum, în fiecare seară, baia), dar Sașenka își spuse că nu conta. Nu conta decât cauza pe care o reprezenta ea, Sfântul ei Graal, și faptul că, în sfârșit, se afla aici, unde ar fi trebuit să se afle orice om cumsecade.

Femeia îi înapoie hainele, dar reținu mantoul, eșarfa de blană și geanta cu cărți. Sașenka semnă și primi o chitanță pentru lucrurile reținute.

Pe urmă o fotografiară. Își aștеptă rândul într-un șir de femei, care se scărpinau necontenit. Mirosea a transpirație, urină, sânge menstrual. Fotograful, un bătrân știrb, într-un costum maro, cu cravată îngustă și ochii ca găurile dintr-un bostan sec, o împinse cu brutalitate înaintea unui stativ pe care era montată o cameră uriașă, care semăna cu un acordeon. El dispăru sub o bucată de pânză și strigă cu glasul înăbușit:

— Să-i dăm drumul. Din față. Stai dreaptă. Uită-te în stânga, uită-te în dreapta. O fată de la Smolnîi, hai, cu tătic bogat? N-ai să rămâi multă vreme pe aici. Eu am fost unul dintre primii fotografi din Piter. Fac și portrete de familie, dacă ai fi așa drăguță să-i spui asta tăticului tău... Gata!

Sașenka își dăduse seama că arestarea ei avea să rămână pentru totdeauna consemnată în actele poliției — și drept urmare, afișase un zâmbet larg, care îl încântase pe fotograf.

— Un zâmbet! Asta-i ceva nou! Pe majoritatea animalelor pe care le pozez eu aici le doare în cot cum arată — dar tu vei arăta fermecător. Îți promit.

Un gardian cu pielea gălbuie, nu cu mult mai în vârstă decât ea, o conduse apoi într-o celulă de arest. Când dădu să intre, se ivi ca din senin un funcționar în uniformă gri, cu o centură lată.

— Las-o, băiete. Mă ocup eu de ea.

Filfizonul acesta cu galoane era, după toate aparențele, șeful. Sașenka era dezamăgită: și-ar fi dorit să o trateze ca pe toate celelalte, ca pe o țărancă sau o muncitoare. Însă eleva de la Smolnîi se bucură în sinea ei, când filfizonul o prinse cu blândețe de braț. În jurul ei, dalele reci reverberau de strigăte, icneli, zornăit de chei, uși trântite și zăvoare care intrau în lăcașele lor.

Cineva striga:

— Mă cac pe voi, mă cac pe Țar, sunteți cu toții spioni ai nemților!

Însă gardianul-șef, în uniformă și cizme, părea să nu audă nimic. Mâna lui se afla încă pe brațul Sașenkăi. Vorbea foarte repede:

— Am mai avut câțiva studenți și elevi pe aici — dar dumneavoastră sunteți prima elevă de la Smolnîi. Eu îi iubesc pe „politici“. Nu pe criminali, ăia sunt niște scursori. Dar cu „politicii“, cu oamenii educați, îmi face plăcere să lucrez. V-aș putea surprinde: eu nu sunt un gardian tipic. Citesc, am citit puțin și din Marx și Plehanov ai voștri. Nu mint. Două alte chestii: ador ciocolata elvețiană și apa de colonie de la Brocard. Mirosul meu este foarte dezvoltat: îmi vedeți nasul?

Sașenka se uită cuminte la nasul lui, ale cărui nări înguste se dilataseră.

— Am receptorii senzoriali ai unui estet și, totuși, sunt obligat să rămân în gaura asta. Sunteți cumva rudă cu baronul Zeitlin? Iată că am ajuns! Spuneți-i, vă rog, că mă numesc Volkov, sergentul S. P. Volkov.

— Am să-i spun, sergent Volkov, răspunse Sașenka, pe care o apucase greața de la aroma asfixiantă de lavandă a apei sale de colonie.

— Eu nu sunt un gardian tipic, nu-i așa? Vă surprind?

— O da, sergent Volkov, chiar așa.

— Toți spun asta. Așa, mademoiselle Zeitlin, aici este celula dumneavoastră. Nu uitați, sergentul Volkov este prietenul dumneavoastră deosebit. Nu e un gardian tipic!

— Deloc tipic.

— Imediat veți duce dorul parfumului meu, avertiză el.

Un alt gardian deschise ușa celulei și o împinse înăuntru. Sașenka se întoarse, dădu să îl prindă pe gar–dianul-șef, mai apucă să ridice o mână, dar acesta dispăruse deja. Mirosul de femei înghesuite într-un spațiu strâmt îi luă cu asalt nările. Asta e autentica Rusie! își spuse Sașenka și avu senzația că mucegaiul îi pătrunde în haine.

Ușa celulei se trânti în spatele ei. Cheia se răsuci în broască. Sașenka rămase pe loc, cu umerii ridicați, conștientă că în încăperea întunecată și înghesuită vegheau din umbră niște forme de viață. Vânturi, oftaturi, strănuturi, cântece și accese de tuse concurau cu șoapte și plesnetele cărților de joc.

Sașenka se răsuci încet pe călcâie și simți cum o lovește în față respirația râncedă a celor douăzeci sau treizeci de femei din celulă. O singură lampă cu petrol risipea bezna. Deținutele erau aliniate de-a lungul pereților și zăceau pe saltele, pe podeaua rece și murdară, dormind, jucând cărți, ba unele chiar dezmierdându-se. Două femei mai vârstnice, pe jumătate despuiate, se căutau de păduchi în zona pubiană, ca niște maimuțe. Un perete scund ascundea latrina, de unde se auzeau icneli și explozii de lichid.

— Hai odată! strigă următoarea la rând.

O femeie mai dolofană, cu ochii alungiți de asiatică, citea *Spovedania* lui Tolstoi, în vreme ce o alta, descărnată, cu o manta soldățească peste sarafanul țărănesc, recita dintr-un pamflet pornografic despre Țarină, Rasputin și prietena lor comună, madame Vîrubova.

— „Trei e mai bine decât unul, spuse călugărul. Anna, țâțele tale sunt zemoase ca o focă siberiană — dar nimic nu întrece o târtiță imperială doritoare ca a voastră, Țarina mea!“

Se auziră râsete. Cititoarea amuți.

— Asta cine mai e? Contesa Vîrubova, care caută la pușcărie nițică variație după viața de la curte?

Creatura în manta sări în picioare. Călcă pe o făptură adormită, care țipă indignată, se repezi la Sașenka și o prinse de păr.

— Împuțită mică și bogată, nu te mai holba la mine!

Pentru prima oară de când o arestaseră, Sașenkăi i se făcu frică, o frică reală, care i se zvârcolea în intestine și îi ardea în gâtlej. Înainte de a apuca să formuleze vreun gând, se trezi cu o lovitură peste gură și se prăbuși; creatura se aruncă imediat peste ea, cu toată greutatea ei sufocantă. Sașenka se căznea să respire. Speriată de moarte, se gândi la Lala, la Grand-maman de la școală, la poneiul ei de la țară… Dar în clipa următoare, atacatoarea fu trasă de pe ea și aruncată într-o parte.

— Ai grijă, nenorocito. Să nu te atingi de ea! Cred că e una de-a noastră.

Femeia dolofană, ținând în mână cartea lui Tolstoi deschisă, se înălța deasupra Sașenkăi.

— Sașenka? Decanele de vârstă ale celulei îți urează bun venit. Mâine dimineață ai să cunoști comitetul. Acum se doarme. Poți să vii pe

salteaua mea. Eu sunt tovarășa Natașa. Tu nu mă cunoști, dar eu știu cine ești tu.

6

Căpitanul de jandarmerie Sagan se adânci în fotoliul lui preferat, din Clubul Imperial de Iahting de pe Bolșaia Morskaia, și tocmai își freca de gingie o priză de cocaină, când în prag se ivi aghiotantul lui.

— Excelență, îmi permiteți să raportez?

Sagan văzu cum aghiotantul lui cu pielea pătată aruncă o privire grăbită în uriașa încăpere goală, cu fotolii de piele și ziare în limbile engleză, franceză și rusă. Pe perete, în spatele mesei de biliard, atârnau portretele unor președinți de Club, cu piepturile acoperite de ordine, iar din capătul încăperii, deasupra focului în care trosneau butuci cu miros de măr, priveau ochii albaștri și apoși ai Țarului Nicolae al II-lea.

— Dă-i drumul, Ivanov.

— Excelență, i-am arestat pe revoluționarii teroriști. Am găsit dinamită, amorsă, pistoale, manifeste. Printre ei este și o elevă. Generalul spune să vă ocupați negreșit de ea, înainte de a o scoate din arest tăticul ei bogat. Afară vă așteaptă un faeton.

Căpitanul Sagan se ridică oftând din fotoliu.

— Ce spui de un pahar, Ivanov, sau o priză?

Îi întinse o cutiuță de argint.

— Noul tonic al doctorului Gemp împotriva oboselii și durerilor de cap.

— Generalul spune să vă grăbiți.

— Sunt obosit, spuse Sagan, deși inima îi zvâcnea.

Era a treia iarnă de război, iar el ajunsese în pragul epuizării. Nu era numai jandarm, ci și ofițer superior al Ohranei, poliția secretă a Țarului.

— Spioni nemți, bolșevici, socialist-revoluționari, trădători de orice speță. Nici nu apucăm să ne îngrijim de toți. Și apoi mai e și Rasputin. Dar ia loc o clipă.

— Fie! Atunci aș bea și eu un coniac, spuse Ivanov, puțin mai ezitant decât ar fi fost pe placul lui Sagan.

— Coniac? Gusturile-ți devin cam scumpe, Ivanov.

Sagan sună dintr-un clopoțel de argint. Un chelner, înalt și subțire ca un fluier se strecură pe ușă.

— Două coniacuri, și mai iute, spuse Sagan și inhală avid mirosul de trabuc, apă de colonie și ceară de pantofi, esența olfactivă a cazinourilor pentru ofițeri și a cluburilor pentru domni de pe tot cuprinsul Imperiului.

Când li se aduseră paharele, cei doi bărbați se ridicară în picioare și închinară în cinstea Țarului. Își goliră paharele dintr-o singură sorbitură și ieșiră grăbiți în foaier.

Își îmbrăcară vestoanele, își traseră pe cap căciulile de blană și ieșiră afară, în gerul amorțitor. În jurul lor se învârtejeau fulgi de zăpadă amorfi. Era deja miezul nopții, dar luna plină dădea zăpezii proaspăt căzute un luciu albastru, straniu. Cocaina, își spuse Sagan, e întăritorul ideal al unui polițist al Ohranei, fiindcă îți mărește capacitatea de observație și îți ascute văzul. Faetonul îl aștepta — o trăsură înaltă, cu un singur cal, care scotea nori de abur pe nări, și al cărei vizitiu era o grămadă de haine sforăitoare. Ivanov îi dădu un ghiont, iar din cojoc se ivi chelia rozalie și lucioasă a vizitiului, ai cărui ochi lăcrimoși îl făceau să semene cu un grotesc bebeluș uriaș, venit pe lume beat mort.

Sagan, cu inima bubuindu-i în piept, scrută strada. Cupola aurie a Catedralei Sfântului Isaac se înălța în stânga lui amenințătoare deasupra caselor, de parcă ar fi vrut să le strivească. În dreapta, zări intrarea casei Zeitlinilor. Se asigură că supraveghetorii erau la posturile lor. Da, un mustăcios într-un palton verde, cu pălărie de fetru, pândea în apropierea colțului. Era Batko, fostul subofițer cazac; stătea la intrarea casei de vizavi și fuma o țigară. (Cazacii și foștii subofițeri erau cei mai buni „agenți externi“, folosiți pentru supravegherea de persoane.) Puțin mai departe, în josul străzii, dormita un birjar: Sagan spera să nu doarmă cu adevărat.

Un Rolls-Royce cu lanțuri la roți și blazonul Romanovilor pe portiere trecu pe lângă el. Sagan știa că îi aparținea Marelui Duce Serghei, care se îndrepta probabil spre casă, însoțit de amanta lui, o balerină pe care o împărțea cu vărul său, Marele Duce Andrei.

Dinspre Podul Albastru de peste Moika se auzi ecoul unor țipete, lovituri înăbușite, scrâșnete de cizme și bufnituri de trupuri omenești pe zăpada bătătorită. Câțiva marinari de la fortăreața Kronstadt se băteau cu niște soldați.

Pe urmă, tocmai când Sagan așezase deja un picior pe treapta faetonului, se apropie huruind o limuzină Benz. Un șofer în uniformă sări afară și deschise portiera căptușită cu piele. Din limuzină coborî un bărbat aprins la față, în palton de blană. Manasevici-Manuilov, spion, profitor de război, prieten al lui Rasputin, evreu convertit la ortodoxism, trecu grăbit pe lângă Sagan și intră în Clubul Imperial de Iahting. În interiorul limuzinei, Sagan zări niște satin șifonat, roșu-închis, și o blană de nurcă în jurul unui gât palid. Un nor scârbos de transpirație și fum de trabuc îl lovi în față. Sagan se sui în trăsură.

— Asta s-a ales de Imperiu, îi spuse lui Ivanov. Spioni jidovi și

clanuri de afaceriști. Nu trece zi fără un nou scandal!

— Dii! strigă vizitiul și pocni din bici, cam prea aproape de nasul lui Sagan.

Faetonul se puse în mișcare cu o smucitură.

Sagan se lăsă pe spate. Luminile orașului lui Petru cel Mare treceau pe lângă el. Coniacul era o bilă de aur topit, care îi curăța stomacul. Aici era viața lui, în capitala celui mai întins imperiu din lume, guvernat de cei mai proști oameni ai săi, în timpul celui mai îngrozitor război pe care îl cunoscuse omenirea. Țarul ar trebui să se considere norocos, gândi Sagan, că el și colegii lui încă mai credeau în el și în dreptul său de a domni, că erau suficient de vigilenți, că nu s-ar fi dat în lături de la nimic pentru a-l salva pe acest țar nătărău și isterica de nevastă-sa, indiferent de prietenii lor…

— Vreți să știți ce cred eu, boiere? întrebă vizitiul și se întoarse pe jumătate către călătorii săi, astfel încât felinarele faetonului îi luminară râtul de porc. Ovăzul se scumpește iară! De mai crește o dată prețul, n-o să ne mai putem hrăni caii. A fost o vreme, îmi amintesc foarte bine, când ovăzul era numai…

Ovăz, ovăz și iar ovăz, numai asta auzea Sagan de la afurisiții ăștia de vizitii. Trase adânc aer în piept, în vreme ce sângele său încărcat de cocaină îi vuia în tâmple ca un râu de munte.

7

— Unde ieși diseară? o întrebă Zeitlin pe soția sa.

— Încă nu știu, oftă Ariadna visătoare.

Zăcea întinsă pe divan, în budoarul ei de culoarea cărnii fragede, doar în ciorapi și jupon. Închise ochii, în timp ce camerista o coafa cu un ondulator. Avea o voce profundă și răgușită, cuvintele se contopeau, de parcă ar fi fost deja puțin amețită.

— Vrei să mă însoțești?

— E important, iubirea mea.

Zeitlin își trase un scaun mai aproape de divan.

— Păi, întâi poate un cocteil la baroneasa Rozen, pe urmă cinez la Donan, poate dansez puțin la Acvariu — ador localul acesta, ai văzut minunățiile de pești care mărginesc pereții? — și apoi, nu știu încă… Ah, Niuna, hai să vedem, în seara asta parcă aș purta ceva de brocard.

Alte două cameriste se iviră din garderobă, Niuna, cu o casetă de bijuterii în mână, cealaltă, cu un munte de rochii pe braț.

— Haide, Ariadna. Trebuie să știu unde mergi, se răsti Zeitlin.

Ariadna se așeză în capul oaselor.

— Ce s-a întâmplat? Ești cam tulburat. S-a prăbușit bursa sau… — și îi adresă un surâs tandru, care îi făcu dinții albi să scânteieze — sau înveți cumva să fii gelos? Știi, nu e niciodată prea târziu. Unei femei îi place să aibă sentimentul că este ceva prețios.

Zeitlin trase din trabuc. Căsnicia lor se mărginea la asemenea scurte schimburi de replici, înainte ca fiecare să se arunce singur în viața de noapte a Sankt Petersburgului, deși la baluri și dineuri oficiale continuau să meargă împreună. Aruncă o privire la patul nefăcut, unde soția lui își petrecea atâtea ceasuri din zi dormitând. Se uită la rochiile din batist, șifon și mătase, la flacoanele cu loțiuni și parfumuri, la țigaretele fumate pe jumătate, la cristalele tămăduitoare și la toate celelalte mofturi și articole de lux; privirea îi zăbovi însă asupra Ariadnei, cu pielea ei albă ca laptele, umerii lați și ochii de culoarea viorelelor. Era încă frumoasă, deși ochii îi erau încercănați, iar la tâmple i se vedeau venele.

Ea deschise brațele și le întinse spre el, răspândind o aromă delicioasă de piele și tuberoze. Dar Zeitlin era prea neliniștit pentru ghidușiile ei obișnuite.

— Sașenka a fost arestată de jandarmi, îi spuse Ariadnei. Au luat-o din fața școlii. Rămâne peste noapte în Krestîi. Tu îți poți imagina celulele acelea?

Ariadna clipi de câteva ori. Pe chipul ei palid se iviră câteva cute.

— Trebuie să fie o neînțelegere. Doar e toată ziua cu nasul în cărți, nu-mi pot imagina să fi făcut vreo prostie. Dar tu sigur o poți scoate de acolo chiar în seara aceasta, Samuil. Sună-l pe ministrul de interne. Nu-ți datorează bani?

— Am vorbit adineauri cu Protopopov și mi-a spus că e grav.

— Niuna? îi făcu Ariadna semn cameristei să se apropie. Cred că am să îmbrac rochia mov de brocard, de la Madame Chanceau, cea cu foiță de aur și volănașe, și am să port la ea șiragul de perle și broșa cu safire…

Zeitlin își pierdu răbdarea.

— Ajunge, Ariadna, spuse el și de data aceasta i se adresă în idiș, pentru ca servitoarele să nu îl înțeleagă. Nu te mai tolăni pe divan ca o dansatoare de revistă! E vorba despre Sașenka.

Reveni la limba rusă și aruncă o privire sumbră în încăpere:

— Fetelor! Lăsați-ne singuri!

Zeitlin știa că accesele lui de mânie erau rare și inspirau teamă, iar cele trei cameriste lăsară rochiile, bijuteriile și ondulatorul din mâini și se strecurară afară.

— Chiar era necesar? întrebă Ariadna, cu glasul tremurat și lacrimi în ochii mânjiți cu creion de contur negru.

Dar Zeitlin adoptă un ton de afaceri.

— Îl vezi diseară pe Rasputin?

— Da, am să trec mai târziu pe la părintele Grigori. După miezul nopții. Și nu vorbi despre el cu atâta batjocură, Samuil. Când m-a hipnotizat acel lama mongol al doctorului Badmaiev în Casa spiritelor, mi-a spus că am nevoie de un dascăl deosebit. Și a avut dreptate. Părintele Grigori mă ajută, mă hrănește spiritual. Îmi spune că sunt un mielușel blând într-o lume de lupi și că tu mă sufoci. Sau crezi cumva că sunt fericită în casa asta?

— Aici e vorba numai despre Sașenka, replică Zeitlin, dar Ariadna ridică tonul.

— Mai știi, Samuil, când mergeam mai demult la balet și toate binoclurile erau ațintite asupra *mea*, nu asupra scenei? „Cum e îmbrăcată baroneasa Zeitlin? Ia priviți-i ochii, bijuteriile, umerii ei drăgălași…“ Când mă vedeau ofițerii, gândeau: ce cal frumos de curse, o iapă pursânge — ar merita să îți încarci conștiința de dragul ei! Nu erai mândru de mine, Samuil? Și acum — uită-te la mine!

Zeitlin se ridică furios de pe scaun.

— Nu e vorba despre tine, Ariadna. Încearcă să-ți amin–tești că

vorbim despre copilul nostru!

— Iartă-mă. Te ascult…

— Mendel s-a întors din exil. — O văzu ridicând din umeri.

— A, deci știai? Ei bine, se pare că el este răspunzător pentru arestarea fetei noastre, spuse Zeitlin, care îngenunche lângă divan și o prinse de mâini. Ascultă, Protopopov a scăpat frâiele din mâini. Nici măcar prim-ministrul Stürmer nu mai are vreo influență — or să-l schimbe curând. Totul se află în mâinile Țarinei și ale lui Rasputin. De data aceasta, *te rog* să te duci la Rasputin — cât mai degrabă! Sunt nespus de fericit că ai trecere la el și nu-mi pasă cât te va pipăi acest țăran sfânt. Spune-i că e noaptea lui norocoasă. Numai *tu* poți face lucrul acesta, Ariadna. Du-te acolo și roagă-i pe toți — pe Rasputin, pe toți prietenii Țarinei, pe oricine să o elibereze pe Sașenka!

— Mă trimiți într-o misiune?

Ariadna se scutură ca o pisicuță plouată.

— Da.

— Pe mine, într-o misiune politică? Asta-mi place.

Ariadna se întrerupse, iar lui Zeitlin i se păru că aude cum se mișcă rotițele minții ei, pentru a lua o decizie.

— Am să-ți dovedesc ce mamă bună sunt, zise aceasta, apoi se sculă de pe divan și trase de șnurul împletit de lângă ea — Fetelor, veniți înapoi! Trebuie să arăt răpitor.

Cameristele reveniră în budoar și se uitau la Zeitlin cu precauție.

— Dar *tu* ce vei face, Samuil?

— Am să mă țin de nas și am să mă duc la prințul Andronikov. Toți vor fi acolo.

Ariadna îi cuprinse fața cu mâinile. Lui Zeitlin îi dădură lacrimile de la respirația ei înțepătoare.

— Tu și eu într-o misiune, Samuil!

În pofida pielii ei aspre — urmare a alcoolului și opiului — încă o mai găsea fermecătoare. Avea buzele uscate, un ușor prognatism, iar buza superioară, mai lungă decât cea inferioară, exprima o lăcomie fără margini. Umerii și picioarele ei erau încă superbe, deși burta-i devenise proeminentă. Cu toate defectele ei, Ariadna stârnea încă prea ușor dorințe brute, așa cum o piersică pârguită capătă prea ușor pete de la apăsare. Acum, cu ochii mânjiți de creion negru și lacrimi, arăta ca o Cleopatra drogată.

— Samuil, pot să iau Russo-Baltul?

— Sigur, spuse Zeitlin, care îi cedă cu plăcere limuzina.

Se ridică și o sărută. Pe Ariadna o trecu un fior de plăcere. Deschise

capacul ceasului de aur, incrustat cu diamante, de pe șemineu, scoase o țigaretă egipteană din sertarul secret și îl privi cu ochi în care răsuna ecoul unor spații pustii.

Samuil se gândi că Ariadna era ca un copil pierdut și se făcu pe sine vinovat de acest lucru. Aprinse întâi țigareta ei și pe urmă trabucul stins din mâna lui.

— Atunci am să pornesc și eu la drum, spuse Zeitlin și se uită la ea cum inhalează și desparte apoi buzele pentru a scoate fumul.

— Noroc, Samuil, îi strigă Ariadna din urmă.

Nu voia să ajungă prea târziu la prințul Andronikov — soarta Sașenkăi depindea de el — dar se mai opri o clipă și aruncă o ultimă privire în încăpere, înainte de a închide ușa în urma sa.

— Asta cum arată? Dar asta? Vedeți cum se leagănă când merg? Vezi, Galia? Râdea Ariadna, iar cameristele își făceau de lucru în jurul ei. Ție nu ți se pare, Niuna, că rochiile de la Worth sunt cele mai rafinate? Mor de nerăbdare să fiu văzută la Acvariu în rochia asta…

Trezit la realitate, Zeitlin își dădu seama că soția lui avea să-l uite și pe el, și pe copilul lor, de îndată ce va ieși din casă.

8

Sașenka se agăță toată noaptea de trupul gigantic al Natașei.

Femeia mai vârstnică sforăia și de fiecare dată când se răsucea, o împingea de pe saltea pe Sașenka, care abia îndrăznea să se miște. Sașenka zăcea cu șoldul pe pardoseala de piatră rece ca gheața, dar era fericită că se află în preajma Natașei, în siguranță. Își simțea gura tumefiată de la lovitura încasată, iar mâinile îi tremurau. Încă se mai temea că monstrul ar putea-o ataca din nou sau ar putea-o înjunghia pe timpul nopții, într-un acces de turbare. Fiecare dintre femeile de aici avea cu siguranță un cuțit. Sașenka se zgâia în penumbră la învălmășeala de corpuri femeiești — o femeie pe jumătate goală avea sânii stafidiți și sfârcuri lungi ca niște dopuri de plută — și simțea cum se ridică în jurul ei dogoarea și duhoarea de mucegai. Se ruga să vină odată cineva s-o salveze.

Lămpi cu petrol trecură pâlpâind prin fața celulelor. Un paznic zăvora de două ori ușile. Cineva spăla pe jos în coridor. Mirosul de petrol și dezinfectant acoperi un timp putoarea de excremente și urină, dar numai un timp. Sașenka spera ca fiecare mormăit, pârâit sau trosnet să semnaleze eliberarea ei, dar nimeni nu-și făcu apariția. Noaptea se întindea nesfârșită înaintea ei, rece, înfricoșătoare, dușmănoasă.

— Am primit prin telegraful pușcăriei vestea că vei veni, îi șoptise Natașa. Suntem aproape rude, noi două. Eu sunt soția unchiului tău Mendel. Ne-am cunoscut în exil. Pun pariu că n-ai știut că s-a însurat cu o femeie din Iakuția. Ei bine, da, o siberiancă get-beget. Aha, înțeleg — n-ai știut nici măcar că e însurat. De, ăsta e Mendel, conspiratorul înnăscut. Eu n-am știut până în ziua de azi că are o nepoată. Dar în tine are încredere. Să nu îți pierzi cumpătul: oportunități se găsesc întotdeauna…

Natașa mormăia și gemea acum în somn, bolborosind ceva în limba ei maternă. Sașenka își aminti că cei din Iakuția credeau în spirite și șamani. O femeie strigă: „Îți tai beregata!“ O alta se văicărea: „Pierdută… pierdută… pierdută.“ În celula de alături, unde erau numai bărbați, avu loc o bătaie. Cineva fu rănit, paznicii îl târâră după ei pe bărbatul care gemea și aduseră o cârpă să șteargă pe jos. Uși se deschideau și se trânteau. Sașenka ciulea urechile la accese de tuse ftizică și chiorăituri de mațe, la pașii paznicilor și la bolboroselile din stomacul Natașei. Nu-i venea să creadă că toate acestea i se întâmplau chiar ei. Deși era mândră să se afle aici, frica, putoarea și noaptea, care nu mai voia să se sfârșească, aveau darul de a o aduce la disperare. Dar nu-i explicase oare unchiul

Mendel că pușcăria e un rit de inițiere? Și ce-i șoptise Natașa înainte de a ațipi? Da: „Mendel are încredere în tine.“

Mendel era motivul pentru care se afla ea aici, întâlnirea lor din vara trecută. Familia ei își petrecea verile întotdeauna la Zemblișino, o moșie la sud de Sankt Petersburg, nu departe de șoseaua către Varșovia. Evreilor nu le era permis să locuiască în capitală sau să posede pământuri, cu excepția negustorilor înstăriți de seama baronului Zeitlin. Tatăl Sașenkăi nu era doar proprietarul vilei de la oraș, ci și al conacului cu coloane albe, al pădurii și al parcului de la Zemblișino. Sașenka știa că tatăl ei nu era singurul magnat evreu din Sankt Petersburg. Poliakov, un alt baron evreu, regele căilor ferate, locuia în vechiul palat de cărămidă roșie al prințului Menșikov, prima casă care fusese ridicată în noul oraș al lui Petru cel Mare, pe noul chei, aproape față în față cu Palatul de Iarnă.

Vara, la țară, Sașenka și Lala puteau face tot ce le trecea prin minte, deși Zeitlin le mai convingea uneori să joace tenis cu el sau să facă o mică plimbare cu bicicleta. Mama ei, care fie avea o criză de nervi sau cădea într-un delir mistic, fie avea inima frântă din dragoste, nu-și părăsea decât rareori odaia — și se întorcea la oraș cât mai curând posibil. Lala își petrecea zilele culegând ciuperci și afine sau călărind pe Almaz, poneiul roșcat. Sașenka se retrăgea să citească; îi plăcea să fie singură.

Vara trecută fusese oaspete în casa lor și unchiul Mendel. Era un bărbat scund și stângaci, cu un picior strâmb și cu un pince-nez cu lentile groase, pe nasul mare și coroiat. Lucra până noaptea târziu în bibliotecă, fuma mahorcă și își fierbea cafea la ibric, a cărei aromă arsă, de nucă, umplea toată casa. Dormea deasupra grajdurilor, zăcea toată dimineața în pat și nu se scula decât după prânz. Părea incapabil să se adapteze la vară, căci purta mereu același costum de culoare închisă, slinos, și o cămașă șifonată, cu gulerul murdar. Ghetele lui erau întotdeauna găurite. Alături de tatăl ei, mereu îngrijit, și de mama ei, îmbrăcată întotdeauna după cerințele modei, Mendel îi părea Sașenkăi un străin de pe o altă planetă. Când îi prindea privirea, făcea o grimasă morocănoasă și se uita în altă parte. Arăta teribil de bolnav, cu pielea lui gălbejită și pătată, cu gâfâielile lui astmatice, urmare a anilor petrecuți în temniță și în exilul siberian.

Familia nu-l putea suporta pe Mendel. Nici măcar mama Sașenkăi, sora lui Mendel, nu-l plăcea — dar îl tolera în casa lor. „E singur pe lume, o tristă și sărmană făptură,“ spunea Ariadna cu dispreț.

Într-o noapte, Sașenka nu putu să adoarmă. Era ora trei dimineața. Vara era toridă și în camera ei de la mansardă aerul era înăbușitor. Coborî după un pahar cu limonadă, trecu pe lângă portretul contelui Orlov-Cesmenski, fostul proprietar al conacului, pe lângă cei cincisprezece păuni

de cristal din vitrină și ceasul englezesc cu pendulă și ajunse în vestibulul răcoros și plăcut, cu dale de piatră albe și negre. Observă că în bibliotecă lumina mai era aprinsă și simți mirosul de cafea și fum de țigară.

Când Mendel deschise ușa bibliotecii, Sașenka se ascunse degrabă în garderobă, de unde îl urmări pe unchiul ei, care ieși șchiopătând, cu o sclipire de tăciune în ochii injectați și ținând în degetele ca niște gheare un vraf de hârtii prețioase.

Miasma îmbâcsită a nopții petrecute fumând țigară de la țigară răbufni din încăpere ca himera unei viituri. Sașenka așteptă să se îndepărteze Mendel și se furișă apoi în bibliotecă, pentru a arunca o privire în cărțile care îl captivau în asemenea măsură, încât era dispus să facă pușcărie de dragul lor. Masa de scris era goală.

— Ești curioasă, Sașenka?

Mendel stătea în prag, glasul lui era surprinzător de profund și sonor, îmbrăcămintea lui ostentativ roasă de molii.

Sașenka tresări.

— Doar interesată, răspunse.

— De cărțile mele?

— Da.

— Le ascund după ce termin. Nu vreau ca oamenii să știe ce mă preocupă sau ce gândesc, spuse Mendel, ezitând puțin. Dar tu ești o ființă serioasă. Singura intelectuală din familia aceasta.

— De unde știi tu asta, unchiule, dacă până acum nu te-ai ostenit să stai de vorbă cu mine?

Sașenka era deopotrivă bucuroasă și uimită.

— Ceilalți sunt niște capitaliști decadenți, iar rabinul din familia noastră aparține Evului Mediu. Eu te judec pe tine în funcție de lecturile tale. Maiakovski. Nekrasov. Blok. Jack London.

— Înseamnă că m-ai urmărit?

Lentilele pince-nez-ului lui Mendel erau atât de unsuroase, încât abia dacă mai vedea ceva prin ele. Se apropie șchiopătând de raftul cu cărți englezești, unde se afla și o ediție completă a operelor lui Dickens, legată în piele și purtând blazonul auriu al Zeitlinilor. Scoase un volum, își vârî mâna în spațiul gol din spatele acestuia și îi oferi Sașenkăi o carte veche, flendurită de atâta citit: *Ce-i de făcut?* de Cernîșevski.

— Citește-o pe asta. După ce o termini, găsești următoarea aici, în spatele lui *David Copperfield.* Ai priceput? Iar mai departe o să vedem noi.

— Ce să găsesc? Unde?

Dar Mendel dispăruse, lăsând-o singură în bibliotecă.

Așa începuse totul. În seara următoare, Sașenka aștepta

nerăbdătoare să adoarmă toți ai casei, pe urmă se strecură jos și se apropie de operele lui Dickens, inspirând aroma delicioasă de cafea și duhoarea înțepătoare de mahorcă.

— Ești pregătită pentru următoarea? Cum apreciezi cartea? o întrebă Mendel, fără să-și ridice privirea.

— Rahmetov este cel mai fascinant erou pe care l-am întâlnit vreodată, spuse Sașenka și îi înapoie cartea. Este altruist, pătimaș. Nimic nu e mai important pentru el decât cauza. „Omul ieșit din comun", pe care îl ating evenimentele istorice. Vreau să fiu și eu ca el.

— Noi toți vrem asta, replică Mendel. Eu cunosc mulți Rahmetovi. Este prima carte pe care am citit-o eu. Și nu doar eu, și Lenin.

— Vorbește-mi despre Lenin. Și ce este un bolșevic? Tu ești bolșevic, menșevic, socialist-revoluționar, anarhist?

Mendel o studie cu ochii mijiți, de parcă ar fi fost un exemplar de la grădina zoologică, și trase din țigara prost răsucită, înecându-se cu fumul. Tuși horcăit.

— Ce te interesează pe tine? Ce părere ai tu despre Rusia vremurilor noastre, despre muncitori, țărani, despre război?

— Nu știu. Cred că…

Sașenka se întrerupse când îi simți privirea sfredelitoare.

— Hai, spune.

— Totul e greșit. Totul e atât de nedrept. Muncitorii sunt niște sclavi. Noi pierdem războiul. Totul e putred. Sunt și eu o revoluționară? O bolșevică?

Mendel își răsuci o nouă țigară cu o delicatețe uimitoare, linse foița și și-o aprinse. O flăcăruie portocalie pâlpâi și se stinse.

— Tu nu știi suficiente lucruri pentru a fi ceva, spuse. Trebuie să o luăm încet. De-acum înainte vei fi unica elevă a cursului meu de vară. Uite, asta-i următoarea carte.

Îi dădu romanul lui Victor Hugo despre Revoluția franceză, *1793*.

În noaptea următoare, Sașenka era și mai entuziasmată.

— Ești pregătită de noi cărți? Cum o apreciezi?

— *Nimeni nu-l văzuse vreodată plângând,* cită Sașenka din memorie descrierea pe care i-o făcea Hugo eroului său Cimourdain. *O virtute inaccesibilă, glacială. Un om drept, dar înspăimântător. Pentru un preot revoluționar nu există cale de mijloc, ori e infam, ori e sublim. Cimourdain era sublim, aspru, respingător, sumbru, dar înainte de toate, pur.*

— Bravo. Dacă Cimourdain ar trăi astăzi, ar fi bolșevic. Atitudinea potrivită o ai deja, acum ai nevoie de cunoștințe științifice. Marxismul este o știință. Citește asta.

Mendel ținea în mâna ridicată un roman cu titlul *Lady Cynthia de Fortescue și dragostea pentru nemilosul colonel*. Pe copertă era o damă cu buzele rujate într-un roșu sângeriu și obrajii unei vipere africane, iar în spatele ei pândea un ofițer al naibii de arătos, cu mustața răsucită și ochii mijiți.

— Ce-i asta? întrebă ea.

— Citește ce-ți dau.

Mendel se așezase deja la masa de scris și mâzgălea ceva cu creionul.

Când deschise cartea în camera ei, găsi ascuns înăuntru *Manifestul comunist* al lui Marx. Acestuia îi urmară Plehanov, Engels, Lasalle, iarăși Marx și Lenin.

Nimeni nu mai vorbise până atunci cu Saşenka așa cum o făcea Mendel. Pentru mama ei trebuia să rămână o copilă prostuță și să se pregătească pentru o viață de baluri în saloane supraîncălzite, căsnicii nefericite și adultere mârșave. Ea își iubea tatăl mai presus de orice, dar el abia dacă-i acorda atenție „vulpiței“ lui și nu vedea în ea decât o jucărie pufoasă. Iar scumpa ei Lala își găsise demult locul în viață și nu citea decât romane precum *Lady Cynthia de Fortescue și dragostea pentru nemilosul colonel*. În ceea ce-l privea pe unchiul Gideon, acesta era un fustangiu decadent, care încercase deja să flirteze cu ea, ba chiar o mângâiase o dată pe fese.

La masă și în societate, nu scotea aproape niciun cuvânt, atât de încântată era de cursul ei de introducere în marxism, atât de preocupată era să-i mai adreseze și alte întrebări lui Mendel. În gând, Saşenka era cu el, în biblioteca lui plină de fum, departe de părinții ei. Lala o găsea uneori dormind cu lampa aprinsă, cu un roman trivial lângă ea, și își făcea griji că citește prea mult. Mendel îi deschisese ochii pentru grotesca nedreptate a societății capitaliste, pentru asuprirea muncitorilor și țăranilor, și o făcuse să înțeleagă că Zeitlin — da, propriul ei tată — era un exploatator al clasei muncitoare.

Dar exista o soluție, după cum află Saşenka: o luptă de clasă, care avea să treacă prin anumite etape, sfârșind într-un paradis proletar al egalității și demnității. Teoria marxistă era universală și utopică, iar existența omului se încadra în frumoasa ei simetrie formată din istorie și dreptate. Ea nu putea pricepe cum muncitorii din lumea industrializată, îndeosebi din Sankt Petersburg și Moscova, țăranii din satele rusești și ucrainene, servitorii și slujnicele din casele tatălui ei nu se răzvrăteau împotriva stăpânilor lor și nu îi omorau pe dată. Saşenka se îndrăgostise de ideile materialismului dialectic și de dictatura proletariatului.

Mendel o trata ca pe un om în toată firea; ba nu, mai mult de-atât, ca pe un *bărbat* în toată firea, un complice la cea mai profitabilă, cea mai nobilă mișcare secretă a lumii. Curând, ajunseră să se întâlnească aproape ca doi amanți, pe înserat și în zori, în grajduri, în pădurea de mesteceni și printre muri, la cules de ciuperci, ba chiar și noaptea, șușotind în sufragerie, la adăpostul pereților tapetați cu mătase galbenă, care miroseau a garoafe și liliac.

Da, gândea Sașenka acum, calea către această temniță plină de duhori, în iarna tenebroasă a Sankt Petersburgului, începuse pe moșia de basm a tatălui ei, în acele nopți de vară, când cântau privighetorile și amurgul era un văl roz. Dar reprezenta ea oare pentru tronul imperial o amenințare atât de mare, încât să merite să fie arestată din fața Institutului Smolnîi și aruncată în celula aceasta?

O femeie din spatele Sașenkăi se ridică și porni, clătinându-se, spre găleata pentru necesitățile fiziologice. Se împiedică de Sașenka, căzu peste ea și o înjură. Dar ea, de data aceasta gata de luptă, o prinse pe femeie de gâtul fleșcăit. Aceasta își ceru scuze, însă Sașenka își dădu brusc seama că îi era totuna. Acum gusta și ea din adevărata mizerie a Rusiei. Acum le putea spune că ea nu cunoștea numai vile și limuzine. Acum era și ea femeie în toată firea, responsabilă, independentă de familia ei. Încercă zadarnic să adoarmă.

În cloaca Imperiului se simțea pentru întâia oară vie.

9

Pentru excursia sa în noaptea Sankt Petersburgului, Zeitlin îmbrăcă o redingotă și un guler scrobit curat și își prinse în piept Ordinul Sf. Vladimir, clasa a II-a, o decorație care nu fusese conferită decât câtorva industriași evrei.

Jos, la piciorul scării, zăbovi o clipă cu o mână sprijinită de frumoasele cahle turcoaz ale sobei olandeze din vestibul și decise că era mai bine să își pună socrii la curent cu cele întâmplate Sașenkăi. Știa că soția lui nu avea să se ostenească. Traversă salonul pustiu și sufrageria, ai cărei pereți erau îmbrăcați în damasc de mătase galben-canar, deschise apoi o ușă căptușită cu pâslă verde, care dădea în așa-numitul Culoar Negru din interiorul întunecos al casei. Aici plutea în aer un alt miros, distinct, de unt, grăsime, fiertură de varză și sudoare. Îți sugera o altă Rusie, gândi Zeitlin, vechea Rusie.

Jos, locuiau bucătăreasa și șoferul, dar el nu se îndreptă într-acolo. Urcă, în schimb, scara ce pornea din Culoarul Negru. Ajuns la jumătatea acesteia, se rezemă de tocul unei uși, istovit și ametit. Ce era? Inima, digestia, o mică slăbiciune nervoasă? Am să cad lat? se întrebă. Gideon avea dreptate, era cazul să îl cheme iarăși pe doctorul Gemp.

O mână îi atinse umărul și îl făcu să tresară. Era bătrâna lui doică, Șifra, o stafie albă ca un cearșaf, într-un capot portocaliu și cu pantofi de casă scămoșați, care se îngrijise de Sașenka înainte de sosirea Lalei.

— Aveți bunăvoința de a aproba meniul? croncăni femeia.

Toți ai casei se prefăceau că bătrâna Șifra ar mai avea vreun cuvânt de spus, deși Delphine era acum cea responsabilă pentru bucătărie. Șifra fusese, încetul cu încetul și cu mult tact, trecută la garnitura veche, fără a i se spune acest lucru explicit.

— Am întrebat puterile, băiatul meu drag, adăugă femeia cu blândețe. Am privit în Cartea Vieții. N-are să i se întâmple nimic. N-ați vrea o ceașcă de cacao fierbinte, Samoilo? Ca pe vremuri?

Zeitlin aprobă cu o mișcare din cap meniul, pe care Delphine i-l prezentase deja, dar refuză ceașca de cacao. Bătrâna se îndepărtă la fel de tăcut precum se ivise, plutind ca un fir de păianjen în vânt.

Rămas singur, Zeitlin realiză uimit că avea lacrimi în ochi: de vină era senzuala forță de atracție a copilăriei, care pornea de undeva din burtă. Brusc, propria lui casă îi păru stranie, prea mare, locuită de prea mulți străini. Unde era iubita lui Sașenka? Străfulgerat de o panică violentă, pricepu că fata lui era tot ceea ce conta pentru el.

Dar curând, îl prinseră iar în plasa lor cele o mie de fire ale vieții lumești și bunăstării. Cum să nu rezolve el, Zeitlin, orice problemă? Nimeni nu va îndrăzni să-i trateze fata cu bădărănie: doar știau, desigur, cu toții că el era în relații bune cu Majestățile Sale Imperiale? Avocatul lui, Flek, era deja pe drum; ministrul de interne îi va telefona șefului poliției, acesta comandantului corpului de jandarmerie, care va telefona la rândul său șefului Ohranei. Gândul că Sașenka își va petrece noaptea la sediul poliției, ca să nu mai vorbim de temniță, îi era insuportabil. Dar ce o fi făcut? Doar părea mereu atât de cuviincioasă, atât de corectă, chiar prea serioasă pentru vârsta ei.

Servitorii locuiau mai sus, dar Zeitlin se opri la primul etaj și deschise ușa cu căptușeală metalică a locuinței de deasupra garajului. Aici, mirosurile păreau străine, dar lui Samuil îi erau familiare: grăsime de pui, pește umplut, cartofi prăjiți și aroma acrișoară a vinului de vișine. Zeitlin remarcă mezuzah, cutiuța cu cuvinte din Tora, care fusese recent bătută într-un cui de tocul ușii, și trecu pragul a ceea ce el numea „circul ambulant“.

Într-o încăpere spațioasă, ticsită cu teancuri de cărți strâmbe, candelabre, valize de pânză și cutii de carton deschise pe jumătate, stătea în picioare la un pupitru un bărbat înalt, bătrân, cu barbă și perciuni albi, într-un caftan negru și cu o yarmulke pe cap, și intona Cele Optsprezece Binecuvântări. Un baston indicator de argint, cu un deget întins, indica pasajul pe care îl citea din Talmudul deschis. Cartea era drapată cu mătase, căci cuvântul sacru nu avea voie să rămână descoperit. Acest bărbat, rabinul Avram Barmakid, nu era tatăl lui Zeitlin, dar reprezenta totuși o altă legătură cu lumea copilăriei sale: de aici, gândi Zeitlin cu melancolie, mă trag și eu.

Rabinul Barmakid, odinioară celebrul Înțelept din Turbin, cu gospodărie proprie și elevi, era acum înconjurat de tristele vestigii care îi înfrumusețaseră mai demult casa de rugăciune și casa de studiu. Aici se afla chivotul cu sulurile conținând Tora, în huse de catifea și cu lanțuri de argint: lei de aur, cu ochi din pietre roșii și coame din pietre albastre, le păzeau. Se spunea că rabinul putea face minuni. Buzele lui se mișcau cu repeziciune, chipul lui oglindea bucuria și frumusețea cuvintelor sacre într-o lume a haosului și decăderii. Tocmai celebrase Yom Kippur în această casă, care se îndepărtase de Dumnezeu și în care se refugiase el. Obișnuia să spună că fericit este doar acela care a pierdut totul, dar și-a păstrat credința.

În 1915, Marele Duce Nicolae Nicolaevici, comandantul suprem al forțelor armate rusești, îi declarase pe toți evreii potențiali spioni germani

și îi alungase din satele lor. Li se dăduseră numai câteva ore pentru a-și încărca în căruțe agoniseala de secole. Zeitlin îi salvase pe rabin și pe soția sa, oferindu-le adăpost în Sankt Petersburg, ilegal, căci nu aveau permisiunea de a locui acolo. Deși o condamnau pe fiica lor Ariadna, care se îndepărtase de Dumnezeu, bătrânii erau totuși în sinea lor mândri că se măritase cu Zeitlin, care poseda câmpuri petroliere în Baku, vapoare în Odessa, păduri în Ucraina…

— Tu ești, Samuil? îl chemă un glas răgușit.

În bucătăria de alături, de dimensiunea unui dulap, dădu peste soția rabinului, Miriam, care purta perucă și un capot de mătase și amesteca într-o oală de ciorbă, aflată pe o veche sobă de gătit cu gaz, încadrată de două bufete. O mulțime de vase, parțial curățate, indicau necesitatea de a separa laptele de carne.

— Au arestat-o pe Sașenka, spuse Samuil.

— Vai de mine! exclamă Miriam cu timbrul ei profund. Înainte de lumină, o beznă și mai mare! Aceasta este pedeapsa noastră, Gheena noastră pe pământ, pentru toți copiii care s-au îndepărtat de Dumnezeu, toți niște renegați. Noi am murit cu mult timp în urmă și, slavă Cerului, nu se moare decât o dată. Fiul meu, Mendel, este un anarhist fără Dumnezeu; pe Ariadna, Dumnezeu a pierdut-o: fata mea care, Dumnezeu s-o aibă în pază, iese în fiecare seară pe jumătate despuiată din casă! Fiul meu cel mic, Avigdor, al cărui nume e mort pentru mine, ne-a abandonat demult — pe unde mai e, tot la Londra? Și acum, scumpa noastră Silberkind a dat și ea de necaz. În copilărie, Sașenka fusese blondă, iar bunicii ei o mai numeau și acum Silberkind, copilul de argint.

— Ei bine, să nu mai pierdem timpul.

Femeia începu să toarne miere într-o farfurie adâncă.

— Dar ce pregătești acolo?

— Turtă dulce și supă de pui pentru Sașenka. Să-i duci la închisoare.

Aflaseră deja, zvonul se răspândise în toată casa. Lui Zeitlin îi dădură lacrimile: în vreme ce el telefona miniștrilor, nevasta bătrânului rabin făcea turtă dulce pentru nepoata ei. Nici nu-ți venea să crezi că aceștia erau părinții Ariadnei. Cum crescuseră ei în gospodăria lor evreiască floarea aceasta de seră?

Rămase să o privească pe Miriam, așa cum își privise odinioară mama în bucătăria familiei lor, în satul cu gospodării de lemn din Zona de rezidență.

— Nici măcar nu știu pentru ce au arestat-o, șopti Zeitlin.

Zeitlin era mândru că nu se convertise la ortodoxism. Nu fusese

necesar. Ca negustor de ghilda întâi avea dreptul să locuiască în Sankt Petersburg, deși era evreu — iar cu puțin timp înainte de război fusese ridicat în rangul de consilier intim al Țarului, echivalentul unui general-locotenent în Tabelul rangurilor. Dar, cu toate acestea, era încă evreu, un evreu discret, dar totuși evreu. Mai ținea minte melodia Kol Nidre — și cât de tulburat fusese când adresase Cele Patru Întrebări de Pesach.

— Ești alb ca un cearșaf, Samuil, spuse Miriam. Ia loc! Hai, bea asta!

Îi oferi un pahar cu vin de vișine, pe care Zeitlin îl bău dintr-o înghițitură. Clătinând ușor din cap, înălță paharul spre soacra lui, îi sărută mut mâna cu vinișoare albastre și coborî în grabă, pentru a-și lua în primire de la Pantelimon, în fața ușii de intrare, haina din blană de castor și pălăria. Era pregătit.

10

Suprafața canalului înghețat lucea nisipos în lumina lunii, când trăsura căpitanului Sagan opri în fața sediului central al Departamentului Poliției, din Fontanka 16.

Sagan luă ascensorul până la etajul superior, trecu pe lângă două puncte de control, fiecare ocupat de către doi jandarmi, pentru a pătrunde apoi în inima războiului secret purtat de către Imperiu împotriva teroriștilor și trădătorilor: Departamentul de Securitate al Țarului, Ohrana. Deși era târziu în noapte, aici lucra elita serviciului de securitate — funcționari tineri, cu pince-nez-uri și uniforme albastre, sortau fișe (albastre pentru bolșevici, roșii pentru socialist-revoluționari) și adăugau nume în niște scheme labirintice, care reprezentau sectele și celulele revoluționare.

Sagan era una din vedetele în ascensiune ale acestei organizații. Ar fi putut desena și în somn, cu cele mai recente nume și săgeți, schema de organizare a bolșevicilor, cu Lenin aflat în centru. Zăbovi o clipă în fața schemei, pentru a-și savura succesul. Acolo scria negru pe alb: toți membrii Comitetului Central erau arestați, cu excepția lui Lenin și a lui Zinoviev, și a încă șase membri ai Dumei — toată șleahta se afla în exilul siberian, zdrobiți, incapabili să mai pornească vreo revoluție. La fel și menșevicii: nimiciți ca grup. Organizația de luptă SR: distrusă. Doar câteva celule bolșevice mai trebuiau strivite.

În birourile care se înșirau de-a lungul coridorului, spărgătorii de coduri, cu păr unsuros și piele solzoasă, stăteau aplecați deasupra unor coloane de hieroglife, iar ofițerii provinciali de modă veche, în cizme și cu perciuni, studiau hărți ale Districtului Vîborg, punând la cale razii. Serviciul de securitate are nevoie de toate soiurile de oameni, gândi Sagan, când îi căzu privirea pe un coleg, care fusese revoluționar până nu demult, dar schimbase fronturile. În cealaltă parte a încăperii, îl zări pe fostul hoț, care era acum expert în spargeri al Ohranei. Îl salută pe aristocratul italian homosexual, în realitate fiul unui lăptar evreu din Mariupol, care se specializase în interogatorii purtate cu delicatețe… Cât despre mine, gândi Sagan, am și eu specialitatea mea: transform revoluționari în agenți dubli. L-aș putea face și pe Papa să se lepede de Dumnezeu.

Îi ordonă unui funcționar să-i aducă dosarele raziilor din acea noapte și rapoartele agenților săi despre activitățile evreului Mendel Barmakid și ale nepoatei sale, fata lui Zeitlin.

11

Mirosul de apă de trandafiri și lumânări parfumate din salonul prințului Andronikov era atât de puternic, încât îi dădea lui Zeitlin amețeli și junghiuri în piept. Luă un pahar cu șampanie și îl goli dintr-o înghițitură: avea nevoie de curaj. Începu să scruteze mulțimea, dar știa că nu avea voie să pară disperat. O fi știind toată lumea de ce mă aflu aici? S-o fi răspândit vestea despre Sașenka? se întrebă. Spera să nu fie așa.

În încăpere se înghesuiau petiționari în redingote, cu gulere ascuțite și decorații, oameni de afaceri rumeni, care pufăiau din trabucuri, dar predominau femeile cu umeri goi și fetele cu buze rozalii și obraji lucioși, fardați, îmbrăcate în catifea, care fumau țigarete egiptene parfumate din portțigarete de aur.

Obezul Hvostov, fost ministru, îl luă deoparte și începu:

— Nu mai e mult și Țarul va numi un cabinet reprezentativ — nu se mai poate așa, Samuile!

— De ce nu? De trei sute de ani se poate așa. N-o fi perfect sistemul acesta, dar e mai puternic decât ne imaginăm noi.

Pe toată durata vieții lui, indiferent cât de des se reamestecaseră cărțile, întotdeauna căpătaseră în cele din urmă o configurație nu tocmai dezavantajoasă pentru interesele lui Zeitlin. Era viitorul lui, norocul lui, consemnat în Cartea Vieții. Lucrurile nu aveau cum să nu meargă bine, pentru el și pentru Sașenka, își spuse Zeitlin.

— Ai aflat ceva? insistă Hvostov, apucându-l pe Zeitlin de braț. Pe cine va numi? Nu mai putem continua așa, Samuile! Știu că îmi dai dreptate.

Zeitlin își eliberă brațul.

— Unde e Andronikov?

— În spate… dar n-ai să ajungi până acolo! E prea multă îmbulzeală. Și mai e ceva…

Zeitlin se refugie în mulțime. Zăduful și parfumurile erau insuportabile. Mâinile asudate ale bărbaților alunecau pe spinările moi și palide ale doamnelor. Fumul era atât de dens, încât se formase o pâclă înecăcioasă, deopotrivă barbară și rafinată. Guvernatorul General, bătrânul prinț Obolenski, reprezentanți ai autenticei înalte aristocrații și doi Golițîni erau acolo: băgați în rahat până-n gât, comentă Zeitlin în gând. O fată frumușică, ținută într-un profitabil triplu concubinaj de către viceministrul de interne, noul ministru de război și Marele Duce Serghei, se săruta în văzul tuturor cu Simnavici, secretarul lui Rasputin. Lui Zeitlin

nu-i făcea nicio plăcere să vadă așa ceva: gândul îi zbură acasă, la rabin și Miriam. Lor nu le-ar fi venit să creadă că oamenii de la curtea Imperiului decăzuseră în asemenea hal.

La capătul unui tunel care traversa învălmășeala de brațe, picioare și cefe, Zeitlin zări un ochi minuscul, bulbucat, cu gene atât de dese, încât păreau lipite unele de altele. Era convins că ochiul celălalt și corpul aferent îi aparțineau lui Manasevici-Manuilov, un găinar primejdios, spion al poliției și de curând, în mod rușinos, șeful Cancelariei primului-ministru Stürmer.

Zeitlin își croi calea prin mulțime dând din coate, dar măruntul Manasevici-Manuilov rămânea mereu înaintea lui, imposibil de ajuns din urmă. În schimb, se trezi în pragul sanctuarului lui Andronikov, decorat recent în stilul unui harem turcesc — văluri de mătase, o fântână arteziană a cărei apă țâșnea din penisul unui Pan aurit și, chiar mai nepotrivită, o imensă statuie de aur a lui Buddha. Un policandru de cristal, cu sute de lumânări din care picura ceară, întețea și mai mult căldura.

Voi fi plătit și eu pentru unele din farafastâcurile astea, gândi Zeitlin și pătrunse în minuscula încăpere în care petiționarii se luptau pentru cele mai bune locuri. Acolo, fumând narghilea și sărutând ceafa trandafirie a unui tânăr în uniformă de paj, se afla însuși Andronikov, cu ministrul de interne așezat chiar lângă el. Zeitlin nu se umilise niciodată în fața nimănui, acesta era unul dintre numeroasele avantaje ale bogăției. Dar acum nu era momentul să fie orgolios.

— Măi, mi-ai vărsat paharul! Nu știi să te porți? țipă unul dintre petiționari.

— Te grăbești undeva, baroane Zeitlin? îl întrebă un altul rânjind.

Dar Zeitlin, cu gândul numai la fiica lui, continua să înainteze. Într-un târziu, se ghemui lângă Andronikov și ministru.

— Ah, Zeitlin, scumpul meu! spuse prințul Andronikov, care era spoit pe toată fața și semăna cu un eunuc chinez puhav. Un pupic, drăguțule!

Zeitlin închise ochii și îl sărută pe Andronikov pe buzele rujate. Orice, de dragul Sașenkăi, își spuse.

— Minunată petrecere, prințe.

— Prea cald, prea cald, spuse prințul cu un ton grav, pentru a adăuga apoi către tânărul care începu să chicotească: Prea cald ca să rămâi îmbrăcat.

Pereții tapetați cu mătase roșie erau acoperiți cu fotografii purtând autografele unor miniștri, generali și Mari Duci: mai exista oare om care

să nu-i fie îndatorat lui Andronikov? Afacerist influent, gazetar colportor, adept al bârfelor eficiente și otrăvitoare, Andronikov era unul dintre cei care stabileau prețurile la Bursa influenței și tocmai îl dăduse jos pe ministrul de război.

— Prințe, e vorba despre fiica mea… începu Zeitlin, dar o petiționară mai agresivă, slăbănoagă și pistruiată, cu o pană de struț ițindu-se din broșa ca un păun a turbanului de mătase fixat pe părul roșcat, îl întrerupse. Fiul ei avea nevoie de o slujbă în Ministerul Justiției, dar se afla deja în tren spre frontul din Galiția. Protopopov, ministrul de interne, văzu în fața sa prețul acestei favori și se ridică, prinzând-o pe doamnă de mână. Zeitlin profită de șansă și se așeză în locul rămas liber lângă Andronikov, care își înclină capul și așeză o mână pe celebra lui servietă albă, un gest care spunea: Hai să facem afaceri.

— Dragă prințe, fiica mea Sașenka…

Andronikov flutură o mână spongioasă, plină de inele.

— Știu… fata ta de la Smolnîi… arestată astăzi după-a–miază — și, după toate aparențele, vinovată. Ei, nu știu. Tu ce propui?

— Este în Krestîi, în arest preventiv. O putem scoate de acolo în noaptea asta?

— Ușurel, scumpete! E cam târziu pentru noaptea asta, dragul meu. Dar nici n-am vrea să capete trei ani în Ieniseisk, la Cercul Polar, nu-i așa?

Lui Zeitlin începu să-i palpite inima la acest gând: iubita lui Sașenka n-ar fi supraviețuit! Andronikov se cufundă într-o sărutare prelungă cu tânărul de alături. Când reveni pentru o gură de aer, cu buzele încă umede, Zeitlin arătă spre tavan.

— Prințe, mi-ar plăcea să vă cumpăr… policandrul. Mi-a plăcut întotdeauna…

— Mi-e foarte drag, baroane. E un dar de la Țarină.

— Chiar? Ei, atunci dați-mi voie să vă fac o propunere. Să spunem un minimum de…

12

Însoțitoarea Ariadnei în voiajul ei nocturn din salonul baronesei Rozen era contesa Missy Loris, o blondă veselă, născută în America, dar măritată cu un rus. Missy o implorase pe Ariadna să o prezinte lui Rasputin, despre care se spunea că ar conduce în fapt Rusia.

Cu Missy de mână, Ariadna descinse din limuzina Russo-Balt și trecu prin gangul boltit și întunecos al casei din Gorohovaia 64, traversă o curte asfaltată și urcă scările unei clădiri roșii, cu trei etaje. Ușa se deschisese împinsă de o mână nevăzută. Un portar — neîndoielnic un fost militar, cu siguranță un agent al Ohranei — se înclinase.

— La etajul al doilea.

Femeile urcară până în dreptul unui cadru de ușă căptușit cu mătase stacojie. Un bărbat roșu la față, în pantaloni albaștri de doc cu bretele, un polițist după toate aparențele, le făcu semn să intre.

— Pe aici, doamnelor!

O țărancă voinică, într-o rochie înflorată, le luă mantourile și le pofti într-o încăpere unde bolborosea și pufăia un samovar înalt, de argint. Alături, jucându-se cu mătăsuri și blănuri de șinșilă și zibelină, cu diamante și pene de egretă, ședea părintele Grigori, cunoscut sub numele de Rasputin, îmbrăcat într-o cămașă de mătase liliachie, cu eșarfă roșie și pantaloni în dungi, încălțat cu ghete din piele de capră. Avea o față arsă de soare, plină de alunițe și ridată, un nas ciupit de vărsat de vânt, o barbă brun-roșcată, iar părul, despărțit printr-o cărare la mijloc, îi încadra fruntea în șuvițe unsuroase. Ochii lui gălbui se înălțară spre Ariadna fără să clipească, pupilele lor sticloase se mișcau dintr-o parte într-alta, de parcă n-ar fi văzut nimic.

— Ah, Albinuța mea, spuse Rasputin. Vino-ncoace! Le întinse mâna celor două femei. Ariadna se lăsă ametită într-un genunchi și sărută mâna, care se deplasă apoi în direcția lui Missy.

— Știu pentru ce ai venit. Du-te în camera mea de primire. Porumbițele mele sunt toate acolo, scumpa mea albinuță. Iar tu ești nouă, continuă Rasputin și o strânse pe Missy de talie, ceea ce o gâdilă pe aceasta și o făcu să țipe. Condu-o tu, Albinuțo.

— Albinuța, îi șopti Ariadna lui Missy, este numele pe care mi l-a dat. Toate avem nume de alint.

— Să nu uiți să-i vorbești despre Sașenka.

— Sașenka, Sașenka. N-am uitat.

Femeile intrară în încăperea principală, unde vreo zece oaspeți,

majoritatea femei, ședeau în jurul unei mese acoperite cu darurile lor — un morman de icre negre de morun, o jumătate de sturion în aspic, grămăjoare de turtă dulce, ouă fierte, un chec și o sticlă de Kagor.

Rasputin era în spatele lor. O cuprinse pe Ariadna de talie și o răsuci, conducând-o spre un loc liber de la masă. Apoi le salută pe toate în parte.

— Porumbiță sălbatică, ți-o prezint pe Albinuța, Dandy drăgălaș, Liniștita…

Printre femei se afla și o blondă durdulie, cu fața ca o lună plină, îmbrăcată într-o rochie bej, mohorâtă, prost croită și șleampăt călcată. La gât purta un colier în trei șiraguri, cu cele mai mari perle pe care le văzuse Ariadna vreodată. Făptura aceasta cu obraji lucioși era Anna Vîrubova, iar doamna brunetă și drăguță de lângă ea, îmbrăcată într-un costum marinăresc la modă, cu o bonetă în alb și negru, era Iulia „Lili“ von Dehn. Ariadna știa că erau cele mai bune prietene ale Țarinei. Atmosfera de spiritualitate era intensificată de starea de exaltare a celor prezenți. Ariadna era conștientă că, Țarul fiind plecat pe front, cea care conducea Imperiul era Țarina, împreună cu persoanele din acea încăpere. Știa că Missy nu era încă o adeptă a Starețului — venise doar să se amuze. Drăguțul, dar banalul conte Loris o plictisea, iar ei îi plăcea orice lucru la modă sau extravagant — or aici le avea pe amândouă la un loc. Pentru Ariadna, situația se prezenta altfel. Deși era deja beată, în încăperea aceasta se simțea purificată. Oricine ar fi fost ea afară, oricât de nefericită și nesigură s-ar fi simțit acasă, oricât de disperate ar fi fost legăturile ei amoroase și oricât de aleatorie căutarea ei după un sens al universului, aici lucrurile aveau o simplicitate calmă, nemaiîntâlnită de ea în altă parte.

Rasputin înconjură masa, pentru ca fiecare oaspete să îi poată săruta mâna. Când ajunse în dreptul unui scaun liber, se așeză și luă un pumn de sturion, pe care și-l îndesă în gură, mânjindu-și barba. Doamnele îl urmăreau tăcute cum înfulecă pește, chec și caviar, fără să se simtă nicidecum stânjenit, plescăind sonor și cu poftă. După ce se sătură, le privi pe toate și își așeză apoi mâinile pe mâinile Ariadnei și le strânse.

— Tu, prietena mea dulce ca mierea, tu ai cea mai mare nevoie de mine în noaptea asta, iar eu sunt aici, pentru tine.

O ușoară roșeață urcă dinspre decolteul Ariadnei până la gâtul ei și îi cuprinse apoi tot corpul, de parcă ar fi simțit un amestec de timiditate juvenilă, venerație religioasă și excitare senzuală. Ochii bulbucați ai Vîrubovei, vicleni și totuși creduli, se holbau cu gelozie la ea. Ce vede Prietenul nostru la jidoavca asta de origine inferioară, nevasta desfrânată

a unui bancher evreu? Ariadna știa ce gândea Vîrubova — deși atât ea, cât și Țarina profitaseră de pe urma generozității lui Zeitlin.

Ariadnei nu-i păsa, deși oribila roșeață îi acoperea gâtul și umerii goi. Aici, ea nu mai era nici evreica pe nume Finkel Barmakid, fiica celebrului rabin din Turbin, nici neurastenica suferindă, care abia își putea controla poftele. Aici, ea era o femeie demnă de a fi iubită și prețuită — chiar printre prietenii familiei imperiale. Rasputin le vorbea la fel împărăteselor și târfelor. Acesta era geniul Starețului — le transforma pe porumbițele lui rătăcite în niște leoaice mândre, pe victimele lui neurastenice în niște eroine frumoase. Acest țăran sfânt avea să salveze Rusia, pe Țar, lumea întreagă. Ariadna respiră șuierat printre dinți și își linse buzele uscate. În încăpere era liniște, cu excepția murmurelor Starețului și a fâsâitului samovarului de alături.

— Albinuțo, spuse Rasputin încet, cu felul lui simplu, țărănesc de a vorbi.

O ajută să se ridice și o conduse în jurul mesei la canapeaua de lângă perete, unde o așeză, după care își trase scaunul lângă ea și îi prinse picioarele între ale lui. Ariadna se înfioră.

— Tu ai un gol în suflet. Stai mereu în cumpănă între disperare și pustietatea din tine. Ești evreică? Voi sunteți un neam cu care cu greu o scoți la capăt, dar vi s-au făcut și mari nedreptăți. Eu am să vă feresc pe toți de necazuri. Nu trebuie decât să-mi urmați calea sfântă a iubirii. Nu-i ascultați pe preoți sau pe rabini — îi prinse cu privirea ochii luminoși — ei nu cunosc întreaga taină. Păcatul ne-a fost dat pentru ca noi să ne căim, iar căința aduce bucurie sufletului și tărie corpului, mă înțelegeți?

— Da, înțelegem, strigă Vîrubova cu un glas strident din spatele lui Rasputin.

— Cum să urce omul îndobitocit, cu deprinderile lui de animal, din groapa păcatului și să ducă o viață plăcută Domnului? Tu ești comoara mea, albinuța mea.

Își apropiase atât de mult fața de a ei, încât Ariadna îi simțea izul de sturion și vin dulce din gură, mirosul bărbii și damful de alcool din transpirație.

— Păcatul trebuie înțeles. Viață fără de păcat nu este, căci atunci nu este nici căință și fără căință nu este nici bucurie. Cum mă privești, Albinuțo?

— Cu evlavie, Părinte. Am păcătuit, începu ea. Aș muri fără iubire. Simt nevoia să fiu iubită în orice clipă.

— Ești însetată, Albinuțo, spuse Rasputin și o sărută lung pe buze. Acum, hai cu mine, Albinuțo. Hai să ne rugăm.

O luă de mână și, lăsându-le pe celelalte femei singure, o conduse în sanctuarul lui din spatele draperiei.

13

În închisoare, zorii i se anunțară Sașenkăi prin lumina orbitoare și aburii amețitori ai urinei distilate în timpul nopții, căci toate femeile din celulă își goleau, rând pe rând, vezica. Șorțulețul ei de la Smolnîi era umed și pătat de sânge, iar corpul o durea din toate încheieturile. Se auziră ghete pe dalele de piatră, o cheie răsucită în broască și scrâșnetele zăvoarelor. Ușa celulei se deschise larg.

Un bărbat se opri în prag.

— Ptiu! Ce duhoare, mormăi și arătă apoi cu degetul spre Sașenka. Asta-i. Luați-o.

Natașa îi strânse mâna, iar doi paznici înaintară printre corpurile lungite pe jos și o traseră pe Sașenka afară din celulă. O împinseră de-a lungul unor coridoare cenușii într-o sală de interogatoriu cu o masă simplă, un scaun de fier și pereți coșcoviți de igrasie. De alături, se auzea un bărbat plângând.

Un locotenent cu capul pătrat și ras, cu o barbă lungă, tunsă drept, deschise ușa, se apropie de Sașenka și lovi cu pumnul în masă.

— Ai să ne dai toate numele, spuse, și de-acum încolo n-ai să mai faci nicio tâmpenie.

Sașenka tresări, când jandarmul se așeză pe marginea mesei și își apropie fața lividă de mânie de a ei.

— Ai toate privilegiile din lume, urlă. E drept că nu ești o rusoaică autentică. Ești o jidoavcă, nu faci parte din nobilime. Jidovul de taică-tu se închină probabil în fiecare seară înaintea Kaizerului…

— Tatăl meu este un patriot rus! Țarul l-a decorat!

— Nu-mi vorbi mie așa. Titlul lui nu e un titlu rusesc. La noi, evreii nu au titluri. Toată lumea știe lucrul acesta. Și l-a cumpărat de la vreun prințișor neamț, cu ruble furate…

— Regele Saxoniei i-a acordat titlul de baron.

Indiferent de opiniile ei asupra clasei din care făcea parte Zeitlin și asupra războiului purtat de capitaliști, Sașenka era totuși fiica tatălui ei.

— Muncește din greu pentru țară.

— Taci din gură, dacă nu vrei să-ți ard o palmă. Cine s-a născut evreu, evreu rămâne. Profitori, revoluționari, cârpaci. Voi, evreii, asta sunteți, nu-i așa? Dar tu ești tare drăgălașă. Da, ca o căpșună proaspătă!

— Cum îndrăzniți, spuse Sașenka încet, mereu nesigură de înfățișarea ei. Nu-mi vorbiți așa!

Nu mâncase și nu băuse nimic din ziua precedentă. După cele

câteva momente de nesupunere temerară, simțea acum că o părăsesc curajul și energia. Avea nevoie de mâncare, cum are un furnal nevoie de cărbune, și tânjea după o baie fierbinte. Dar bruta aceea care urla la ea începu să-și piardă puterea asupra ei. Sașenka nu se temea de ochii lui mici și roz, nici de uniforma albastră a unui sistem degenerat. Stropii de salivă pe care-i împroșca erau scârboși, dar se puteau șterge cu ușurință.

Închise o clipă ochii, îndepărtându-se de bruta aceea de polițist, de acest Derjimorda. Își imagină, nu pentru întâia oară, cum fusese primită acasă vestea arestării ei. Dragul, dar distantul meu tată, unde ești tu acum? se întrebă. Sunt și eu pentru tine doar o altă problemă de rezolvat? Dar Fanny Loris și celelalte fete de la Institut? Cât mi-aș dori să le aud astăzi sporovăielile. Și scumpa mea Lala, buna și atenta Mrs Lewis, cu vocea ei învăluitoare. Ea nu știe că fetița pe care o iubește a încetat să mai existe…

Strigătele reveniră în preajma ei. Sașenka simțea că leșină de foame și oboseală, în timp ce locotenentul completa niște formulare cu un scris dezordonat și semianalfabet. Nume? Vârstă? Naționalitate? Educație? Părinți? Înălțime? Particularități? Voia să-i ia amprentele; Sașenka îi întinse mâna dreaptă. Îi apăsă pe rând toate degetele pe o tușieră și pe urmă pe formular.

— Vei fi pusă sub acuzație conform paragrafului 1, articolul 126, ca membră a Partidului Muncitoresc Social-Democrat din Rusia, și conform paragrafului 1, articolul 102, ca membră a unei organizații militare. Da, fetițo, amicii tăi sunt teroriști, ucigași, fanatici!

Sașenka știa că era vorba despre manifestele pe care le împărțise pentru unchiul Mendel. Cine le scria? Unde era presa tipografică? o întreba bărbatul întruna.

— Tu erai responsabilă pentru „tăiței“ și „buldogi“?

— Tăiței? Nu înțeleg la ce vă referiți.

— Nu face pe nevinovata cu mine! Știi foarte bine că tăițeii sunt centurile cu muniție pentru mitraliere, iar buldogii sunt pistoalele Mauser.

O nouă ploaie de salivă.

— Cred că am să leșin. Trebuie să mănânc ceva… șopti Sașenka.

Locotenentul se ridică în picioare.

— Aha, prințeso, avem o mică slăbiciune? Ne ia cu leșin ca pe contesa din *Oneghin*? — Își împinse scaunul în spate și o înșfăcă de cot.

— Căpitanul Sagan vrea să te vadă.

14

— Vă salut, domnișoară baroneasă, spuse ofițerul din biroul curat, aflat la capătul culoarului, care mirosea a rumeguș și trabucuri. Sunt căpitanul Sagan. Piotr Mihailovici de Sagan. Îmi cer scuze pentru manierele proaste — și respirația urât mirositoare — ale unora dintre ofițerii mei. Poftiți, luați loc.

Se ridică și își studie noua deținută: o fată subțire, cu păr șaten, bogat, stătea în fața lui într-o uniformă a Institutului Smolnîi, boțită și pătată. Observă că buzele ei, în contrast cu fața palidă și plină de vânătăi, erau roșii și ușor tumefiate. Părea stânjenită, cum stătea acolo, cu brațele încrucișate la piept și privirea în pământ.

Sagan, elegant în haina lui albastră cu tighele albe, se înclină cu tocurile cizmelor lipite, de parcă s-ar fi aflat la o serată, și îi întinse mâna. Îi plăcea să scuture mâinile deținuților săi. Era un mod de „a le lua temperatura“ și de a le demonstra ceea ce generalul numea „miezul de oțel al șarmantului Sagan“. Observă că fetei îi tremurau mâinile și că emana mirosul toxic al celulelor. Pe șorțulețul ei de la Smolnîi erau pete de sânge? O fi atacat-o vreo vrăjitoare nebună. De, nu erau la Clubul de Iahting. Elevele distinse ar trebui să se gândească la asta, înainte de a începe să conspire împotriva Țarului.

Trase un scaun mai aproape și o ajută să se așeze. Era impresionat de tinerețea fetei. Dar Sagan obișnuia să spună că e „de profesie polițist, nu dădacă“. La cei ridicol de tineri, răsfățați și lipsiți de experiență, el avea șanse bune. Oricât de insignifiantă ar fi fost ea, ceva tot trebuia să știe. Doar era nepoata lui Mendel.

Sașenka se prăbuși pe scaun. Sagan remarcă epuizarea ei cu satisfacție — și oarecare milă. Nu era decât un copil derutat. Și totuși, lui i se ofereau posibilități interesante.

— S-ar părea că vă este foame, mademoiselle. Ați dori să comandați micul dejun? Ivanov?

Subofițerul se ivi în ușă. Sașenka dădu din cap, evitându-i privirea.

— Cu ce vă pot servi, maga-moazel?

Ivanov scoase cu un gest exagerat un stilou și o hârtie imaginare, jucând rolul unui ospătar francez.

— Să vedem! răspunse căpitanul Sagan pentru ea, amintindu-și rapoartele de observație. Aș putea să jur că ați dori o ceașcă de cacao fierbinte, pâine albă, puțin prăjită, unt fără sare și caviar? – Sașenka dădu din cap. — Ei bine, la caviar va trebui să renunțăm, dar avem cacao și

pâine și am mai găsit și puțin gem englezesc de portocale, de la Ieliseiev de pe Bulevardul Nevski. V-ar conveni?

— Da, vă rog.

— Ați sângerat?

— Da.

— V-a atacat cineva?

— Aseară, dar nu-i nimic.

— Știți de ce vă aflați aici?

— Mi s-au citit acuzațiile. Sunt nevinovată.

Sagan îi adresă un surâs, dar ea încă nu își ridicase privirea. Ședea cu brațele încrucișate și tremura.

— Sunteți vinovată, nu încape îndoială, întrebarea este cât de vinovată sunteți.

Sașenka scutură din cap. Sagan ajunse la concluzia că va fi un interogatoriu foarte plictisitor. Ivanov, care își legase neglijent un șorț peste uniforma albastră, aduse micul dejun și îi oferi Sașenkăi pâine, gem și o ceașcă de cacao.

— Întocmai ce ați comandat, maga-moazel, spuse.

— Foarte bine, Ivanov. Franceza ta este admirabilă, zise Sagan și se întoarse spre deținută. Ivanov vă amintește cumva de ospătarii din Donan, localul preferat al tatălui dumneavoastră, ori de la Grand Hotel Pupp din Karlsbad?

— N-am stat niciodată acolo, șopti Sașenka, trecându-și vârfurile degetelor peste buzele cărnoase, un gest pe care îl făcea când era gânditoare, după cum remarcă Sagan. Mama stă acolo, pe mine și pe guvernanta mea ne vârâ într-o pensiune mizeră. Dar dumneavoastră știți toate acestea.

Amuți.

Mereu același lucru. Sunt nefericiți acasă și nimeresc într-o societate proastă, gândi Sagan. Fata murea probabil de foame, dar el voia să aștepte până când ea îl va întreba dacă avea voie să mănânce.

Dar Sașenka îl privi brusc în ochi, de parcă priveliștea mâncării ar fi fost suficientă pentru a o întrema. Ochii cenușii, reci ca ardezia, îl scrutau. Irisurile cu puncte luminoase — bobițe de aur pe un fond gri — de sub sprâncenele coborâte, care trădau o curiozitate batjocoritoare, îl surprinseră pe Sagan.

— Aveți de gând să stați acolo și să vă uitați la mine cum mănânc? întrebă ea și luă o felie de pâine.

Unu-zero pentru ea, gândi Sagan. Gentlemanul din el, descendentul câtorva generații de baroni baltici și generali ruși, ar fi vrut să o aplaude.

Dar se mulțumi să rânjească.

Ea luă un cuțit, unse felia de pâine cu unt și cu gem și mâncă repede și atent, bucățică după bucățică. Sagan observă că avea niște pistrui fini de ambele părți ale nasului și acum, când nu își mai ținea brațele încrucișate, îi văzu pieptul opulent. Cu cât încerca ea mai mult să-și ascundă sânii, cu atât mai vizibili deveneau. Noi, cei care purtăm interogatorii, trebuie să înțelegem asemenea lucruri, conchise Sagan.

Ivanov strânse farfuriile. Sagan îi oferi fetei un pachet de țigarete, pe care era reprodus un crocodil.

— Țigarete egiptene Crocodil, cu filtru auriu? întrebă ea.

— Nu sunt ele singurul dumneavoastră lux? replică el. Știu că fetele de la Smolnîi nu fumează, dar în închisoare cine să vă vadă?

Sașenka luă o țigară, el i-o aprinse. Pe urmă își luă și el una, o aruncă în aer și o prinse cu gura.

— O maimuță de circ și un torționar în aceeași persoană, spuse ea cu glasul ei molcom, puțin răgușit, și suflă fumul în cercuri albastre. Vă mulțumesc pentru micul dejun. Pot pleca în sfârșit acasă?

Aha, concluzionă Sagan, încă mai e spirituală. Lumina aprinse o sclipire roșcată în părul ei șaten.

Sagan se întinse după un teanc de rapoarte scrise de mână.

— Citiți jurnalul cuiva? întrebă ea obraznic.

El îi aruncă o privire ucigătoare.

— Mademoiselle, viața dumneavoastră, așa cum o știați, s-a încheiat. Comisia vă va condamna probabil la cinci ani de exil în Ieniseisk, aproape de Cercul Polar. Da, *cinci* ani. S-ar putea să nu vă mai întoarceți niciodată. Sentința aspră reflectă trădarea dumneavoastră pe timp de război și, fiindcă sunteți evreică, data viitoare va fi și mai aspră.

— Cinci ani! — Respirația Sașenkăi se precipită. — E războiul *dumneavoastră*, căpitane Sagan, măcelăriți oameni ai muncii la porunca împăraților și regilor, nu e războiul *nostru*.

— Bun, vom proceda în felul următor. Acestea sunt rapoartele de observație ale agenților mei. Haideți să vă citesc ce scrie aici despre o persoană anume, să-i zicem madame X. Dumneavoastră va trebui să-i ghiciți numele adevărat.

Trase aer în piept, cu ochii scăpărând, pe urmă coborî glasul, într-un mod teatral.

— *După ce a participat, ca adeptă a religiei erotice din romanul* Sanin *al lui Arțîbașev, la orgii sexuale, madame X a îmbrățișat teoriile „răsăritene“ ale așa-numitei tămăduitoare madame Aspasia del Balzo, care i-a revelat printr-un proces numit retrogresiune spirituală faptul că, într-o*

viață trecută, a fost slujnica Mariei Magdalena și apoi corsetiera Ioanei d'Arc.

— Dar e foarte simplu! Madame X e mama mea, spuse Sașenka.

Nările ei se dilataseră, iar Sagan observă că gura ei rămânea mereu întredeschisă. Reveni la dosarele lui.

— *La o ședință de spiritism, madame Aspasia i-a făcut cunoștință baronesei Zeitlin cu Iulius Cezar, care i-a spus să nu-i permită fiicei ei Sașenka să-i ia în derâdere practicile oculte*.

— Astea sunt invenții, replică Sașenka sec.

— În spitalul de nebuni numit Piter nu e nevoie să inventezi nimic. Numele dumneavoastră apare destul de des în acest dosar, mademoiselle, sau preferați să vă spun tovarășa Zeitlin? Dar să revenim. *Baroneasa Zeitlin urmează orice cale către fericire care i se oferă. Investigațiile noastre au scos la iveală faptul că madame del Balzo este în realitate Beryl Crump, fiica nelegitimă a lui Fineas O'Hara Crump, un întreprinzător irlandez din Baltimore, despre care ne lipsesc alte informații. După ce a îmbrățișat teoriile doctorului francez hierofant, monsieur Philippe, și pe urmă pe cele ale tămăduitorului tibetan, dr. Badmaiev, baroneasa Zeitlin îi este acum devotată țăranului numit de către adepți „Starețul", pe care l-a rugat să alunge demonii din trupul fiicei ei, Sașenka, despre care spune că o disprețuiește și că i-ar fi distrus starea spirituală de bine.*

— M-ați făcut să râd în timpul interogatoriului, spuse Sașenka cu o mină gravă. Dar să nu vă imaginați că mă puteți prinde chiar atât de ușor.

Sagan își aruncă dosarele pe masă, se rezemă de speteaza scaunului și își ridică mâinile.

— Iertați-mă. Nu-mi trece prin minte să vă subestimez. Am admirat articolul dumneavoastră din gazeta ilegală *Rabochnii Put — Calea Proletarului*.

Scoase la iveală un ziar terfelit, pe a cărui foaie de titlu era o stea roșie.

— Titlul: „Știința materialismului dialectic, războiul civil imperialist și canibalic și trădarea avangardei proletare de către menșevici".

— Eu n-am scris asta, protestă ea.

— Sigur că nu. Dar este foarte temeinic și am aflat de la unul dintre agenții noștri din Zürich că Lenin al dumneavoastră a fost de-a dreptul impresionat. Nu cred că vreo altă fată de la Smolnîi ar putea scrie un eseu similar, cu citate din Plehanov, Engels, Bebel, Jack London și Lenin — și asta-i numai prima pagină. Nu vreau să vă tratez de sus.

— V-am spus că nu l-am scris eu.

— Este iscălit *Tovarășa Vulpe Polară*. Agenții mei îmi spun că dumneavoastră purtați mereu la gât o eșarfă din blană de vulpe polară, un cadou din partea unui tată prea permisiv, poate?

— Un *nom de révolution* frivol. Nu este al meu.

— Haideți, Sașenka — dacă îmi permiteți să vă numesc astfel. Niciun bărbat nu ar opta pentru un nume ca acesta: îi avem pe tovarășul Piatră — Kamenev și pe tovarășul Oțel — Stalin, pe care i-am trimis chiar eu în Siberia. Și pe tovarășul Molotov — Ciocanul. Le cunoașteți numele reale?

— Nu, eu…

— Secția noastră Specială știe totul despre Partidul dumneavoastră. E infiltrat de oamenii noștri. Să ne întoarcem la „tovarășa Vulpe Polară". Nu aveți multe femei în partid care să scrie așa ceva. Poate Alexandra Kollontai, dar noi îi cunoaștem numele de cod revoluționar. Oricum, ea este în exil, iar dumneavoastră sunteți aici. Apropo, i-ați citit broșura *Dragostea albinelor lucrătoare*?

— Bineînțeles, replică Sașenka, așezându-se mai dreaptă în scaun. Cine n-a citit-o?

— Dar mă gândesc că dragostea liberă e mai degrabă specialitatea mamei dumneavoastră?

— Ce face mama e treaba ei, iar în ceea ce mă privește, eu nu am o viață privată. Nu îmi doresc una. Toate *acestea* mă dezgustă. Disprețuiesc asemenea banalități.

Privirea ochilor ei gri trecea iarăși prin el. Nimeni nu știe să facă mai bine pe sfântul decât un adolescent idealist (îndeosebi când este vorba despre fiica răsfățată a unui bancher avut), chibzui Sagan. Era impresionat de prestanța ei, dar nu prea știa ce să facă: să-i dea drumul sau să o mai prelucreze o vreme? Ea putea fi momeala cu ajutorul căreia să pună mâna pe un pește mai mare.

— Știți că părinții dumneavoastră și unchiul dumneavoastră Gideon au încercat aseară cu toții să obțină eliberarea dumneavoastră?

— Și mama! Mă miră că s-a obosit să…

— Sergent Ivanov! Aveți raportul de azi-noapte din locuința lui Rasputin?

Ivanov reveni în încăpere cu dosarul. Sagan răsfoi în grabă paginile scrise de mână.

— Aici este. *Raportul agentului Petrovski: Întunecatul* — acesta este numele nostru de cod pentru Rasputin, în cazul în care nu v-ați dat singură seama — *a stat de vorbă cu Ariadna Zeitlin, evreică, nevasta industriașului, și a observat că avea ceva anume de discutat cu el. Dar, după*

o întrevedere privată cu Întunecatul pe tema păcatului și o ceartă la sosirea lui madame Lupkina, Zeitlin, însoțită de contesa americană Loris, a părăsit locuința Întunecatului la orele 3:33 dimineața, fiind conduse cu aceeași limuzină Russo-Balt la clubul de noapte Acvariu și de acolo la Hotelul Astoria, Piața Mariinski. Amândouă păreau în stare de ebrietate. Au vizitat suita căpitanului de gardă Dvinski, trișor și speculant, unde… s-a comandat șampanie… bla, bla… *au plecat la orele 5:30 dimineața. Ciorapii evreicei Zeitlin erau rupți, iar hainele ei în dezordine. A fost condusă la reședința Zeitlinilor din Bolșaia Morskaia, după care limuzina a dus-o pe americancă la locuința soțului ei din strada Millionaia.*

— Dar… pe mine nu m-a amintit?

Sagan scutură din cap.

— Nu, a făcut-o în schimb prietena ei, americanca. Tatăl dumneavoastră a avut mai mult succes. Dar — și Sagan ridică un deget, când speranța lumină chipul Sașenkăi — dumneavoastră veți rămâne aici. Este o favoare pe care v-o fac. Tovarășii dumneavoastră revoluționari și-ar putea pierde încrederea în dumneavoastră, dacă v-aș da drumul prea devreme.

— Nu fiți caraghios.

— Dacă vă eliberez acum, ar putea crede că ați intrat în rândurile agenților mei dubli — și atunci ar fi nevoiți să vă elimine. Să nu vă imaginați că s-ar îndura de dumneavoastră numai fiindcă sunteți încă elevă. Sunt nemiloși. Sau ar bănui că părinții dumneavoastră înstăriți au intervenit pe lângă Rasputin sau Andronikov și v-au cumpărat eliberarea. Ar gândi — pe bună dreptate, în opinia mea — că nu sunteți decât o diletantă frivolă. V-aș face, așadar, o favoare, dacă m-aș îngriji să căpătați acei cinci ani la Cercul Polar.

Sagan observă cum roșeața urcă pe gâtul Sașenkăi, îi cuprinde obrajii și îi încinge tâmplele. S-a speriat, gândi mulțumit de sine.

— M-aș simți onorată. *Sunt curajoasă și nu mă tem nici de cuțit, nici de foc*, o cită Sașenka pe Zemfira din *Țiganii* lui Pușkin. Și apoi, am să evadez. Toată lumea evadează.

— Nu de acolo… Zemfira. Mai probabil, veți muri acolo. Oameni străini vă vor îngropa într-un mormânt fără nume, în taiga. Nu veți conduce nicio revoluție, nu vă veți mărita, nu veți avea copii — existența dumneavoastră pe acest pământ va fi fost o pierdere de timp, bani și grijă din partea familiei dumneavoastră.

Un fior o străbătu pe Sașenka. Sagan lăsă tăcerea să-și facă efectul.

— Ce vreți de la mine? întrebă fata cu glasul strident de emoție.

— Să vorbiți. Doar atât, spuse el. Mă interesează opiniile

dumneavoastră, tovarășă Vulpe Polară. Ce gândește cineva ca dumneavoastră despre acest regim. Ce citiți. Cum vedeți viitorul. Lumea se schimbă. Dumneavoastră și cu mine — indiferent de convingerile noastre — reprezentăm viitorul.

— Dar între dumneavoastră și mine este o diferență ca de la cer la pământ, exclamă ea. Dumneavoastră credeți în Țari și moșieri și exploatatori. Dumneavoastră reprezentați pumnul secret al acestui dezgustător Imperiu, în vreme ce eu sunt convinsă că e sortit pieirii și curând se va nărui. Atunci, poporul se va afla la putere!

— De fapt, noi doi avem multe opinii comune, Sașenka. Și eu știu că lucrurile trebuie să se schimbe.

— Istoria va schimba lumea, e la fel de sigur pe cât e de sigur că soarele va răsări, replică ea. Clasele sociale vor dispărea. Se va instaura dreptatea. Țarii, principii, părinții mei și toată lumea lor depravată, și aristocrații de teapa dumneavoastră…

Se întrerupse, de parcă ar fi spus prea multe.

— Nu e ciudată viața? N-ar trebui să spun asta, dar cred că noi doi ne dorim aceleași lucruri, Sașenka. Probabil citim și aceleași cărți. Eu îi venerez pe Gorki și pe Leonid Andreev. Și pe Maiakovski.

— Dar eu îl iubesc pe Maiakovski!

— Am fost și eu în localul Câinele Vagabond în noaptea în care și-a recitat poeziile — și vă mărturisesc că am plâns. Nu m-am dus acolo în uniformă, desigur! Dar da, am plâns văzând atâta curaj și frumusețe. Ați fost și dumneavoastră în Câinele Vagabond?

— Nu, nu am fost.

— Oh! Sagan se prefăcu surprins, ba chiar puțin dezamăgit.

— Mă gândesc că Mendel nu este foarte interesat de poezie.

— Nici el, nici eu nu avem timp să cutreierăm localuri pline de fum, spuse ea cu un ton morocănos.

— Mi-ar plăcea să vă însoțesc odată acolo, spuse el. Dar spuneați că îl iubiți pe Maiakovski? Versurile mele preferate sunt:

Și sunt fauni cu șase etaje,
din distanță în distanță,
casele de toleranță.

Ea continuă entuziasmată:

Vaiete,
gemete
peste-ntregul cuprins.
Tunul acuma-i sătul —
mai oftează puțin

și s-a stins.
Steaguri albe
imploră:
„Destul!“
Victoria, nu,
nu mai vor s-ajungă.
Și-o doreau. Au uitat-o.
Iar Sagan interveni:
Ospăț sângeros, rămășița ta ciungă
cui îi mai trebuie? Iat-o![1]

Sașenka bătea ritmul din palme, îmbujorată de pătimașele cuvinte. Tinerețe rebelă, sfidătoare, gândi Sagan.

— Ia te uită, și eu care credeam că sunteți o elevă prostuță, spuse rar.

Se auzi o bătaie în ușă. Ivanov intră și îi dădu lui Sagan un bilet. Acesta se ridică grăbit și își trânti dosarele pe birou, ridicând fire de praf în aer, care rămaseră suspendate în razele soarelui.

— Bun, spuse Sagan, am terminat. La revedere.

Sașenka păru indignată.

— Mă trimiteți înapoi? Dar nu m-ați întrebat nimic.

— Când v-a recrutat unchiul dumneavoastră Mendel Barmakid pentru Partidul Muncitoresc Social-Democrat din Rusia? În mai 1916. Cum a evadat din exil? Cu o sanie trasă de reni, un vapor cu aburi, un tren (bilet de clasa a doua, oricum). Nu căscați drăgălașii dumneavoastră ochișori, tovarășă Vulpe Polară, noi știm totul. N-am să mai pierd timpul interogându-vă.

Sagan se prefăcu nerăbdător, deși în realitate era satisfăcut. Întâlnirea decursese întocmai cum sperase el.

— Dar mi-a făcut foarte multă plăcere să stau de vorbă cu dumneavoastră. Cred că ar fi bine să ne continuăm cât de curând discuția despre poezie.

---

[1] Vladimir Maiakovski, *Poeme*, Editura Albatros 1973, trad. Cicerone Theodorescu, pag. 116, 120–21. (*N.t.*)

15

Sașenka își înfășură în jurul gâtului eșarfa din blană de vulpe polară, își așeză pe cap șalul tricotat de Orenburg, iar gardianul-șef o ajută să-și îmbrace mantoul de zibelină. Când se înveli în blana caldă, cu căptușeală de mătase, se simți de parcă ar fi intrat într-o cadă cu lapte cald. Se înfioră de plăcere, ascultând numai cu jumătate de ureche pălăvrăgelile sergentului Volkov despre „politici“ și „criminali“, ciocolată elvețiană și apă de colonie Brocard (cu care se stropise din belșug, special pentru această ocazie).

Sașenka avea senzația că sosise la Krestîi cu decenii în urmă, nu cu o seară înainte. Iar când sergentul spuse: „Vedeți, eu nu sunt un gardian tipic,“ îi veni să-l îmbrățișeze. Volkov îi înapoie geanta cu cărți.

Când părăsi închisoarea, avu sentimentul că plutește. Gardieni se închinau înaintea ei. Uși se deschideau pe rând, aducând-o tot mai aproape de lumină. Jandarmi vârau chei uriașe, care se legănau pe inele, în lacăte care se deschideau scrâșnind. Jandarmul de la ghișeu își atinse chiar cu două degete marginea chipiului. Toată lumea părea să-i ureze numai bine, de parcă ar fi fost o elevă în ultima zi de școală.

Cine o aștepta oare? se întrebă. Tata? Flek, avocatul familiei lor? Lala? Dar înainte de a se putea decide, îl văzu pe unchiul Gideon deschizându-și larg brațele puternice, apropiindu-se în pași de dans de ea și lăsându-se atât de tare într-o parte, de parcă s-ar fi înclinat globul pământesc. O strânse în brațe, învăluind-o în blana lui și zgâriindu-i gâtul cu barba, și mai că o ridică în aer.

— Ah, inimioara mea! exclamă el, fără să țină cont de jandarmi. Iată-te! Haide! Toată lumea te așteaptă!

În clipa aceea, Sașenka îi adoră mirosul de coniac și trabuc, pe care îl inhală cu aviditate.

Ieși în lumina glacială a iernii nordice. Automobilul Russo-Balt al tatălui ei, ale cărui roți erau echipate cu lanțuri de zăpadă, se puse cu o smucitură în mișcare. Pantelimon, un fulger de stacojiu și auriu, înconjură în fugă automobilul, îi deschise portiera, iar Sașenka aproape se prăbuși în interiorul căptușit cu piele, învăluit în parfumul dulceag al garoafelor proaspete, aranjate într-o vază de argint. Brațele Lalei o cuprinseră, unchiul Gideon se așeză în față, luă o dușcă de coniac din sticluța lui de buzunar și apucă pâlnia.

— Acasă, Pantelimoane, craiule! Dracu’ să-l ia pe Mendel! Dracu’ să ia revoluția și pe toți idioooții!

Lala își dădu ochii peste cap și amândouă pufniră în râs.

Când trecură peste pod, Lala îi oferi Sașenkăi cutia metalică de la Huntley & Palmers și turtele dulci făcute de bunica ei Miriam. Sașenka gustă din delicatese și se gândi că niciodată nu iubise atât de mult ca acum vârful înalt al Amiralității, splendoarea rococo a Palatului de Iarnă și cupola de aur a Catedralei Sfântul Isaac. Se întorcea acasă! Era liberă!

Unchiul Gideon dădu de perete ușa clădirii din strada Bolșaia Morskaia, iar Sașenka se năpusti pe scară în sus, trecând pe lângă Leonid, bătrânul valet care, cu ochii înlăcrimați, se înclină adânc din talie, ca un țăran înaintea tinerei lui stăpâne. Gideon își aruncă blana mițoasă în brațele valetului, care aproape se prăbuși sub greutatea ei, și îi ceru unui servitor să-i tragă cizmele din picioare.

Sașenka alergă spre cabinetul tatălui ei, simțindu-se ca o fetiță care îi este uneori adusă părintelui ei ocupat. Ușa era deschisă. Se rugă să fie înăuntru. Nu știa ce să facă în cazul în care el nu s-ar fi aflat acolo. Dar era acolo. Zeitlin, cu ghetre și guler scrobit, îl asculta pe Flek.

— Ei bine, Samuil, directorul închisorii a cerut patru sute, spunea avocatul, care semăna cu o broască râioasă.

— Un fleac în comparație cu Andronikov… Zeitlin se întrerupse pentru că o zări în clipa aceea pe Sașenka. Slavă Cerului, te-ai întors acasă, *lisicika-sistricika* — surioară-vulpiță! spuse, amintindu-și unul dintre numele ei de alint din copilărie.

Deschise brațele și ea se lipi de el, simțind pe obraz atingerea mustății lui îngrijite, îmbătându-se cu mirosul familiar al apei lui de colonie, apăsându-și buzele pe pielea lui puțin aspră.

— Scoate-ți întâi mantoul și pe urmă stăm de vorbă, spuse Zeitlin, eliberându-se din strânsoarea brațelor ei și conducând-o în vestibul.

Leonid, care o urma supus pas cu pas, o ajută să-și scoată mantoul, eșarfa și șalul tricotat, iar Sașenka observă că tatăl ei o studiază dezgustat din cap până-n picioare, cu nările dilatate. Uitase că încă mai purta șorțulețul mânjit de la Smolnîi. Brusc simți și ea duhoarea de închisoare pe care o emana.

— Sașenka, astea sunt pete de sânge? exclamă tatăl ei.

— Ah, scumpa mea, trebuie să te îmbăiem și să-ți schimbăm hainele, strigă Lala cu glas ascuțit. Liuda, pregătește imediat cada.

— Sașenka, murmură Zeitlin. Slavă Cerului că te-am scos de acolo.

Sașenka tânjea după o baie, dar rămase pe loc, delectându-se cu groaza tatălui ei și a servitorilor.

— Da! proclamă cu glasul întretăiat. Am fost în închisoare, am văzut carcerele Țarului. Acum nu mai sunt eleva de la Smolnîi pe care o

știați voi!

În tăcerea care urmă, Lala o prinse pe Sașenka de mână și o conduse la etajul al doilea, unde se afla regatul lor personal. Aici, fiecare covor tocit, fiecare crăpătură din pereții coridorului, pata de igrasie de pe tapetul roz din dormitorul ei, cu reproducerile lui vesele de ponei și iepuri, emailul îngălbenit al ligheanului din lavoarul ei englezesc, toate îi aminteau Sașenkăi de copilăria petrecută împreună cu Lala, care îi amenajase camera cu dragoste, ca pe un loc de refugiu al copilului singur la părinți.

Coridorul deja mirosea a esențe de baie Pears și săruri Epsom. Lala o conduse direct în sala de baie, unde se găseau cele mai rafinate produse englezești de toaletă, minunate flacoane albastre, chihlimbarii și verzi cu loțiuni, uleiuri și esențe. Bucata mare de săpun Pears, maro, crăpat și adorat, o aștepta pe etajera de lemn.

— Astăzi ce mâncăm? întrebă Sașenka.

— Ce mâncăm în fiecare zi, răspunse Lala.

Deși se considera acum femeie în toată firea, Sașenka se lăsă totuși dezbrăcată de Lala, care îi aruncă Liudei hainele urât mirositoare.

— Dă-le foc, fetițo, spuse Lala.

Sașenka era încântată de covorul moale care îi atingea tălpile și de aburii parfumați care o învăluiau. În timp ce Lala o ajuta să intre în cadă, aruncă o privire spre oglinda aburită și tresări când își zări acolo trupul gol, pe care prefera să nu-l vadă. Apa era atât de fierbinte, cada (și ea englezească, importată din Bond Street) atât de adâncă, încât închise imediat ochii și se lăsă pe spate.

— Draga mea Sașenka, știu că ești obosită, zise Lala, dar spune-mi, te rog, ce s-a întâmplat? Ești bine? Mi-am făcut atâtea griji…

Și izbucni în lacrimi, stropi mari prelingându-i-se pe obrajii lați. Sașenka se așeză în capul oaselor și îi șterse cu un sărut lacrimile.

— Nu-ți face griji, Lala. N-am pățit nimic…

Dar, pe când se instala din nou comod în cadă, gândul îi zbură la ultima convorbire avută cu Mendel vara trecută…

Era în *sumerki*, „în amurgul verii“, cum se spunea atât de poetic. Numai grangurul cânta în pădurile de pini, în rest, totul era cufundat în tăcere și într-o lumină liliachie.

Sașenka stătea întinsă în hamacul din spatele conacului de la Zemblișino, legănându-se ușurel și citind poeziile lui Maiakovski, când o mână opri mișcarea lină a hamacului. Era Mendel.

— Ești pregătită, spuse acesta, trăgând din țigară. Când ne întoarcem la oraș, vei prelua câteva cercuri muncitorești și îi vei învăța

tot ce știi tu. Pe urmă, te vei alătura Partidului.

— Nu doar pentru că sunt nepoata ta?

— Relațiile de rudenie și sentimentele nu au nicio însemnătate pentru mine, replică el. Ce înseamnă ele în comparație cu mersul istoriei?

— Dar mama și tata?

— Ce-i cu ei? Tatăl tău este un exploatator, o lipitoare care suge sângele clasei muncitoare, iar mama ta — da, propria-mi soră — este o degenerată din înalta burghezie. Ei sunt dușmanii istoriei. Sunt irelevanți. Dacă înțelegi lucrul acesta, te vei elibera pe vecie de ei.

Mendel îi oferi o broșură, care purta același titlu ca prima carte pe care i-o dăduse cu câteva săptămâni în urmă: „Ce-i de făcut? Întrebări arzătoare ale partidului nostru“ de Lenin.

— Citește-o. Vei înțelege că a fi bolșevic este ca și cum ai fi un cavaler al unui ordin secret militaro-religios, un cavaler al Sfântului Graal.

În săptămânile care urmaseră, ea simțise într-adevăr bucuria de a fi un luptător sobru și necruțător din avangarda secretă a lui Lenin.

După ce se întoarseră la oraș, ea începu să vorbească în fața unor grupuri de muncitori. Cunoscu muncitori simpli, proletari din imensele fabrici de armament din Petrograd, bărbați, femei, ba chiar și copii, care aveau cu toții o demnitate temerară, cum ea nu mai întâlnise niciodată. Munceau ca niște sclavi în fabrici primejdioase și locuiau în dormitoare comune, murdare și înăbușitoare, fără paturi, fără săli de baie, fără toalete, fără lumină și fără aer, ca niște șobolani într-un iad subteran. Și îi cunoscu pe muncitorii care produceau acele puști și obuziere care îl îmbogățiseră pe tatăl ei. Lucra zilnic cu cei mai înflăcărați și devotați membri de Partid, care își riscau viețile în numele Revoluției. Pentru Sașenka, lumea clandestină a comitetelor, codurilor, conspirațiilor și tovarășilor era îmbătătoare — cum să nu fi fost? Doar participa la drama istoriei!

În timpul când ar fi trebuit să ia lecții de dans sau să se joace cu prietena ei Fanny în casa contesei Loris, ea începu să facă servicii de curierat pentru Mendel, transportând întâi manifeste și piese de schimb pentru prese tipografice, dar mai târziu și „mere“ — grenade, „tăiței“ — muniție și „buldogi“ — pistoale. În timp ce Fanny Loris și prietenele ei de la școală redactau cu scrisul lor înflorit de copile scrisori parfumate, adresate unor tineri locotenenți din Regimentul de Gardă, bilețelele de amor ale Sașenkăi erau mesaje cu ordine codificate ale „tovarășului Furnal“, unul din numele de cod ale lui Mendel; iar polcile ei erau călătorii cu tramvaiul sau în sania tatălui ei, cu încărcături secrete în

lenjerie sau în pelerina cu guler de blană.

— Tu ești curierul ideal, spunea Mendel, căci cine ar percheziționa o elevă de la Smolnîi, cu eșarfă din blană de vulpe polară, care călătorește în sania cu blazon a unei lipitori?

— Sașenka! o scutură Lala ușor. Trebuie să cobori la prânz. Vei putea dormi toată după-amiaza. Toți te așteaptă.

În timp ce Lala îi usca spatele, Sașenka se gândi la interogatoriul lui Sagan, la șoaptele Natașei, ale soției lui Mendel, și la propriile ei idealuri și planuri. Își dădu seama că devenise mai puternică și mai matură decât fusese cu o zi înainte.

16

Cinci minute mai târziu, Saşenka stătea în uşa salonului.

— Intră, spuse tatăl ei, care îşi încălzea spatele la şemineu şi fuma un trabuc.

Deasupra lui atârna un tablou vechi, într-o colosală ramă aurie, reprezentând fondarea Romei.

Ea constată uimită că încăperea era plină de lume. Conform tradiţiei ruseşti, un aristocrat îşi deschidea zilnic casa la ora prânzului, iar lui Zeitlin îi făcea plăcere să joace rolul unui aristocrat. Dar ea se aşteptase ca părinţii ei să renunţe la această mascaradă în ziua eliberării ei din închisoare. Îşi plimbă privirea prin salon şi îi dădură lacrimile — îşi aminti când odată, în copilărie, părinţii ei dăduseră o serată pentru un ministru de război, un Mare Duce şi pentru alte somităţi. În seara aceea, ea tânjise după puţină atenţie din partea părinţilor ei, dar când coborâse, tatăl ei se afla în cabinet şi spuse: „Am cerut să nu fiu deranjat, scoateţi-o, vă rog, imediat de aici“, iar mama ei, într-o rochie de catifea cu aplicaţii de perle şi frunze aurite de acantă, se ocupa de aşezarea oaspeţilor la masă — „Iute! Duceţi-o sus!“. Înainte de a ieşi, Saşenka şterpelise un pahar de cristal şi ajunsă sus, la etajul al doilea, când auzise zarva produsă de sosirea unui văr al Ţarului, îl aruncase peste balustradă şi privise cum se face ţăndări pe dalele de piatră. În agitaţia creată de acest incident, mama ei îi dăduse o palmă, deşi tatăl ei ceruse să nu fie pedepsită; iar Saşenka îşi găsise iarăşi singura sursă de consolare în persoana Lalei.

Acum o recunoscu pe nelipsita Missy Loris (într-o rochie de brocard de culoarea fildeşului, cu paspoal de zibelină), stând de vorbă cu soţul ei, care semăna cu o maimuţă, dar avea un suflet bun. Gideon îşi întindea paharul după încă un coniac şi îi vorbea avocatului Flek, al cărui burdihan era turtit de marginea mesei rotunde.

Mai erau de faţă şi un bancher englez — un prieten al Ariadnei şi al fratelui ei Avigdor, care plecase din Rusia în 1903, pentru a-şi căuta norocul la Londra, doi membri ai Dumei Imperiale, câţiva dintre amicii de pocher ai lui Zeitlin, un general cu galoane şi petliţe, un colonel francez şi domnul Putilov, fabricantul de armament. Saşenka îi adresă un zâmbet larg, fiindcă petrecuse multe ceasuri instruindu-i muncitorii cum să-i saboteze întreprinderea exploatatoare.

— Doreşti un pahar cu şampanie, Saşenka? o întrebă tatăl ei.

— Un lichior de lămâie, răspunse ea.

Leonid o servi.

— Ce avem la prânz? îl întrebă pe valet.

— Felurile preferate ale baronului, mademoiselle Saşenka: pâine prăjită cu paté, bline cu caviar, cotlete de viţel în sos de smântână cu budincă englezească Yorkshire şi jeleu de merişoare. Ca de fiecare dată.

Şi totuşi, toate se schimbaseră, gândi Saşenka. Ei oare nu văd asta?

— Întâi, o vorbă în cabinetul meu, spuse tatăl ei.

Vrea să-mi ţină o predică, gândi Saşenka, şi după aceea va trebui să stau de vorbă cu toate marionetele astea.

Intrară în cabinet. Saşenka îşi aminti că, atunci când mama ei era plecată, tatăl ei îi permitea să se cuibărească sub biroul lui, în timp ce el lucra. Ei îi plăcuse să se afle aproape de el.

— Pot să ascult şi eu?

Era Gideon, care se trânti pe canapea, se lăsă pe spate şi sorbi din coniac. Saşenka era bucuroasă să-l ştie în preajmă; ar fi putut-o ajuta să o contracareze pe mama ei, care se aşează vizavi de ea, în fotoliul tatălui.

— Leonide, închide uşa. Mulţumesc, spuse Zeitlin şi se rezemă de „scaunul pentru trap“. Ia loc. Saşenka se aşează.

— Suntem foarte bucuroşi că te-ai întors acasă, fetiţa mea dragă, dar ne-ai tras o sperietură, nu glumă. N-a fost uşor să te scoatem de acolo. Ar trebui să-i mulţumeşti lui Flek.

Saşenka promise că va face întocmai.

— Acum te-ai fi putut afla în drum spre Siberia. Vestea proastă este că nu te vei mai întoarce la Smolnîi…

Mare pagubă, gândi Saşenka, un institut pentru imbecile!

—… dar îţi vom angaja un profesor particular. Ei bine, ne-ai demonstrat că eşti independentă. I-ai citit pe Marx şi Plehanov. Ai scăpat ca prin urechile acului. Am fost şi eu tânăr…

— Chiar? întrebă Ariadna caustic.

— Eu nu-mi amintesc, glumi Gideon.

— S-ar putea să aveţi dreptate, dar m-am dus şi eu în Odessa la întâlnirile narodnicilor şi socialiştilor, mai demult, când eram foarte tânăr. Dar treaba aceasta e gravă, Saşenka. De-acum înainte n-ai să te mai încurci cu nihiliştii aceştia periculoşi. Se apropie şi o sărută pe creştetul capului.

— Sunt atât de bucuros că te-ai întors acasă.

— Şi eu sunt bucuroasă, tată.

Îi întinse tatălui ei mâna şi el o strânse, dar Saşenka ştia că scena aceasta de tandreţe o va provoca pe mama ei. Şi într-adevăr, Ariadna îşi drese glasul.

— Ei, văd că n-ai păţit nimic. Ne-ai plictisit destul cu opiniile tale

despre „muncitori“ și „exploatatori“ și ne-ai dat destule bătăi de cap. A trebuit chiar să intervin pe lângă părintele Grigori.

Furia începu să clocotească în Sașenka. Îi venea să strige că îi este rușine că o creatură ca Rasputin conduce țara, rușine că propria ei mamă, ale cărei legături amoroase cu trișori și escapade cu șarlatani o stânjeniseră multă vreme, îl frecventează acum pe Călugărul Nebun. Îi răspunse în schimb, împotriva voinței ei, ca școlărița obraznică ce încă mai era. În căutarea unei ținte, se opri asupra rochiei pe care i-o alesese mama ei.

— Mamă, eu urăsc costumele marinărești și asta e ultima dată când mai port unul.

— Bravo! exclamă Gideon. Un corp ca al tău nu merită să fie…

— Ajunge, Gideon. Lasă-ne, te rog, singuri, spuse Ariadna.

Gideon se ridică și ieși, nu fără a-i face însă cu ochiul Sașenkăi.

— Ai să îmbraci ce spun eu, zise mama ei, care purta la rându-i o rochie vaporoasă din mătase, cu volane de dantelă. Ai să îmbraci costume marinărești atâta timp cât te vei purta ca un copil iresponsabil.

— Terminați, spuse Zeitlin încet. Mama ta va hotărî cu ce te îmbraci.

— Îți mulțumesc, Samuil.

— Dar îți propun o învoială, draga mea. Dacă îmi promiți că n-ai să te mai joci de-a nihilismul, anarhismul și marxismul, și că n-ai să mai stai de vorbă cu Mendel despre politică, mama ta te va duce mâine la Cernîșev să-ți cumperi o rochie de femeie matură, pe cheltuiala mea. Și te va duce la monsieur Troye, să te coafeze și pe tine la fel ca pe ea. La Treumann, îți vei putea tipări propriile tale cărți de vizită și hârtie de scrisori, iar Pantelimon vă va conduce apoi pe amândouă în vizite. Și nu va mai trebui să porți niciodată un costum marinăresc.

Zeitlin își deschide băierile pungii, e atât de satisfăcut, gândi Sașenka, de parcă ar fi tăiat nodul gordian sau ar fi dezlegat enigma oracolului din Delphi. Ea nu își dorea rochii de la Cernîșev și, acolo unde mergea ea, nici nu avea nevoie de ele. Tatăl ei drag și prostuț își dorea atât de mult ca ea să-și lase cărțile de vizită pe la cunoscuți și să trimită scrisori de dragoste unor conți și ofițeri cu creierul cât un bob de mazăre. Or ea avea deja tot ce-i trebuia: o bluză simplă, cu guler înalt, o fustă decentă, ciorapi de lână și ghete.

— Ești de acord, Ariadna?

Ariadna dădu din cap și își aprinse o țigaretă Mogul. Pe urmă se întoarseră amândoi spre Sașenka.

— Sașenka, uită-te în ochii mei și jură-mi că asta vei face.

Sașenka privi în ochii albaștri ai tatălui ei și pe urmă își întoarse privirea către mama ei.

— Îți mulțumesc, papá. Îți promit că n-am să mai stau de vorbă cu Mendel despre politică și că n-am să mă mai joc de-a nihilismul.

Zeitlin trase de șnurul din catifea.

— Da, baroane, răspunse Leonid, ivit în ușă. Prânzul este servit.

17

Un bărbat pipernicit, cu pince-nez, un cojoc de vizitiu mult prea mare și o căciulă de piele cu apărători pentru urechi stătea pe Bulevardul Nevski și privea cum se apropie huruind un tramvai. Era întuneric și un viscol nemilos îi biciuia fața deja înroșită și iritată. Colosala clădire a Statului Major se afla în stânga lui.

Mendel Barmakid privi în urma sa. *Șpikul* — un spion al poliției secrete — era tot acolo, un bărbat mustăcios cu alură de militar, îmbrăcat într-un palton verde, care tremura de frig. Spionii lucrau de regulă câte doi, dar pe celălalt nu îl vedea. Mendel stătea în fața vitrinelor luminate ale magazinului Cernîșev, de unde își cumpăra sora lui rochiile mai ieftine. Printre manechinele din vitrină, toate în catifeaua și tulul la modă în acel sezon, Mendel se zări pe sine: o piticanie cu un picior deformat, buze cărnoase și un barbișon tuns cu grijă. Nu era o priveliște atrăgătoare, dar acum nu avea timp de sentimentalisme. Bulevardul era aproape pustiu. Temperatura continua să scadă — erau minus 20 de grade, iar spionii îi dăduseră iarăși de urmă, când Comitetul din Petrograd se întâlnise în locuința conspirativă din Districtul Vîborg. Nu trecuseră decât zece zile de la evadarea lui și nătărăii de polițiști discutau acum probabil dacă să-l aresteze din nou sau să-l lase mai bine să-i conducă la ceilalți tovarăși.

Tramvaiul opri cu zornăieli de clopoțel și o ploaie de scântei de la cablurile electrice de deasupra. O femeie coborî. Spionul își lovea una de alta mâinile înmănușate, un cercel de cazac sclipi la urechea sa, în lumina felinarului.

Scrâșnind, tramvaiul se urni din loc. Mendel țâșni în direcția sa, șchiopătând din cauza piciorului bolnav. Corpul lui era îndoit ca o parabolă umană, dar pentru un infirm, era foarte agil. Tramvaiul luase viteză. Mendel înainta greu în zăpadă și, deși nu privise în urmă, știa că spionul tânăr și viguros îl ochise deja și pornise în fugă pe urmele lui. Mendel se prinse cu o mână de bară. Conductorul strigă: „Nu e rău, bătrâne!“, îl apucă de braț și îl trase în vagon.

Lac de sudoare în cojocul lui, Mendel privi abia acum în urmă: spionul alerga după tramvai — dar nu mai avea cum să-l ajungă. Mendel îl salută cu eleganță, atingându-și marginea căciulii.

Călători două stații, coborî în fața palatului roz al Stroganovilor și verifică iarăși dacă era urmărit. Nu văzu pe nimeni — deși de fiecare dată sfârșeau prin a-i da de urmă. Trecu pe lângă colonada Catedralei Maicii

Domnului din Kazan, unde se întâlnea uneori cu alți tovarăși evadați din exil. Ningea din abundență pe felinarele cu lumină portocalie, iar el trebuia să-și șteargă tot mereu lentilele pince-nez-ului. Nu vedea altceva decât magazinele clasei exploatatoare: pasajul cu croitorii săi englezi și bijutierii francezi; magazinul Ieliseiev, cu mormanele sale obscene de șuncă, sturioni, prăjituri, stridii, scoici, ceaiuri indiene și checuri Fortnum & Mason; labirinticul Gostinîi Dvor, cu negustorii săi bărboși, în caftane, care vindeau icoane vechi și samovare.

Mendel auzi clămpănit de potcoave: doi jandarmi patrulau, dar vorbeau în gura mare despre o prostituată din Kaluga și nu îl văzură. Așteptă în fața vitrinei magazinului Ieliseiev, până când aceștia se îndepărtară. Un Rolls-Royce trecu în viteză pe lângă el, din partea cealaltă venea un Delaunay-Belleville: Să fi fost Zeitlin?

Ajunse la Hotelul Europa, cu ușierii săi în paltoane stacojii, cu jobene pe cap. Foaierul și restaurantul hotelului erau spațiile cel mai atent supravegheate din întreaga Europă — dar tocmai de aceea se simțea el acolo în siguranță. Nimeni nu s-ar fi așteptat ca un fugar să-și facă apariția tocmai acolo. Dar cojocul lui era uzat și peticit, în vreme ce toată lumea din jurul lui era înveșmântată în blănuri de zibelină, redingote și uniforme ale Regimentului de Gardă. Ușierul, și el agent de poliție, începuse deja să-l studieze.

Mendel auzi fâșâitul sec al unei sănii pe zăpadă. Șchiopătând, se ascunse într-un intrând și cercetă de acolo sania, ca nu cumva să șadă în ea vreun *șpik* sau *filior*, agent extern. Dar sania, cu un vizitiu bătrân și cocoșat, părea cușer.

Mendel îi făcu semn vizitiului să oprească și urcă în sanie.

— Încotro, coane?

— La Palatul Taurid.

— Juma' de rublă.

— Douăzeci de copeici.

— A crescut iar prețul la ovăz. Nu-mi ajunge nici să-i dau calului…

Ovăz și iar ovăz, gândi Mendel. Prețurile creșteau, războiul era un dezastru. Dar cu cât era mai rău, cu atât era mai bine: asta era deviza lui. Vizitiul, conchise Mendel, era un mic-burghez, căruia viitorul nu-i rezerva niciun rol. Pe de altă parte, în Rusia erau atât de puțini proletari autentici, după modelul marxist. Nouă din zece ruși erau țărani căpoși, rămași în urmă, lacomi, sălbatici. Lenin, cu care Mendel se întâlnise înainte de război la Cracovia, la bere și cârnați, considera că țăranilor, dacă nu voiau să accepte progresul istoriei, va trebui să li se frângă spinările. „O crudă necesitate", mormăi Mendel.

Mendel era pământiu la față, de epuizare și înfometare. Un fugar nu prea apuca să doarmă și nu prea avea ce să mănânce — și totuși, viața aceasta i se potrivea cel mai bine. Nu avea familie, iar copiii oricum îl plictiseau. Era însurat, asta da, dar Natașa era și ea o tovarășă devotată, cu care se întâlnea doar ocazional. Aflat mereu pe drumuri, Mendel putea dormi la fel de bine pe o bancă în parc, pe o podea sau pe un divan. Lenin era în Elveția și practic întreg Comitetul Central — Sverdlov, Stalin, Kamenev — se afla în Siberia, iar el era ultimul veteran, de la 1905, în funcție de conducere aflat în libertate. Însă Lenin îi poruncise: „Au nevoie de tine în Piter. Evadează!“ Îi trimisese o sută de ruble să-și cumpere „cizme“ — acte de identitate false.

Tot ce conta era Partidul și cauza: Eu sunt un cavaler al Sfântului Graal, își spuse Mendel, în timp ce sania se apropia de magnificul portic doric al Palatului Taurid, unde burghezii nătângi din parlamentul flecar — Duma Imperială — își țineau acum absurdele lor dezbateri. Dar, înainte de a ajunge acolo, Mendel se aplecă în față și îl bătu pe vizitiu pe umăr.

— Oprește!

Mendel așeză câteva copeici în mănușa vizitiului și sări din sanie. În fața Dumei, așteptau automobile cu motoare pornite, dar Mendel nu se duse în direcția Palatului. O luă în schimb, șchiopătând, spre cocioaba construită chiar lângă ghereta pazniculuiclădirii Regimentului de Cavalerie de Gardă. O veche limuzină Adler, cu blazonul unui Mare Duce, în care se aflau un ofițer de Gardă și un lacheu în uniforma curții imperiale, opri și claxonă.

Paznicul, înclinându-se, încheindu-și nasturii de la pantaloni cu o mână și ținându-și cu cealaltă căciula pe cap, ieși în fugă din ghereță și se căzni să deschidă poarta. Mendel se uită în jur și bătu în ușa prăfuită a cocioabei.

Ușa se deschise. Un paznic îmbujorat, în cămașă țărănească și izmene gălbejite, îl lăsă să intre într-o încăpere strâmtă și întunecoasă, cu sobă și samovar, în care mirosea a sudoare bărbătească și legume fierte.

— Tu ești? întrebă Igor Verezin. Credeam că ești în Kamceatka.

— Regiunea Ieniseisk. Am venit pe jos, spuse Mendel, care observă că paznicul avea o chelie ascuțită, de forma și culoarea unui glonț încins. Mor de foame, Verezin.

— Ciorbă de varză, pâine neagră și un cârnat. Samovarul e încins, tovarășe.

— Am vreun mesaj?

— Da, cineva a vârât adineauri un ziar pe sub ușă.

— Vine cineva la noapte.

Verezin ridică din umeri.

— Unde-i ziarul? Dă-mi să văd. Bine.

Mendel își aruncă de pe el cojocul, verifică apoi geamul din spate și pe cel din față.

— Pot să dorm?

— N-ai decât, tovarășe. Divanul îți aparține, deși m-aș întinde și eu într-un minut.

În mica și întunecoasa încăpere nu era niciun pat, iar paznicii dormeau cu rândul pe divan.

— Deci, cum ai scăpat?

Dar Mendel, încălțat, cu căciulă și pince-nez, se întinsese și ațipise deja.

Se auzi o bătaie în ușă și paznicul se trezi cu o fată într-un mantou lucios de blană, neîndoielnic zibelină, la gât cu o eșarfă din blană de vulpe polară, care păși șovăielnic în cocioabă. Era subțire, avea gura lată și ochii de un gri surprinzător de deschis.

— Ziua mea norocoasă! glumi Verezin. Iertați-mi, vă rog, izmenele!

Fata îi aruncă o privire ucigătoare.

— *Baramian*? întrebă.

— Poftiți, domniță, glumi Verezin și făcu o plecăciune de lacheu. Cu blana asta ați putea intra pe poarta principală, împreună cu mareșalii și prinții.

Mendel se sculă căscând.

— A, tu ești, spuse el, pe deplin conștient că vocea era cea mai impresionantă trăsătură a sa, gravă și sonoră ca o trâmbiță de la Ierihon și se întoarse spre Verezin:

— Poți ieși la o plimbare? În jurul casei.

— Ce? Pe vremea asta? Cred că glumești…

Dar Mendel nu glumea niciodată — doar despre spânzurătoare. Se uită plin de înțeles înspre sobă, în spatele căreia se afla „buldogul“ lui, un pistol Mauser învelit într-o cârpă, iar Verezin se răzgândi degrabă.

— Mă duc să cumpăr niște pește sărat.

Îmbrăcă un palton și ieși cu pași apăsați.

După plecarea paznicului, Sașenka se așeză lângă sobă, la masa din nuiele împletite.

— Nu ai încredere în el? întrebă și îi oferi lui Mendel una dintre țigaretele ei parfumate Crocodil, cu filtru de aur.

— E un paznic, spuse Mendel aprinzându-și țigara.Aproape toți paznicii sunt informatori ai Ohranei, dar când sunt simpatizanți de-ai

noștri, păzesc cele mai sigure locuințe conspirative. Cât timp nu trece de partea lor, nu i-ar da nimănui prin minte să căute un bolșevic la sediul Regimentului de Cavalerie de Gardă. E un simpatizant și s-ar putea să devină membru al Partidului. Scoase un nor de fum.

— Casa tatălui tău este ținută sub supraveghere. Mă așteaptă. Cum ai reușit să ieși?

— Am așteptat să adoarmă cu toții. Mama iese oricum în fiecare seară. Pe urmă, am luat-o pe Culoarul Negru, am ieșit în curte și de acolo în stradă, prin garaj. Tramvaie, uși dosnice, magazine cu două intrări, curți. Nu se așteaptă ca o fată în zibelină și botine din piele de capră să-i păcălească. M-ai instruit bine. Am învățat toate șmecheriile. Sunt tot mai bună. Mă mișc ca o stafie. Și sunt iute ca o capră de munte.

Mendel avu un sentiment neobișnuit și își dădu seama că era bucuros să o vadă. Era plină de viață. Dar își înfrână pornirea și nu o îmbrățișă. Era oricum destul de răsfățată.

— Nu te încrede prea mult în tine, spuse răspicat. Tovarășă Vulpe Polară, ai dus mesajele la locuința conspirativă?

— Da.

— Ai luat manifestele de la tipografie?

— Da.

— Unde sunt acum?

— În locuința din Districtul Petrograd. Strada Șirokaia.

— Mâine trebuie să ajungă la tovarășii din Uzinele Putilov.

— Mă ocup eu. Aceeași procedură?

Mendel dădu din cap.

— Te descurci, tovarășă.

Părea atât de tânără când zâmbea, iar Mendel, în lumina difuză din micuța și mohorâta încăpere, îi remarcă puzderia de mici pistrui de pe ambele laturi ale nasului. Își dăduse seama după tonul ei pripit că voia să-i spună ceva. Se hotărî să o lase să aștepte.

Brusc, însuflețirea ei îl făcu să se simtă bătrân, să devină conștient de fața lui poroasă, plină de vase de sânge sparte, de șuvițele cărunte din părul lui unsuros, de durerile lui artritice. Toate erau urmările exilului și închisorilor.

— Tovarășe, spuse ea, nici nu știu cum să-ți mulțumesc pentru toate câte m-ai învățat. Acum lucrurile încep să capete un sens. Nu mi-am imaginat că „tovarăș“ și „comitet“ vor deveni niște cuvinte atât de emoționante pentru mine. Dar chiar așa sunt!

— Nu mai flecări atâta, spuse el sever. Și ai grijă cu tovarășii. Ei îți cunosc originea și caută semne de filistinism burghez. Lasă zibelina. Fă-ți

rost de un mantou de astrahan.

— Bine. Mă simt ca o rotiță într-o lume secretă, în angrenajul istoriei universale.

— Noi toți suntem asta, dar în Piter tu ești, în momentul de față, mai importantă decât îți imaginezi. Avem atât de puțini tovarăși, spuse Mendel, trăgând din țigară și mijindu-și ochii înroșiți. Continuă să citești, fetițo. Niciodată nu poți citi destul. Educația de sine este calea bolșevică.

— Deficitul de alimente este tot mai mare. Ai văzut cozile? Toți oamenii mârâie — de la capitaliștii care vin să dejuneze cu tata până la tovarășii din fabrici. Ceva se va întâmpla curând, nu-i așa?

Mendel scutură din cap.

— Cândva da, dar nu acum. În Rusia, încă nu avem o clasă proletară autentică și fără ea, revoluția nu este posibilă. Nu știu dacă noi o vom mai apuca. Crezi că se poate sări peste etapele evoluției marxiste? Nu se poate, Sașenka. Nu este cu putință.

— Bineînțeles. Dar, totuși…

— Nici măcar Lenin nu este convins că o vom mai apuca.

— Îți scrie?

Mendel dădu din cap.

— I-am vorbit despre eleva de la Smolnîi, numită Vulpea Polară. Ce mai face familia?

Sașenka trase aer în piept. A sosit momentul, gândi Mendel.

— Tovarășe Mendel, spuse ea, m-au arestat ieri și m-au ținut peste noapte în Krestîi.

Mendel șchiopătă spre sobă, se aplecă deasupra oalei cu ciorbă de varză și luă cu o lingură unsuroasă câteva îmbucături. Chiștocul continua, în mod miraculos, să-i atârne într-un colț al gurii.

— Prima mea arestare, unchiule Mendel!

El își aminti când fusese arestat prima oară, cu douăzeci de ani în urmă, cât de îngrozit fusese tatăl său, celebrul rabin din Turbin, și cât de mândru fusese el însuși că primise această medalie de onoare.

— Felicitări, îi spuse Sașenkăi. Devii o adevărată revoluționară. S-au îngrijit de tine tovarășii din comitetul de celulă?

— Tovarășa Natașa a avut grijă de mine. Nu știusem că ești însurat.

Uneori, Sașenka nu era altceva decât fetița de la Smolnîi.

— Eu sunt însurat cu Partidul. Nu trece zi în care să nu fie arestați tovarăși de-ai noștri și puțini rămân numai o noapte în închisoare.

— Mai e ceva.

— Spune, zise Mendel și se sprijini de sobă, pentru a-și alina durerile iernii arctice.

Mesteca o bucată de cârnat rece, țigara menținându-se în aceeași poziție.

— Am fost interogată vreme de câteva ceasuri de către căpitanul de jandarmerie Piotr Sagan.

— Sagan, zici?

Mendel știa că Sagan era ofițerul Ohranei însărcinat cu distrugerea Partidului. Reveni la masă, târșâindu-și o gheată. Când se așeză, aceasta scârțâi. Studia acum, cu o privire concentrată, chipul fetei.

— Parcă am auzit de el. Și ce-i cu el?

— A încercat să mă păcălească, dar, unchiule Mendel, spuse Sașenka, alăturându-i-se la masă și apucându-l de braț, redevenind fetița de la Smolnîi, se laudă cu umanismul lui. E un soi de burghez liberal. Știu că sunt încă lipsită de experiență, dar voiam să îți aduc la cunoștință — ție și Comitetului din Petrograd — că părea foarte dornic să ne împrietenim. Eu nu l-am încurajat, desigur. Dar la urmă a spus că ar vrea să ne revedem, să ne continuăm conversația…

— Despre ce?

— Despre poezie. De ce zâmbești, unchiule Mendel?

— Ai procedat foarte bine, tovarășă, spuse Mendel, chibzuind asupra acestei schimbări în mersul lucrurilor.

Sagan, un aristocrat scăpătat, era un polițist șiret și ambițios, specializat în recrutarea revoluționarelor. Dar putea fi foarte bine un simpatizant al Stângii, căci poliția secretă știa mai bine decât oricine cât de corupt era regimul. Putea fi un semnal, un truc, o ademenire, o trădare — sau, pur și simplu, gestul unui polițist cu pretenții intelectuale. O sută de deznodăminte erau posibile, iar Sașenka nu-l pricepea pe niciunul dintre ele, gândi Mendel.

— Și dacă mă abordează? întrebă ea.

— Tu ce te gândeai să faci? replică Mendel.

— Dacă mă abordează pe stradă, am să-i spun vreo două și am să-i dau de înțeles că n-are de ce să mi se mai adreseze. Asta să fac?

În tăcerea care se lăsă, doar pâlpâitul lămpii cu petrol se mai auzea. Mendel se uita la ea cu privirea fixă a unui preot care exorcizează. Copila aceasta, pe care el o cunoștea încă de când se născuse, era o făptură încă neîmplinită, dar totuși impresionantă, chibzui el, bănuind că Sagan intenționa să facă din ea o agentă dublă, prin intermediul căreia să ajungă la însuși Mendel. Dar existau două modalități de a juca acest joc, iar el nu putea rata șansa de a-l distruge pe Sagan, indiferent de preț.

— Greșești, spuse rar.

— Dacă dorește Comitetul, continuă Sașenka, l-aș putea ucide cu

Browningul tatei — îl ține în sertarul biroului — sau cu Mauserul din spatele raftului cu cărți, din strada Șirokaia. Dă-mi voie să-l ucid!

— În final, o să-i punem pe *toți* la zid, zise Mendel. Dar acum, fii atentă. S-ar putea să nu-l mai întâlnești niciodată pe Sagan. Dar dacă se mai ivește totuși, vorbește-i, încearcă să-l tragi de limbă. S-ar putea să fie de folos Partidului și mie personal.

— Dar dacă încearcă să mă recruteze?

— Va încerca. Fă-l să creadă că e posibil.

— Și dacă mă vede un alt tovarăș în compania lui? întrebă ea îngrijorată.

— Biroul intern al Comitetului va fi informat asupra acestei operațiuni. Suntem o troică, doar eu și alți doi. Ți-e frică?

Sașenka scutură din cap. În penumbră, ochii ei ardeau. Mendel observă că era înfricoșată și deopotrivă încântată să fi primit o asemenea misiune.

— Dar aș putea fi ucisă pentru trădare de către propriii mei tovarăși?

— Noi doi ne aflăm în fiecare clipă în primejdie, spuse el. În secunda în care devii bolșevic, viața ta normală s-a sfârșit. De-acum încolo, mergi mereu ca pe cărbuni încinși. E ca și cum ai sări din mers într-o sanie, care gonește atât de repede, încât nu vei mai putea coborî din ea niciodată. Când tai lemne, sar așchii. Noi doi, tu și cu mine, participăm la un război secret, la Jocul Suprem. Partidul împotriva Ohranei. Ai să faci ce îți spun eu și nimic mai mult. Și îmi raportezi totul. Cunoști codurile și locurile? Fii cu ochii în patru. Vigilența este o virtute bolșevică. Ai devenit, mai repede decât aș fi crezut, o achiziție importantă pentru Partid. Ai înțeles?

Mendel avu grijă să-și tempereze tonul, sperând ca astfel să sune mai convingător. Îi întinse mâna, iar mâna ei era mătăsoasă, fragilă și agitată, ca o pasăre mică, ale cărei oase ar fi putut fi zdrobite cu mare ușurință.

— Noapte bună, tovarășă.

Sașenka se ridică, își luă mantoul, eșarfa, șoșonii și căciula și își înfășură șalul de Orenburg în jurul capului. În dreptul ușii, se mai întoarse o dată, palidă și gravă.

— Nu vreau să mă protejezi doar pentru că suntem rude.

— Niciodată n-aș face lucrul acesta, tovarășă.

— O vezi pe mândrulița de-acolo? întrebă un vizitiu bătrân, în cojoc și cu obrajii rozalii ca o friptură de vită în sânge.

— A mai trecut pe aici. O fi având vreun necaz din dragoste?

— E din breasla orizontală sau pune la cale vreun jaf la bancă?

— Să-și fi luat o cameră la hotel?

— O fi căutând un ibovnic care știe să șteargă un cal la cur? Pe mine, de pildă?

— Hei, fetițo, bea o votculiță cu noi!

În mijlocul Pieței Sfântul Isaac, nu departe de strada Bolșaia Morskaia, undeva între Palatul Mariinski și Catedrală, se găsea o colibă cam șubredă, din lemn vopsit negru, cu un acoperiș din foaie de cort, care o făcea să semene cu o birjă uriașă, cu coșul ridicat. Aici, în aburii verzei fierte și ai cojoacelor asudate, veneau birjarii să mănânce și să bea la ore mici, într-o lume care nu cunoștea oboseala.

Sașenka ședea singură la o masă, cu un palton de astrahan și o căciulă de piele alături. Vârî câteva copeici într-o flașnetă automată zgomotoasă, care începu să cânte „Yankee Doodle“, după care urmară câteva valsuri de Strauss și iarăși „Yankee Doodle“. Își aprinse o țigară și privi pe geam la Rolls-Royce-ul parcat în fața Hotelului Astoria, la fulgii de zăpadă și la caii care dădeau din potcoave pe străzile înghețate, așteptând răbdători și scoțând nori de abur pe nări, vizibili în gerul de afară.

Trecuseră două zile de la întâlnirea ei cu Mendel. La ora unsprezece din noaptea aceasta, Lala își vârâse capul pe ușa odăii Sașenkăi.

— Stinge luminile, draga mea, o rugase. Pari obosită. — Lala se așezase pe marginea patului ei și o sărutase ca de fiecare dată pe frunte. — Ai să-ți strici ochii tot citind. Acum ce citești?

— Ah, Lala, am să-ți spun eu într-o bună zi, răspunsese Sașenka, ghemuindu-se ca pentru somn, dar în realitate îngrijorată că guvernanta ei ar putea observa că, sub plapumă, ea era gata îmbrăcată pentru a ieși.

De îndată ce fusese sigură că Lala dormea, se furișase din casă, luase un tramvai și pe urmă o brișcă până la uzinele din Districtul Petrograd. Petrecuse un ceas cu muncitorii de la Uzinele Putilov și transportase pe urmă, împreună cu un tânăr intelectual, elev de gimnaziu, și doi strungari, la noua locuință conspirativă din Districtul Vîborg, piesele de schimb pentru presa tipografică.

După aceea, mai avusese la dispoziție un ceas, timp în care se

plimbase pe chei și de-a lungul Moikăi, pe care o traversase pe podul ei preferat, micul Pod al Săruturilor, și trecuse pe lângă Palatul Yusupov, în culoarea lui gălbuie, care simboliza mai mult decât orice altă clădire nedreapta bogăție a celor puțini. Venise aici, la cârciuma vizitiilor, pentru că era aproape de casă — și totuși, dintr-o altă lume.

Comandă o ciorbă picantă de pește, brânză de capră, pâine neagră și ceai — și rămase să asculte flecărerile bărbaților. Când îi auzea spunând că e o „mândruliță“, o „minune de fată“, nu prea înțelegea la ce se refereau. Își vedea propria imagine reflectată în gemuleț și se simțea nemulțumită, ca de fiecare dată. Prefera să se imagineze afară, în ger, înfofolită în paltonul de astrahan, cu eșarfa de blană la gât și căciula de piele pe cap.

Nu fi vanitoasă, își spuse. Înfățișarea ei nu o interesa. Ea trăia, la fel ca unchiul Mendel, numai pentru Revoluție. Pretutindeni, pe străzi, îi vedea doar pe aceia care aveau să profite de pe urma marșului triumfal al dialecticii.

Înmuie pâine și brânză în muștar și pufni când îi pătrunse în nări mirosul înțepător. Rontăi apoi o bucată diformă de zahăr și se gândi că niciodată nu fusese atât de fericită cum era acum.

În copilărie, părinții ei o duseseră la Turbin, în vizită la bunicul ei, Avram Barmakid, rabinul care trăia ca un sfânt, cu discipolii, elevii și adepții lui. Ea era foarte mică, tatăl ei nu era încă atât de bogat și pe vremea aceea locuiau la Varșovia, unde era plin de evrei hasidici. Dar nimic nu o pregătise pe Sașenka pentru lumea medievală a lui Avram Barmakid. Fanatismul sincer, bucuria severă, până și sunetul gutural al limbii idiș, bărbații cu perciuni, șaluri cu franjuri și caftane, femeile cu perucă — toate acestea o speriaseră. Se temuse încă de pe atunci de vrăjile și superstițiile lor medievale.

Dar acum se gândea că lumea bunicilor ei, o lume a golemilor și deochiului, nu era cu nimic mai rea decât adorația laică a banului din lumea tatălui ei. Încă din copilărie fusese șocată de nedreptatea pe care o remarcase la Zemblișino și la moșia lor întinsă de pe malul Niprului. Pentru ea, luxul și excesele care marcau căsnicia nefericită a părinților ei întruchipau depravarea Rusiei și a lumii capitaliste.

Mendel o salvase din această nemernicie și îi schimbase viața. *Dacă iubești, iubește cu ardoare; dacă amenințI, nu o face în van*, scrisese Alexei Tolstoi. Asta era deviza ei: *Totul sau nimic!* Se desfăta cu sentimentul încântător, asemănător cu al unei persoane îndrăgostite, că face parte dintr-o uriașă conspirație. Ideea de a sacrifica vechea morală a clasei burgheze pentru noua morală a Revoluției era seducătoare. Era ceva

similar faptului de a se afla în cârciuma aceasta: era un lucru atât de romantic, tocmai pentru că era atât de lipsit de romantism.

Se uită la ceas. Ora 4:45. Trebuia să plece. Își luă mantoul și căciula și lăsă câteva monede pe masă. Vizitiii priviră în urma ei și dădură din cap. În stradă, căruțașii livrau lăzi cu sticle de lapte, în vehiculul patiseriei se încărcau pâini proaspete. Slugi cărau saci cu cărbuni. Portarii măturau scările. Piter se trezea.

După toate miasmele din colibă, aerul tăios de afară era atât de înviorător, încât Sașenka își umplu plămânii cu el, până când simți că-i iau foc. Cât de mult iubea ea orașul acesta, cu clima lui ciudată, aproape arctică, în bezna înverșunată a iernilor sale, dar vara, când nu se făcea niciodată noapte, era strălucitor ca Paradisul înaintea Căderii în Păcat. Fațadele sale splendide, zugrăvite în albastru delicat și ocru, aveau o măreție imperială. Dar în spatele lor erau fabricile, tramvaiele electrice, fumul gălbui și dormitoarele înghesuite ale muncitorilor. Frumusețea care o înconjura era o minciună. Adevărul putea părea urât, dar avea și el frumusețea lui. Acesta era viitorul!

Traversă Piața Sfântul Isaac. Chiar și iarna, apropierea zorilor se anunța cu sclipirile opace ale cupolei aurii, cu mult înainte de a se ivi o fâșie de lumină la orizont. În Astoria, petrecerea era în toi — se auzea muzică, se zăreau scăpărând diamantele doamnelor și vârfurile portocalii ale trabucurilor bărbaților. Clubul de Iahting era încă deschis, troici și limuzine îi așteptau în stradă pe afaceriști și pe apropiații curții.

O luă de-a lungul străzii Bolșaia Morskaia. Auzi huruitul unui automobil și se piti într-un intrând, întocmai ca o stafie, cum îi spusese lui Mendel.

Un Delaunay opri în fața casei lor. Pantelimon, în cizme înalte, strălucitoare, deschise portiera. Mama ei coborî. Întâi se ivi un picior minunat, încălțat în cea mai fină piele de capră. Pe urmă, se întrezări un ciorap de mătase, căruia îi urmă o rochie de satin, cu paiete scânteietoare.

O mână albă, încărcată de inele, se prinse de cadrul portierei. Sașenka era dezgustată. Ea se întorcea acasă, după ce își dedicase timpul clasei muncitoare; ca într-o perfectă simetrie, tot acasă se întorcea și mama ei, după ce satisfăcuse dorințele vreunui bărbat corupt, altul decât tatăl ei.

Sașenka nu știa precis ce făceau doi amanți, dar și-i imagina ca pe câinii de pe moșia tatălui ei — și se simțea oripilată, dar totodată fascinată. O urmări pe mama ei, cum coborî cu chiu, cu vai din automobil și rămase apoi clătinându-se pe trotuar. Pantelimon se grăbi să o prindă de braț.

Sașenkăi îi venea să-i zgârie fața și să o trântească pe caldarâm, acolo unde-i era locul, dar când ieși din umbră, îl văzu pe Pantelimon aplecat deasupra zăpezii și trăgând de o făptură cu sclipiri de paiete, care se zvârcolea pe jos. Era mama ei, care se căznea să se ridice în picioare.

Sașenka alergă spre ei. Ariadna era în patru labe, cu ciorapii rupți și genunchii goi sângerând. Căzu iarăși în față, cu o mână înfiptă în zăpadă și cu cealaltă lovind brațul pe care i-l oferea Pantelimon.

— Pantelimon, îți mulțumesc, spuse Sașenka. Du-te să verifici dacă e descuiată ușa. Și trimite-l pe portar la culcare.

— Dar, domnișoară, baroneasa…

— Te rog, Pantelimon, mă ocup eu de ea.

Pe chipul lui Pantelimon se citea dubla frământare a servitorului care asistă la prăbușirea stăpânilor săi: îi displace, pe de-o parte, lumea întoarsă cu susul în jos a unei stăpâne umilite, și se teme, pe de altă parte, de nesiguranța unui stăpân căzut. Se înclină, intră în casă cu pași târșâiți, reveni o clipă mai târziu și se urcă în automobil, pentru a-l urni din loc în urlete de motor.

Mama și fiica rămăseseră singure în stradă, luminate de felinarul de deasupra intrării.

Sașenka îngenunche lângă mama ei, care plângea. Lacrimile se scurgeau în dâre negre din ochii ei negri, lăsându-i pe obrajii albi, acum murdari, niște urme ca de ghete înnoroite pe zăpada bătătorită.

Sașenka o ridică în picioare, își așeză un braț în jurul umerilor ei și o împinse pentru a urca cele două trepte de la intrare. Vestibulul spațios era cufundat în întuneric, un singur bec electric ardea pe palierul primului etaj. Dalele mari, albe străluceau, iar cele negre păreau niște găuri în pământ. Cu greu, Sașenka reuși să o conducă pe mama ei în cameră. Lumina electrică ar fi fost prea orbitoare, astfel încât aprinse lămpile cu petrol.

Ariadna scâncea acum. Sașenka își duse mâinile mamei la buze și le sărută. Uitase furia care o cuprinsese cu câteva momente în urmă.

— Mamă, mamă, ești acasă acum. Sunt eu, Sașenka! Te dezbrac și te întind în pat.

Ariadna se liniști puțin, dar continuă să bălmăjească lucruri lipsite de sens, în vreme ce Sașenka o dezbrăcă.

— Mai cântă o dată… singurătate… buzele tale sunt ca stelele, casele… vinul e mediocru, un an slab… ține-mă… mi-e rău… plătește, plătesc eu, am bani… iubirea e Dumnezeu… sunt acasă… parcă ai fi fiică-mea… fiica mea răutăcioasă… mai dă-mi un pahar… sărută-mă.

Sașenka îi scoase mamei botinele din picioare, îi aruncă cât colo

blana de zebelină și pălăria cu pene de struț, îi descheie rochia de satin cu paiete, care răspândea o aromă slabă de tuberoze, îi desfăcu corsetul, rulă în jos ciorapii rupți, desprinse broșele, îi luă de la gât cele trei șiraguri de perle și din urechi cerceii cu diamante. Când îi scoase juponul și lenjeria de corp îmbrăcată pe dos, o izbi un miros care îi repugna — mirosul animalic, de transpirație cu iz de alcool al unei femei mondene. Își jură că ea nu va decădea niciodată în asemenea hal. Încălzi apoi niște apă și o spălă pe mama ei pe față.

Uimită, constată că acum ea era mama, iar mama era fiica. Împături și așeză la loc hainele mamei, aranjă bijuteriile în caseta căptușită cu catifea, aruncă lenjeria în coșul de rufe. Pe urmă, o ajută să se întindă în pat, o înveli și îi sărută obrazul. O mângâie pe frunte și se așeză lângă ea.

— Tu și eu…, spuse Ariadna pe jumătate adormită, zvârcolindu-se în tristele ei reverii.

— Dormi, mamă. Haide, haide. S-a terminat.

— Draga mea Sașenka, tu și eu…

Când Ariadna adormi în sfârșit, Sașenka începu să plângă. Eu nu vreau să am copii, își spuse. Niciodată!

19

Sașenka dormea încă în fotoliul din budoarul Ariadnei, când o auzi pe mama ei chemând-o:

— Sașenka! Azi mergem la cumpărături, așa cum și-a dorit tatăl tău. La Cernîșev, pentru rochiile tale de zi! S-ar putea să ai noroc și să te alegi și cu o rochie de seară de la madame Brissac, cum au Marile Ducese!

— Dar eu trebuie să învăț, spuse Sașenka și se întinse.

Intră pe urmă în dormitorul mamei.

— Nu fi prostuță, draga mea, spuse mama ei voioasă, ca și cum nu s-ar fi întâmplat nimic. Uită-te la tine cum te îmbraci! Ca o profesoară!

Ariadna servea micul dejun în pat, pe o tavă, și toată încăperea mirosea a cafea, caviar, pâine și ouă prăjite.

— Noi două am devenit prietene apropiate, nu-i așa, *sladkaia* — dulceață?

După ce Leonid termină de strâns și părăsi dormitorul Ariadnei, aceasta îi făcu fiicei ei cu ochiul, iar Sașenka se întrebă cum era posibil ca mama ei să se fi refăcut pe deplin și într-un mod atât de nerușinat după excesele nopții precedente. Desfrânații au probabil constituții de oțel, gândi ea.

— Nu cred că pot veni.

— Plecăm la ora unsprezece. Lala îți pregătește baia.

Sașenka decise să se conformeze. Zilele erau oricum infinit de plictisitoare. Ea nu trăia cu adevărat decât noaptea.

Un ceas mai târziu, al treilea automobil al familiei, un Benz în două nuanțe de cafeniu, șofat de către Pantelimon, care purta ceea ce Sașenka numea „uniforma de capelmaistru“, opri în fața celebrelor vitrine, populate de manechine cu pălării, toci și rochii de bal: Atelierul de croitorie de lux Cernîșev, strada Bolșaia Morskaia, colț cu Bulevardul Nevski.

Doi lachei în livrele verzi deschiseră ușile casei de modă. În interior, femei purtând mănuși albe, pălării ca niște fructiere și rochii strânse în talie, plisate și întărite cu balene, probau nenumărate rochii. Aerul era încărcat de parfumuri și mirosurile trupurilor încinse.

Ariadna luă sub comanda ei întreaga latură din dreapta a magazinului, spre marea jenă a Sașenkăi. Fiecărei toane a Ariadnei i se răspundea cu febrilitatea zâmbitoare a unui entuziasm servil. La început, fata crezu că personalul este, la fel ca ea, îngrozit de insolența mamei ei, dar curând își dădu seama că domnea aceeași atmosferă de mare

sărbătoare ca în toate magazinele de lux, atunci când se ivea vreun client foarte bogat, lipsit de gust și de orice limită.

O slăbătură bățoasă, într-o rochie roșie, vorbind o franceză stricată, conducea sindrofia și dădea comenzi. Vânzătoarele făceau exces de zel. I se părea ei sau chiar mustăceau? Modelele (care erau prea strident fardate, după gustul Sașenkăi) defilau în rochii ce nu o interesau defel. Mama ei arăta cu degetul ba la una, ba la alta, brocard sau dantelă, volane sau paiete, și o obligă chiar să probeze două dintre ele. Lala, care le însoțea, o ajută pe Sașenka să le îmbrace.

Sașenka era hotărâtă să accepte întreaga expediție cu voioșie, pentru a evita o ceartă cu mama ei. Dar îmbrăcatul și dezbrăcatul, slăbătura de franțuzoaică falsă, care trăgea de ea, o împungea, se holba la ea, prindea și scotea ace din material cu o viteză uluitoare, începeau să o irite. Nu-i plăcea nicio rochie și simțea cum începe să-și piardă răbdarea și buna dispoziție.

— Sunt atât de urâtă în rochia asta, Lala. Nu am de gând să o port! Am să-i dau foc!

Mama, în fustă de catifea și un bolerou cu guler de blană, era o lebădă minunată în comparație cu fiica ei, care se simțea mai dizgrațioasă și grăsună decât un porc alergător. Nu mai suporta să-și vadă imaginea în oglindă.

— Mademoiselle Zeitlin are silueta ideală pentru ultimele tendințe ale modei, spuse croitoreasa.

— Vreau acasă!

— Biata Sașenka a obosit, nu-i așa, scumpa mea? o întrebă Ariadna făcându-i iarăși cu ochiul. Nu trebuie să le iei pe toate, dar unele ți-au plăcut, nu-i așa, draga mea?

Cam stânjenită, Sașenka dădu din cap.

Un val de ușurare străbătu întregul personal. Un pahar de Tokaj îi fu servit baronesei Zeitlin, care își dădu capul pe spate și râse prea tare, achitând cu bancnote mari și verzi, după care vânzătoarele satisfăcute le ajutară pe doamne să-și îmbrace blănurile. Pantelimon ieși în urma lor din magazinul Cernîșev, cărând achizițiile în pachete umflate, pe care le depuse grăbit în portbagaj.

— Bun! spuse Ariadna și se instală în automobil. Acum ai și tu niște rochii de femeie în toată firea.

— Dar, mamă, replică Sașenka, oripilată de suma cheltuită și mirată că asemenea magazine mai funcționau în vreme de război, eu am un alt stil de viață. Voiam ceva simplu. Nu am nevoie de rochii de bal, rochii pentru ceai și rochii de zi.

— Ba ai, spuse Lala.

— Eu mă schimb uneori de câte șase ori pe zi, declară Ariadna. Dimineața port o rochie de zi. Pe urmă îmbrac una pentru ceai și astăzi am să trec pe la familia Loris în noua mea rochie de șifon și brocard, iar la noapte…

Sașenka abia dacă suporta să și-o imagineze pe mama ei noaptea.

— Noi, femeile, trebuie să ne dăm toată silința pentru a ne găsi un soț, îi explică Ariadna.

— Încotro, baroneasă? întrebă Pantelimon prin pâlnie.

— La magazinul englezesc, preferatul Sașenkăi, răspunse Ariadna.

În magazinul ale cărui vitrine expuneau uleiuri de baie și parfumuri Penhaligon, săpunuri Pears, pastă de anșoa Fortnum & Mason și gemuri Cooper, femeile cumpărară un chec cu ghimbir și biscuiți, continuând să îi predice Sașenkăi despre necesitatea de a avea rochii.

— Salut, Sașenka! Tu ești? Da, tu ești!

Câțiva tineri studenți în paltoane identice, cu capetele acoperite, stăteau în fața magazinului, rânjind și dându-și coate.

— Fetiță rea! Am auzit că ai avut de-a face cu jandarmii! strigară în direcția ei.

Sașenka observă că „esteții“ purtau berete, „dandy“, în schimb, preferau chipiele. Unul dintre esteți, odrasla unui magnat, îi trimisese poezii de dragoste. Sașenka surâse distant și merse mai departe, cu câțiva pași în fața mamei și a Lalei.

— Mademoiselle, ce plăcere să vă reîntâlnesc!

Pentru o clipă, Sașenka îngheță, dar își reveni rapid, când îl zări pe căpitanul Sagan, care își croia calea cu hotărâre printre studenții care căscau gura. Purta o haină de tweed, o cravată scoțiană și un joben, toate cumpărate probabil la magazinul englezesc. Se înclină surâzând, își ridică jobenul de pe cap și îi sărută mâna.

— Îmi cumpăram niște butoni, spuse. Oare de ce se dau toți în vânt după stilul englezesc? De ce nu după cel scoțian, sau galez, sau chiar indian? Și ei sunt aliații noștri.

Sașenka scutură din cap și încercă să-și amintească ce-i poruncise Mendel să facă. Inima îi bubuia în piept. Acum a sosit momentul, tovarășe Mendel! își spuse.

— Sunt convins că nu v-ați dorit să mă revedeți, dar nu ne-am încheiat discuția despre Maiakovski, iar la Ahmatova nici măcar nu am ajuns. Mă grăbesc. Sper că nu v-am… deranjat.

— Dar știți că aveți tupeu! îi scăpă Sașenkăi.

El își ridică iarăși jobenul și ea remarcă, fără să vrea, că purta

părul mai lung, mai degrabă ca un actor decât ca un polițist.

Sagan chemă o sanie, care se urni sunând din clopoței și îl duse mai departe pe Bulevardul Nevski.

Ariadna și Lala o ajunseră din urmă.

— Sașenka! exclamă mama ei. Cine era domnul? Puteai fi puțin mai amabilă!

Dar Sașenka se simțea acum invincibilă, nu mai conta câte rochii stupide o obligaseră să probeze. Iubea munca nocturnă clandestină a unui activist bolșevic. Acum, îi trecu prin minte, chiar voi fi o achiziție valoroasă pentru Partid. Casa lor era supravegheată. Sagan bănuise probabil că se vor duce la magazinul englezesc, unde el ar fi atras mai puțin atenția decât la Cernîșev. Îi vorbise departe de urechile mamei și Lalei, fiindcă voia ca ea să știe că este supravegheată. Sașenka murea de nerăbdare să-i raporteze lui Mendel.

În drum spre casă, Ariadna își ciupi fiica de obraz.

— De-acum înainte, noi două vom fi prietene apropiate, nu-i așa, scumpa mea? repeta Ariadna.

Sașenka, așezată pe bancheta bej între Ariadna și Lala, își aminti că mai demult, ori de câte ori alergase la mama ei să o îmbrățișeze, Ariadna se ferise de ea și strigase: „Mrs Lewis, Mrs Lewis, port o rochie nouă de la madame Brissac, iar copila e mânjită la gură…“

Noaptea trecută avusese în sfârșit ocazia de a o îmbrățișa, dar acum nu-și mai dorea.

Când ajunseră acasă, Ariadna o prinse pe Sașenka de mână și o trase după ea în budoar.

— Vino cu mine la noapte, într-o rochie nouă, care să-ți pună în valoare silueta! îi șopti răgușit, inspirând parfumul de tuberoze de la încheietura mâinii. De când te-am văzut noaptea trecută venind atât de târziu acasă, știu că ai un iubit! N-am să-i spun tatălui tău, dar putem ieși noi două. Și eu care credeam că ești o fandosită, draga mea Sașenka, una care nu zâmbește niciodată — nici nu mă mai miram că nu-ți face nimeni curte — dar m-am înșelat, nu-i așa? Te furișezi acasă în zori, ca o pisică! Cine e motanul? Costumul de tweed de adineauri? Ne îmbrăcăm în splendidele noastre rochii de seară și lumea va crede că suntem surori. Tu și eu, noi suntem la fel…

Dar Sașenka trebuia să livreze o ștampilă și un chitanțier pentru cotizații. În locuința conspirativă își va întâlni tovarășii și va fierbe gelatina de care aveau nevoie pentru șapirograful cu care multiplicau manifestele.

Înainte trebuia să-l contacteze pe Mendel și să-i relateze despre

întâlnirea cu Sagan.

Tânjea după misterele nopții ca după îmbrățișarea unui amant.

20

Sașenka plecă de acasă la ora unu noaptea. Când îi zări pe cei doi spioni, o luă spre Bulevardul Nevski și intră în Hotelul Europa. Din foaier coborî la subsol cu liftul pentru personal, traversă bucătăriile, unde hamali cu șorțuri sângerii și bărbi înfoiate livrau ouă, verze și carcase roz de porci și miei, ieși în stradă, opri o troică și îi lăsă lui Mendel un mesaj codificat la farmacia georgiană de pe Bulevardul Alexandrovski.

În cârciuma vizitiilor din fața Gării Finlandeze mâncă o plăcintă călduță și tocmai când asculta pentru a treia oară „Yankee Doodle“ la flașneta automată, un tânăr se așeză pe scaunul din fața ei. Era mai în vârstă decât ea, dar aveau amândoi aceleași fețe pământii ale celor care nu dorm noaptea și aceeași convingere radioasă a revoluționarilor.

— I-i-ia b-b-buldogul de la tovarășul de la Regimentul de Cavalerie, se bâlbâi studentul, care avea ochi mici căprui, ochelari cu lentile groase și rame de nichel, o șapcă muncitorească de piele pe capul de o formă ciudată, pătrată. Era tovarășul Molotov, Sașenka îl recunoscuse, și la vremea aceea avea douăzeci și șase de ani. El, tovarășul Mendel și tovarășul Șliapnikov erau ultimii conducători bolșevici în libertate de pe tot cuprinsul Imperiului. Își scoase jacheta de piele, iar dedesubt purta o haină scurtă și un guler rigid, cum aveau conțopiștii. Fără șapcă, fruntea lui părea anormal de bombată.

— Întreabă de t-t-tovarășul Palițîn. Ai ceva de raportat?

Sașenka scutură din cap.

— N-n-noroc, tovarășă.

Și tovarășul Molotov dispăru. Sașenka se înfioră de-a lungul șirei spinării.

În cocioaba paznicului Regimentului de Cavalerie de Gardă o aștepta Verezin.

— Ce s-a întâmplat cu zibelina? Dar vulpea polară unde e? o întrebă.

— Atrăgea prea mult atenția, răspunse ea. Mă așteaptă cineva?

Tovarășul Ivan Palițîn ședea la măsuța rotundă de lângă sobă, cu niște sticle în față. Se sculă în picioare când o văzu.

— Eu sunt tovarășul Vania, spuse. Te știu. Te-am văzut când ai vorbit la cercul muncitoresc de la Uzinele Putilov.

Îi întinse o mână mare, roșie.

— Îmi aduc aminte, spuse ea. Ai fost singurul care mi-a adresat o întrebare. Eram foarte emoționată.

— Nici nu-i de mirare, spuse Vania, o fată intelectuală în mijlocul nostru. Ai vorbit cu pasiune și noi am apreciat faptul că o fată ca tine vine să ne ajute.

Sașenka pricepu ce voia el să spună cu „o fată ca tine“ și se simți neplăcut. El remarcă însă acest lucru, fiindcă adăugă cu blândețe:

— Noi doi provenim din lumi atât de diferite, dar tu ai să-mi spui ce știi tu și eu am să-ți spun ce știu eu.

Sașenka se simți recunoscătoare. Cu părul vâlvoi, înalt de un metru optzeci, cu pomeții înalți și ochii alungiți ai strămoșilor săi tătari, Vania Palițîn întruchipa forța neaoșă a țăranului rus și înflăcărarea sinceră și practică a muncitorului. Ea știa că, spre deosebire de Mendel sau Molotov, Palițîn era un proletar veritabil, care trudise în Uzinele Putilov de la vârsta de opt ani și care vorbea în argoul proletar. El este eroul, gândi Sașenka, pentru care și-a creat Marx viziunea și de dragul căruia se alăturase ea mișcării.

— Tovarășă Vulpe Polară, am ceva pentru tine, de fapt, mai multe lucruri. Știi ce ai de făcut cu ele?

— Știu.

— Ia loc. Bei un coniac sau o votcă? Tovarășul Verezin și cu mine ne cinstim cu un păhărel, nu-i așa, Igor?

— Am devenit membru de Partid, spuse Verezin.

— Felicitări, tovarășe Verezin, spuse Sașenka.

Numai membrilor de Partid li te adresai cu respectuosul „tovarăș“. Dar Mendel o instruise să nu piardă vremea stând la taclale. Intelectualii sunt mai paranoici decât proletarii veritabili, îi trecu Sașenkăi prin minte.

Vania Palițîn, în cămașă țărănească, cizme și pantaloni bufanți, îi dădu „buldogul“ și un pachețel. Metalul pistolului avea un luciu lichid.

— Du asta tipografului în localul din strada Gogol — e georgian, al naibii de arătos. Să nu-ți pierzi capul! zise Vania și o privi zâmbindu-i. Buldogul e pentru tine.

Sașenka trecu prin fața Palatului Taurid la câteva minute după ora trei și călători cu un tramvai de-a lungul Bulevardului Liteinîi. În buzunarul mantoului simțea greu–tatea pistolului. Mauserul era încărcat, mai avea și o cutie de carton cu gloanțe de rezervă. Mângâie arma cu vârfurile degetelor; metalul era rece ca gheața. Partidul o înarmase pentru întâia oară. Ea nu trăsese niciodată cu adevărat. Să fi fost unul din testele lui Mendel? Dar exista revoluție fără dinamită? Îi cerea Partidul să elimine vreun agent provocator? Se gândi la Sagan. Știa că o va contacta din nou.

Opri o sanie cu un singur cal, care o duse până la localul

Caravanserai din strada Gogol, o pivniță amenajată în stil turcesc, cu alcovuri, frecventată de studenți săraci, soldați și câțiva muncitori. Intrarea nu atrăgea în niciun fel atenția, dar în spatele ei se deschidea un pasaj care trecea pe sub stradă. Înăuntru o izbi mirosul de țigări, cârnați și vin stătut. Trecu pe lângă o masă de studenți în haine ponosite, care amuțiră la vederea ei.

Într-un alcov întunecos ședea singur un bărbat cu o splendidă căciulă caucaziană, albă și îmblănită și îmbrăcat într-o manta soldățească. Înălță spre ea un pahar cu vin roșu.

— Te așteptam, tovarășă Vulpe Polară. Eu sunt Hercule Satinov, spuse tovarășul georgian, care își rusificase numele inițial Satinadze. Vino cu mine, tovarășă.

O conduse mai departe, în adâncul pasajului, și deschise ușa unui depozit de bere. Înăuntru era umed și duhnea. Satinov se aplecă și ridică o trapă. O scară metalică în spirală cobora în tipografie. De jos se auzea ritmul grav al rotativei, ca bâzâitul unui bondar mecanic. Bărbați în cămăși țărănești cărau teancuri de ziare tipărite pe hârtie groasă, pe care le legau cu sfoară roșie. Puțea a ulei și hârtie arsă.

Satinov își împinse de pe frunte impresionanta căciulă.

— Tocmai m-am întors la Piter. Din Baku.

Deasupra frunții înguste se ivi părul lui negru și des, cu luciu albăstriu. Era înalt, vânos, mușchiulos și emana o forță virilă pură.

— Mi-ai adus cerneala?

Sașenka îi înmână pachetul.

— Mă bucur că te-am cunoscut, tovarășă Vulpe Polară, spuse el fără urmă de ironie, îi luă mâna și o sărută.

— Un cavaler georgian get-beget! replică ea puțin stânjenită. Dansezi și *lezghinka*? Știi să cânți *Suliko*?

— Nimeni nu mă întrece la dans. Poate cântăm și bem niște vin într-o seară?

— Nu, tovarășe, răspunse Sașenka. Eu nu am timp de asemenea frivolități. Și nici tu nu ar trebui să ai.

Satinov nu păru jignit. Dimpotrivă, râse zgomotos și ridică brațele ca pentru a se preda.

— Iartă-mă, tovarășă, dar noi, georgienii, nu suntem așa de reci ca rușii! Noroc!

O conduse spre o altă ieșire, care dădea într-o curte pustie din spatele străzii Gogol.

La capătul aleii înguste privi în urmă după eventuali spioni, așa cum o învățase Mendel. Nimeni. Așteptă. Pe stradă nu era țipenie de om.

Un sentiment de imensă bucurie o inundă. Îi venea să râdă și să danseze, gândindu-se la farmecul sumbru al acestor conspiratori — Palițîn în cocioaba paznicului, Satinov în tipografie, bărbați din lumi diferite, dar uniți de aceeași hotărâre. În adâncul sufletului ei, Sașenka știa că aceste persoane erau viitorul, viitorul ei. Convingerea ei lumina asprimea întunecată a acestei existențe. Mai era de mirare că oameni de felul lui Mendel ajunseseră de-a dreptul dependenți? Normalitate? Responsabilitate? Familie, căsnicie, bani? Își aminti încântarea tatălui ei, când semnase cel mai recent contract de livrare a două sute de mii de pușți, nefericirea și amăgirea mamei ei. Asta nu e viață, își spuse Sașenka, sunt niște morți vii, mohorâți și posaci.

Trecu printr-un gang și ajunse în altă curte. Aceasta era una din regulile lui Mendel: Încearcă să eviți intrările principale ale clădirilor și verifică întotdeauna dacă nu cumva există două intrări. În Rusia, portarii căscau gura pe stradă și nu prea erau atenți la ce se petrecea în curte.

Se grăbi să ajungă la intrarea din spate, o deschise și urcă la ultimul etaj, pe treptele reci și întunecate, slab luminate de felinarul din stradă. Trecuse și mai devreme pe aici, dar tovarășul nu venise la întâlnire. Între timp, poate sosise.

Descuie ușa și o încuie la loc, în urma ei. Locuința era cufundată în beznă, dar și ziua era întunecoasă, o adevărată peșteră cu covoare asiatice, lămpi vechi cu petrol, plăpumi cu puf și saltele. Inspiră aroma plăcută de levănțică, pește sărat și cărți îngălbenite de vreme; aici locuia un intelectual. Intră în bucătărie și atinse samovarul, după cum o învățase Mendel. Era rece. În dormitor, pereții erau acoperiți de rafturi cu cărți, pe jos erau teancuri de *Apollo* și alte reviste de cultură.

Și totuși, ceva nu era în regulă. Își ținu răsuflarea. Înarmată cu vigilență bolșevică, se mișca pe nesimțite, cu nervii ca niște fulgere ramificate, care îi străbăteau șira spinării. Intră în camera de zi. Se auzi un țăcănit și o lampă cu petrol se aprinse.

— Fiți binevenită! Mă gândeam că n-o să mai apăreți.

O voce familiară — atunci de ce se speriase?

— Lăsați glumele, spuse Sașenka, înghițind în sec. În buzunar avea Mauserul.

— Faceți mai multă lumină.

El îndreptă lampa spre chipul ei.

— V-ați cumpărat rochii frumoase, Zemfira?

Căpitanul Sagan ședea pe un scaun. Purta un costum negru, prost croit și o cravată îngustă. Pe jos era trântită o haină de blană.

— Ce căutați aici?

Sașenka era conștientă că glasul ei suna cam pițigăiat.

— Tovarășul dumneavoastră nu mai vine. L-am arestat. Mâine, Comisia Specială îl va condamna la doi ani de exil în Siberia. Nimic grav. Și atunci m-am gândit că, în loc să vă las să îl așteptați pe el, vin mai bine eu în locul lui.

Ea ridică din umeri, dându-și toată silința să pară calmă.

— Așa deci? Locuința aceasta conspirativă nu mai este sigură. Dacă nu aveți de gând să mă arestați, am să mă duc acum acasă, să mă culc. Noapte bună.

În clipa când se răsuci pe călcâie, își aminti indicațiile lui Mendel. Trebuia să îl cunoască mai bine pe Sagan. Și apoi, era curioasă să afle de ce venise aici.

— Sau e deja prea târziu să mă mai culc?

— Eu așa cred, spuse el, dându-și cu mâna părul peste cap, ceea ce-l făcu să pară mai tânăr. Vă place să faceți din noapte zi?

— Dimineața sunt leneșă, dar noaptea mă trezesc la viață. Conspirațiile se potrivesc felului meu de a fi. Dar dumneavoastră, căpitane? Și dumneavoastră vă pierdeți nopțile?

— Eu trăiesc pe muchie de cuțit. La fel ca dumneavoastră și ca unchiul dumneavoastră Mendel. Dorm atât de puțin, încât atunci când mă duc acasă să mă culc, nu-mi găsesc liniștea. Mă ridic din pat și citesc poezii. Asta ni se întâmplă nouă. Viața aceasta, care ne place atât de mult, ne schimbă firea și nu mai putem trăi altfel. Noi, conspiratorii, suntem niște morți vii. Niște vampiri. Noi ne hrănim cu sângele muncitorilor, voi cu sângele celor care sug la rândul lor sângele muncitorilor. Al naibii darwinism.

Sașenka pufni în râs și se așeză pe marginea unui pat de fier, în pata de lumină gălbuie aruncată de lampa cu petrol.

— Noi, conspiratorii? Între noi și voi, faraonii, nu există asemănare. Noi avem un program științific, voi nu faceți altceva decât să reacționați la ceea ce facem noi. În cele din urmă noi vom câștiga. Voi veți fi distruși. Voi săpați pentru noi mormintele exploatatorilor.

Căpitanul Sagan râse înfundat.

— Și totuși, eu nu văd încă niciun indiciu. În momentul de față, Partidul cu care vă lăudați atât este format din câțiva ciudați: intelectualul Mendel Barmakid, un muncitor pe nume Șliapnikov, un puști mic-burghez pe nume Skriabin (zis Molotov), câteva cercuri muncitorești și câțiva instigatori pe front. Lenin e în străinătate, ceilalți sunt în Siberia. Mai rămâneți dumneavoastră, Sașenka. Pe tot cuprinsul Rusiei există poate o mie de bolșevici cu experiență. Dar dumneavoastră vă distrați copios, nu-i

așa? Jucându-vă de-a revoluționara?

— Vă amăgiți singur, Sagan, spuse Sașenka înfierbântată. Cozile sunt tot mai lungi, oamenii tot mai furioși, tot mai înfometați. Ei vor pace și voi le cereți să-și sacrifice viețile pentru Nicolae cel din Urmă, Nicolae Sângerosul, trădătoarea nemțoaică Alexandra și perversul Rasputin…

— Despre care știți totul de la mama dumneavoastră. Haideți să vă spun ce gândesc eu. Părinții dumneavoastră sunt întruparea sistemului rusesc corupt.

— De acord.

— Aspirațiile și drepturile muncitorimii și țărănimii sunt ignorate de către sistemul actual.

— Așa este.

— Iar noi știm că țăranii nu au ce mânca, dar au nevoie și de drepturi, de reprezentare, de protecție în fața capitaliștilor. Le trebuie pământ și tânjesc cu disperare după pace. Tatăl dumneavoastră visează la un grup progresist care să pună mâna pe putere, dar e prea puțin și prea târziu. Avem nevoie de o schimbare reală.

— Văd că suntem întru totul de acord. Atunci de ce nu sunteți bolșevic?

— Pentru că eu cred că vom avea curând o revoluție.

— Și eu cred același lucru, spuse Sașenka.

— Nu. Ca marxistă, dumneavoastră știți că o revoluție socialistă nu este încă posibilă. Proletariatul din Rusia nu este pregătit. Și aceasta este diferența dintre concepțiile noastre. Voi nu credeți într-o revoluție bolșevică.

Sașenka oftă.

— Convingerile noastre sunt atât de apropiate. Păcat că în privința aceasta nu suntem de acord.

Tăcură amândoi o clipă, după care Sagan schimbă subiectul.

— Ați auzit cea mai recentă poezie a lui Maiakovski?

— Puteți să o recitați?

— Să vedem:

Vouă, trăitori-târâtori dintr-o orgie-n alta, mai mare, cei cu vană în baie și calde closete!

Sașenka îl întrerupse:

Vouă, amatori de femei și mâncăruri, oricâte ar fi, ați vrea viața altora să vă fie jertfită chiar azi?! Eu mai bine, la bar, curvelor le voi servi apă chioară cu ceva sirop de ananas![2]

— Foarte frumos ați recitat, mademoiselle Zeitlin. Jos pălăria!

— În țara noastră, poezia are mai multă forță decât obuzierele.

— Aveți dreptate. Ar trebui să recurgem mai des la poezie decât la spânzurătoare.

Sașenka îl studie atent, conștientă că amândoi își riscau viețile în ceea ce Mendel numea Jocul Suprem. Mâna ei se încleștase în jurul patului rece al pistolului. Cu câteva săptămâni în urmă, Mendel o dusese undeva în afara orașului, într-o pădure de mesteceni și o învățase să tragă. Curând, va putea nimeri mai ușor ținta. Dacă Partidul i-ar fi poruncit să îl împuște pe Sagan, ea nu ar fi ezitat.

— Ce armă aveți?

Atingerea pistolului la vârfurile degetelor îi făcea inima să bată mai tare. Se auzi vorbind și nu-și mai recunoscu glasul. Era straniu, mai profund, surprinzător de calm.

— N-aveți decât să mă arestați. Și atunci, o Meduză de-a voastră va putea să mă percheziționeze.

— Între mine și dumneavoastră nu există decât o singură, mare diferență, Sașenka. Eu cred în caracterul sacru al vieții umane. Voi credeți în teroare. De ce trebuie să ucidă tovarășii dumneavoastră? Mă întreb dacă există în firea lor ceva ce îi predestinează la acest lucru. Sunt criminali sau nebuni?

Sașenka se sculă iar în picioare.

— Aveți un cămin unde să vă duceți, căpitane? Sunteți căsătorit?

— Da.

— Copii aveți?

— Încă nu.

— Aveți o căsnicie fericită?

Sașenka își frecă ochii. Acum se simțea obosită.

— Există căsnicii fericite? replică el.

— Vă compătimesc, spuse ea. Eu n-am să mă mărit niciodată. Noapte bună.

— Încă un lucru, Zemfira. Credeți că aș prefera să fiu în altă parte decât aici?

Sașenka își încreți fruntea.

— Acesta nu este un compliment. Bănuiesc că majoritatea bărbaților nu au nicio poftă să se întoarcă acasă. Mai ales atunci când sunt niște vampiri, ca dumneavoastră și ca mine.

Amândoi suntem înarmați, gândi Sașenka tulburată. Amândoi am putea muri în noaptea aceasta.

Părăsi locuința și merse pe străzi. Lapovița îi mângâia fața și genele. Sagan era, fără îndoială, un jandarm ieșit din comun, gândi Sașenka. Ea îi făcea jocul, încerca să-l ademenească să vorbească. Era mai

în vârstă decât ea, mult mai în vârstă și recrutase o mulțime de agenți dubli, dar încrederea lui arogantă în abilitățile sale de jucător era punctul lui vulnerabil. Ea va reuși într-un fel sau altul să îl înfrângă și îl va servi Partidului pe tavă, așa cum fusese cândva servit capul Sfântului Ioan Botezătorul.

Undeva, departe în noapte, se auzi șuieratul unui tren. Fumul negru al fabricilor înconjura o lună argintie. Se iveau zorile. Cerul avea pete rozalii, zăpada, umbre purpurii. Un zgomot înăbușit de copite se apropie. Sașenka opri o sanie.

„Buldogul“ din buzunar era atât de rece, încât i se lipea de piele.

— Iar s-a scumpit ovăzul, spuse vizitiul, trăgând de barba sa încâlcită, pe măsură ce se apropiau la trap de casa Zeitlinilor din strada Bolșaia Morskaia.

---

[2] Vladimir Maiakovski, *Eu și Napoleon,* Ideea Europeană 2008, trad. Leo Butnaru. (*N.t.*)

21

Zeitlin bătu în ușa dormitorului Ariadnei și intră fără să mai aștepte un răspuns. Era amiaza, dar ea era încă în pat, îmbrăcată într-o cămașă de noapte din mătase, cu funde albastre, care lăsa să se întrevadă pielea albă a umerilor, acoperită de vânătăi. În încăpere mirosea a cafea și tuberoze. Leonid îi servise puțin mai devreme micul dejun, iar tava din lemn lăcuit, cu farfurii murdare și pahare goale, se afla pe o măsuță lângă pat. Liuda, fata în casă, pregătea rochiile pentru acea zi — una pentru prânz, una pentru vizitele la prietene, una pentru aperitiv, una pentru cină. Patru ținute, remarcă Zeitlin. Chiar avea nevoie de atâtea rochii?

— Aceasta e bună pentru ceai, baroneasă?

Liuda se ivi din budoar, purtând pe braț o rochie din mătase.

— O, baroane! Bună dimineața, spuse și făcu o plecăciune.

— Lasă-ne, te rog, singuri, Liuda.

— Da, baroane.

— Ia loc, Samuil! spuse Ariadna și se întinse.

Îi făcea mare plăcere să-și expună pielea goală privirilor lui Zeitlin, după cum remarcă acesta.

— Ce este? S-a prăbușit bursa? Pe tine doar asta te mai interesează, nu-i așa?

— Am să rămân în picioare.

Zeitlin își dădu seama că strângea prea tare între dinți trabucul.

Ariadna rămase nemișcată.

— Dar ce s-a întâmplat? Întotdeauna te așezi. Să poruncesc să ți se aducă o cafea?

Se întinse după șnurul soneriei, dar se lăsă ispitită de delicatețea brațului ei și își lipi buzele de el.

— Nu, mulțumesc.

— Cum dorești. M-am distrat atât de bine azi-noapte. L-am vizitat iarăși pe Stareț. Mi-a spus lucruri atât de fascinante, Samuil. Toată lumea vorbea despre noul prim-ministru. Samuil?

— Vreau să divorțăm, Ariadna.

Iată — îi spusese. Urmă o lungă tăcere, după care Zeitlin observă că vorbele ajunseseră la ea. Ariadna clătină din cap și ridică o mână, de parcă ar fi cerut cuvântul.

— Dar de ce? Trăim de atâția ani așa. Tu nu ești un bărbat gelos. Tu ești prea… prea sigur pe tine pentru a fi gelos. Glumești probabil, Samuil. Suntem căsătoriți de optsprezece ani. De ce acum?

Zeitlin trase din trabuc și încercă să pară calm și chibzuit.

— E doar că… am obosit.

— Ai obosit? Vrei să divorțezi de mine fiindcă ai obosit?

— Vei primi o întreținere generoasă. Nu se va schimba nimic. Vei trăi doar în altă casă. Ce te uimește?

— Nu poți face una ca asta!

El se întorsese și dădea să iasă din cameră, când ea sări din pat și se aruncă pe jos, la picioarele lui, aruncându-i trabucul din mână. El se aplecă să-l ridice, dar ea se agăță cu atâta putere de el, încât Zeitlin se dezechilibră și căzu lângă ea. Ariadna izbucni în plâns, cu ochii înnebuniți, dați peste cap. El încercă să se elibereze, dar îi sfâșie cămașa de noapte, din care i se iviră sânii goi. Dar ea încă se mai agăța de el cu atâta înverșunare, încât lui Zeitlin îi săriră butonii cu diamante de la plastronul apretat și se rostogoliră pe jos.

Stăteau întinși unul lângă altul, respirând gâfâit. El își întoarse privirea spre ea și îi zări, ivite printre buclele groase, sfârcurile mari, cafeniu-închis. Arăta ca o dansatoare țigancă. Așa o văd probabil amanții ei, își spuse Zeitlin, minunându-se de lascivitatea ei lipsită de orice inhibiție. Ciudați mai sunt oamenii, gândi el. Lumina este întuneric, noaptea este zi.

De-a lungul anilor, ziua se purtaseră ca doi străini, dar noaptea împărtășiseră aceeași pasiune. Ziua, soția lui îi producea fie griji, fie dezgust, dar în primele ore ale dimineții venea la el, mirosind a șampanie veche și coniac tânăr, a parfumul zilei precedente și trabucurile altor bărbați, și îi șoptea la ureche aventurile ei de o năucitoare depravare. Vorbea șuierat, amestecând o poloneză țărănească și un idiș argotic, limbajul pe care îl folosise când o cunoscuse în casa tatălui ei, a rabinului din Turbin, în acel sat evreiesc de lângă Lublin.

Ce lucruri îi spunea, ce viziuni desfătătoare! Dorin–țe și fapte de necrezut pentru o doamnă respectabilă! Într-o noapte, unul dintre amanții ei o dusese în Grădina de Vară, unde forfoteau numai câini și prostituate… nu îi ascunsese niciun detaliu. Înfierbântat, el săvârșea performanțe erotice demne de un atlet, el, un bărbat atât de cumpătat, pentru care pasiunea era un lucru primejdios. Dar a doua zi se trezea cu o senzație de murdărie, ros de remușcare, de parcă s-ar fi întâlnit cu o târfă într-o hrubă și s-ar fi făcut de râs. Și doar era soția lui!

— Sunt încă frumoasă, nu-i așa? îl întrebă ea, răspândind o aromă de tuberoze și migdale. Cum să părăsești *așa ceva*? Fă dragoste cu mine. Haide, ia-mă. Doar știi că asta vrei. Dar ești prea rece. Nu e de mirare că am fost atât de nefericită. Glumești când spui că vrei să divorțezi, nu-i

așa? Samuil?

Începu să râdă, întâi înfundat, pe urmă, aruncându-și capul pe spate, răgușit, din burtă. El simțea căldura pe care o emana corpul ei, parcă ar fi fost niște cărbuni încinși, simțea izul excitației ei. Ea îi luă mâna și și-o vârî între picioare și arătă apoi către oglindă.

— Uită-te la noi! Uită-te la noi, Samuil! Ce pereche frumoasă! Ca atunci când ne-am cunoscut. Mai știi? Spuneai că n-ai întâlnit în viața ta o fată ca mine. Cum spuneai? „Ești ca o herghelie de cai sălbatici."

Samuil se referise la altceva. Încă de pe atunci, se întrebase dacă nu ar fi fost prea imprevizibilă ca soție. Se ridică de jos cu greutate și își aranjă hainele.

— Ariadna, am devenit ridicoli.

Servitorii vorbiseră, Pantelimon îi spusese lui Leonid și acesta se dăduse de ceasul morții cum să-i spună stăpânului că Sașenka o ajutase pe mama ei, care zăcuse beată în stradă. Valetul o însărcinase pe Șifra, bătrâna doică a lui Zeitlin, să-i aducă acestuia la cunoștință neplăcuta veste. Zeitlin nu avusese nicio reacție, îi mulțumise doar politicos Șifrei, îi sărutase mâna cu vinișoare albastre și o condusese spre ușă. Istoricii, gândi Zeitlin, caută o singură explicație a unui eveniment, dar în realitate lucrurile se petrec din mai multe motive, nu dintr-unul singur. Își aprinse trabucul Montecristo și se gândi la arestarea Sașenkăi, la faptul că Mrs Lewis era de părere că el nu-și cunoștea mai deloc propria fiică, precum și la nedorita apariție a lui Rasputin în viața lui (un lucru mai rău decât toți amanții Ariadnei la un loc). În vreme ce nestăpânitul lui frate Gideon căuta cu nesăbuință să-și satisfacă toată plăcerile în viață, fiindcă „s-ar putea să dau curând colțul și să mă duc drept în iad", Zeitlin își imaginase că o disciplină cumpătată i-ar putea asigura o viață lungă.

Dar noaptea trecută îl chinuiseră coșmarurile, morți subite, accidente de tren, focuri de armă, automobile devastate, case în flăcări, sănii răsturnate, revoluție, sânge în zăpadă, el însuși pe patul morții, suferind de tuberculoză intestinală și angină pectorală, Sașenka plângând la căpătâiul lui — și, odată ajuns la Porțile Cerului, își dăduse seama că venise cu mâinile goale. Investise în comori, nu în iubire. Era gol și își irosise viața.

În zori, se dusese în cămară la Șifra, dar bătrâna vrăjitoare, ghemuită pe un scaun ca un păianjen transparent, îi cunoștea deja visele.

— Și tu ai nevoie de iubire, îi spusese. Nu trăi numai pentru viitor. S-ar putea să nu mai fie niciun viitor. Cine poate ști ce stă scris în Cartea Vieții tale?

Zeitlin ura schimbările și se temea de orice i-ar fi zdruncinat lumea

din temelii. Dar ceva în Lanțul Existenței se modificase și el nu mai avea încotro. Împotriva propriei judecăți, într-o transă pe care o considerase un semn al Destinului, intrase în camera Ariadnei.

Acum își privea soția, care continua să zacă pe jos cu membrele întinse în toate părțile.

— Ai pe altcineva? întrebă ea. Te-ai îndrăgostit de vreo balerină de la Mariinski? De vreo țigancă de La Urs? Dacă așa este, să știi că mie nu-mi pasă. Înțelege, prostănacule egoist și rece, că mie nu îmi pasă! Am să fiu cuminte ca o călugăriță. Starețul îmi arată calea către izbăvire. Ne întâlnim iarăși săptămâna viitoare, pe 16 decembrie. Doar Rasputin și cu mine. „Am să te învăț, Albinuțo," îmi zice. „Ai păcătuit prea mult, răspândești întunericul Satanei. Eu am să te învăț ce este iubirea și izbăvirea." Asta i-a spus el Albinuței sale. E bun cu mine. Mă ascultă ore în șir, chiar și atunci când în anticamera lui se înghesuie petiționari, generali, contese…

Zeitlin își prinse la loc butonii de la plastron și își reînnodă cravata.

— Vreau să am și eu o viață normală, spuse încet. Nu mai sunt foarte tânăr și s-ar putea să mor curând. Ți se pare atât de ciudat? Flek se va ocupa de toate.

Și, cu o slabă părere de rău și teamă față de viitor, plecă, închizând ușa în urma sa.

22

Pe ecranul lat și luminos al Cinematografului Piccadilly de pe Bulevardul Nevski rula în acea după-amiază un film cu titlul *Inima ei este o jucărie în mâinile lui*. Sașenka întârziase și ratase începutul, dar după ce își ridică privirea spre ecran și își aprinse o țigaretă, înțelese curând că domnul în chestiune era un dandy, chipurile arătos (în realitate, arăta ca o paiață), stând în frac și cravată albă la malul mării, în vreme ce doamna, într-o rochie de bal de culoare roșie, se holba la valurile albastre.

Pe scenă, un cvartet format din studenți de la Conservator interpreta o muzică menită să sugereze briza mării. Domnul se jucase deja prea mult cu inima doamnei, care începu acum să înainteze în mare. Un grăsun în frac dădu fuga pe scenă și începu să învârtă manivela unei mașinării care imita sunetul alămurilor. Cvartetul se întrerupse și acum se auzea ceva asemănător cu vuietul valurilor mării.

În întunericul cinematografului pe jumătate plin, aerul uscat avea o încărcătură electrică, iar fumul argintiu al țigărilor șerpuia în raza de lumină care proiecta imaginile pe ecran. Un soldat, care ședea lângă iubita lui, comentă în gura mare: „E în apă! Se îneacă.“ În spate, un cuplu se săruta pasional, amândoi erau probabil căsătoriți și prea săraci pentru a-și permite o cameră la hotel. Un bețivan sforăia. Dar cei mai mulți urmăreau filmul, fermecați și uimiți. Sașenka tocmai îi dusese lui Satinov, tovarășului georgian cu căciula caucaziană, un mesaj de la Mendel și îi mai rămăsese un ceas până la întâlnirea cu tovarășul Vania în Vîborg. Pe urmă avea să se întoarcă acasă, la cină. *Sfârșit* declarau literele înflorite de pe fundalul negru, după care se anunță următorul film: *Pielea de pe gâtul ei era din alabastru*.

Sașenka oftă adânc.

— Vi se pare o prostie? spuse un glas de alături. V-ați pierdut simțul pentru romantism?

Era Sagan.

— Romantism? Dumneavoastră sunteți cel care rânjește cu cinism, replică ea. Noi vom cuceri Rusia cu ecranul cinematografic. Vom vopsi lumea în roșu. Dar parcă dumneavoastră dormeați ziua?

De când o arestaseră pe Sașenka, se întâlneau o dată la două, trei zile, uneori în miez de noapte. Ea îi raporta totul lui Mendel.

— Ai răbdare, spunea acesta. Fă-i jocul. Într-o bună zi are să-ți propună ceva.

— Crede că mă poate flata, dându-se drept un intelectual de o

seamă cu mine.

— Lasă-l în pace. Chiar și în Ohrana, tot oameni lucrează și or să facă și ei greșeli omenești. Poartă-te în așa fel, încât să te placă.

Ea nu știa niciodată când avea să-l întâlnească pe reprezentantul poliției secrete. În discuțiile lor despre poezie, romane și ideologie, el strecura întrebări despre Partid: Mendel era în oraș? Cine era noul tovarăș caucazian? Unde locuia Molotov? Ea răspundea întrebându-l la rândul ei, după cum o instruise Mendel, ce razii erau puse la cale, cine avea să fie arestat, dacă exista vreun agent dublu în Comitet.

Pe ecran rula deja următorul film. Cvartetul de coarde interpreta o melodie înfocată.

— Eu nu am venit să văd filmul, spuse căpitanul Sagan, recăpătând un ton serios. O troică ne așteaptă afară. Veniți cu mine.

— De ce? Iar mă arestați?

— Nu, mama dumneavoastră are probleme. Vă fac dumneavoastră și familiei dumneavoastră un serviciu. Am să vă explic pe drum.

Urcară în troică, se acoperiră cu blana de urs și, înfofoliți în hainele lor de blană, se lăsară purtați de sania care aluneca pe zăpadă cu atâta avânt de parcă ar fi zburat. Se lăsase deja întunericul, dar străzile erau luminate de lămpi electrice. Sănii scunde finlandeze, împodobite cu panglici și zurgălăi, goneau pe străzi, transportând grupuri de studenți chiuind, ale căror siluete se profilau pe zăpadă ca niște desene decupate din hârtie. Se găseau tot mai puține alimente, prețurile creșteau și Sașenka văzu o mulțime de muncitoare stând la o coadă imensă în fața unei brutării. Cu cât e mai rău, cu atât e mai bine, spuse bucuroasă în gând. Sirenele fabricilor din Districtul Vîborg urlau. Zăpada, atât de rar albă, sclipea într-un galben nisipos.

— Mă duceți acasă?

Sagan scutură din cap.

— La locuința lui Rasputin. El a dispărut. Cred că e mort.

— Ah, ce rău îmi pare, el ne-a adus mai mulți simpatizanți decât *Manifestul Comunist*.

— În privința aceasta, Zemfira, avem opinii diferite. Pentru noi, moartea lui este o binecuvântare. Cadavrul plutește undeva pe sub stratul de gheață — îl vom găsi noi. Țarina e distrusă. Rasputin nu s-a mai întors acasă de la o petrecere în Palatul Yusupov. Tânărul Felix Iusupov, prințul bisexual, e vârât până-n gât în afacerea aceasta, dar e însurat cu o Mare Ducesă.

— Și mama?

— Mama dumneavoastră îl aștepta pe Rasputin în locuința lui. M-

am gândit că, după cele petrecute în acea noapte, dumneavoastră ați putea să o ajutați...

Polițiști în uniforme gri, cu gulere din blană de miel, păzeau intrarea casei din strada Gorohovaia 64. Câțiva tineri în mantale studențești ponosite, cu carnete în mâini și aparate de fotografiat mari și greu de mânuit, încercau să îi convingă pe polițiști să îi lase să intre. Sașenkăi și căpitanului Sagan li se permise imediat să treacă.

În curte se adăposteau de frig câțiva jandarmi, în elegantele lor uniforme albastru-închis, cu nasturi argintii. Sașenka observă că îl salutară pe Sagan militărește, deși era în haine civile.

În capul scării, cămășile apretate, costumele bine croite și ghetele elegante în două culori ale ofițerilor Ohranei se distingeau limpede de bărbile cărunte, nasurile roșii și ghetele murdare ale detectivilor de poliție însărcinați să investigheze crima. Ofițerii Ohranei îl salutară pe Sagan și îl puseră la curent cu cele întâmplate într-un jargon codificat, care îi aminti Sașenkăi de felul de a vorbi al bolșevicilor. Toate organizațiile secrete sunt poate la fel, gândi ea.

— A venit după mama ei, le spuse Sagan colegilor săi și o prinse pe Sașenka de încheietura mâinii.

Ea decise să nu i se împotrivească.

— Urcați, dar grăbiți-vă, spuse un ofițer al Ohranei. Șeful e pe drum. Ministrul a plecat la Țarskoe Selo, să-i raporteze Majestății Sale Imperiale, dar va sosi și el curând.

Pe măsură ce se apropiau de locuința lui Rasputin, Sașenka auzea tot mai distinct niște urlete nestăpânite, care aminteau de felul în care își jeleau țăranii morții. Se gândi la sirenele care anunțau raiduri aeriene și la un câine văzut mai demult, căruia un automobil îi retezase picioarele. Intrară într-un antreu; o luară la stânga, într-o bucătărie plină de abur, cu un samovar; pe o masă erau mătăsuri și blănuri; apoi intrară la dreapta, în salonul principal, în mijlocul căruia se afla pe o masă un pahar pe jumătate plin cu vinul de Madeira al Starețului. Locuința îi amintea Sașenkăi de izbele țăranilor de pe moșiile ucrainene ale lui Zeitlin, dar aici se amesteca în mirosul ciorbei de varză și o notă de parfum parizian. Aici, nimic nu pare a fi la locul său, gândi Sașenka. Era o izbă, și în același timp, un birou de instituție publică și căminul unei familii burgheze. Parcă ar fi fost adăpostul unei bande de tâlhari țigani.

Deodată se produse zarvă în spatele lor. Un general de jandarmerie intră cu anturajul său în salonul principal. Sagan se grăbi să îl întâmpine, îl salută, stătu de vorbă cu el și se întoarse la Sașenka.

— Au găsit cadavrul. În Neva. El e, își făcu acesta semnul crucii și continuă cu glasul ridicat. Bun. Va trebui să o ducem acasă. De noaptea trecută e aici.

Urletele erau tot mai sonore și stridente. Sagan deschise ușa cu două canaturi a unei încăperi mai mici, întunecoase, cu covoare și perne roșii și un divan încăpător.

Siluetele dinăuntru erau atât de greu de identificat și zbieretele lor atât de animalice, încât Sașenka se dădu un pas înapoi, dar Sagan o prinse de talie și de încheietura mâinii. Se simți recunoscătoare, dar era în primul rând șocată. Pete sângerii îi dansau în fața ochilor, care se adaptau treptat la întuneric.

— E aici. Vă așteaptă un automobil jos, dar trebuie să plecați înainte de a sosi gazetarii. Haideți. Nu vă fie teamă, spuse Sagan cu blândețe. Nu sunt decât zgomote.

Sașenka intră.

La început, fusese surprinsă de grămada de trupuri încolăcite. Câteva femei ședeau pe jos ghemuite, îmbrățișate, legănându-se, plângând isteric și urlând. Printre ele Sașenka o recunoscu pe mama ei. Capul i se scutura convulsiv, avea obrajii căzuți și gura era o despicătură stacojie din care ieșeau țipete.

— Unde mă aflu? zbiera mama ei, cu glasul strident și răgușit de la văicăreli. Cine ești?

Aerul din încăpere era o fiertură de sudoare și săpun scump. Sașenka îngenunche și încercă să o prindă pe Ariadna, dar aceasta se rostogoli de lângă ea.

— Nu! Nu! Unde e părintele Grigori? Vine, știu că vine.

Sașenka, sprijinindu-se în genunchi, se întinse după mama ei, dar Ariadna îi scăpă și de data aceasta, râzând ca o nebună. O femeie grasă, în patru labe, începu să latre. Sașenkăi îi venea să se ridice în picioare și să o ia la fugă, dar era totuși vorba despre mama ei și abia acum realiză ceea ce până atunci nu dorise poate să admită, anume că Ariadna nu era doar o mamă rea, ci și o femeie bolnavă, poate de-a dreptul dementă. O tânără țărancă brunetă, voinică și înaltă, cu o mustață negricioasă și sprâncene împreunate, o înșfăcă înjurând pe Sașenka. Aceasta încercă să se elibereze, dar atacatoarea, care avea o spumă albă la gură, își înfipse dinții în brațul fetei. Sașenka țipă de durere și o răsturnă într-o parte pe țăranca despre care află mai târziu de la Sagan că era fiica lui Rasputin. Apoi o prinse pe Ariadna cu fermitate. Întâi un braț, pe urmă un picior și în cele din urmă o trase afară din învălmășeală. Celelalte femei încercară să o împiedice, dar Sagan împreună cu un polițist le dădură la o parte.

Făptura care fusese mama ei zăcea la picioarele Sașenkăi tremurând și icnind, sub privirea rece a lui Sagan și a polițiștilor, care vorbeau despre autopsia lui Rasputin și posibilul ucigaș al acestuia. Pe Sașenka o durea brațul. Pe piele se vedeau limpede urmele dinților atacatoarei. Observă că Ariadna era îmbrăcată într-o rochie simplă, cu motive florale, diferită de tot ce purta ea de obicei, și înțelese că dorise să i se înfățișeze Starețului ca o petiționară săracă.

Sașenka se prăbuși în genunchi, cu mâinile împreunate. Acum îi venea și ei să plângă. Mâna lui Sagan se așeză pe umărul ei.

— Veniți-vă în fire, mademoiselle Zeitlin. Trebuie să o scoateți de aici *acum*, spuse acesta și își așeză jobenul pe cap. Am să vă ajut.

Împreună o prinseră pe Ariadna de brațe și o târâră spre ieșire. Pe palier, Ariadna reîncepu să urle.

— Grigori, Grigori, unde ești tu? Avem nevoie de tine, să ne alini sufletele, să ne izbăvești de păcate! Grigori! Trebuie să-l aștept! Vine după mine…

Se smulse din mâinile lor, zgâriindu-i și lovindu-i, și încercă să se năpustească înapoi, în locuință, dar Sagan, sprinten, o prinse la timp.

— Domnilor, dați-ne o mână de ajutor! le strigă celor doi polițiști care păzeau intrarea.

Unul dintre ei o apucă, în locul Sașenkăi, pe Ariadna de brațul stâng, iar Sagan, de cel drept. Celălalt polițist își îndesă pălăria pe cap și, cu un gest plin de avânt, o prinse de ambele picioare. Cei trei o cărară pe scări în jos. Rochia Ariadnei se ridicase, dându-i la iveală picioarele în ciorapii rupți.

Sașenka își întoarse privirea și porni înaintea lor, oripilată și neputincioasă, dar recunoscătoare pentru ajutorul lor. Traversă curtea, conștientă că privirile polițiștilor erau ațintite asupra lor, dar sperând că aceștia nu o vor recunoaște în această nenorocită pe mama ei. O inundă un sentiment de milă și rușine.

Un automobil, condus de un sergent de jandarmerie, intra în marșarier în curte.

— Băgați-o înăuntru, spuse Sagan gâfâind.

Un alt jandarm deschise portiera și îi ajută să o așeze pe Ariadna pe banchetă.

— Duceți-o acasă, Sașenka. Și mult succes, spuse Sagan trântind ușa, după care se aplecă spre șofer. Vă mulțumesc. Bolșaia Morskaia! Iute! Sagan lovi în acoperișul automobilului.

Sașenka era acum singură cu mama ei — și se întoarse în timp, în anii de după revoluția din 1905. Nu-și mai amintea decât cazaci călare,

mulțimi furioase în zdrențe și faptul că Zeitlin le trimisese în Vest. Traversaseră Europa într-un vagon privat de tren. Ariadna, încă de pe atunci mereu amețită de băutură, purta brocard roșu și se întreținea cu admiratorii la Grand Hotel Pupp din Karlsbad, la Carlton din Nisa, la Claridge din Londra, mereu în compania unui alt „unchi“: englezul cu obraji trandafirii, ofițerul cu plastron auriu și căciulă din blană de urs, sprintenul diplomat spaniol în redingotă, baronul Mandro (poreclit de Sașenka „șopârla“), un evreu din Galiția, mai bătrâior, cu un plasture de pirat pe un ochi, obraji fardați și mâini păroase, precum un gândac, ce o atinsese o dată pe fund. Când Sașenka îl mușcase — parcă mai simțea și acum pe limbă gustul metalic al sângelui său — Ariadna îi dăduse o palmă. „Duceți-o de aici, ce copilă prost crescută!“ Pe Sașenka o scoseseră atunci din cameră în țipete și lovituri de picioare. Iar acum, zece ani mai târziu, Ariadna era cea scoasă afară din locuința lui Rasputin în țipete și lovituri de picioare.

Sașenka privi afară. Și-ar fi dorit să se afle undeva pe stradă, în vreo uzină sau locuință conspirativă, în compania celorlalți tovarăși, departe de această dramă familială. Restaurantele și cluburile de noapte erau ticsite. Prostituate defilau prin fața Catedralei Sfântul Isaac, spre Astoria, purtând atâta roșu și auriu, încălțate cu cizme atât de lucioase, încât Sașenkăi i se păru că seamănă cu un regiment de Cavalerie de Gardă. Sankt Petersburg se găsea într-o stare febrilă. Mizele la pocher nu fuseseră niciodată așa de mari, petrecerile atât de frecventate, niciodată nu se înghesuiseră așa de multe limuzine în fața Hotelului Astoria… Era ultima mazurcă?

Capul Ariadnei se prăbuși pe umărul fiicei ei, iar aceasta își spuse că de-acum înainte va fi o bolșevică și o marxistă care nu mai voia să aibă de-a face cu părinții ei.

23

— A sosit invitata dumneavoastră, *mon baron*.

Zeitlin o invitase pe o doamnă la o întâlnire în Donan, Moika 24. Seara, restaurantul era plin de miniștri, magnați, curtezane, profitori de război și, probabil, spioni, dar în timpul zilei, aceștia își primeau acoliții în foaierul și cafeneaua Hotelului Europa. După-amiaza, Donanul era pustiu, motiv pentru care Zeitlin se folosea deseori de separeurile sale în scopul unor întâlniri discrete; aici, în separeul său preferat, numit și *cabinetul* baronului, se întâlnise în august 1914 cu ministrul de război și negociase cu acesta livrarea către armată a paturilor de pușcă.

În dimineața acelei zile îi telefonase ospătarului-șef, Jean-Antoine. Născut la Marsilia, acesta era celebru pentru discreția sa, pentru capacitatea de a ține minte orice chip întâlnit și pentru tactul cu care știa să soluționeze cea mai scandaloasă dintre situații.

— *Mais d'accord, mon baron*, răspunsese Jean-Antoine. *Cabinetul* dumneavoastră este pregătit. Șampanie la gheață? Langustele dumneavoastră preferate? Sau numai ceai englezesc, checuri englezești și whisky scoțian?

— Numai ceai.

— Am să trimit negreșit pe cineva la magazinul englezesc.

Zeitlin se lăsa de regulă condus cu automobilul, dar în după-amiaza aceea își trăsese pe urechi căciula de blană, își încheiase paltonul negru, cu guler din blană de castor, își încălțase cizmele de pâslă peste pantofii gri de lac (marca londoneză Lobb's), își luase bastonul cu un cap de lup din argint — și ieșise din casă, fără să mai cheme valetul.

Lui Zeitlin îi făcea plăcere să meargă incognito pe străzile întunecoase, fără șofer, fără servitori. Nu mai ningea, dar gerul șlefuia iarăși gheața ca pe o suprafață de diamant. I se părea că aude cum se sudează la loc spărturile și fisurile din stratul cenușiu de gheață al Nevei. Pe străzi se aprindeau felinarele, tramvaie alunecau zdrăngănind pe șine. Din spate auzi zurgălăi și râsete. O sanie în care se înghesuiau, ținându-se unii de alții, niște studenți trecu pe lângă el și dispăru. În ziua de azi, tinerii fac tot ce le trece prin minte, gândi Zeitlin. Nu mai au valori, nu mai au disciplină.

Era el oare mai fericit acum, când se îmbogățise? Era suficient să se gândească la țicnita de nevastă-sa! Iar fiica lui iubită, Sașenka, era un mister pentru el. O iubea și își dorea să o poată proteja. Dar ei părea să nu-i mai pese de propria familie. Devenise o străină pentru el și uneori

avea sentimentul că îl disprețuiește.

Și-ar fi dorit să poată plânge ca un copil. Ca un bătrân care fredonează un cântec din vremea școlii, se trezi și el murmurând melodia Kol Nidre din copilăria sa, care îi vorbea despre o lume pe cale de dispariție. Atunci o urâse, dar acum se întreba: Și dacă aceea ar fi fost calea potrivită?

Intră în Băile Iegorov, cu pereții lor neogotici din lemn de mahon, cu ferestrele lor cu vitralii, și un paj în tunică albă și pantaloni negri îl conduse într-o cabină. Se dezbrăcă, intră în apa rece ca gheața și trecu pe sub podul din fier forjat, bogat ornamentat cu frunze, care se arcuia deasupra bazinului. În baia cu aburi se întinse pe o masă de granit. Câțiva bărbați goi, ale căror chelii și fese, rozalii și lucioase, erau ciudat de asemănătoare, erau loviți pe spate cu crengi de mesteacăn. Zeitlin îi ignoră și căzu pe gânduri.

M-aș ruga lui Dumnezeu, dacă aș fi sigur că există, își spuse, dar dacă El există, noi suntem niște viermi în fața Lui. Succesul este religia mea. Eu îmi scriu singur istoria vieții mele.

Și totuși, în adâncul inimii sale, Zeitlin credea că undeva există ceva mai măreț decât omenirea. În spatele fumului de trabuc, al plastronului cu diamante, al redingotei, pantalonilor englezești în dungi și ghetelor, el continua să fie un evreu, cineva care crede în Dumnezeu împotriva propriei voințe. Urmase o școală religioasă, învățase Shulhan Arukh, regulile de viață, studiase Pentateuhul, cele cinci cărți ale Bibliei care alcătuiesc Tora, legea evreiască, și poezia arhaică și înțeleaptă din Talmud și Mishna.

După un ceas se îmbrăcă, se stropi cu apă de colonie și se întoarse pe Bulevardul Nevski. Fațada înaltă de sticlă a magazinului Fabergé sclipea în întuneric.

— Bună seara, boiere! Suiți, vă duc eu unde vreți! îi strigă vizitiul unei sănii finlandeze, pocnind din bici și domolindu-și căluții cu picioare scurte și îndesate, care sunară vesel din zurgălăi.

Zeitlin îi făcu semn să plece și își continuă drumul cu pași săltăreți. De zeci de ani trăiesc în siguranță, dar și în captivitate, gândi. Mă retrezesc la viață după o lungă hibernare. Am să-mi recâștig fiica, să-i arăt cât de mult o iubesc, să mă ocup de educația ei. Niciodată nu e prea târziu, nu-i așa?

La Donan îl întâmpină Jean-Antoine. Zeitlin își dădu jos paltonul, căciula și cizmele din pâslă. Era nerăbdător să-și întâlnească invitata.

În interiorul stacojiu al *cabinetului* său îl aștepta Lala, într-o rochie sobră de ceai, din șantung, cu motive florale mov. Când îl văzu venind, se

ridică în picioare cu o expresie întrebătoare pe chipul blând, de forma unei inimi.

— Baroane! Ce poate fi atât de urgent?

— Nu spuneți nimic, răspunse el și îi luă mâinile într-ale sale. Să ne așezăm întâi.

— De ce aici?

— Am să vă explic.

Se auzi o bătaie în ușă. Ospătarii serviră ceaiul: chec cu fructe confiate, brioșe cu gem de căpșune, frișcă proaspătă și două pahărele cu un lichid chihlimbariu. Lala se ridică să toarne ceaiul în cești, dar Zeitlin o opri și aștepta până când ospătarii terminară de servit și închiseră ușa în urma lor.

— Un coniac, spuse Zeitlin. Pentru mine și pentru dumneavoastră.

— Dar ce se întâmplă? întrebă ea. Mă îngrijorați. Parcă nu ați fi dumneavoastră. Și de ce bem coniac?

— Cel mai bun. Courvoisier. Gustați.

Se uitau unul la celălalt cu priviri neliniștite. Zeitlin știa că îmbătrânise, că fața lui era ridată, că noi șuvițe cărunte îi apăruseră la tâmple. Era istovit de interminabilele lui întâlniri, de propria-i bonomie, era secătuit de coloanele de cifre. Toți așteptau atâtea de la el, obligațiile lui păreau să nu se mai sfârșească. Până și profiturile companiilor sale reprezentau o povară.

Și Lala îmbătrânise, îi trecu prin minte lui Zeitlin. Obrajii erau mai plini, tenul purta urmele iernilor aspre. Teama de viitor și singurătate, tainicele dezamăgiri, toate acestea o făceau să arate puțin mai în vârstă decât era în realitate.

Rușinat de gândurile sale, ezita. Micul foc de lemne se înteți, aruncând o lumină portocalie pe fețele lor. Lala gustă din coniac. Focul începea să îi încălzească.

Ea se ridică în picioare.

— Nu-mi place coniacul. Mă arde pe gât. Cred că ar fi mai bine să plec. Nu mă simt în largul meu aici. Nu e un loc respectabil…

— Dar e Donanul!

— Tocmai, spuse ea. Am citit despre el în ziare…

Zeitlin nu mai avea încotro. Nu se mai putea abține. Se aruncă la picioarele ei și își îngropă fața în poala ei, umezindu-i cu lacrimile rochia de șantung.

— Dar ce aveți? Pentru numele lui Dumnezeu, ce se întâmplă?

O apucă de mâini. Ea încercă să-l dea la o parte, dar bunătatea, trăsătura predominantă a firii ei, învinse prudența ei obișnuită. Cu un

gest tandru îl mângâie pe păr. Zeitlin simți atingerea mâinilor ei moi și calde.

Se ridică și o strânse în brațe.

Ce fac? se întrebă. Mi-am pierdut mințile? Dumnezeule, buzele mele fac ce vor ele. Așa cum magneziul ia foc în contact cu oxigenul, la fel se declanșează un soi de reacție chimică atunci când doi oameni se ating. O sărută.

Lala oftă ușor. El știa că ea oferea atâta afecțiune celor din jurul ei — dar nu-și dorea oare să și primească puțină afecțiune?

Un miracol se produse. O sărută din nou și deodată, ea îi răspunse la sărut cu ochii închiși. Mâinile lui coborâră pe corpul ei. Rochia simplă, ciorapii ieftini, aroma banală a apei de trandafiri, toate acestea îl încântau. Când mâinile lui reveniră mai sus, nu-i veni să creadă cât de mătăsoasă era atingerea coapselor ei. Mirosul de săpun al pielii, focul din șemineu, aburii ceaiului indian îi vrăjeau pe amândoi.

Ce fac eu acum e un lucru nebunesc, nepotrivit firii mele și prostesc, gândi Zeitlin. Eu, care dețin întotdeauna controlul asupra a ceea ce fac. Încetează, om nebun! Nu te purta ca zănaticul de frate-tău! Mă fac de râs! Îmi distrug lumea perfectă.

Dar aceasta era deja distrusă, iar Zeitlin realiză că nu-i păsa câtuși de puțin.

24

La vârsta de paisprezece ani, Audrey Lewis părăsise școala sătească din Pegsdon, Hertfordshire, pentru a se angaja ca bonă la familia Lordului Stisted din Eaton Square, Londra.

Povestea ei, cum ajunse să recunoască ea însăși mai târziu, fusese la fel de previzibilă ca romanele de duzină pe care îi plăcea să le citească. Sedusă și lăsată însărcinată de pramatia de fiu cel mare al familiei (a cărui specialitate erau servitoarele tinere), i se aranjase căsătoria cu Mr Lewis, șoferul în vârstă de cincizeci de ani, „pentru a nu intra în gura lumii“. Avortul fusese umilitor, dureros, iar în urma hemoragiei fusese cât pe-aci să-și piardă viața; căsnicia fusese nefericită, iar ea își părăsise postul, lăsându-se mituită cu o recomandare exagerat de favorabilă. Părinții ei iubitori o imploraseră să se întoarcă acasă, să lucreze în pubul lor „Live and Let Live“ din Pegsdon, al cărui nume reflecta filosofia lor de viață. Dar Lala citise un anunț în *Lady*. Un singur cuvânt îi fusese de ajuns: Rusia!

Vara era la apogeu în Sankt Petersburg, când trăsura Zeitlinilor o aștepta pe tânăra englezoaică să debarce de pe vaporul german. Samuil purta un costum alb, ghete, o pălărie de pai, un inel cu opal, un ac de cravată din argint, de forma unui șarpe, și avea un aer de optimism generos, care o incluse pe Audrey imediat în fericirea familiei sale. Era înalt și suplu, șaten, cu o mustață de om cu stare. Zeitlinii nu locuiau încă în casa reprezentativă din Bolșaia Morskaia, ci într-o locuință spațioasă din Gorohovaia. Erau bogați, dar încă provinciali. Ariadna, cu ochii ei violeți, părul negru cu reflexe albăstrii și bustul de regină, era încă fata care strălucise în lojile private ale teatrelor din orașele sudice, unde făcea afaceri soțul ei. Încă se mai străduia să țină pasul cu snobii din provincie, cu nevestele guvernatorilor și ofițerilor ruși, cu baronii armeni și musulmani ai petrolului din Baku și Tbilisi.

Zeitlinii, după cum află Lala, erau evrei. Ea nu cunoscuse niciodată vreun evreu. În satul ei din Hertfordshire nu locuiau evrei, Lordul Stisted nu cunoștea nici el vreun evreu, deși Lady Stisted vorbea cu dispreț despre milionarii evrei din Africa de Sud, îmbogățiți în urma comerțului cu diamante și lipsiți de scrupule, precum și despre împuțiții de evrei asasini din Rusia, care transformaseră East End într-un „cuib de criminali“. Audrey fusese avertizată că nu era bine să lucreze în familii de evrei, dar ea știa că propria-i situație nu prea îi îngăduia să facă mofturi. Zeitlinii, la rândul lor, erau încântați să fi găsit o fată care lucrase într-o

familie londoneză de spiță nobilă. Se potriveau, mai ales că aceștia păreau niște evrei foarte civilizați.

De îndată ce sosi, chiar înainte de a i se fi dus bagajele în cameră, Lala fu condusă de către Ariadna, care arăta splendid în rochia ei din mătase turcoaz, în camera copilei, pentru a-i face cunoștință cu protejata ei.

— *Here she is! Voilà ma fille*! spuse Ariadna, într-un amestec prețios de franceză și engleză. Era cât pe-aci să mor când am născut-o. Acum, gata. I-am spus lui Samuil — de-acum înainte merit și eu puțină distracție! E un copil neascultător, nerecunoscător și răzgâiat. Poate reușiți dumneavoastră, Mrs Linton, să o mai domesticiți puțin…

— Lewis, Audrey Lewis, madame.

— Da, da… de-acum înainte vă aparține.

Încă de la acea primă întâlnire, Mrs Lewis devenise Lala și se îndrăgostise de Sașenka. Ea însăși nu împlinise încă douăzeci de ani, deci nu era cu mult mai în vârstă decât fata. Medicul ei londonez îi spusese că, după avort, nu va mai putea avea copii, iar acum, brusc, simțea dorința pătimașă de a o ocroti pe această fetiță.

Copila și guvernanta ei aveau nevoie una de cealaltă și astfel, Lala deveni mama Sașenkăi, mama ei *adevărată*. Ce bine se simțeau împreună: iarna patinau și se dădeau cu sania, vara, la Zemblișino, făceau plimbări cu trăsura, culegeau ciuperci și mure, mereu râzând, mereu împreună.

Zeitlinii călătoreau frecvent, la Odessa, la Baku, la Tbilisi, cu trenul, dar într-un compartiment privat. În timpul lungilor călătorii, Lala învățase limba rusă.

În Baku locuiau într-un palat pe care tatăl lui Zeitlin îl construise după modelul unui *château* francez. Se plimbau pe promenada de la malul mării, însoțiți de gărzi de corp cu fesuri pe cap, înarmate cu puști Berdan. În Odessa stăteau la Hotelul Londonskaia, de pe Bulevardul Primorski, chiar deasupra celebrei Scări Richelieu. Lala își petrecea timpul liber în cafenelele din strada Deribaskaia, mâncând frigărui de sturion. Dar sufletul ei de englezoaică rămăsese la Tbilisi.

Primăvara era splendidă în Tbilisi, magicul oraș din Georgia, capitala Caucazului, aflat la jumătatea drumului dintre sondele de petrol ale lui Zeitlin din Baku, de la Marea Caspică, și tancurile lui petroliere din Batum, de la Marea Neagră.

Acolo, Zeitlinii închiriau vila unui prinț georgian sărac, situată pe o străduță pavată, care se unduia pe un versant al Muntelui Sfânt. Colonei ruși și milionari armeni veneau în vizită. Ariadna îi întâmpina chicotind de pe balconul îmbrăcat în viță de vie, cu dinții ei albi și lacomi și ochii

violeți scânteind. Niciodată nu trecea pragul camerei fetei.

„Lewis și fata vin cu bagajele“, obișnuia ea să spună. Zeitlin în schimb, deși foarte ocupat, trecea din când în când pe la Sașenka. Părea să prefere camera acesteia recepțiilor Ariadnei, la care se înghesuiau ofițeri și funcționari în redingote și jobene, cu eșarfe și epoleți. În înalta societate, copiii erau admirați în treacăt și pe urmă scoși din raza de vedere a adulților, dar Zeitlin o adora pe Sașenka și o săruta mereu pe frunte.

— Trebuie să lucrez, obișnuia el să spună. Dar tu ești atât de drăgălașă, iubita mea Sașenka. Pielea ta e fină ca satinul! Îmi vine să te mănânc!

În una din rarele ei seri libere, Lala ieși să se plimbe pe bulevardul principal, în rochie de duminică și cu umbreluță. Trecu pe lângă palatul alb al viceregelui (unde se zicea că Ariadna le-ar fi șocat pe nevestele de ofițeri cu umerii ei goi și dansul ei dezlănțuit). Străzile din Tbilisi miroseau a liliac și lăcrămioare. Trecu pe lângă teatre, opere, vile și ajunse în Piața Erevan.

Fusese avertizată asupra acelei piețe și curând pricepu de ce. Străzile laterale, zgomotoase și murdare, erau pline de turci, persani, georgieni și membri ai triburilor din munți, în costume uimitoare, strălucitoare, cu pumnale și puști cu țevi scurte. Copii ai străzii alergau prin mulțime. Vânzători de apă și cărăuși împingeau roabe. Ofițeri se plimbau cu doamne la braț. Dar nicăieri nu se vedea vreo doamnă singură. Lala nici nu ajunse bine în piață, când tăbărî asupra ei o mulțime de copii și negustori, fiecare țipând în limba lui, fiecare oferindu-și mărfurile spre vânzare — covoare, pepeni, semințe de bostan și fasole. Un vânzător de apă persan se luă la harță cu un copil, un cecen își scoase pumnalul. Abia începuse să se însereze și căldura era încă înăbușitoare. Înghiontită și hărțuită, lac de sudoare, pe Lala o cuprinse panica. Dar tocmai atunci, mulțimea se împărți în două și ea se trezi trasă într-un faeton.

— Mrs Lewis, spuse Samuil Zeitlin, care purta pantaloni albi și un blazer englezesc, dați dovadă de curaj, dar și de nesăbuință să vă aventurați pe aici singură. V-ar plăcea să vedeți Bazarul Armenesc? Pentru o doamnă singură poate fi primejdios, dar este cât se poate de exotic. V-ar plăcea să mă însoțiți?

Lala îi remarcă bastonul cu un cap de lup din argint.

— Vă mulțumesc, dar ar fi mai bine să mă întorc la Sașenka.

— Mă bucură foarte mult, Mrs Lewis, că o iubiți pe unica mea fiică, dar nu i se va întâmpla nimic dacă mai rămâne un ceas cu Șifra, spuse

stăpânul ei. Dumneavoastră v-ați revenit? Atunci haideți să ne plimbăm. Cu mine veți fi în siguranță.

Zeitlin o ajută să coboare din trăsură și împreună pătrunseră în mulțime. Copiii vindeau sugiucuri în timp ce persani cu fesuri turnau apă din burdufuri, ofițeri ruși în pantaloni bufanți de călărie și tunici cu nasturi aurii treceau agale; cerchezi cu săbii și tăști cu muniție atârnate de curelele mantalelor descălecau de pe caii lor scunzi și robuști. Strigătele vânzătorilor ambulanți, „Apă rece, hai la apă“, și miresmele pâinii proaspete, legumelor fierte și grămezilor de condimente erau năucitoare.

Zeitlin îi arătă ulicioarele în pantă și ungherele întunecoase ale Bazarului, unde brutarii coceau lipii georgiene, armenii ofereau spre vânzare pumnale caucaziene și șei cu ornamente din argint, tătarii vindeau șerbet, preparat în cămăruțe dosnice de către nevestele lor cu văluri pe cap, și uneori îngenuncheau pe covoare persane pentru a se ruga la Allah, iar un evreu cânta la o flașnetă. Merseră mai departe și Lala îl luă pe Zeitlin de braț. I se păru un lucru firesc. Într-o cafenea din spatele unei tarabe cu condimente, Zeitlin îi cumpără un șerbet și un pahar cu vin alb georgian, rece, aromat și ușor acidulat.

Era în amurg. Străzile încinse, încă aglomerate și misterioase, inundate de aromele plăcintelor georgiene cu brânză și ale frigăruilor armenești de miel, răsunau de râsetele femeilor din balcoane și de clămpănitul potcoavelor pe pavaj. Bărbații treceau pe lângă Lala, atingând-o. Se amețise puțin de la vin.

Își tamponă fruntea cu o batistă.

— Poate ar fi mai bine să ne întoarcem acum acasă.

— Dar nu v-am arătat încă orașul vechi, spuse Zeitlin și o conduse pe ulicioare strâmte și întortocheate, care coborau în pantă, cu case dărăpănate, ale căror balcoane strâmbe erau năpădite de viță de vie. Acolo nu mai era nici țipenie de om și Lala avu senzația că ea și Zeitlin lăsaseră în urma lor viața reală.

Zeitlin descuie cu o cheie mare o poartă străveche. De undeva se ivi un paznic cu o barbă albă, tăiată drept, care îi dădu un felinar. Se aflau într-o grădină părăsită, invadată de viță de vie și caprifoi, ale cărui flori răspândeau un parfum greu, amețitor.

— Am să cumpăr casa asta, spuse Zeitlin. Nu vă amintește de un roman gotic?

— Ba da, ba da, răspunse ea râzând. Mă face să mă gândesc la femei ca niște stafii, în cămăși albe… Cum se cheama cartea aceea a lui Wilkie Collins?

— Haideți să vedeți biblioteca. Vă plac cărțile, Audrey?

— O da, monsieur Zeitlin…

— Spuneți-mi Samuil.

Intrară într-o curte pietruită, cu plante târâtoare, care se cățărau pe pereții casei până la balcoane. Zeitlin trase zăvorul unei uși din lemn și pătrunseră într-un coridor răcoros, cu dale de piatră și pereții împodobiți cu gravuri. De acolo ajunseră într-o încăpere sumbră, cu tavan înalt, pereți îmbrăcați în lambriuri de lemn și ferestre acoperite cu perdele din dantelă. Zeitlin umbla de colo-colo și aprindea lămpi de bronz cu abajururi verzi. Abia atunci recunoscu Lala că se aflau într-o bibliotecă. Rafturile din lemn de pin Karelian erau ticsite de cărți. Și pe jos zăceau mormane de cărți, unele atât de înalte, încât alcătuiau un fel de masă în mjlocul încăperii, iar pe altele puteai ședea. Pe pereți atârnau tot soiul de ciudățenii — capete de lupi și urși, hărți străvechi, portrete de regi și generali, săbii cecene, archebuze, cărți poștale pornografice, manifeste socialiste, icoane ortodoxe, fleacuri ieftine alături de obiecte valoroase. O lume dispărută. Dar cărțile — în rusă, engleză și franceză — o încântau cel mai mult pe Lala.

— Puteți lua orice carte doriți, o îndemnă Zeitlin. Cât timp locuim aici, vă rog să citiți tot ce vreți.

Ieșiră în curte. Privirile lor se întâlniră, se feriră și iar se întâlniră în penumbra acelei grădini înmiresmate. Parfumurile grele, de viță de vie și cel de măr și migdală al florilor de corcoduș parcă o sufocau pe Lala. Simțea aroma de lămâie a apei lui de colonie, mirosul înțepător de trabuc și vin dulce din respirația lui.

În acea seară, în grădina acelei case vechi din Tbilisi, Lala ar fi făcut orice i-ar fi cerut el — dar în clipa când crezu că o va săruta, el se îndepărtă brusc și ieși din grădină. Opriră o trăsură pe Bulevardul Golovinski.

A doua zi dimineața, când o aduse pe Sașenka la micul dejun — madame dormea încă, desigur — Lala era bucuroasă că Zeitlin nu o atinsese. Cu un surâs distant, el îi spuse: „Bună dimineața, Mrs Lewis“ și își sărută fiica, după care reveni la prețurile transportului maritim din *Black Sea Gazette*. Niciunul dintre ei nu mai pomenise vreodată acea seară.

De atunci și până în prezent, zilele Lalei fuseseră dedicate în exclusivitate Sașenkăi, iar ei îi lipsise atât timpul, cât și dorința unei relații cu un domn. Dar, în ultima vreme, fata crescuse uimitor de repede. *Silberkind* de odinioară avea acum păr castaniu și o siluetă grațioasă, devenise tăcută și gânditoare.

— Noi nu ne vom căsători niciodată, nu-i așa, Lala? îi spusese Sașenka odată.

— Bineînțeles că nu.

— Îmi promiți?

— Îți promit.

Lala nu se pricepea la politică, dar în ultima vreme realizase și ea că locul ei în inima Sașenkăi fusese ocupat de către Karl Marx și știa că acesta era un lucru rău și periculos, care o umplea de grijă. Dădea vina pe schilodul acela cu glasul ca o trâmbiță, Mendel.

Deseori, după ce stingea lampa cu petrol din cămăruța ei de la mansarda casei din Bolșaia Morskaia, somnul îi era întrerupt de vise, niște vise minunate, în care se afla din nou, împreună cu stăpânul ei, în acea grădină din Tbilisi. Se zvârcolea în pat, cu pielea încinsă, își imagina cum respiră aproape de pieptul lui, cum îi atinge cu buzele pieptul, cum îi simte mâna între coapse. Uneori se trezea tremurând toată.

Și acum, din senin, Zeitlin o invitase la Donan.

— Sunt ferm decis să îmi recâștig fiica și dumneavoastră o cunoașteți mai bine decât oricine altcineva, îi spusese. Haideți să ne întâlnim în oraș, să vorbim despre viitorul ei. E prea târziu acum să o mai înscriu la gimnaziul din strada Gagarin. Mă gândeam la academia profesorului Raev din Gorohovaia…

Dar lucrurile luaseră o nouă întorsătură. În restaurant, Zeitlin nu mai adusese vorba despre Sașenka. Situația semănase mai degrabă cu unul din visele ei tulburătoare — dar Lala știa că era greșit și asta o neliniștea. Ea avea nevoie de stabilitate. Dacă stăpânul ei devenea nesăbuit, ce se va întâmpla cu familia Zeitlin, cu ea, cu Sașenka?

Lala se temea de orice schimbare. Primele zile de război fuseseră emoționante. Se înghesuise și ea, împreună cu zeci de mii de țărani, muncitori, slugi și contese, în Piața Palatului. Îi văzuse pe Țar și Țarevici, pe Țarină și drăgălașele Mari Ducese ieșind în balconul Palatului de Iarnă și binecuvântând mulțimea. Lala, care ajunsese să se simtă rusoaică în suflet, cântase și ea imnul Rusiei și izbucnise în urale la vederea recruților care defilaseră pe Bulevardul Nevski cântând „Privighetoare, privighetoare“.

Acum avea sentimentul că țării ei de adopție i se va întâmpla ceva cumplit, dar era prea târziu să se mai întoarcă acasă; văzuse lumea, vorbea cursiv rusa, călătorise la Biarritz și Baku, își formase prea multe tabieturi pentru a începe o viață nouă, la o altă familie, și era prea atașată de Sașenka pentru a mai îngriji un alt copil. Avea niște bani economisiți, dar nu erau suficienți pentru a trăi din ei.

Vedea cozile la pâine și femeile ușoare din fața cazinourilor și cluburilor de noapte din Sankt Petersburg. Citea în gazete că armata se retrăgea, că nemții ocupaseră Polonia și o mare parte din pădurile lui Zeitlin. Trebuia să se poarte frumos cu părinții Ariadnei, refugiați în casa Zeitlinilor, care vorbeau într-un idiș gutural și psalmodiau în ebraică. Țarul era pe front. Eroul ei, Lordul Kitchener, care îi învinsese pe mahdiști și buri, pornise către Rusia în misiune diplomatică, dar vasul lui lovise o mină și se scufundase. Dar ea nu își pierduse încrederea că, indiferent ce greutăți s-ar ivi, baronul ei Samuil îi va scăpa pe ei toți.

În toți acești ani, Lala rămăsese singură, își îndeplinise obligațiile, trăise modest, o fată bătrână deja, sortită să-și petreacă bătrânețea în singurătate, o stafie în mansarda unei familii nobile. Întocmai ca Șifra. Și totuși, sub docila ei monotonie se ascundea un rest de înflăcărare, ca un pârâu repede de munte sub o carapace groasă de gheață. În noaptea aceea, când se pregătea de culcare, rememoră întâlnirea cu baronul. În *cabinetul* din Donan, Lala și Zeitlin stătuseră întinși unul lângă celălalt, goi și lipsiți de orice sfială.

— Voi divorța de Ariadna, îi spusese Zeitlin după aceea. Ai să te măriți cu mine?

Trupul ei, ignorat și neatins de atâta vreme, purta acum amprenta fiecărui gest, oricât de mic, de tandrețe, deopotrivă sufletească și trupească, de parcă pielea i-ar fi fost punctată de minuscule înțepături de albină.

Acum, când se privea în mica oglindă din camera ei ordonată, simțea cu desfătare fiecare părticică a corpului ei unde se aflase el. Pielea ei scânteia. Mușchi neștiuți, niciodată folosiți, din părți mai delicate, fâlfâiau ca niște fluturi captivi. Și acum mai avea încă senzația că i se înmoaie genunchii. Așteptând-o pe Sașenka să se întoarcă acasă, încercă să citească o carte nouă din Anglia, dar trebui să o lase din mână.

Tremura în interior și în exterior de o bucurie nebună.

Deodată auzi zbârnâind soneria din camera ei. Un lucru neobișnuit. Când ieși pe palier, auzi țipete de femeie și alergă jos. Sașenka, palidă și istovită, stătea în vestibul, ușa casei era larg deschisă, iar Ariadna, aflată într-o stare jalnică, zăcea pe un scaun cu capul în mâini și bolborosea ceva.

— O, Lala, slavă Domnului că ești aici. Ajută-mă să o duc în dormitor. Pe urmă, stai să mă gândesc, cheamă-le pe fete și pe doctorul Gemp. — Sașenka se întrerupse și o privi pe Lala. — Tata unde e?

25

Căpitanul Sagan stătea obosit la fereastra locuinței conspirative din strada Gogol. Își aprinse o țigară. Începuse un an nou, dar pierderile rușilor erau tot mai grave. Luă puțină cocaină din cutiuța de argint și și-o masă pe gingii. Instantaneu, sângele îi țâșni prin vene și oboseala lui se transformă într-un optimism furtunos, care îi făcu tâmplele să zvâcnească.

În primele ceasuri ale acelei nopți de ianuarie, se vedeau pâlpâind, pe celălalt mal al Nevei, felinarele de pe zidurile Fortăreței Petru și Pavel. În dreapta lui, de-a lungul cheiului, ardeau luminile în Palatul de Iarnă, deși familia imperială nu mai locuia acolo din 1905. Țarina locuia în afara orașului, la Țarskoe Selo, iar Țarul era la cartierul general, în apropierea frontului. Dar Fortăreața reprezenta puterea autocrației: în biserica ei erau îngropați Petru cel Mare, Ecaterina și toți urmașii lor până la tatăl actualului țar. Dar tot acolo se mai afla și o închisoare. În beciurile reci ale bastionului Trubețkoi se aflau anarhiștii, nihiliștii și socialiștii pe care el însuși îi arestase.

Auzi țăcănitul clanței. Pași în spatele lui. Ea era? Sau unul dintre asasinii lor? Într-o bună zi, acest țăcănit și priveliștea din această fereastră vor fi ultimele lucruri pe care le vor mai înregistra simțurile lui înaintea împușcăturii care îi va spulbera țeasta. Pe trăgaci ar putea fi chiar degetul ei. Dar era Jocul Suprem, riscul vieții pe care și-o alesese, cruciada lui, datoria lui față de patrie. El credea în Dumnezeu, credea că va ajunge în Rai. Fără Dumnezeu, fără Fiul Lui, Iisus Hristos, nu mai rămânea nimic, doar haos și păcat. Dacă ar fi murit acum, nu și-ar mai fi revăzut soția. Dar întâlniri ca aceasta, în noaptea de nepătruns, făceau ca viața lui să merite să fie trăită.

Nu se întoarse. Aștept, desfătându-se cu priveliștea Palatului Menșikov, a Fortăreței, a Nevei înghețate, a orașului lui Petru cel Mare. Știa că ființa care intrase în încăpere, care se așeza pe divan, era ea. Îi simțea parcă și gustul.

Îmbrăcată simplu, într-o fustă gri și o bluză albă, ca o profesoară neprihănită, Sașenka se uita într-o carte. Sagan se minuna cât de mult se schimbase de când o arestaseră. Deși își prindea părul într-un coc sobru și nu își farda chipul tras, ochii ei gri străluceau și mai intens, pistruii fini de pe fața ei aveau și mai mult farmec. Cu cât voia să fie mai puțin cochetă, cu cât își ascundea mai bine trupul, cu atât mai des o privea el, atunci când ea nu îl vedea. O găsea irezistibilă — da, frumoasă.

— Deci, tovarășe Petro — așa îi spunea ea de la o vreme încoace — ce ai să ne oferi? Samovarul s-a încins? Pot să beau și eu un ceai?

Sagan îi pregăti o ceașcă cu ceai. Se întâlniseră deja de multe ori și începuseră să se poarte ca doi amici. El nu știa dacă ea se întâlnea cu el fiindcă începuse să-l placă sau fiindcă asta îi ceruse Partidul. Noi, bărbații, suntem absurzi, gândi Sagan, sperând totuși ca primul motiv să fie cel real. Era în regulă că se simțea atras de ea, deși era încă o copilă. Dar nu era nevoie să-și amintească faptul că, dacă s-ar atașa de ea într-un fel sau altul, dacă ar îndrăgi-o sau chiar iubi-o, și-ar risca nu numai cariera, ci și sfânta misiune a vieții lui. Cunoștea regulile. Dacă Mendel era cel care trăgea sforile, atunci infirmul acela bolșevic nu și-ar fi dorit altceva decât ca Sagan să o dorească. Or, lucrul acesta nu avea voie să se întâmple. Și nu se va întâmpla. Sagan nu pierdea niciodată controlul asupra vreunei situații.

— La mulți ani, Zemfira, spuse și o sărută de trei ori pe obraz. Cum ați întâmpinat anul 1917 în casa voastră?

— Cu bucurie. Deși casa noastră a fost mai degrabă un sanatoriu.

— Cum se simte mama ta?

— Întreabă-i pe spionii tăi, dacă vrei să afli.

Se obișnuise cu viața de conspiratoare și acum părea mai sigură pe ea decât oricând. Dar Sagan era convins că, din noaptea uciderii lui Rasputin, ea începuse să aibă încredere în el, în ciuda vigilenței ei bolșevice. Când se întâlniseră data următoare, ea îi mulțumise. Pentru o clipă, Sagan crezuse chiar că îl va îmbrățișa în felul ei sobru, camaraderesc, dar nu o făcuse. Și totuși, continuau să se întâlnească.

— Opiul prescris baronesei își face efectul? Face și hipnoză? Am auzit că funcționează.

— Pe mine nu mă interesează, replică ea. Se simte mai bine, cred. Își face o rochie nouă și e nemulțumită de nelegiuirile unchiului Gideon.

— Dar divorțul?

— Tata ar trebui să divorțeze, dar nu cred că va îndrăzni. Ea este un suflet pierdut. Nu crede în altceva decât în plăcere. Eu abia dacă mai dau pe-acasă. — Făcu o pauză. — Partidul crește. Ai remarcat? Ai văzut cozile la pâine? Se încaieră în fiecare zi pentru ultimele pâini.

El oftă, tânjind brusc după o nouă doză de cocaină și înăbușindu-și cu greu pornirea de a-i spune mai multe despre el, mai multe din lucrurile pe care le știa. Îl surprinse valul de deznădejde, care părea să urce de pe străzile orașului și să încerce să-l doboare. Țarul, Imperiul, ortodoxia — erau deja pierdute?

— Cunoști adevărul din rapoartele voastre, spuse ea, aplecându-se

spre el, și mai știu că tu simpatizezi cu noi. Haide, Petro. Arată-mi fața ta adevărată, altfel s-ar putea să mă plictisesc și să nu mai vreau să te întâlnesc. Spune-mi ceva ce nu știu. Spune-mi ce zic rapoartele voastre.

Privirea ei scrutătoare mă studiază fără milă, gândi Sagan.

Dar nu spuse nimic.

Ea își arcui sprâncenele și își ridică mâinile în aer. Sări apoi în picioare, își înșfăcă mantoul de astrahan și căciula și se îndreptă spre ușă. Apăsă clanța.

— Stai, spuse el, cu senzația că cineva îi strânge capul într-o menghină.

Nu voia să o lase să plece.

— Mă doare capul. Stai să iau nițel din tonicul meu.

— N-ai decât.

Sașenka îl privi cum își deschide cutiuța de argint, o moștenire de familie încrustată cu diamante, și cum ia cu degetul umezit un strat gros de pulbere albă, pe care și-o masează pe gingii. Arterele lui se dilatară, sângele îi urcă iar la tâmple și Sagan se întrebă dacă ea vedea cum îi clocotește cocaina în buze, umflându-i-le.

— Rapoartele noastre, începu să-i spună Sașenkăi, îl avertizează pe Țar asupra unei revoluții. Tocmai am terminat de redactat unul în care scrie: *Dacă nu se îmbunătățește aprovizionarea populației cu alimente, cu greu vom mai putea asigura respectarea legii și ordinea pe străzile din Petrograd. Garnizoana rămâne loială, dar…* Dar de ce ne mai chinuim noi atât? Noul guvern este o glumă proastă. Stürmer, Trepov, acum și babalâcul de prinț Golițîn, toți niște pigmei și escroci. Uciderea lui Rasputin nu a rezolvat nimic. Avem nevoie de un nou început. Eu nu cred în tot ceea ce crezi tu, dar unele lucruri îmi par de bun-simț…

— Interesant.

Sașenka stătea chiar în fața lui, atât de aproape, încât Sagan îi simțea mirosul. Era săpun Pears? Cu un deget își mângâia buzele. Observă că devenise femeie mult mai repede decât ar fi crezut el.

— Noi când ne apropiem, când ne îndepărtăm unul de celălalt, nu-i așa, tovarășe Petro? Dar am început să ne pierdem răbdarea! Dacă tu crezi că mie îmi face plăcere să te întâlnesc, ai putea avea dreptate. Suntem aproape prieteni… sau nu? Unii dintre tovarășii mei cred că ar fi mai bine să nu te mai întâlnesc. Dacă simpatizezi într-adevăr cu noi, ar trebui să ne spui anumite lucruri. „Îți pierzi timpul“, îmi spun tovarășii mei. „Sagan ne dă praful de pe tobă.“ Dar tu știi, oricum, că toată munca ta e în zadar. Lumea ta e pe cale de a se sfârși. Trebuie să ne dai ceva, ca să ne convingi să te cruțăm.

— Ești prea optimistă, Sașenka, te amăgești singură. Eu nu prea apreciez gazetele voastre, dar, fie vorba între noi, ele spun adevărul despre situația din fabrici și de pe front. Mi-a fost greu să mă decid. Dar s-ar putea să am totuși să-ți spun ceva.

— Chiar?

Sagan se gândi că totul meritase, fie și numai pentru zâmbetul care se ivise pe fața ei. Sașenka își dezbrăcă mantoul și se așeză pe divan, lăsându-și căciula pe cap.

Sagan se întrebă, nu pentru întâia oară, cine se folosea aici de cine. Recent dobândita siguranță de sine a Sașenkăi îi spunea că fata încă îi mai raporta lui Mendel totul despre întâlnirile lor. Era dezamăgit că ea nu voia să-l vadă numai din simpatie — începuse poate să-și piardă forța de atracție — dar puțin tot îl îndrăgea, nu-i așa? „Suntem aproape prieteni“, îi spusese. Împotriva voinței sale, polițistul se simți puțin jignit. Dar stăteau totuși de vorbă despre familiile lor, despre poezie, ba chiar și despre sănătate.

Așadar, cât îi spunea ea lui Mendel? Spera să îi ascundă familiaritatea lor, fiindcă aceasta era procedura. Lucrurile mărunte pe care le ascunzi duc la minciuni mărunte, lucrurile însemnate pe care le ascunzi duc la minciuni însemnate — așa își recruta el agenții dubli. Voia să îl distrugă pe Mendel, iar Sașenka era instrumentul potrivit. Duplicitatea, nu sinceritatea, era arta lui — dar, dacă își îngăduia măcar o dată să fie sincer, atunci trebuia să admită că Sașenka nu era numai un instrument. Era o desfătare.

— Ascultă-mă cu atenție, spuse Sagan. Mâine noapte se va face o razie care vizează presa voastră tipografică din josul străzii. Va trebui să o mutați de acolo. Iar eu nu vreau să știu unde.

Sașenka încercă să își ascundă încântarea, dar felul în care încreți sprâncenele, pentru a sugera o disciplină militară, îi păru lui Sagan de-a dreptul comic.

— Tu vei conduce razia? întrebă ea.

— Nu, e o operațiune a jandarmeriei. Pentru a afla detalii, a trebuit să promit niște informații în schimb.

— Ceri cam multe, tovarășe Petro.

Mâna lui zvâcni a nerăbdare.

— În spionaj e ca la piață, Sașenka. Munca asta mă ține treaz noapte de noapte. Nu pot dormi. Trăiesc grație prafului doctorului Gemp. Vreau să fiu de folos Partidului vostru, poporului, Rusiei, dar întreaga mea fire se împotrivește să îți ofer informații. Ești conștientă că risc totul spunându-ți aceste lucruri?

Sașenka dădu să plece.

— Dacă e o minciună, între noi s-a terminat totul și ei îți vor cere capul. Dacă spionii tăi mă vor urmări când plec de aici, nu ne vom mai întâlni niciodată. Ne-am înțeles?

— Și dacă e adevărat? strigă Sagan în urma ei.

— Atunci ne vom reîntâlni cât de curând.

26

O lumină blândă, gălbuie străpungea norii și, reflectată de zăpadă, scăpăra mai radioasă prin perdele. Opiul traversa venele Ariadnei. Doctorul Gemp venise să îi facă o injecție. Capul i se prăbuși pe pernă și Ariadna se lăsă în voia viselor. Era în Ceruri, împreună cu Rasputin, el o săruta pe frunte; Țarina, în uniformă cenușie de soră medicală, îi privea. Rasputin o ținea de mână și, pentru prima oară în viață, ea se simțea cu adevărat fericită, în siguranță.

În dormitor se auzeau glasuri șoptind în idiș. Părinții ei ședeau la capul patului.

— Sărmana copilă, murmura mama ei. O fi posedată de un dibuk?

— Toate se întâmplă cu voia lui Dumnezeu, răspunse tatăl ei. Aceasta este menirea liberei voințe. Noi nu putem decât să-I cerem îndurare…

Ariadna auzi scârțâitul curelei de piele cu care rabinul își lega filactera de braț. Începu să intoneze în ebraică Cele Optsprezece Binecuvântări, iar glasul lui familiar, tărăgănat, o purtă înapoi în timp, ca un covor fermecat…

Samuil Zeitlin, tânăr și frumos, stătea în fața Școlii Talmudice din ulicioara noroioasă, în apropierea atelierului lui Lazăr, cizmarul, din orășelul polonezo-evreiesc Turbin, aproape de Lublin. Îi cerea mâna. Ea ridică întâi din umeri. Nu era nici prințul Dolgoruki, nici baronul Rothschild, nu era bărbatul potrivit pentru ea — dar, pe de altă parte, cine ar fi fost bărbatul potrivit? Tatăl ei țipa:

— Băiatul lui Zeitlin e un goi, un necredincios! Mănâncă și se îmbracă altfel de cum mâncăm și ne îmbrăcăm noi! Se hrănește cușer? Cunoaște Cele Optsprezece Binecuvântări? Tatăl lui umblă cu papion și își petrece vacanțele la Bad Ems. Sunt niște apostați!

Pe urmă, se văzu înconjurând de șapte ori chuppah, cortul evreiesc de nuntă; Samuil spărgea cu piciorul un pahar de vin. Soțul ei era purtat pe brațe de evrei cântând. Pe fața lui se citea: Mă rog să nu mai am niciodată de-a face cu fanaticii ăștia — dar e a mea! A mea! La noapte fac dragoste cu cea mai frumoasă fată din regiune! Mâine plecăm la Varșovia! Poimâine la Odessa. Iar ea avea să scape în sfârșit, o dată pentru totdeauna, din Turbin.

Câțiva ani mai târziu, Ariadna îl dezmierda într-un apartament al Hotelului Bristol din Paris pe căpitanul Dvinski, care, deși era un cunoscător al plăcerilor trupești, nu putea să nu se minuneze de

depravarea ei. Într-un camizol rupt, în patru labe, Ariadna îi prindea capul între coapsele ei și îi mânjea fața, își legăna șoldurile ca o dansatoare din buric, încântată de propria ei nerușinare, și îi șoptea la ureche înjurături în poloneză, obscenități în idiș. Și acum o mai inundau încă valuri de plăcere, când își amintea mângâierile bărbaților goi, sărutările femeilor.

Se deșteptă și se ridică în capul oaselor, înfrigurată. I se păru că îl zărește pe Stareț. Da, la capătul patului era barba lui, privirea lui scăpărătoare. „Tu ești, Părinte Grigori?“ întrebă cu voce tare. Dar curând își dădu seama că draperia și o rochie atârnată în cuier creaseră cumva, în mintea ei, imaginea unui bărbat înalt, slab și bărbos. Era singură și lucidă.

Rasputin, care mi-a deschis o nouă cale către fericire, e mort. Samuil, a cărui iubire și avere mi-au susținut șubredul palat, vrea să divorțeze. Sașenka mă urăște — și cine i-ar putea lua asta în nume de rău? De părinții mei hasidici mi-e rușine și mi-e rușine de rușinea mea. Întreaga mea viață, fiecare pas pe drumul vieții mele a fost un eșec. Fericirea mea e ca mersul pe o sfoară, o încercare de a-mi menține echilibrul sus, în aer. Plăcerile mele sunt aidoma clipelor în care acrobata începe să se clatine și piciorul ei calcă în lături…

Mi-am bătut joc de lumea plină de sfințenie și superstiție a tatălui meu. Poate că mama mea avea dreptate. Am fost oare blestemată la naștere? Mi-am bătut joc de soartă, fiindcă am avut tot ce mi-am dorit. Sunt bolnavă de deochi?

Ariadna se lăsă să cadă pe pernă, singură și plutind în derivă, ca o corabie fără echipaj.

27

Saşenka lăsă un mesaj urgent pentru Mendel la Lordkipanidze, farmacia georgiană de pe Bulevardul Alexandrovski, şi porni apoi spre casă pe Bulevardul Nevski. Norii atârnau deasupra oraşului ca nişte flori moi de conopidă. De streşini atârnau ţurţuri. Temperatura coborâse la minus douăzeci de grade. În cartierele muncitoreşti urlau sirene şi şuierau fluierături. Grevele se răspândeau din uzină în uzină.

În mijlocul Bulevardului stăteau la coadă la pâine funcţionari, muncitori, până şi neveste de burghezi. Două femei se rostogoleau în zăpadă, bătându-se pentru ultimele pâini; o muncitoare o lovea pe alta cu pumnul în faţă, Saşenka auzi trosnitura nasului rupt.

Nişte muncitori năvăliră în magazinul Ieliseiev, unde îşi comandau Zeitlinii alimentele, şi ieşiră cu braţele pline de checuri şi fructe. Pe vânzătoare o ciomăgiseră.

În noaptea aceea nu era chip să doarmă. Saşenkăi îi vuia capul. Imaginile furiei care cuprinsese străzile se derulau în mintea ei. Afară, sirenele din Districtul Vîborg răsunau deasupra Nevei ca ţipetele unor balene.

Se ridică din pat şi se întâlni în primele ceasuri după miezul nopţii cu tovarăşul Molotov în cârciuma vizitiilor din faţa Gării Finlandeze.

— Tovarăşul Mendel este ocupat. M-a trimis pe mine în locul lui.

Molotov, un tânăr cu fruntea bombată, lipsit de umor, serios şi pedant, ascultă atent vestea Saşenkăi.

— S-s-sursa ta e d-d-de încredere? se bâlbâi Molotov.

— Cred că da.

— Mulţumesc, t-t-tovarăşă. Mă apuc de treabă.

Când se crăpă de ziuă, tovarăşii Vania şi Satinov demontaseră deja presa tipografică. Saşenka şi alţi tovarăşi transportară piesele în butoaie de bere, căni de lapte, saci pentru cărbuni. Aşezaseră rotativa într-un sicriu şi o duceau acum într-un dric furat, însoţit de o trăsură plină cu rude îndoliate (bolşevici), la noul ascunziş din Districtul Vîborg.

În seara zilei următoare, Mendel şi Saşenka urcau scările unei clădiri de birouri din josul străzii unde se aflase presa. Pentru Mendel, fiecare treaptă presupunea un efort din cauza piciorului deformat, pe care îl târa după el.

Ieşiră pe acoperiş, unde Saşenka îi oferi lui Mendel una dintre ţigările ei Crocodil, al cărei filtru aurit nu se prea potrivea cu şapca lui de muncitor şi haina din piele grosolană. Împreună urmăriră cum sosiră în

fața casei trei trăsuri cu polițiști în uniforme cenușii și două automobile cu jandarmi, care sparseră ușa de la pivniță.

— Ai făcut treabă bună, tovarășă Vulpe Polară, spuse Mendel. Ai avut dreptate.

Sașenka se îmbujoră de mândrie. Era într-adevăr o bună achiziție pentru Partid, nu o copilă răsfățată din clasa degenerată.

— Să mă mai întâlnesc cu Sagan?

Ochii lui Mendel, măriți de lentilele groase ca niște funduri de borcan, se ațintiră asupra ei.

— Bănuiesc că s-a îndrăgostit de tine.

Ea râse scuturând din cap.

— De mine? Glumești. Nimeni nu se uită la *mine* în felul acesta. Sagan vorbește mai mult despre poezie. Chiar se pricepe. M-a ajutat atunci, cu mama, dar este foarte corect. Iar eu sunt bolșevică, tovarășe, eu nu cochetez.

— Dă-o-n mă-sa de poezie! Nu fi naivă, fetițo. Deci te *dorește*!

— Nu! Sunt sigură că nu! spuse Sașenka buimăcită și se înroși. Dar chiar simpatizează cu noi. De aceea ne-a dat informația aceasta.

— Asta spun toți. Uneori chiar e adevărat. Dar să nu ai încredere în *shtik*-urile lui. — Mendel folosea deseori cuvinte în idiș din copilăria sa. În vreme ce Ariadna își pierduse complet accentul, Mendel vorbea încă, după cum observase Sașenka, o rusă cu inflexiuni polonezo-evreiești.

— Dacă ai dreptate în privința imoralității sale, tovarășe, cred că ar fi mai bine să nu mă mai întâlnesc cu el. Mi-a trimis un bilet azi-dimineață. Mă invită să facem o plimbare cu sania afară din oraș. L-am refuzat, bineînțeles, și acum sunt ferm decisă să nu îl mai văd.

— Nu fi un *schlemiel*, Sașenka, îi replică Mendel. Nu poți să știi cum e mai bine. Ferește-te de moralitatea burgheză. Noi vom decide ce este imoral și ce nu. Dacă Partidul îți cere să te acoperi cu rahat din cap până-n picioare, o faci! Dacă Sagan te dorește, cu atât mai bine.

Sașenka era și mai nedumerită.

— Adică…

— Adică du-te cu el cu sania, explodă Mendel exasperat. Întâlnește-te cu jegul ăsta ori de câte ori va fi nevoie.

— Dar vrea ceva în schimb.

— O să-i dăm și noi un flecușteț, acolo. Dar vrem de la el „o pepită de aur“. Află-mi, înainte de toate, numele celui care a trădat ascunzișul presei. Dacă nu știm cine e, operațiunea aceasta va fi un eșec. Partidul va fi dezamăgit. Fii vigilentă. *Tak*! Asta-i, zise Mendel care se învinețise la față de frig. — Să coborâm, că degerăm aici. Cum a primit maică-ta vestea

divorțului?

— Eu nu mă duc niciodată în camera ei. Doctorul Gemp spune că e isterică *și* melancolică. Ia cloral, bromură și opiu. Tata încearcă să o convingă să facă hipnoză.

— Se va însura cu Mrs Lewis?

— Cum?

Sașenka avu senzația că primise un pumn în stomac. Tatăl ei și Lala? Ce voia să spună? Dar Mendel cobora deja scările.

Sirenele reîncepură să urle deasupra orașului, dar ardezia neagră a acoperișurilor nu trăda nimic din furia care clocotea pe străzi. Lumea chiar a luat-o razna, gândi Sașenka.

28

A doua zi se făcu mai cald. Soarele și luna se priveau cu suspiciune pe un cer lăptos. Norii rari semănau cu două oi și un berbec, cu coarne cu tot, pe o pășune ninsă. Muncitorii intraseră în grevă.

Din tramvaiul care o ducea la Gara Finlandeză, Sașenka văzu mulțimile care veneau pe poduri dinspre fabrici. Era a treia zi în care se demonstra pentru pâine. Demonstrațiile începuseră joi, de Ziua Internațională a Femeii, și luaseră amploare.

— Sculați, voi oropsiți ai vieții! cânta mulțimea, fluturând flamuri roșii. Jos autocrația! Vrem pâine și pace!

Cazacii încercară să îi întoarcă pe demonstranți din drum pe Podul Alexandru, dar zeci de mii de oameni continuau să se deplaseze. Sașenka văzu femei cu broboade care spărgeau vitrinele magazinului englezesc și își luau de acolo alimente strigând:

— Bărbații noștri mor pe front! Vrem pâine! Copiii noștri mor de foame!

Pe străzi umblau copii orfani, ființe cu trupuri de copil, dar cu burți umflate și fețe de maimuțe îmbătrânite. La un colț de stradă ședea unul care cânta acompaniindu-se cu o armonică:

Abandonat sunt, un orfan, și nimeni nu îmi poartă de grijă,
Am să mor curând și nimeni n-o să se roage la mormântul meu,
Numai privighetoarea va cânta uneori în copacul alăturat.

Sașenka îi dădu băiatului câțiva bănuți și un Manifest Roșu.

— După Revoluție, îi spuse, vei avea pâine; voi veți fi stăpânii; citește-l pe Marx și ai să înțelegi. Începe cu *Das Kapital* și pe urmă…

Dar băiatul își luase tălpășița.

Sașenka nu primise nicio indicație din partea Partidului. În zori se întâlnise cu Șliapnikov în locuința conspirativă din strada Șirokaia.

— Demonstrațiile astea sunt o pierdere de timp, tovarășă, insistase el. Nu-ți irosi manifestele. N-or să ducă nici astea la nimic, cum n-au dus la nimic nici celelalte răzmerițe.

Vineri, un ofițer de poliție fusese ucis de către muncitori pe un pod și un grup de oameni furioși năvălise în patiseria Filipov, de unde obișnuia Delphine, bucătăreasa, să îi cumpere baronului Zeitlin prăjituri Millefeuille.

Autoritățile ripostaseră. Orașul era înțesat de cazaci și soldați, Sașenkăi i se părea că are atmosfera unei tabere de armată. Fiecare străduță lăturalnică, fiecare pod era păzit de cuiburi de mitralieră și

automobile blindate; escadroane erau concentrate în piețe; grămezi de balegă scoteau aburi pe zăpadă.

Teatrele continuau să dea reprezentații, iar Ariadna se refăcuse suficient pentru ca ea și Zeitlin să se ducă la Alexandrinski să vadă *Mascarada* lui Lermontov, un spectacol cât se poate de avangardist. Donanul și Contantul erau ticsite, ca și până acum, iar orchestrele interpretau valsuri și tangouri în hotelurile Europa și Astoria.

Sașenka se ducea la întâlnirea cu Sagan. Trecu întâi pe la locuința conspirativă din Bulevardul Nevski 153, dar Mendel, care se afla acolo împreună cu Șliapnikov și Molotov, îi ceru să se calmeze.

— Dă-le muncitorilor ăstora câteva pâini, trage câteva focuri în aer și mișcarea s-a dus pe apa sâmbetei.

Ceilalți îi dădură dreptate. Așa o fi, gândi Sașenka nesigură.

La Gara Finlandeză se uită din obișnuință după spioni. Un bărbat părea într-adevăr să o urmărească, dar reuși să scape de el, înainte de a se sui în tren, în vagonul de clasa a treia. Era frig și locomotiva părea să scoată aburi, care se învolburau în jurul trenului precum ceața produsă de un magician.

Stabilise cu Sagan să se întâlnească în Beloostrov, un orășel aproape de granița finlandeză. Când ajunse — era singurul pasager care coborî din tren — Sagan o aștepta deja învelit în blănuri într-o troică, o sanie cu trei cai, și fuma un trabuc. Sașenka urcă alături de el și se acoperi cu o blană. Vizitiul elimină cu boltă o flegmă verzuie, pocni din bici și porniră la drum. Sașenka își aminti plimbările făcute cu Lala în sania familiei lor, cu ornamentele ei de fildeș, cu blazonul familiei pe portiere, cu blana de zibelină. Sania aceasta ușoară, care scârțâia și se zdruncina din toate încheieturile, zbura peste câmpie, cu vizitiul ei, în cojoc și căciulă de blană, aplecat într-o parte, zvâcnindu-și beat biciul deasupra crupelor celor trei mârțoage page. Din când în când li se adresa fie cailor, fie pasagerilor, dar era greu de înțeles din cauza vâjâitului saniei și a tropotului cailor.

— Dii… ovăzul… s-a scumpit… ovăzul…

— N-ar trebui să fii acum în Piter, să te lupți cu nemernicii de faraoni?

— Muncitorii sunt înfometați, nu fac revoluție. Dar tu nu ești îngrijorat?

Sagan clătină din cap.

— Vor fi răzmeriță și nimic mai mult.

— Partidul e de acord cu tine.

Își întoarse privirea spre Sagan. Părea epuizat și neliniștit —

povara vieții duble și căsnicia nefericită, durerile de cap și insomniile, agitația crescândă din oraș, toate acestea îl ajunseseră acum din urmă. Sașenka își aminti acuzațiile lui Mendel și clătină din cap. De unde să știe el ce simte Sagan, când nu l-a întâlnit niciodată și nici nu i-a văzut vreodată pe ei doi împreună? Nu, Sagan îi devenise apropiat ca un prieten — numai el înțelegea cât de dureros era să ai o mamă ca Ariadna. Simțea că o place și el, de dragul ei, dar *nu așa*! În niciun caz! Și apoi, Sagan nici măcar nu era persoana potrivită pentru munca de polițist. Cu părul lui blond și ușor ca pana, pe care îl purta mult prea lung, dar care îi venea bine, arăta mai degrabă ca un poet visător decât ca un polițist înfricoșător. Erau adversari în multe privințe, Sașenka știa lucrul acesta, dar se înțelegeau, fiindcă se respectau reciproc și împărtășeau anumite idei și gusturi. Ea avea o misiune importantă și, după ce și-o va fi îndeplinit, s-ar putea să nu-l mai vadă niciodată. Dar acum era bucuroasă că Mendel îi ceruse să se mai întâlnească o dată cu Sagan. Foarte bucuroasă. Avea vești despre familia ei și cui altcuiva i le-ar fi putut încredința?

— S-a întâmplat ceva acasă, începu Sașenka, fiind convinsă că nu făcea nimănui niciun rău dacă îi relata niște bârfe inofensive. Mrs Lewis! Lala mea! Mendel are un spion în Donan. Așa am aflat. Când l-am întrebat pe tata, s-a înroșit și a negat totul, și-a întors privirea și în cele din urmă a recunoscut că se gândise într-adevăr să se însoare cu ea, de dragul *meu*, pentru ca eu să am un cămin mai fericit. De parcă asta ar schimba ceva în viața mea! Dar acum zice că nu mai divorțează de mama. E prea fragilă. Am întrebat-o și pe Lala și ea m-a strâns în brațe și mi-a spus că l-a refuzat fără să stea pe gânduri. Sunt toți ca niște copii, tovarășe Petro. Lumea lor se năruie, inevitabila dialectică o să-i strivească și ei continuă să cânte ca acea orchestră de pe *Titanic*.

— Te-ai simțit rănită? o întrebă Sagan, aplecându-se spre ea.

Sașenka observă că își tundea mustața blondă exact ca tatăl ei.

— Sigur că nu, îi răspunse răgușit, dar nu mi-o imaginasem niciodată pe Lala într-o asemenea situație!

— Guvernantele sunt predispuse la așa ceva. Prima mea relație amoroasă am avut-o cu guvernanta surorii mele, spuse Sagan.

— Chiar? întrebă Sașenka, brusc dezamăgită de el. Și ce mai face soția ta?

Sagan clătină din cap.

— Cu mintea, eu nu sunt niciodată acasă. Vin și plec precum o nălucă. Mă îndoiesc de tot ce am crezut cândva.

— Lala era confidenta mea. Tu cu cine vorbești?

— Cu nimeni. În orice caz, nu cu soția mea. Uneori mă gândesc că

tu ești singura persoană cu care pot fi eu însumi, pentru că suntem pe jumătate străini, pe jumătate prieteni, înțelegi?

Sașenka surâse.

— Ce pereche suntem noi doi!

Închise ochii și lăsă vântul și fulgii înviorători de zăpadă să-i mângâie fața.

— Acolo! strigă Sagan și arătă spre un han din fața lor.

— S-a-nțeles, coane, strigă vizitiul și își mână caii.

— Aproape am ajuns, spuse Sagan și îi atinse brațul.

O căsuță de lemn, minusculă, cu ornamente colorate din lemn la acoperiș, stătea pierdută în zăpadă, păzită doar de câțiva mesteceni pe ambele laturi. Parcă ar fi dintr-un basm despre Crăiasa Zăpezii, îi trecu Sașenkăi prin minte.

Sania opri cu un foșnet pe zăpadă, caii scoteau aburi pe nări. Ușa de lemn se deschise și un țăran gras, cu o barbă neagră ca tăciunele, într-un cojoc din blană de urs și cu cizme de pâslă, veni să o ajute pe Sașenka să coboare din sanie.

Înăuntru, „hanul“ era mai degrabă o izbă. „Restaurantul“ era o încăpere cu o sobă tradițională, pe vatra căreia se întinsese cât era de lung și sforăia sonor un bătrân în șosete, cu o barbă albă încâlcită. În cuptorul deschis, Sașenka văzu o pasăre sfârâind pe o frigare. Țăranul cu barbă neagră îi pofti la o masă de lemn și le oferi fiecăruia câte o porție zdravănă de *chacha*.

— Pentru o pereche neobișnuită! închină Sagan și își goliră paharele.

Sașenka nu ieșise niciodată cu un bărbat la masă. Rachiul îi ardea în stomac ca un cărbune încins și toată această idilă ieșită din comun — focul din sobă, bătrânul adormit și carnea aromată din cuptor — îi tulbura atenția. Își imagină că în pustietatea nordică acoperită de gheață nu mai existau decât ei doi. Dar apoi se scutură în sinea ei, pentru a-și veni în fire. Țăranul, care părea să-l cunoască pe Sagan, fiindcă făcea glume cu el, le servi într-un vas de lut dogoritor gâsca friptă, atât de fragedă, încât carnea abia se mai ținea pe oase, împreună cu o ciorbă delicioasă de sfeclă, usturoi și cartofi. Se desfătară cu mâncărurile și aproape uitară Revoluția, stând de vorbă doar despre mărunțișuri. Fără să mai mănânce vreun desert și fără să-l mai vadă pe bătrân trezindu-se, dar nu înainte de a mai fi băut încă un păhărel de *chacha,* plecară foarte mulțumiți.

— Informația ta a fost corectă, Petro, spuse Sașenka, în vreme ce sania gonea peste întinderea de zăpadă.

— Nu mi-a fost ușor să ți-o dau.

— Dar nu e destul. Vrem și numele celui care ne-a trădat.

— S-ar putea să ți-l dau. Dar dacă vom continua să ne întâlnim, va trebui să le aduc și eu ceva în schimb șefilor mei…

Sașenka tăcu o vreme, pregătindu-se sufletește pentru primejdiosul, dar incitantul Joc Suprem.

— Bine, spuse. Am ceva pentru tine. Gurstein a evadat din exil.

— Știm asta.

— E în Piter.

— Bănuiam asta.

— Dar vreți să îl și prindeți?

El dădu din cap.

— Încercați la Pensiunea Kiev, camera 12.

Acesta era răspunsul pe care îl exersase cu Mendel, care o avertizase că va trebui, la rându-i, să-i furnizeze lui Sagan o informație. Gurstein era, după toate aparențele, dispensabil.

Sagan nu păru impresionat.

— E menșevic, Sașenka. Eu vreau un bolșevic.

— Gurstein a fugit împreună cu Senka Șașian din Baku.

— Tâlharul dement care jefuia bănci pentru Stalin?

— E în camera 13. Acum *tu* îmi ești dator, Petro. Dacă află Partidul, mâine dimineață sunt moartă. Și acum dă-mi numele celui care a trădat ascunzișul presei.

Câteva clipe nu se auzi decât scrâșnetul tălpilor saniei, care brăzdau zăpada înghețată, iar Sașenka își imagină cum așază Sagan în sinea lui în cumpănă prețul vieții unui om și valoarea unui agent.

— Verezin, spuse în cele din urmă.

— Paznicul de la cazarma Regimentului de Cavalerie de Gardă?

— Ești surprinsă?

— Pe mine, nimic nu mă surprinde, replică Sașenka triumfătoare.

Pe cer se iviseră dâre roșii, de parcă ar fi fost brăzdat cu sânge. Iepuri țâșneau din calea cailor și se fugăreau cu salturi exuberante. Câtă bucurie! Sagan îi dădu ordine vizitiului, care își șfichiui caii.

Sașenka se lăsă pe spate și închise ochii. Obținuse numele. Misiunea ei fusese încununată de succes. Partidul va fi mulțumit. Obținuse ce își dorise Mendel. Nu e rău, gândi, pentru o fată de la Smolnîi! Ea și Sagan reușiseră împreună acest lucru. Simțiseră amândoi adrenalina pe care o simt toți agenții după încheierea cu succes a unei misiuni. Ea îl păcălise, iar el, dintr-un motiv sau altul, îi oferise acea „pepită de aur“.

O izbă se ivi în depărtare, probabil la hotarul vreunei moșii.

Temperatura scădea, zăpada îngheța. Câțiva pini păreau poleiți cu argint.

— Uite, acolo! spuse Sagan și îi prinse mâna înmănușată. Nu e frumos? Departe de toată zarva orașului. Voiam să-ți arăt un locșor minunat, pe care eu îl ador.

— Am ajuns, boiere, spuse vizitiul, ridicând din sprâncene și scuipând. Cum ați poruncit.

— Aș putea trăi aici pe veci, spuse Sagan pătimaș, își smulse căciula de blană de pe cap și peste ochi îi căzură buclele blonde. S-ar putea să mă refugiez aici, într-o bună zi. Aici aș putea fi fericit, nu crezi?

Un rotocol de fum se ivi din hornul de tablă al izbei. Sagan îi scoase Sașenkăi mănușa. Mâinile lor, uscate și calde, se împletiră, respirând fiecare pielea celeilalte. Pe urmă îi luă mâna stângă și o vârî în mănușa lui, cu degetele lipite de ale sale, îngropate în învelișul din piele de capră și blană moale de iepure. Era o obrăznicie, fără îndoială, și ceva mult prea intim — și totuși, era un deliciu pentru Sașenka. Oftă. Pielea fină a palmei ei deveni brusc insuportabil de sensibilă, atingerea pielii lui aspre o ardea și o înțepa. Sașenka simți cum îi urcă roșeața pe ceafă și își retrase cu bruschețe mâna din mănușa lui.

Îi simțea privirea, dar și-o feri pe a ei. A mers prea departe, își spuse.

— Mai repede! *Bîstro*! îi strigă Sagan vizitiului.

Caii zvâcniră înainte, dar vizitiul pierdu controlul asupra lor. Sania începu să se clatine în dreapta și în stânga, vizitiul striga, dar stratul de zăpadă era plin de denivelări, care îi aruncau ba într-o parte, ba în alta, până când, în cele din urmă, sania se răsturnă într-un vârtej de zăpadă și Sașenka simți cum zboară prin aer.

Aterizâ cu fața în jos într-o grămadă moale de zăpadă și pentru un moment rămase nemișcată. Sagan era lângă ea, dar nici el nu se clintea. Era în viață? Dacă murise? Sașenka se așeză în capul oaselor. Caii nu își întrerupseseră încă galopul, iar vizitiul alerga după ei și după sania pe care o trăgeau răsturnată. Sagan, cu fața acoperită de zăpadă, nu se mișca.

— Petro! îl chemă Sașenka și se târî spre el. Îi atinse gropița din bărbie.

Sagan se ridică râzând și își curăță fața lunguiață de zăpadă.

— M-ai speriat, spuse ea.

— Am crezut că am murit *amândoi*, replică el și ea pufni la rândul ei în râs.

— Uită-te la noi! spuse ea, suntem uzi…

—… și înfrigurați, zise el, uitându-se după sanie. Și mă tem că am rămas singuri!

Sașenka observă că pupilele lui întunecate erau dilatate de la emoția accidentului. Îi așeză căciula pe cap și continuară să râdă ca doi copii. Ședeau pierduți în întinderea de zăpadă, izba era departe, sania dispăruse. Sagan își așeză capul pe umărul ei în același moment când ea făcu același lucru și se loviră cap în cap. Pe urmă se priviră.

Fără să șovăie, Sagan o sărută pe gură. Nimeni nu o mai sărutase pe Sașenka astfel. Cu gândul la Partid, savurându-și succesul și spunându-și că Mendel avea poate dreptate, că Sagan poate o plăcea, îi îngădui să o sărute. Limba lui îi deschise gura, îi linse buzele, dinții, limba. Sașenka simțea furnicături în buze și deveni somnolentă, visătoare. O clipă, o singură clipă închise ochii și își lipi capul de al lui, iar mâna ei făcu ceea ce își dorise întotdeauna să facă: îi mângâie părul blond, care îi amintea de vata de zahăr. Își făcuseră confidențe, vorbiseră despre poezie, despre căsnicia lui și durerile lui de cap, despre familia ei, dar nu și despre acel lucru atotcuprinzător care era Jocul Suprem al conspirației. Schimbul fatal de informații constituia apogeul unei polci lente, voluptuoase, dansate pe un strat fragil de gheață. Sașenka era buimăcită și tremura, dar trupul ei era traversat de scântei de excitație nervoasă și pâlpâiri de căldură senzuală.

— Ne-am întors, boiere! strigă vizitiul, a cărui barbă era acum acoperită de chiciură.

Reușise să-și îndrepte sania și făcuse un ocol cu caii lui asudați, pentru a se întoarce după ei.

— Iertați căzătura, dar, după cum văd, nimeni nu și-a rupt nimic. Toți sunt bine sănătoși! continuă el și râse înfundat și răgușit.

Sașenka simțea pielea caldă și aspră a lui Sagan, care o ardea pe obraji și bărbie — și se desprinse de el.

— Brrr! strigă vizitiul și sania opri în dreptul lor cu un scrâșnet pe zăpadă, stropindu-le fețele cu o rafală de cristale de gheață.

Sagan o ajută să se ridice, o curăță de zăpadă și îi oferi mâna să se urce în sanie. Sașenkăi îi tremurau mâinile și genunchii. Își șterse buzele cu mâneca. Se simțea nesigură, răvășită.

În câteva clipe ajunseră la izbă. Țurțuri cu vârfuri ascuțite atârnau de streșini, iar geamurile erau acoperite cu modele opulente de flori de gheață. Ușa de lemn se deschise și o țărancă tânără, îmbujorată și zâmbitoare, într-un cojocel din piele de miel, se ivi cu două căni de șodou pe o tavă. Soarele în asfințit își întinse pătura moale peste zăpadă, dându-i o nuanță viorie.

Mai târziu, Sașenka și Sagan se despărțiră la gară.

Pielea de pe bărbia ei era iritată. Și-o atinse cu vârfurile degetelor

și, amintindu-și atingerea buzelor lui pe buzele ei, se înfioră.

29

Căpitanul Sagan privi cum pornește din gară și prinde viteză trenul în care se afla Sașenka, lăsând în urma sa un fuior de fum.

Își arătă legitimația șefului gării și acesta îi cedă surescitat biroul său confortabil. După ce se încălzi la soba de teracotă și își turnă un păhărel de coniac, Sagan începu să scrie raportul pentru șeful său, generalul Globaciov.

Simțea o presiune în tâmple, care anunța întotdeauna o durere de cap năucitoare. Își masă degrabă puțin praf medicinal în gingii și mai trase și două prize pe nas. Situația era cât se putea de gravă. El și generalul erau mult mai îngrijorați de cele ce se petreceau în Sankt Petersburg decât îi dăduse el de înțeles Sașenkăi. Dar amândoi erau de părere că se impuneau măsuri drastice și o dizolvare a Dumei; biciul cazacilor trebuia în sfârșit să lovească. Cocaina îi alungă anxietatea, înlocuind-o cu o mulțumire de sine care îi bubuia în tâmple.

Încă din perioada petrecută la academia militară, Sagan se aflase întotdeauna printre fruntași, iar în cei doi ani de pregătire criminalistică fusese acoperit de lauri. Învățase tabelele antropometrice ale sistemului lui Bertillon de descriere a caracteristicilor celor aflați sub supraveghere, fusese desemnat cel mai bun trăgător în cursul practic de tir al căpitanului Glasfeldt și studiase „Instrucțiunile de manevrare organizatorică a agenților interni“, pe care le aplicase cu cea mai mare acuratețe și în cazul Sașenkăi. Învățase pe de rost indicațiile colonelului Zubatov, geniul Ohranei, care spuneau printre altele: *Trebuie să vă tratați informatoarea ca pe o amantă cu care aveți o relație extraconjugală*. Era într-adevăr imposibil să atragi în rândurile agenților dubli o femeie revoluționară, fără să recurgi într-un fel sau altul la galanterie, chiar dacă aceasta presupunea ceea ce el însuși numea „anti-galanterie“. Să o faci pe o adolescentă naivă să creadă că este o intelectuală serioasă, care nu s-ar gândi nici în ruptul capului la cea mai neînsemnată cochetărie, cu atât mai puțin la vreo apropiere sexuală. Sagan respectase indicațiile lui Zubatov în relațiile sale cu două dintre agentele sale duble, una de la socialist-revoluționari, cealaltă de la bolșevici. Niciuna dintre ele nu era o frumusețe, dar în pat, succesele în spionaj îl despăgubiseră cu vârf și îndesat pentru prestațiile deseori mediocre.

Sagan se pregătea cu meticulozitate pentru fiecare întâlnire cu Sașenka, asculta cele mai recente tangouri, memora versuri ale acelui poetaș numit Maiakovski, și toate acestea îi suciseră ei mintea.

Devotamentul ei față de bolșevism îi ușura lui munca. Cel mai ușor de manevrat erau cei lipsiți de umor, obișnuia Sagan să spună. Ca atâția alți revoluționari, era și ea jidancă, o reprezentantă a acelui popor care se dădea după cum bătea vântul, ba cu marxismul, ba cu Kaizerul german. Gândul că el, care credea cu atâta ardoare în Țar, ortodoxie, patrie și vechea ordine, se prefăcea a fi liberal îl făcu să zâmbească.

Acum, folosindu-se de cerneala și penița șefului gării, își așternea pe hârtie raportul către general:

Excelența Voastră, sunt cât se poate de satisfăcut de evoluția cazului agentei 23X („Vulpea Polară“), care a început să se dovedească folositoare. După cum știe Excelența Voastră, dacă punem la socoteală și primul interogatoriu, am avut până acum unsprezece întâlniri clandestine cu această membră a Partidului Muncitoresc Social-Democrat din Rusia, facțiunea bolșevică. Ceasurile de muncă investite au meritat și ne vor aduce mai târziu câștiguri însemnate. Datorită echipelor noastre de agenți externi, care au supravegheat fiecare mișcare a Vulpii Polare, am reușit să arestăm trei nihiliști de rang mediu și să depistăm ascunzișul noii prese tipografice.

Prețul recrutării acestei agente a fost: 1. filosofic: convingerea ei că eu simpatizez atât cu cauza, cât și cu persoana ei (salvarea mamei ei din locuința Întunecatului a constituit un pas decisiv în câștigarea încrederii ei) și 2. tactic: divulgarea numelui pazniculuI (membru de partid nou, nume de cod Cavaleria de Gardă), ceea ce pentru noi nu a constituit nicio pierdere, de vreme ce nu reușiserăm să îl racolăm ca agent intern, în ciuda obișnuitei recompense financiare (100 de ruble pe lună), conform „Instrucțiunilor de manevrare organizatorică a agenților interni“ ale lui P. Stolîpin.

La întâlnirea de astăzi, agenta a divulgat numele a doi revoluționari, un menșevic și un terorist bolșevic, căutați de multă vreme de Departamentele de Securitate din Baku, Moscova și Petrograd. Voi organiza supravegherea acestora conform „Instrucțiunilor pentru supraveghere externă“ ale generalului Trusevici, precum și arestarea lor. Vă cer permisiunea de a mă ocupa și pe viitor de agenta „Vulpe Polară“, deoarece sunt de părere că utilitatea ei pentru Departament depinde de iscusința mea. Este posibil ca șefii ei bolșevici să-i fi cerut să-mi divulge aceste nume, dar cred că pericolul expunerii în fața tovarășilor ei bolșevici o va face acum mai ușor de manevrat.

Misiunea noastră de primă importanță rămâne arestarea unchiului ei Mendel Barmakid (nume de cod Picior Strâmb, zis și

tovarășul Baramian, tovarășul Furnal etc.) și a Comitetului din Petrograd al facțiunii bolșevice, dar ferma mea convingere este că această organizație a fost zdrobită și nu mai constituie, pe termen scurt sau mediu, niciun pericol…

Biată Sașenka, gândi Sagan satisfăcut. Dar în adâncul sufletului său știa că ea era cea mai luminoasă stea de pe firmamentul lui.

Nu-i era dor de soția lui, nu dorea să îl întâlnească pe general. Dacă ar fi fost după el, s-ar fi întâlnit în fiecare noapte, în locuința conspirativă, cu Sașenka.

Sfiala și îndoielile ei adolescentine, stinghereala și felul ei cuviincios de a se îmbrăca în serj cenușiu, cu ciorapi de lână și bluze încheiate până sub bărbie, cocul de fecioară bolșevică, în care obișnuia să-și prindă părul des, faptul că nu se farda și nu se parfuma — toate acestea îl plictisiseră la început. Dar în ultimele săptămâni începuse să o îndrăgească și acum aștepta cu o bucurie nerăbdătoare mirosul pielii ei tinere și al părului bogat, privirea pătrunzătoare a ochilor ei gri, felul în care își atingea cu degetele buza superioară, mai scurtă, atunci când vorbea despre mama ei, rotunjimile de femeie, pe care le căpăta treptat corpul ei suplu și pe care ea se încăpățâna să le ascundă și disprețuiască. Și nimic nu i se părea lui Sagan mai adorabil decât cum încerca ea să-și înăbușe umorul și bucuria de a trăi, cum încrețea sprâncenele și făcea pe revoluționara morocănoasă. Zâmbi la gândul că Atotputernicul își îngăduise o asemenea glumă, să o înzestreze pe ea, care era ferm decisă să arate ca o fată bătrână, cu asemenea trăsături, care îi zădărniceau intențiile și o făceau și mai fermecătoare: buze care rămâneau întotdeauna întredeschise, ochi sfredelitori, sâni frumoși.

Când îi atinsese buzele, mâinile lui începuseră să tremure. Reținerea ei de a-i întoarce sărutul făcuse și mai înduioșătoare și încântătoare plăcerea evidentă pe care o simțise și ea. Sau se înșelase el? se întrebă. Orice bărbat de aproape patruzeci de ani s-ar tulbura la vederea pielii ei, a buzelor ei, la auzul acelei voci răgușite de bondar zumzăind, pe care el ajunsese să o cunoască atât de bine. Își înălță mâinile și avu senzația că îi simte parfumul pielii, al cefei…

Și totuși, ea era agenta lui. Misiunea lui, Țarul și patria aveau întâietate. Era o luptă disperată între bine și rău, iar ea se afla în tabăra adversă. Dacă i s-ar fi cerut… Dar spera să nu se ajungă atât de departe. Ohrana era ceva cu totul aparte. Bătălia de apărare a Imperiului trebuia purtată cu o confidențialitate necruțătoare — cum îi spusese colegul său, generalul Batiușin: „Toată onoarea revine celui care își pătează numele și

încheie cazul cu o singură răsplată: tăcerea.“ Își umezi degetul, îl înmuie în praful doctorului Gemp și își masă cocaina în nas și pe gingii. Începu să râdă înfundat.

Ușa se deschise. Un chip livid și niște perciuni roșcați se iviră, urmați de un burduhan în uniformă ce împovăra trupul șefului de gară.

— Ați spus ceva, Excelență? întrebă acesta. Vă pot fi de folos? Un bilețel către superiorii mei mi-ar fi util. V-aș rămâne recunoscător…

— De ce nu?

— Noi sperăm că îi veți distruge pe dușmanii noștri, pe agenții nemți și nihiliștii jidani!

Șeful stației își frecă palmele.

— Bineînțeles! Când pleacă următorul tren către Gara Finlandeză? Trebuie să trimit un raport.

— În cinci minute, Excelență. Dumnezeu să-l apere pe Țar!

30

Automobilul Benz cu blazonul Marelui Duce era parcat deja în mijlocul tuturor celorlalte vehicule din fața Palatului Radziwill de pe malul Fontankăi, atunci când Pantelimon manevră Delaunay-ul în curte cu atâta elan, încât roțile cu lanțuri fură cât pe-aci să derapeze pe gheață. Samuil și Ariadna Zeitlin așteptară să coboare, din Renault-ul Ambasadei Franceze, ambasadorul Paleologue și soția sa.

Soldați în uniforme verzi din Regimentul Izmailovski, jandarmi cu caschete, cazaci pocnind din bice, purtând pantaloni de piele și căciuli înalte de blană staționau în piețele orașului, în jurul focurilor de tabără, și păzeau intersecțiile. Aerul era îmbâcsit de mirosul cailor asudați, al balegii și focurilor de lemne; pavajul răsuna de clămpănitul nenumăratelor potcoave, hurducăielile obuzierelor, zăngănitul pușților, harnașamentelor și săbiilor.

Valsuri și râsete se revărsau pe treptele de marmură ale Palatului Radziwill. Zeitlinii îi salutară pe ambasador și pe soția sa în capul scărilor. Cei patru tocmai conveneau asupra faptului că în oraș era liniște, când deasupra acoperișurilor se auzi ecoul unui foc de armă. Câini începură să latre, sirene să urle și de undeva dinspre Districtul Vîborg orașul însuși părea să mârâie.

— Ce mai faceți, dragă baroane? Vă simțiți mai bine, scumpă baroneasă?

Ambasadorul francez, care vorbea fluent rusa, făcu o plecăciune.

— Mult mai bine, vă mulțumesc. Ați auzit? întrebă Ariadna, cu ochii scânteind ca două vârtejuri de apă. Focuri de artificii!

— Mă tem că sunt focuri de armă, baroneasă! replică ambasadorul, care arăta impecabil în paltonul lui negru, cu joben și cravată albă. Iar încep. Muncitorii din uzinele metalurgice vin cu zecile de mii din Districtele Petrograd, Vîborg și Narva.

— Mi-e frig, spuse Ariadna dârdâind.

— Să intrăm, răspunse franțuzoaica și o prinse de mână.

Soția ambasadorului și Ariadna, ambele în mantouri de blană lungi, până în pământ, unul de hermină, celălalt de focă, intrară și își dădură blănurile personalului. Ariadna, într-o rochie de brocard mov, brodată cu diamante, cu talie înaltă și un decolteu adânc la spate, sclipea ca un înger ieșit dintr-o fântână arteziană. Îi îmbrățișă pe prințul și prințesa Radziwill, cei mai bogați oameni din fostul Mare Ducat al Lituaniei.

— Sunteți atât de bună, Ariadna, că ați venit, și dumneavoastră, madame Paleologue, într-o noapte ca aceasta. Ne gândiserăm să contramandăm, dar Marele Duce Vasili s-a opus cu vehemență. A spus că este de datoria noastră, da, de datoria noastră. Am vorbit cu generalul Kabalov și ne-a asigurat…

Noi focuri de armă. Zeitlin și ambasadorul rămăseseră afară și se străduiau să distingă ceva în noapte. Din limuzine și sănii coborau necontenit invitați. Diamante și smaralde atârnau ca picăturile de rouă la urechile doamnelor, care se mișcau asemenea unor feline în blănurile lor lucioase. Parfumurile și gerul tăios se luptau pentru supremație în aer. Zeitlin își aprinse un trabuc și îi oferi unul și ambasadorului.

Tăceau amândoi. Ambasadorul, care știa că prețurile explodaseră și că poliția secretă avertizase asupra unor răscoale iminente, se minuna să vadă miniștri și Mari Duci petrecând într-o noapte ca aceasta.

Zeitlin era absorbit de propriile-i gânduri. Trăise răscoale, demonstrații, pogromuri, două războaie și revoluția din 1905, dar averea și puterea lui crescuseră după fiecare dintre aceste evenimente. Acasă, lucrurile reintraseră pe făgașul lor; accesul lui neobișnuit de nebunie și îndoială trecuse.

Ariadna se refăcuse datorită injecțiilor cu opiu ale doctorului Gemp, problema divorțului nu se mai punea, pe Sașenka o înscrisese la academia profesorului Raev, Lala părea calmă și înțelegătoare. Singura lui grijă era Gideon. Ce mai punea la cale acel netrebnic, acel *momzer?*

31

Gideon Zeitlin ședea în limuzina Russo-Balt, cu două sute de ruble în buzunar și se lăsa condus acasă de către Leonid, valetul fratelui său. Cazaci și soldați ocupau posturi de control de-a lungul cordonului oficial Liteinîi, menit să apere Statul Major, Ministerul de Război și Palatul de Iarnă. Dar când traversară Bulevardul Nevski, câțiva muncitori aruncară cu pietre în limuzină.

— Speculant mizerabil! strigau. Lasă că te învățăm noi minte, să jecmănești poporul!

Pietrele ropoteau pe acoperișul automobilului, dar Gideon, care era întotdeauna binedispus, chiar și treaz fiind, nu se temea.

— Pe mine? V-ați găsit pe cine! Pe fratele meu să-l învățați minte, proștilor! mormăi și se lovi peste coapsă. Bagă mare, Leonide! Că nu-i automobilul nostru, pe care-l demolează ăștia! Ha, ha!

Valetul, un șofer temător, chiar și în vremuri mai pașnice, era mai puțin amuzat.

Opriră în Rojdestvenskaia, o stradă îngustă, cu clădiri noi și înalte. Gideon sări din automobil și își strânse mai bine în jurul umerilor paltonul cu guler din blană de castor.

— Eu am plecat atunci, spuse Leonid.

— Hmmm, răspunse Gideon, care le promisese nevestei, copiilor și fratelui să petreacă mai mult timp acasă, dar parcă nu-l trăgea ața. Ar fi mai bine să aștepți.

— Îmi pare rău, *gospodin* Zeitlin, nu vreau să las automobilul atâta timp în stradă, replică valetul. Baronul mi-a zis: „Du-l acasă și vino înapoi“, or eu pentru baron lucrez. În afară de asta, s-ar putea să arunce iar careva cu pietre în ea și asta e o limuzină frumoasă, *gospodin* Zeitlin, mai frumoasă decât Delaunay-ul sau…

— Noapte bună, Leonid, și drum bun!

Gideon îi făcu voios un semn din cap portarului (gândind: „Ticălosul ăsta e un informator al Ohranei!“), traversă holul cu dale de marmură și urcă la etajul cinci cu liftul, o frumusețe din alamă strălucitoare de culoarea chihlimbarului și lemn negru cu ornamente crestate. Coniacul și șampania băute cu Samuil își făceau de cap în trupul lui, dându-i palpitații, arsuri și amețeli. Nevastă-sa Vera, mama celor două fiice ale sale, era iarăși însărcinată, iar el își cheltuise modestele venituri pe dineuri în Contant și jocuri de noroc. Of, ce tragedie, își spuse râzând înfundat, să te naști bogat și să trăiești în sărăcie!

Frate-său Samuil îl scăpase iar de la ananghie, deschizându-și minunata casetă din lemn de tec și întinzându-i două bancnote imperiale verzi, proaspăt tipărite. Dar de data aceasta, baronul îi dăduse limpede de înțeles că nu o va mai deschide mult timp de-acum înainte.

— Ia te uită cine vine! exclamă Vera, care trebăluia într-un capot soios și papuci de casă în dreptul sobei de gătit.

— Frumoasă primire îi faci soțului rătăcitor! spuse Gideon și o sărută pe obrazul palid. Mie? Ți-ai găsit cui!

Deși purtarea lui era reprobabilă, Gideon rămânea întotdeauna surprins de modul în care îl tratau ceilalți. Își așeză mâna uriașă și păroasă pe burta ei.

— Cum se mai simte comandantul-general?

Câtă vigoare, fermitate, viață e în burta ei, gândi Gideon. E rodul seminței mele — dar cine sunt eu, să cutez a da viață încă unui copil? Când lumea a luat-o razna…

Glasul tensionat al Verei se înmuie.

— Mă bucur că ai venit, dragul meu.

— Și eu, și eu!

Dar fața ei trasă se crispă iarăși.

— Rămâi la masă? Cât timp ai de gând să ne onorezi cu prezența ta, Gideon?

— Mă aflu la dispoziția ta și a fetelor, răspunse Gideon cu atâta voie bună, încât cine nu îl cunoștea n-ar fi crezut că există soț mai bun în Piter.

Aici, nimeni nu îl ajuta să-și dea jos paltonul sau galoșii. În locuință, toate erau aruncate claie peste grămadă și mirosea a grăsime și varză, ca într-o izbă. Ca atâția bărbați dezordonați care nu așază niciodată un lucru la locul său, Gideon ura dezordinea și acum inspecta, cu o mânie plină de reproș, vasele nespălate, paturile nefăcute, cu așternuturile lor gălbejite, grămezile de pantofi și cizme, urmele de tălpi de pe covoare și firimiturile de pâine de pe masa din bucătărie. Era un apartament frumos, zugrăvit în alb, cu mobilă simplă din lemn de mesteacăn finlandez, dar tablourile tot nu erau atârnate pe pereți.

— Aici e ca într-o cocină, Vera! Ca într-o cocină de porci!

— Gideon! N-avem nicio copeică. Trebuie să-i achităm măcelarului douăzeci de ruble, altfel nu ne mai dă pe datorie. Portarului îi datorăm opt, îi mai datorăm și…

— Vai, vai, draga mea. Ce avem de mâncare?

— Cașă și brânză. De altceva n-am putut face rost. În oraș nu se mai găsește nimic de mâncare. Victoria! Sofia! A venit tata!

Se auzi un tropăit de pași reticenți, de picioare încălțate în ghete butucănoase. O fată se opri în prag, scrutându-și tatăl cu o privire posacă și tulbure, de parcă acesta ar fi fost un străin.

— Bună seara, tată, spuse Victoria, pe care toți o numeau Vica.

— Scumpa mea Vica! Ce mai faci? Cum e la școală? Dar băiatul acela care îți face curte? Îți mai trimite poezii?

Gideon aștepta cu brațele deschise, dar scumpa lui fiică de cincisprezece ani nu dădea niciun semn că ar vrea să se apropie de el, nici măcar nu își schimbă expresia feței.

— Mama e foarte obosită. Plânge întruna. N-ai mai trecut pe acasă de multă vreme. Ne trebuie bani.

Înaltă, cu tenul măsliniu și părul lins, cu ochelari cu ramă din corn, îmbrăcată într-un capot, Vica îi amintea lui Gideon de o bibliotecară cicălitoare. Îi era imposibil să se apropie de ea.

— Pe unde ai umblat? continuă fata. Prin crâșme? Pe la femei ușoare?

— Cum poți să mă acuzi pe mine de una ca asta? Pe mine? Ți-ai găsit pe cine!

Gideon își plecă ochii în pământ. Deși gura lui mare, ochii negri și vioi, părul și barba vâlvoi erau ca și făcute pentru gesturi expansive și hohote răsunătoare de râs, acum se simțea pustiit și rușinat. De unde cunoștea ea o expresie de genul „femei ușoare“? De la maică-sa, cu siguranță.

— Mă duc să-mi fac temele, spuse Vica și plecă târându-și picioarele.

Gideon ridică din umeri. Vera le monta pe fete împotriva lui. Dar în clipa aceea auzi o cascadă de pași ușori. Sofia, o fetiță brunetă și cârlionțată, cu ochi negri, într-o cămașă de noapte ponosită, se aruncă în brațele lui. Gideon se îndreptă de spate și o învârti în aer.

— Mouche! strigă cu glas tunător. Scumpa mea Mouche!

Acesta era numele de alint al Sofiei, fiindcă atunci când fusese bebeluș semănase cu o musculiță obraznică. Acum crescuse, trăsăturile ei deveniseră mai ferme și emanau aceeași energie precum cea a tatălui ei.

— Unde ai fost? E revoluție? Am văzut o bătaie în fața brutăriei! Vreau să ies și eu în oraș, tată. Ia-mă cu tine! Ce mai fac prietenii tăi revoluționari? Ai văzut ceva? Eu sunt de partea muncitorilor! Ce mai faci, tată? Scrii ceva? Mi-a fost dor de tine. N-ai făcut prostii, nu? Sperăm că nu! Noi suntem foarte cuminți! spuse, încolăcindu-se în jurul lui ca o maimuță. Ce scrii, tată, *momzer* bătrân?

Lui Gideon îi plăcea când Sofia îl numea în idiș „netrebnic bătrân“

și îi scărpina barba.

— Vrei să scriem ceva împreună, Mouche? Le mai datorez un articol.

— O, da!

Mouche îl luă de mână și îl trase după ea în birou, unde abia dacă mai puteai călca fără să dărâmi vreun teanc de hârtii și ziare. Dar Mouche cea sprintenă le ocoli, îi trase lui Gideon scaunul cu piele verde și fixă cu gesturi pricepute o coală de hârtie pe tamburul mașinii de scris.

— *Pravilno!* Așa e bine! o lăudă el.

— Deci, pentru cine scriem astăzi? Pentru cadeți? Pentru menșevici?

— Pentru menșevici! replică el.

— Deci săptămâna asta ești social-democrat, da? îl tachină Mouche.

— Săptămâna asta!

Gideon râse de sine însuși.

— Câte cuvinte?

— Cinci sute, niciunul în plus. Avem ceva de băut?

Mouche se grăbi să-i aducă un păhărel de votcă. Gideon îl goli dintr-o sorbitură și se așeză pe scaun. Mouche se instală în brațele lui, își puse mâinile pe mâinile lui și strigă:

— Scrie, tată, dă-i drumul! Ce zici dacă începem așa: „Inepțiile reacționare ale regimului sunt pe cale să se sfârșească.“ Sau: „Pe stradă am văzut o stafie de femeie, văduva înfometată a unui muncitor, întinzându-și copilul unui profitor de război.“ Sau:…

— Ești ca mine, spuse el și o sărută pe frunte.

Gideon era unul dintre acei jurnaliști care reușeau, în câteva minute și fără cel mai mic efort, să compună un articol garnisit cu fraze răsunătoare și detalii precise. Nefiind în stare să se decidă dacă era adeptul constituțional-democraților — adică un cadet — sau al social-democraților moderați — adică un menșevic, Gideon scria pentru gazetele ambelor partide, dar și pentru altele, folosindu-se de diverse pseudonime. Călătorise mult și articolele lui conțineau informații despre orașe străine și războaie uitate, care îi impresionau pe cititori. Frazele lui, redactate cu atâta ușurință, puneau deseori punctul pe i. Oamenii le repetau. Redactorii îi cereau să mai scrie. Nu regretase nicio clipă că îi vânduse lui Samuil partea lui din afacerile familiei, deși, dacă ar fi păstrat-o, acum ar fi fost un om foarte bogat. În general, nu regreta nimic. În afară de asta, banii oricum i se scurgeau printre degete.

Îi promisese redactorului menșevic pentru seara aceea un articol atâtător despre atmosfera de pe străzi. Acum, cu Mouche în brațe, care

pipăia exaltată tendoanele brațelor sale vânjoase, Gideon scria cu repeziciune, lovind în taste și strigând „Rând nou!“ de fiecare dată când ajungea la capătul unui rând. Mouche trăgea atunci tamburul în poziția inițială, fredonând voioasă un cântecel și legănându-și neastâmpărată picioarele.

— Asta e, spuse Gideon. Am terminat. Tăticul tău tocmai a câștigat câteva ruble pentru textul acesta.

— Pe care noi n-o să le vedem! replică Vera din prag.

— S-ar putea să te surprind de data aceasta!

Gideon se simțea virtuos. Avea suficienți bani pentru a-și achita datoriile, a-i face pe plac Verei, a le cumpăra fetelor cărți și rochii, dar și pentru câteva mese copioase. Aștepta cu bucurie momentul când le va da banii. Vera îi va zâmbi, Mouche va dansa, până și Vica îl va iubi din nou.

Când îl servi cu o porție de cașă din hrișcă, presărată cu brânză de capră, Vera îl întrebă iar de bani. De revoluția iminentă nu aduse vorba. Afară, sirenele fabricilor reîncepură să urle; se auzi o împușcătură, încă una și, în final, o întreagă salvă; automobile furate goneau pe străzi, patinând și scrâșnind, la volan cu țărani care își dădeau singuri primele lecții de șofat.

— E adevărat că Sașenka e bolșevică, tată? Ce mai face tanti Ariadna? E adevărat că doctorul i-a prescris opiu?

Mouche îl copleșea cu întrebări, continuând să fredoneze, în vreme ce el se străduia să îi răspundă. Vica îl pironea cu privirea ori de câte ori mama ei își țuguia buzele, ofta sau pufnea cu un aer prefăcut.

Nimeni nu-i putea strica lui Gideon plăcerea de a mânca. Indiferent dacă era o porție de cașă în locuința lui mohorâtă sau un file de sturion în Contant, el înfuleca întotdeauna cu poftă, relatând noutăți despre familie, plescăind, adulmecând ca un cățel fericit și mânjindu-și barba, fără să se simtă câtuși de puțin stânjenit.

— Tu nu mănânci cum ne-ai învățat pe noi, spuse Vica. Nu ai deloc maniere, nu-i așa, mamă?

— Voi să nu faceți ce fac eu, replică Gideon. Să faceți ce spun eu!

— Cum poți să le spui fetelor așa ceva? întrebă Vera.

— Asta se cheamă ipocrizie, comentă Vica.

— Voi două alcătuiți un adevărat sindicat de femei ursuze! Fiți mai vesele, spuse Gideon, așezându-și picioarele pe un scaun murdar, care purta încă urmele lăsate de ghetele lui cu alte ocazii.

— Lasă glumele, Gideon, spuse Vera și le trimise pe fete să-și facă temele.

În clipa când rămase singur cu Vera, totul se schimbă. Fața ei suptă

și palidă, făcută parcă pentru suferință, îl irita. Își ștergea tot timpul nasul cu o cârpă cu pete verzui. Fandoselile ei îl scoteau din sărite. Pe fiicele lui le adora — sau, mai bine spus, pe Mouche o adora — dar ce se întâmplase cu soția lui? Provenind dintr-o familie de burghezi provinciali, cu tatăl învățător la Mariupol, Vera fusese o femeie cultă, o intelectuală, care lucrase pentru revista literară *Apollo*, plină de elan și entuziasm, cu sâni tari, ochi albaștri și un păr auriu. Acum, sânii îi atârnau până la brâu, ca un uger, ochii erau apoși și spălăciți, părul încărunțise. Lui Gideon nici nu-i venea să creadă că fusese atât de prost să o mai lase încă o dată însărcinată! De ziua lui Mouche, îl năpădise un soi de nostalgie erotică după Vera cea de odinioară, care îl făcuse să uite cum arăta ea acum. Știa că ceea ce se întâmplase cu Vera era opera lui, pentru care se simțea vinovat, și asta îl făcea cu atât mai mult să o urască.

Singura lui bucurie era Mouche și în sinea lui Gideon luă hotărârea să o invite mai încolo, când va mai crește, să locuiască împreună cu el. Dar acum nu mai suporta nicio clipă să rămână aici. În stradă aveau loc evenimente mărețe, în hoteluri petrecerile erau în toi, un jurnalist trebuia să simtă pulsul istoriei, or el se afla aici, prizonier al acestei scorpii puritane.

Vera continua să se văicărească: dimineața nu mai avea grețuri, în schimb o durea spatele și suferea de insomnii. Portarul comenta purtarea scandaloasă a lui Gideon. Vica le spusese prietenelor că tatăl ei este un revoluționar și un bețiv, Mouche era neascultătoare și obraznică, profesorii se plângeau de ea și, pe deasupra, îi rămăseseră mici toate cizmele și rochiile. Dar bani nu aveau, cu greu puteai găsi carne la magazin, iar pâinea era imposibil de procurat, vecinii bârfeau că Gideon fusese văzut beat în zori, la Hotelul Europa. El cum își imagina că se simte ea, când aude toate *acestea*?

Pe Gideon, un stomac plin nu îl făcea somnoros, ci îi trezea alte pofte. Îi înviora libidoul. Fără să știe de ce, gândul îi zbură la prânzul de săptămâna trecută din casa fratelui său. Soții Loris erau cunoscuți pentru căsnicia lor fericită, dar plicticosul de conte nu venise la prânz și Gideon avusese astfel ocazia de a-i face cunoscut lui Missy așa-numitul Manifest al lui Gideon. Să ne facem acum toate poftele, că viața e scurtă și mâine s-ar putea să murim. (Un manifest simplist, dar cu un succes uimitor!) Acum își aminti că, atunci când își luase rămas-bun de la Missy, ea îl privise cu ochi scânteietori, înconjurați de riduri fine când râdea, și îi strânsese mâna într-o manieră imposibil de confundat, spunându-i: „Ar fi grozav să mai putem sta de vorbă și cu altă ocazie despre Meyerhold și noul teatru. Bănuiesc că nu veți veni la recepția baronesei Rozen din

Astoria din data de…“ și îi numise o dată, care se întâmpla să fie chiar ziua de astăzi. Gideon nu se mai gândise la acest lucru, dar acum, falusul lui revigorat și bine hrănit, un excelent tălmaci al intențiilor feminine, se trezise. Trebuia să se ducă numaidecât la acea recepție.

Missy nu îi acordase vreodată atenție. Pentru a fi prietenă cu Ariadna, trebuia să fie suficient de frivolă. Dar nu cochetase până atunci cu nimeni și, în orice caz, nu cu el. Gideon se gândi că războiul, pierderea respectului, rotația de miniștri și tumultul de pe străzi erau pe cale de a scutura din pom un fruct copt, care altfel nu ar fi căzut la pământ. Se gândi la corpul lui Missy Loris — o blondă cu tunsoare paj, slăbănoagă și fără sâni — și totuși, în momentul acela, tânjea după plăcerea pură, nealterată de nimic, de a gusta o piele și buze necunoscute, interiorul mătăsos al coapselor ei. Zâmbi în sinea lui: El, un bărbat ca un urs, era capabil de isprăvi erotice pe care nimeni — cu excepția femeilor respective — nu le-ar fi crezut posibile. Propunea acte sexuale delicios de extravagante, în cuvinte franțuzești alese, care eliberau de constrângeri deopotrivă dansatoare de revistă și contese. Dar succesele erotice nu i se urcaseră niciodată la cap. Cum de mă aleg drăgălașele acestea taman pe mine? se întreba Gideon. Pe mine? Și-au găsit pe cine! Eu sunt o brută urâtă — ca un birtaș evreu! Dar, la naiba, nu mă plâng!

Nu se mai putea abține. Trebuia să o găsească pe Missy în noaptea aceea. Dar dacă i-ar fi dat Verei cele două sute de ruble, cu ce le-ar mai fi făcut cinste doamnelor? Ce era de făcut? Oftă. Avea să facă ceea ce făcuse întotdeauna.

Câteva clipe mai târziu, în timp ce Vera spăla morocănoasă vasele, Gideon își luă tălpășița, lăsând pe masa din hol cincizeci de ruble și păstrând restul pentru sine. Mouche îl ajută să-și încalțe cizmele de pâslă și îi dădu „articolul nostru menșevic“, în vreme ce Vica scutura din cap cu buzele țuguiate.

— Iar pleci, tată? Am știut eu. Am știut eu. Am știut eu!

— Schimbăm broasca, nemernicule, strigă Vera în urma lui, dar Gideon plecase deja.

În stradă, Gideon nu reuși să găsească o sanie. Smiorcăita de Vera se va descurca, își spuse. Vera și Vica: două acrituri! Eu sunt un laș, un hedonist nerușinat și incorigibil, dar sunt atât de fericit! Amețit de bucuria așteptării! De ce-i atât de rău să fii fericit? Fiecare doarme cum își așterne. Ce suntem noi, oamenii? Niște animale și nimic mai mult. Eu am să mor tânăr. N-am să mai fac mult timp umbră pământului. Și atunci, fac și eu ce face specia mea. În afară de asta, nu mai puteam rămâne! Trebuie să predau articolul la redacție.

Inhală aerul glacial. Zgomote ciudate răsunau în depărtare. Focuri de armă pocneau, sirene urlau, automobile accelerau și scrâșneau, voci scandau — dar aici, totul era cufundat într-o liniște neobișnuită. O luă pe jos către Hotelul Astoria, nerăbdător să vadă umerii goi ai lui Missy, să-i simtă pântecul moale, să-i adulmece sudoarea și parfumul. Ajunse pe străzi mai late. Întâi nu se auzi decât un freamăt, care deveni un vuiet și sfârși prin a se transforma într-un vacarm. Bulevardele late se umpleau de oameni care, cu capetele lor acoperite și paltoanele grele, semănau cu niște automate căptușite, mărșăluind cu toții în aceeași direcție.

Gideon încerca să își croiască o cale prin mulțime, ba lăsându-se purtat de ea, ba trăgându-se la o parte și privind în urma ei. Era tulburat. Ca jurnalist, avea sentimentul că asistă la ceva extraordinar. Dar unde erau soldații, cazacii?

Intră în hotel, unde parchetul lăcuit, lifturile strălucitoare, negru cu auriu, și barul din lemn întunecat de stejar îl făcură imediat să se simtă ca acasă.

— Ca de obicei, monsieur Zeitlin? îl întrebă Rustam, barmanul.

În Astoria, formalismul manierat fusese înlocuit cu o atmosferă de sărbătoare, dezlănțuită și lipsită de griji. După ce își aruncă paltonul și căciula fetei de la garderobă, uitând să își mai descalțe cizmele de pâslă, Gideon porni în direcția sălii unde avea loc serata baronesei Rozen. O fată într-o rochie portocalie cu spatele gol, în pantofi galbeni și cu un șal de pene la gât — ceea ce Vera numea o femeie ușoară, iar Gideon o drăgălașă — îi făcu un semn cu mâna, ca unui vechi prieten, iar el îi răspunse cu un zâmbet larg. Fata ținea în mână un pahar, din care îi oferi lui Gideon să soarbă. Fetele de la recepție râseră. Erau și ele bete? Un ofițer și o doamnă cu înfățișare respectabilă, cu un șirag dublu de perle la gât, se sărutau pe o canapea din holul hotelului, de parcă s-ar fi aflat într-un separeu, nu într-un spațiu public. Un lacheu cu fața roșie îi deschise ușa dublă de la sala unde se ținea petrecerea și Gideon observă că nu făcu nicio plecăciune, ci se mulțumi să mustăcească, de parcă ar fi știut ce-i trecea lui prin minte.

Gideon se aruncă în mulțime, împingându-se printre uniforme și epoleți, redingote și rochii de seară, prinzând frânturi din discuții despre ce se petrecea pe străzi — și zări, în sfârșit, un păr blond, niște umeri albi și un braț lung, înmănușat, care ținea o țigaretă cu filtru auriu, al cărei fum se unduia în jurul ei ca un șarpe ieșit dintr-un coș.

— Ați venit totuși, spuse Missy Loris cu accent american.

— Am fost așteptat?

Missy zâmbi, arătându-și drăgălașele gropițe din obraji.

— Gideon, ce se întâmplă în oraș?

El își apropie buzele de urechea ei mică.

— În noaptea asta am putea muri cu toții, scumpa mea! Ce putem face în ultimele noastre clipe de viață?

Era una dintre replicile lui preferate din Manifestul lui Gideon și astăzi avea să dea roade.

Când sosi în Gara Finlandeză, Saşenka nu zări niciun taxi. În tren nu se mai aflase nimeni, cu excepţia a două cucoane mai vârstnice, probabil profesoare pensionate, care discutaseră foarte serios dacă *Treizeci de lucruri abominabile*, romanul lesbian de dinainte de război al Lidiei Zinovieva-Annibal, era o expunere clasică a senzualităţii feminine sau mai degrabă o mizerie dezgustătoare şi necreştină.

Discuţia decursese iniţial politicos, dar când trenul sosi în Gara Finlandeză, cucoanele zbierau una la alta, ba chiar îşi spuneau cuvinte de ocară.

— Eşti o incultă, Olesia Mihailovna, e pornografie şi nimic mai mult!

— Ba tu eşti rece şi îngustă la minte, Marfa Constantinovna, n-ai trăit, n-ai iubit, n-ai simţit nimic.

— Măcar am frică de Dumnezeu!

— M-ai enervat aşa de rău, că am să fac o criză. Dă-mi pilulele.

— Ba nu ţi le dau, dacă nu recunoşti că vorbeşti tâmpenii…

Când auzi ecoul focurilor de armă deasupra oraşului, Saşenka nu putu decât să zâmbească.

În mod ciudat, în gară nu erau nici vagabonzi, nici copii orfani. Afară se înserase, dar străzile erau înţesate de oameni care alergau, unii cu arme în mâini. Începuse iarăşi să ningă, cu fulgi mari şi uscaţi ca boabele de orz; luna pe jumătate plină arunca o lumină gălbuie, macabră. Saşenkăi îi trecu prin minte că oamenii păreau ciudat de umflaţi, dar curând realiză că mulţi dintre ei îmbrăcaseră câte două paltoane sau mesade, pentru a se proteja de bicele cazacilor. Un muncitor de la una din marile uzine metalurgice îi spuse că la Podul Alexandru situaţia era încordată, dar Saşenka nu mai apucă să îi ceară amănunte, fiindcă se auziră focuri de armă şi toată lumea o luă la fugă, fără să ştie de ce. O muncitoare de la Uzinele Putilov îi spuse că la Podul Alexandru şi în Piaţa Znamenskaia se dăduseră lupte, că o parte dintre cazaci, anume Regimentul de Gardă Volînia, a întors armele împotriva poliţiei. Un beţiv bătrân susţinea sus şi tare că el e socialist, dar încercă să-şi strecoare o mână pe sub mantoul Saşenkăi. O atinse la piept, dar ea îi dădu o palmă şi fugi. Pe Podul Alexandru i se păru că vede cadavre de poliţişti. Tramvaiele nu circulau.

Porni încet spre casă, pe celebrele bulevarde, care acum erau înţesate de făpturi întunecate. Pe străzi ardeau focuri de tabără. Copii

dansau în jurul flăcărilor ca niște gnomi demonici. Un arsenal fusese luat cu asalt, iar muncitorii cărau acum puști. Sașenka merse mai departe, epuizată, dar vibrând de frică și emoție. Orice ar fi spus unchiul Mendel despre Revoluție, cert era că mulțimea nu se risipise încă de la primul semn de rezistență. Iarăși răsunară focuri de armă. Doi muncitori tineri o sărutară pe obraji și fugiră.

Pe Bulevardul Nevski dădu peste un grup de soldați.

— Fraților, surorilor, fiicelor, mamelor, propun să nu tragem în semenii noștri, striga un subofițer, iar uralele îi răspunseră: „Jos autocrația!“.

Sașenka încercă să-și găsească tovarășii, dar nu era nimeni nici în crâșmele vizitiilor, nici în locuințele conspirative de pe Nevski. Își continuă grăbită drumul, copleșită de o bucurie sălbatică. Asta era? O revoluție fără conducători? Unde erau cuiburile de mitralieră, cazacii, faraonii? Se auzi zgomotul asurzitor al unui motor. Oamenii înghețară și priviră în jur, cu fețe palide ca luna. Ce putea fi? Mare cât un dinozaur, un autoblindat Austin gri, cu un obuzier, cobora pe bulevard, aparent fără țintă, scrâșnind, accelerând la întâmplare și virând brusc. Mulțimea se feri din calea lui, când urcă pe trotuar și trecu peste un foc aprins chiar în fața magazinului Ieliseiev, pentru a opri în cele din urmă în dreptul unui grup de soldați.

— Știe careva să conducă dihania asta? strigă șoferul.

— Eu! răspunse un tânăr cu păr negru răvășit și ochi căprui luminoși, care sări în picioare. Am învățat în armată.

Era Vania Palițîn, tovarășul ei, muncitorul bolșevic. Sașenka alergă spre el să-i ceară indicații, dar el se cocoțase deja în autoblindat, care se urni cu urlete de motor și hurducăieli și dispăru apoi pe Nevski.

— Ești de partea Revoluției? o întrebă un băiat cu accent ucrainean, care avea nasul vânăt de frig și era îmbrăcat într-o manta militară.

Era pentru prima oară când cineva rostea acest cuvânt.

— Sunt bolșevică! răspunse Sașenka mândră.

Își căzură în brațe. Curând începu să adreseze și ea altora aceeași întrebare. În jurul ei, necunoscuți se îmbrățișau: un sergent-major încărunțit, un student polonez, o femeie grasă cu un șorț sub cojoc, un muncitor metalurgist în pantaloni de piele și cu unelte la brâu, până și o doamnă elegantă, într-un mantou din blană de focă. Pe măsură ce se apropia de casă, văzu derapând pe Nevski și în Bolșaia Morskaia automobile ticsite cu soldați care vânturau steaguri și puști.

Amețită de tumultul acestei nopți haotice, Sașenka nu-și putea lua

gândul de la Sagan. Ardea de nerăbdare să îi raporteze lui Mendel. Aflase numele trădătorului, câștigase în persoana lui Sagan un informator în interiorul Ohranei și trecuse examenul de maturitate în arta conspirației. Acum îi putea încredința liniștită unui alt tovarăș conducerea agentului lor dublu. Misiunea ei se încheiase și acum, departe de Sagan și de efectul pe care îl avea asupra ei, Sașenka se simțea ușurată. Partidul va fi mulțumit.

Se strădui să-și amintească unde se mai aflau și alte locuințe conspirative ale Partidului. Încercă la numărul 106 de pe Bulevardul Nevski. Nimeni. Încercă la numărul 134. Poarta era descuiată. Se năpusti pe scări în sus, cu toate simțurile treze. Ușa tocmai se deschidea și dinăuntru tună glasul lui Mendel.

— Ce facem? urla el.

— Habar n-am, răspunse Șliapnikov, care purta o haină vătuită. Nu sunt sigur…

— Să m-m-mergem la locuința lui Gorki, propuse Molotov, scărpinându-și fruntea bombată. Va ști el ceva…

Șliapnikov dădu din cap și deschise ușa larg.

— Asta e, spuse Sașenka cu un glas pițigăiat, care parcă nu era al ei. Revoluția.

— Nu te apuca să dai tu lecții Comitetului, tovarășă, răspunse Șliapnikov, în timp ce el și Molotov coborau tropăind pe scări. Ești o copilă.

Mendel rămase în urmă.

— Cine se află la conducere? întrebă Sașenka. Unde e tovarășul Lenin? Cine se află la conducere?

— Noi! răspunse Mendel zâmbind. — Lenin e la Geneva. Noi suntem conducerea Partidului.

— M-am întâlnit cu Sagan, șopti ea. Verezin, paznicul de la Regimentul de Cavalerie de Gardă, e trădătorul. Dar nu cred că mai contează acum!

— T-t-tovarășe! strigă Molotov de jos și bâlbâielile lui reverberară în casa scării.

— Trebuie să plec, spuse Mendel. Du-te și caută-i pe tovarăși și în celelalte locuințe. La Palatul Taurid are loc o întrunire. Spune-le să vină mai târziu acolo.

Mendel coborî șontâcăind și Sașenka rămase singură.

Ieși în Nevski, cu gândul să se ducă acasă. Dar mâncă întâi o ciorbă și un colț de pâine neagră în crâșma vizitiilor, unde se înghesuiau acum muncitorii și vizitiii, fiecare relatând istorii despre haos, orgii, masacre,

foame și trădare, cu voci stridente, amețite de băutură, fără să-i asculte pe ceilalți. Prețurile la cărbuni și ovăz crescuseră de patru ori. Până și o farfurie cu ciorbă în crâșmă se scumpise de șapte ori. Pretutindeni erau agenți germani, trădători jidani și escroci.

Sașenka vârî câțiva bănuți în flașneta automată, care începu să cânte, cu totul deplasat, „Dumnezeule, apără-l pe Țar“, ceea ce stârni hohotele de râs ale vizitiilor. Bezna cuprindea străzile. Din depărtare se auziră zgomote de parcă ar fi tușit niște lei în noapte. Un mârâit se transformă într-un vuiet asurzitor și făcu crâșma să se cutremure. La început, Sașenka nu înțelese ce era — dar pe urmă își dădu seama că, în timp ce ea mâncase, crâșma fusese înconjurată de o mare neagră de oameni. Mulțimea bloca străzile. Împușcături se auzeau de departe și un fum trandafiriu se înălța pe fundalul cerului stins: ardea închisoarea Krestîi.

Mergând pe Bolșaia Morskaia, Sașenka zări un soldat și o fetișcană, care se sărutau rezemați de un zid. Nu le văzu fețele, doar faptul că bărbatul își vârâse mâna pe sub fusta fetei, mai sus de marginea ciorapilor, iar aceasta îi deschidea șlițul de la pantaloni. Un picior al fetei se înălță spre șoldul bărbatului, cum se înalță noaptea podurile de peste Neva. Fata icnea și se zvârcolea. Sașenka se gândi la Sagan și la plimbarea lor cu sania și grăbi pasul.

În fața Hotelului Astoria, niște soldați voiau să fure un Rolls-Royce și îl snopeau în bătaie pe șoferul în uniformă al acestuia. Paznicul, un ofițer și un jandarm ieșiră în fugă din hotel, strigând la ei. Soldații îi împușcară cu sânge rece pe ofițer și pe jandarm, după care automobilul o luă din loc claxonând.

În clipa aceea, un bărbat bărbos trecu clătinându-se pe lângă ea, cântând „Privighetoare, privighetoare“, la braț cu o blondă în mantou de blană. Sașenka îi recunoscu pe Gideon și contesa Loris. Se bucură să vadă persoane cunoscute și dădu să se repeadă în urma lor, când văzu cum o prinde Gideon pe Missy de fese, o trage într-un intrând și începe să o sărute pătimaș.

O salvă îi distrase Sașenkăi atenția. Niște siluete se cățărau pe fațada Palatului Mariinski și încercau să doboare vulturul cu două capete al Romanovilor.

Trupul neînsuflețit al jandarmului rămăsese întins pe stradă, cu brațele și picioarele depărtate, cu burta albă ieșită deasupra pantalonilor, ceea ce-l făcea să semene cu un pește mort. Sleită de puteri, Sașenka trecu peste el și se grăbi să parcurgă Bulevardul Nevski, îndreptându-se spre Palatul Taurid.

— De ce stați toți grămadă acolo? strigă Ariadna din capul scărilor, elegantă cu coafura ei înaltă și rochia din șantung de mătase, cu volane.

Când începu să coboare, fețele valetului Leonid, ale celor doi șoferi și ale fetelor în casă se ridicară spre ea.

— Nu ați aflat, baroneasă? întrebă Pantelimon, întotdeauna cel mai îndrăzneț, cu mustața lui îngrijită, părul dat cu briantină și bărbia ascuțită împinsă trufaș înainte.

— Ce să aflu? Vorbește!

— S-a constituit un Soviet al muncitorilor la Palatul Taurid, spuse Pantelimon agitat, și se spune că…

— Asta a fost ieri, îi tăie vorba Ariadna. Treceți, vă rog, la treabă.

— Și oamenii spun că… a abdicat Țarul! continuă Pantelimon.

— Prostii! Nu răspândi zvonuri, Pantelimoane. Du-te și curăță automobilul, replică Ariadna. Dacă ar fi fost adevărat, baronul ar fi aflat — e la Palatul Taurid!

În acel moment se deschise ușa și Zeitlin intră grăbit, o apariție impunătoare în paltonul lui negru, până în pământ, cu guler din blană de castor, cu căciula de blană pe cap. Ariadna și servitorii se uitau la el cu gurile căscate, de parcă el ar fi fost singurul în măsură să răspundă la marea întrebare a epocii.

Zeitlin își aruncă voios căciula în cuier. Părea mult mai tânăr și chipul lui exprima încredere. Poftim! gândi Ariadna, Țarul are totul sub control. Ce tâmpenii vorbesc servitorii! Niște proști! Țărani!

Zeitlin se sprijini în baston și își înălță capul spre Ariadna, ca un tenor italian pe cale de a interpreta o arie.

— Am noutăți, anunță cu glasul tremurând de emoție.

Poftim! Cazacii păzesc străzile, nemții se retrag, lucrurile vor reveni pe un făgaș normal, ca de fiecare dată, decise Ariadna în gând. Trăiască Țarul!

Pe rând se iviră și Lala, care cobora scările, Șifra, din Culoarul Negru și, din bucătărie, Delphine, bucătăreasa, cu veșnica picătură atârnând de vârful nasului.

— Țarul a abdicat, spuse Zeitlin. Întâi în favoarea Țareviciului, pe urmă în favoarea fratelui său, Marele Duce Mihail. Prințul Lvov a format un guvern nou. Toate partidele politice au fost declarate legale. Asta e! Intrăm într-o eră nouă!

— Țarul nu mai e! zise Leonid și își făcu întâi semnul crucii, pe

urmă izbucni în plâns. Tătuca — a abdicat!

Pantelimon rânjea obraznic, răsucindu-și mustața cu două degete și fluierând printre dinți. Slujnicele păliră.

— Vai mie! murmură Șifra. Se prăbușesc tronuri ca în Apocalipsă.

— Cine urmează? George al V-lea? întrebă Lala. Ce se va întâmpla cu mine aici?

Delphine începu să plângă și eterna picătură se desprinse din lăcașul ei confortabil și căzu pe pardoseală. Toți ai casei așteptau de douăzeci de ani istoricul eveniment și acum, când în sfârșit se produsese, nimeni nu îl observă.

— Haide, Leonide, spuse Zeitlin și îi oferi valetului batista sa de mătase, un gest pe care cu o săptămână în urmă nu l-ar fi făcut, după cum observă Ariadna. Veniți-vă în fire. În casa mea, nimic nu se va schimba. Ia-mi paltonul. La cât se servește prânzul, Delphine? Sunt lihnit.

Ariadna își încleștă degetele în jurul balustradei de marmură și privi cum îi trag servitorii lui Zeitlin cizmele din picioare. Țarul nu mai era. Ea crescuse cu Nicolae al II-lea și acum, când nu mai era, se simțea dezrădăcinată.

Zeitlin urcă scările câte două, sprinten ca un tinerel. O urmă pe Ariadna în dormitorul ei și o sărută atât de energic pe buze, încât ea simți că amețește. Pe urmă stătură de vorbă despre Noua Rusie. Mulțimea era încă dezlănțuită. Sediul poliției fusese incendiat, polițiști și informatori erau uciși, soldați și bandiți goneau pe străzi cu automobile și autoblindate furate, trăgând focuri de armă în aer. Fostul Țar ar fi vrut să se întoarcă la Țarskoe Selo, dar fusese arestat. Curând va fi însă reunit cu soția și copiii săi — nu vor păți nimic. Marele Duce Mihail va refuza tronul.

Zeitlin era încântat, după cum îi spuse soției sale, fiindcă mulți dintre amicii lui de la cadeți și octombriști fuseseră cooptați în cabinetul prințului Lvov. Războiul va continua, el primise deja de la noul ministru de război o comandă nouă de puști și obuziere. Cât despre Sașenka, se dovedise că era încă bolșevică. O văzuse la Palatul Taurid împreună cu tovarășii ei, o șleahtă de fanatici, dar așa erau tinerii.

— Pricepi, Ariadna? Suntem republică. În Rusia e un soi de democrație.

— Ce se va întâmpla cu Țarul? întrebă Ariadna buimacă. Ce se va întâmpla cu noi?

— Cum adică? replică Zeitlin binedispus. Unele lucruri se vor schimba, desigur. Polonezii și finlandezii își cer independența, dar nouă ne va merge bine. Ni se deschid oportunități noi. De fapt, când mă aflam

la Palatul Taurid, am stat de vorbă cu...

Ariadna nu îl mai asculta pe Zeitlin, care continuă să îndruge ceva despre miniștri noi și comenzi grase, după care aruncă o privire pe cadranul ceasului său din aur și coborî în cabinet, pentru a da telefoane. Ca în transă, Ariadna ieși după el și îl văzu coborând. Pe urmă îi auzi „Scaunul de trap".

Leonid se grăbi să deschidă ușa. Sașenka intră în vestibul, palidă și exaltată, într-o bluză simplă și o fustă gri, cu părul prins într-un coc urât, fără pic de fard în obraji. Ariadna era dezamăgită de fiica ei. De ce se îmbrăca oare ca o profesoară din provincie? În ce hal arăta copila! Mai și puțea — a fum, ciorbă, oameni, plebea care vagabonda pe străzi. Până și o bolșevică avea nevoie de pudră și ruj. Și de ce refuza să poarte rochiile noi de la Cernîșev? O rochie cumsecade i-ar fi dat o înfățișare mult mai civilizată.

Dar Sașenka avea un aer triumfător, radia de-a dreptul.

— Bună ziua, mamă! îi strigă Ariadnei, dar imediat, în timp ce își zvârlea cât colo mantoul și cizmele, începu să răspundă la întrebările Lalei și servitorilor.

Agitată, îi informă că Sovietul Muncitorilor și Soldaților se întrunise deja, că unchiul Mendel făcea parte din Comitetul Executiv. Și că unchiul Gideon se afla și el acolo, scria un articol despre toate acestea, iar amicii lui, menșevicii, erau majoritari în Soviet.

Pe Ariadna nu o interesa toată vorbăria aceea despre politică, observă doar că Sașenka era nedormită. Avea ochii roșii, mâinile îi tremurau de la prea multă cafea și exaltare. Dar acum, când studia chipul însuflețit al fiicei ei, o vedea cu alți ochi. Se făcuse parcă mai puternică și mai frumoasă, ca o larvă care se hrănește din trupul mamei. Era plină de viață, în vreme ce ea, Ariadna, avea sufletul pustiit. Înăbușindu-și dorința de a plânge, aceasta se retrase în camera ei.

Simțindu-se nu atât calmă, cât mai degrabă calmată, Ariadna măsură o doză din tonicul cu opiu al doctorului Gemp și o înghiți. Dar de data aceasta nu-și făcu efectul. Își simțea brațele și picioarele grele, parcă ar fi înotat în melasă. Pământul părea să se rotească mai încet, aproape stătea în loc. Timpul devenise chinuitor.

Se întinse pe divan. Vestea care îl întinerise pe soțul ei și o înfrumusețase pe fiica ei nu o putea bucura pe Ariadna, o făcea doar să se simtă mai bătrână. Pământul de sub picioare începuse să se clatine. Țarul nu mai era, Rasputin fusese ucis, Zeitlin vorbise despre divorț — dar cel mai mult o tulbura strălucirea plină de bucurie a Sașenkăi. Se juca de-a politica oamenilor mari, își lua părinții în derâdere. Avea o misiune în

viață. Dar ea, Ariadna, ce mai avea? De ce era Sașenka fericită? De ce era atât de mulțumită? Ceasul ticăia tot mai încet. Îi aștepta fiecare bătaie, dar trecea o veșnicie și când în sfârșit se auzea, era ca dangătul unui clopot îndepărtat.

În copilărie, când trăise la Turbin, știuse că Țarul nu era prietenul evreilor, dar evreii fuseseră convinși că fără Țar le-ar merge și mai rău. Țarul era undeva departe și le făcea mult rău evreilor, până și rușilor, chiar dacă intențiile lui nu erau poate chiar atât de rele. Dar Țarul îi apărase pe evrei de cazaci, de moșieri, de antisemiți și pogromiști. Acum, când el nu mai era, cine avea să-i mai apere? Cine avea să le poarte de grijă? Ariadna tânji brusc după îmbrățișarea mamei ei, a mamei pe care o ignorase atâta timp. Miriam se afla în aceeași casă cu ea, la fel și tatăl ei — dar la fel de bine s-ar fi putut afla pe o altă planetă. Pentru a ajunge la ei, i-ar fi trebuit o veșnicie.

Zgomotele treburilor zilnice din casă se auzeau înăbușit. Ea nu avea nimic de făcut și golul acesta era etern. Lumea era scăldată în sânge, așa cum o avertizase Rasputin că se va întâmpla; pe străzile din Piter domnea anarhia. De afară pătrundeau până la ea tropote, claxoane, urale, împușcături. Sunetele acestea nu însemnau nimic; totul își pierduse sensul. Totul, până și rochia ei stacojie, până și safirele ei, devenise cenușiu.

Se ridică oftând de pe divan și se îndreptă spre camera Sașenkăi. Își dădu seama că nu îi mai trecuse pragul de ani de zile.

34

Baronul Zeitlin se afla în cabinetul său și își zgâlțâia energic „scaunul de trap“, cu un trabuc între dinți. Era convins că se va adapta la noua lume, ba chiar simpatiza în oarecare măsură cu socialiștii. Planuri noi îi asaltau mintea. Din vestibul auzi glasul Sașenkăi și își aminti cât de puțin o înțelesese până acum. Trebuia să-și dea mai multă osteneală — altfel, ar fi putut să o piardă.

— Draga mea Sașenka!

Ea dădu buzna în cabinetul său, gâfâind, dar refuză să se așeze.

— Întâmplările ultimelor zile sunt de necrezut. Dar viața merge mai departe. Când îți vei începe studiile?

— Studiile? Suntem mult prea ocupați pentru a studia. Te-am mințit, tată, în legătură cu opiniile mele politice, fiindcă am fost nevoită să o fac. Noi, bolșevicii, trăim după anumite reguli. Eu am făcut ce trebuia să fac.

Chipul ei avea o expresie fermă, oarecum agresivă.

— E în regulă, Sașenka, înțeleg, spuse Zeitlin, deși nu înțelegea.

Dădea vina pe sine pentru transformarea fiicei sale într-o răzbunătoare fără credință în Dumnezeu. Îl mințise și se îndepărtase de familia ei. Dar el însuși o învățase să nu respecte religia și acesta era acum rezultatul. Dar nu era momentul să se certe.

— Mama ta credea că ai un iubit.

— Ce absurditate! Ea abia dacă știe cine sunt eu. Lucrez acum pentru ziarul *Pravda*, sunt persoana lor de contact cu Comitetul din Petrograd și Sovietul.

— Dar trebuie să-ți reiei studiile. Revoluția e pe cale de a se sfârși, Sașenka. Guvernul…

— Tată, Revoluția abia a început. Există exploatatori și exploatați. Și nimic la mijloc. Guvernul e doar o fază burgheză trecătoare în marșul către socialism. Țăranii trebuie să capete pământ, muncitorii, drepturi egale. Soldații primesc acum ordine de la deputații Sovietului Muncitorilor și Soldaților. — Aproape zbiera la el, cu o atitudine sfidătoare, care o făcuse să se îmbujoreze, cu degetele încleștate de brațele lui. — Va mai exista o singură fază de depravare capitalistă și pe urmă toată această putreziciune, toți cei care sug sângele poporului — și tu, tată, da, și tu — vor fi rași de pe fața pământului. Pe străzi va curge sânge. Eu te iubesc, tată, dar noi, bolșevicii, nu avem familie și iubirea mea nu are nicio valoare în fața istoriei.

Zeitlin se oprise din trap. Își privi fiica, drăgălașii ei pistrui și ochii stropiți cu auriu — era consternat.

Tăcere. Un pocnet se auzi de undeva din casă.

— Ai auzit? întrebă Zeitlin și își scoase trabucul din gură. Ce a fost asta?

— Cred că s-a auzit de sus.

Tatăl și fiica ieșiră în vestibul și de acolo, fără să știe nici ei de ce, o luară la fugă pe scări în sus. Leonid stătea în capul scărilor, Lala era pe palier. Toți se uitau la ușa de la camera Ariadnei. Lui Zeitlin îi îngheță inima în piept. Se năpusti spre ușă.

— Ariadna! strigă și bătu în ușă.

Servitorii se holbară înăuntru. Ariadna zăcea goală pe divan. Mauserul, care încă mai fumega, se odihnea negru și diform pe burta ei. Pe pielea albă ca zăpada, sângele roșu aprins se scurgea de pe piept și picura de acolo pe covor.

35

Sașenka stătea la fereastra locuinței conspirative din strada Gogol, nu departe de Ministerul de Război, și fuma o țigară, privind peste Neva înghețată la Fortăreața Petru și Pavel. Era întuneric, dar cerul avea o nuanță artificială de violet, ca o scenă de teatru luminată din spate de un reflector. Lampa din vârful turnului bisericii din Fortăreață se legăna domol în bătaia vântului.

Muncitorii ocupaseră Fortăreața. Mai demult, Mendel și Troțki fuseseră închiși în bastionul Trubețkoi, dar cu o zi înainte, toți deținuții fuseseră eliberați. Era seara devreme și pe străzi era încă același tumult. Mulțimi agitate, dar inofensive încercau să doboare ultimii vulturi ai Romanovilor. Sediul Ohranei era în flăcări.

Visele Sașenkăi se împlineau, dar ea se simțea ca anesteziată. Umbla pe străzi fără să vadă, fără să audă toate lucrurile memorabile care se petreceau. Mamei ei îi reușise imposibilul: eclipsase Revoluția Rusă. Oamenii se loveau de Sașenka. Cineva o îmbrățișă. Vania Palițîn îi strigă numele dintr-un automobil cu blazonul Romanovilor pe portiere, plin de membri ai Gărzilor Roșii, care trecu în viteză pe lângă ea.

În locuință era prea cald. Nu-și scosese nici mantoul, nici căciula și acum transpira. De ce venise oare aici? Într-un loc pe care își jurase să nu-l mai revadă. Încercase să-l alunge pe Sagan din mintea ei; aparținea trecutului și acum se afla probabil la Stockholm sau undeva în sud. Și totuși, venise aici, în locuința aceasta familiară, să-l aștepte pe cel căruia se obișnuise să-i facă confidențe despre mama ei.

Auzi un zgomot și se întoarse fără grabă. Căpitanul Sagan, încă în uniformă de jandarm, dar palid și nedormit, stătea cu un pistol Walther îndreptat asupra ei. Acum își arăta vârsta, ba chiar părea mai bătrân.

Câteva clipe nu rostiră niciun cuvânt. El își vârî apoi pistolul în toc și se apropie de ea mut. Se îmbrățișară. Sașenka îi era recunoscătoare că venise.

— Am niște coniac, spuse el, și samovarul e deja încins.

— De când ești aici?

— De noaptea trecută. N-am știut unde să mă duc. La mine acasă se iviseră niște muncitori și nevastă-mea a dispărut. Trenurile nu mai circulă. N-am știut unde să mă duc și atunci am venit aici. Sașenka, vreau să-ți spun ceva ce te va surprinde. Lumea mea — tot ce mi-a fost de preț — a dispărut peste noapte.

— Spuneai că nu se va întâmpla una ca asta.

— Soarta mea e în mâinile tale. Poți să mă predai. Eu am crezut în Imperiul Rus. Și totuși, ce ți-am spus eu despre mine este adevărat.

Sagan scoase la iveală o sticluță de coniac armean ieftin și umplu două pahărele. Îi oferi unul Sașenkăi și pe celălalt îl goli el dintr-o sorbitură. Ea își scoase mantoul și căciula.

— Dar tu de ce ai venit aici? o întrebă. Mă gândeam că vei sărbători.

— Am sărbătorit. Și după aceea s-a întâmplat ceva cumplit. Mergeam spre Palatul Taurid și când am trecut pe lângă căsuța paznicului, am bătut în ușă. Era descuiată. Paznicul — îl mai știi pe paznic, pe Verezin? — zăcea întins pe jos, mort, împușcat în cap. Și de acolo m-am dus la Soviet, să-mi întâlnesc tovarășii.

— Le-ai spus că e un trădător?

Ea dădu din cap.

— Și te miri că l-ai găsit mort?

— Nu, nu mă mir. M-a șocat poate puțin. Dar asta e Revoluția, nu-i așa? Când tai lemne, sar așchii.

— Dar spuneai că s-a întâmplat ceva cumplit.

— Mama și-a tras un glonț în piept.

Sagan încremeni.

— Îmi pare atât de rău, Sașenka? A murit?

— Nu, dar e pe moarte. Se spune că femeile frumoase nu se împușcă în cap. Mi-a găsit Mauserul, Mauserul pe care mi-l dăduse Partidul, sub saltea. De unde știuse că e acolo? Cum de l-a găsit? Doctorii sunt la ea.

Sașenka făcu o pauză și încercă să-și controleze respirația.

— Ar fi trebuit să mă duc la ziar și, în schimb, m-am trezit aici. Fiindcă aici… cu tine… am stat atât de des de vorbă despre ea. O uram. Nu i-am spus niciodată cât…

Izbucni în plâns și Sagan o luă în brațe. Părul lui mirosea a fum, din gura lui venea un damf de coniac. Dar simplul fapt că îi vorbise despre mama ei avusese darul de a o liniști. Îmbrățișarea lui îi făcea bine și îi dădea, în mod ironic, puterea de a se distanța de el.

— Sașenka, spuse el, strângând-o de umeri, vreau să-ți spun ceva. Mi-am făcut datoria, dar nu ți-am spus cât de mult am ajuns să… să te îndrăgesc. Nu mai am pe nimeni. Sunt…

Sașenka împietri.

— Ești mult mai tânără decât mine, dar cred că te iubesc.

Ea se dădu un pas înapoi. Era conștientă că avusese nevoie de el, dar nu de bărbatul care o sărutase în zăpadă, ci mai degrabă de un

confident. Dar nevoia lui de ea, disperarea pe care o emana el acum, o respingea și acest spectru al regimului răsturnat o înspăimânta. Simțea nevoia să se îndepărteze de el.

— Nu poți să mă abandonezi, țipă el, după cuvintele pe care tocmai ți le-am spus.

— Nu ți le-am cerut, niciodată.

— Nu poți să pleci…

— Trebuie să plec, răspunse ea și, simțind că se produce o schimbare cu el, se grăbi să ajungă la ușă.

El o ajunse din urmă. O prinse de mijloc și o trase spre divanul unde ea șezuse atâtea nopți și îi vorbise despre poezie și despre părinții ei.

Sașenka îl lovi cu pumnul în față.

— Dă-mi drumul, zbieră. Ce vrei?

Dar el o înșfăcă de mâini și o trânti pe divan și, în timp ce se lupta cu ea, își aduse fața lunguiață și slabă, lac de sudoare și cu urme de salivă în colțurile buzelor, înspăimântător de aproape de a ei. Își vârî o mână sub fusta ei și, rupându-i ciorapii, o forță între coapse. Pe urmă își duse mâna la pieptul ei, îi smulse nasturii de la bluză, trase de lenjeria ei de corp și îi apucă sânii.

Sașenka se răsuci brusc, își eliberă mâinile și îl lovi în nas. Sângele lui o stropi pe față, dar greutatea lui o împiedica să se ridice de pe divan. Dar cumva reuși să-i scoată pistolul Walther din toc și îl lovi în falcă. Auzi cum se izbește metalul de dinți, os și carne, și văzu cum se prelinge sângele lui pe degetele ei.

El se rostogoli de pe ea, iar Sașenka sări în picioare și se năpusti spre ușă. O deschise cu o mișcare bruscă și mai apucă să-l vadă cum se chircește pe divan, hohotind de plâns ca un copil.

Nu se opri din fugă decât jos, în fața clădirii. Se refugie într-o crâșmă subterană, plină de soldați beți, care își ațintiră îngroziți privirile asupra ei și, înșfăcându-și puștile cu baionete, se oferiră să omoare pe oricine se atinsese de ea. În baie își spălă sângele de pe față. Simțea în gură, în nas, pretutindeni, gustul metalic al sângelui lui Sagan și încercă să îl alunge cu apă, dar nu reuși și îi veni să vomite. Ieși din baie, luă paharul de votcă pe care i-l oferea unul dintre soldați și îl dădu peste cap. Îi alungă puțin senzația de greață și treptat începu să se liniștească.

Afară, pe străzi, era încă zarvă. O serie de împușcături se auziră dinspre Bulevardul Nevski. Linșau hoții de buzunare. Cete de dezertori și bandiți beți cutreierau străzile. Sașenka se gândi că Sagan va vrea să plece din locuință și, drept urmare, se ascunse într-un intrând și urmări de acolo ușa clădirii. Capul îi bubuia și gustul sângelui, de care tot nu

scăpase, îi provocă din nou greață. Tremura. Făcuse toate acestea pentru Partid și acum se terminase. Își spuse că ar trebui să se simtă triumfătoare — căci ieșise victorioasă din Jocul Suprem, Sagan și stăpânii lui fuseseră înfrânți, iar faptul că o atacase nu reflecta decât starea lui de înjosire. Și totuși, nu simțea decât o rușine usturătoare și o furie sălbatică. Își imagină că se întoarce în locuință cu pistolul încredințat de către Partid și că îl execută ca spion al poliției. Dar se mulțumi să își caute țigările și își aprinse un Crocodil.

După vreo jumătate de oră, Sagan ieși în stradă și, în lumina aceea violetă artificială, Sașenka îi văzu fața tumefiată și însângerată, mersul de om înfrânt, făptura chircită. Sub căciula înaltă de astrahan, în uniforma ascunsă sub o manta soldățească, Sagan nu mai era altceva decât un omuleț cocoșat și sfrijit. Pe străzi forfoteau bărbați în haine vătuite, înarmați cu puști Berdan și pistoale Mauser, care mergeau cu pași împleticiți. Atmosfera nopții oscila între aclamațiile de triumf și o brutalitate sporită. Sagan parcurse strada Gogol, o luă pe câteva străduțe lăturalnice și traversă Bulevardul Nevski. Sașenka îl urmări și văzu cum îl înconjoară un grup de muncitori în fața Catedralei Maicii Domnului din Kazan. Îi vor trage poate o mamă de bătaie și îl vor pedepsi pentru ce mi-a făcut, gândi ea. Dar ei îl lăsară să treacă. Însă când se împiedică de o piatră de pavaj, îi zăriră uniforma.

— Un jandarm! Un faraon! Să-l arestăm! Un gunoi! Un ticălos! Să-l ducem la Soviet! Să-l închidem în bastion! O iei în freză, șobolane!

Îl încercuiră, dar Sagan reuși cumva să-și scoată pistolul. Trase un foc. Pentru a doua oară, Sașenka auzi acel pocnet oribil. Pe urmă văzu cum iau muncitorii la șuturi o grămadă prăbușită la pământ, înjurând, zbierând și agitând în aer puștile lor cu baionete. Urmări cu respirația întretăiată, dar totul se petrecea prea repede, pentru ca ea să înțeleagă cu adevărat.

Din cacofonia de lovituri și zbierete pătrunse până la ea glasul lui și apoi scâncetul unui animal rănit. Paturile de armă izbeau într-o materie moale și sunetele acestea spuneau totul. Printre ghetele și poalele hainelor muncitorilor, Sașenka văzu sângele sclipind pe uniforma lui de culoare închisă. Ce nu văzu însă era transformarea unei ființe umane într-o grămadă făcută terci pe caldarâm. Când totul se termină, freneziei îi urmă tăcerea, oamenii își dreseră glasurile, își neteziră hainele și plecară cu pași târșâiți. Nici ea nu mai rămase. Văzuse forța poporului în acțiune, judecata istoriei.

Dar acum nu mai avea sentimentul că ieșise învingătoare. Un val de tristețe și rușine trecu peste ea, izvorât din sentimentul că blestemele

ei abătuseră asupra lui oroarea. Întâi trupul neînsuflețit al lui Verezin și acum asta. Dar după lucrul *acesta* tânjise ea și acum trebuia să-l accepte. Revoluția era o stăpână nobilă. Mulți își vor pierde viețile în lupte, gândi ea, dar distrugerea unui om rămâne un lucru cumplit.

Se rezemă de o statuie din fața Catedralei Maicii Domnului din Kazan, cu lacrimi șiroindu-i pe obraji. Se terminase, dar nu cum sperase ea. Își dorea să nu-l fi cunoscut pe Sagan și își mai dorea ca el să fi pornit din acea stradă spre un exil sigur, îndepărtat.

Un glas tărăgănat și răgușit întrerupse tăcerea de mormânt din camera bolnavei.

— Ce spun ziarele? întrebă Ariadna.

Glasul familiar o sperie pe Sașenka. Mama ei nu mai scosese un cuvânt de câteva zile. Dormise doar, respirând greu, cu infecția făcând ravagii în pieptul ei, încât părea că nu se va mai trezi vreodată. Sașenka citea *Pravda*, organul Partidului, când Ariadna se trezi. Vorbi atât de limpede, încât Sașenka scăpă ziarul din mână și foile acestuia se răsfirară pe covor.

— M-ai speriat, mamă!

— Încă n-am murit, scumpa mea… sau da? Pute aici. Nu pot respira. Ce spun ziarele?

Sașenka ridică foile.

— Unchiul Mendel e în Comitetul Central al Partidului. Lenin e așteptat să se întoarcă de la o zi la alta.

Sașenka își ridică privirea și constată că ochii de catifea ai Ariadnei erau ațintiți asupra ei cu o căldură surprinzătoare. Se simți întâi nedumerită și apoi stânjenită.

— Când am intrat în camera ta, după atâta timp… începu Ariadna, dar Sașenka nu o înțelegea decât anevoie.

— Arăți mai bine, mamă.

Era o minciună, dar cine spune adevărul unui muribund? Sașenka voia să o liniștească pe mama ei.

— Te însănătoșești. Cum te simți, mamă?

— Mă simt… și Ariadna îi strânse mâna. Sașenka i-o strânse și ea. Privirea Ariadnei se încețoșă iar.

— Vreau să te întreb ceva, mamă. De ce ai… Mamă?

În clipa aceea intră în cameră doctorul Gemp, un bărbat îndesat, cu o scăfârlie trandafirie și lucioasă și acel aer monden și teatral, frecvent întâlnit la medicii din înalta societate.

— S-a trezit așadar? Ce a spus? întrebă el. Ariadna, ai dureri?

Sașenka îl urmări cum se apleacă deasupra Ariadnei și îi răcorește fruntea și ceafa cu o compresă rece. Îi desfăcu pansamentul de pe piept și inspectă, curăță și tamponă rana, care avea aspectul unui pumn de sânge coagulat.

La căpătâiul bolnavei se ivi și tatăl Sașenkăi. Arăta îngrozitor. Gulerul murdar și țepii cărunți care îi acopereau obrajii îi aminteau

Sașenkăi de un evreu bătrân din Zona de Rezidență.

— Își revine? Ariadna? Vorbește-mi! Te iubesc, Ariadna! spunea Zeitlin, în timp ce ea deschise ochii. Ariadna! De ce ai făcut asta? De ce?

În spatele lui se aflau părinții Ariadnei: Miriam, cu fața ei măruntă, uscățivă și ascuțită ca a unui șoarece, și rabinul din Turbin, în haină de gabardină, cu kippah pe cap și fața încadrată de o barbă de profet și perciuni lungi.

— Scumpa mea Silberkind, rosti Miriam cu un puternic accent polonezo-evreiesc, apucându-și nepoata de mâini și sărutând-o tandru pe umăr.

Dar Sașenka realiză cât de deplasați se simțeau cei doi bătrâni în camera Ariadnei. Deși îi mai trecuseră pragul, aruncau priviri bănuitoare spre șiragurile de perle, rochiile de seară, cărțile de Tarot și alifiile Ariadnei. Pentru ei, acesta era Templul Vițelului de Aur și eșecul a tot ceea ce visaseră ei pentru fiica lor.

Doctorul Gemp, un expert în tragediile tainice ale aristocrației — avorturi, sinucideri și dependențe, se uita la bătrânii evrei ca la niște leproși, dar reuși într-un final să schimbe pansamentul Ariadnei.

Ariadna arătă către părinții ei.

— Sunteți din Turbin? îi întrebă. Eu m-am născut în Turbin. Samuil, ar trebui să te bărbierești…

Trecură ore, nopți, zile. Cât stătu la căpătâiul bolnavei, Sașenka pierdu noțiunea timpului. Respirația Ariadnei era horcăită și chinuită, amintind de niște foale uzate. Fața ei era pământie și suptă. Îmbătrânise, se micșorase, se năruise. Zăcea cu gura deschisă, pieptul ei se ridica și cobora cu icneli, respira șuierat de la cheagurile de flegmă din plămâni. Nu mai avea pic de frumusețe sau vitalitate, ea, care fusese cândva o femeie pasională devenise acum un animal care tremura și tresărea.

Uneori, Ariadnei i se tăia respirația și atunci intra în panică. Sudoarea îi țâșnea din toți porii, îmbibând cearșafurile, degetele ei se încleștau de pat. Sașenka se ridica atunci de pe scaun și venea să o țină de mână. Brusc, simțea nevoia să-i spună atâtea lucruri mamei ei. Voia să o iubească, să fie iubită de ea. Era prea târziu?

— Mamă, sunt aici, lângă tine. Sunt eu, Sașenka! Te iubesc, mamă!

Chiar o iubea? Nu era sigură, dar gura ei rostea aceste cuvinte.

Doctorul Gemp sosi. Îi luă pe Zeitlin și Sașenka deoparte.

— Nu-ți face speranțe, Samuil! spuse medicul.

— Dar uneori se trezește! Vorbește… spuse Zeitlin.

— Rana s-a infectat și infecția s-a întins.

— Și-ar putea reveni, s-ar putea să… insistă Sașenka.

— S-ar putea, mademoiselle, răspunse doctorul Gemp cu un ton blând, în vreme ce servitoarea îi dădea pelerina neagră și pălăria de fetru. S-ar putea, în Țara Minunilor.

— Vrei să-ți citesc? auzi Ariadna a doua zi dimineața glasul fiicei ei.

— Nu e nevoie, îi răspunse, pot să mă ridic și să citesc singură.

O altă Ariadna se ridică din pat și pluti deasupra umărului Sașenkăi. Privi în jos și nu o recunoscu pe făptura din ceară, cu un pansament pe piept, care respira sacadat ca un câine bolnav. Părul ei era întins și unsuros, dar nu-i ceru Liudei ondulatorul — era pe moarte, nu mai încăpea nicio îndoială. Ariadna se întrebă dacă fusese deochiată, dacă era posedată de un dibuk sau dacă nu cumva își provocase singură toate aceste necazuri.

Se îndepărtă de realitate, plutind în vise fermecate. Zbura grațioasă prin încăpere. Ce viziuni avea! Se afla împreună cu Samuil într-o grădină cu fântâni șopotitoare și piersici zemoase. Era Grădina Edenului? Nu, erau păduri de mesteceni subțiri, argintii. Erau pădurile lui Zeitlin, care curând se vor transforma în paturi de armă în mâinile moarte ale soldaților ruși. Copacii deveniră balerine, întâi în tutuuri, pe urmă în pielea goală.

Deschise ochii. Se afla în dormitorul ei. Sașenka ațipise pe divan. Era noapte. O lampă lumina slab camera, dar nu era o lampă electrică. Samuil și doi evrei bătrâni, un bărbat și o femeie, vorbeau cu glas scăzut.

— M-am pierdut, rabbi, spunea Samuil în idiș. Nu mai știu cine sunt. Nu sunt nici evreu, nici rus. Nu mai sunt de mult nici un tată bun, nici un soț bun. Ce să fac? Să-mi pun filacterele și să mă rog ca un evreu credincios sau să devin socialist? Credeam că mi-am pus viața în ordine și acum…

— Ești doar un om, Samuil, îi răspunse înțeleptul cu barbă.

Ariadna recunoscu acel glas. Îi aparținea tatălui ei. Ce glas frumos, atât de profund și înțelegător. Îl va blestema oare pe Samuil și îl va numi un păgân? se întrebă Ariadna.

— Ai făcut lucruri rele și lucruri bune. Ca noi toți, continuă tatăl ei.

— Și atunci ce să fac?

— Fă numai bine. Nimic rău.

— Pare atât de simplu.

— E un lucru foarte dificil, dar măreț. Nu-ți face rău. Și nu face nici altora rău. Iubește-ți familia. Cere-I îndurare lui Dumnezeu.

— Dar nici măcar nu știu dacă mai cred în El.

— Crezi. Altfel nu ai pune asemenea întrebări. Noi toți păcătuim. Trupul păcătuiește în lumea aceasta. Dacă nu am avea opțiuni, bunătatea ar fi lipsită de sens. Sufletul este puntea între lumea aceasta și cea de

dincolo. Dar totul face parte din lumea lui Dumnezeu. Și pentru tine, și pentru sărmana, scumpa noastră Finkel, îndurarea lui Dumnezeu este aici, așteaptă. Doar atât trebuie să înțelegi.

Cine era oare Finkel? se miră Ariadna. Ah, bineînțeles, era numele ei adevărat. Tatăl ei și mama ei, cu perucă pe cap, îi păreau într-o clipă niște personaje ridicole de satiră, dar imediat apăreau la fel de neprihăniți ca preoții din Templul lui Solomon.

— Dar Ariadna? întrebă Samuil.

— Sinucidere.

Tatăl ei scutură din cap. Mama ei începu să plângă.

— E vina mea, spuse Samuil.

— Tu ai făcut mai multe pentru ea decât noi, mai multe decât oricine, spuse tatăl ei. Noi am dezamăgit-o, ea ne-a dezamăgit. Dar o iubim. Dumnezeu o iubește.

Ariadna era mișcată; simțea afecțiune pentru părinții ei, dar nu iubire. Ea nu mai iubea pe nimeni. Erau personaje din viața ei, cu fețe și glasuri familiare, dar ea nu-l mai iubea pe niciunul.

Se simțea ușoară ca un fulg, curentul de aer o purta încolo și-ncoace. Trupul ei zăcea în pat, horcăind și șuierând. Îl privea cu interes, dar nu mai avea nicio legătură cu funcțiile lui mecanice. Doctorul Gemp intră în încăpere și își zvârli pelerina neagră cât colo, ca un toreador. Ariadna simți cum i se tamponează fruntea, i se schimbă pansamentul, i se injectează morfină, i se umezesc buzele cu ceai cald și dulce. O durea stomacul, intestinele ei chiorăiau, pumnul încleștat din pieptul ei palpita în jurul unui singur glonț, pe care ea însăși, cu mâna ei, îl înfipsese acolo. Lucrul acesta de pe pat — trupul pe care îl recunoștea ca fiind al ei — nu avea mai multă importanță decât o pereche de ciorapi cu firele fugite, niște ciorapi cândva buni, dar acum un obiect pe care-l puteai arunca la gunoi fără să stai pe gânduri.

Tatăl ei se ruga cu voce tare, psalmodia cu un glas profund și melodios, care o umplea pe Ariadna de o bucurie dezinteresată. Era cântecul unei privighetori, afară, în grădină. Dar când îi privi fața, era tânăr, cu barba roșcată, chipul ferm și luminos. Și mama ei era acolo, plină de viață, mai tânără chiar decât el. Nu purta perucă, ci își împletise părul lung și blond în două cozi și îmbrăcase o rochie de fetișcană. Și bunicii ei erau acolo, mai tineri decât ea. Soțul ei era un adolescent. Sașenka era o copiliță. Acum, toți puteau fi frații și surorile ei.

Cântările rabinului o purtară înapoi la Turbin, cu treizeci de ani în urmă. Tatăl ei și ceaușul ieșeau din casa de studiu; mama ei gătea găluște și tăiței cu șofran, scorțișoară și cuișoare. Ariadna le dădea încă de pe

atunci bătăi de cap. Refuzase să se mărite cu fiul rabinului din Moghilevski, fusese văzută stând de vorbă cu un băiat, un evreu lituanian, care nici măcar nu purta perciuni — și se întâlnise cu un ofițer rus în pădurea din apropierea cazărmii. Era încântată de uniforma lui, de nasturii aurii, de cizmele și epoleții lui. Nimeni nu știa că îl sărutase nu doar pe evreul lituanian, ci și pe tânărul rus, că băuse coniac cu ei, care îi făcuse sângele să fiarbă, că mâinile lor îi exploraseră tot corpul, că pielea ei se înfiorase sub mângâierile lor. La popotă, ofițerul rus se lăudase probabil și râsese cu amicii lui: „Nici nu bănuiți peste ce am dat eu azi în pădure. O evreică proaspătă ca o picătură de rouă…“

Eram prea frumoasă pentru curtea rabinului din Turbin, își spuse Ariadna. Eram un păun într-un coteț de găini. Dar acum se întorcea fericită la Turbin. Sau, mă rog, trecea pe acolo în drum spre altundeva. Ce scria în Cartea Vieții despre ea?

Dar când reveni în zbor în dormitorul ei, unde se adunase întreaga familie, și reintră în corpul ei, își dădu seama că nu mai era dormitorul ei, că Sașenka nu mai era fiica ei, că Miriam nu mai era mama ei — nici ea nu mai era Ariadna Finkel Barmakid, baroneasa Zeitlin. Era altceva și nu mai simțea decât bucurie.

Sașenka remarcă prima.

— Tată, exclamă ea, uite! Mama zâmbește.

— S-a dus, spuse Miriam și luă mâna fiicei ei.

— Vai de cel care supraviețuiește propriului său copil, spuse rabinul încet și începu să se roage pentru fiica lui. Sașenka se simțea în oarecare măsură împăcată cu mama ei, dar tatăl, care moțăise pe divan, se trezi și se aruncă, plângând în hohote, peste trupul neînsuflețit.

Unchiul Gideon, care lucra acum pentru ziarul lui Gorki *„Viața nouă“* și cocheta deopotrivă cu menșevicii și bolșevicii, așteptase pe culoar. Năvăli acum în cameră și îl ridică pe Zeitlin de pe trupul Ariadnei. Fiind puternic ca un urs, îl trase pe baron afară din cameră și îl așeză pe un scaun.

Doctorul le ceru tuturor să iasă. Îi închise Ariadnei gura și ochii și îi chemă înapoi:

— Veniți acum să o vedeți.

— E… frumoasă iar, șopti Sașenka. Dar nu mai e nimeni acolo.

Într-adevăr, Ariadna nu mai era o epavă tremurând, ci redevenise la fel de frumoasă ca în tinerețe. Avea o expresie senină, cu pielea ei albă și drăgălașul nas cârn, cu buzele ei senzuale întredeschise, ca și cum ar fi așteptat să fie sărutată de vreun tânăr ofițer focos.

Așa am s-o păstrez în amintire, își spuse Sașenka. Câtă frumusețe. Și totuși, un sentiment de nemulțumire și stingherealã nu-i dădea pace. Nu o cunoscuse niciodată cu adevărat. Mama ei fusese o străină pentru ea.

Și care era rolul ei în această dramă? Locul ei nu mai era aici. Cât timp Ariadna se aflase pe patul de moarte, Sașenka redevenise fiica ei. Tatăl ei, pe care nu-l tulburaseră revoluții, războaie, greve și abdicări, nici arestarea fiicei sau purtarea rușinoasă a fratelui, nici relațiile amoroase ale soției, care nu se lăsase intimidat de muncitorii din Petrograd, asasinii din Baku și antisemiții aristocrați, fusese doborât de această sinucidere, de această tragedie domestică. Își abandonase afacerile, nu-și semnase contractele, își neglijase relațiile și, pe parcursul câtorva săptămâni, își pierduse aproape în totalitate interesul pentru bani. Afacerile lui din Baku, Odessa și Tbilisi erau deja pe cale de a se nărui, căci azerii, ucrainenii și georgienii căutau să se desprindă din Imperiul Rus. Dar bărbatul acesta nebărbierit și îndoliat avea toate detaliile în minte și părea să se îndoiască acum de orice. Sașenka îl auzea bălmăjind și tânguindu-se. Avea senzația că și-ar putea pierde ambii părinți într-o singură zi.

Ea nu mai plângea, vărsase destule lacrimi în ultimele nopți, dar și-

ar fi dorit să afle de ce se împușcase Ariadna cu pistolul fiicei ei. Intenționase să o pedepsească astfel? Sau fusese pur și simplu prima armă care-i căzuse în mâini?

Sașenka rămase multă vreme la marginea patului, în timp ce oameni veneau să-și exprime condoleanțele și plecau iar. Gideon veni cu pași nesiguri și o sărută pe Ariadna pe frunte. Îi ceru doctorului să-i dea lui Zeitlin un calmant. Bătrânii evrei se rugau. Sașenka urmărea cum o câștigă Turbinul înapoi pe păcătoasa diavoliță din Sankt Petersburg.

Chipul Ariadnei își păstră surâsul, dar începu să se prăbușească. Obrajii se lăsară, nasul delicat, care vrăjise deopotrivă ofițeri de gardă și nobili englezi, deveni coroiat ca un nas evreiesc. Bunicul Sașenkăi acoperi trupul cu un lințoliu alb și aprinse două lumânări în sfeșnicele de argint de la capul patului. Miriam acoperi oglinzile cu pânză și deschise ferestrele. Fiindcă Zeitlin era ca paralizat, bătrânul rabin preluă controlul. Evrei ortodocși, pe care Revoluția îi eliberase și cărora le era acum îngăduit să vină în capitală, își făcură apariția, ca prin miracol, în această casă cât se poate de lumească. Se aduseră scaune joase pentru femei, pentru prima perioadă de doliu numită shiva.

Între rabini se încinse o dispută cu privire la soarta trupului neînsuflețit al Ariadnei. Sinuciderea reprezenta o încălcare a legilor lui Dumnezeu și, drept urmare, trupul nu putea fi înmormântat în pământ sfințit, ceea ce constituia o nouă tragedie pentru tatăl ei. Dar alți doi rabini care sosiseră îl întrebară pe doctorul Gemp ce o ucisese de fapt pe Ariadna. Infecția, răspunse acesta, nu glonțul. Datorită acestui tertip pragmatic și mărinimos, rabinului din Turbin i se îngădui să o îngroape pe fiica lui, Finkel, în cimitirul evreiesc.

Ultimii care trecură prin dreptul patului erau servitorii, șocați și derutați de prezența tuturor acestor evrei cu caftane, perciuni și pălării negre.

Sașenka știa că trebuia să se întoarcă la munca ei pentru ziarul bolșevic. De parcă l-ar fi invocat, ușa se deschise și Mendel, care trecuse o singură dată pe acolo, pentru zece minute, la câteva zile după ce se împușcase sora lui, se ivi șchiopătând, însoțit de doi tovarăși mai tineri: voinicul Vania Palițîn, în manta de piele și cizme, cu pistol la brâu, și Satinov, georgianul zvelt și viril, în haină marinărească și cizme. Aduseră o binevenită adiere de eră nouă în camera morții.

Mendel purta un cojoc lung și o șapcă proletară. Se apropie de pat, privi un moment cu răceală chipul surorii sale, clătină din cap și făcu apoi un semn părinților săi care plângeau.

— Mamă, tată! spuse cu vocea lui gravă. Îmi pare rău.

— Asta-i tot ce ai de spus? întrebă Miriam cu ochii scăldați în lacrimi. Mendel?

— Ai pierdut destul timp aici, tovarășă Zeitlin, se adresă Mendel cu un ton răstit Sașenkăi. Tovarășul Lenin a sosit azi-noapte la Gara Finlandeză. Am o slujbă pentru tine. Strânge-ți lucrurile și hai să mergem.

— Stai puțin, tovarășe Mendel, interveni Vania Palițîn cu glas scăzut. I-a murit mama. Mai dă-i puțin timp.

Mendel se opri din mers.

— Avem de lucru. Bolșevicii nu pot și nu trebuie să aibă familie. Dar dacă spui tu… Ezitând, privi întâi către părinții lui și apoi spre patul moartei, apoi continuă: Și mie mi-a murit sora.

— O aduc eu pe tovarășa Vulpe Polară, spuse Vania Palițîn. Luați-o voi doi înainte.

Satinov o sărută pe Sașenka de trei ori pe obraz și o îmbrățișă — doar era georgian, își aminti aceasta.

— Nu te grăbi, spuse Satinov și ieși după Mendel, care plecase deja șchiopătând.

Vania Palițîn, în manta de piele și cu pistol la brâu, arăta deplasat și mătăhălos în această cameră feminină și elegantă, dar Sașenka îi fu recunoscătoare pentru ajutorul lui. Văzu cum ochii săi căprui scrutează camera și își imagină ce putea gândi acest proletar despre însemnele decadente ale capitalismului. Pretutindeni rochii și bijuterii, Zeitlin, industriașul care bocea prăbușit în genunchi, doctorul din înalta societate, în pelerina lui neagră, Gideon, chefliul abțiguit, servitorimea scăldată în lacrimi și rabinul. Dar Vania nu-și putea desprinde privirea de la evreii polonezi care jeleau moarta!

Sașenka era bucuroasă să fi găsit un prilej de a zâmbi.

— Am citit în povestirile lui Cehov despre priveghi, îi spuse lui Vania în șoaptă, dar nu mi-am imaginat că poate fi atât de teatral. Fiecare are un rol de interpretat.

Vania dădu din cap și îi atinse umărul.

— Nu te grăbi, tovarășă, îi șopti. Te așteptăm noi. Plângi cât îți cere inima. După aia du-te și te primenește, vulpiță polară, spuse el cu o tandrețe cu atât mai mișcătoare la un bărbat atât de solid. Te întorci la înmormântare, dar acum am un automobil jos. Te duc la Vilă. Te aștept jos.

Ea cuprinse întreaga încăpere și familia ei într-o ultimă privire de adio. Se apropie de pat și sărută fruntea mamei. O pufni iar plânsul și observă că și Vania avea lacrimi în ochi.

— Vania, așteaptă. Vin chiar acum cu tine, spuse ea cu glasul frânt

și ieși din cameră mergând cu spatele.

39

A doua zi la amiază, în splendida vilă modernă, cu pereții îmbrăcați în mătase, a Matildei Kșesinskaia, balerina care îi întreținuse aici pe cei doi amanți ai ei din familia Romanov, Sașenka ședea la un birouaș drăguț de la primul etaj, în fața unei mașini de scris Underwood.

Purta o bluză albă, încheiată până sub bărbie, o fustă lungă maro, din stofă de lână, și o pereche de ghete comode. Nu era singură în acea anticameră. Alte trei fete, două dintre ele cu ochelari rotunzi, ședeau și ele la niște birouri și se întorceau tot timpul către ușă.

Vila era păzită de Gărzi Roșii înarmate, în realitate muncitori purtând piese de uniformă disparate, aflați sub comanda lui Vania. Acesta o însoțise cu o seară înainte pe Sașenka în oraș, la o cină frugală, și o condusese apoi acasă. În dimineața acelei zile, Sașenka vizitase pentru prima și ultima oară sinagoga în stil maur din strada Lermontovskaia (construită din banii lui Zeitlin) și asistase apoi la înmormântarea mamei ei în cimitirul evreiesc, unde ea, tatăl ei și unchiul Gideon se pierduseră într-o mare de evrei îndoliați, toți cu pălării cu boruri late și caftane, îmbrăcați integral în negru, cu excepția franjurilor albe de la șalurile lor de rugăciune.

Vania o rugase să își mai ia o zi liberă, dar ea replicase că mama ei o făcuse deja să piardă prea multe zile din viață și se grăbise să se întoarcă la birou, pentru a face cunoștință cu noul ei șef. Cum să-și fi dorit o persoană tânără să se afle în zilele acelea într-un alt loc din lume decât în vila balerinei, care era furnalul Revoluției și punctul de concentrare a istoriei?

De la biroul ei, Sașenka auzi rumoare de jos. Întrunirea din sala de bal, la care participase întregul Comitet Central, tocmai se încheiase. Ușile sălii se deschiseră, râsete și voci se apropiau, pași apăsați urcau scările.

Sașenka și celelalte trei fete se așezară în poziție pe scaunele lor, își neteziră bluzele, își aranjară pentru a nu știu câta oară călimările și sugativele.

Canaturile cu sticlă mată ale ușii se dădură de perete.

— Ei bine, Ilici, acesta este noul tău birou. Secretarele te așteaptă deja, pregătite să se apuce de treabă.

Mendel intră însoțit de tovarășul Zinoviev, un evreu neîngrijit, în haină de tweed, cu o claie de păr negru, și de Stalin, un georgian mic de statură, vânos și mustăcios, în haină marinărească și cu pantaloni bufanți, vârâți în cizme moi.

Se opriră în fața biroului ei. Privirea agitată a lui Zinoviev scrută pieptul și fusta Sașenkăi, în vreme ce tovarășul Stalin îi sondă mustăcind chipul, cu ochii lui de culoarea mierii tulburi. Georgienii știu să se uite la o femeie, gândi Sașenka.

Bărbații păreau purtați de un val de energie și entuziasm. Zinoviev răspândea un damf de coniac, Stalin putea a tutun. În mâna stângă avea o pipă stinsă și în colțul gurii, o țigară aprinsă. Se întoarseră cu toții spre ușă, când un bărbat îndesat, cu frunte înaltă și bombată, o barbă roșcată tunsă îngrijit și un costum din trei piese foarte burghez, cu cravată și ceas de buzunar, năvăli în încăpere. Într-o mână ținea o pălărie de fetru și în cealaltă un teanc de ziare și vorbea neîntrerupt și răgușit, cu tonul unui om educat.

— Bună treabă ai făcut, tovarășe Mendel, spuse Lenin și le privi pe Sașenka și celelalte fete cu ochii lui asiatici, scânteietori. Totul arată minunat. Unde este biroul meu? A, da, acolo.

Masa de scris era pregătită, hârtia, călimara și telefonul erau la locurile lor.

— Mendel, cine este nepoata dumitale, cea care a studiat la Smolnîi?

— Eu sunt, tovarășe! spuse Sașenka și sări în picioare, cât pe-aci să facă o reverență. Tovarășa Zeitlin.

— O bolșevică de la Smolnîi, carevasăzică. Și chiar erați obligate să faceți în fiecare dimineață o plecăciune în fața portretului împărătesei-mamă? Ei bine, noi reprezentăm proletariatul din întreaga lume, dar nu avem prejudecăți față de o educație bună, nu-i așa, tovarăși?

Lenin porni râzând voios către ușa de sticlă a biroului său, dar se întoarse brusc și zâmbetul de pe fața lui dispăruse.

— Bun, doamnelor, de acum înainte veți lucra pentru mine. Noi nu așteptăm să ne cadă puterea în poală. Noi vom pune singuri mâna pe putere și ne vom strivi dușmanii. Dumneavoastră trebuie să fiți pregătite pentru muncă în orice clipă. Deseori va fi necesar să dormiți la birou. Luați toate măsurile necesare. Și aici nu se fumează!

Arătă către Sașenka.

— Poftiți, vă rog, tovarășă Zeitlin, am să încep cu dumneavoastră. Am un articol de dictat. Să-i dăm drumul!

PARTEA A DOUA

Moscova, 1939

1

Praful se ridică în jurul limuzinei, din care Sașenka îl văzu sărind pe soțul ei, așa cum se ivește un magician dintr-un nor de fum. Razele soarelui se răsfrânseră pe cizmele lui lustruite, pe patul de fildeș al pistolului și pe galoanele stacojii ale tunicii albastre, impecabil călcate.

— Am venit, strigă Vania Palițîn spre pridvor și îi făcu șoferului semn să deschidă portbagajul. Sașenka, cheamă-i pe copii. Spune-le că m-am întors! Le-am adus ceva. Și ție, iubito!

Sașenka stătuse o vreme întinsă pe divanul din pridvorul casei lor de vacanță, încercând să citească șpalturile revistei pe care o edita. Conacul cu coloane albe din împrejurimile Moscovei fusese construit la trecerea dintre secole de către un magnat al petrolului din Baku. Vântul cald suflă peste capul ei câteva petale. Merii și piersicii din livadă erau plini de flori alb-gălbui, în pridvor mirosea a iasomie, zambile și caprifoi. De după gardul casei vecine se auzeau pârâiturile unei plăci de gramofon. Tenorul Kozlovski cânta aria lui Lenski din *Evgheni Oneghin* și o voce bărbătească îi ținea însuflețit isonul.

Și Sașenka se trezise fredonând aria. Carlo, fiul ei de trei ani și jumătate, se întinsese în poala ei și nu o lăsa să citească, solicitându-i mereu atenția și cerându-i să se joace cu el. În realitate îl chema Karlmarx, dar fiindcă fusese bebeluș în timpul Războiului Civil din Spania, în vremea când Sașenka nu purtase pe cap altceva decât o beretă spaniolă, și numele lui era folosit în varianta spaniolă.

— Carlo, lasă-mă să citesc. Du-te și caut-o pe Fulguleț și jucați-vă împreună. Sau roag-o pe Carolina să-ți pregătească ceva de mâncare!

— Nu, protestă Carlo cu glasul lui subțire.

Era un băiețel dolofan, cu păr șaten și o față lată, cu gropițe în obraji și era deja evident că va deveni cândva un bărbat arătos. Acum o pupa pe Sașenka pe obraji. Deși avea statura unui pui de urs, insista că este un iepuraș.

— Vreau să rămân la mămica mea. Uite, mămico, ce frumos te mângâi!

Sașenka se uită la fiul ei, îi privi frumoșii ochi căprui și îl sărută.

— Vei frânge multe inimi, Carlo, ursulețul meu! spuse ea.

— Nu sunt ursuleț, mamă, sunt iepuraș!

— Bine, bine, tovarășe *Zaieț*, spuse Sașenka. Tu ești tovarășul meu Iepuraș preferat din…

—… lumea întreagă! încheie Carlo. Și tu ești cea mai bună prietenă

a mea!

În clipa următoare se auzise scrâșnetul roților pe alee.

— A venit tăticu'! spuse Sașenka și se ridică în capul oaselor.

— Deschide poarta! strigă șoferul.

— Acușica, se auzi un glas bărbătesc.

Sașenka îl recunoscu. Era unul dintre angajați, bătrânul cazac care îngrijea caii.

Poarta se deschise larg. La capătul aleii comune se vedea ghereta paznicilor în uniforme albastre. Nu păzeau casa lor. Vania ajunsese, ce-i drept, o persoană importantă, dar printre vecinii lor se numărau alții și mai importanți: Molotov și Jdanov, ambii membri ai Politburo-ului, mareșalul Budionîi și unchiul Mendel.

Automobilul verde, marca ZIS, a cărui capotă lungă și caroserie suplă îl făcea să semene cu un Lincoln american, intră pe poartă cu arcurile icnind. Navigă, stârnind nori de praf, printre găini, rațe și câini care lătrau. Poneiul copiilor, legat de gard, îl privea impasibil.

— Ia uite, tovarășe Iepuraș, a venit tăticu'!

— Eu nu vreau s-o pup decât pe mămica! insistă Carlo, dar sări totuși de pe divan și alergă să-și îmbrățișeze tatăl.

Coborî și ea, în urma lui, treptele de lemn.

— Vania, ce surpriză frumoasă! Te-ai încins probabil în cizmele alea!

Dar să porți cizme la birou, chiar și vara — iar luna mai era în acel an foarte călduroasă la Moscova — nu ținea atât de confort și utilitate, cât de machismul cazon al bolșevicilor. Tovarășul Stalin purta tot timpul cizme.

Carlo se aruncă în brațele lui Vania. Tatăl lui îl ridică și îl roti în aer. Carlo chiuia de plăcere.

— Cum a fost parada? întrebă Sașenka și îi privi pe fiu și tată, care semănau ca două picături de apă.

— Ți-am simțit lipsa în tribuna oficială, răspunse soțul ei. Noile avioane sunt minunate. L-am văzut pe Mendel — și pe noul meu șef, cu georgienii lui. Satinov zicea că trece pe la noi mai târziu…

— La anul am să încerc să mă organizez mai bine, promise Sașenka.

Îi dăduse liber Carolinei, să vadă parada, dar dădaca se întorsese deja. La început, Sașenkăi îi păruse rău că ratase parada din Piața Roșie, care demonstra puterea Uniunii Sovietice, cu coloanele ei de atleți, muncitori și soldați în uniforme splendide, cu avioanele și tancurile ei. Forța armatei o umplea de mândrie pentru tot ce realizaseră începând din

1917. Și îi făcea plăcere să salute persoanele importante care ședeau alături de ea în tribuna oficială. Dar anul acesta preferase să rămână la casa lor de vacanță, împreună cu copiii.

— Vine și unchiul Hercule la petrecere? întrebă Carlo. Vreau să mă joc cu el.

— Tăticu' spune că va veni, dar tu vei dormi atunci probabil, Iepuraș.

Vania își petrecu un braț în jurul taliei ei subțiri, pe urmă îi prinse fața între mâinile lui imense și o sărută.

— Ești atât de frumoasă, iubita mea, îi spuse Vania. Cum te simți?

Sașenka se eliberă din brațele lui.

— Sunt atât de obosită, Vania, întâlnirea cu grupul de femei, planurile pentru școală și orfelinat m-au epuizat. Am avut și o problemă la tipografie, o greșeală de tipar stupidă…

— Dar nimic grav?

Sașenka observă cum se îngustează ochii lui Vania și se grăbi să-l liniștească. Deși Marea Teroare trecuse, o greșeală de tipar putea fi încă primejdioasă. Vania și Sașenka nu uitaseră soarta zețarului care culesese „Solin" (Omul de Sare) în loc de „Stalin" (Omul de Oțel).

— Nu, nu, nimic grav. Și apoi, Carolina a ars plăcintele și Carlo s-a smiorcăit… Dar ce ai acolo? îl întrebă și arătă spre cutiile din portbagaj.

— Un cadou pentru mine? întrebă Carlo.

— Așteaptă și-ai să vezi, răspunse Vania râzând. Își scoase centura de piele, care îi încingea bustul solid și care era legată de cureaua de la pantaloni și de tocul pistolului, și i-o aruncă lui Razum, șoferul. Își dezbrăcă tunica albastră și o învârti deasupra capului, pentru a o zvârli apoi cât colo. Rămase într-o cămașă albă și niște pantaloni albaștri cu vipușcă roșie, vârâți în cizme și susținuți de bretele. Se întoarse la automobil și împreună cu Razum, care purta aceeași uniformă ca Vania, scoase din portbagaj trei pachete mari, învelite în hârtie albastră.

Razum era un fost boxer cu osul nasului fracturat. Era un veteran al Războiului Civil, cu o cicatrice pe obrazul drept, despre care susținea că provenea de la însuși generalul Șkuro (deși Vania glumea că, de fapt, se alesese cu ea când căzuse, beat fiind, printr-o ușă de sticlă).

După ce așezară lângă automobil cele două pachete mai mici, Vania și Razum cărară încet spre casă cel de-al treilea pachet.

— Tăticule!

Fiica lor de cinci ani, Fulguleț, ieși în fugă din casă, cu o perniță roz în brațe, îmbrăcată doar într-o pereche de pantaloni scurți. Vania o ridică în brațe și îi sărută fruntea.

— Uite, tăticule! Uită-te la mine! țipa fetița și își rotea în aer pernița ei preferată, „prietena“ ei.

— Tot timpul ne uităm la tine, spuse Sașenka. Arată-i tăticului tău dansul cu pernița.

Fulguleț era destul de înaltă pentru vârsta ei, slăbuță și foarte palidă, de unde îi venea și numele de alint. Avea ochi albaștri și buze rozalii. Sașenkăi parcă nu-i venea să creadă că ea și Vania dăduseră viață unei făpturi atât de minunate, deși fetița semăna puțin și cu tatăl Sașenkăi, cu „nonpersoana“ Samuil Zeitlin, fostul baron, fostul exploatator. Sașenka se întristă și, împotriva voinței ei, se întrebă unde o fi el acum. Nimeni nu știa dacă mai era în viață — dar un bolșevic nu punea întrebări.

Fulguleț își arunca picioarele în aer, își vântura pernița și țopăia ca un mânz.

— Uite, tăticule, îți place noul meu dans cu pernița?

Fetița dădea reprezentația ei obișnuită, care se sfârșea întotdeauna cu „Hop-hop în galop!“ Sașenka aplaudă. Vania râse. Era pur și simplu adorabilă.

— Uite!

Fulguleț arătă cu degetul un fluture roșu și își deschise brațele ca pe niște aripi, prefăcându-se că zboară după el.

— Ai să ajungi balerină la Bolșoi! spuse Vania. Artistă a Poporului!

Zburdând cu acea adorabilă exuberanță a ei, Fulguleț se întoarse în fugă la tatăl ei și acesta o ridică iar în brațe. Vania era atât de înalt, încât picioarele fetiței atârnau sus în aer.

— Ce ai făcut azi, Fulguleț?

— Nu mă cheamă Fulguleț! Arată-ne cadourile, tăticule!

— Bine atunci, Volia.

Volia era numele ei adevărat — însemna „libertate“, dar și „voință“, un omagiu adus de părinții ei Voinței Poporului, unuia dintre primele grupuri de revoluționari. Un alt nume revoluționar frumos, gândi Sașenka și îi privi pe cei doi cu duioșie.

Era un mare noroc, iar Sașenka era conștientă de acest lucru, că Vania era un tată atât de tandru, în vremurile acestea dure de luptă, când tandrețea nu era la modă printre conducătorii țării, deși Satinov îi șoptise cândva că însuși tovarășul Stalin o ajută seară de seară pe fiica lui, Svetlana, să-și facă temele. Sașenka și Vania formau o adevărată echipă sovietică și își împărțeau pe cât posibil poverile, fiindcă amândoi lucrau foarte mult, și erau amândoi niște părinți neobișnuit de afectuoși. Pe de altă parte, tovarășul Kaganovici, aliatul credincios al lui Stalin, declarase

în fața delegației Comitetului Soțiilor de Conducători: „Creșterea copiilor sovietici este la fel de importantă precum lichidarea spionilor și combaterea fascismului, iar o soție sovietică trebuie să înconjoare cu grijă atât pe soțul, cât și pe copiii ei!“

O femeie slăbănoagă, cu un nas mare, într-o pereche de ghete comode și cu părul cărunt prins într-un coc, ieși după fetiță.

— Să-ți pui o pălăriuță pe cap, Fulguleț, o certă Carolina, dădaca nemțoaică de pe Volga, care avea și funcția de bucătăreasă a familiei, doar nu vrei să te ardă soarele, cum l-a ars pe Carlo!

Vania o așeză pe Fulguleț jos.

— Haideți să deschidem cadourile, spuse Vania. Dar primul, pachetul acesta mare, este pentru scumpa voastră mamă.

El și Razum duseră pachetul voluminos în pridvor.

— Hai! Deschide-l!

— Pot să-l deschid eu? întrebă Fulguleț, sărind pe loc.

— Pot să-l deschid eu? țipă și Carlo, luptându-se să scape din brațele mamei sale.

— Întrebați-o pe mămica voastră! spuse Vania și îi adresă un zâmbet Sașenkăi. E cadoul ei de 1 Mai!

— Sigur că da, răspunse Sașenka.

— Atunci, la treabă, tovarăși Perniță și Iepuraș! îi îndemnă tatăl lor.

Copiii rupseră hârtia. În lumina orbitoare a soarelui, strălucea un frigider splendid, de culoare crem, cu mâner de oțel și cuvintele *General Electric* pe ușă.

— Ești mulțumită, iubito?

Sașenka era încântată. Un frigider american avea să le ușureze viața în casa de vacanță, îndeosebi pe căldura aceea. Îl îmbrățișă pe Vania, care își apropie buzele de buzele ei, dar Sașenka se răsuci ușor și Vania îi sărută în schimb obrazul.

— Îți mulțumesc, Vania. Dar de unde îl ai?

— E de la *narkom*, de la Comisarul Poporului, drept recompensă pentru munca noastră, dar mi-a spus că tovarășul Stalin în persoană a aprobat lista.

În spatele lor se adunase tot personalul pentru a admira frigiderul: Razum, șoferul, Golovatîi, argatul cazac, crăcănat și cu mustața răsucită, Carolina, dădaca, și Artiom, bătrânul grădinar.

Dar Fulguleț și Carlo rupeau deja hârtiile celorlalte pachete. Rând pe rând, se iviră un cadru metalic, roți, un ghidon…

— O bicicletă! exclamă Fulguleț.

— Fulguleț, dar e chiar ce ți-ai dorit tu de 1 Mai! spuse Sașenka și prinse privirea lui Vania. Ești un tătic minunat, îți mulțumim pentru cadouri!

Vania luă mâna Sașenkăi.

— Fulguleț, mulțumește-i scumpului tău tătic!

— Nu mă cheamă Fulguleț. Mă cheamă PERNIȚĂ! Îți mulțumesc, tăticule!

Fulguleț se aruncă în brațele tatălui ei.

— Să mulțumești Partidului și tovarășului Stalin! replică Vania.

Însă copiii încercau deja să-și țină echilibrul pe biciclete.

— Mulțumesc, tovarășe St...

Dar Fulguleț își pierduse deja interesul și începu să alerge după un alt fluture. Carlo, în schimb, încercă să pedaleze și căzu de pe bicicletă, un incident care se soldă cu lacrimi, mângâieri și o înghețată de consolare.

După-amiază, căldura deveni înăbușitoare. Un grangur cânta. Pădurea argintie de pini din jurul lor vibra de zumzetul primăverii, glasuri murmurau undeva în apropiere, pahare zornăiau, cai nechezau.

Sașenka se legăna în hamac, urmărindu-l pe Vania care, tot în cizme și pantaloni, dar acum cu bustul gol, lat în umeri și musculos, meșterea la bicicleta lui Carlo. Voia să-i fixeze niște roți ajutătoare, pe care le luase de la un cărucior vechi pentru copii. Sașenka se minuna de inventivitatea lui — dar, bineînțeles, era un fost strungar, un proletar adevărat încă din copilărie. Își aminti cum îl cunoscuse în locuința conspirativă din Leningrad, pe când ea avea șaisprezece ani și el puțin mai mult. Nu-i făcuse curte cu sentimentalism, nu-i ceruse mâna ca un amorez, gândea acum Sașenka mândră, între ei nu existase pic de filistinism burghez sau liberalism decadent, fuseseră pur și simplu prea ocupați cu Revoluția. Conveniseră să se căsătorească și se duseseră la Starea Civilă abia după ce se mutase guvernul la Moscova. Pe urmă venise Războiul Civil. Ea lucrase pentru Partid și urmase cursurile serale ale Liceului Industrial. Cutreierase satele împreună cu Vania, pentru a rechiziționa grâne de la țăranii căpoși și a le colectiviza gospodăriile. Locuiseră împreună cu alte cupluri în Casa Sovietelor și nu posedaseră nimic. Nu-mi vine să cred că am aproape patruzeci de ani, gândi Sașenka. Institutul Smolnîi pentru Imbecile din Înalta Societate era ceva la fel de îndepărtat ca Evul Mediu.

Vecinul de după gard schimbă placa de gramofon și începu să țină isonul unuia din cântecele antrenante ale lui Dunaevski din filmul *Toată lumea râde, cântă și dansează.*

— S-ar putea să vină și Dunaevski mai târziu, Vania, spuse Sașenka.

Împreună cu Utiosov și câțiva scriitori mai recenți. Îi aduce unchiul Gideon. S-ar putea să-l convingă și pe Benia Golden să vină.

— Pe cine? întrebă Vania, care strângea, cu fruntea ușor încrețită, șuruburile roților ajutătoare.

— Scriitorul ale cărui povestiri despre Războiul Civil din Spania îmi plac atât de mult, răspunse Sașenka.

Vania ridică din umerii lui lați. Sașenkăi i-ar fi plăcut ca el să fie mai interesat de cântăreți, scriitori și vedete de film. Ea era — și de ce n-ar fi fost? Vania îi numise mai demult „o gașcă zgomotoasă de elemente pe care nu te poți bizui — și unchiul tău Gideon e cel mai rău dintre toți“. Ea știa că Vania îi prefera pe militari și pe membrii de Partid, dar erau atât de bătoși și anoști, iar de la Marea Teroare, chiar mai rău decât înainte. Și apoi, ea edita o revistă pe care o citeau nevestele tuturor „lucrătorilor de răspundere“, cum erau numiți conducătorii țării. Era meseria ei să cunoască vedete.

— Lasă că vin și Satinov, și unchiul Mendel, dacă vrei să discuți politică, spuse ea.

— Dar câtă lume ai invitat? întrebă el, în timp ce verifica stabilitatea bicicletei.

— Nu știu, răspunse ea visătoare. E o casă mare…

Dacea era o achiziție recentă și uneori sunetele și mirosurile ei îi aminteau Sașenkăi de Zemblișino, moșia familiei Zeitlin, unde o convertise Mendel la marxism.

Aceasta le fusese repartizată cu un an în urmă, în vara lui 1938, când li se aprobase și apartamentul din strada Granovski și șoferul. Epurarea Partidului fusese brutală și sângeroasă. Mulți nu trecuseră testul și căzuseră în dizgrație, sfârșind prin a fi condamnați la moarte, aplicându-li-se, în termeni oficiali, Măsura Supremă de Pedeapsă. Unii dintre cei mai vechi prieteni și cunoscuți ai Sașenkăi se dovediseră a fi trădători, spioni și troțkiști. Ea nu-și putuse imagina că atâția dintre ei purtaseră măști, pretinseseră că sunt comuniști de încredere, când de fapt erau fasciști, sabotori și trădători. Ca toți prietenii ei, Sașenka selectase și ea din albumele de familie fotografiile tuturor tovarășilor dispăruți în „mașina de tocat carne“, cum se spunea, și le tăiase de acolo fețele. Și ei își făcuseră griji, deși erau devotați cu trup și suflet Revoluției, iar căsnicia lor era una comunistă. Sașenka și Vania împărtășeau aceeași credință în Partid, iar pentru ei, credința aceasta era lucrul cel mai de preț. Aveau atâtea în comun, deși, îi trecu acum prin minte Sașenkăi, faptul că interesele lor erau diferite se accentua pe măsură ce înaintau în vârstă.

Dar Marea Teroare trecuse, acum puteau răsufla ușurați. Țara era

pregătită și unită în așteptarea războiului împotriva hitlerismului.

Vania se îndreptă de spate și o chemă pe Fulguleț, care veni în fugă de după colțul casei, urmată de Carlo, care încerca să țină pasul cu sora lui.

— Bicicletele sunt gata, spuse Vania și o așeză pe fetiță în șa. Și acum ia-o încet, tovarășă Perniță, încet, nu te grăbi, ține picioarele pe pedale, acum pedalează…

— Și eu vreau, țipa Carlo.

— Ține-te bine, Carlo, of, Carlo… Nu te speria, Ursuleț, te-am prins!

— Eu sunt iepuraș, tată! strigă copilul furios, iar părinții lui râseră. Nu mai râde prostește, mamă!

Sașenka zâmbi, copleșită de dragoste pentru băiețelul ei. N-avea decât să fie obraznic cu ea, câtă vreme nu era obraznic cu tatăl lui, care era iute la mânie.

— Ai grijă, Iepuraș, strigă Sașenka, dar era deja prea târziu.

Nerăbdător să o ajungă din urmă pe sora lui, Carlo pedalase prea repede, încercase să evite o găină și se răsturnase cu bicicleta.

— Vreau la mami! începu să se smiorcăie.

Când Sașenka îl luă în brațe, el se opri instantaneu din plâns și ceru să fie din nou așezat pe bicicletă.

— Uită-te la mine, mămico, uită-te la mine, tăticule!

Și porni iarăși să pedaleze.

— Dar când nu ne uităm noi la tine? replică Sașenka drăgăstos.

Se întoarse și constată că Fulguleț devenise stăpână pe bicicleta ei. Triumfătoare, fetița sări din șa și plecă dansând cu pernița ei.

— Ajunge, e prea cald și mi-e foame, spuse Vania. Soarele arde. Toată lumea în casă! Acum!

2

O oră mai târziu, Sașenka ședea turcește pe jos și se juca împreună cu copiii în camera de zi, chiar lângă Colțul Roșu, unde se aflau portretele lui Lenin și Stalin, și lângă gramofonul cu furnir de stejar al familiei. Din bucătărie îi auzea pe Razum și Vania discutând despre meciul de fotbal dintre Dinamo Moscova și Spartak. Dinamo jucase în ultimul hal. Un fotbalist de la Spartak îl faultase pe înaintașul moscoviților, care fusese scos cu targa de pe teren, dar arbitrul a decis să nu îl elimine.

— O fi vreun sabotor! glumi Razum.

— Sau poate are nevoie de ochelari noi!

Cu șase luni în urmă, nimeni nu și-ar fi permis să glumească pe seama sabotorilor, gândi Sașenka, nici măcar dacă ar fi fost vorba despre fotbal. Atâția oameni fuseseră arestați și executați pentru mult mai puțin. Își aminti că directorul Grădinii Zoologice din Moscova fusese arestat pentru că otrăvise o girafă sovietică și un băiețel de la Școala Nr. 118, din apropierea locuinței lor, pentru că nimerise din greșeală cu o săgeată un portret al lui Stalin. De fiecare dată când fusese arestat vreunul dintre prietenii lor, Vania închisese ușa de la bucătărie (să nu-i audă copiii) și îi rostise în șoaptă numele. Dacă era cineva celebru, precum Buharin, el se mulțumea să ridice din umeri:

— Dușmani sunt pretutindeni.

Dacă era un prieten bun, cu care își petrecuseră concediul la Soci, de pildă, Sașenka era uimită și îngrijorată.

— Organele or fi știind ele ceva, dar totuși…

— Un motiv există întotdeauna, obișnuia el să spună. Înseamnă că este necesar.

— Cum știu să se prefacă oamenii! Răutatea dușmanilor noștri întrece orice închipuire. Fulguleț era invitată să se joace cu copiii lor…

— Spune-le că nu mai vine, replica Vania tăios, și nu-i telefona Elenei! Ai grijă!

O săruta pe frunte și discuția era încheiată.

„Nu poți face o revoluție cu mănuși de mătase,“ spunea tovarășul Stalin, iar Sașenka își repetase zi de zi cuvintele lui. Dar tovarășul Stalin declarase acum, în fața celui de-al 18-lea Congres, că Dușmanii Poporului fuseseră nimiciți. Ejov, șeful dement al poliției secrete, fusese demis și arestat pentru excesele sale, iar noul șef al NKVD-ului, Lavrenti Beria, reinstaurase dreptatea și moderația.

Bărbații, care vorbeau tot mai împleticit de la bere și căldură,

râdeau acum de un gol pe care îl marcase Vania pentru echipa lor de amatori. Sașenka nu prea înțelegea cum se putea purta o conversație despre fotbal. Oftă. Ea și Vania aparțineau unor lumi opuse — el, un proletar provenit dintr-o familie de țărani, ea, o intelectuală din înalta burghezie. Dar toată lumea știa că persoanele opuse formează cupluri fericite și ea avea un soț bun, de succes, doi copii frumoși, șoferi, automobile, o casă idilică la țară — și acum, un frigider american.

Carolina începu să aranjeze masa mare din pridvor pentru cina lor de 1 Mai. Sașenka organiza în fiecare an o petrecere de 1 Mai. Acum se gândea la modul în care va evolua seara și la oaspeții lor. Unchiul Gideon va veni însoțit de amicii lui nonconformiști și va face probabil curte vreunei persoane cu totul nepotrivite, bănuia Sașenka. În clipa aceea auzi un țipăt. Carlo înșfăcase pernița preferată a lui Fulguleț și sora lui îl fugărea în camera de zi, amândoi râzând cu chiote.

Sașenka ieși în pridvor, fredonând un cântec al lui Liubov Orlova. Se opri acolo, copleșită de o imensă fericire. Se afla în tabăra bună a istoriei: Uniunea Sovietică era puternică, avea uzine colosale de oțel, mii de tancuri și avioane, tovarășul Stalin era iubit și admirat. Câte nu realizase Partidul! În ce vremuri fericite trăiau ei! Ce ar fi spus bunicul ei, rabinul din Turbin, care trăia încă probabil la New York, despre fericirea ei năucitoare? „Nu provoca Soarta.“ Acesta ar fi fost avertismentul lui — toate prostiile acelea despre deochi, dibuk, golem. Superstiții medievale! Ea avea atâtea lucruri de sărbătorit.

— Votcă avem? strigă către Vania.

— Da, și o ladă de vin georgian în portbagaj.

— Atunci toarnă-mi și mie un pahar! Și pune o placă de-a lui Utiosov, un tango.

Copiii și soțul i se alăturară în pridvor. Vania o ridică în brațe pe Fulguleț și începu să danseze cu ea. Sașenka îl ținea pe Carlo și dansa cu el, fredonând melodia lui Utiosov. Ea și Vania îi întoarseră în același moment pe copii cu capul în jos și îi ridicară apoi. Copiii chiuiau de plăcere. Câți tovarăși dansează oare cu copiii lor așa cum dansăm noi? se întrebă Sașenka. Majoritatea sunt atât de plicticoși.

3

Soarele în amurg scălda grădina în acea lumină violetă, care îi făcea pe moscoviți întotdeauna să se gândească la verile de altădată, petrecute la casele lor de vacanță. Petrecerea începu la ora șapte și, așa cum prezisese Sașenka, primul sosi unchiul Gideon, însoțit de amicii lui: celebrii cântăreți de jazz Utiosov și Tsfasman, precum și Mașa, cea mai recentă cucerire a lui, o actriță tânără, cu mină îmbufnată, de la Malîi Teatr.

Gideon, care îmbătrânise, dar era încă în putere și de neînfrânat, era la fel de lipsit de rușine cum fusese și cu douăzeci de ani în urmă. Purta o cămașă țărănească și o bască albastră de la Paris, un cadou de la Picasso, după cum spunea el — sau de la Hemingway? Gideon pretindea că știe pe toată lumea — balerine, piloți, actori și scriitori. Sașenka depindea de unchiul său pentru a-i putea primi în casa ei, de 1 Mai, pe toți acești artiști celebri.

Unchiul Mendel, care se cocea în costumul lui de iarnă cu cravată, și soția lui, Natașa, femeia durdulie din Iakuția, pe care Sașenka o cunoștea încă din zilele dinainte de Revoluție, sosiră punctual, la ora indicată, împreună cu fiica lor frumușică Lena, o studentă care moștenise de la mama ei ochii oblici și tenul de culoarea chihlimbarului.

Mendel începu de îndată cu Vania o discuție despre politica externă.

— Japonezilor ăstora le cam arde de ceartă, spuse.

— Vă rog să nu vorbiți despre politică, le atrase Lena atenția și bătu din picior.

— Eu nu știu să vorbesc despre altceva, scumpa mea, protestă tatăl ei cu glasul lui răsunător de bariton.

— Tocmai! exclamă fiica lui.

Curând, aleea era blocată de ZIS-uri, Buick-uri și Lincoln-uri, ai căror șoferi încercau să parcheze pe marginea gazonului, iar Sașenka se văzu nevoită să-l roage pe Razum să restabilească ordinea. Razum, care era mort de beat, zbiera, arăta cu degetul și lovea în acoperișurile automobilelor, dar sfârși prin a le oferi votcă celorlalți șoferi, încingând astfel o a doua petrecere în dreptul porții. Ambuteiajul se agravă și șoferii începură să dea tonul unor cântece obscene, spre amuzamentul Sașenkăi. Razum, șoferul beat, era nelipsit de la petrecerile ei.

Sașenka își pofti oaspeții să se servească de la bufet. Aceștia își umplură farfuriile cu feluritele gustări aranjate pe masă: piroști, blinie,

hering și sturion afumat, cotlete de vițel. Se bea coniac, votcă, vin și șampanie din Crimeea. Asemenea petreceri presupuneau multă muncă, dar Sașenkăi îi făceau plăcere, deoarece îi dădeau ocazia să-i cunoască pe noii prieteni artiști ai lui Gideon.

— Deci asta e nepoata ta, Gideon? întrebă Len Utiosov, cântărețul de jazz din Odessa, care nu mai voia să dea drumul mâinii Sașenkăi. O frumusețe! Sunt vrăjit. Nu vrei să-ți părăsești soțul și să mă însoțești pe mine într-un turneu prin Estul Îndepărtat? Nu? Gideon, Sașenka zice că nu vrea. Ce să fac?

— Ne plac la nebunie cântecele dumneavoastră, spuse Sașenka, fericită că se afla în centrul atenției tuturor și că îmbrăcase o rochie de vară atât de drăguță. Vania, pune o placă de-a lui Len!

— De ce să pui o placă de-a lui, când poți să-l pui chiar pe el? zbieră Gideon.

— Astâmpără-te, unchiule, că te pun pe tine să speli vasele, îl tachină Sașenka și își dădu după ureche o șuviță din părul ei des castaniu, cu sclipiri roșcate, tuns paj.

— Cu Carolina? tună Gideon. De ce nu? Mie-mi plac toate formele și mărimile!

Vania ceru să se facă liniște și toastă în cinstea zilei de 1 Mai „și a iubitului nostru tovarăș Stalin“.

Când se făcu noapte, Utiosov începu să clămpăne la pianină și curând i se alătură și Tsfasman. Împreună cântară cântece din Odessa despre viața în pușcărie. Unchiul Gideon îi acompania la baian, o armonică de mână. Pe urmă, pianistul de la Teatrul Artistic se așeză la pianină, în vreme ce Isaac Babel, scriitorul îndesat, cu ochi râzători în spatele ochelarilor cu lentile rotunde și mereu cu un surâs strengăresc pe buzele pline, se sprijinea de pianină și privea. Când Babel e în preajmă, obișnuia să spună Gideon, se încinge întotdeauna o petrecere.

Sașenkăi îi plăceau povestirile lui din volumul *Armata de cavalerie* și perspectiva lui asupra lumii.

— Babel e Maupassantul nostru, îi spuse ea lui Vania, când veni și el să vadă ce se întâmplă în camera de zi, dar soțul ei se mulțumi să ridice din umeri și se retrase în biroul lui.

Sașenka rămase cu muzicienii, ținându-l în brațe pe Carlo, care în ziua aceea avea voie să se culce târziu, și cântă împreună cu ei, în vreme ce aceștia se prefăceau că nu cântă decât pentru ea. Fulguleț dansa și țopăia prin cameră într-o rochiță roz, agitând în aer pernița ei preferată.

Dacea răsuna de cântece ale bandiților de la Marea Neagră, în timp ce oaspeții Sașenkăi — scriitori în costume lăbărțate de culoare crem,

membri de Partid mustăcioși, în tunici albe, cu chipie și pantaloni bufanți, un pilot în uniformă (unul din „Vulturii“ lui Stalin), actrițe care miroseau a parfum Coty, îmbrăcate în rochii de mătase decoltate, à la Schiaparelli – pălăvrăgeau, cântau, fumau și flirtau. Ziua de 1 Mai începea întotdeauna cu parada din Piața Roșie și se încheia, pe toate treptele ierarhice, cu o bacanală sovietică. Undeva, până și tovarășul Stalin și amicii lui închinau în cinstea Revoluției. Vania îi spusese soției sale că în spatele Mausoleului lui Lenin din Piața Roșie se găsea o mică încăpere pentru gustări și băuturi. De acolo, conducătorii țării plecau să se ghiftuiască toată după-amiaza acasă la mareșalul Voroșilov, după care beau până în zori în vreo dace din împrejurimile Moscovei.

Amețită de la șampanie și încă ațâțată de acel straniu sentiment de fericire imensă, Sașenka ieși în grădină și se întinse în hamacul prins între doi meri noduroși. Continua să fredoneze acele cântece, se uita după copii și se legăna ușor, împreună cu tot universul cherchelit din jurul ei.

— Sașenka.

Era Carolina, dădaca, o femeie aparent rece, serioasă și severă, dar în realitate bună și iubitoare față de copii. Sașenka o alesese cu foarte multă grijă.

— Nu ar trebui să-i ducem pe copii la culcare? Carlo e rupt de oboseală. E prea mic.

Sașenka îl zări pe Carlo, care ședea pe un scaun, într-o pijama albastră, brodată cu avioane sovietice și îi privea visător pe muzicieni. Unchiul Gideon cânta la baian pentru Fulguleț și striga:

— Bravo, Perniță! Uraaa!

— Pernița, pernița, pernița mea dansează cu unchiul Gideon, cânta fetița, absorbită de lumea ei. Hop-hop în galop!

— Îți mulțumesc, Carolina, spuse Sașenka. Îl ducem imediat pe Carlo la culcare. Se distrează amândoi atât de bine.

Ora de culcare a copiilor trecuse de mult, dar când vor fi mai mari, se vor putea lăuda: „I-am văzut pe Utiosov și Tsfasman cântând împreună cântece ale bandiților din Odessa! Da, la dacea noastră, în 1939, în timpul celui de-al Doilea Cincinal, în acele vremuri fericite după Marea Cotitură, după colectivizare și vremurile de luptă!“

Sașenka se felicită în gând pentru succesul petrecerii ei. De ce veniseră cu toții la ea acasă? Fiindcă era redactorul-șef al unei reviste? Ea era o „femeie sovietică de cultură“, al cărei *partiinost*, spirit partinic, era bine cunoscut. Fiindcă bărbații o găseau atrăgătoare? Niciodată nu mi s-a acordat atâta atenție, își spuse în gând, bucuroasă că îmbrăcase acea rochie albă de in, care îi punea în valoare umerii bronzați. Dar mai era

desigur și atracția pe care o exercita puterea soțului ei. Toți scriitorii erau fascinați de ea!

În clipa aceea, hamacul se zgâlțâi atât de violent, încât Sașenka fu cât pe-aci să se răstoarne.

— Aici s-a ascuns, așadar, tovarășa redactor-șef al revistei *Soția sovietică și gospodăria proletară*, rosti un glas ironic din spatele ei.

— M-ai speriat teribil, spuse Sașenka râzând și încercând să se întoarcă în hamac, pentru a vedea cine o luase prin surprindere. Arată-i tovarășei redactor-șef puțin respect sovietic! De fapt, cine ești tu? întrebă și reuși să se așeze în capul oaselor, plăcut amețită de la șampanie.

— Tu nu m-ai invitat, răspunse bărbatul, dar eu am venit oricum. Am auzit despre petrecerile tale. Toată lumea vine la ele. Sau, mă rog, aproape toată lumea.

— Vrei să spui că am uitat de fiecare dată să te invit.

— Exact, dar nici eu nu sunt chiar așa de ușor de prins.

— Nu-mi pari foarte timid. Sau greu de prins, spuse Sașenka, bucuroasă că se parfumase și ea cu Coty. Atunci de ce ai venit?

— Poți să ghicești din trei încercări cine sunt.

— Ești un inginer minier din Iuzovka?

— Nu.

— Ești un pilot-erou, unul din „Vulturii“ lui Stalin?

— Nu. Mai ai o încercare.

— Ești un aparatcic important din Tomsk?

— Mă torturezi, șopti el.

— Bun, spuse Sașenka, ești Benia Golden, scriitorul. Unchiul Gideon mi-a spus că te-a invitat. Iar eu ador povestirile tale despre Războiul Civil din Spania.

— *Gee, thanks*, replică bărbatul în engleză, cu accent american. Întotdeauna mi-am dorit să scriu pentru *Soția sovietică și gospodăria proletară*. E una dintre marile mele ambiții.

— Acum îți bați joc de mine, Sașenka oftă, conștientă că îi făcea o nespusă plăcere să stea de vorbă cu acest necunoscut. Dar chiar avem nevoie la toamnă de un articol despre: „Cum să pregătești fursecuri cu ciocolată *Copilărie Fericită* și bomboane *Uniunea Sovietică* — mâncăruri gustoase și sățioase pentru întreaga familie sovietică“. Sau, dacă subiectul acesta nu te tentează, ce spui de o mie de cuvinte despre noul parfum *Piața Roșie,* produs de fabrica de cosmetice a tovarășei Polina Molotova? Nu râde, vorbesc serios.

— Nu aș îndrăzni să râd. În vremurile noastre, nimeni nu râde fără să se gândească bine înainte, cu atât mai puțin de parfumul tovarășei

Polina care, după cum știe orice femeie sovietică, reprezintă o revoluție în lupta cosmetică.

— Dar tu scrii de obicei despre războaie, îi atrase atenția Sașenka. Crezi că Benia Golden ar putea scrie o dată despre ceva cu adevărat *serios*?

— Subiectele tale constituie o adevărată provocare, tovarășă redactor-șef, replică Benia Golden, și sunt convins că nu l-ai lua peste picior pe un biet scribăreț.

— Biet scribăreț, ce să spun! Povestirile tale se vând foarte bine.

Câteva clipe tăcură amândoi.

— Mă ții aici în poziție de drepți, întrebă Benia schimbând subiectul, sau îmi permiți să iau loc lângă tine?

— Sigur că da.

Sașenka îi făcu loc în hamac. Benia purta un costum alb, cu pantaloni marinărești foarte largi și o privea scrutător cu ochii lui albaștri stropiți cu galben, umbriți de niște sprâncene foarte joase. Părul lui blond începuse să se rărească. În lumina violacee a nopții, Sașenka observă că avea gene lungi, de femeie. Știa că era un evreu originar din Galiția habsburgică și își aminti cum obișnuia mama ei să spună că galițienii sunt niște fanfaroni și escroci, mai răi decât evreii din Lituania — și Ariadna se bizuise probabil pe experiența ei personală cu ambele soiuri de evrei. Nu sunt sigură că îmi place, îi trecu Sașenkăi prin minte, are un fel de a fi cam impertinent.

Se așeză mai bine în hamac, conștientă de fiecare mișcare a ei și ușor enervată de felul în care tăbărâse asupra ei. Îi invadase sfera privată și apropierea lui îi dădea fiori.

— Am o idee pentru articolul tău, spuse Benia. Ce zici de „Efectul tulburător al parfumului pentru doamne *Piața Roșie* și al ciorapilor de la Fabrica de Confecții din Moscova asupra promiscuelor muncitoare fruntașe, stahanoviste, de la Uzina Metalurgică din Magnitogorsk“? Cred că le va încinge realmente furnalele.

Izbucni în râs și Sașenka se gândi că era probabil beat, altfel nu ar fi spus ceva atât de deplasat și primejdios.

— Nu-mi prea place ideea ta, spuse ea cu un ton serios și coborî iute din hamac, făcându-l să se clatine.

— Acum te porți ca o matroană bolșevică lipsită de umor.

Benia Golden își aprinse o țigară.

— Mă port cum vreau în casa mea. Ai făcut o glumă filistină, nesovietică. Cred că ar fi mai bine să pleci.

Porni grăbită și tremurând de furie spre casă. Se relaxase și ea o

clipă, se lăsase impresionată de celebritatea lui, de prezența lui în casa ei, dar spiritul ei partinic îi limpezise acum mintea aburită de șampanie. Tipul acesta vulgar și zeflemist se afla aici întâmplător? Sau îl trimisese careva pentru a o provoca pe ea la glume filistine, care ar ruina atât viața ei, cât și pe cea a familiei ei? De ce o înfuria în asemenea hal aroganța lui de om beat și insistența cu care flirtase cu ea? Nu știa el oare ce funcție avea soțul ei? Teama pentru fragila ei fericire o neliniștea și mai mult.

Când ieși din întunericul difuz și pătrunse în lumina casei, îl văzu pe Carlo dormind în fotoliul de lângă pianină. Era atât de drăgălaș, cu năsucul lui cârn și expresia inocentă pe care i-o dădeau ochii închiși. Fulguleț ședea pe genunchii unchiului Gideon și încerca să-i vâre în gură un colț al perniței ei roz, în vreme ce acesta stătea de vorbă cu Utiosov despre noul film al lui Eisenstein, *Alexandr Nevski*. Prietena lui Gideon, ea însăși aproape o copilă, ședea lângă ei pe divan și asculta cu ochii căscați reflecțiile sonore ale acestuia despre scriitori celebri, femei frumoase și orașe îndepărtate.

— Unchiule Gideon, spuse Sașenka.

— Am dat de bucluc? întrebă acesta și se prefăcu speriat.

— Nu-mi prea place amicul tău Golden. Spune-i, te rog, să plece.

Sașenka îl luă pe Carlo în brațe și îl sărută cu preca–uție, pentru a nu-l trezi.

— Haide, Fulguleț. E timpul să mergi la culcare, spuse Carolina, care se ivise din senin în pragul ușii.

— Nu vreau la culcare! Nu vreau la culcare, țipa Fulguleț. Vreau să mă joc cu unchiul Gideon.

Gideon se lovi peste coapsă.

— Să știi că și eu trebuia să merg la culcare când eram mic!

Sașenka se simți deodată sătulă de petrecerea și musafirii ei.

— Nu face nazuri, Fulguleț, îi spuse ea fetiței. Ai primit un cadou minunat astăzi. Te-am lăsat să stai până târziu și acum ești obosită.

— NU sunt obosită, prostănaco — și vreau să mă joc cu unchiul Hercule!

Fulguleț bătu din picior și se prefăcu foarte mânioasă, ceea ce pe Sașenka o amuză.

Camera de zi se afla în unghi drept față de biroul lui Vania. Când se îndreptă spre ușă, Sașenka zări părul ondulat și grizonant și bustul masiv al soțului ei. Era încă în pantalonii albaștri, dar îmbrăcase între timp cămașa lui brodată preferată.

Vania ședea la masa lui de scris, pe care se aflau trei telefoane de bachelită, cel mai recent fiind cel portocaliu, care avea linie directă cu

Kremlinul. Se certa cu unchiul Mendel, unul dintre puținii bolșevici veterani care fusese ales în 1934, la „Congresul învingătorilor“, în Comitetul Central și reales la cel de-al 18-lea Congres. Ceilalți dispăruseră în cea mai mare parte în „mașina de tocat carne“, iar Sașenka știa că majoritatea fuseseră executați. Dar Mendel supraviețuise. Acum stăteau de vorbă despre jazz, despre cel sovietic și cel american. Mendel îi prefera pe Utiosov și Tsfasman, în vreme ce Vania îl prefera pe Glenn Miller.

— Vania, răsuna vocea trâmbițată a lui Mendel din trupul lui firav și chircit, jazzul sovietic reflectă lupta muncitorului rus.

— Și jazzul american, replică Vania, este muzica de luptă a negrilor împotriva capitaliștilor albi din…

— Nu *vreau* la culcare, zbieră Fulguleț și se trânti pe jos.

Vania sări de pe scaun, o luă în brațe și o sărută.

— La *culcare*, până nu te trag de urechi! — O puse jos și o împinse ușor. *Acum*!

— Da, tovarășe tătic, spuse Fulguleț intimidată. Noapte bună, tăticule, noapte bună, unchiule Mendel. Și plecă țopăind.

— Îți mulțumesc, Vania, spuse mama ei, care venea cu Carlo în brațe.

Afară se trânti o portieră, pași ușori urcară în pridvor și de după colț se ivi preferatul familiei, Hercule Satinov, elegant în tunica albă de vară à la Stalin, cu cizme moi de culoare crem și un chipiu alb pe cap.

— Unde-i Fulgulețul meu? o chemă el pe fetiță. Să nu-i spui Perniței că am venit!

— Unchiul Hercule! strigă Fulguleț, care dădu iar buzna în camera de zi, cu brațele larg deschise și îl sărută.

Sașenka îl sărută și ea de trei ori pe obraz pe prietenul lor și se lovi de Fulguleț.

— Hercule, bine ai venit! Fulguleț ardea de nerăbdare să te vadă! Dar acum, după ce l-ai văzut, te duci la culcare! Spune-i noapte bună tovarășului Satinov!

— Dar, mamă, eu și pernița mea vrem să ne jucăm cu Hercule, se smiorcăi Fulguleț.

— La *culcare*! *Acum*! țipă Vania și Fulguleț țâșni înapoi în camera ei.

Hercule Satinov arată parcă și mai bine decât în tinerețe, gândi Sașenka. Părul lui negru cu luciu albăstriu abia dacă avea vreun fir alb. Își aminti cum venise după ea, împreună cu Vania, în ziua când murise mama ei și cât de frumos se purtaseră amândoi cu ea. Acum îl vedea îmbrățișându-și cel mai drag prieten și acordându-i abia pe urmă atenție

lui Mendel, căruia îi scutură mâna cu un gest oficial.

— Trăiască 1 Mai, tovarăși! rosti Satinov cu puternicul lui accent georgian. Îmi pare rău că am întârziat, a trebuit să mă ocup de niște hârtii la Secretariat.

Satinov, care fusese multă vreme în Caucaz, lucra acum la Secretariatul General, în clădirea cenușie de granit din Piața Veche, puțin mai sus de Kremlin.

— Ce petrecere, Sașenka! Jazmanii noștri cântă împreună? N-am mai văzut una ca asta, nici măcar la recepțiile conducătorilor noștri! Sper să nu te superi, Vania, dar niște prieteni georgieni de-ai mei s-au autoinvitat la voi. Ar trebui să sosească.

— Nu pleci?

Unchiul Gideon se postă ca un munte în fața lui Benia Golden, care fuma o țigară în pridvor.

— Idioootule!

— Taci, Gideon. L-ai auzit pe Satinov? Vin niște georgieni! Care dintre ei? Ăia de sus? șopti Benia.

— Eu de unde să știu? Or fi niște cântăreți sau bucătari sau dansatori georgieni!

Gideon îl apucă pe Benia de mână și îl trase după el în livada întunecoasă. Benia se uită neliniștit în jur.

— Aici nu ne aude nimeni, spuse Gideon și se asigură că Razum și ceilalți șoferi continuau să cânte cântece obscene în dreptul porții.

— Dacă nu sunt decât bucătari sau cântăreți, de ce m-ai adus aici și de ce vorbești în șoaptă, Gideon?

Cerul mai avea pete calde de lumină rozalie, o bufniță țipa, livada emana parfumul dulce al florilor. Benia Golden îi era nespus de simpatic lui Gideon, care îl admira și ca scriitor. Amândoi iubeau femeile, deși lui Gideon îi plăcea să spună: „Eu sunt un animal, pe când Benia e un romantic“. Cuprinse cu un braț umerii prietenului său.

— Dacă georgienii ăștia sunt niște ștabi, spuse Gideon, cu cât știu mai puține unii de teapa *lor* despre unii de teapa *noastră*, cu atât mai bine.

Se gândi la fratele lui, Samuil, tatăl Sașenkăi, pe care-l credea de multă vreme mort, simți o durere în piept și ochii i se umplură de lacrimi.

— Of, hai să ne cărăm! Dă-o-ncolo de curiozitate, Benia! Vorbesc în șoaptă, fiindcă ești un mare *shmendrik* și ai jignit-o pe nepoată-mea! Deci?

— Am călcat în străchini cu tovarășa redactor-șef! Nu-i o gâsculiță, spuse Benia. Habar n-aveam că-i o femeie extraordinară! Are o căsnicie fericită?

— Idioootule! În primul rând, e măritată cu Vania Palițîn, scumpul meu Benia, în al doilea rând, nu s-a uitat niciodată la un alt bărbat! A fost prima ei iubire, sunt de o veșnicie împreună. Ce i-ai făcut, ai ciupit-o de fund sau i-ai spus că mareșalul Voroșilov e un tâmpit?

Benia tăcu o clipă.

— Și una, și alta, recunoscu apoi.

— Ești un *schlemiel* galițian, nu știi să faci un lucru ca lumea!

— Gideon, care-i diferența între un *schlemiel* și un *schlimazel*?

— Un *schlemiel* e ăl care-și varsă paharul pe *schlimazel*, pe ăl făr' de noroc.

— Și atunci eu ce sunt?

— Și una, și alta! spuse Gideon și amândoi se scuturară de râs.

— Problema este că n-am de lucru, spuse Benia. N-am mai scris nimic de-o veșnicie. Un lucru pe care ei desigur l-au observat. Chiar am nevoie să scriu un articol pentru revista ei.

— Despre ce? Cum să organizezi un bal mascat cu muzică jazz pentru muncitorii care sărbătoresc depășirea planului? Nu ți-e rușine?

— Oare de ce am tachinat-o? oftă Gideon. De ce nu mă pot abține să spun anumite lucruri? Acum mi-ai băgat morcovul, Gideon. Doar n-o să mă denunțe?

— Habar n-am, Benia. Aici sunt numai oameni ai Organelor și Partidului. În case ca aceasta trebuie să te porți altfel. Aici, drăgălășenia nu-i decât de fațadă.

— De aceea am și vrut să vin. Vreau să înțeleg cum funcționează oamenii aceștia, bărbații puterii și violenței. Și această Venus, cu ochii ei gri, misterioși și ironici, se află în centrul acestei lumi.

— Aha, am înțeles. Vrei să pricepi care e esența timpurilor noastre și să scrii o *Comedie umană* sau un *Război și pace* al Revoluției noastre, care s-o aibă ca personaj principal pe prințesa Sașenka din palatul de pe Bolșaia Morskaia? Noi, scriitorii, suntem toți o apă și un pământ. Viața nepoatei mele ca spectacol, da?

— Ei bine, e o poveste interesantă, trebuie să recunoști. Eu i-am cunoscut pe toți — mareșali, membri ai Politburo-ului, NKVD-iști. Unii dintre călăi sunt sensibili ca niște mimoze, unii dintre cei pe care i-au zdrobit erau tari ca piatra. Știi, acasă la Gorki l-am cunoscut pe sinistrul Iagoda și cu dementul de Ejov am cântat la chitară odată, la mare. Zâmbetul de pe chipul lui Benia se șterse. Îl privi neliniștit pe Gideon.

— Dar „mașina de tocat carne" s-a oprit, nu-i așa?

— Tovarășul Stalin spune că Teroarea s-a încheiat. Cine sunt eu, să mă îndoiesc de spusele lui? răspunse Gideon, care vorbea acum într-adevăr în șoaptă. Crezi că de-aia am supraviețuit eu atâta timp, fiindcă am pus întrebări tâmpite? *Eu?* Ți-ai găsit! Cu familia *mea*? Fac și eu ce trebuie să fac, sunt măscăriciul tolerat și mă consolez în sfântă comuniune cu alcoolul și femeile. De trei ani aștept să-mi bată la ușă, dar deocamdată m-au lăsat în pace.

— *Cine* te-a lăsat în pace? Doar tovarășul Stalin nu a știut ce se întâmplă, nu-i așa? Ejov și cekiștii lui au luat-o razna, nu? Acum, Ejov nu mai e, Beria, acel om cumsecade, a oprit „mașina de tocat carne", iar

Stalin, slavă Cerului, a recăpătat controlul asupra situației.

Gideon se înfioră de frică. Deși se considera un simplu jurnalist, îl ridicase și el în slavă pe Stalin, cum făcuseră de altfel toți scriitorii celebri — inclusiv Benia, Șolohov, Pasternak, Babel, până și Mandelștam înainte de a dispărea — și votase pentru aplicarea Măsurii Supreme de Pedeapsă la Dușmanii Poporului. La ședințele Uniunii Scriitorilor ridicase și el mâna și votase pentru moartea lui Zinoviev, Buharin, a mareșalului Tuhacevski. „Împușcați-i ca pe niște câini turbați!“ spusese și el ca toți ceilalți, ca însuși Benia Golden. Chiar și acum își dădea seama cât de nesăbuit era din partea lui să discute asemenea chestiuni delicate cu Benia, un om atât de impulsiv. Îl trase pe Benia mai aproape, atât de aproape încât îi atinse cu barba urechea.

— N-a fost numai Ejov! murmură. Ordinele au venit *de sus*…

— De sus? Vrei să spui că…?

— Nu mai scrie cartea aceea despre Organe și n-o mai tachina pe nepoată-mea cu fursecurile comsomoliste și „furnalele“ muncitoarelor din industria metalurgică! Și trebuie să scrii ceva, Benia, ceva pe placul lor. Acum mergem la Peredelkino. Fadeev dă o petrecere și el e cel care dă de lucru scriitorilor, așa că ai face bine să te porți frumos cu el de data asta! Și nu-ți mai pierde vremea aici, dacă vrei să mai lucrezi vreodată!

— Ai dreptate. Să-mi iau rămas-bun de la Sașenka?

— Ai chef de-un șut în fund? Eu mă duc după automobil și tu te duci după gagica mea.

Când plecară, tocmai intrau pe alee două Buick-uri negre.

— Ăștia-s georgienii? șuieră Benia de pe bancheta din spate.

Mașa ședea cuminte în față și își aprindea o țigară.

— Nu te uita după ei, se răsti Gideon la Benia, că ne prefacem în stâlpi de sare!

Gideon apăsă pedala și se îndepărtară în scrâșnete de cauciucuri.

5

Petrecerea se încheiase. Semiluna scălda noaptea caldă într-o lumină lăptoasă. Mendel, care fuma țigară de la țigară și tușea cu răbufniri guturale de flegmă, vorbea cu Satinov, colegul lui din clădirea cenușie din Piața Veche, despre reorganizarea cadrelor de la Stațiunile de Mașini și Tractoare. Sașenka și Vania se apucaseră să strângă.

Cu excepția momentului neplăcut cu Benia Golden, a fost o petrecere reușită, gândi Sașenka. O făptură de alabastru își făcu apariția în penumbră.

— Mămică, nu pot să dorm, spuse Fulguleț și își legănă pernița în aer într-un mod atât de cuceritor, încât Satinov se înveseli.

Sașenka simți cum o inundă un val de iubire pentru fiica ei. Nu avea încotro, trebuia să o răsfețe, poate și fiindcă nu uitase răceala propriei mame. Nu putea să nu se bucure de fiecare dată când o vedea.

— Vino aici, să te strâng în brațe! Dar după aceea te duci la culcare. N-o ațâțați — mai ales tu, Hercule!

Fulguleț sări în brațele mamei ei.

— Îngerașul nostru nu se mai culcă odată? bombăni Vania.

— Mamă, trebuie să-ți spun ceva!

— Ce anume, scumpa mea?

— Pernița m-a trezit ca să-i transmit un mesaj lui Hercule!

— Șoptește-mi-l la ureche și după aceea te culci, dacă nu vrei să se supere tăticul!

— O să se supere rău de tot! spuse Vania, le cuprinse pe amândouă cu brațele sale și o sărută pe obraz pe soția lui, care își lipise nasul de obrazul fin al fetiței.

— Mămico, ce fac fantomele alea la noi în grădină? întrebă Fulguleț, arătând cu degetul pe după umărul mamei ei.

Sașenka se întoarse și privi pe geam. „Fantomele“, patru bărbați tineri, în costume albe, cu părul tuns scurt, tocmai urcau în pridvor.

— Un salut comunist, tovarășe Palițîn, spuse unul dintre ei.

În clipa aceea, se auzi din biroul lui Vania un zbârnâit strident, imposibil de confundat. Era telefonul portocaliu, cel care avea linie directă cu Kremlinul. Vania reveni după câteva minute, cu fruntea ușor încrețită de nedumerire. Spuse către Satinov:

— Hercule, era amicul tău, tovarășul Egnatașvili.

Sașenka știa că Egnatașvili era un înalt funcționar al poliției secrete, cel responsabil pentru aprovizionarea cu alimente și casele de

vacanță ale membrilor Politburo-ului.

— Zicea că vine cu niște prieteni. Ne-ar trebui poate niște mâncăruri georgiene…

De pe divan, Satinov își înălță privirea către Vania.

— Da, mi-a spus că s-ar putea să vină. Pe cine zicea că aduce?

— Niște prieteni georgieni, atât a zis.

— Mâncăruri georgiene? întrebă Sașenka și se gândi câteva clipe. E abia miezul nopții. Razum!

Șoferul se ivi clătinându-se ușor, cu uniforma atârnându-i strâmb.

— Mai ești în stare să conduci?

Razum intrase în acea binecuvântată fază de ebrietate cunoscută numai bețivilor ruși — era atât de beat, încât aproape că era din nou treaz.

— Bineînțeles, tovarășă Sașenka — și râgâi sonor.

— Dau un telefon la restaurantul Aragvi, spuse Satinov și se îndreptă spre telefonul din birou.

Restaurantul era în oraș, în apropierea străzii Gorki.

— Tovarășe Razum, dai o fugă până în oraș și aduci niște mâncăruri georgiene. Ce mai stai?

Razum sări din pridvor, călcă pe de lături, se dezechilibră, se redresă și ajunse într-un final la automobil.

— Stai! strigă Satinov. Probabil aduce Egnatașvili ceva de mâncare. El are toate delicatesele din Moscova.

În tăcerea care urmă, Satinov și Vania își întoarseră privirile spre bărbații care păzeau poarta. În lumina lunii, costumele lor albe păreau poleite cu argint.

— Cine vine, mămico? întrerupse Fulguleț tăcerea.

— Taci, Volia! Și du-te la culcare! spuse tatăl fetiței, care nu-i rostea numele real decât în situații extrem de grave. Sașenka, ar trebui să disciplinăm puțin copilul ăsta…

— Cine crezi că vine? întrebă Sașenka, puțin îngrijorată.

— Poate Lavrenti Pavlovici…

— Eu cred că am să plec. A fost o seară foarte plăcută, spuse Mendel.

Soția și fiica lui plecaseră cu câteva ore în urmă. Sașenkăi îi trecu prin minte că, în fruntea Partidului, nu mai purtau mulți un costum burghez prost croit și cravată, ca Mendel, care nu îmbrăcase niciodată o tunică în stilul lui Stalin. Mendel scoase la iveală o cutiuță și își așeză sub limbă o pastilă de nitroglicerină.

— Să-mi chem șoferul, mormăi pentru sine. Nu pot să-i suport pe

georgienii ăștia făloși și toate toasturile lor! Fir-ar. E prea târziu!

O coloană de automobile opri în fața porții, luminând cu farurile lor puternice vegetația luxuriantă din grădină. Un nor de praf întunecă cerul înstelat și acoperi luna. Fantomele în costume albe deschiseră poarta și pe alee intrară câteva limuzine negre Lincoln și un ZIS nou-nouț. În casă, cineva clămpănea la pianină, dintr-o altă dace se auzeau râsete. Sașenka văzu sărind din primul automobil un bărbat blond, atletic, în bine-cunoscuta uniformă albastră cu vipușcă roșie. Satinov spuse în georgiană:

— *Gagimajos*! Apoi continuă în rusă: E Egnatașvili și a adus de mâncare!

Sașenka îl văzu pe Egnatașvili cărând o ladă cu vin. La poartă se iviseră din senin câteva gărzi în uniforme albastre.

— Poftiți înăuntru, tovarăși, spuse Sașenka. Satinov zicea că s-ar putea să veniți.

Privirea tovarășului Egnatașvili sclipi în întuneric. Își închisese ochii pe jumătate, de parcă ar fi vrut să o avertizeze pe Sașenka, care tocmai făcea, cu o mână întinsă, câțiva pași în întâmpinarea oaspeților ei, pentru ca în clipa următoare să încremenească.

6

Lavrenti Beria, cu fața rotundă și tenul măsliniu, într-o pereche de pantaloni albi lăbărțați și o cămașă georgiană brodată, căra o ladă plină cu farfurii. Sașenka știa că Beria era noul șef al NKVD-ului, al Comisariatului Poporului pentru Afaceri Interne, șeful poliției secrete.

— Lavrenti Pavlovici! Bine ați venit! spuse Vania coborând din pridvor.

— Dați-mi voie să vă ajut…

— Le duc eu, nicio problemă, spuse Beria și aruncă o privire în urma sa.

Sașenka îl văzu pe Vania luând poziție de drepți — și în clipa aceea, sunetele nopții amuțiră, cântecele și clinchetele paharelor din vecini se stinseră.

O statuie se ivise în grădina ei.

Tovarășul Stalin, cu trăsăturile lui feline, asiatice, zâmbitor și aprins în obraji, continuând să fredoneze un cântec georgian, se ivi la piciorul scării în tunică albă de vară, pantaloni largi și cizme maro-deschis, brodate cu fir roșu. Luna părea un reflector îndreptat exclusiv asupra lui.

— Am auzit că tovarășul Satinov merge la o petrecere la tovarășul Palițîn, spuse Stalin cu un ușor accent georgian, chicotind ca un satir pus pe șotii. Pe urmă, am auzit că l-a invitat și pe tovarășul Egnatașvili. Tovarășul Beria a spus că și el este invitat. Ceea ce însemna că numai tovarășul Stalin nu fusese invitat, or tovarășul Stalin își dorea nespus de mult să stea de vorbă cu tovarășul Satinov. Și atunci m-am adresat tovarășilor mei, recunoscând că nu îl cunosc suficient de bine pe tovarășul Palițîn pentru a mă înființa neinvitat la petrecerea lui. „Să supunem la vot“, am propus. Rezultatul a fost în favoarea mea, iar tovarășii mei au decis să mă invite și pe mine. Dar vin pe propria-mi răspundere. N-am să v-o iau în nume de rău dacă mă trimiteți acasă. Dar am adus vin și mâncăruri georgiene. Unde e masa, tovarăși?

Satinov ieși în față.

— Tovarășe Stalin, pe tovarășul Palițîn îl cunoașteți deja puțin, iar aceasta este soția lui, Sașenka, pe care v-o mai amintiți poate…

— Poftiți vă rog înăuntru, tovarășe Stalin, ce onoare, spuse Sașenka, regăsindu-și în sfârșit glasul.

Simțea o nevoie imperioasă și absolut nebolșevică de a face o reverență, așa cum obișnuise la Institutul Smolnîi în fața portretului

împărătesei-mamă. Cum reușise să coboare treptele pridvorului nu avea să-și mai amintească ulterior, dar cumva se trezi aproape de Stalin. Mai scund, mai bătrân, mai palid și mult mai obosit decât și-l amintea ea, acesta își ținea brațul stâng strâns lipit de corp. Făcuse burtă, după cum observă Sașenka, iar buzunarele tunicii lui erau cârpite grosolan. Dar, bănui ea, titanii nu acordă importanță unor asemenea fleacuri.

Stalin păru surprins, dar și încântat de efectul pe care-l avea asupra ei. Îi sărută mâna în buna tradiție georgiană și o privi cu ochii lui de culoarea mierii și aurului.

— Tovarășă Vulpe Polară, ce frumos sunteți îmbrăcată!

Își amintește numele meu de cod din Sankt Petersburg! Ce memorie! Ce stânjenită mă simt! Ce flatată!

Toate aceste gânduri se învălmășeau în mintea Sașenkăi.

— Mare noroc că dumneavoastră și revista dumneavoastră le învățați pe femeile sovietice arta vestimentară. Aveți o rochie încântătoare, spuse Stalin în timp ce urca treptele.

— Vă mulțumesc, tovarășe Stalin.

Sașenka se atenționă în gând să nu cumva să o scape gura că rochia era adusă din străinătate.

— A numit și Partidul o dată persoana potrivită în funcția potrivită… râse Stalin, iar ceilalți i se alăturară, până și Mendel.

— Haideți, tovarăși Satinov și Palițîn. Și dumneata, tovarășe Mendel.

Sașenka nu putu să nu remarce că Stalin nu părea foarte încântat să-l vadă pe sobrul Mendel.

Când trecu pe lângă el, Beria îl împunse pe Vania în glumă cu degetul în stomac.

— Ce mai faci, Vania? spuse și plescăi din limbă. E liniște? Toate merg ca pe roate?

— Absolut. Fiți binevenit în casa mea, Lavrenti Pavlovici!

— De meci ce zici? Spartak merită o lecție și dacă înaintașii noștri nu joacă mai bine data viitoare, le arăt eu lor! spuse Beria bătând voios din palme.

— Vrei să vii mâine să joci baschet în echipa mea? Jucăm cu garda lui Voroșilov.

— Am să vin, Lavrenti Pavlovici.

Sașenka știa că Vania îl admira nespus de mult pe Beria, care se spetea muncind. Era tânăr și avea pielea întinsă, fără niciun rid.

— Pot să mă așez aici? întrebă Stalin cu modestie, arătând spre masă.

— Bineînțeles, tovarășe Stalin, unde doriți dumneavoastră, răspunse ea.

Tovarășul Egnatașvili aranjă mâncărurile pe masă și Sașenka se întinse după o sticlă de vin.

— O deschid eu, se oferi Stalin.

Le turnă tuturor în pahare din acel vin roșu și aspru. Pe urmă își umplu un castron cu iahnie de fasole, fărâmiță niște pâine înăuntru și așeză o farfurie deasupra, pentru ca pâinea să se înmoaie bine. Se servi cu frigărui de miel și pui în sos de nuci și se întoarse la locul său. Egnatașvili, blond și chipeș în uniforma lui bine croită, cu umeri lați de luptător, mai înalt decât Stalin, își luase și el aceleași feluri de mâncare. Se așezară amândoi și începură să mănânce, Egnatașvili cu câteva clipe înaintea lui Stalin. Era într-adevăr degustătorul lui Stalin, gândi Sașenka.

— Tovarășe Satinov, rosti Stalin încet și îi făcu semn lui Satinov să ia loc lângă el. Beria se așeză de cealaltă parte a lui, în vreme ce Egnatașvili, Vania și Mendel ocupară locuri mai îndepărtate la masă.

— Lavrenti Pavlovici, cine să fie *tamada*? întrebă Stalin.

— Tovarășul Satinov să fie maestrul de toasturi! propuse Beria.

Satinov se ridică în picioare, ținând în mână un corn georgian de băut vin și rosti un prim toast.

— În cinstea tovarășului Stalin, care ne-a călăuzit în vremuri atât de dificile către victorii luminoase!

— N-ați găsit pe cineva mai interesant? glumi Stalin, dar toată lumea se ridică de la masă și bău în sănătatea lui.

— În cinstea tovarășului Stalin!

— Nu tot *ăla*, protestă Stalin cu glasul lui surprinzător de blând și ascuțit. Dați-mi voie să închin în cinstea lui Lenin!

Urmară și alte toasturi: în cinstea Armatei Roșii, a gazdelor, a Sașenkăi și a femeilor sovietice. Sașenka urmărea totul cu atenție, se ridica de la masă pentru a umple paharele și se așeza la loc. Își dorea să țină minte fiecare moment din această scenă. Stalin glumea cu Satinov în georgiană, dar ea observă că îl urmărea, îl evalua. Știa că preferă oameni tineri, simpli și cumsecade, care puteau să fie neîndurători și energici, dar în același timp plăcuți și veseli. Satinov era un bărbat muncitor și competent, dar fredona mereu arii de operă.

Mendel avu un acces de tuse.

— Ce mai fac plămânii dumitale, Mendel? întrebă Stalin și ascultă răbdător raportul medical detaliat al lui Mendel. Noi am împărțit o celulă în închisoarea Bailovka din Baku, în 1908, îi informă apoi pe meseni.

— Așa e, aprobă Mendel și își mângâie bărbuța rară.

— Iar Mendel a primit de la familia lui inimoasă un pachet cu mâncare, pe care l-a împărțit cu mine.

— Am împărțit cu toți tovarășii din celulă, spuse Mendel în stilul lui pedant și rigid, pentru a sublinia că el nu cunoaște favoritisme.

Și totuși, un singur tovarăș a contat, gândi Sașenka.

— Ăsta-i Mendel! Incoruptibilul autor al volumului de succes *Moralitatea bolșevică*! Nu te-ai schimbat câtuși de puțin, Mendel, îi spuse Stalin ironic, dar cu fața lipsită de orice expresie. Bătrân erai atunci, bătrân ești și acum!

Începu să râdă și toți ceilalți râseră cu el.

— Dar am îmbătrânit cu toții…

— Ba deloc, tovarășe Stalin, interveniră Egnatașvili, Vania și Beria în același timp. Dumneavoastră, tovarășe Stalin, arătați foarte bine.

— Lăsați astea, spuse Stalin. Odată, când ne-am întâlnit într-un grajd cu ceilalți exilați din Siberia, Mendel m-a certat că beau prea mult și nici acum nu e mai indulgent!

Sașenka își aminti că, după moartea lui Lenin, Mendel îl susținuse pe Stalin la Comisia de Control, că în timpul foametei din 1932 nu se îndoise nicio clipă de politica Partidului, că la Plenara din 1937 nu șovăise să fie făcuți praf „ticăloșii“.

— De fapt, continuă Stalin să-l ia pe Mendel peste picior, de multe ori trebuie să-l temperez, altfel face spume la gură și mai suferă vreun atac de inimă!

Toți râseră de Mendel, care era celebru pentru fanatismul lui pedant. Pe de altă parte, tocmai acesta era motivul pentru care supraviețuise. Stalin sorbi din vin, privind cu ochii întredeschiși pe fiecare în parte.

— Nu v-ar plăcea să cântăm, tovarășe Stalin? propuse Satinov.

Stalin mustăcea ca o pisică. Când începu să cânte *Suliko*, toți georgienii i se alăturară. Pe urmă, Satinov strigă: „Rândunica neagră“. Stalin zâmbi și, fără să șovăie, începu să cânte cu frumoasa lui voce de tenor. Baritonul lui Egnatașvili și glasurile lui Beria și Satinov, împletite în armonii polifonice, îi ținură isonul. Sașenka îi asculta ca vrăjită.

Zboară, rândunică neagră,
Zboară peste râul Alazani,
Adu-ne vești de la frații noștri
Care-au plecat la război…

Cântară și alte cântece: imnuri și cântecele despre bandiții din Odessa, *Murka* și *Din închisoarea din Odessa*. Dădură tonul melodiilor

preferate ale lui Stalin: *Au îngropat aurul, aurul, aurul…* Sașenka se întrebă dacă Stalin alegea piesele, astfel încât să fie pe placul tuturor: imnurile ortodoxe pentru ruși, melodiile sentimentale pentru georgieni, cântecele din Odessa pentru evrei. Da, la *Din închisoarea din Odessa* se auzi până și basul lui Mendel.

— Nu ne mai lipsesc decât niște femei focoase! spuse Beria. Dar cred că am băut prea mult. Nici nu cred c-aș mai putea…

— Tovarășe Beria, păstrați buna-cuviință! Sunt și doamne de față, îl admonestă Stalin cu o gravitate prefăcută și umbra unui rânjet pe buze. Să ascultăm ceva la gramofon? Aveți plăci? Ceva de dans?

Sașenka aduse întreaga lor colecție. Satinov le dăruia, slavă Cerului, în fiecare an de 1 Mai și 8 Noiembrie câte o placă de gramofon georgiană, astfel încât Stalin găsi ce dorise. El rămase în dreptul gramofonului și schimba plăcile; uneori își ridica brațele și schița câțiva pași de dans caucazian, dar, în general, se mulțumea să dirijeze desfășurarea petrecerii.

Georgienii împinseră divanul la perete. Sașenka strânse covorul și, când se îndreptă de spate, observă că Satinov și Egnatașvili dansau *lezghinka* și o îndemnau să li se alăture. Ea prefera tangoul, foxtrotul și rumba, dar cunoștea și dansurile caucaziene și astfel făcu câțiva pași grațioși, în vreme ce Satinov, Beria și Egnatașvili o înconjurară.

— Tovarășe Hercule, dansați foarte bine, îl lăudă Stalin pe Satinov. N-am mai văzut dansator așa de bun din copilărie… De unde e familia dumneavoastră?

— Din Borjomi, răspunse Hercule Satinov.

— Nu departe de orașul meu natal, zise Stalin și mai puse o dată aceeași placă.

Erau lingușeli georgiene, dar Sașenka nu putu să nu-i dea dreptate lui Stalin: Satinov dansa într-adevăr foarte frumos. Ochii lui negri scânteiau, pașii lui erau eleganți și agili, mâinile, grațioase și expresive. El o ținea ferm, în vreme ce Beria o strângea și își apropia fața mult prea mult de a ei. Buzele lui erau prea cărnoase, parcă ar fi avut prea mult sânge în ele. Curând se simți obosită și se retrase la margine, pentru a-i urmări pe bărbați. În clipa următoare, se trezi lângă Stalin, care schimba plăcile la gramofon.

Deodată se simți nespus de fericită și în largul ei, ba chiar prea nestingherită. În prima clipă, când îl zărise pe Stalin în grădina ei, fusese îngrozită. Dar el știuse să destindă atmosfera, iar Sașenka încerca acum să-și înăbușe pornirea de a cocheta și pălăvrăgi cu el. Prezența lui o făcuse să-și piardă capul și, în afară de asta, se mai și amețise probabil de la vinul

acela georgian, roșu și tare. De câteva ori se abținu cu greu să-i spună niște lucruri nebunești. Ai grijă, Sașenka, își atrase atenția, în fața ta se află tovarășul Stalin! Nu uita ce s-a întâmplat în ultimii ani — „mașina de tocat carne“! Fii precaută!

Simțea afecțiune față de acest bărbat dur și totuși modest, cumsecade și totuși necruțător față de dușmani. Dar își dădea seama că devotamentul ei exagerat l-ar deranja, l-ar stânjeni. Și-ar fi dorit să-l invite la dans. I-ar fi plăcut oare să danseze cu ea? Sau ar fi considerat inoportună ori penibilă invitația ei? Dar el citise probabil pe buzele Sașenkăi dorința de a dansa cu el.

— Eu nu dansez, Sașenka, fiindcă nu pot ține o femeie cu brațul ăsta.

Brațul lui stâng era puțin mai scurt decât cel drept, de aceea îl ținea țeapăn. Stăteau în dreptul pianinei și Sașenka era conștientă de tăcerea încordată care îi înconjura, de aerul primejdios al acestui om extraordinar.

— Iubesc muzica aceasta, tovarășe Stalin.

— Muzica potolește bestia din om, spuse Stalin și privi în jur. Sunteți mulțumiți de dacea aceasta?

— O, da, tovarășe Stalin, răspunse Sașenka. Suntem foarte mulțumiți.

— Sper și eu. Mă conduceți puțin prin casă?

Beria și ceilalți priviră în urma lor, dar rămaseră în camera de zi. Sașenka era atât de mândră și emoționată că Stalin stătea de vorbă numai cu ea.

— Vă suntem atât de recunoscători — astăzi am primit și frigiderul. Vă mulțumim pentru încrederea Partidului!

— Oamenii de răspundere ai Partidului trebuie răsplătiți, spuse Stalin aruncând o privire în biroul lui Vania. E suficient de cald iarna? Îmi place biroul, pare luminos. Aveți destule dormitoare? Bucătăria vă place?

O, da, Sașenkăi îi plăcea totul. Încerca să-și astâmpere sentimentele nesăbuite de fericire și libertate, când un gând de nerostit, dar atât de puternic îi traversă mintea. Se gândi la tatăl ei, la Samuil Zeitlin. Să-l întrebe oare chiar acum pe tovarășul Stalin? În momentul acela erau atât de apropiați. Cum ar fi putut să-i refuze ceva? Simțea că o admiră ca model al noii femei sovietice.

— Tovarășe Stalin… începu Sașenka.

Tatăl ei își pierduse mințile după sinuciderea Ariadnei și averea după Revoluția din Octombrie. Rămăsese în Sankt Petersburg, își pusese cunoștințele despre economie în serviciul bolșevicilor și lucrase în anii

1920 ca „expert apartinic“ la Comisariatul Poporului pentru Finanțe și Comerț Extern, pe urmă la Banca de Stat, până când, în anul 1930, fusese demis din funcție ca „element dăunător cu înclinații troțkiste“. Dar îi îngăduiseră să se retragă în Georgia. Beria îl arestase acolo în 1937 — și de atunci dispăruse. Aveau, bineînțeles, tot dreptul să-l „verifice“ pe acest dușman de clasă, gândea Sașenka. În teorie, Zeitlin era unul dintre cei mai cruzi exploatatori ai poporului. Dar „depusese armele“ și slujise cu sinceritate puterea sovietică, fără nicio prefăcătorie. Era imposibil ca Stalin să nu fi înțeles că Zeitlin nu mai constituia niciun pericol.

Stalin îi zâmbi cu îngăduință Sașenkăi. Cutele care îi încadrează gura îl fac să arate ca un tigru bătrân și pașnic, își spuse Sașenka și șovăi un moment. Nuanța de miere a ochilor lui se transformă într-un galben strident și o umbră de stânjeneală îi traversă fața. Brusc, Sașenka realiză că Stalin citise totul pe chipul ei. El, care ghicea totul, observase că ea era pe punctul de a-l întreba în legătură cu arestarea sau execuția vreunei rude, or el nu ura nimic mai mult decât asemenea întrebări.

— Tovarășe Stalin, aș putea îndrăzni să vă întreb…

Cuvintele se formau singure pe buzele Sașenkăi și ea nu le putea opri. Îl alungase pe tatăl ei din memorie în 1937, dar acum, în acest moment cât se poate de nepotrivit și fatal, dar totuși favorabil, tânjea să-i rostească numele. Ce se petrecea cu ea? Un bolșevic nu are nevoie de familie, doar de Partid, dar ea îl iubea pe tatăl ei! Voia să știe: Tăia lemne pe undeva? Îi putrezeau oasele în vreo groapă din Siberia? I se aplicase deja de mult Măsura Supremă de Pedeapsă? Vă rog, tovarășe Stalin, vă rog spuneți-mi că e în viață! Eliberați-l!

— Tovarășe Stalin…

— Pernițe!

Stalin și Sașenka se întoarseră spre coridor. Vania rămase cu gura căscată.

— Mămico, nu pot să dorm! țipa Fulguleț. E prea multă gălăgie. M-ați trezit. Vreau să mă strângi în brațe!

Fulguleț, îmbrăcată într-o cămășuță de noapte cu fluturi, cu chipul îmbujorat, încadrat de bucle lungi și aurii, zâmbea, dezvelindu-și gingiile rozalii și dințișorii de lapte. Se aruncă în brațele mamei ei.

— Fulguleț!

Vania, care cu un minut înainte fusese beat și fericit, se ridică acum în picioare și păli. Și Sașenka avea sentimentul unui pericol real. Ea încercase să-i învețe pe copii să nu spună nimic, să nu repete nimic, să nu audă nimic, dar Fulguleț era în stare de orice! Și asta cu Stalin în casă! Un singur cuvânt nechibzuit, un singur joc stupid i-ar fi putut, în cel mai bun caz, face de râs pe ea și pe Vania în fața lui Stalin sau, în cel mai rău caz, aduce în fața plutonului de execuție. Ce va spune Stalin? Ce-i va spune Fulguleț lui Stalin?

— Pe cine avem noi aici? întrebă Stalin încet, delectându-se după toate aparențele cu expresia îngrozită de pe fața lui Vania.

— Tovarășe Stalin, spuse Sașenka, permiteți-mi să v-o prezint pe fiica mea, Volia.

Stalin o privi încântat pe fetiță. Nu iubeau oare toți georgienii copiii? se întrebă Sașenka, în timp ce Stalin se aplecă și o gâdilă pe fetiță la nas.

— Bună seara, Volia. Ce nume comunist frumos.

— M-a trezit gălăgia, bombăni Fulguleț.

Stalin o ciupi de obraz.

— Termină! țipă fetița. Mă ciupești!

— Da, așa ai să mă ții minte, spuse Stalin. Mă declar vinovat în fața ta, tovarășă Volia. Eu am pus muzica, nu mama ta. Supără-te așadar pe mine.

— Nu se supără. Îmi cer scuze, tovarășe Stalin, se grăbi Sașenka să spună. Și acum, Fulguleț, treci la culcare!

— Nu-mi place deloc să dorm.

— Nici mie… Fulguleț, spuse Stalin glumeț.

— Uite, pernița mea!

Fulguleț dădu să-i arunce lui Stalin pernița în față, dar Sașenka o opri la timp.

— Ei, dar ce ai tu acolo? întrebă Stalin, zâmbind nedumerit.

— E prietena mea cea mai bună, domnișoara Perniță, răspunse Fulguleț. E responsabilă pentru producția de pernițe din al Doilea Cincinal și își dorește să devină pionier-perniță, ca să poarte și ea cravata roșie!

— Ajunge, copila mea! spuse Sașenka. Tovarășul Stalin nu dorește să asculte prostioarele tale! Treci la culcare!

Sașenka observă că soțul ei, care se afla în capătul opus al camerei,

își dusese o mână la față.

— Da, la culcare! spuse Vania cam răstit.

— Ușurel, tovarășe Palițîn, spuse Stalin și o mângâie pe Fulguleț pe cap. N-ar mai putea sta puțin? Așa, în mod excepțional.

— Păi… sigur că da, tovarășe Stalin.

Fulguleț dădu o scurtă reprezentație de dans cu pernița și îi trimise o bezea tatălui ei.

— Deci ești pernițistă? întrebă Stalin cu un aer solemn.

— Sunt în Politburo-ul pernițist, spuse Fulguleț cu un zâmbet larg. Sașenka observă ca fiica ei era mai mult decât încântată să se afle în centrul atenției. Trăiască pernițismul!

Așteptând temătoare reacția lui Stalin, Sașenka avu senzația că se înează. Urmă o lungă tăcere. Beria rânjea. Mendel avea o privire sumbră. Stalin se încruntase și privea grav în jur cu ochii lui gălbui.

— Mă gândesc că, dacă tot am trezit-o, spuse Stalin rar, am putea să îi îngăduim acestei mici frumuseți să mai rămână trează și să cânte împreună cu noi, dar dacă părinții tăi cred că e mai bine să mergi la culcare…

Sașenka scutură îmbujorată din cap, iar Stalin ridică degetul arătător:

— Uite ce decid eu: Unu, Partidul admite că pernițismul nu este un curent deviaționist. Doi, dacă mai rămâi, va trebui să te așezi pe genunchii mei și să-mi spui totul despre pernițism! Trei, te vei duce la culcare când îți va spune mama ta. Ei, ce spui, tânără tovarășă Fulguleț-Perniță?

Fulguleț dădu din cap și îl privi pe Stalin cu ochii ei albaștri și pătrunzători. Pe urmă ridică un braț.

— Eu te cunosc pe tine, spuse și arătă cu degetul spre el.

Sașenka tresări. Stalin nu spuse nimic, aștepta.

— Ești portretul din Colțul Roșu, continuă fetița. Portretul a venit la masă.

Toată lumea râse. Sașenka și Vania erau ușurați. Stalin își reluă locul la masă și își deschise brațele. Îngrozită că fiica ei l-ar putea respinge pe Stalin, Sașenka o luă pe Fulguleț și o așeză pe genunchii Conducătorului, dar aceasta era mai degrabă interesată să își legene pernița în aer în ritmul muzicii. Bărbații reîncepură să cânte. După primul cântec, Stalin o așeză pe Fulguleț în picioare și îi sărută fruntea. Fetița se întoarse în fugă la mama ei.

— Spune-i noapte bună și mulțumește-i tovarășului Stalin, o îndemnă Sașenka, ținând-o strâns de mânuță.

— Noapte bună, tovarășe Perniță, spuse Fulguleț și își vântură

pernița roz în aer.

— Vă rog să o iertați, tovarășe Stalin…

— Dar nu-i nimic. Nimeni nu m-a mai numit așa până acum! râse Stalin. Noapte bună, tovarășă Perniță.

Sașenka o scoase pe Fulguleț din cameră.

— Tovarășe Stalin, vă purtați atât de frumos cu copiii. Fiica mea nu va uita niciodată momentul acesta. Nici nu știu cum aș putea să vă mulțumesc pentru bunătatea și îngăduința pe care le-ați arătat lui Fulguleț.

Oftând de ușurare, Sașenka o întinse pe Fulguleț în pat și în clipa următoare fetița dormea deja. Când reveni în cameră, ducea ceva în mână. Privirea lui Stalin alunecă spre mâna ei.

— Tovarășe Stalin, în semn de recunoștință pentru onoarea de a vă avea oaspete în casa noastră, dar în primul rând pentru răbdarea de care ați dat dovadă cu fiica noastră, îmi permiteți să vă ofer o jachetă pentru fiica dumneavoastră, Svetlana?

Și îi oferi o jachetă tricotată de cașmir, care s-ar fi potrivit fiicei lui de treisprezece ani.

— De unde e? întrebă Stalin cu răceală.

Sașenka înghiți în sec. Era de la Paris. Ce să spună?

— E din străinătate, tovarășe Stalin. Eu sunt foarte mândră de confecțiile noastre sovietice, care sunt mai bune decât orice articol străin de lux, dar aceasta nu este decât o jachetă.

— Pentru mine nu aș primi-o, spuse Stalin pufăind din țigară, dar de vreme ce Svetlana e cea care conduce în realitate această țară, am s-o accept în numele ei.

Toată lumea râse și Stalin se ridică în picioare.

— Bun! Cine are chef de un film? Vreau să revăd *Volga, Volga*.

Toți se declarară dispuși, cu excepția Sașenkăi, care trebuia să vadă de copii, și a lui Mendel, care spuse că era prea obosit și bolnav. Se înghesuiră în automobile, pentru a se duce la cinematograful din Marele Palat al Kremlinului. Stalin îi sărută Sașenkăi mâna și îi lăudă iarăși rochia. Afară inspectă arbuștii înmuguriți.

— Aveți trandafiri. Și iasomie. Eu iubesc trandafirii.

Pe urmă, însoțit de georgienii gălăgioși și de cei patru bărbați în costume albe, se îndreptă cu mersul lui greoi și puțin aplecat spre automobilele care așteptau. Egnatașvili îi deschise portiera.

Înainte de a urca și el într-un automobil, Vania îi făcu soției sale cu mâna, peste măsură de încântat că făcea și el pentru prima oară parte din anturaj.

— Nu stau mult, iubito! îi strigă Saşenkăi.

Beria o sărută pe gură cu buzele lui groase ca nişte cârnaţi.

— I-aţi plăcut, spuse cu puternicul lui accent mingrelian. Bravo! Are gusturi bune Şeful. Şi mie îmi plăceţi!

Satinov plecă ultimul, după ce verifică dacă urcaseră toţi şefii în automobile. Portierele se trântiră, cauciucurile scrâşniră, nori de praf şi gaze de eşapament învăluiră livada scăldată în lumina lunii, Buick-urile şi ZIS-urile accelerară şi dispărură pe aleea care ieşea la şosea.

— Uf, Saşenka! spuse Satinov. Trăiască perniţismul! Sărut-o pe adorabila mea finuţă!

Sleită de puteri, Saşenka îl sărută pe Satinov. Acesta urcă în ultimul automobil şi plecă în trombă.

Bărbaţii în costume albe dispăruseră.

Rămasă singură în pridvor, Saşenka îşi înălţă privirea la cer. Se arătau zorii. Întrebându-se dacă nu cumva visase, intră în casă şi se duse în camerele copiilor.

Carlo dormise tot timpul, dar îşi aruncase pijamaua cât colo şi acum zăcea gol în pat, cu picioarele pe pernă. Încă mai avea trupuşorul roz şi plin de cute al unui bebeluş. În braţe strângea un iepuraş de pluş. Saşenka scutură din cap de plăcere şi îi sărută fruntea catifelată.

Fulguleţ dormea ca un îngeraş în camera ei roz, cu mâinile pe pernă, de o parte şi cealaltă a capului. Afurisita de perniţă era pe pieptul ei gol. Saşenka zâmbi. Până şi tovarăşului Stalin îi plăcuse Perniţa. Ce noapte ciudată fusese.

8

Stalin ședea pe scaunul din mijloc, dintre bancheta din față și cea din spate a noii lui limuzine ZIS. Beria era în spate, împreună cu Egnatașvili, iar în față, lângă șofer, ședea Vlasik, garda lui de corp principală. Ceilalți veneau cu alte automobile.

— La Kremlin, tovarășe Salkov, îi spuse Stalin cu un ton prietenos șoferului. Cunoștea numele și situația tuturor șoferilor și gărzilor sale de corp, se purta întotdeauna amabil cu ei, iar ei, la rândul lor, îi erau devotați.

— O luăm pe Arbat.

— Am înțeles, tovarășe Stalin, răspunse șoferul.

Stalin își aprinse pipa. Goneau pe șosele mărginite de mesteceni și molizi, copaci înfloriți străluceau sub razele lunii. Ieșiră în șoseaua spre Mojaisk și o luară apoi pe strada Dorogomilov.

— E o femeie sovietică vrednică această Sașenka, îi spuse Stalin după un timp lui Beria, dumneavoastră ce spuneți, Lavrenti Pavlovici? Și Vania Palițîn e un om vrednic.

— Sunt întru totul de acord, răspunse Beria.

Coloana de automobile trecu peste Podul Borodino, cu taurii săi de piatră, coloanele și obeliscurile sale și se apropia acum de Piața Smolensk.

— Sașenka știe să danseze, spuse gânditor Egnatașvili, care nu era un politician, ci un om care trăia pentru sport, mâncare, cai și femei.

— Și mai știe să și editeze, glumi Stalin, deși fițuica aceea nu prea e o revistă serioasă. Dar sunt importante și tâmpeniile astea despre gospodărit. Femeile sovietice trebuie să cunoască asemenea lucruri, continuă el în timp ce coborau pe strada Arbat.

— Dar ce familie! Încă se mai văd urmele originii ei burgheze — știați că a fost la Smolnîi? Dar măcar nu ne plictisește cu lecții stupide ca nevasta lui Molotov. Își vede de casă, face prăjituri, crește copii, lucrează pentru Partid. A devenit o femeie sovietică de treabă.

— Întru totul de acord, tovarășe Stalin, încuviință Beria.

— Cred că e a zecea oară când văd *Volga, Volga*, spuse Stalin. Pentru mine, de fiecare dată când văd filmul acesta e o sărbătoare! Cred că-l știu pe de rost.

— Și eu, spuse Beria.

Se apropiau de Kremlin pe străzi late și pustii, flancați din toate părțile de automobilele cu personalul de securitate. Turnurile sângerii ale fortăreței medievale se iviră în fața lor, poarta se deschise încet, pregătită

să-i înghită. Santinelele salutară. Roțile se învârteau huruind pe pavaj.

— Ivan cel Groaznic a umblat pe aici, spuse Stalin încet.

Locuia aici de peste douăzeci de ani, mai mult timp decât locuise în casa mamei lui sau decât petrecuse la Seminar. Stalin se întoarse spre Beria, care moțăia.

— Spuneți-mi, Lavrenti Pavlovici, rosti tare și arătă cu pipa spre Beria, care se trezi tresărind. Unde e tatăl Sașenkăi, capitalistul Zeitlin? Îmi amintesc că l-am dat afară. E prin vreunul din lagărele dumneavoastră sau a fost împușcat? S-ar putea afla cumva?

9

— Îmi place articolul „Cum se dansează foxtrotul“, spuse Sașenka de la masa ei de scris în formă de T, în timp ce studia șpalturile. Vă place și dumneavoastră, tovarăși?

Trecuseră două zile și acum se afla din nou la sediul revistei *Soția sovietică și gospodăria proletară* din strada Petrovka. Pe pereți atârnau portrete ale lui Stalin, Pușkin și Gorki, pe birou era fotografia lui Vania în uniformă, la parada de 1 Mai de anul trecut, împreună cu Fulguleț și Carlo, iar pe o masă din colț, un singur telefon de bachelită gri și un seif foarte mic, tot gri. Dimensiunea seifului, numărul de telefoane, precum și calitatea portretului lui Stalin erau indiciile puterii. Biroul Sașenkăi era unul mai degrabă modest.

— Trebuie să ne distrăm cititoarele, nu încape îndoială, tovarășă redactor-șef, spuse Klavdia Klimova, adjuncta Sașenkăi, o femeie cu nasul ascuțit și ochii bulbucați, care purta de regulă oribilele articole ale Fabricii de Confecții din Moscova. Dar n-ar fi bine să luăm în considerare și aspectele de clasă ale foxtrotului?

Sașenka stăpânea acest joc. Ea credea realmente în misiunea revistei ei și o lua în serios. Poate nu se dezmeticise încă bine după agitația petrecerii de 1 Mai, dar cunoștea regulile: Nu vorbești niciodată despre șefi și în niciun caz despre Marele Stăpân. Și totuși, spera să se afle cumva. Și-ar fi dorit ca ceilalți trei redactori și Klavdia să știe cine îi vizitase pe Palițîni în ziua de 1 Mai! În fond, tovarășul Stalin își exprimase prețuirea față de ea și munca ei, de ce să nu împărtășească acest lucru tovarășilor ei? De câteva ori îi stătu pe limbă să le spună, dar se sfii totuși să rostească toate acele nume importante… Reveni la foxtrot și jazz dance.

— Toată lumea e de acord cu tovarășa redactor-șef adjunct? Supunem la vot?

Toți cinci ridicară mâinile.

— Decidem, așadar, să publicăm încă un articol despre jazz dance ca expresie a asupririi negrilor de către capitaliștii americani? Klavdia, doriți să scrieți chiar dumneavoastră articolul sau vă gândiți la un alt autor? Dar fotografiile? Tipărim imaginea unor dansatori profesioniști sau trimitem, într-o seară, un fotograf la Metropol?

Redactorii conveniră asupra dansatorilor profesioniști, fiindcă la Metropol se aflau uneori și persoane neconforme. Ședința se încheie. Sașenka scoase un pachet de țigări Herțegovina Flor, își aprinse una și oferi pachetul celorlalți. Toți patru își aprinseră câte o țigară.

— Știți că Utiosov și Tsfasman au cântat la noi acasă, la petrecerea de 1 Mai? spuse Sașenka, nemaiputând să se abțină de la puțină lăudăroșenie inofensivă.

Se lăsă o tăcere penibilă, care o făcu pe Sașenka să regrete cele spuse.

— Ar fi dispuși să ne acorde un interviu? întrebă Klavdia.

— Nu am avut ocazia să-i întreb chiar atunci, răspunse Sașenka, suflând pe gură fumul albastru. Dar am să mă mai gândesc.

În clipa aceea se auzi o bătaie în ușă. Galia, secretara Sașenkăi, se ivi în prag.

— Un scriitor dorește să vă vorbească.

— Aveam întâlnire cu el?

— Nu, dar e foarte arogant. Zice că veți ști despre cine este vorba și că dorește să-și ceară scuze.

Sașenka simți un gol în stomac, ca atunci când treci prea repede cu automobilul peste coama unui deal.

— Probabil e Benia Golden, spuse și făcu din mână un semn de refuz. Câtă impertinență! E un om foarte bădăran. Spune-i că nu am timp de el, Galia.

— Benia Golden? se miră singurul lor redactor de sex masculin, Mișa Kalman. Se ridicase să plece, dar acum își puse servieta la loc pe masă. Vrea să scrie pentru revistă?

— Dar pe *el* de unde îl cunoașteți? întrebă Klavdia cu un ton aproape acuzator și ochii holbați. Continua să șadă și, când trase din țigară, plescăi din buze.

— Nu îl cunosc. A venit și el la dacea noastră, la sfârșit de săptămână.

— Ce petrecere trebuie să fi fost, comentă redactorul-șef adjunct, care purta un sarafan maro, ca un sac. Utiosov, Tsfasman – până și Golden.

Sașenka regreta că se lăudase cu lista ei de oaspeți. Se întoarse spre Galia.

— Nu vreau să-l primesc. Stabilește tu cu el o altă dată. În afară de asta, am auzit că și-a cam pierdut inspirația. N-a mai scris nimic de doi ani. Spune-i să plece, Galia.

— Bine, tovarășă.

— Ba nu, stați puțin, interveni Mișa Kalman cu un glas ascuțit și întrebător.

Galia le întorsese deja spatele.

— Spune-i, Galia, insistă Sașenka.

Galia dădu să iasă.

— Stați puțin! spuse Kalman. Eu sunt un mare admirator al scrierilor lui. Avem atât de rar ocazia să publicăm scriitori de calibrul lui. *Carpe diem!*

Ochii bulbucați ai Klavdiei, care aminteau de un imens rac roșu, se întoarseră spre Sașenka.

— Îngăduiți să primeze individualismul în detrimentul colectivului? întrebă Klavdia.

Sașenka realiză că era primejdios să mai insiste pe antipatia ei față de Benia Golden. Fiindcă încă se mai afla sub impresia măreției lui Stalin, simți imboldul de a se arăta generoasă. Reacționase poate puțin exagerat la petrecere? Benia nu fusese poate chiar atât de necuviincios?

— Așteaptă o clipă, Galia, spuse Sașenka în cele din urmă, iar Galia, care începuse să chicotească, rămase iarăși pe loc. Tovarăși, haideți să decidem dacă dorim să publicăm un articol al lui Benia Golden în *Soția sovietică și gospodăria proletară*.

Klavdia aduse în discuție faptul că Golden participase împreună cu Ehrenburg, Babel și alții la Congresul Scriitorilor de la Paris din 1935 și că fusese implicat în organizarea Centenarului Pușkin în 1937.

— Povestirile lui sunt memorabile, spuse Kalman și își ciufuli buclele cărunte, în timp ce făcu elogiul textelor lui Golden despre Războiul Civil din Spania.

Sașenka își aminti că unii dintre generalii pe care îi cunoscuse Benia fuseseră demascați ca Dușmani ai Poporului și executați în anii 1937–1938. Protectorul lui, Gorki, murise și mulți alți scriitori fuseseră executați.

— Dar de ce n-a mai scris Golden nimic în ultima vreme? întrebă ea cu voce tare. E o formă de protest împotriva Partidului sau a primit vreo „directivă“ de la Secția de Cultură din Piața Veche?

— Am să-i telefonez lui Fadeev la Uniunea Scriitorilor, spuse Klavdia, și lui Jdanov la Comitetul Central. Am să sondez puțin terenul.

— Propunerea se acceptă. Ce ați dori, Klavdia, să scrie Golden?

— Ar putea scrie oare despre Fabrica Bolșevică de Prăjituri, care a făcut, cu ocazia zilei de naștere a tovarășului Voroșilov, cel mai mare tort de ciocolată din lume, în formă de tanc? Golden i-ar putea intervieva pe muncitori și sublinia ingeniozitatea cu care au făcut tunul din pandișpan și napolitană…

Fabrica Bolșevică de Prăjituri era frecvent menționată în paginile revistei, dar gândul la reacția lui Benia, când i se va propune să scrie despre un tort de ciocolată, oricât de măreț și marțial ar fi fost acesta, o

făcu pe Sașenka să-și încrețească fruntea.

— Ori să scrie articolul despre dans? propuse Klavdia. Sub atenta mea supraveghere.

— Tovarășă, ați avut chiar dumneavoastră o idee mai bună, spuse Sașenka. Vă mai amintiți? Activitatea Comitetului nostru de Femei? Ați propus atunci un articol despre orfelinatul pentru copiii Dușmanilor Poporului!

— O poveste mișcătoare despre reconcilierea claselor sociale și remodelarea identității, spuse Klavdia.

— Cred că acesta este articolul potrivit pentru un scriitor serios, nu-i așa? Vom trata subiectul pe larg, va fi articolul principal, cinci mii de cuvinte. Am auzit că este un loc minunat, de unde mulți copii sunt înfiați de familii sovietice iubitoare. Deci, tovarăși, să îi cer să scrie despre Orfelinatul Felix Dzerjinski pentru Copiii Trădătorilor de Patrie?

Sașenka era obosită. Se făcuse ora șapte seara. Carlo o trezise la șase dimineața, când se cățărase la ea în pat. Afară, orașul era scăldat în lumina roșiatică a unei seri de mai. În pofida Cincinalului și a șantierelor de pe tot cuprinsul orașului, Moscova avea încă o atmosferă oarecum provincială. Străzile erau aproape pustii, nu circulau decât puține automobile. Căruța trasă de un cal a unui zarzavagiu cobora în tropot de copite strada Petrovka.

— Vă mulțumesc, tovarăși! spuse Sașenka. Decizia a fost adoptată.

Redactorii părăsiră biroul.

— Galia?

— Decizia finală, tovarășă? glumi Galia, al cărei cap se ivise în ușă.

— Poftește-l înăuntru și după aceea poți să te duci acasă!

O clipă mai târziu își făcu apariția în biroul Sașenkăi Benia Golden.

— Nu pot sta de vorbă în morga asta birocratică de stropitori de cerneală, exclamă Benia cu glasul lui dogit. Afară adie un vânticel atât de plăcut, de-ți vine să cânți! Hai cu mine!

Mai târziu, mult mai târziu, când va avea tot timpul din lume pentru a-și reaminti, Sașenka va ști că în momentul acela începuse totul. Cu sângele vâjâindu-i în urechi, porni după Benia în direcția ascensorului, dar se opri în loc.

— Am uitat ceva pe birou, Benia. Mă întorc imediat! Scuze!

Îl lăsă să aștepte în hol și alergă înapoi, în biroul ei. Cu degetele lipite de buze, își plimbă privirea peste masa de scris, fotografiile cu Vania și copiii, telefonul, șpalturile, toate lucrurile și persoanele care îi erau importante. Își spuse că acest bărbat înfumurat nu-i putea aduce nimic bun. Era bădăran, arogant, prefăcut și îi lipsea spiritul partinic (nici

măcar nu era membru de Partid) — și nu avea suficient respect față de viață. Mai bine ar fi fost să nu-l însoțească.

Și totuși, conștientă de implicații, dar în mod ciudat incapabilă să se abțină, Sașenka se răsuci pe călcâie și se întoarse la Benia Golden.

10

— Aceasta este una din rarele ocazii când nimeni nu știe unde ne aflăm, spuse Benia Golden, în timp ce se plimbau prin Grădina Alexandrovski, dedesubtul turnurilor crenelate ale Kremlinului, care se ridicau în înaltul cerului roșiatic.

— Știi, uneori îmi pari foarte naiv pentru un scriitor, replică Sașenka tăios, cu gândul la comentariile lui prostești din grădina casei ei de vacanță. Suntem doi oameni cunoscuți și tocmai ne plimbăm prin cel mai celebru parc al orașului.

— Așa este, dar nu ne urmărește nimeni.

— De unde știi?

— Fiindcă eu nu am spus nimănui că vin la redacția ta și tu nu ai spus nimănui că vom face o plimbare prin oraș. Eu plecasem acasă, la nevastă-mea, tu, acasă la tine, în strada Granovski, la soțul tău. Prin urmare, nimeni nu a avut vreun motiv să te urmărească pe tine sau să mă urmărească pe mine. Colegii tăi cred că stăm de vorbă în biroul tău despre un eventual articol. Dacă le-ar păsa de noi, Organele ar presupune că mergem acasă, ca în fiecare zi.

— Numai că noi nu mergem acasă.

— Exact, Sașenka, dacă-mi permiți să-ți spun așa. Oricum nu m-ar recunoaște nimeni cu chestia asta pe cap.

Benia își ridică șapca albă de pe cap și făcu o plecăciune.

— Păi, acum nimeni nu s-ar mai îndoi că ești chiar tu, spuse ea și se uită la șuvițele blonde și țepoase de pe capul lui cu început de chelie.

— Uită-te în jurul tău. Astă-seară, Moscova toată a ieșit la plimbare. Nu vrei să scapi și tu o dată de obligațiile tale? Doar un ceas.

Sașenka oftă:

— Doar un ceas.

Boarea călduță îi mângâia pielea, îi umfla și încrețea rochia albă, din bumbac răcoros, iar ea se simțea la fel de ușoară și nepăsătoare ca o velă în bătaia vântului. Golden își iuți pașii și vorbele, încât Sașenka abia mai reușea să îl urmeze în pantofii ei cu toc.

Se gândi la obligațiile ei. Avea un soț conformist, muncitor și de succes, și doi îngerași de copii neastâmpărați, care plesneau de sănătate și fericire. Aveau două locuințe, noua dace și imensul apartament din clădirea roz, cunoscută drept a Cincea Casă a Sovietelor, aflată în strada Granovski, în apropierea Kremlinului. Aveau personal de serviciu: Carolina, bucătăreasa și dădaca, Razum, șoferul, grădinarul, argatul. Îi

mai aveau pe părinții lui Vania, care locuiau în același apartament cu ei și le dădeau mari bătăi de cap, în special mama lui Vania, care ședea toată ziua în curte și trăncănea cu o voce primejdios de sonoră. Se gândi la funcția importantă și solicitantă a lui Vania și la propriile ei obligații în cadrul Comitetului de Femei și al Comitetului de Partid. Amândoi aveau o viață agitată, contribuiau la clădirea lumii lor socialiste, trecuseră printr-o perioadă de mare mâhnire și tragedie, în care mulți fuseseră înghițiți de valurile Revoluției, iar acum războiul era iminent. În noaptea aceea, ca în mai toate nopțile, Vania avea să lucreze până în zori – toți făceau așa, respectând ritmul nocturn de muncă al Stăpânului. Vania îi povestise că toți cei aflați în funcții de conducere așteptau la birourile lor să sune telefoanele care aveau linie directă cu Kremlinul și să li se spună: „Șeful a părăsit Colțișorul și se îndreaptă spre Dacea Apropiată."

Acum se pregătea ceva măreț. După München, Stalin își schimbase politica externă – și miniștrii. Era un eveniment de mare importanță pentru viitorul Europei, dar mai însemna și că Vania era ocupat cu schimbările din cadrul Comisariatului Poporului pentru Afaceri Externe.

Ca întotdeauna când avea să-i împărtășească un secret, Vania o trăsese pe Sașenka deoparte în grădina casei lor.

— Litvinov a ieșit, Molotov a intrat. Voi avea de lucru câteva zile, o anunțase.

Sașenka știa ce însemna acest lucru: că nu îl va mai vedea pe Vania nici măcar noaptea și că ea nu avea voie să sufle nimănui vreun cuvânt. Între timp, părinții lui Vania aveau grijă de Fulguleț și Carlo în apartamentul din strada Granovski.

Sașenka, simțindu-se deodată lipsită de orice grijă în compania lui Benia, se opri și făcu o piruetă, ca o fetiță.

— Doar un ceas. Pot dispărea vreme de un ceas. Ce idee încântătoare!

Cuvintele ei sunară cumva necuviincios de excentrice, deloc tipice pentru ea, iar în clipa următoare și-ar fi dorit să le retragă.

— Ai fost membră de Partid încă înainte de Revoluție, nu-i așa, tovarășă Vulpe Polară? întrebă Benia. Înseamnă că te pricepeai să scapi de urmărirea agenților Ohranei. Deci, suntem urmăriți?

Sașenka scutură din cap.

— Nu. Organele noastre nu se pricep la fel de bine la supraveghere ca Ohrana.

— Ai grijă, tovarășă redactor-șef! Nu vorbi fără judecată!

Sașenka pricepu că o tachinează.

— Dar am sentimentul că în tine pot avea încredere.

— Poți avea, fii sigură de asta, spuse Benia. Nu e minunat să poți scăpa uneori de obligațiile tale și să nu te mai gândești decât la tine?

— Noi, comuniștii, nu facem asta niciodată, obiectă ea. Nici noi, mamele, nu ne putem permite…

— Of, Doamne, mai taci odată și încearcă. Timpul trece atât de repede.

Sașenka amuți, dar era uimită și capul parcă i se învârtea.

Înconjurară Kremlinul. În amurg, Marele Palat era o splendoare de sticlă și aur. Trecură pe lângă Casa Guvernului, clădirea labirintică, de un modernism sumbru, de pe cheiul râului Moskva, unde locuiau Satinov, Mendel și mulți alți înalți funcționari, unde atâția fuseseră arestați în perioada neagră, unde lifturile gemuseră noapte de noapte sub povara celor pe care NKVD-iștii îi duceau în dubele lor întunecate, numite „ciori negre“. Pe străzi nu mai circulau acum decât vreo două căruțe, o bătrână vindea într-un chioșc niște piroști unsuroase.

Moscova, gândi Sașenka, numită cândva, datorită numeroaselor sale biserici, „Orașul celor o mie de turle“, este un loc mohorât. Tovarășul Stalin îl va face mai frumos, îl va transforma într-o capitală demnă de proletariatul lumii, dar deocamdată era parțial grandios, parțial un conglomerat de sate – și în rest, numai șantiere. Sașenka avea unul din atacurile periodice de nostalgie după orașul ei natal: Sankt Petersburg – sau Leningrad, cum se numea acum, leagănul Revoluției.

Te iubesc, creație a lui Petru, rosti ea în gând, citându-l pe Pușkin.

— Ți-e dor de Piter, nu-i așa? o întrebă Benia din senin.

— De unde știi?

— Îți citesc gândurile, nu ți-ai dat seama?

Ba da, își dăduse seama și lucrul acesta o tulbura. Se opriră pe Podul de Piatră și își îndreptară privirile spre Marele Palat și spre râul Moskva, în care se oglindea imaginea întregului oraș, cu toate micile sale detalii.

— Vrei să dansezi cu mine? întrebă Benia și o prinse de mână.

— Aici?

Sașenkăi i se încreți pielea pe brațe și picioare.

— Da, aici.

— Ești cel mai nebun om pe care-l cunosc.

Se simțea iar ametită, tânără, nesăbuită și o furnica pielea acolo unde o atinse el, când o luă în brațe, convins că nu avea să-i reziste, și o învârti o dată și încă o dată și o mișcă înainte și înapoi, cântând tot timpul cu accent american și fără nicio notă falsă o piesă a lui Glenn Miller.

Când se desprinseră unul din brațele celuilalt, Sașenka avu

senzația că trupul lui i-a lăsat pe burtă, acolo unde se lipise de ea, o amprentă ca o arsură. Deodată, observă că pe pod se mai afla o pereche. Cei doi nu reacționară în niciun fel când Sașenka și Benia se apropiară. Erau tineri, el purta uniforma Armatei Roșii, ea, un halat alb peste o rochie cu o despicătură laterală. Era probabil una din vânzătoarele de la alimentarele din strada Gorki. Se sărutau lacom, cu gurile larg deschise și limbile ca ale unor pisici care lipăie lapte. Aveau fețele lucioase și ochii închiși, șuvițe din părul ei des, de culoarea inului, se prindeau între dinții lui, mâinile lui urcau pe coapsele ei, degetele ei umblau la șlițul pantalonilor lui.

Sașenka era dezgustată. Își aminti perechea care se îmbrățișase pe strada ei în timpul Revoluției și pe Gideon cu contesa Loris în fața Hotelului Astoria – și totuși, nu-și putea desprinde privirea de la cei doi. Înăuntrul ei simți o erupție de pasiune sălbatică, o dorință atât de puternică, încât nu se mai recunoscu, atât de străină era aceasta de firea ei, atât de neobișnuită. Ceva se contractă cu atâta intensitate în trupul ei, încât Sașenka se temu că avea dureri de burtă fiindcă îi venise menstruația înainte de termen.

Benia o conducea de-a lungul cheiului cu o nonșalantă siguranță de sine. Acum nu mai vorbea, se mulțumea să cânte romanțe vechi și cântece țigănești:

Ah, acei ochi negri care m-au fermecat,
Cum aș putea să-i uit,
Îmi ard privirea,
Ochi negri, ochi pătimași, ochi arzând de iubire, cât vă iubesc, cât mă tem de voi.
V-am văzut întâia oară într-un ceas nefericit…

Când termină de cântat, luă mâna ei în a lui, întâi ca din întâmplare, pe urmă o strânse mai tare și ea, când își dădu seama, nu mai încercă să și-o retragă.

Flirtează cu mine într-o manieră neobrăzată și primejdioasă, își spuse Sașenka. Oare nu știa cine era ea? Nu pricepea cu ce se ocupa soțul ei? Eu sunt comunistă, cred în Partid, gândea Sașenka, și sunt o femeie măritată, cu doi copii. Și totuși, în noaptea aceea caldă, după douăzeci de ani de disciplină și luptă pentru supraviețuire, după trei ani de teroare și tragedie, când mii și mii de Dușmani fuseseră demascați și lichidați, ea se trezise, din senin, prinsă într-un vârtej de nebunie, în compania acestui evreu galițian, scund și plesuv, care o luase prin surprindere cu pașii lui frivoli de dans, cu ochii lui albaștri și acele cântece necuviincioase.

Benia o ajută să coboare cele câteva trepte de piatră care duceau la malul râului, pe un chei ascuns.

— Aici nu ne vede nimeni! repetă Benia și se așezară pe trepte, în imediata apropiere a apei.

În mod obișnuit, apa era murdară și tulbure, dar în seara aceea era presărată cu diamante care reflectau lumina pe fețele lor, poleindu-le cu purpură și bronz, făcându-i să se simtă întineriți. Un curent traversă trupul Sașenkăi, o senzație de aripi fâlfâind. Soțul ei era pasional în pat, Sașenka îi născuse doi copii, dar așa ceva nu trăise niciodată.

— Ai mai făcut asta în adolescență? o întrebă Benia, care continua după toate aparențele să-i citească gândurile.

— Niciodată. Eu am fost un copil cuminte și o bolșevică foarte serioasă…

— Nu te-ai întrebat niciodată despre ce se cântă în romanțe?

— Le-am considerat întotdeauna niște prostii.

— Ei, bine, spuse el, meriți și tu să petreci o oră în lumea romanțelor.

— Ce vrei să spui? întrebă ea, privindu-i buzele, ceafa arsă de soare, ochii care parcă o străpungeau.

Benia îi oferi ultima lui țigară egipteană, o Stea a Egiptului cu filtru aurit – și o întoarse în timp cu mai bine de douăzeci de ani. Îi aprinse țigara cu o brichetă argintie cu benzină și o îndemnă să guste din sticla lui de buzunar. Sașenka se așteptase la votcă, dar când luă o sorbitură, o licoare dulce îi ameți simțurile.

— Ce naiba e asta?

— Un nou cocteil american, răspunse el. Manhattan.

Băutura i se urcă Sașenkăi instantaneu la cap — dar, în același timp, se simțea mai trează decât oricând.

O barjă imensă, ruginită și lăsată adânc în apă, care transporta un munte de cărbune sau minereu, trecu huruind prin fața lor. Barcagiii își petreceau timpul fumând și bând. Unul cânta la o chitară, altul la un acordeon. Dar când o zăriră pe Sașenka șezând pe trepte, cu pălăria ei albă cu boruri late, în rochia brodată cu mărgele și strânsă pe coapse, cu ciorapii albi și lucioși, care reflectau unduirile apei, începură să strige și să arate spre ea.

— Ia uitați-vă la ea! Ce mândrețe de femeie!

Sașenka le făcu semn cu mâna.

— Trage-i-o, omule! Sărut-o pentru noi! Fir-ai tu să fii de norocos! strigă unul dintre bărbați.

Benia sări în picioare și își smulse ca un dansator șapca de pe cap.

— Cine? Eu? le strigă înapoi.

— Sărut-o, omule!

Benia ridică din umeri, ca și cum și-ar fi cerut scuze.

— Nu-mi pot dezamăgi publicul, spuse el și, înainte ca Sașenka să mai apuce să protesteze, o sărută. Ea se împotrivi o secundă, dar apoi cedă, spre propria ei mirare.

— Ura! Sărut-o pentru noi! jubilau barcagiii.

Sașenka pufni în râs în gura lui Benia. El își împinse limba între buzele ei și apoi mai adânc, atât de adânc, încât ea gemu și închise ochii. Un lucru era cert: nimeni n-o mai sărutase *așa*.

Înainte, Sașenka nu și-ar fi putut imagina una ca asta. În timpul Războiului Civil fusese tânără, dar pe atunci era cu Vania, iar Vania nu era genul de bărbat care să sărute așa. Nici ea nu-și dorise niciodată ca el s-o sărute astfel: La început, fuseseră doar camarazi, el avusese grijă de ea imediat după sinuciderea mamei ei, lucraseră împreună în timpul Revoluției din octombrie 1917 și după aceea ea călătorise prin țară cu trenurile Agitprop și el cu Armata Roșie, în calitate de comisar. Pe urmă se reîntâlniseră la Moscova. Dar pe atunci nimeni nu avea timp pentru amoruri. Se mutaseră într-un apartament împreună cu alte câteva perechi tinere, lucraseră zi și noapte și se hrăniseră cu biscuiți și ceai de morcovi. Sașenka rămăsese aceeași bolșevică virtuoasă — și nici nu voia să fie altfel. De mama ei obsedată de sex își amintea întotdeauna cu repulsie și părere de rău. Dar acest galițian impertinent, acest Benia Golden, nu avea nicio inhibiție. Îi lingea buzele, îi gâdila fruntea cu nasul, îi inhala mirosul de parcă ar fi fost tămâie — și plăcerea acestor lucruri mărunte o uimea pe Sașenka!

Când deschise ochii, avu senzația că dormise o veșni–cie. Barja se îndepărtase, dar Benia continua să o sărute. Locurile tainice ale trupului ei se înfioraseră. Își schimbă stânjenită poziția, dar de fiecare dată când se mișca, își simțea șalele grele și lichide. Avea aproape patruzeci de ani — și era pierdută.

— Știi, eu nu fac așa ceva, îi spuse în sfârșit lui Benia, gâfâind.

— Dar de ce naiba nu faci așa ceva? Că ești foarte pricepută.

Mi-am pierdut probabil mințile, își spuse Sașenka și se aplecă spre el, îi prinse capul între mâini și începu să îl sărute la rândul ei așa cum nu mai sărutase pe nimeni.

— Vreau să știi, Benia, că îmi plac foarte mult povestirile tale. Când le-am citit, am plâns…

— Și mie îmi plac pistruii ăștia ai tăi, de o parte și de cealaltă a nasului… Și buzele astea, Dumnezeule mare, care sunt tot timpul

întredeschise, de parcă ți-ar fi tot timpul foame, spuse Benia și o sărută din nou.

— Dar de ce nu mai scrii?

— Mi-a înghețat cerneala.

— Nu fi caraghios.

Cu o mișcare bruscă, Sașenka îi depărtă fața de a ei și îl apucă de bărbie.

— Nu cred că nu mai scrii. Cred că scrii pentru sertar.

Benia rămase cu privirea ațintită asupra malului opus, acolo unde străluceau în apă luminile magnificei Ambasade Britanice.

— Eu sunt scriitor. Un scriitor trebuie să scrie, altfel moare. Dacă nu aș scrie, m-aș sfriji și aș putrezi. Și atunci, traduc articole din ziare socialiste și lucrez la scenarii de film. Dar și izvoarele astea au cam secat. Nu mai am niciun sfanț, dar mi-a rămas apartamentul din Casa Scriitorilor.

— De ce nu ai rămas la Paris?

— Eu sunt rus. Fără patria mea nu însemn nimic.

— Și la ce lucrezi acum?

— La tine.

— Scrii despre poliția secretă și despre cei din fruntea Partidului, nu-i așa? Scrii de mână noaptea și ascunzi foile sub saltea. Sau acasă la vreo fată din suburbii? Eu sunt doar material pentru lucrarea ta? Te folosești de mine ca să poți privi în interiorul lumii noastre?

El oftă și se scărpină în cap.

— Noi toți, scriitorii, lucrăm la ceva secret, care ne ține în viață și ne dă speranță, deși știm că nu îl vom putea publica niciodată. Isaac Babel scrie în secret, Mișa Bulgakov scrie un roman despre Diavol la Moscova. Dar nimeni nu îi va citi niciodată. Nici pe mine nu mă va citi nimeni.

— Ba da, eu. Îmi dai voie să citesc ce scrii? El scutură din cap. Nu ai încredere în mine?

— Îmi doresc să am încredere în tine, Sașenka. Mi-ar plăcea să îți arăt romanul acesta, de care nu știe nimeni, nici măcar nevastă-mea și, dacă ți l-aș arăta ție, aș avea măcar o singură cititoare, o frumoasă cititoare și m-aș simți din nou artist, nu scribărețul secătuit al acestor vremuri în care toți ne-am transformat în niște canibali.

Benia își feri privirea și Sașenka, deși nu-i vedea ochii, era sigură că i se umpluseră de lacrimi.

— Haide să facem un pact, spuse ea și îi luă mâinile într-ale ei. Poți să ai încredere în mine, poți să-mi arăți romanul tău. Și eu am să fiu cititoarea ta. În schimb, dacă îmi juri că n-ai să mă rănești niciodată, că n-

ai să trădezi această încredere, am să-ți îngădui să mă mai săruți și altă dată, în amurg, pe malul râului Moskva.

El dădu din cap și rămaseră așa, ținându-se de mâini, cu chipurile strălucind în noaptea de vară ca măștile faraonilor. În spatele ei, Sașenka auzi țipetele și apoi bătăile din aripi ale unei perechi de lebede, care ateriză cu un foșnet lin pe suprafața încrețită a apei.

Sașenka nu-și amintea să mai fi fost vreodată atât de fericită de tot ce i se întâmpla.

11

Benia o ajută pe Sașenka să urce treptele dinspre chei și porni în direcția Hotelului Metropol. Ea șovăi o clipă, când ușierul în livrea și cu joben le deschise ușa, dar Benia știa că și ea își dorea la fel de mult ca el să danseze.

Lui Benia îi plăcea atmosfera din Metropol. Orchestra de jazz continuase să cânte chiar și în perioada Marii Terori și el dansa în ritmul asurzitor al trompetelor și saxofoanelor, pentru a scăpa de grijile care-i împovărau sufletul. Înainte de 1937, hotelul fusese plin de străini însoțiți de rusoaice tinere, în rochii de seară franțuzești, dar acum oamenii de afaceri, diplomații, jurnaliștii și delegațiile din străinătate stăteau separat. Înainte de a începe măcelul, Gideon îl adusese uneori aici, pentru a cina în compania unor celebri scriitori străini. Aici îi întâlnise pe H. G. Wells, Gide și Feuchtwanger. Aici îl ascultase pe protectorul lui, Gorki, vorbind scriitorilor de partid și criticilor de teatru, precum Averbach și Kirshon. Toți dispăruseră, unul după altul! Elementele neconforme fuseseră lichidate! Dar el și Sașenka supraviețuiseră ca printr-un miracol Terorii și în seara aceea, Benia avea sentimentul că trebuie să sărbătorească faptul că încă mai erau în viață.

Când păși înăuntru, se găsiră pentru o clipă atât de aproape unul de celălalt, în pas unul cu celălalt, încât Benia văzu reflectându-se în ochii ei gri lemnul întunecat și cromul lustruit al recepției. Dar de îndată ce ajunseră în foaier, observă cum Sașenka se retrage puțin din preajma lui. Pricepu că își făcea griji să nu fie recunoscută, dar uneori, ea îi aducea aici pe noii ei colaboratori, iar el tocmai primise însărcinarea de a scrie un articol pentru revista ei.

— Nu-ți face griji, îi șopti Sașenkăi.

Un ospătar în frac îi conduse la o masă neagră, în stil art déco. În seara aceea, totul părea schimbat! Oglinzile scânteietoare, fumul care se înălța, ca ceața pe un munte, în rotocoale albastre spre tavanul cu stucatură, reflectoarele de pe scenă, siluetele bărbaților cu părul tuns periuță și mustățile îngrijite, luciul cizmelor, arcuirile pantalonilor de călărie ai ofițerilor din Armata Roșie, ondulația permanentă a fetelor – toate acestea erau fără îndoială mai fermecătoare în seara aceea.

O fată în bluză albă, purtând o lanternă și o tavă cu țigări și ciocolată, se înființă înaintea lor. Fără să-și ia ochii de la Sașenka, Benia cumpără un pachet de țigări și o servi pe aceasta. Îi aprinse țigara cu bricheta lui argintie și pe urmă își aprinse și lui una. Nu-și spuseră niciun

cuvânt, dar când ea îl privi, ochii ei îi amintiră de raza de lumină a unui far de pe un țărm prietenos. Fumul se încolăcea în cercuri frânte, de parcă și el ar fi vrut să rămână mereu în preajma ei. Întreg clubul de noapte gravita în jurul ei.

Lui Benia îi păru că Sașenka redevenise „femeia sovietică de cultură“, distantă și calmă în rochia ei albă, dar buzele ei, mereu întredeschise, dând la iveală sclipirile dinților, tresăriră ușor când trase din țigară. Când închise ochii pentru o clipă, genele ei negre se desfășurară ca două mici evantaie pe pielea presărată cu fermecătoare arhipelaguri de pistrui. Luminile reflectoarelor aprinseră sclipiri roșcate în părul ei castaniu des. Benia ghici sub aparenta ei stăpânire de sine o ușoară tulburare. Și el era tulburat. În seara aceea, globul pământesc era parcă mai înclinat, se învârtea parcă mai repede.

Spectacolul urma să înceapă. Reflectoarele se ațintiră asupra fântânii arteziene din centrul sălii. Tobele băteau. Pe scenă nu se ivi în seara aceea orchestra lui Utiosov, ci o altă trupă de jazz cu trei trompetiști, un saxofonist și doi basiști, toți în costume negre cu gulere albe. Un amestec de New Orleans și Odessa, cu ritmuri lascive.

Benia comandă vin, votcă și gustări: icre negre, hering, pelmeni, dar în clipa următoare realiză că nu avea niciun ban la el.

— Eu comand, tu plătești, îi spuse Sașenkăi. Sunt falit!

Ea gustă din vinul georgian, iar el observă cum îi savurează aroma, cum înghite, cum oftează după ce și-a potolit setea – și până și aceste banale gesturi îi părură neasemuite. O trase în cele din urmă pe ringul de dans.

— O singură dată! spuse ea.

Conștient că e un dansator priceput de foxtrot și tango, Benia dansă cu ea nu doar o singură dată. Deși era mărunt și subțire, o învârtea cu fermitate și se mișca atât de ușor, de parcă ar fi zburat. Brusc avu senzația că nu mai au timp. Circumstanțele care le îngăduiseră să fie liberi în noaptea aceasta nu mai aveau poate să coincidă niciodată și atunci, el trebuia să împingă totul la limită. O lipi așadar de trupul lui și ghici după respirația ei că și ea era la fel de excitată ca el.

Dar Sașenka se dezlipi în grabă de el și se așeză la masă.

— Trebuie să plec acasă, îi spuse, după ce își reluă și el locul lângă ea.

— Noaptea aceasta nu există în viețile noastre, șopti el. Nimic din ce se întâmplă în noaptea aceasta nu s-a întâmplat vreodată. Ce-ar fi să luăm o cameră?

— Cum?! Ți-ai pierdut mințile!

— Dar imaginează-ți câtă bucurie am simți.

— Dar cum vrei să închiriem noi o cameră aici? replică ea. Noapte bună, Benia.

Și își înșfăcă poșeta.

— Așteaptă.

Benia o prinse de mână pe sub masă și, mizând totul pe o carte, îi așeză mâna între picioarele lui.

— Unde naiba te crezi? se răsti ea și își smulse mâna.

— Nu, spuse el. Uită-te la mine. Uite cum sufăr din cauza ta.

— Trebuie să plec în clipa asta.

Dar Sașenka nu plecă și el citi în ochii ei mari efectul cutezanței lui. Era ametită, dar nu de la băutură.

— Dar nu ai deja o cameră închiriată aici, Sașenka? Pentru colaboratorii revistei tale?

Ea roși.

— Litfond-ul are închiriată camera 403, așa este, iar redacția *Soției sovietice* îi poate caza aici pe colaboratorii ei externi, dar ar fi ceva cu totul…

— Acum e ocupată?

Ochii Sașenkăi scăpărară de mânie și ea se ridică în picioare.

— Tu crezi că eu sunt o… *bummekeh*!

Sașenka se opri și el realiză cât de surprinsă era că folosise un cuvânt din copilăria ei, însemnând în idiș o femeie de proastă reputație.

— Nu o *bummekeh*, se grăbi el să o contrazică, ci cea mai fabuloasă *bubeleh* din Moscova! Sașenka pufni în râs. Nimeni nu o mai numise vreodată așa – păpușică – și Benia pricepu că împărtășeau, prin vechea lume evreiască din Zona de rezidență, un trecut comun, care le dădea un ciudat sentiment de apropiere.

— Camera 403, spuse el parcă pentru sine.

— *Bonsoir*, Benia. M-ai făcut să-mi descopăr laturi neștiute, dar acum e destul. Trimite-ne articolul până lunea viitoare.

Sașenka se răsuci pe călcâie și ieși din sală. Ușa batantă, din crom și sticlă, vibră în urma ei.

12

Sașenka râse de propria-i prostie. Ieșise pe ușa greșită, dar după o astfel de ieșire nu se mai putea întoarce în sală. Se așeză pe treptele cu covor roșu, care duceau la ascensoarele din spate ale hotelului și își aprinse o țigară din pachetul ei de Herțegovina Flor. Prezența ei în acest spațiu ascuns, aflat chiar în inima hotelului, îi păru nimerită. Nimeni nu știa că ea se află aici.

Fără să mai stea pe gânduri, intră în liftul de serviciu și urcă la al patrulea etaj. Traversă ca o somnambulă coridoarele igrasioase. Până și în cel mai elegant hotel din Moscova mirosea îmbâcsit a clor, varză și covoare putrezite. Era pierdută. Trebuia să se ducă acasă. Se temea că va da nas în nas cu bătrâna (o informatoare a NKVD-ului) care păzea de la masa ei etajul al patrulea, dar își aminti că, datorită faptului că urcase cu liftul de serviciu, o evitase.

Când ajunse în dreptul camerei 403, auzi pași în urma ei. Era Benia. Sașenka descuie camera cu cheia pe care o avea mereu la ea, în calitate de redactor-șef, și se năpustiră amândoi în mica încăpere care, dacă ar fi fost să o descrie (iar mirosurile acelea nu avea să le mai uite vreodată), semăna cu o capsulă etanșă de levănțică și dezinfectant. Camera era cufundată în întuneric, cu excepția sclipirilor roșietice fantomatice, din spatele geamului, ale stelelor electrice din vârfurile celor opt turnuri ale Kremlinului. Se prăbușiră pe patul a cărui saltea era lăsată la mijloc și ale cărui așternuturi miroseau scârbos a ceea ce Sașenka identifică mai târziu drept cocteilul de spermă și alcool caracteristic hotelurilor sovietice. Ea ar fi vrut să i se împotrivească, să-l certe, să protesteze, dar el îi cuprinse capul între mâini și o sărută atât de pătimaș, încât Sașenka simți cum îi traversează trupul o limbă de foc.

Mâinile lui îi traseră rochia de pe umeri. El își îngropă capul în adâncitura gâtului ei, apoi în părul ei și îi vârî mâna între picioare. Îi dădu jos sutienul și îi cuprinse sânii cu palmele, gemând de plăcere.

— Vinișoarele astea albastre sunt divine, șopti el.

În acel moment, nemulțumirea de o viață a Sașenkăi față de acea trăsătură urâtă a corpului ei fusese înlocuită de satisfacție. Benia îi lingea sânii, îi înconjura lacom sfârcurile cu limba. Pe urmă, dispăru sub rochia ei. Ea îl împinse de acolo, o dată, de două ori. Dar el revenea cu încăpățânare. Atunci îl lovi peste gură, destul de brutal, dar lui nu-i păsă.

— Nu, nu, nu acolo, te rog nu, nu…

Sașenka încerca să se ferească și închise rușinată ochii.

— Ești atât de frumoasă, spuse el.

Să fi fost adevărat? Da, insista el și o atingea cu limba. Nimeni nu-i mai făcuse așa ceva. Tremura, incapabilă să se mai stăpânească.

— Minunat! exclamă el.

Sașenka murea de rușine și își acoperi fața cu mâinile.

— Lasă-mă!

— Ia încearcă să te prefaci că nu se întâmplă nimic! îi sugeră el și își îngropă fața între picioarele ei.

Când ea îndrăzni în sfârșit să-și coboare privirea, el își ridică râzând ochii spre ea. Am un amant, îi trecu Sașenkăi prin minte, nevenindu-i să creadă. Voluptatea lui nestăvilită o fascina. Era ca prima oară cu soțul ei, singurul bărbat cu care mai făcuse dragoste, dar era cu totul altceva. De fapt, gândi ea, *acum* îmi pierd virginitatea, în brațele acestui clovn evreu, demonic și adorabil, atât de diferit de toți bolșevicii machiști din viața mea.

E nebun, gândi ea, când el reîncepu să o dezmierde. Am fost vreme de douăzeci de ani cea mai rațională femeie bolșevică din Moscova și acum mi-a luat mințile nimuricul ăsta!

Capul lui Benia se ivi de sub rochia ei.

— Uită-te! îi șopti el și ea făcu întocmai.

Oare femeia asta era chiar ea? El dispăru iarăși între picioarele ei și îi făcu cele mai absurde și minunate lucruri la îndoitura genunchilor, la mușchii inghinali, la urechi, la scobitura spatelui. Dar sărutările, numai sărutările lui, erau dumnezeiești.

Sașenka pierdu orice simț al timpului, locului și bunei-cuviințe. Benia o făcu să uite că era comunistă, o făcu să uite de ea pentru prima oară după douăzeci de ani – și în sfârșit, începu și ea să trăiască în acest prezent de o biruitoare voluptate.

13

Totul era cufundat în tăcere. Întinsă pe cearșafurile răvășite, Sașenka deschise ochii, trezită parcă dintr-un somn adânc, ca după o inundație sau un cutremur. Mai erau oare în spatele geamului acele stele de pe turnurile Kremlinului sau fuseseră înghițite de vârtejul dragostei lor? Treptat, revenea la realitate.

— Of, Doamne, oftă ea. Ce am făcut?

— Ți-a plăcut, nu-i așa? întrebă el.

Ea scutură din cap și închise iar ochii.

— Uită-te la mine, o îndemnă el. Spune-mi cât de mult ți-a plăcut. Altfel n-am să te mai sărut niciodată.

— Nu pot să spun.

— Atunci dă din cap.

Ea dădu din cap și își atinse fața iritată. Nu-i venea să creadă că în cămăruța aceea întunecoasă din Metropol, într-o noapte de mai din anul 1939, după Marea Teroare, ea trăise acel freamăt îmbătător al trupului ei.

Pe jos zăceau aruncate rochia și lenjeria de corp, dar sutienul îi rămăsese pe burtă; un ciorap era la locul lui, dar celălalt atârna deasupra lămpii, scăldându-le membrele într-o lumină arămie. Avea un gust sărat în gură și miresmele plăcerii și sudorii o făceau să se simtă ametită de bucurie.

Benia o sărută iar, întâi pe buze, pe urmă între picioare — locul acela era atât de sensibil acum, încât Sașenka tresări. Tremura și pe pântecul ei rotund se iviră broboane de transpirație. Îl trase apoi pe Benia sus, îl răsturnă și se așeză peste el, iar el intră din nou în ea. Erau ca două părți care se îmbinau perfect. De ce se simțea atât de bine în brațele lui? De ce părea un lucru atât de firesc?

Enormitatea celor petrecute o izbi ca un pumn. Îl înșelase pe bunul și inimosul Vania, soțul și prietenul ei de atâta vreme, tatăl copiilor ei. Îl iubea, dar febra aceasta năucitoare era un alt fel de iubire, ceva cu totul neobișnuit, opus iubirii confortabile cu care se deprinsese acasă la ea. Se spune că o femeie nu poate iubi doi bărbați odată, dar acum înțeleg că nu este adevărat, gândi Sașenka. Dar un fior de vinovăție coborî din gâtlejul ei și îi strânse inima.

— N-am făcut niciodată așa ceva, șopti. Pun pariu că toate îți spun același lucru, dar…

— Fiindcă tot ai adus vorba, află că în „Ghidul proletar sovietic al normelor de comportare în adulter“, acesta este într-adevăr comentariul

feminin tradițional în momentul acesta al primei întâlniri.

— Și, după… „Ghidul proletar sovietic al normelor de comportare în adulter“, care ar fi răspunsul masculin corect?

— Eu ar trebui să spun acum, „Sigur, știu!“, ca și cum te-aș crede.

— Dar de fapt nu mă crezi.

— Ba da, eu chiar te cred.

— Și cine este autorul acestei celebre culegeri de înțelepciune?

— Un anume B. Z. Golden.

— Scrie acolo și ce va mai urma?

El tăcu și ea văzu o umbră traversându-i chipul.

— Ți-e frică, Sașenka?

Ea se cutremură.

— Puțin.

— Putem să nu ne mai vedem niciodată, spuse el.

— Doar nu vorbești serios? întrebă ea, speriată că ar putea vorbi totuși serios.

El clătină din cap, cu ochii foarte aproape de ai ei.

— Sașenka, nu am trăit niciodată o bucurie atât de mare. M-am culcat cu o mulțime de femei…

— Nu te da mare, galițian infam ce ești! îl dojeni ea.

— De vină sunt poate vremurile. Astăzi trăim totul cu mai multă intensitate. Dar meritățm și noi puțin egoism, nu-i așa?

Îi prinse capul între palmele sale și ea observă surprinsă cât de gravă era expresia lui.

— Simți ceva pentru mine?

Sașenka îl împinse de lângă ea și se duse cu pași împleticiți la fereastră, simțind cum i se usucă transpirația pe spate și îi freamătă încă pântecele. Se aflau chiar sub acoperișul vechii clădiri a Metropolului. În noaptea palid luminată de lună, privi în jos la râul Moskva, la poduri, la turlele colorate ale Catedralei Sfântul Vasile și la Kremlin, cu cele douăzeci și opt de hectare ale sale, presărate cu palate gălbui, acoperișuri verde-smarald, ziduri sângerii, cupole aurii și curți pavate, și văzu biroul tovarășului Stalin din clădirea Sovnarkom-ului, a Sovietului Comisarilor Poporului, cu acoperișul ei verde, boltit. Văzu până și lumina care ardea în biroul lui. Să se fi aflat încă acolo? Oamenii așa credeau, dar ea știa că era probabil la Kunțevo. Era prietenul ei, Iosif Visarionovici… mă rog, poate nu chiar prieten. Tovarășul Stalin se afla mai presus de orice relație de prietenie, dar Părintele Popoarelor — da, noua ei cunoștință și ocazionalul ei oaspete, care îl avansase în grad pe soțul ei și îi lăudase ei revista — era cel mai de seamă om de stat din istoria clasei muncitoare.

Ea nu se îndoia de asta și rămânea cu trup și suflet bolșevică. Ce se petrecuse aici, în camera de hotel, nu schimbase acest lucru.

Dar *ceva* se schimbase totuși. Întins pe pat, Benia își aprinse o țigară. O urmărea mut, abia îndrăznind să respire. Jos, orchestra mai cânta poate, dar în cameră era liniște. Sașenka avea totul, cu excepția acestui lucru. Ea era comunistă, era mamă, în vreme ce Benia era un scriitor fără inspirație, aflat în dezacord cu semețele idealuri ale epocii sale, înstrăinat de marea dialectică a istoriei, fără credință, plutind în derivă, un om care îl observa pe tovarășul Stalin și statul proletar cu interesul batjocoritor al unui zoolog. Dar galițianul acesta vanitos, impertinent și fanfaron, cu gropița lui în bărbie, cu sprâncenele crescute foarte jos, deasupra unor ochi albaștri vioi, cu fruntea acoperită de niște șuvițe blonde de păr rătăcite și, da, cu sexul lui, o făcuse neînchipuit de fericită.

El se ridică de pe pat și veni în spatele ei.

— Ce este? o întrebă și o cuprinse cu brațele.

— Am făcut ceva mai urât decât să îmi înșel soțul, ceva ce n-am crezut niciodată că voi face. Am devenit ca mama mea.

Dar el nu o asculta.

— Habar n-ai cât de atrăgătoare ești, spuse el și mâinile lui urcară din spate pe coapsele ei.

Și o luară de la capăt, într-o nouă încleștare. Când terminară, erau ca două făpturi ieșite din mare, cu corpurile lucioase, ude și alunecoase precum doi delfini care sar din apă.

Mai târziu, ea își sprijini coatele pe pervaz și privi din nou spre Kremlin, iar el o dezmierdă din spate cu atâta delicatețe, cu atâta tandrețe, încât Sașenka abia dacă mai recunoscu geografia propriului ei corp.

— Cine ar fi crezut că ești atât de lacomă! o tachină el.

Benia emana o bucurie de viață, o voioșie, care îi coloră și ei lumea monocromă în toate culorile vii ale curcubeului.

Deci *asta* este, gândi ea, despre *asta* vorbește toată lumea.

14

Cu furnicături și o senzație de arsură pe tot corpul, Sașenka porni spre casă. Trecu pe lângă Kremlin, care părea mai înalt și strălucitor decât oricând în lumina reflectoarelor care aruncau niște coloane albe, stranii în înaltul cerului, traversă Piața Manejului și o luă pe lângă Hotelul Național. Când își întoarse privirea spre Kremlin, priveliștea celor opt stele roșii o făcu să se gândească la Benia. Citise în ziar că erau făcute din cristal, crisoberil, ametist, aquamarin și topaz — și șapte mii de rubine! Da, șapte mii de rubine în onoarea ei și a lui Benia Golden. Ce se întâmplase cu ea? se întrebă. Senzualitatea fără inhibiții a lui Benia și aburul transpirației care începeșase cămăruța de hotel îi păreau ireale. Lăsă în dreapta ei Vechea Universitate și coti în strada Granovski. A Cincea Casă a Sovietelor, unde locuia ea, o clădire roz ca un tort de nuntă, ridicată la trecerea dintre secole, se afla pe partea stângă și era păzită de santinele. O salutară cu un semn din cap. Portarul spăla curtea cu un furtun.

Descuie ușa apartamentului de la primul etaj. Nu aprinse lumina, ci se bucură de luciul parchetului care mirosea a ceară și reflecta sclipirile luminii de afară. Tavanele înalte, cu minunate stucaturi, o încântau la fel de mult ca mirosul de lemn al mobilei din pin Karelian, pe care le-o pusese la dispoziție guvernul. Socrii ei dormeau în camera de după colțul coridorului în formă de L. Sașenka aprinse veioza cu picior auriu și abajur verde de la capul patului ei. Se așeză o clipă pe pat și își trase răsuflarea. Îi trădase oare pe toți cei pe care-i iubea? S-ar fi putut să piardă acum totul? Dar nu simțea niciun regret pentru ce făcuse.

Deschise ușa de la camera copiilor și aruncă o privire înăuntru. Era posibil ca ei să simtă mirosul păcatului de pe pielea ei? Dar copiii dormeau ca niște îngerași. Pe ei nu-i trădase, își spuse cu convingere. Nu făcuse altceva decât să descopere o altă latură a ei.

Sașenka îi privi lung, pe urmă sărută fruntea lui Fulguleț și nasul lui Carlo. Băiețelul ținea în brațe unul din numeroșii lui iepurași. Deodată, simți dorința să-i trezească și să-i strângă la piept. Sunt mama lor, sunt Sașenka, nimic nu s-a schimbat, își spuse.

În momentul acela, fetița se trezi și se așeză în capul oaselor, cu pernița în brațe.

— Tu ești, mămică?

— Da, scumpa mea, m-am întors. Te-a dus bunica la culcare?

— Ai fost să dansezi?

— Cum de-ai ghicit?

— Pentru că fredonezi o melodie, mămică. Ce cânți? Un cântecel vesel?

Sașenka închise ochii și cântă încet, pentru ea și Fulguleț:

Ochi negri, ochi pătimași, ochi arzând de iubire, cât vă iubesc, cât mă tem de voi.

V-am văzut întâia oară într-un ceas nefericit…

Ce cântec cântaseră ea și Benia, se miră Sașenka. Oare și el îl mai fredona încă?

Fulguleț îi luă mâna și o înveli în pernița ei moale, și-o așeză apoi sub capul bălai și adormi la loc.

Șezând pe pat, cu mâna captivă sub obrazul de alabastru al lui Fulguleț, Sașenka își regăsi liniștea sufletească. Ea nu era Ariadna, nu-și amintea ca Ariadna s-o fi sărutat vreodată de noapte bună. Mama ei devenise o desfrânată, un animal turbat. Dar șezând acolo, pe marginea patului lui Fulguleț, Sașenka își aminti cum murise mama ei. Și-ar fi dorit să stea de vorbă cu ea. De ce se sinucisese Ariadna cu Mauserul ei? Niciodată nu va uita cum stătuse la căpătâiul mamei ei, cum ascultase respirația ei șuierată și așteptase să moară.

Acum, când asculta respirația liniștită a copiilor, gândurile îi reveniră la tatăl ei. Cât de mândră fusese de el că nu fugise peste graniță, că se dezisese de capitalism și se alăturase noului regim. Dar nu îl mai văzuse din 1930, când se transformase dintr-un „expert apartinic“ într-o „nonpersoană“ și un „sabotor“ și fusese trimis într-un exil comod la Tbilisi, unde locuise într-o singură încăpere. În timpul Marii Terori, Sașenka ar fi putut fi și ea vulnerabilă ca „fiică de capitalist“, dar ea era o bolșevică veche, o adeptă înfocată, chiar și a Terorii și se „remodelase“ ca exemplu al Noii Femei Sovietice a lui Stalin. Originea proletară a lui Vania și succesul lui o protejau, dar Sașenka trebuise să accepte că nu va putea cere grațierea tatălui ei, că nu va putea să-l ajute în vreun fel, nici măcar să-i trimită pachete.

— Uită-l, o îndemnase Vania. Așa îi faci și lui un bine, și nouă.

Fusese cât pe-aci să-l întrebe pe Stalin de soarta lui, dar Fulguleț o împiedicase la timp.

Auzise pentru ultima oară, la telefon, glasul blând și educat al lui Samuil Zeitlin, ale cărui ton și particularități aminteau de reședința luxoasă și viața lor dinainte de Revoluție, în 1937, cu puțin timp înainte de arestarea lui. Copiii ei nu îl cunoșteau. Ei știau că părinții Sașenkăi muriseră demult. Sașenka însăși nu critica niciodată, nici măcar în gând,

Partidul pentru felul în care îl tratase pe tatăl ei, dar aceasta nu o împiedica să se întrebe: Mai trăiești, tată? Tai lemne la Vorkuta, în pustietatea Kolîmei? Ori ți-au dat deja cu ani în urmă cele șapte grame de plumb — Măsura Supremă de Pedeapsă?

Se întoarse cu pași rari în camera ei, făcu un duș și pe urmă îl luă pe Carlo în brațe și se întinse cu el în pat. Carlo se trezi și o sărută pe buze.

— Ai găsit un bebeluș de iepuraș în pădure, șopti băiatul și adormiră apoi amândoi, el cu buzele lipite de urechea ei.

A doua zi dimineața, nici nu se așezase bine la masa ei în formă de T, că și sună telefonul.

O voce gravă, amuzată, cu acele inflexiuni de evreu galițian care își găsiră imediat, spre stânjeneala Sașenkăi, ecoul între picioarele ei, spuse:

— La aparat este noul dumneavoastră colaborator, tovarășă redactor-șef. Nu mai eram sigur – m-ați însărcinat să scriu articolul acela sau nu?

15

Zece zile mai târziu, Benia Golden luă, ca de obicei, masa de prânz la Clubul Scriitorilor, împreună cu Gideon. De acolo se duseră la Băile Sandunovksi și Benia intră după aceea la Stas, bărbierul armean de alături. Un portret al lui Stalin atârna pe perete, foarfeci și lame de ras erau fixate pe un suport magnetic și în geam era o plantă de plastic. Aparatul de radio, pe care Stas nu-l închidea niciodată, relata despre ciocnirile din Mongolia cu japonezii. Războiul era iminent. Benia se așeză în scaunul moale de piele și Stas începu să-i întindă spuma pe față.

— Pari destul de binedispus, comentă bătrânul caucazian, care avea un păr des și unsuros, vopsit într-o nuanță nenaturală de negru, și o mustață scurtă, de fanfaron. Ai de lucru? Sau ești îndrăgostit?

— Și una, și alta, Stas! Toate s-au schimbat în viața mea, de când ne-am văzut ultima dată!

Delectându-se cu luxul prosoapelor calde, în care i se împachetaseră fața și ceafa, Benia era într-o dispoziție de zile mari. Că avea iar de lucru îi era totuna. Nu se mai gândea decât la Sașenka. Glasul ei voalat, gestul cu care își atingea buzele când se concentra, felul în care dansaseră, se iubiseră, cântaseră, vorbiseră și se înțeleseseră unul pe celălalt de parcă „ne-am fi născut sub aceeași stea“, spuse Benia cu voce tare și își legăna încet capul.

Nu trecea zi, oră, secundă, în care să nu fie consumat de dorința de a o vedea, de a-i vorbi, de a o atinge. Voia să-și delecteze ochii cu imaginea ei, să-și umple toate sertarele memoriei, pentru ca și atunci când nu ar fi fost împreună să o poată simți și atinge. Acum privea cu respect până și cele mai obișnuite locuri, dacă erau în vreun fel asociate cu ea. În ziua aceea se plimbase pe strada Gorki. Stelele și turnurile Kremlinului nu îi celebrau pe țari ori pe Stalin, ci pe ea, pe Sașenka. Când trecuse pe la colțul străzii Granovski, unde locuia ea, se revărsă o lumină diafană pe trotuare. NKVD-iștii nu îi păzeau pe mareșali sau comisari, ci păzeau chiar inima lui, care își avea lăcașul acolo.

Dar iubirea aducea și suferință: Sașenka era căsătorită. El era însurat. Și se cunoscuseră în vremuri dificile. Mai demult, Benia își iubise soția, dar problemele de zi cu zi uzaseră pasiunea lor, transformând-o în rutină; erau ca doi frați sau, mai rău, ca doi oameni care trăiau cu fiica lor în același apartament. Dar Sașenka era – și alte cuvinte, mai romantice și mai elogioase nu-i veniră în minte – cea mai adorabilă femeie pe care o cunoscuse el vreodată. Benia avea sentimentul că șade în vârful unui

munte, la o înălțime amețitoare și privește în jos, la un Pământ luminos aflat sub o cupolă de stele.

— Cât e ceasul? Am întârziat. Grăbește-te, Stas!

Brusc, se simțea nerăbdător, de parcă ar fi trebuit neapărat să-și împărtășească și altcuiva taina.

— Sunt îndrăgostit, Stas. Ba nu, nu sunt îndrăgostit, sunt nebun după ea!

În cealaltă parte a orașului, în cartierul Kitai Gorod, Sașenka, în deux-pièces-ul roșu pe care-l purta uneori la serviciu, urca o scară îngustă spre atelierul lui *monsieur* Abram Lerner, ultimul croitor de școală veche din Moscova. El lucra pentru secția specială a NKVD-ului și tot el croise noile uniforme de mareșal, atunci când Stalin reintrodusese vechile grade militare. Se spunea că tot el cosea și tunicile lui Stalin, dar Stăpânul ura hainele noi și era probabil doar un zvon neîntemeiat.

Lerner o angajase pe Cleopatra Fișman să se ocupe de soțiile ștabilor. Sașenka știa că Polina Molotova și toate celelalte neveste veneau la ea (iar unele insistau să plătească, în vreme ce altele nu plăteau niciodată). Acum, după o zi obositoare de muncă, Sașenka venise să își ia noua toaletă. Aștepta nerăbdătoare în camera de primire, unde se găsea un teanc de reviste *Harper's Bazaar* și *Vogue* din America. Dacă vreunei cliente îi plăcea un model anume, i-l arăta lui Cleo în *Vogue* și aceasta, împreună cu cusătoresele ei, îl lucra. Lerner și Cleopatra, care nu erau înrudiți, dar colaborau de zeci de ani, trăiau pe propria lor insulă a unei bunăvoințe de modă veche. Atelierul lor era probabil singura instituție de pe tot cuprinsul Uniunii Sovietice de unde nimeni nu fusese denunțat sau împușcat în ultimii zece ani.

Cleopatra Fișman, o femeie mică și îndesată, cu un păr cărunt și ondulat, care mirosea a cicoare, o conduse pe Sașenka în cabina de probă, unde îi prezentă o rochie albastră de mătase, cu volane plisate.

— Doriți să o îmbrăcați acum sau o luați așa?

Sașenka se uită la ceas.

— Am s-o îmbrac aici.

Se dezbrăcă grăbită, zvârlindu-și hainele de pe ea, cum nu ar fi făcut mai demult în ruptul capului, le împături și le vârî într-o geantă, după care îmbrăcă noua rochie. Atingerea mătăsii pe trupul ei renăscut o înfioră.

— Aveți și o coafură nouă, Sașenka.

— Un permanent. Vă place?

Femeia mai vârstnică o privi din cap până-n picioare.

— Sunteți radioasă, Sașenka. Sunteți însărcinată? Vreți să-i

destăinuiți vreun secret bătrânei Cleopatra?

Cincisprezece minute mai târziu, la ora șapte seara, în cămăruța de sub acoperișul Hotelului Metropol, Sașenka, în rochie nouă, cu o nouă coafură, sutien nou, parfum nou și ciorapi de mătase, îl săruta pe Benia Golden, care era și el spilcuit, bărbierit și îmbăiat, deși costumul lui, odinioară alb, era tot mai murdar și jerpelit.

Se iubiră, vorbiră, râseră. Sașenka scoase apoi un pachet din geantă și îl trânti pe pat. Benia sări în picioare, îl cântări în mâini și îl deschise.

— Un mic cadou.

— Hârtie!

Benia oftă de plăcere. Magazinul Litfond-ului refuzase să îi mai dea hârtie și atunci Sașenka îi comandase pe numele ei.

— Hârtia este calea către sufletul unui scriitor.

În ultimele zece zile se întâlniseră zi de zi la Metropol și relația lor avansase dincolo de faza atracției sexuale. Sașenka îi istorisise povestea familiei ei, iar el îi vorbise despre copilăria petrecută la Lvov, despre aventurile lui din timpul Războiului Civil, despre numeroasele și scandaloasele lui escapade amoroase. După douăzeci de ani de birocrație bolșevică, Sașenka se simțea copleșită de exuberanța vieții lui Golden. Orice dezastru devenea o comedie ridicolă, în care lui îi revenea rolul clovnului principal. Ciocnirile lui cu birocrația – povești deprimante și înduioșătoare pentru oricine altcineva – deveneau scenete caraghioase, cu personaje grotești. Opiniile lui asupra scriitorilor și regizorilor Realismului Socialist erau nerușinate, dar despre poezie vorbea cu lacrimi în ochi. Îi împrumuta cărți și o ducea la cinematograf ziua în amiaza mare, se desfătau cu frumusețea orașului înflorit, plin de liliac și magnolii, ba el îi dărui chiar ghirlande de mimoze și buchete de irișI, veniți, după spusele florăresei, tocmai din Crimeea.

— M-ai readus la viață, îi mărturisi Benia.

— Ce mă fac eu cu tine? întrebă ea. Am sentimentul extrem de plăcut al unei căderi libere. Când o femeie care a trăit vreme de douăzeci de ani o viață disciplinată renunță la disciplină, își poate pierde mințile.

— Înseamnă că îți place totuși puțintel de mine? insistă el.

— Tu vrei să fii tot timpul ridicat în slăvi, iubitul meu.

Sașenka îi surâse și îi privi ochii albaștri, stropiți cu galben, care o fixau cu atâta intensitate, gropița din bărbie, gura mereu pregătită să pufnească în râs. Sașenka realiză că, deși râdea mult cu copiii ei, nu mai râsese pe săturate din zilele copilăriei ei, petrecute alături de Lala. Prea puțin râdea cu Mendel și cu Vania și acum descoperea câți oameni lipsiți

de bucurie existau pe acest pământ (îndeosebi în Partidul bolșevic). Când nu făcea dragoste cu Benia, râdeau în hohote, cu gurile larg deschise, cu privirile radioase.

— Vrei să fii mereu lăudat, nu-i așa? Se vede că mama ta te-a iubit foarte mult când erai mic.

— Da, așa este. E atât de evident? Am fost un copil răsfățat.

— Ei bine, eu n-am să-ți spun ce gândesc despre tine, galițian prostănac ce ești. Ești oricum închipuit. Dar ce alte dovezi mai vrei, în afara celor pe care ți le ofer oricum deja?

— Vreau să îmi oferi totul, spuse el.

Ea oftă.

— Te vreau mereu.

Sașenka se duse la fereastră, numai cu ciorapii pe ea și lăsă briza răcoroasă să-i usuce sudoarea. Benia, numai cu o șapcă albă pe cap, stătea întins pe pat, cu brațele și picioarele depărtate și fuma o Belomorkanal. Ea se duse la el, se întinse peste el și trase, cu capul sprijinit într-o mână, un fum din țigara lui, scoțând cercuri albastre pe gură. Dar de data aceasta, Benia nu mai voia să facă dragoste cu ea.

— Ți-am scris articolul, îi spuse fără să o privească.

— Despre Orfelinatul Felix Dzerjinski…

—… pentru Reeducarea Copiilor Trădătorilor de Patrie.

— Cred că este o instituție de-a dreptul înălțătoare, reflectă ea cu voce tare. Avangarda formării de noi copii sovietici.

— Eu nu pot scrie așa, Sașenka. De-ar fi să mă transform în jigodia cea mai insensibilă, lașă și criminală, și tot n-aș putea scrie…

— Ce vrei să spui? Doar e o poveste despre reconciliere.

Sașenka era șocată de vehemența lui.

— Reconciliere? Mai degrabă pierzanie. Ultimul cerc al Infernului lui Dante.

Benia ridicase glasul și Sașenka, surprinsă de mânia lui, își atinse buzele cu degetul.

— Nici nu știu cu ce să încep. Privit din exterior, arată foarte frumos – un vechi conac în pădure, probabil ceva similar acelui Zemblișino din copilăria ta. Copii care mărșăluiesc dimineața, în uniformele lor albe, către adunarea unde vor discuta noua *Istorie a Partidului Bolșevic - Cursul scurt*. Dar când mi-am exprimat dorința de a intra și a cerceta locul îndeaproape, directorul, o brută ucraineană pe nume Hanciuk, a făcut mare tărăboi, pentru a capitula în final, când a aflat cine este soțul redactorului-șef. În interior, departe de văzul lumii, copiii sunt înfometați, murdari și prost educați. Un băiat de șase ani a

murit ieri – tot trupușorul lui era acoperit de tăieturi și arsuri. Medicii mi-au spus că Hanciuk l-a bătut în fiecare zi. Instructorii sunt niște degenerați abrutizați, care abuzează sexual de copii și îi tratează ca pe niște sclavi. Cei mici sunt terorizați de găștile celor mari, care au deja grave tulburări comportamentale. E unul dintre cele mai oribile locuri pe care le-am văzut vreodată.

— Dar este administrat de către NKVD… pentru Partid, iar lor chiar le pasă de reeducarea copiilor. Tovarășul Stalin a spus că…

— Nu! Nu înțelegi!

Benia țipa iarăși, iar ei i se făcu puțin teamă. Nu îl văzuse niciodată atât de mânios. O împinse de pe el, sări în picioare și scoase din haina lui o coală de hârtie, de pe care începu să-i citească:

> *Orfelinatul Felix Dzerjinski pentru Reeducarea Copiilor Trădătorilor de Patrie este unul dintre cele mai îmbucurătoare exemple de reconciliere din paradisul nostru sovietic. Aici, într-o încântătoare poiană, copii inocenți, pătați doar de cruzimea sorții de a fi fost înrudiți cu părinții lor ticăloși, teroriștii exploatatori, spionii distructivi, șerpii, șobolanii și ucigașii troțkiști, fac într-o manieră splendidă cunoștință cu generozitatea educației sovietice. Nici nu este de mirare că la adunarea de la ora șase dimineața cântă voioși Internaționala și scandează „Îți mulțumim, tovarășe Stalin, pentru fericita noastră copilărie“, pentru ca după aceea să studieze* Cursul Scurt. *Între timp, în Micul Colț Roșu, o gașcă de adolescenți înfometați, murdari și abrutizați au început să tortureze o fetiță de patru ani cu un briceag și o brichetă, sub privirile nepăsătoare ale coruptului și depravatului director Hanciuk. În cursul zilei, fetița va mai fi probabil violată de acești copii sălbăticiți, din care s-a alungat toată frumusețea și inocența copilăriei. Nici nu este de mirare, căci în dimineața aceasta doi copii de doisprezece ani au fost arestați sub acuzația de a fi troțkiști și spioni ai japonezilor, pentru a-și primi condamnarea la moarte sau muncă silnică în lagăre…*

Sașenka rămăsese cu gura căscată.

— Cum să public așa ceva? Dacă îi dau articolul acesta Klavdiei, adjunctei mele, te va duce de îndată la Comitetul de Partid și cei de acolo te vor denunța la Organe.

Benia tăcea.

— Doar nu vrei să-l dau la tipar? întrebă ea.

— Nu vreau să mor, dacă la asta te referi, dar nici nu vreau să fiu un lingău. Azi-noapte n-am putut dormi. Mi-am văzut unicul copil în acel

Infern al lui Dante și m-am trezit plângând. Vreau să-i vorbești soțului tău despre acel loc.

Soțul ei. Conform imaginarului „Ghid proletar sovietic al normelor de comportare în adulter“, conveniseră să nu îi pomenească niciodată pe Vania și pe Katia, soția lui Benia.

— Nu cred că vreau să-i vorbesc soțului meu despre tine.

— Oricum, mă gândesc că nu va fi foarte interesat, de vreme ce lucrează cu atâta ardoare la diplomații aceia…

Vocea lui avea un ton tăios care îi displăcu Sașenkăi.

— Ardoare? Dar lucrează din greu.

— Mă rog, știm noi la ce lucrează el din greu.

Sașenka îl privi îndelung. Sarcasmul lui, pe care nu prea îl înțelegea, îi dădea senzația unui gol în stomac. Făcuseră dragoste cu atâta frenezie și sub acoperiș era atât de cald. Era îngrozită de articolul lui Benia, care îi readuse în memorie acel cântec din Petersburgul tinereții ei:

Abandonat sunt, un orfan, și nimeni nu îmi poartă de grijă…
Numai privighetoarea…

Benia se întinse iarăși lângă ea și îi mângâie întâi spatele alb, lucios, pentru a-i explora apoi cu vârfurile degetelor interiorul coapselor, dar ea îi împinse mâna la o parte și dădu foc articolului de la brichetă, continuând să-l țină în mână, până când se prefăcu în cenușă.

— Mă disprețuiești?

Glasul ei, profund ca un zumzet de bondar, tremura. El oftă din nou.

— „Ghidul proletar sovietic al normelor de comportare în adulter“ ne învață că aceasta este întrebarea cel mai frecvent formulată de către femeia adulteră. Nu, sincer să fiu, am o părere tot mai bună despre tine…

Tânjind după el, Sașenka îl rostogoli deasupra ei și visă să petreacă o noapte întreagă cu el, să cânte cu el la pian, să se trezească dimineața împreună.

16

Lavrenti Beria știa că uniforma albastru cu roșu de Comisar General al Securității Statului nu-i stătea bine. Avea picioare prea scurte pentru pantalonii bufanți, cu dungă, vârâți în cizme, umeri prea lați, o ceafă prea groasă, dar uneori era nevoit să poarte această ținută ridicolă. Buick-ul lui negru, cu geamuri fumurii, intră pe Poarta Spaski în Kremlin, coti în Piața Trinității și frână brusc în fața sediului Sovnarkom-ului. Măsurile de siguranță din Colțișor, cum era numit biroul lui Stalin, erau foarte severe. Gărzile îi erau direct subordonate lui Stalin, astfel încât până și Comisarul Poporului pentru Afaceri Interne trebuia să-și prezinte documentul de identitate și să-și predea arma.

Beria se afla la Moscova abia de zece luni, era așadar încă suficient de recent în funcție pentru a se bucura de aceasta, dar era perfect conștient că trebuia să lupte pentru a o păstra. Era convins că putea face față oricărui grad de responsabilitate — era neobosit, capabil să lucreze neîntrerupt, fără să doarmă.

Cu servieta de piele într-o mână, Beria trecu de primul post de pază și intră în biroul lui Alexandr Poskrebîșev, șeful de cabinet al lui Stalin. Acolo își predă Mauserul. Poskrebîșev, o piticanie cheală, cu o față de babuin și pielea vânătă, parcă arsă, îi înregistră sosirea în agenda de întâlniri a Stăpânului. Îl salută respectuos pe Beria, un indiciu că acesta se bucura de favoarea lui Stalin.

— Poftiți înăuntru! Șeful vă așteaptă și se găsește într-o dispoziție meditativă!

Poskrebîșev oferea acest serviciu persoanelor importante. Le pronostica starea de spirit a lui Stalin.

Prima ușă se deschise și un grup de comandanți militari și bărbați cu înfățișare de intelectuali ieși, ducând în mâini niște planșe. Lui Beria i se păru că vede tancuri și arme desenate pe acestea. Militarii și constructorii îl priviră din colțul ochilor și Beria observă că păliseră. Da, el era sabia nemiloasă a Revoluției. Era foarte bine că se temeau de el. Dacă nu s-ar fi temut, ar fi însemnat că nu-și face meseria așa cum se cuvine.

După ce plecară, Beria trecu de ultimul post de pază. Tinerii bărbați în uniforme albastre îl salutară.

În încăpere nu era nimeni. Beria știa că Stăpânul era preocupat de situația europeană. Madridul, capitala Republicii Spaniole, căzuse și astfel fusese îndepărtat ultimul obstacol în calea negocierilor cu Germania lui

Hitler. Marea Britanie și Franța cedaseră în fața lui Hitler la München, iar Stăpânul se gândea acum la schimbări majore. Acesta era motivul procesului împotriva foștilor diplomați din cadrul Comisariatului pentru Afaceri Externe — era un semnal către Berlin că Uniunea Sovietică își schimba politica.

Poskrebîșev închise ușa în urma lui Beria.

Acesta se afla într-un birou spațios, dreptunghiular, cu tavan înalt și numeroase ferestre. O masă imensă, cu postav verde, se găsea în mijloc. Pe un perete atârnau portretele lui Lenin și Marx, iar pe cel opus (un indiciu că războiul era iminent) cele ale feldmareșalilor Kutuzov și Suvorov. Masca mortuară a lui Lenin era luminată de o lampă cu abajur verde, pentru a aminti vizitatorilor că se aflau în cel mai sfânt dintre sanctuare.

În capătul opus al încăperii, în spatele unui birou mare și gol, o ușiță ascunsă în lambriurile de lemn se deschise și Stalin își făcu apariția, ducând în mână un pahar de ceai aburind, într-un suport de argint. Beria era de fiecare dată impresionat de amestecul de eleganță animalică, prestanță țărănească și judecată cumpănită al Stăpânului. Un mare om de stat avea nevoie de toate cele trei calități.

— Lavrenti, *gamarjoba*! spuse Stalin în georgiană.

Când erau singuri, puteau vorbi în georgiană. Când erau ruși de față, lui Stalin nu-i plăcea să vorbească în limba lui maternă, căci el era conducătorul întregii Rusii, iar Georgia nu era decât o provincie neînsemnată a Imperiului Rus, „o mlaștină provincială“, cum spusese chiar el odată. Dar între patru ochi, nu îl deranja.

Stalin îi adresă lui Beria zâmbetul lui de tigru.

— A, noua uniformă! Nu e rea, nu e deloc rea. Luați loc? Ce mai face Nina?

— E bine, vă mulțumesc, tovărașe Stalin. Vă transmite salutări.

Beria știa că Stalin o simpatiza pe Nina, soția lui blondă.

— Dar fiul dumneavoastră, micuțul Sergo?

— Se obișnuiește cu școala. Își mai amintește cum l-ați dus odată la culcare, când era foarte mic.

— I-am citit și o poveste atunci. Svetlana e foarte bucuroasă că acum locuiește și el la Moscova. Ninei îi place reședința nobiliară pe care v-am ales-o? A primit dulcețurile georgiene pe care i le-am trimis? Dumneavoastră sunteți un funcționar de încredere, cu răspundere și aveți nevoie de spațiu. Aveți nevoie de condiții deosebite.

— Vă mulțumesc dumneavoastră și Comitetului Central pentru încredere, pentru locuință și dace. Nina este încântată!

— Pentru dulcețuri îmi poate mulțumi personal!

Râseră amândoi.

— Vă asigur, Iosif Visarionovici, spuse Beria, adresându-i-se lui Stalin cu numele său patronimic, în semn de respect, că Nina tocmai vă scrie o scrisoare.

— Nu e nevoie. Luați loc.

Beria se așeză la masa cu postav verde și își deschise servieta, de unde scoase niște hârtii. Stalin luă loc în capul mesei, amestecă în ceai cu lingurița și stoarse o felie de lămâie înăuntru.

— Bun, ce mi-ați adus?

— Avem multe de discutat, tovarășe Stalin. Procesul împotriva celor din Comisariatul Extern se desfășoară mulțumitor și am descoperit o mulțime de spioni nemți, polonezi, francezi și japonezi printre foștii diplomați.

— Cine se ocupă de afacerea aceasta?

— Kobulov și Palițîn.

— Pe Kobulov îl cunoaștem. E un elefant într-un magazin de porțelanuri, dar lucrează bine. Nu umblă cu mănuși. Și Palițîn lucrează la fel de bine?

— Da, răspunse Beria, deși pe Palițîn nu îl alesese el personal, ci îl moștenise de la predecesorul lui. Am aici câteva mărturisiri, semnate deja de către deținuți. Tovarășe Stalin, ați întrebat de nonpersoana Zeitlin, tatăl nevestei lui Palițîn și fratele jurnalistului Gideon Zeitlin.

— Sașenka Zeitlin-Palițîn este o femeie sovietică de treabă, spuse Stalin.

Beria observă că lui Stalin nu-i ardea de glume despre sex, un subiect care pe el însuși îl obseda. Astăzi, Stalin era preocupat de situația tensionată din regiunile de frontieră ale Europei Centrale. Beria urmări cum soarbe Stăpânul din ceai și scoate un pachet neînceput de Herțegovina Flor din buzunarul tunicii sale galbene și destul de ponosite. Stalin desfăcu pachetul, își aprinse o țigaretă și începu să se joace cu creioanele de pe masă.

— Ea și Palițîn l-au contactat vreodată? întrebă Stalin.

— Nu.

— Pentru ei, Partidul e mai important decât orice altceva, comentă Stalin, scrutându-l pe Beria. Vedeți? O femeie sovietică de treabă, care și-a „remodelat“ identitatea, în ciuda clasei sociale din care provine și a relațiilor ei. Îmi amintesc că am cunoscut-o pe vremea când lucra ca dactilografă pentru Lenin. Să nu uitați că și Lenin era de viță nobilă și a copilărit pe o moșie la țară, unde obișnuia să mănânce căpșune și să se

tăvălească în fân cu țărăncuțele.

Beria cunoștea acest obicei al lui Stalin. Doar el își putea permite să-l critice pe Lenin, așa cum un zeu îl critică pe altul. Chipul lui Beria adoptă expresia așteptată, de stupoare, iar ochii de tigru bătrân scânteiară. Stalin luase locul lui Lenin.

Beria întinse pe masă câteva documente.

— Ați întrebat unde se află acum Zeitlin. A durat puțin să-i aflăm soarta. Pe 25 martie 1937 a fost arestat la ordinul meu în Tbilisi, unde trăise pașnic în exil cu soția lui britanică, de la demiterea lui din funcție în 1930. A fost interogat…

— Cu sau fără mănuși?

Beria observă că Stalin desena cu un creion verde un cap de lup pe un bloc de hârtie cu antetul *I. V. Stalin*. Scrijeli apoi cuvintele *Zeitlin* și *mănuși*.

— Suficient de temeinic. Doar nu lucram într-un hotel! Dar nu a mărturisit nimic.

— Cum? Netrebnicul acela a supraviețuit exercițiilor fizice ale lui Kobulov?

— Dacă nu l-aș fi strunit eu pe Kobulov, l-ar fi făcut praf. Bivolul întrece uneori măsura.

— Revoluția ne cere să ne murdărim uneori mâinile.

— Nici eu, nici băieții mei nu umblăm cu mănuși. Zeitlin a fost condamnat la *vîșka* în baza Articolului 58, pentru faptul de a fi pus la cale, ca terorist troțkist, asasinarea tovarășilor Stalin, Voroșilov, Molotov și a mea.

Vîșka — așa numeau cadrele de conducere execuția, Măsura Supremă de Pedeapsă.

— Chiar și a dumneavoastră? Sunteți modest! spuse Stalin schițând un zâmbet, pentru a adăuga apoi oftând cu tristețe: Uneori facem greșeli. Avem prea mulți conformiști în țara asta.

Beria era obișnuit cu stilul lui Stalin de a pune întrebări. Deși avea o memorie ieșită din comun, nu reușea nici el să țină minte toate numele de pe listele celor condamnați la moarte. Semnase, în fond, personal liste însoțite de „albume“ — scurte biografii cu fotografii — pe care figuraseră 38 000 de Dușmani ai Poporului. În jur de un milion de persoane fuseseră executate începând din 1937 și încă și mai multe muriseră în gulaguri sau în drum spre acestea. Beria era curios de ce îl interesa pe Stăpân soarta unui boșorog de teapa lui Zeitlin. Poate era atras de Sașenka, situație în care nu i s-ar fi putut reproșa că ar fi avut gusturi proaste. Stăpânul păstra o discreție absolută asupra vieții sale private, dar Beria aflase că mai

demult Stalin avusese o mulțime de aventuri amoroase. O altă posibilitate se ivi în mintea lui Beria. Zeitlin avusese odinioară afaceri la Baku și Tbilisi. Poate Stalin îl cunoștea personal pe Zeitlin? Nu avea importanță. Uneori, Stalin își exprima regretul cu privire la asemenea execuții.

— Deci Zeitlin e mort? întrebă Stalin, care hașura acum capul de lup.

— Ba nu, numele lui s-a aflat în albumul cu 743 de persoane pe care NKVD-ul vi l-a prezentat dumneavoastră și Politburo-ului în data de 15 aprilie 1937. Dumneavoastră ați aprobat toate sentințele, dar ați adăugat o liniuță în dreptul numelui lui Zeitlin.

— Una dintre liniuțele mele? murmură Stalin.

Era cunoscut faptul că un semn minuscul al Stăpânului — un punct pe o bucată de hârtie, o nuanță a glasului, o sprânceană ridicată — putea schimba soarta unui om.

— Da. Zeitlin nu a fost executat, ci deportat la Vorkuta și acum zace în infirmeria lagărului, bolnav de pneumonie, angină și dizenterie. Se ocupă de contabilitatea magazinului din lagăr.

— Burjuii ăștia știu cum să se descurce, comentă Stalin.

— A fost tot timpul bolnav.

— Poarta care scârțâie e deseori cea mai durabilă.

— S-ar putea să nu supraviețuiască.

Stalin ridică din umeri și scoase fum pe gură.

— Lavrenti Pavlovici, nu cred că nonpersoana Zeitlin mai constituie vreo amenințare. Veniți diseară la cină la Kunțevo. Regizorul de film Chiaureli și câțiva ștrengari de actori georgieni vor veni și ei. Știu că sunteți ocupat, doar dacă vă puteți face puțin timp.

Stalin împinse dosarul peste masă, înspre Beria, iar acesta înțelese că era timpul să plece. Întâlnirea se încheiase.

17

După ce unchiul Saşenkăi, Gideon Zeitlin, îşi încheie prânzul obişnuit — borş, hering sărat şi cotlete de vitel — la masa lui obişnuită din Clubul Scriitorilor din Moscova, îşi aşează pe cap pălăria de fetru şi ieşi afară, în aerul călduţ de vară timpurie. Servise prânzul în compania amicilor săi: Alexei Tolstoi, „contele roşu“, mlădios, monden şi gras, unul dintre scriitorii preferaţi ai lui Stalin, Fadeev, secretarul mereu beat al Uniunii Scriitorilor, Ilia Ehrenburg, romancierul neconvenţional, şi Mouche, frumoasa fiică a lui Gideon, o actriţă de film, care începuse să primească roluri importante. Aceste somităţi ale literaturii se bucurau de privilegiile lor, de mâncare bună, vin, case de vacanţă la Peredelkino şi vacanţe la Soci, căci supravieţuiseră cumplitilor ani 1937–1938.

Gideon, un uriaş cu barbă ţepoasă, fălci de taur şi ochi negri jucăuşi, mergea pe stradă însoţit de Mouche. Era vară şi fetele ieşiseră la plimbare.

— Mouche, ai remarcat că până nu demult femeile se îmbrăcau ca nişte mironosiţe? întrebă Gideon. Slavă cerului că n-o mai fac! Fustele sunt mai scurte, despicăturile mai înalte. Iubesc vara!

— Nu te mai uita atâta, tată *momzer*! îl certă Mouche, numindu-l ca pe vremuri în idiş „netrebnic“. Eşti prea bătrân pentru asta.

— Ai dreptate. Sunt prea bătrân, dar sunt puţin ameţit şi am privirea ageră. Şi încă mai pot!

— Eşti de groază.

— Dar tu mă iubeşti, nu-i aşa, Mouche?

Gideon o ţinea pe Mouche de mână. Fiica lui era acum trecută de treizeci de ani, se măritase şi avea copii, arăta uimitor de bine cu ochii ei negri, părul negru şi des, pometii înalţi – şi ajunsese aproape celebră prin forţe proprii. Gideon era bunic, dar ce avea a face! În vara aceea, fetele invadaseră străzile Moscovei şi bătrânul cunoscător se desfăta cu priveliştea picioarelor lor, a umerilor goi, a noilor coafuri cu ondulaţie permanentă — ah, mai că simţea gustul pielii lor, al coapselor lor! Decise să-i facă o vizită noii sale amante, Maşa, fata care îl însoţise la petrecerea Saşenkăi. Maşa, gândi Gideon, era una din acele fete placide şi lipsite de pretenţii, care ar fi putut fi plicticoasă, dacă nu ar fi avut o inepuizabilă poftă de sex în toate variantele sale. Tocmai încerca să-şi imagineze scena, când simţi cum îl trage Mouche de mânecă.

— Tată! Tată!

Un automobil alb Emka oprise în dreptul lor. Şoferul îi făcea semne

cu mâna lui Gideon, în vreme ce pasagerul, un tânăr într-un costum maro lăbărțat, cu ochelari rotunzi de intelectual și o coafură pompadour, sări din mașină și deschise portiera din spate.

— Gideon Moiseievici, putem sta puțin de vorbă? Nu durează mult.

Mouche pălise. Fetele frumoase de pe străzile Moscovei se evaporaseră din mintea lui Gideon, care își duse o mână la piept.

— Dacă nu vă simțiți bine, putem sta de vorbă și altă dată, spuse tânărul, care avea o mustață subțire, roșcată.

— Tată, te simți bine? întrebă Mouche.

Gideon își umflă pieptul lat și dădu din cap.

— Nu-i nimic, scumpa mea, probabil chiar o să stăm numai de vorbă. Ne vedem mai târziu.

Nu era nimic neobișnuit. Nu avea de ce să-și facă griji. În două ceasuri se va întâlni din nou cu Mouche.

Văzând cum urcă tatăl ei în automobil, Mouche avu sentimentul cumplit că s-ar putea să nu-l mai revadă niciodată. Unde era unchiul ei Samuil? Dispăruse. Jumătate din prietenii tatălui ei dispăruseră. Întâi li se criticaseră scrierile în ziare, pe urmă li se percheziționaseră și sigilaseră locuințele. Când se întâmplase să-l revadă pe vreunul dintre ei, abia dacă reușise să îngaime un salut. Purtau stigmatul morții. Pe urmă fuseseră arestați și dispăruseră. Dar Gideon păpșise peste cadavrele lor și Mouche știa că era un adevărat expert al supraviețuirii. Făcea ce trebuia să facă, deși originea lui i-ar fi putut aduce condamnarea. Supraviețuise doar fiindcă se spunea că tovarășului Stalin îi plac scrierile lui și relațiile lui cu intelectualitatea europeană.

Mângâiată de briza verii, Mouche privea în urma automobilului, care se îndepărtă cu scrâșnete ostentative de cauciucuri, urcând dealul spre Lubianka. Înainte de a dispărea, mai apucă să-l vadă pe Gideon întorcându-se și trimițându-i o bezea.

Mouche se grăbi spre o cabină telefonică și își sună verișoara.

— Sașenka? Tata s-a îmbolnăvit din senin.

Știa că aceste cuvinte erau suficiente.

— La ce spital l-au dus?

— La cel din deal.

18

În locuința din strada Granovski, Sașenka se juca împreună cu copiii în camera lor de joacă. Pentru ceai, dădaca le pregătise pâine cu gem de piersici și acum prăjea ficat de vițel pentru cină. Vania ar fi trebuit să se întoarcă la ora șapte, dar întârzia, iar Satinov și soția lui, Tamara, a cărei sarcină era deja foarte avansată, sosiseră deja pentru cină.

— Ce este? întrebase Satinov, de îndată ce zărise expresia îngrijorată de pe chipul Sașenkăi.

— Hercule, vrei să-ți arăt noul nostru automobil jos, în curte?

Sașenka știa că Satinov înțelegea perfect acest mesaj codificat. O lăsară pe Tamara, care era frumoasă ca o păpușă, cu copiii și coborâră cu liftul în curte, unde era parcat, sub privirile vigilente ale portarului și gărzilor NKVD, un șir de limuzine elegante. Casa din strada Granovski avea acum chiriași atât de importanți, încât i se adăugase o gheretă proprie pentru gărzi.

O ceată de bărbați și femei în vârstă se adunase în amurg într-un semicerc de șezlonguri și se încălzea la dogoarea asfaltului încins. Bărbați cu fețele pătate de bătrânețe, cu pălării de fetru, veste albe și pantaloni scurți, care își etalau burțile zbârcite și piepturile acoperite de păr cărunt, femei puhave, cu șolduri late și pielea arsă de soare, în sandale ieftine și rochii de vară, cu pălării moi pe cap. Bărbații citeau ziarele sau jucau șah, în vreme ce femeile trăncăneau, arătau cu degetul, se hlizeau, șopteau, flecăreau.

În mijlocul lor se afla Marfa, mama bârfitoare a lui Vania, o balenă veselă, cu pălărie de paie.

— Ia uite-o pe noră-mea, strigă Marfa. Sașenka, tocmai le povesteam despre petrecerea voastră de 1 Mai și cine a trecut pragul dacei voastre. Nici nu le vine să creadă.

Socrul Sașenkăi, Nikolai Palițîn, un țăran bătrân, arătă mândru cu degetul către nora sa.

— A stat de vorbă cu EL! spuse Nikolai. EL! și își înălță privirea la cer.

— Și EL a spus cât de mult îl admiră pe Vania! adăugă Marfa.

Sașenka schiță un zâmbet, dar era conștientă că părinții lui Vania reprezentau o sursă de primejdie. Ceata din curte era aleasă, în felul ei. Toți erau părinți de ștabi, dar trăncăneala lor fără rost era imprudentă și s-ar fi putut dovedi fatală.

— Vă salutăm, tovarășe Satinov, strigară bătrânii Palițîni.

Satinov, în tunică și cizme, de o eleganță impecabilă, le făcu un semn cu mâna.

— Îi arăt lui Hercule noul nostru automobil, spuse Sașenka. Îți vine să crezi? îi șopti lui Satinov. Cum am putea să-i facem să tacă?

— Nu-ți face griji, le închide Vania gura. Și acum spune-mi ce s-a întâmplat.

— Mouche mi-a telefonat. L-au arestat pe Gideon. Am crezut că s-a terminat, cu câteva excepții. Am crezut…

— În linii mari s-a terminat, dar acesta este acum sistemul nostru. Nu se va termina niciodată pe deplin. Așa păstrăm siguranța în Uniunea noastră Sovietică, mai ales acum, în vremurile acestea primejdioase. Probabil nu e nimic, Sașenka. Gideon a făcut întotdeauna ce a vrut el. S-o fi îmbătat, o fi spus vreun banc deplasat, s-o fi luat de acritura de nevastă a lui Molotov. Ține minte: Nu face nimic, nu spune nimic.

Un Buick opri în fața casei și șoferul sări să deschidă poarta.

— E Vania.

Sașenka nu era surprinsă să-l vadă pe soțul ei cu privirea împăienjenită, nebărbierit și epuizat — totul era din cauza stresului și a orelor de muncă.

— Ce este? întrebă Vania, înainte de a o săruta pe Sașenka sau a-l saluta pe Satinov.

— Mă duc sus, să mă joc cu copiii, spuse Satinov.

— Ai aflat că l-au arestat pe Gideon? își întrebă Sașenka soțul, continuând de dragul bătrânilor și gărzilor să admire automobilul.

Vania îi luă mâinile fine între palmele lui mari.

— Stai liniștită, în momentul de față sunt foarte mulțumiți de mine. Nu cunosc amănunte, m-au informat doar și eu am spus: „Să-l verifice tovarășii noștri.“ Înțelegi? Te asigur că pe noi nu ne va afecta în niciun fel.

Sașenka privi chipul liniștitor de proletar al lui Vania, îi cercetă fruntea ridată, tâmplele cărunte și uniforma boțită. Se simțea atât de ușurată că ei erau în siguranță. Gideon era un caz special, își spuse, un scriitor european care cunoștea străini, umbla în Paris prin bordeluri, dădea interviuri ziarelor britanice. Pentru a nu știu câta oară se simțea recunoscătoare pentru sentimentul de siguranță pe care i-l dădea Vania. Dar în clipa următoare își aminti remarca sarcastică a lui Benia privitoare la munca „din greu“ a lui Vania, amintire peste care se așează imediat o alta – cea a buzelor lui Benia pe corpul ei, cu o zi înainte. Un fior neplăcut îi traversă șira spinării.

Sus, Fulguleț și Carlo îl fugăreau pe Satinov prin apartament. Sașenka intră, tocmai când îl prinseseră și începuseră să-l gâdile.

— Spune-mi, unchiule Hercule, spuse Fulguleț și se așeză călare pe nașul ei, unde locuiesc pernițele?

— În Perniția, desigur.

Satinov o ajutase pe Fulguleț să-și elaboreze lumea fantastică.

— E vorba despre pernițe de pădure, pernițe de aer sau pernițe de mare?

— Hercule, ești adorabil, comentă Sașenka. Vei fi un tată minunat!

— Îi iubesc pe copiii aceștia, spuse Satinov și capitulă, lăsându-l pe Carlo să-i tragă cizmele din picioare.

Carolina veni să-i anunțe că cina era pregătită.

19

Gideon ședea paralizat de frică în automobilul care traversă întâi Piața Roșie și Piața Revoluției, pentru a urca apoi dealul spre Lubianka. Privirea i se încețoșă la vederea impunătoarei clădiri cu două etaje de granit cenușiu și șase etaje de cărămidă galbenă, a căror umbră înghiți automobilul. Intrară pe o poartă laterală în curtea închisorii Lubianka.

Mintea lui Gideon lucra fără contenire. Se gândi plin de remușcare la fratele său, pe care nu îl mai văzuse de aproape zece ani și cu care nu mai vorbise la telefon din 1935. Dar Samuil înțelegea, nu-i așa, cât de riscant ar fi fost să păstreze legătura cu el? Dar unde se afla el oare acum?

Gideon și-l aminti pe Samuil în vila sa din Bolșaia Morskaia, în cabinetul ticsit cu obiecte eduardiene, clămpănind din „Scaunul de trap". Cum era posibil ca fratele lui să fi încetat să existe?

Fără să-și dea seama ce face, Gideon își plecă capul și începu să murmure kaddish-ul pentru fratele său, surprins că își mai amintea rugăciunea evreiască pentru sufletele morților… Față în față cu moartea, gândurile îi se întorc la copilărie, la familie. Gideon realiză că își iubea fiica, pe Mouche, mai mult decât pe oricine altcineva. Mă va înțelege oare Mouche, mă va ține oare minte, după ce o să-mi dea cele șapte grame de plumb în ceafă? se întrebă. Durerea din piept era insuportabilă. Îi venea să plângă de frică.

— Am ajuns!

Tânărul îi zâmbi lui Gideon. Nu îl trata ca pe un deținut. Dimpotrivă, un cekist în uniformă, așa erau numiți membrii poliției secrete în onoarea „cavalerilor leniniști ai Revoluției", care alcătuiseră CEKA, îi deschise portiera și îl ajută să coboare din automobil. Ei bine, *sunt* un literat celebru, gândi Gideon și prinse puțin curaj. Nu există tonifiant mai puternic decât celebritatea.

Remarcă mirat câte Buick-uri și ZIS-uri erau parcate în curte. Aceasta nu putea fi curtea unde erau aduși noii deținuți.

Deschiseră o ușă de lemn cu două canaturi și îl conduseră într-o sală cu dale de marmură și de acolo, mai departe, de-a lungul unui coridor cu lambriuri de lemn și covor albastru în mijloc. Ofițeri în uniforme NKVD și secretare umblau de colo-colo. Era aceeași atmosferă ca în orice altă instituție de stat. Deși se simțea ușurat că nu îl duceau în Închisoarea Internă, Gideon își frământa mintea în căutarea motivului pentru care fusese adus aici. Ce scrisese în ultima vreme? Ce spusese? Ce se întâmpla în Europa și ar fi putut avea vreo legătură cu el? El era evreu, iar pe

Litvinov, Comisarul pentru Afaceri Externe, care era și el evreu, tocmai îl destituiseră. Să fi căzut evreii în dizgrație? Căuta Uniunea Sovietică apropierea de Hitler?

Dacă tot am să mor, am iubit oare destule femei? îi trecu lui Gideon prin minte. Destule nu erau niciodată! O senzație de arsură în piept îl făcea să respire greu.

— Acesta este biroul meu, spuse tânărul, a cărui coafură pompadour se înălța deasupra frunții rozalii ca un talaz perfect modelat. Sunt anchetatorul Moghilciuk de la Secția pentru Cazuri Grave, din cadrul Securității Statului. Vă simțiți bine? Poftiți! zise acesta și îi oferi lui Gideon o cutiuță cu tablete. Nitroglicerină. După cum vedeți, vă așteptam.

Gideon înghiți două pastile și durerea din pieptul lui se mai domoli.

În anticameră, o roșcată pistruiată, cu sâni opulenți, într-o rochie cu o despicătură laterală, bătea la mașina de scris. Chiar și aici, mintea lui Gideon se strecură sub rochia femeii, în căutarea acelei delicioase prime atingeri… Pe masa ei se afla un buchet de flori. Roșcata îi luă lui Gideon pălăria.

— Poftiți înăuntru, Gideon Moiseievici, îl îndemnă anchetatorul Moghilciuk, un tânăr cu o înfățișare fără cusur.

După ce luară loc, pistruiata le servi ceaiul și închise ușa în urma ei.

— Vă mulțumesc că ați venit, cetățene Zeitlin, începu Moghilciuk, pregătindu-și un carnet și un stilou, în timp ce lui Gideon îi pătrundea în nări aroma dulce de cocos a afurisitei de pomezi din părul tânărului. Voi lua notițe. Apropo, ați văzut cel mai recent film al lui Romm, *Lenin în anul 1918*? Ca tânăr admirator al scrierilor dumneavoastră, mă întrebam ce părere aveți despre el?

Gideon fu cât pe-aci să scuipe ceaiul din gură. Idioooții ăștia îl băgaseră în sperieți, aducându-l aici și acum voiau să stea de vorbă cu el despre filme? Nu, sigur că nu. Încă din anii 1920, CEKA se folosise de falși intelectuali cultivați pentru a-i manipula pe intelectualii adevărați. Flăcăul acesta pistruiat era doar continuatorul unei lungi tradiții.

— *Lenin în anul 1918* e un film minunat și, în comparație cu ucigașul terorist Buharin, portretul lui Stalin este foarte frumos, răspunse Gideon.

— Îl cunoașteți, desigur, pe Romm. Dar despre *Alexandr Nevski* al lui Eisenstein ce spuneți?

— Eisenstein e un artist extraordinar și un prieten al meu. Filmul demonstrează că bolșevismul este pe deplin compatibil cu națiunea rusă și lupta acesteia împotriva dușmanilor noștri naționali.

— Interesant, spuse anchetatorul cu sinceritate, mângâ–indu-și mustăcioara roșcată. Trebuie să vă mărturisesc că sunt eu însumi scriitor. S-ar putea să fi citit colecția mea de povestiri polițiste, pe care am publicat-o sub pseudonimul M. Slujba. Una dintre ele va fi curând pusă în scenă la Teatrul Artistic.

— Aha, spuse Gideon, care își amintea vag că citise într-o revistă stupidă recenzia unui volum de povestiri polițiste banale, scris de un anume Slujba. Povestirile dumneavoastră mi s-au părut foarte realiste.

Moghilciuk zâmbi larg.

— Mă flatați! Vă mulțumesc, Gideon Moiseievici. Venite din gura dumneavoastră, cuvintele acestea sunt un compliment. M-aș bucura să aud niște comentarii critice. Își trecu mâna peste hârtiile din fața lui și continuă cu același ton: Pentru început, aș dori să vă arăt aceste documente, spuse și îi împinse lui Gideon un teanc broșat.

— Ce sunt acestea? întrebă Gideon și simți cum îl părăsește iar curajul.

— Câteva mărturii ale prietenilor dumneavoastră apropiați din ultimii doi ani.

Gideon răsfoi paginile dactilografiate, prevăzute cu antetul NKVD și semnate fiecare într-un colț.

— Dumneavoastră v-ați făcut un nume și sunteți frecvent menționat în aceste mărturii, îi explică tinerelul cu zel, ba chiar cu admirație. Toți vă pomenesc. Uitați-vă aici, în procesele-verbale ale interogatoriilor, și acolo!

Baba cu privire dementă din fotografia aceea să fi fost într-adevăr grațioasa Larisa, o făptură a plăcerii, de al cărei râs gutural și piept delicios își amintea Gideon cu atâta bucurie, din vara aceea de acum patru ani de la Sanatoriul Muhalatka din Crimeea? Să-l fi denunțat ea într-adevăr că ar fi complotat să-l ucidă pe tovarășul Stalin? Dar își aminti că el însuși o denunțase pe Larisa la ședințele Uniunii Scriitorilor, ca trădătoare, viperă și spioană, care ar merita să fie împușcată împreună cu Zinoviev, Kamenev și Buharin. Or pe *el* nimeni nu-l torturase, pentru a-l determina să o denunțe.

Unde erau acum toți acești prieteni ai lui? Erau toți morți?

Gideon abia mai sufla de frică. În fața ochilor îi dansau pete roșii.

În spatele zidurilor acestui birou confortabil și luminos, în care ședea acest mieros Om Sovietic Nou, cu părul lui pomădat, se aflau zeci de coridoare și birouri, în care mici tirani învățau să ajungă mari tirani, în care brute ambițioase învățau să ajungă torționari ai sistemului. Și undeva, în acest lăcaș al nenorocirii, se găsea Închisoarea Internă, cu

celulele ei, în care muriseră prietenii lui, în care s-ar putea să moară și el curând. Gideon era consternat câtă răutate exista pe lume.

— Nimic nu e adevărat, spuse el. Resping toate aceste acuzații aberante.

Pomădatul zâmbi binevoitor.

— Nu asta vom discuta acum. Vreau doar să stăm de vorbă. Despre ruda dumneavoastră, Mendel Barmakid.

— *Mendel*? Ce e cu Mendel? E o persoană importantă.

— Îl cunoașteți îndeaproape?

— E fratele răposatei soții a fratelui meu. Îl cunosc de când s-au căsătorit.

— Și dumneavoastră îl admirați pe tovarășul Mendel?

— Nu suntem prieteni. Nu am fost niciodată prieteni. În opinia mea, Mendel e un idiot!

Gideon avea un sentiment vinovat de ușurare. Mendel nu-i plăcuse niciodată, din cauza lui nu i se jucaseră două piese la Malîi Teatr, dar nu, nu dorea nimănui soarta aceasta. Pe de altă parte, Gideon era trecut de cincizeci de ani și mai lacom decât oricând să-și trăiască viața, să o înfulece cu nesaț. Cine iubește viața mai mult decât mine, se întrebă el, cine merită să trăiască mai mult decât mine? Îi mulțumi în gând lui Dumnezeu că nu-l voiau pe el, ci pe Mendel!

— Unde l-ați văzut ultima dată pe tovarășul Mendel?

— Acasă la Paliținî, de 1 Mai.

— Ați stat de vorbă cu el?

— Nu.

— Cu cine a stat el de vorbă?

— Nu-mi amintesc. În general, nu-i acord nicio atenție. Știu că mă antipatizează. Dintotdeauna.

Gideon observă că anchetatorul continua să-l numească pe Mendel „tovarăș“, ceea ce însemna că deocamdată nu voia decât să sondeze terenul. Torționarii aceștia încercau întotdeauna să prindă în plasa lor și alte nume mari, pentru a-și înflori conspirațiile imaginare. De aceea îl denunțaseră și pe el vechii lui amici. NKVD-ul voia să-i dea de înțeles că se află pe un teren instabil. Bun, capitulă Gideon în sinea sa! Îl aveau la mână, asta era!

— Tovarășul Mendel este și el frecvent menționat în mărturiile acestea. Vorbește tovarășul Mendel uneori despre începuturile carierei sale de revoluționar, despre perioada de ilegalitate? Despre rolul său în revoluția din 1905? Despre exil? Baku? Sankt Petersburg? Despre perioada de început din 1917? Se laudă cu acțiunile lui?

— Tot timpul. De te apucă greața. Gideon, cu mâinile împreunate pe burduhanul lui prosper, râse cu atâta poftă și într-un mod atât de neașteptat, încât tânărul anchetator râse și el cu guițături.

— Îi știu toate poveștile pe de rost. Nu doar că se laudă, dar vorbește întruna, ca o moară stricată.

— Mai doriți ceai, cetățene Zeitlin? Chec? Fructe? Noi apreciem foarte mult genul acesta de discuție amicală. Spuneți-mi, așadar, ce povestește tovarășul Mendel.

Tinerelul își desfăcu mâinile. Gideon prinse curaj.

— Mie îmi place să relatez povești, dar dacă aveți nevoie de un informator, nu cred că sunt persoana potrivită…

— Înțeleg, spuse Moghilciuk cu blândețe și adună foile de pe masă.

O fotografie căzu dintre ele. Lui Gideon i se contractă pieptul. Era Mouche, fiica lui iubită, plimbându-se cu Rovinski, regizorul de film care dispăruse în 1937. Deci Mouche era motivul pentru care-l întrebase de filme. Moghilciuk se grăbi să vâre fotografia la locul ei în dosar.

— Dar e Mouche, exclamă Gideon.

— Cu amantul ei, Rovinski, spuse Moghilciuk. Știți unde e Rovinski acum?

Gideon clătină din cap. Nu știa că Mouche avusese un amant — dar era și ea la fel ca el. Trebuia să o protejeze pe iubita lui fiică.

Moghilciuk își răsfiră degetele, de parcă s-ar fi scurs nisip printre ele.

— Vreți să aflați tot ce povestește Mendel? întrebă Gideon. S-ar putea să dureze toată noaptea!

— Statul nostru vă poate pune la dispoziție eternitatea, dacă asta doriți. Vă gândiți la Mașa, scumpetea dumneavoastră? E mult prea tânără pentru dumneavoastră și vă supune la grele încercări! O să vă alegeți cu un infarct. Nu, mult mai sănătos ar fi să vă gândiți la fiica dumneavoastră, în timp ce ne relatați poveștile lui Mendel.

20

Trecuseră două zile și peste Lacurile Patriarhiei se lăsa înserarea. În căldura înăbușitoare, perechi ca niște umbre trandafirii se plimbau, ținându-se de mână, pe sub copacii care mărgineau lacurile răcoroase. Pașii lor scrâșneau pe pietriș, râsetele lor răsunau ca niște clinchete și cineva cânta, undeva, la un acordeon. Doi bătrâni scrutau nemișcați o tablă de șah.

Sașenka, în rochia ei albă, brodată cu mărgele și strânsă pe coapse, cu pălăria albă pe cap, cumpără două înghețate și îi oferi una lui Benia Golden. Mergeau la distanță de câțiva pași unul de celălalt, dar oricine și-ar fi dat seama că erau amanți, căci trupurile lor păstrau aceeași simetrie, de parcă ar fi fost legate cu fire invizibile.

— Ai mult de lucru? îl întrebă ea pe Benia.

— Nu, de fapt nu am nimic de făcut și nici bani să fac ceva. Dar – și Benia continuă cu glas scăzut – lucrez în fiecare zi cu mult elan la făptura ta minunată. Îmi poți da și mai mult de lucru? Sunt atât de fericit să te văd. Mi-e dor să te sărut, să-ți simt gustul.

Sașenka oftă cu ochii pe jumătate închiși.

— Să continui?

— Nu-mi vine să cred că îmi place să te aud, dar îmi place.

— Vreau să-ți spun un lucru nebunesc. Vreau să fug cu tine la Marea Neagră. Vreau să mă plimb cu tine la malul mării, în Batumi. Pe faleză, cineva cântă la o flașnetă romanțele noastre preferate și eu îl acompaniez cu vocea. Pe urmă, când soarele apune, ne așezăm în cafeneaua lui Mustafa și ne sărutăm. Nimeni nu ne poate împiedica. Și la miezul nopții, niște tătari bătrâni, cunoscuți de-ai mei, ne duc cu barca în Turcia…

— Dar copiii mei? Cu niciun chip nu i-aș putea părăsi.

— Știu, știu. Și acesta e unul din lucrurile care mă atrag la tine.

— Ești un pervers nerușinat, Benia. Ce mă fac eu cu tine?

— Tu ești o mamă minunată. Eu m-am purtat urât toată viața, tu, nu. Tu ești o femeie de lapte și miere, devotată Partidului, ești redactorul-șef al unei reviste, ești mamă. Spune-mi, cum merg treburile la revistă?

— Suntem ocupați până peste cap. Comitetul de Femei pregătește o gală în onoarea tovarășului Stalin, în decembrie, cu ocazia aniversării lui de șaizeci de ani. Vom tipări o ediție specială de Ziua Revoluției. Am reușit să-i obțin lui Fulguleț un loc în tabăra de pionieri de la Artek — visează deja să poarte celebra cravată roșie. Dar, cea mai bună veste dintre toate,

Gideon s-a întors acasă.

— Dar s-ar putea să nu fi scăpat, știi. S-ar putea să-l țină ca pe un pește în cârlig.

— Nu, Vania zice că totul va fi probabil în regulă. La Congres, tovarășul Stalin a spus că…

— Să nu mai vorbim despre Partid, Sașenka, o rugă Benia. Nu avem timp să stăm de vorbă despre congrese. Nu avem decât momentul acesta! Nu ne avem decât pe noi.

Se îndepărtară de lacuri și cotiră într-o străduță lăturalnică, unde nu mai era nimeni în afara lor. Sașenka îl luă de mână.

— Te bucuri să mă vezi?

— Numai la asta mă gândesc. În fiecare clipă.

— Atunci de ce faci așa o față de strengar? De ce m-ai adus aici?

Se apropiară de un pasaj boltit, care dădea într-o curte. După ce se asigură că nu-i urmărea nimeni, Benia o trase după el înăuntru. Traversară curtea și ajunseră într-o grădină, unde se găsea un șopron șubred, de felul celor în care își țin pensionarii semințele de mușcate. Benia scoase la iveală o cheie.

— Asta e noua noastră dace.

— Un șopron?

El râse.

— Faci cumva dovada unei mentalități burgheze?

— Eu sunt comunistă, Benia, dar când e vorba să fac dragoste, sunt cât se poate de aristocrată!

— Imaginează-ți că e pavilionul secret al prințului Iusupov sau al contelui Șeremetiev! zise Benia pe când descuia ușa. Ia uite! Imaginează-ți!

— Tu chiar crezi că eu aș putea…

Sașenka realiză că vremea când locuise cu Vania în a Șasea Casă a Sovietelor, când dormiseră într-un pat suprapus, într-o minusculă încăpere era demult apusă. Ea era bolșevică, dar muncise din greu pentru a se bucura de puțin lux.

— Totul e putred și pute a bălegar.

— Nu, acesta este noul parfum al lui Madame Chanel.

— Acolo văd un furcoi!

— Nu, baroneasă Sașenka, e o furcă incrustată cu diamante, creată de un celebru meșter din Dresda pentru Țarină.

— Dar cârpa aia scârboasă?

— Pătura aceea? Este o blană de șinșila căptușită cu mătase, pentru confortul baronesei.

— Eu nu pun piciorul în cocioaba asta, declară ea cu hotărâre.

Golden era dezamăgit, dar stărui.

— Dar dacă ți-aș spune, foarte serios, că ușa aceasta ne conduce într-o lume secretă, unde nu ne vede și nu ne atinge nimeni, unde am să te iubesc mai mult decât însăși viața mea? Nu e o vilă, știu. E poate un șopron prăpădit, dar e șopronul în care vreau să te ador, să te iubesc, fără să mai irosesc o singură secundă din scurta mea viață în această lume amenințătoare. Poate sună ridicol, dar tu ai apărut în vara vieții mele. Nu sunt bătrân, dar nu mai sunt nici tânăr și mă cunosc. Tu ești femeia vieții mele, femeia la care am să mă gândesc când am să mor.

Brusc, Benia Golden deveni foarte serios. Din buzunarul hainei scoase un volum pe care i-l oferi Sașenkăi, un volum cu poezii de Pușkin.

— Ți-am pregătit un dar, ca să nu uităm niciodată clipa aceasta.

Sașenka deschise volumul și zări, chiar la pagina cu poezia ei preferată, „Talismanul“, o orhidee rară, uscată. Benia recită:

Tu nu trebuie să-l pierzi,
Cu puterile imense
Dragostea ți-l oferi.

— Nu încetezi să mă surprinzi, murmură ea.

Era atât de mișcată și dornică să îl sărute, încât începură să-i tremure mâinile. Trecu pragul șopronului și închise ușa cu piciorul. Tot ce se afla acolo – uneltele, semințele, o pereche de cizme vechi – îi părea plin de viață și iubire, așa cum se simțea și ea.

Benia o luă în brațe și din felul în care o privi, din tresărirea buzelor lui, Sașenka își dădu seama că tot ce spusese el era adevărat, că o iubea și că momentul acesta, în universul lor tainic, era una din prețioasele ocazii care nu se ivesc decât o dată sau de două ori în viață — sau niciodată. Și-ar fi dorit să poată conserva acest moment, să îl poată păstra pe veci închis într-un medalion, la suprafața memoriei, pentru a-l putea retrăi mereu și mereu, dar se simțea ca vrăjită și nu reuși să rețină nici măcar acest gând. Îl trase pe Benia mai aproape de ea și îl sărută la nesfârșit, până când trebuiră să plece acasă. Dar când se despărțiră, Sașenka își repetă în gând:

Tu nu trebuie să-l pierzi,
Cu puterile imense
Dragostea ți-l oferi.

Bucuria pe care o simțea și norocul ca cineva să-i fi spus acele vorbe erau pur și simplu de necrezut.

21

— Ce înseamnă asta? Am să depun o plângere la Comitetul Locativ. Terminați cu scandalul! E ora trei noaptea! striga Mendel Barmakid, membru al Comitetului Central, membru al Biroului Organizatoric, vicepreședinte al Comisiei Centrale de Control, deputat al Sovietului Suprem.

Și pe fiica lui, Lena, o treziseră bubuielile în ușă și o clipă rămase întinsă în pat, zâmbind la auzul ridicolei furii de operetă a tatălui ei, imaginându-și-l în străvechiul lui halat din catifea reiată, mâncat de molii și plin de pete. Îl auzi deschizând ușa locuinței lor din Casa Guvernului, de pe cheiul râului Moskva.

— Ce e, Mendel? strigă soția lui, Natașa.

Acum s-a trezit și mama, gândi Lena și și-o imagină pe femeia durdulie din Iakuția, cu trăsăturile ei asiatice, în capotul ei albastru vaporos. Părinții ei vorbeau cu cineva. Cine să fi fost?

Lena sări din pat, îmbrăcă un chimono roșu, își așeză ochelarii pe nas și ieși în hol de după colț, unde se afla camera ei.

Îl văzu pe tatăl ei, care își freca ochii cu pleoapele înroșite și privea în sus, la o huidumă în uniformă NKVD. Bogdan Kobulov, în cizme lustruite și o impecabilă uniformă albastru cu roșu, privea în jos, la cei trei Barmakizi. Într-o mână, pe care sclipeau o mulțime de inele de prost gust, ținea un bici de călărie și în cealaltă un Mauser incrustat cu pietre. Nu venise singur.

— Ce este? Ce vor, tată?

Mendel nu mai apucă să-i răspundă fiicei lui, căci Kobulov pătrunse în hol, răspândind un miros de colonie turcească atât de pătrunzător, încât Lenei mai că îi dădură lacrimile.

— Bună seara, Mendel. La ordinul Comitetului Central, ne veți însoți, spuse Kobulov cu accentul lui de țăran georgian. Trebuie să vă percheziționăm locuința și să sigilăm biroul.

— Ba nu îl veți lua cu voi, interveni Lena și se puse în calea lui Kobulov.

— Așa deci! Ia dă-te tu la o parte, spuse el cu un glas surprinzător de domol. Dacă mă faceți să-mi pierd timpul, am să vă calc pe toți în picioare, inclusiv pe mânza asta mică. Dacă totul decurge pașnic, va fi cu atât mai bine pentru voi. Vă dați seama că aș prefera să fac cu totul altceva în miez de noapte. Și își încordă mușchii.

Lena privea sfidătoare inelele torționarului și părul lui creț, dar

tatăl ei îi așează o mână pe umăr și o dădu la o parte din calea lui Kobulov.

— Îți mulțumesc, Vladlena, spuse intrusul cu un rânjet.

Prenumele întreg al Lenei, Vlad-Lena, era varianta prescurtată a numelui lui Vladimir Lenin.

— Bună seara, tovarăși, spuse Mendel cu accentul lui de evreu polonez. Sunt bolșevic din anul 1900 și ca atare mă supun oricărui ordin al Comitetului Central.

— Foarte bine! replică NKVD-istul rânjind batjocoritor.

Lena, o studentă de douăzeci de ani, își dădu seama că acest funcționar incult al poliției secrete, provenind din cine știe ce fund de sat georgian, îi ura pe vechii bolșevici, pe aristocrații sovietici, cu bibliotecile, aerele distinse și pretențiile lor de intelectuali.

— Îmi permiteți să mă îmbrac, tovarășe Kobulov? întrebă Mendel.

— Să vă ajute femeile. Unul dintre băieții mei o să stea cu ochii pe dumneavoastră. Unde sunt armele?

Lena aflase de la tatăl ei cât de mult ura Stalin sinuciderile.

— În noptieră e un Nagant, în birou e un Walther, trâmbiță Mendel și se îndreptă șchiopătând spre dormitor.

— Nu mai pot sta în picioare, murmură Natașa și se prăbuși pe divanul din salon.

— Mamă, țipă Lena.

— Te simți bine, Natașa? strigă Mendel din dormitor.

— Mă simt bine. Lena, ajută-l, te rog, pe tata să se îmbrace.

Natașa se întinse pe divan, răsuflând greu. Lena îi aduse un pahar cu apă mamei și îi urmări apoi pe cekiștii care deschideau sertare și strângeau teancuri de manuscrise din biroul lui Mendel. În anii 1937–1938 se făcuseră noapte de noapte arestări și razii în clădirea lor. În zori, ea auzise lifturile și văzuse „ciorile negre“ ale NKVD-ului parcate în fața clădirii, pentru ca a doua zi să observe sigiliile de la ușile apartamentelor. „CEKA ne apără revoluția“, obișnuia tatăl ei să spună. „Să nu scoți un cuvânt despre asta.“ Dar toate acestea se încheiaseră. De un an nu se mai făcuseră arestări. Trebuie să fie o eroare, își spuse Lena.

— Mendel, îl chemă Kobulov. Ceva scrisori de la sau către Comitetul Central? Chestii vechi?

Se referea la scrisori de la tovarășul Stalin.

— Memoriile dumneavoastră?

— În seif, e deschis, răspunse Mendel din dormitor.

Spre mirarea Lenei, acolo se găseau într-adevăr câteva cărți poștale de la Stalin, din exil, câteva însemnări din anii 1920, precum și memoriile lui Mendel, dactilografiate pe coli îngălbenite de vreme și acoperite cu

scrisul lui mărunt. Tatăl ei era atât de modest. Îi plăcea să vorbească despre aventurile lui, dar nu menționa niciodată nume importante.

— Lena!

Lena se duse în dormitor, la tatăl ei. Deschise dulapul și scoase de acolo costumul lui negru în trei piese, pălăria neagră de fetru, ghetele cu talpă ortopedică, o cravată de piele și Ordinul lui Lenin, cu care fusese decorat Mendel. Pe urmă îl ajută să se îmbrace, așa cum îl ajutase de atâtea ori mama ei, abținându-se cu greu să exprime vreo emoție, conștientă că nu era cazul să-i sporească și mai mult supărarea. Mendel nu spuse nimic. Abia la urmă rosti:

— Îți mulțumesc, Lenocika.

— Ce înseamnă asta, tată? Ai vreo idee? întrebă Lena, dar în clipa următoare își dori să n-o fi făcut.

El clătină din cap și spuse:

— Probabil nu e nimic.

Mendel se duse în salon și își sărută soția pe frunte.

— Te iubesc, Natașa, spuse cu glasul lui profund. Trăiască Partidul!

Apoi se întoarse spre fiica lui.

— Te conduc până jos, zise Lena, care se simțea ca paralizată.

În hol, îl ajută pe tatăl ei să pășească peste un morman de fotografii de familie, hârtii, scrisori și șpalturi ale celebrei lui cărți *Moralitatea bolșevică*. Podeaua arăta ca un colaj răvășit al întregii lor vieți.

Coborâră cu liftul fastuos, dar scârțâitor. Afară era cald și umed. Marele Palat al Kremlinului strălucea majestuos. Deși era foarte târziu, pe Podul de Piatră erau doi îndrăgostiți. Dintr-o fereastră deschisă a imensei clădiri se auzea muzică de tango. Nu se vedeau alte automobile decât un Packard și o dubă a NKVD-ului cu inscripția *Ouă, pâine, legume*, amândouă cu motoarele pornite.

Sclipiciosul și uriașul Comisar de Securitate Kobulov îi amintea Lenei de o statuie din papier mâché de la parada de 1 Mai.

— Vă așteaptă trăsura, Mendel, spuse Kobulov și făcu un semn din cap spre dubă.

Lena îl văzu pe tatăl ei cum se îndreaptă șchiopătând, în costumul lui demodat, cu ghetele țăcănind metalic pe asfalt, spre ușa deschisă a vehiculului. Când se opri în loc, Lena rămase cu gura căscată, cu inima bătând să-i spargă pieptul, dar Mendel își ridică doar privirea spre clădirea modernă, unde erau atât de mândri să locuiască, și nu spuse nimic. Pe obraz îi zvâcnea însă un nerv. Tatăl ei atât de serios, laconic și demodat nu era un om al gesturilor mari, dar Lena știa dintr-un milion de mici indicii că o iubea din tot sufletul pe ea, singurul lui copil. Acum, ea

făcu ceva ce nu mai făcuse niciodată. Se duse la el, îi luă mâna între mâinile ei și o strânse. El își feri privirea și ea îi auzi respirația șuierată. Mendel avea șaizeci de ani, dar arăta mult mai bătrân.

Pe urmă se întoarse spre fiica lui și, spre uimirea și înduioșarea acesteia, se înclină ceremonios și o sărută de trei ori pe obraz, în stilul vechi rusesc.

— Să fii o comunistă vrednică. La revedere, Lena Mendelovna.

— La revedere, tată, răspunse ea.

Ar fi vrut să îi absoarbă mirosul de cafea, țigări și săpun, prezența, dragostea. Ar fi vrut să se agațe de costumul lui, să se arunce pe asfalt și să-l apuce de picioare, pentru ca ei să nu-l poată duce de acolo, dar totul se sfârși mult prea repede.

Mendel nu o mai privi și ea înțelese de ce. Doi cekiști îl ajutară să urce în dubă, care era mult prea înaltă pentru el. Înăuntru erau niște cuști metalice, astfel încât nu avea unde să se așeze. Îl închiseră în una din ele și când trântiră ușa, Lena zări sclipind în lumina felinarelor nu doar ochii apoși ai tatălui ei, ci și ai altora.

Kobulov lovi în acoperișul automobilului său și se așeză pe locul din dreapta șoferului. Lena rămase în stradă, privind în urma celor două vehicule care trecură peste pod și pe lângă Kremlin, pentru a dispărea apoi.

Portarul, un om atât de amabil, care dădea mereu o mână de ajutor familiei lor, stătea pe trepte, la intrare, dar nu spuse nimic și își feri privirea de a ei. Lena urcă, să se îngrijească de mama ei.

Natașa plângea în hohote și nu putea să vorbească. Lena se așeză epuizată lângă ea și se întrebă ce să facă. Își aminti că mama ei avusese grijă de Sașenka în noaptea pe care aceasta o petrecuse în închisoare, în 1916.

Când se făcu ziuă, îi telefonă Sașenkăi de la un telefon public. O auzi pe Fulguleț cântând și tacâmuri zdrăngănind. Sașenka lua micul dejun împreună cu copiii, în locuința ei din strada Granovski.

— Lenocika la aparat, spuse.

— Lenocika, ce s-a întâmplat?

— Tata s-a îmbolnăvit subit și l-au… a plecat să se trateze.

Lena era copleșită de negre presimțiri. Ochii i se umplură de lacrimi și așeză receptorul în furcă.

— Cine era? întrebă Fulguleț. Lenocika? Tanti Lenocika e o pernă grasă. Ce e, mamă?

— Dumnezeule, oftă Sașenka, se prăbuși într-un fotoliu și își duse mâna la frunte.

Ce însemnau toate acestea? Întâi Gideon, acum Mendel. Îi venea să verse.

— Mămică, spuse Carlo cu glasul lui subțire și se cățără în brațele ei ca un ursuleț domesticit în pijamaua lui albastră. Te simți rău? Am să te mângâi și am să te sărut pe față, uite așa! Te iubesc, mămică, ești cea mai bună prietenă a mea!

Carlo o sărută pe nas cu atâta tandrețe, încât Sașenka se înfioră de dragoste pentru băiețelul ei.

22

Sâmbăta următoare, Saşenka îl aştepta pe Vania să se întoarcă acasă. Dacea era cufundată într-o liniște apăsătoare. Copiii pregăteau o prăjitură împreună cu Carolina.

Porumbeii uguiau în porumbar, ciorile croncăneau în mesteceni. Caii din grajdul mareşalului Budionîi nechezau, iar poneiul copiilor le dădea replica. Albine zumzăiau. Iasomia răspândea un parfum îmbătător. Vecinul fredona o melodie din filmul *Toată lumea râde, cântă și dansează.* Dar telefonul se încăpățâna să nu sune. Nici Satinov nu se anunțase pentru o partidă de tenis.

Totul se desfășura mai încet. Saşenka ședea în pridvor, prefăcându-se că citește ziarele și șpalturile revistei. Ziarele nu conțineau niciun indiciu, nicio aluzie la obsesia spionilor și procesele-spectacol din anii precedenți. Deținuți erau eliberați, sentințe erau revizuite. Poate era ea paranoică. Îi telefonase lui Benia și îl informase codificat despre soarta unchilor ei. „Îmbobocesc mușcatele“, replicase el calm și ea își amintise de șopron și talismanul lor.

Se gândea tot timpul la Benia. Se puteau întâlni în cursul săptămânii viitoare. El avea să o liniștească, să o facă să râdă, în maniera lui de evreu fatalist. Cum putuse ea să trăiască atâta vreme fără neasemuitul Benia? Ardea de nerăbdare să îi telefoneze, dar nu de acasă. Puțin mai jos, pe stradă era un telefon public. Benia o tachina tot timpul, încercând să o ademenească să-i spună că îl iubește. „Nu simți nimic special pentru mine?“ obișnuia să o întrebe. După zece zile? Ea, membru de Partid, mamă, redactor-șef, veche bolșevică, să se îndrăgostească de un scriitor leneș? Își pierduse oare mințile? Da, își pierduse într-adevăr mințile. Of, Benia! Ce va fi crezând el despre toate acestea?

Semnele erau derutante. Gideon nu fusese reținut și Mouche îi telefonase Saşenkăi să-i spună că „ei“ nu doriseră altceva decât să stea de vorbă cu el despre filme, „despre filme și istoria grecilor și romanilor“. Aveau vreo noimă cuvintele acestea sau erau aruncate la întâmplare? Intenționase Gideon să-i prevină asupra arestării lui Mendel? „Grecii și romanii.“ Mendel cunoștea istoria antică. Mendel însuși era o antichitate. Cauza arestării lui trebuia căutată în trecutul bolșevic îndepărtat. Vechiul prieten georgian al lui Stalin, „unchiul“ Abel Enukidze, scrisese istoria presei tipografice bolșevice din Baku, dar subapreciase în mod fatal rolul Stăpânului. Saşenka și-l amintea foarte bine pe tovarășul Abel, un fustangiu cu părul de culoarea nisipului, ochi albaștri, mâini

neastâmpărate și un harem de balerine. Îl împușcaseră în 1937.

Dar Mendel nu era Abel. Unchiul Mendel nu se alăturase niciunei opoziții și îl apărase cu înverșunare pe Stalin. El era Conștiința Partidului, nu era un flecar. De ce Mendel? Și de ce acum, când Marea Teroare se încheiase? L-ar fi putut aresta pe Mendel oricând, începând din 1936. Nu avea niciun sens.

Sau poate Gideon se referise la trecutul îndepărtat al *familiei*? Dar toată lumea îi știa pe Zeitlini și faptul că ea, fiica bolșevică a milionarului, tovarășa Vulpe Polară, fusese dactilografa lui Lenin! Încercau Organele să o prindă în plasă pe ea, împreună cu familia ei? Strămoșii ei fuseseră într-adevăr burghezi, dar pe ea o protejau căsnicia cu Vania Palițîn, loialitatea și originea lui proletară, devotamentul lor comun față de Partid.

Sau poate avea chiar soțul ei probleme? Să fi fost vreo rivalitate internă, între noii georgieni ai lui Beria și vechii moscoviți? Dar Vania nu fusese un vasal al fostului șef, al lui Ejov, iar Beria scăpase oricum de toți acoliții lui Ejov cu câteva luni în urmă. Dementii aceia dispăruseră. Se alesese praful de ei.

Arestarea rudelor ei nu o viza neapărat și pe ea, își spuse Sașenka. Asta se întâmpla frecvent. Până și rudele prin alianță ale lui Stalin, din familia Svanidze, fuseseră arestate. Până și frații tovarășului Sergo, atât de drag lui Stalin, fuseseră executați. Propriul ei tată dispăruse. Stalin spusese că fiii nu trebuie să plătească pentru păcatele părinților. Pe de altă parte, la o cină confidențială în Kremlin, la care fusese invitat și Vania, declarase că îi va distruge pe toți Dușmanii Poporului „împreună cu clanurile lor! Da, chiar așa, împreună cu clanurile lor!“

Stalin, istoria și Partidul lucrau pe căi misterioase, Sașenka știa acest lucru. Noi, membrii de Partid, suntem adepții unui ordin militaro-religios, și asta într-o epocă în care lupta de clasă se întețește și războiul e iminent, gândi ea. Cu cât sunt mai însemnate succesele Partidului nostru, cu atât mai îndârjit vor încerca să ne combată dușmanii noștri. Aceasta era deviza lui Stalin. Ce ne caracterizează pe noi nu este sentimentalismul burghez, ci loialitatea față de Partid și față de Sfântul Graal al Ideii. Mendel este un om al politicii și în sistemul nostru progresist, dar imperfect, *aceasta* este politica. Totul va fi bine, își spuse Sașenka. Mendel se va întoarce acasă, așa cum se întorsese și Gideon. Era o eră nouă, mai puțin sângeroasă. Anii de groază se încheiaseră.

Porumbeii își luaseră zborul când se apropie automobilul. Sașenka veni desculță la poartă, să-i ajute șoferului să o deschidă.

Soțul ei coborî greoi din automobil, dar numai văzându-l, Sașenka se simți deja mai liniștită. Vania era al doilea adjunct al Comisarului

Poporului pentru Afaceri Interne și de la Congresul din martie, membru supleant al Comitetului Central — și uite că venise acasă. Teafăr și nevătămat. Poate doar epuizat și cu ceva mai multe fire albe în părul des și aspru — dar întotdeauna venea acasă epuizat.

Își făcuse griji degeaba. Fulguleț și Carlo năvăliră în curte. Carlo era în pielea goală, Fulguleț îmbrăcase rochița ei roz de vară. Creștea atât de repede. Tatăl lor îi îmbrățișă, le salută iepurașii și pernițele, le ascultă pălăvrăgeala despre prăjitura și bomboanele din bucătărie și îi trimise în casă. Pe urmă o privi pe Sașenka, o privi așa cum nu o mai privise niciodată, cu mânie mocnind în ochii negri ca tăciunii. Dădu să spună ceva, dar chiar în clipa aceea Carolina îi chemă la prânz din pridvor.

Atunci îi întoarse Sașenkăi spatele și intră în casă.

23

Prânzul la masa din pridvor părea să nu se mai sfârșească. Parfumul liliacului era divin. La un moment dat, Fulguleț aruncă însă cu pâine în fratele ei. Vania își ieși din fire, sări în picioare și îi trase fetiței scaunul de la masă.

— Termină! zbieră la Fulguleț.

Fetița se sperie și începu să plângă. Carlo avea o expresie îngrozită și curând îi șiroiră și lui lacrimile pe obraji.

— Dar eu n-am făcut nimic! se văicări băiețelul și dădu fuga la mama lui.

Dar Sașenka nu spuse nimic. Întreaga ei atenție era îndreptată asupra lui Vania.

Vania îi ocolea privirea și abia dacă se atingea de mâncare. În loc să se simtă vinovată, cum s-ar fi cuvenit, Sașenka era enervată. Îi era dor de Benia și de inepuizabilul lui umor, de neobrăzarea lui fără limite, de sensibilitatea lui.

— Vania, ar trebui să dormi puțin, spuse Sașenka în cele din urmă.

— Chiar? La ce bun?

Sașenka se ridică de la masă.

— Mă duc cu copiii la râu, să ne scăldăm.

Era ora două și jumătate. Vania se închise în biroul lui.

Desculță, cu prosoapele sub braț, Sașenka îi luă pe copii de mână și îi conduse pe drumul neasfaltat, printre mestecenii argintii, la malul râului Moskva. Vania e întotdeauna prost dispus când se întoarce acasă după o noapte de muncă, își spuse Sașenka. Până și acum, când nu făcea altceva decât să meargă, avea sentimentul că Benia îi schimbase cu totul viața.

Picioarele ei erau goale, soarele îi mângâia obrajii, umerii și genunchii, dându-i sentimentul că erau unși cu melasă. Coapsele ei se atingeau în mers, lipicioase, transpirate. Până și nisipul dintre degetele de la picioare îi dădea o senzație de voluptate. Tânăra Sașenka, cea din perioada Războiului Civil și din anii 1920, nu ar fi remarcat asemenea lucruri; femeia matură, devotată Partidului în anii 1930, fusese prea serioasă, prea preocupată de campaniile și devizele Partidului. Pe atunci, obișnuise să se îmbrace cât mai anost cu putință: ciorapi maro, grosolani, rochii largi, fără nicio formă, părul strâns în coc, eternul batic. Acum totul părea să se joace cu simțurile ei, într-o manieră care o uimea. Rochia de bumbac, încheiată cu nasturi, îi alinta coapsele și ceafa. Tânjea să-i

vorbească lui Benia despre delicioasa aromă de rășină, despre fiecare lucru, oricât de mărunt, pe care-l făcea și simțea. O adiere răcoroasă îi ridică poalele neîncheiate ale rochiei și îi dezveli picioarele.

Zâmbi la gândul că Benia, cu mâinile lui, pusese stăpânire pe tot corpul ei, că dansase și râsese în hohote cu el. Vorbeau despre cărți și filme, despre pictură și teatru, dar înainte de toate râdeau. Coapsele, sânii și buzele ei: toate îi aparțineau lui.

Ajunseră la malul auriu al râului nămolos, mărginit de cireși în floare. Fulguleț îi culese un buchet de flori. Mai erau și alți copii care se scăldau în Moskva și Sașenka recunoscu familiile unor membri de Partid. Le făcu semne cu mâna și le trimise bezele, îi aplaudă pe copiii care își luau avânt și se aruncau în apă.

— Te uiți la mine, mămică? întreba Carlo de fiecare dată când sărea în apă.

— Când nu ne uităm noi la voi? răspundea ea de fiecare dată.

Când copiilor li se făcu frig, Sașenka îi uscă bine cu prosopul și îi îmbrăcă.

Se întoarseră prin pădure. Un covor de clopoței se întindea la picioarele lor, sub copaci. Fulguleț și Carlo se apucară să construiască o tabără pentru „pernițele de pădure“, se cufundară în lumea lor imaginară, cu canapele din mușchi și palate din trunchiuri de copac.

Sașenka ședea pe o bancă la marginea drumului. Știa de ce venise cu ei pe aici. Privirea ei se întorcea când spre „tabăra“ copiilor, când spre telefonul public din apropiere. Să-i telefoneze sau nu? Nu, nu avea să-i telefoneze.

— Copii, trebuie să mergem acasă, spuse.

— Nu! protestă Fulguleț. Vrem să ne jucăm.

Știa că trebuia să-i telefoneze, că era imposibil să treacă pe lângă acea cabină fără să-i telefoneze. Închise ochii. Benia îi spusese că se va afla la dacea lui dărăpănată din Peredelkino, colonia artiștilor. Ea avea numărul lui de telefon și voia să-i propună să se întâlnească undeva, cumva. În vreun șopron, unde să se îmbrățișeze printre lopeți și mușcate! Dar trebuia să mai aștepte, până când se va rezolva chestiunea cu Mendel. În afară de aceasta, el era desigur cu familia acolo.

Îi va telefona în orice caz. Dacă răspundea soția lui Benia, ea se va prezenta drept redactorul-șef al revistei cu care colabora el. În fond, chiar voia să-i ceară să scrie un articol: „Cum se organizează un bal mascat pentru poporul sovietic. Cum se pregătesc rochiile, măștile și mâncărurile.“

În timp ce copiii țopăiau pe drumul nisipos, ea formă numărul lui

Benia. Telefonul sună și sună. Nimeni nu răspunse. Sașenka se rezemă de peretele de tablă al cabinei, se lipi de el și visă la miracolul electric care îi va aduce glasul lui în ureche. Se trezi din visare și se dojeni clătinând din cap.

Va trebui să mai aștepți puțin, Benia Golden. Am să găsesc eu o cale să te anunț, îi spuse în gând. Voiam doar să-ți spun că te iubesc.

24

La ora patru, Saşenka se întoarse la dace. Coloanele albe, masa de lemn, hamacurile îi aminteau de verile petrecute la Zemblişino, înainte de Revoluţie. Copiii erau somnoroşi şi Carolina îi duse la culcare în camerele lor.

Vania şedea în grădină. Purta cămaşa ţărănească brodată cu fir roşu, nişte pantaloni lăbărţaţi şi cizme. Mereu cizme.

— E totul în regulă, Vania? întrebă Saşenka. Ai vreo veste despre Mendel?

Întâi, Vania nu se mişcă. Pe urmă se ridică încet, se răsuci spre ea şi o lovi cu pumnul în faţă. Lovitura fusese atât de puternică, încât Saşenka, deşi căzuse pe spate în iarbă, parcă nici nu o simţise. Consternată, rămase întinsă pe jos şi simţi gustul sângelui pe limbă.

Vania, cu o zvâcnire pe faţa lipsită de expresie, stătea deasupra ei, strângând şi frământându-şi mâinile mari. Saşenka se ridică din iarbă şi se năpusti asupra soţului ei, cu gura larg deschisă să ţipe la el, dar Vania o prinse de încheietura mâinii şi o trânti iar în iarbă.

— Unde ai fost, târfă?

Stătea aplecat deasupra ei. În plină ceartă, amândoi erau totuşi conştienţi de vocile din spatele gardului, de personalul din casă, de gărzi: toţi ascultau şi raportau mai departe. După ce o lovi, continuară să vorbească în şoaptă, fără să ţipe, mai încet decât zumzetul acelei zile de vară.

— Am fost să ne scăldăm în râu.

— La telefon.

— Da, am trecut pe lângă telefon…

— Şi ai telefonat, nu-i aşa?

— Nu vorbi cu mine de parcă aş fi unul din cazurile tale. Şi ce dacă am telefonat? Nu am voie să telefonez?

— Pe cine ai sunat?

Ştia, Saşenka realiză că Vania ştia şi lucrul acesta o îngrozi.

— L-ai sunat pe jidanul ăla, nu-i aşa? Nu-i aşa? Crezi că eu n-am avut ocazii? Nu ţi-am fost fidel?

— Nu ştiu.

— Ei bine, Saşenka, dă-mi voie să-ţi spun că nu m-am atins de nicio altă femeie în toţi anii aceştia. Te-am adorat. Am făcut totul pentru tine. Nu ţi-am oferit eu totul?

Pe urmă şuieră:

— L-ai cunoscut în casa noastră, târfă! Te-ai dus cu copiii mei să-i telefonezi nenorocitului ăluia de scriitor!

Oare ce știa? Sașenka amesteca în gând toate datele, ca pe un pachet de cărți. Dacă Vania știa că îi telefonase, ce dovedea asta? Dacă știa că îi ceruse să scrie un articol, ei bine, de ce nu? Dacă știa despre hotel, era pierdută!

Vania stătea deasupra ei și Sașenkăi îi trecu prin minte că o va pocni din nou sau o va lovi cu cizma, chiar acolo, în grădina dacei lor, în apropierea copiilor care dormeau în casă.

— Ți-a pus-o?

— Vania!

— Nu contează, Alexandra Samuilovna. Acum nu mai contează. S-a terminat. Nu mai poți vorbi cu el, fiindcă nu mai e aici.

Continuând să-și atingă cu vârfurile degetelor buza însângerată, Sașenka pricepu brusc sensul acestor cuvinte ale soțului ei.

— Ce vrei să spui?

El își apropie fața de a ei. Transpira.

— Nu mai e aici, Sașenka! S-a dus. *Asta* e răsplata lui!

Sașenka era furioasă. O furie nestăvilită, care o luă prin surprindere, o făcu să pălească.

— Deci asta e răzbunarea ta? Așa vă obligați voi, cekiștii, nevestele să vă fie fidele? Nu ți-e rușine de tine? Credeam că lucrezi pentru Partid. Și ce-o să-i faci? O să-l ciomăgești în vreo celulă? Asta faci tu zi de zi, Vania?

— Tu nu înțelegi.

Deodată, Vania se așeză. Își frecă fața cu palmele, se scărpină în cap, cu ochii închiși. Pe urmă se ridică și se duse cu pași rari în casă.

Sașenka se ridică tremurând. Îl arestaseră pe Benia! Nu putea fi adevărat! Ce se va întâmpla cu el? Gândul că Benia avea să sufere era insuportabil. Unde era el acum?

— Mămico!

Carlo plângea. Întotdeauna se trezea prost dispus.

— De ce vorbiți așa, tu și tăticu'? întrebă Fulguleț și ieși în pași de dans în grădină. Mamă, de ce îți sângerează buza?

— Ah, răspunse Sașenka și pentru prima dată îi era rușine. M-am lovit de ușă.

— Te vindec eu, mămico. Pot să-ți pun un plasture? întrebă Carlo și îi atinse buza și îi sărută mâinile, în vreme ce Fulguleț, înviorată și neastâmpărată, zburda prin grădină ca un mânz.

Sașenka își îndreptă privirea spre biroul lui Vania. În mintea ei se ciocneau diverse posibilități. Era aproape bucuroasă că Vania o lovise pe ea și nu își descărcase nervii asupra copiilor. N-avea decât să o snopească pe ea în bătaie, dacă asta însemna că Benia nu avea să sufere. Dar dacă Benia era altfel decât părea? Dacă nu fusese arestat din dorința de răzbunare a soțului încornorat, ci fiindcă era un „element ostil", un spion troțkist? Sau scornise Vania toată povestea aceasta pentru a o chinui pe ea? Sau dăduse Mendel într-adevăr de bucluc și acum îi atrăgea cumva în toată povestea asta și pe ea, și pe prietenii ei? Cu fiecare scenariu plauzibil care se derula în mintea ei, Sașenka era cuprinsă de un nou acces de panică, până când se auzi strigată de copii.

— Mămico, te uiți la mine?

Întâi Fulguleț, pe urmă Carlo. Sașenka se simți ca o somnambulă în această după-amiază care trecea exasperant de încet, deși era un exemplu perfect pentru idila verii timpurii în pădurile argintii din câmpia Moscovei.

Ce am făcut? se întreba. Ce am făcut?

În sfârșit se făcu ora opt, timpul de culcare al copiilor.

— Mă mângâi până adorm? murmură Carlo, privind-o cu ochii lui căprui.

— Unsprezece mângâieri pe frunte, răspunse Sașenka.

— Da, mămico, unsprezece mângâieri.

Sașenka era de obicei absorbită de Carlo, dar în seara aceasta gândurile ei erau în altă parte. Unde? Cu Benia, în celulele Lubiankăi? Cu Mendel, în carcerele Infernului? Dar ce însemnau toate acestea pentru ea și familia ei? Se ruga, și în același timp se temea, să fie eliberată din starea aceasta de incertitudine.

— Mămico? Pot să-ți spun ceva? Mamă?

— Da, Carlo.

— Te iubesc din toată inima, mamă.

Era o expresie nouă a lui, care o mișcă profund pe Sașenka. Îi prinse trupușorul îndesat de ursuleț și îl strânse în brațe.

— Ce frumos să spui așa ceva, scumpul meu. Și mămica te iubește pe tine din toată inima.

Își așeză palmele pe fruntea lui catifelată și numărară împreună cu voce tare. Îi mângâie fața de unsprezece ori, până când băiețelului i se închiseră ochii. Fulguleț era, din fericire, obosită și adormi fără să crâcnească.

Era o seară plină de miresme, înăbușitoare. Casa era populată de molii grase, muște mari și somnolente, păduchi de plante. Ventilatoarele din tavane bâzâiau. Carolina se retrăsese în camera ei.

Telefonul nu sunase.

Vania se așeză în balansoarul din pridvor și se apucă de fumat și băut. Evreii, gândi Sașenka, nu beau când au probleme, ci capătă eczeme și palpitații. Și-l aminti pe tatăl ei. Balansoarul lui Vania se legăna scârțâind înainte și înapoi și Sașenkăi i se părea că aude „scaunul de trap“ al tatălui ei, de acum mulți ani.

Era timpul. Ciori croncăneau în tei. Sașenka se apropie neliniștită de soțul ei.

— Vania? i se adresă.

Întâi trebuia să știe cum aflase el despre Benia. Și ce aflase. Până atunci nu avea de gând să mărturisească nimic.

— Vania, nu am făcut nimic, minți Sașenka. A fost doar un flirt. Îmi pare atât de rău…

Se așteptase la o replică dură din partea lui, dar când Vania își întoarse fața spre ea, observă că era umflată și scăldată în lacrimi. Vania nu plângea aproape niciodată, doar când era foarte beat, la filme triste, la reuniuni ale regimentului său sau când o văzuse pe Fulguleț în piesa de teatru de la școală.

— Lasă, spuse el.

— Mă urăști?

El scutură din cap.

— Spune-mi, te rog, ce știi.

Vania dădu să spună ceva, dar gura lui lată, fălcile masive și ochii blânzi își pierdură contururile și el începu să plângă tăcut în amurgul cald.

— Știu că am făcut o greșeală teribilă. Vania, îmi pare atât de rău!

— Știu totul, spuse el.

— Totul? Dar ce e de știut?

El scoase un geamăt de durere și epuizare.

— Nu te mai obosi, Sașenka. Nu mai suntem soț și soție.

— Mă sperii, Vania.

Lacrimi îi șiroiau lui Vania pe obraji, în vreme ce soarele apunea sângeriu.

26

Sașenka stătea în dreptul balansoarului, inspirând mireasma iasomiei. Se gândea la Mendel. Se gândea la Benia și la copiii care dormeau în camerele lor.

Vania se ridică în cele din urmă din balansoar. Era beat, cu ochii roșii și împăienjeniți — dar era beat în acel fel stăpânit, caracteristic celor obișnuiți să bea mult — și o luă în brațe, ridicându-i picioarele în aer. Pentru prima oară după mult timp, Sașenka primea cu recunoștință atingerea lui. Vedea iepurașii în cuștile lor și poneiul care privea blajin peste gard, dar ea și Vania erau singuri, așa cum fuseseră dintotdeauna.

— Ne putem despărți, spuse ea. Nu trebuie să afle nimeni. Desparte-te de mine, scapă de mine. Divorțează de mine! (Cu câteva ceasuri în urmă, aceasta ar fi fost o fantezie de evadare cu Benia, acum nu era decât o măsură disperată.) Am făcut ceva oribil! Îmi pare atât de rău, atât de rău…

— Nu vorbi așa, șopti Vania și o strânse cu și mai multă putere în brațe. Sunt supărat pe tine, bineînțeles că sunt, prostănaco. Dar nu avem timp pentru jigniri.

— Spune-mi, pentru numele lui Dumnezeu, ce înseamnă asta? Cine știe?

— *Ei* știu totul — și e vina mea, răspunse el.

— Te implor! Spune-mi ce s-a întâmplat!

Vania îi sărută gâtul, ochii, părul.

— Mi-au luat cazul Comisariatului pentru Afaceri Externe. M-au detașat în Turkestan, să mă ocup de tovarășii noștri din Stalinabad.

— Ei bine, am să vin cu tine. Vom veni toți cu tine și vom trăi în Stalinabad.

— Vino-ți în fire, Sașenka. S-ar putea să mă aresteze pe peronul gării. S-ar putea să vină chiar în noaptea asta.

— Dar de ce? Eu sunt cea care a greșit… Te implor să mă ierți, dar nu înțeleg ce are a face cu politica?

— Gideon, Mendel, acum Benia Golden — se pregătește ceva, Sașenka, și eu nu știu ce. Poate îl au la mână pe scriitorul tău? Poate e un ticălos care lucrează cu spionii străini. Dar ne au și pe noi la mână, pe tine și pe mine. Nu știu cu ce, dar știu că ne-ar putea distruge.

Chipul lui febril pălise în lumina tot mai slabă.

— S-ar putea să nu mai avem timp. Ce o să facem?

Enormitatea primejdiei care plana asupra lor o zdrobea pe

Sașenka.

Cu două săptămâni în urmă, tovarășul Stalin venise în casa lor însoțit de tovarășul Beria, Comisarul Poporului pentru Afaceri Interne. Vedete ale ecranului și scenei cântaseră în casa lor. Vania fusese recent promovat, aveau încredere în el. Tovarășul Stalin aprecia revista ei, o aprecia pe ea și o ciupise pe Fulguleț de obraz. Nu, Vania se înșela. Toate erau minciuni. Inima îi bătea mai puternic, scântei roșii se aprindeau în fața ochilor ei, stomacul i se contracta.

— Vania, mi-e frică.

Se așezară la masa din pridvor, foarte aproape unul de celălalt, obraz lângă obraz, mână în mână, mai apropiați acum decât în luna de miere, decât fuseseră când erau tineri și îndrăgostiți, uniți acum într-un fel pe care niciun cuplu nu și l-ar fi dorit.

Vania își recăpătă primul stăpânirea de sine.

— Sașenka, și mie mi-e frică. Dar trebuie să ne facem un plan.

— Chiar crezi că ar putea veni să ne aresteze?

— E posibil.

— Nu putem întreba pe cineva? Ai vorbit cu Lavrenti Pavlovici? El te apreciază. E mulțumit de tine. Joci în echipa lui de baschet. Dar Hercule? El știe totul. Stalin îl îndrăgește. El ne va ajuta.

— Am telefonat amândurora, spuse Vania. „Tovarășul Beria este indisponibil“, mi s-a spus. Hercule nu mi-a răspuns.

— Dar asta nu înseamnă nimic. Beria umblă probabil după fuste. Iar Hercule ne va suna.

— Trebuie să decidem încă din seara aceasta ce vom face. S-ar putea să mă aresteze pe mine, sau pe tine, sau pe amândoi. Cine știe ce scot acum cu ciomagul din Mendel — sau din afurisitul tău de scriitor.

— Dar nu îi pot sili să scornească minciuni, nu-i așa?

— Doamne Sfinte! exclamă Vania. Glumești, nu-i așa?

Noi, Organele, avem o zicală: „Dă-mi un om în seara asta și până mâine dimineață îl fac să declare că e regele Angliei!“ Tu chiar ai crezut tot ce s-a mărturisit la Procese? Zinoviev, Kamenev, Buharin, teroriștii, asasinii, elementele ostile, spionii?

— Dar era adevărat. Era adevărat în spirit, tu așa ai spus, în esență.

— Da, era adevărat. Era adevărat că erau toți niște nemernici. Că erau dușmanii noștri în spirit. Își pierduseră credința și *credința* înseamnă totul. Dar…

Vania clătină din cap.

— Tu îi bați pe oameni ca să spună toate acestea, Vania, nu-i așa?

— Pentru Partid aș face orice. Am făcut orice. Da, știu cum este să

zdrobești un om. Unii se frâng ca un chibrit, alții și-ar da mai degrabă viața decât să scoată un cuvânt. Dar mai bine împuști o sută de nevinovați, o mie de nevinovați, decât să îți scape un singur spion.

— Dumnezeule, Vania!

Sașenka își aminti cuvintele lui Benia și mina lui când le rostise. Benia știuse ce făcea Vania toată noaptea, în vreme ce ea…

— Tu cu ce credeai că mă ocup eu? E strict confidențial, dar ție ți-a convenit să nu știi.

— Partidul are tot dreptul să-i distrugă pe spioni. Eu am știut că s-au făcut și greșeli, dar noi toți ne-am spus că greșelile acestea merită. Dar dacă vom fi și noi acum o greșeală? Eu cred în Partid și în Stalin, e misiunea vieții mele. Vania, tu mai crezi?

— După tot ce am făcut pentru Partid, nu pot să nu cred. Dacă m-ar împușca în noaptea asta, aș muri convins de comunism. Dar tu?

— Să mor? Eu nu pot să mor. Nu pot să dispar! Vreau să trăiesc. Eu iubesc viața. *Aș face orice ca să trăiesc.*

— Mai încet, scumpă tovarășă Vulpe Polară.

Tonul conspirativ pe care îl adoptă Vania o întoarse pe Sașenka în timp, în Petrogradul anului 1916, când el era un tânăr activist bolșevic plin de înflăcărare. Acesta fusese unul din lucrurile care o atrăseseră la el.

— Calmează-te! Nu vom muri, dar avem nevoie de un plan. Dacă ne arestează, să nu spui nimic. Asta e important. Dacă nu mărturisești nimic, nu au nimic împotriva ta. Orice ne-ar face, să nu mărturisești nimic!

— Nu știu dacă aș suporta. Durerea, spuse ea cu un tremur în glas. Vania, ai revolverul aici, nu-i așa?

Vania ridică un chipiu de pe masă. Dedesubt era un revolver Nagant. Sașenka atinse metalul rece și își aminti „buldogii“ din Petrograd, pe care îi transportase ea pentru Partid. Cu câtă înflăcărare și mândrie predase ea pistoalele acelea în numele Revoluției. Cu câtă admirație îl privise ea pe Vania, muncitorul voinic, cu mâinile ca niște labe de urs, cu chipul cutezător, cu ochii căprui! Ce se alesese de el? Ce se alesese de ei?

— Ne-am putea sinucide chiar în noaptea asta, Vania. Eu m-aș putea sinucide și atunci ai scăpa de mine. Nu ar mai exista nimic compromițător în viața ta. Un cuvânt din partea ta și o fac…

— Asta ar fi o primă soluție. Avem revolverul și mai avem timp în noaptea asta. Dar dacă nu au nimic împotriva ta? Te vor bate și te vor umili. Dar dacă nu mărturisești nimic, vor spune: „A semnat ceva? Nu? Ei bine, atunci poate că nu e o ticăloasă.“ Până la urmă îți vor da drumul. Pentru noi, pentru viață, pentru copii.

Copiii! Aproape uitaseră de ei. Moartea, violența, dispariția

definitivă de pe Pământ, sfârșitul existenței erau atât de îngrozitoare, atât de prezente, încât dădeau naștere celei mai pure forme de egoism. Cum putuse să se gândească numai la ea?

Sașenka se întoarse și fugi în casă, urmată de Vania. Dădură buzna în camera lui Fulguleț. Mână în mână priviră cu sufletele chinuite fetița, cu pielea ei albă și părul blond răsfirat pe pernă, cum respira liniștit, cu brațele îndoite și pernița roz lipită de obraz. Carlo dormea gol, întins pe burtă, cu părul răvășit, cu brațele și picioarele încă pline de cute ca ale unui bebeluș, cu capul îngropat în iepurașul lui preferat de pluș.

Sașenka abia dacă mai putea respira, își simțea gura uscată în camera aceea caldă și întunecoasă, în care plutea mireasma proaspătă, de fân și vanilie, pe care o au copiii vara. Avea sentimentul că ei sunt primii și ultimii părinți din lume. Dar erau singurii care știau ce primejdie îi pândea. Sașenkăi i se făcu rău. Din clipă în clipă puteau pierde tot ce aveau mai de preț.

— Fulguleț, Carlo, dragii mamei!

Sașenka îngenunche, cu Vania alături, între cele două paturi și amândoi începură să plângă tăcut, unul în brațele celuilalt.

— Să nu-i trezești, spuse Vania.

— Nu, să nu-i trezim, îi dădu Sașenka dreptate, cu inima frântă.

Dar nu se putu abține. Cu mâinile tremurând îl ridică pe Carlo din pat, îl lipi de ea și îi acoperi fruntea catifelată cu sărutări, până când băiețelul dădu semne că s-ar trezi. Vania o strângea în brațe pe Fulguleț, cu fața îngropată în părul ei, care se lipea ca niște fire de aur de obrajii lui umezi. Copiii, treziți din somnul adânc al acelei nopți înăbușitoare, se lăsau dezmierdați de părinții lor, încă neștiutori de furtuna care era pe cale de a se isca. Toți patru se aflau la adăpostul întunericului, părinții plângând, copiii întinzându-se și oftând, pentru a se ghemui apoi somnolenți în brațele acestora.

Vania o trase în cele din urmă pe Sașenka de mână.

— Să-i punem la loc, în pat! spuse.

După ce îi așezară la culcare, se furișară afară din cameră și se așezară pe marginea divanului, în dreptul ferestrelor deschise. O portieră se trânti zgomotos în noapte.

— Vania! S-a sfârșit? Au venit?

Sașenka se aruncă în brațele soțului ei. El încercă să o liniștească, mângâind-o cu mâinile lui stângace, a căror asprime era acum atât de binevenită, atât de familiară.

— Nu, nu au venit. Încă nu, șopti Vania. Dar să încercăm să chibzuim. Nu mai plânge! Stăpânește-te. De dragul copiilor…

Dar și pe el îl străbătu un fior. Ei îi scăpă un geamăt, pe care el îl înăbuși imediat, acoperindu-i gura cu mâna. Ea se ridică și se duse să-și spele fața cu apă rece. O gravitate înfricoșătoare puse stăpânire pe ei.

— Vania, nu ne putem sinucide, fiindcă…

— Pentru Stalin, să te sinucizi e ca și cum „ai scuipa Partidul în față“. Noi am scăpa de suferință, dar copiii nu. Partidul se va răzbuna pe copii.

— Știu ce facem. Ne sinucidem și îi ucidem și pe copii. În noaptea asta, Vania, acum. Dacă murim împreună, vom fi împreună. Mereu!

Era ciudat, dar Sașenka credea într-o oarecare măsură în viața de apoi. În viața veșnică. Bunicii ei, rabinul și soția sa, avuseseră această credință, dar ea, o comunistă, se ferise mereu de ea. Acum îi reveneau în minte toate acele cuvinte străvechi din Turbin: Zohar, Cartea Splendorii, esența Cabalei, Edenul și Gheena, golem și dibuk, spiritele care îi urmăresc pe cei deochiați, toată acea lume spirituală atât de străină de marxismul științific și materialismul dialectic. Și totuși, ea își imagina cum sufletul ei și iubirea sa vor dăinui dincolo de moartea trupului ei. Își va revedea mama și tatăl, vor fi iarăși tineri. Vor fi iarăși împreună! Scoase revolverul de sub chipiul de NKVD-ist al lui Vania. Nu uitase cum se mânuiește o armă.

— Tu crezi în asta? întrebă el. Și eu. Vom fi toți împreună în rai. Poate ai dreptate. Dacă vin să ne aresteze, îi ucidem întâi pe copii și pe urmă ne sinucidem.

— Atunci, ne-am înțeles.

Dar când Sașenka se îndreptă spre dormitor, el o prinse de mână, îi luă pistolul și îl vârî în tocul de la brâu. O strânse în brațe și îi spuse în șoaptă:

— Nu aș fi în stare. Nu aș putea. Dar tu?

Ea scutură din cap. Trecuse de miezul nopții și mintea ei lucra acum mai ordonat.

— Nu mai avem timp pentru lacrimi, nu-i așa, Vania, scumpule?

— Ne au la mână cu ceva. Dar nu știu cu ce.

— Gideon a spus ceva despre „greci și romani“ și pe urmă l-au arestat pe Mendel. Benia Golden nu știe nimic despre noi.

— Dar e un provocator? Un spion? Un gunoi?

— S-ar putea…

Îi era atât de frică, încât ajunsese să îl învinuiască pe iubitul ei. Asta se întâmplase? Benia îi distrusese familia? Dar în clipa următoare alte posibilități se îmbulziră în mintea ei:

— O fi vreo intrigă cekistă din Lubianka? Trebuie să existe un

motiv, Vania, nu-i așa?

El își depărtă brațele.

— O cauză, da. Dar nu neapărat un motiv.

Chiar atunci, poarta din fundul grădinii scârțâi.

— *Ei* sunt, Vania. Te iubesc, Vania, Fulguleț, Carlo. Dacă unul din noi va supraviețui, ah, Vania… Să nu sfârșim totul? Unde e „buldogul“?

Se agățau unul de celălalt. El ținea revolverul într-o mână și palmele lor se lipeau de metalul rece, de parcă ar fi fost talismanul iubirii lor. Nu se mai auzi nimic. Timpul trecea chinuitor de încet.

Un fluierat sfâșie tăcerea și o făptură cu o căciulă albă se ivi dintre umbrele livezii.

Vania ridică pistolul.

— Cine e? Trag. Vă omor pe toți, nemernicilor!

27

— Nu stau decât câteva minute, spuse musafirul și își dădu jos căciula albă caucaziană, pe care o purtase mereu la început, în acea iarnă rece din Sankt Petersburg.

— O, Hercule, slavă Cerului că ai venit! spuse Sașenka și îl sărută de câteva ori pe obraz, apoi se agăță de el. Nu vom păți nimic, nu-i așa? Ai venit să ne spui cum să rezolvăm problema. Cu cine să vorbim? Te rog, spune-ne!

Stinseră luminile din pridvor și Hercule se așeză cu Vania și Sașenka la masă. Ea umplu trei pahărele cu coniac armean.

— Totul se va rezolva, nu-i așa? insistă Sașenka. Nu e decât în imaginația noastră, nu-i așa? O, Hercule, ce să facem?

— Taci, Sașenka, spuse Vania. Lasă-l să vorbească.

Satinov dădu din cap. Ochii lui sclipeau în întuneric ca două boabe de mercur.

— Ascultați-mă cu atenție, începu el. Nu știu tot, dar știu că ceva s-a schimbat. Îl interoghează pe Mendel și au găsit ceva împotriva ta.

— Împotriva mea? țipă Sașenka. Vania, divorțează de mine! Mă împușc.

— Ascultă ce are de spus, Sașenka, replică Vania.

— Asta nu mai e o soluție, comentă Satinov laconic. Mă gândeam… la copii.

Sașenkăi îi pulsa sângele în vene.

— Să mă duc la Beria? Aș face orice. Orice! L-aș putea convinge pe Lavrenti Pavlovici…

Satinov clătină din cap și Sașenka realiză cât de tensionat era. Nu mai avea timp să vorbească despre ei. Nu mai era vorba decât despre copii.

— I-aș putea scrie tovarășului Stalin. Mă cunoaște, mă cunoaște din martie 1917, când am lucrat pentru Lenin… Mă cunoaște.

Privirea lui Satinov o fulgeră și ea pricepu că totul venea de sus, de la Instanță, de la însuși Stalin.

— Acum trebuie să vă gândiți la copii, se mulțumi Satinov să spună.

— Dumnezeule mare, oftă Sașenka și în fața ochilor îi jucau pete roșii. Or să-i trimită la unul din orfelinatele acelea. Vor fi torturați, uciși, violați. Copiii lui Trotki sunt morți. Ai lui Kamenev. Ai lui Zinoviev. Știu ce se petrece acolo…

— Taci, Sașenka. Hercule, ce putem face? întrebă Vania.

— Pot rămâne la cineva din familiile voastre? întrebă Satinov.

Dar Sașenka știa că Gideon și Mouche se aflau pe marginea prăpastiei, iar Victoria, cealaltă fiică a lui, era o adeptă fanatică a Partidului, care nu ar ajuta în ruptul capului niște copii cu trecutul pătat. Mendel era deja în ghearele Lubiankăi, iar pe părinții lui Vania aveau să-i aresteze probabil la scurt timp după ei.

— Atunci trebuie să-i trimiteți de aici pe Fulguleț și Carlo, spuse Satinov. Imediat. Poate chiar mâine. În sud. Eu am niște prieteni acolo, care îmi sunt îndatorați. Știți că eu am lucrat multă vreme în Comisariatul Transcaucazian. La țară locuiesc oameni obișnuiți, care nu au treabă cu politica. Uneori am fost dur, când am lucrat acolo, i-am zdrobit pe dușmanii noștri, dar când am putut, i-am ajutat pe alții.

— Cine sunt oamenii aceștia? Ce se va întâmpla cu Fulguleț și Carlo?

Sașenka era în pragul unei crize de isterie. Respira greu, cu gura larg deschisă, și totuși avea senzația că nu capătă suficient aer.

— Sașenka, trebuie să ai încredere în mine. Sunt nașul lui Fulguleț. Ai încredere în mine?

Ea dădu din cap. Nu avea încotro. Satinov era singura lor scăpare.

— Trebuie să plece, așadar, în sud, în mare taină. Eu însumi plec la noapte în Caucaz, dar nu-i pot lua cu mine. O persoană de cea mai mare încredere va trebui să plece cu ei „în vacanță“ – nimic suspect. Undeva, acea persoană îi va încredința unei alte persoane, știu eu cui.

— Dar părinții lui Vania?

— Da, mama îi iubește pe copii… se grăbi Vania să spună.

— Nu, îl întrerupse Satinov. Și ei locuiesc în strada Granovski. Și ei sunt supravegheați zi și noapte. Nu ar fi alegerea potrivită. Iartă-mă, Vania, dar devotamentul lor față de Partid e deopotrivă înflăcărat și naiv, o combinație primejdioasă.

— Cunoști… pe cineva în sud, care să aibă grijă de copii, pe cineva cu suflet bun, suficient de bun pentru acești… îngeri? întrebă Sașenka.

Satinov luă mâinile Sașenkăi în ale sale și le strânse.

— Nu te mai chinui. Da, Sașenka, îți promit că persoana la care mă gândesc eu ar fi pe placul tău. Dar nici măcar acea persoană nu are voie să afle destinația lor finală.

— Dar vor rămâne împreună? Spune-mi, te rog, că vor rămâne împreună. Se iubesc, au nevoie unul de celălalt, și fără noi…

Hercule clătină din cap.

— Nu. Dacă ajung într-un orfelinat al NKVD-ului pentru copiii trădătorilor de patrie, vor fi despărțiți, li se vor schimba numele. Și apoi,

doi frați adăpostiți în același loc sunt foarte ușor de găsit. Despărțiți, vor fi în siguranță. Avem mii, poate chiar milioane de copii rămași singuri, gările sunt pline de ei.

— Dar asta ar însemna că nu-și pierd numai părinții, ci și sora, respectiv fratele. Nu ar mai aparține aceleiași familii. Vania, nu pot. Nu am să rezist.

— Ba da, răspunse Vania, ai să rezișți.

— Fiecare va ajunge în altă familie, continuă Satinov. Știu eu cine sunt familiile acestea. Sunt cupluri fără copii, care nu au nicio legătură cu politica, oameni cumsecade, buni la suflet. Dacă voi vă întoarceți, dacă toate acestea nu înseamnă nimic, dacă veți fi doar exilați, nu vi se va îngădui să locuiți la Moscova multă vreme de-acum înainte, dar copiii vor fi pregătiți, vă promit. Și vor veni să trăiască împreună cu voi, oriunde vă veți afla. Dar dacă nu, dacă lucrurile ies prost…

— Spune-mi, te rog, cine sunt familiile acestea? *Cine sunt*? îl imploră ea cu glasul frânt.

— Nimeni în afara mea nu are voie să afle unde vor ajunge copiii. Să ajuți copilul unui Dușman al Poporului te costă capul. Dar eu am să mă ocup de toate, Sașenka. Documentele se vor pierde și ei vor dispărea, dar vor fi în siguranță. Nu sunteți singurii. Mulți și-au trimis copiii la țară în 1937. Deci asta este oferta mea. Dacă o acceptați, vă jur că am să veghez asupra copiilor voștri atât timp cât voi trăi. Va fi misiunea vieții mele. Dar trebuie să vă hotărâți acum.

Vania se uită la Sașenka, ea se uită la el și în cele din urmă se întoarse spre Satinov.

— O, Hercule, îngăimă doar și dădu din cap.

Dădu să îl îmbrățișeze pe Satinov, dar el se feri și ea pricepu ce simțea el acum, fiindcă și ea simțise același lucru. Când prieteni de-ai lor, sortiți pieirii, fuseseră dați la o parte în 1937, nemaiașteptând altceva decât arestarea, și ea se ferise de ei, de parcă ar fi fost infectați cu vreo boală, de parcă ar fi avut lepră, fiindcă în acele vremuri relațiile cu asemenea oameni puteau fi fatale. Acum *ea* era leproasa și prietenul acesta drag al ei îi dădea o mână de ajutor.

— Îți mulțumesc, spuse Sașenka încet. Ești un om cumsecade, un comunist onest.

— Crede-mă, nu sunt chiar așa de grozav, se mulțumi Satinov să spună și se ridică în picioare. Bun. Înainte de toate, va trebui să trimit niște telegrame. Pregătiți-i pe copii încă din noaptea aceasta. Îi puteți trimite oricând, începând de mâine. Sau puteți aștepta, până când unul din voi va fi arestat și atunci veți ști mai multe. Tu pleci mâine la

Stalinabad, Vania, nu-i așa? Dar dacă te vor aresta, vei avea cum să trimiți un mesaj? Eu plec la noapte cu un tren special al Comitetului Central, mâine sunt în Tbilisi. Am primit o misiune nouă și voi rămâne în sud vreme de o lună. E un mare noroc, fiindcă înseamnă că am să vă pot ajuta. Am să vă transmit adresa unde îmi puteți telegrafia. Dar un lucru e important: dacă veți fi arestați, eu voi avea nevoie de timp, pentru a-i pune pe copii la adăpost înainte ca Organele să înceapă să-i caute. Vania, tu înțelegi ce vreau să spun. Să nu vă treacă prin minte să vă faceți de petrecanie. Acordați-mi puțin timp, oricât de greu vă va fi. Am să-l folosesc cum se cuvine, înțelegeți? Și acum, prima etapă. I-ar putea însoți Carolina o bucată de drum?

Sașenka se gândi la nemțoaica uscățivă de pe Volga. O clipă ezită. Copleșită de frică, se întrebă dacă dădaca nu i-ar trăda. Nu puteau avea încredere în nimeni. Dar în final spuse:

— Da, cred că s-ar duce până la capătul lumii pentru copiii aceștia.

— Cheam-o, spuse Vania, dar Sașenka bătea deja în ușa Carolinei.

Când văzu chipul îngrijorat al dădacei, pricepu că aceasta știa deja că se întâmplase ceva rău. Nu mai era nevoie să-i explice prea multe, câteva cuvinte fură de ajuns. Sașenka încerca să-și rețină lacrimile și înțelese după expresia dură a feței Carolinei și bărbia împinsă înainte cu hotărâre că aceasta era conștientă de chinurile prin care trecuseră ei în ultimele ceasuri.

— Vino și așază-te lângă noi, spuse Sașenka.

Distanța între stăpână și servitoare dispăru într-o clipită, puterea lor de a se salva (sau distruge) reciproc le făcea egale.

— Bun, zise Satinov, după ce Sașenka și dădaca veniră în pridvor. Un lucru e limpede: indiferent ce s-ar întâmpla, eu nu am fost aici. Vania, Sașenka, ultima dată când ne-am întâlnit a fost în strada Granovski, când am venit cu soția mea la voi la cină. Nu am vorbit despre politică. Eu nu știu nimic despre soarta voastră. Va trebui să procurați cât mai curând posibil biletele de călătorie ale Carolinei și copiilor. Sunați la gară, aflați orele de plecare, acum, în noaptea asta, spuse și așeză pe masă două documente de identitate. Acestea sunt documentele celor doi orfani din Orfelinatul Dzerjinski. Carolina va călători cu propriile ei documente, dar pe biletele copiilor vor fi trecute nume false. În gări și trenuri se fac mereu controale. Sașenka, distruge pașapoartele copiilor, să nu rămână aici, în dace!

— Unde va merge Carolina? întrebă Sașenka. Poate să îi ducă pe copii acasă la ea, în satul ei?

— Acolo s-ar putea să dea de urmele lor, spuse Satinov. La Rostov

au fost arestați în ultima vreme o mulțime de germani de pe Volga. Carolina, va trebui să iei trenul Moscova-Baku-Tbilisi din Gara Saratov. Când vei sosi în gara din Rostov, vei găsi acolo, la șeful gării, un mesaj pe numele tău. Gunther, nu-i așa? Carolina Gunther? Fie vei găsi un mesaj, fie te va aștepta cineva. Pe urmă te vei întoarce în satul tău. Ați înțeles?

Sașenka observă că Satinov, la plecare, nu își privi vechii lui prieteni în față, dar îi sărută ei mâna, așa cum făcuse la prima lor întâlnire cu peste douăzeci de ani în urmă, și îl îmbrățișă pe Vania. Își așeză pe cap căciula caucaziană și ieși, așa cum venise, pe poarta din fundul grădinii, care se închise scârțâind. Sașenka îl cunoștea pe Satinov din iarna anului 1916, când toți fuseseră atât de tineri. Venise la căpătâiul Ariadnei, fusese prietenul lor cel mai bun. Acum, prietenia lor se sfârșise — sau poate luase doar o altă formă. Nu mai era prietenul lor, ci probabil singura familie care mai rămânea copiilor ei. Dintr-o întreagă națiune de ruși servili și lași, oportuniști și spioni, el singur avusese curajul de a rămâne om.

— Haideți, să trecem la treabă, spuse Carolina brusc, își așeză mâinile pe brațele Sașenkăi și le strânse. Dar întâi să mâncăm ceva. Cu stomacul gol nu se poate gândi limpede.

Dădaca aduse pe o tavă brânză de capră, roșii, pâine neagră și apă minerală Narzan.

Fără să mai aprindă lumina în pridvor, tăbărâră asupra mâncării, de parcă nu ar mai fi înghițit nimic de o veșnicie. Timpul trecea încet. Sașenka se simțea mai bine acum. Avea o misiune. Trebuia să aibă încredere în Hercule Satinov. Spusese că îi va da copiii unor oameni „buni la suflet“, dar propriul ei suflet era îndurerat! Își aminti când îi născuse pe Fulguleț și pe Carlo în Kremlevka, spitalul Kremlinului din strada Granovski. Fulguleț se născuse prima. Fusese o naștere ușoară. Venise pe lume cu un căpșor blond și dormise în prima noapte pe pieptul Sașenkăi… Acum vorbea întruna despre fluturi și pernițe (cunoștea fluturele alb al verzei și fluturele-amiral roșu) și ura ouăle. Carlo trebuia mângâiat de unsprezece ori ca să poată adormi, iar noaptea se trezea uneori și voia să fie dezmierdat. Nu-i plăcea iaurtul și avea o colecție întreagă de iepurași. Când i se făcea foame între mese, avea nevoie de biscuiții lui preferați, cei cu imaginea Kremlinului pe cutie. Și îi plăcea să viziteze noile stații de metrou din Moscova, cu pereții lor îmbrăcați în marmură și cupolele lor de sticlă, să circule tot timpul cu metroul…

Sașenka se întreba dacă să noteze toate aceste lucruri pentru acei oameni „buni la suflet“. Să le spună cuiva? Cine putea ști toate acestea? Numai mama copiilor! Cum să fie copiii fericiți fără mama lor? Sașenka

reîncepu să tremure.

— Stăpânește-te! Trebuie să fim pragmatici!

Glasul lui Vania o smulse din starea de panică. Sașenka se crispă, de parcă ar fi atins-o un bloc de gheață.

Nu avea voie să noteze nimic și copiii nu puteau lua mai nimic cu ei — în orice caz, nimic ce ar fi putut face legătura cu părinții lor. Emoții, lacrimi, sentimente de vinovăție, pentru toate acestea nu avea timp. Sașenka nu mai era acum decât mamă, nimic altceva, doar o mamă care își apără puii. Trebuia să facă în așa fel încât copiii ei să nu ajungă în orfelinatele descrise de Benia. După ce toate vor fi aranjate, dacă va mai avea timp, se va mai bucura puțin de prezența acestor comori și va sta de vorbă cu ei. Pe urmă, va putea plânge cât va dori.

Sașenkăi i se păru că mâncarea nu avea niciun gust. Grădina era un decor din carton, iasomia, liliacul și caprifoiul miroseau a putregai, poneiul, iepurii, veverițele și toate celelalte făpturi n-aveau decât să putrezească, ei nu-i păsa, atâta timp cât ea ar scăpa cu viață, pentru a-și putea crește copiii, pentru ca ei să se poată întoarce la ea…

Abandonat sunt, un orfan, și nimeni nu îmi poartă de grijă… Versurile vechiului cântec nu fuseseră niciodată atât de nimerite, atât de insuportabile.

— Vania, trebuie să avem grijă ce spunem. S-ar putea să fie ultima noapte petrecută împreună. Ce o să le zicem copiilor? îngăimă Sașenka.

— Cu cât le spunem mai puține, cu atât mai bine, răspunse Vania. Ei trebuie să uite de existența noastră. Fulguleț va mai păstra unele amintiri, dar Carlo nu are decât trei ani. El nu va mai ști…

Lui Vania i se frânse glasul. Sașenka o luă pe Carolina de mână.

— Carolina, să le pregătim bagajele. Să căutăm haine călduroase, să nu le fie niciodată frig.

Femeile intrară în camera lui Fulguleț și Sașenka începu să-i dea Carolinei lucruri ale copiilor. De fiecare dată când punea mâna pe o fustiță sau un puloveraș, inspira aroma de fân și vanilie.

Eu le-am dat viață copiilor mei, gândi Sașenka, dar nu mi-au aparținut niciodată. Acum vor trăi fără mine, ca și cum eu n-aș fi existat.

28

Bătrânul Razum, șoferul, ai cărui pori dilatați emanau încă aburii alcoolului din noaptea trecută, sosi în zori să-l ducă pe Vania la Gara Moscova. Claxonă din fața porții și Sașenka ieși în cămașa ei de noapte mov. Se anunța o dimineață de mai răcoroasă și însorită. Roua din iarbă sclipea ca o ploaie de diamante și trandafirii îmbobociseră. Copiii se treziseră deja și Carlo sărea în pătuțul lui.

— Mamă, pot să-ți spun ceva…

Vania băuse toată noaptea și transpirația lui mirosea a votcă. Sașenka îl urmări cu privirea, când se duse în camera copiilor să-i sărute de rămas-bun. Știa că Vania ar fi avut atâtea lucruri de spus copiilor săi: sfaturi, cuvinte înțelepte, greșeli de care trebuiau să se ferească, lucruri valoroase, pe care orice tată dorește să le împărtășească odraslelor sale înainte de a porni la drum. Dar copiii nu aveau astâmpăr să șadă pe genunchii lui.

— Eu nu vreau să-i dau un pupic lui tăticu', tu vrei, Fulguleț?

Carlo arăta cu degetul către tatăl său, care îmbrăcase uniforma de NKVD-ist: cizme, chipiu, galoane, centură de piele și pistolul în toc.

— Pupici nu primesc decât mămica și Carolina. Tăticu' e un monstru urât! Tăticu' o să ne înghită și o să ne scuipe afară! țipa Fulguleț, țopăind pe pat ca un miel zburdalnic.

Copiii săreau în jurul tatălui lor și Sașenka văzu, cu lacrimi în ochi, cum îl prinde Vania pe fiecare pe rând și își lipește pentru un scurt moment fața, buzele, nasul de el.

— Au, tată, înțepi! strigă Carlo. Mă doare!

— Nu vreau să-ți dau un pupic pe fața aia țepoasă, spuse Fulguleț. Pupă-mi mai bine pernița. Ia-o cu tine!

— Vrei să iau pernița ta preferată? întrebă Vania, copleșit de emoție.

— Da, ca să mă ții minte, dar promite-mi că mi-o aduci înapoi, tăticule!

Cu buzele tremurând, Vania luă pernița roz, și-o vârî în buzunar și o îmbrățișă scurt pe Fulguleț.

— Dă-mi drumul, tăticule! Miroși cam ciudat!

Fetița scăpă din brațele lui și sări peste cele două valijoare de pânză din fața ușii.

Vania ieși din cameră, cu lacrimile șiroindu-i pe obrajii nerași. Carlo alergă după el.

— Tăticule! Eu te iubesc, uite aici, spuse și arătă spre pieptul lui. Lasă-mă să te mângăi, că plângi.

Vania se opri, îl ridică pe fiul său în brațe și acesta îi șterse lacrimile cu iepurașul lui de pluș.

— De ce ești trist, tăticule? întrebă Fulguleț, când ajunseră în pridvor.

— Nu vreau să plec de lângă voi, răspunse Vania și îl lăsă încet pe Carlo jos. Mă întorc curând, dar cât timp am să lipsesc, dacă vă veți întreba vreodată unde sunt, să priviți în sus, la stelele de pe cer, așa cum v-am arătat. Acolo unde e Carul Mare, acolo am să fiu și eu.

Sașenka îl conduse pe Vania în curte. El o luă în brațe, o ridică în aer și o strânse atât de tare, încât Sașenkăi îi căzură papucii din picioare.

— Când m-am însurat cu tine, îngăimă el, am făcut cel mai bun lucru… din viața mea. Nu-ți face griji, totul va fi bine — și dacă nu, avem planul nostru.

Se întoarse spre Carolina și făcu o plecăciune. Dădaca își lăsă întâi privirea în pământ, pe urmă își împinse bărbia înainte și îi întinse mâna, pe care Vania o scutură, stând drepți ca la paradă.

— Îți mulțumesc, Carolina!

Apoi o luă și pe ea în brațe și îi strânse trupul uscățiv.

Razum întorsese automobilul. Vania urcă și plecară. Sașenka privi în urma lor și alergă pe urmă în casă, pentru a se trânti pe pat. Cum era posibil ca *toate acestea* să se sfârșească? Încă nu-i venea să creadă.

Încercă să-și imagineze unde se aflau acum Benia Golden și Mendel, dar nu izbuti. În mintea ei nu mai era loc decât pentru Vania și copii. Pentru nimeni altcineva. S-ar fi cuvenit să-i fie milă de Benia, care o iubea, și de Mendel, dar nu-i era. *Ei* n-aveau decât să piară, atât timp cât ea și copiii puteau rămâne împreună.

Salteaua se lăsă.

— Ce e, mămico? De ce plângi? Ești tristă că a plecat tăticu'? o întrebă Fulguleț.

— Mamă, mamă, pot să-ți spun ceva? Vreau să te sărut și să te mângâi, mămico, spuse Carlo.

Ochii lui căprui se umbriră, ca ai unui seducător de cinema, și băiețelul îi îndesă un sărut pe vârful nasului.

— Scumpii mei…

— Da, mămico.

— S-ar putea să plecați și voi într-o călătorie, într-o mare aventură…

— Cu tine și cu tati?

— Nu, cred că nu, Fulguleț. Dar voi o iubiți pe Carolina, nu-i așa? S-ar putea să plecați cu ea. Și voi știți că nu aveți voie să vorbiți despre familia voastră și despre ce ați auzit acasă.

— Știm asta, spuse Fulguleț cu o mină gravă. Tata spune mereu: Să nu vă bateți gura!

— Dar tu și tăticu'? întrebă Carlo cu o privire îngrijorată.

— Noi s-ar putea să venim mai târziu. Dacă sau când vom putea… dar vom fi mereu alături de voi, mereu…

— Sigur că da, prostuțo! spuse Fulguleț. Vom fi mereu împreună, mereu.

29

Sașenka se întoarse cu copiii în oraș duminică du–pă-amiază. Și atunci începu totul.

Santinelele din strada Granovski erau la fel de amabile ca întotdeauna, dar apăruse un bărbat nou. Ce expresie aveau ochii lui? Știa că Vania era la Stalinabad? Știa de ce era acolo? Exista un „de ce“? Marfa și Nikolai, părinții lui Vania, ședeau în șezlongurile din curte împreună cu ceilalți bătrâni. De ce nu se oprise socrul ei din lectura ziarului, pentru a-i vorbi? Ce însemna privirea aceea furișă a tatălui lui Andreev — aflase ceva de la fiul său, un membru de seamă al Politburo-ului? Îl avertizase cu privire la Palițîni, îi spusese să nu-i lase deocamdată pe copii să se joace împreună? Portarul îi făcu un semn cu mâna, dar de ce nu o salută și nu o ajută la bagaje? Întotdeauna o ajuta. Știa ceva?

Pe stradă, un tânăr în trenci, cu pălărie de fetru, îi urmări când intrară cu automobilul în curte. Era un cekist? Santinelele din gheretă și-au notat. O supravegheau. Știau ceva. Înăuntru, servitoarea mareșalului Budionîi își făcea de lucru măturând treptele. Era o informatoare? Totul era un chin. Era absurd. Gândurile Sașenkăi oscilau între încredere și disperare, mintea ei era ca un vechi carusel care se învârtea scârțâind.

Era duminică seara și Sașenka se întinsese în pat. Un gol se căsca în stomacul ei. În gură avea gust de pelin. O năpădi iar frica, groaza că avea să-și piardă copiii, teama de moarte. Și totuși, Sașenka nu se temea de sfârșit. Cine devenise în tinerețe revoluționar se aflase întotdeauna la un pas de spânzurătoare. Când călătorise cu trenurile Agitprop prin țară, în timpul Războiului Civil, fusese pregătită să înfrunte în orice clipă moartea, în cazul în care Albii ar fi prins-o. Asta însemnase să fii bolșevic. Dar de când se născuseră Fulguleț și Carlo, avea senzația că moartea o pândește din umbră, ca un tâlhar în noapte, ca un bandit care voia să-i fure copiii. Își examina periodic sânii, să nu aibă cumva vreun nodul canceros. Se temea de gripă și de tuberculoză — de ce tușea așa? Te rog, te rog, implora Sașenka destinul, dă-mi timp să îi iubesc, să am grijă de ei. Mai dă-mi câțiva ani, să-i văd fericiți, la casele lor.

Când începuse Marea Teroare, văzuse dispărând întâi părinți și pe urmă copii, care înainte se jucaseră în curtea Casei Guvernului sau a clădirii din strada Granovski. Dar părinții aceia se abătuseră de la linia Partidului și avuseseră un comportament nechibzuit, ipocrit, imoral. Păruseră comuniști onești, dar se prefăcuseră. Partidul se afla pe primul loc și ei apucaseră o cale greșită. Ea jurase că nu va face niciodată așa

ceva. Dar cumva făcuse exact același lucru.

Se întuneca și Sașenka încercă să adoarmă, dar o asaltau imagini de coșmar, orori, tortură, arestări, chipuri de copii plângând. Tremura și pulsul ei o luase razna: erau semnele unui atac de cord? Vania nu telefonase. Ațipi, dar era un somn agitat, din care tresărea mereu, de parcă ar fi fost o piatră aruncată pe suprafața apei. O văzu pe mama ei moartă, pe mama ei vie, pe mama ei tânără, îl văzu pe tatăl ei împușcat în ceafă în prezența copiilor ei.

— Cine e bărbatul acela? întreba Fulguleț.

— Nu-l cunoști pe bunicul?

— Ce se va întâmpla cu el după ce moare? întreba Carlo. Va fi o stafie?

Sașenka se trezi transpirată și, tremurând, se duse în camera copiilor și se întinse lângă Carlo, cu sentimentul că era imposibil ca un băiețel atât de drăgălaș să existe într-o lume ca aceasta. Își lipi fața de umărul lui. Pielea lui era moale și fină. Îi mângâie spinarea goală și ațipi.

Se trezi cu respirația dulce a lui Carlo pe față, cu dezmierdările lui. Ce fericită era!

— Mămico, pot să-ți spun ceva? Bate cineva în ușă.

Sașenka se ridică în capul oaselor. Totul îi reveni în minte. O senzație de greață și amețeală o cuprinse. Loviturile în ușă erau puternice, îndârjite.

Îi sărută pe copii și se îndreptă spre ușă.

— Deschideți!

— Cine e? strigă Fulguleț.

— Eu sunt, Razum! răspunse șoferul. Aveți o telegramă.

Sașenka șovăi. Trase aer în piept. Descuie ușa.

— Bună dimineața, tovarășă, spuse Razum zâmbind. O dimineață minunată! Și un mesaj de la șefu'!

SUNT ÎN STALINABAD.
SUNT BINE.
SALUTĂRI COPIILOR.
MĂ ÎNTORC MIERCURI. VP

Sașenka simți o bucurie nemărginită. Acum era convinsă că nu se va întâmpla nicio nenorocire. De ce să nu fie trimis Vania, al doilea adjunct al Comisarului Poporului pentru Afaceri Interne, în delegație la Stalinabad? Nu era ceva ieșit din comun, nu toți cei trimiși în provincie erau și arestați. Și Satinov fusese trimis în Georgia pentru câteva săptămâni și nu exista niciun indiciu că ar fi avut probleme.

Sașenka se pregăti să plece la redacție. Se gândea cu indiferență la dușmani și trădători, cum făcuse de atâtea ori, când Organele îi „verificaseră“ pe acei prieteni care plecaseră pe un drum fără întoarcere. Era ea oare în mod primejdios legată de Benia Golden, prin intermediul revistei? Klavdia vorbise cu Fadeev de la Uniunea Scriitorilor și cu Jdanov de la Comitetul Central. Amândoi își dăduseră acordul, astfel încât Sașenka avea spatele asigurat. Se întâlnise cu el pentru a sta de vorbă despre articol. Nu exista nicio relație personală între ei. Brusc se simți scârbită de sine. Nu își iubea decât copiii, soțul și pe sine – pe nimeni altcineva.

Poate se înșelase Satinov? Mendel și Benia aveau poate un singur lucru în comun, care îi pusese pe amândoi în primejdie: faptul că erau celebri. Înainte de a pleca, Vania îi spusese că și alți scriitori și artiști fuseseră recent arestați: Babel, de pildă, jurnalistul Kolțov, directorul de teatru Meyerhold. Poate exista vreo legătură între *ei*? Vania îi mărturisise în șoaptă că se punea la cale un al patrulea proces-spectacol, împotriva „comisarului de fier“ Ejov, căzut în dizgrație, în care puteau fi implicați și câțiva diplomați și intelectuali. Aceasta era poate explicația întregului coșmar?

Sașenka își sărută copiii, o îmbrățișă pe Carolina, îmbrăcă deux-pièces-ul ei preferat, crem cu nasturi albi, și bluza cu guler mare alb, se parfumă la lobii urechilor cu câțiva stropi de Moscova Roșie. Îi salută pe portar și santinele și porni spre redacție. Granovski era o stradă elegantă și clădirea roz, cu ornamentație bogată, un loc minunat pentru a locui. În josul străzii se afla Kremlevka, spitalul unde își născuse ea copiii, asistată de cei mai buni specialiști.

Părăsi strada Granovski în apropierea Universității, acolo unde Fulguleț și Carlo aveau să studieze într-o bună zi.

O adiere proaspătă o învălui și Sașenka trecu zâmbind pe lângă Kremlin, privind cu afecțiune spre micuța fereastră din palatul aflat chiar în spatele zidului Grădinii Alexandrovski, unde locuise Stalin până la sinuciderea soției sale Nadia. Când traversă Piața Manejului și o luă pe lângă Hotelul Național, zări splendida clădire cu cupolă a Sovnarkomului, unde lucra și locuia Stalin, unde ardea lumina toată noaptea. Vă mulțumesc, tovarășe Stalin, dumneavoastră știți întotdeauna ce trebuie făcut, îi telegrafie, cu gândul, lui Stalin pe calea aerului chihlimbariu al acelei zile însorite. Ați cunoscut-o pe Fulguleț. Dumneavoastră înțelegeți tot. Sănătate și viață lungă, Iosif Visarionovici!

Cu pași ușori și săltăreți coti la stânga, în strada Gorki. În dreapta se afla clădirea în care unchiul Gideon ocupa un apartament spațios, în

vecinătatea altor scriitori celebri, precum Ilia Ehrenburg. Camioane veneau huruind din susul străzii, transportând ciment pentru noul Hotel Moscova, care se înălța ca un templu măreț din piatră. Limuzine Lincoln și ZIS goneau în direcția Kremlinului. O căruță cu un cal pag oprise în fața primăriei, un fost palat. Moscova nu era un oraș închegat, încă mai era o adunătură de sate, dar locul ei, al Sașenkăi, era aici. Urcând strada, trecu pe lângă bărbați și femei care lucrau la clădiri noi, milițieni care își roteau bastoanele în aer, copii în drum spre școală, pionieri cu cravate roșii. Își îndreptă privirea spre frumoasa statuie a lui Pușkin și o luă apoi la dreapta, spre strada Petrovka, mărginită de chioșcuri prăpădite unde se vindeau piroști.

Ajunsă la redacție, își chemă toți redactorii la masa în formă de T.

— Poftiți, tovarăși! Luați loc, vă rog! Ce propuneri aveți pentru ediția specială din decembrie, cu ocazia aniversării tovarășului Stalin?

Zilele treceau lesne, alunecând grațios ca niște patine noi pe gheața netedă.

— A venit tăticu'! strigă Fulguleț.

— De ce nu ești în pat?

Sașenka era în cămașă de noapte și capot.

— Treci în pat! E aproape miezul nopții.

— La ușă e Razum cu tăticu'!

— A venit tăticu'?

Carlo, în pijamăluță albastră și ciufulit, se dădu jos din pat și veni tropăind pe parchetul din coridor.

— E la ușă! spuse Fulguleț, care sărea de pe un picior pe altul. Mai putem sta? Te rog, mămico!

— Sigur că da! încuviință Sașenka și descuie ușa. Bună seara, Razum! L-ai așteptat la gară? A întârziat, ca de obicei…

— Faceți loc, fără discuții, răcni Razum și emană un damf de votcă și usturoi.

Stătea cu picioarele depărtate, în cizme și cu un pistol în mână, în obișnuita lui uniformă ponosită de NKVD-ist.

— Haideți, băieți, aici stau! Uite ce locuință au, uite ce i-a dat Partidul marelui știab – și uite cum a știut el să-i mulțumească!

Razum nu era singur. Îl însoțeau patru cekiști și în spatele lor stătea portarul, asudat și stingherit, făcându-și de lucru cu imensa lui legătură de chei. Cekiștii trecură pe lângă Sașenka și intrară în apartament.

Dumnezeule, a început. Sașenkăi i se înmuiară picioarele și trebui să se rezeme de perete.

Un ofițer superior, cu fața îngustă și două dungi la epoleți, prea slab pentru uniforma mult prea largă, se proțăpi înaintea ei.

— Avem ordin să percheziționăm apartamentul, ordin semnat de L. P. Beria, Comisarul Poporului pentru Afaceri Interne.

Razum îl dădu pe slăbănog la o parte cu coatele, atât era de nerăbdător să participe și el la operațiune.

— Pe Palițîn l-am arestat azi-dimineață în Gara Saratov. I-a tras un pumn unuia dintre noi, Vania Palițîn al nostru.

— Ajunge, tovarășe, îl puse la punct slăbănogul care conducea operațiunea.

— Unde e acum? întrebă Sașenka agitată.

Deci trenul lui Vania nu avusese întârziere. Razum (pe care probabil nu-l pusese nimeni la curent, pentru a nu-și avertiza șeful) îl

așteptase la gară și Vania fusese arestat pe loc. Pantomima grotescă a lui Razum era o încercare disperată de a-și demonstra loialitatea și a-și scăpa pielea. Sașenka știa, desigur, unde îl duseseră pe Vania: direct la Închisoarea Internă din cadrul „Centralei“, cum spuneau ei, adică la Lubianka.

— Ține-ți gura, tovarășe, îl admonestă slăbănogul. Nu te mai amesteca în treburile noastre.

— Eu întotdeauna am avut bănuielile mele cu privire la boierii ăștia, continuă Razum să pălăvrăgească. Am văzut eu destule. Acum o să facem o percheziție, să vedem ce documente ascundea șarpele. Pe aici, băieți!

Slăbănogul și cekiștii erau deja în birou. Carolina îi urmărea din ușa camerei ei. Veniseră să o aresteze? se întreba Sașenka. Dorințe disperate și gânduri egoiste o asaltau: Poate ea era în siguranță? Poate nu-l voiau decât pe Vania? Pe Vania n-aveau decât să-l aresteze. Câtă vreme ea putea rămâne cu copiii.

Sașenka și Carolina schimbau priviri mute. Era deja prea târziu? Pe copii îi vor chinui în orfelinatul acela? Cum puteau ele ști ce era de făcut? Vania nu le trimisese niciun mesaj. Să plece Carolina chiar acum cu copiii? Chiar în noaptea aceasta? Sau asta n-avea decât să agraveze situația?

— Ce se întâmplă, mamă? întrebă Fulguleț și o cuprinse pe Sașenka cu brațele în jurul taliei.

Carlo simțea că ceva nu era în regulă cu toată zarva aceea, cu tropăielile și răcnetele cekiștilor, sertarele deschise și ușile de dulap trântite în birou, hârtiile și fotografiile zvârlite pe jos. Fața lui își schimbă de trei ori expresia. Întâi i se lăsară colțurile gurii, pe urmă i se umplură ochii de lacrimi și fața i se schimonosi și, în cele din urmă, se înroși tot și începu să urle.

— Duceți-vă în camera voastră, strigă Sașenka și îi ascunse după ea. Duceți-vă la Carolina.

Carolina își deschise brațele, dar copiii încremeniseră lângă Sașenka, încleștați de șoldurile și coapsele ei, adăpostindu-se lângă ea ca doi drumeți pe timp de furtună.

Mama lui Vania dădu buzna în hol, într-o cămașă de noapte violet, urmată de soțul ei.

— Ce faceți? țipa femeia. Ce se petrece aici?

Se năpusti în birou și îi îmbrânci pe cekiști de lângă masa de scris a lui Vania.

— Băiatul meu e un erou! E o greșeală! Pentru ce l-ați arestat?

— Articolul 58, cred, răspunse slăbănogul. Și acum faceți loc. Trebuie să luăm seiful.

Sașenka văzu cum sigilară cekiștii ușa biroului. Cei patru se chinuiau să care seiful. Portarul aduse în cele din urmă o roabă, cu care reușiră să-l transporte până la lift.

— Noapte bună, tovarășă Zeitlin-Palițîn, spuse slăbănogul în uniformă. Să nu vă atingeți de sigiliu. Mâine venim să luăm alte documente.

— Stați puțin! Vania nu are nevoie de haine?

— Vă mulțumim frumos, dar spionul avea o valiză la el, rânji Razum cu mâinile proptite în șolduri. Vin și eu, băieți! strigă în urma slăbănogului și a cekiștilor, care umpleau liftul cu teancuri de documente.

— De ce ne urăști? îl întrebă Sașenka încet.

— O să ciripească el! O să mărturisească hiena! răspunse șoferul. Voi, ștabii, trăiți ca boierii! Vă credeți mai breji decât noi? V-ați îmbuibat destul. Acum vă vine și vouă nota de plată.

— Încetează, tovarășe Razum, dacă nu vrei să dai și dumneata de bucluc! îl mustră slăbănogul, care ținea deschisă ușa liftului.

Bătrânul Razum se răsuci pe călcâie și ceva îi căzu din buzunar. Mai îndrugă niște ocări de om beat și intră după tovarășii săi. Ușa liftului se închise.

Sașenka încuie ușa locuinței, se rezemă de ea și alunecă apoi pe podea, trăgându-i după ea pe Carlo și Fulguleț, care se încurcaseră între picioarele ei. Încerca să își păstreze calmul, să judece situația cu hotărârea neclintită a unei mame într-o stare de criză, dar mâinile îi tremurau, pete roșii îi dansau în fața ochilor, stomacul i se strângea.

— Pernița! zise Fulguleț și se întinse după pernița ei roz. Prostănacul de Razum mi-a scăpat pernița pe jos — și fetița îi arătă Sașenkăi micuțul obiect mototolit.

Sașenkă luă pernița din mâna ei, o examină, o întoarse pe toate părțile, o mirosi.

— Nu, Fulguleț, stai puțin, se răsti la fetița care încerca să-și recupereze pernița.

— Dă-mi pernița! se văicărea Fulguleț.

— Carolina!

Dădaca se ivi imediat. Părinții lui Vania ieșiră din camera lor și observară scena.

— Unde e Vania? întrebă soacra și arătă ca turbată cu degetul către Sașenka. I-am spus eu că tu ești un dușman de clasă. Tu ești de vină, nu-i așa?

— Dar mai taci odată! se răsti Sașenka la ea. Vă explic eu mai târziu. Mâine, voi doi va trebui să plecați din oraș, la dace sau la țară, dar acum duceți-vă, vă rog, în camera voastră. Lăsați-mă să mă gândesc!

Bătrânii bodogăniră jigniți, dar se retraseră.

— Ticălosul de Razum, șuieră Carolina.

— De acum înainte, toți vor fi niște ticăloși. Fiindcă noi aparținem acum unei alte specii, spuse Sașenka și continuă să țină pernița în mână. Carolina, pernița asta era în casa noastră de vacanță?

— Da.

— Nu am adus-o aici?

— Nu. Locul ei e în camera de joacă din dace.

Sașenka se întoarse spre fiica ei.

— De unde o ai, scumpa mea?

— Razum a scăpat-o pe jos. Bătrânul ăla prostănac! Mai și pute!

— Dar cine a luat-o din dace? Ai văzut pe cineva să o ia?

— Da, prostuțo. Tata a luat-o. Eu i-am dat-o să aibă grijă de ea și el și-a vârât-o în buzunar.

— Deci tăticul tău nu ne-a uitat, murmură Sașenka. Scumpul de Vania.

Pernița lui Fulguleț. Ce alt mesaj ar fi fost mai nimerit?

— Bătrânul Razum e un om bun, adăugă ea.

— Acum mi-o dai, mămico?

— Da, scumpa mea, poți s-o iei.

Sașenka își înălță privirea spre Carolina și dădaca se uită la ea. Chipurile lor exprimau atâta dragoste maternă necondiționată, atâta gravitate înduioșătoare, încât amândouă rămaseră surprinse.

În momentul acela, Sașenka încercă să atingă, să guste, să vadă, să simtă toate impresiile și trăirile neprețuite din viețile copiilor ei. Dar nu putea să le rețină, îi scăpau printre degete și dispăreau purtate de vânt.

31

A doua zi dimineața, Sașenka se duse la redacție. Alții ar fi rămas poate acasă, în pat, pretinzând că sunt bolnavi, dar lucrul acesta ar fi trezit bănuieli. Arestarea soțului nu conducea neapărat la arestarea soției. Nu, ea se va ocupa în continuare de revista ei și va lua lucrurile așa cum vor veni.

Când plecă de acasă, își sărută copiii și inspiră parfumul pielii și părului lor. Îl privi pe fiecare în ochi. Sărută ochii căprui ai lui Carlo și își lipi buzele de fruntea catifelată a lui Fulguleț.

— Vă iubesc. Întotdeauna am să vă iubesc. Să nu uitați asta. Niciodată, le spuse fiecăruia în parte, clar și apăsat. Fără lacrimi. Disciplină.

— Mamă, mamă, pot să-ți spun ceva? întrebă Carlo. Ești o neroadă! și râse ținându-se de burtă, încântat de gluma lui răutăcioasă.

Fulguleț râse și ea, dar luă apoi apărarea mamei ei.

— Nu, nu e o neroadă! E o perniță dragă.

Cea mai mare laudă care putea fi adusă cuiva.

Carolina stătea în spatele lor. Părinții lui Vania își îmbrăcau pardesiele. Sașenka ezită o clipă, dar pe urmă le făcu un semn din cap. Ei îi răspunseră întocmai. Nu mai era nimic de spus.

Sașenka se scuturã. Tânjea să îi mai sărute o dată pe Fulguleț și Carlo, tânjea să îi acopere de sărutări, dar se abținu, își îmbrăcă haina și deschise ușa.

— Mamă, te iubesc din toată inima, țipă Carlo, pufni pe nas, înșfăcă pernița lui Fulguleț și o luă din loc.

— Dă-mi-o înapoi, nerodule!

Fulguleț fugi după el.

Sașenka profită de ocazie și ieși din apartament, ducând o valijoară de pânză și poșeta. Atât de simplu era. Copiii nici măcar nu observaseră. Într-o clipă era o mamă cu copiii ei, în clipa următoare nu mai era. O secundă putea să schimbe totul în viață, era ca și cum ai fi sărit dintr-un avion.

Coborî scara elegantă de lemn, fără să vadă nimic din pricina lacrimilor sărate care îi împăienjeneau privirea.

Dar, odată ajunsă în casa scării, simțurile i se ascuțiră. Santinelele amuțiră când se apropie de ele, iar portarul mătura curtea cu un entuziasm uimitor. Trecu pe lângă tovarășul Andreev, secretar de Partid, și soția sa, Dora Kazan, vicecomisar al Poporului, care se îndreptau spre

ZIS-ul lor, și privirile li se întâlniră, dar ei parcă priviră prin ea. În cursul acelei zile aveau să se întâlnească probabil cu tovarășul Stalin și tovarășul Molotov și tovarășul Voroșilov pe coridoarele Kremlinului, pe tărâmul celor vii. Drumurile lor nu mai aveau să se întâlnească poate niciodată.

Le făcu un semn voios santinelelor. Unul dintre ei îi răspunse, dar celălalt îl înghionti.

Porni spre redacție. Lumina, florile din Grădina Alexandrovski, căruțele trase de cai, praful și zgomotele tuturor șantierelor, șirurile de pionieri cu cravate roșii, care mărșăluiau cântând voioși — Sașenka nu mai înregistra nimic din toate acestea.

Asfaltul părea să cedeze sub pașii ei. Sașenka avea senzația că plutește, fiindcă pantofii, picioarele, oasele ei își pierduseră consistența. Adrenalina și cafeaua tare, pe care o băuse în timpul nopții, o țineau trează.

Brusc, simți o dorință impetuoasă de a fugi înapoi și a-și mai săruta o dată copiii. Dorința aceasta era atât de puternică, încât mușchii ei se încordară și se puseră în mișcare. Dar Sașenka recăpătă controlul asupra lor. Urmează planul! De dragul copiilor. Orice nesăbuință, orice gest sentimental l-ar putea nărui.

Inima bătea să-i spargă pieptul, privirea ei se ascuți. Simțurile ei nu fuseseră niciodată atât de treze. Mergând pe stradă, observă că portarii care măturau curțile priveau în urma ei. Milițienii din capătul străzii Granovski șușoteau.

Se opri la colț și privi înapoi. Da, socrii ei ieșiseră în stradă. Punctuali. Mama lui Vania legăna într-o mână sacoșa ei obișnuită, dar de data aceasta, niciunul dintre țăranii bârfitori adunați în curte nu o salută. Tatăl lui Vania privi în direcția Sașenkăi, dar se prefăcu că nu o vede.

Ajutată de soțul ei, mama lui Vania porni în direcția opusă, șontâcăind din pricina picioarelor umflate și pufăind dintr-o țigară.

Sașenka o luă după colț și își continuă drumul, lăsând în dreapta ei Kremlinul. În stânga ei se afla Hotelul Național și în fața ei strada Gorki. Știa că exact în clipa aceea Carolina cobora din casă cu copiii, să-i ducă la plimbare.

Îi va conduce în aceeași direcție în care o luaseră bunicii.

Santinelele din strada Granovski vor privi cu indiferență în urma lor. Ce le păsa lor? NKVD-ul avea treabă cu părinții. Ei nu primiseră niciun ordin. Încă.

Sașenka se opri în fața Hotelului Național. Spera că dădaca și copiii îi ajunseseră din urmă pe bunicii Palițîn, care le vor înmâna o valijoară de pânză. Era valijoara lui Fulguleț. Era important să scoată din casă bagajele

copiilor, fără ca gărzile să observe ceva.

Copiii rămaseră cu bunicii. Carolina o luă la dreapta și ieși în strada Gorki, exact în clipa în care Sașenka traversă. Se salutară.

— Ai timp de o cafea, tovarășă?

— Sigur că da.

Intrară în cafeneaua Hotelului Național și comandară o cafea. Sașenka încerca să-și joace rolul cu sânge rece, dar era atât de disperată, încât i se făcu rău, stomacul i se întoarse și în gură îi veni un gust de fiere, exact ca în acea zi, când Lala o lăsase pentru întâia oară la internat și ea alergase după guvernantă. Înnebunită de panică, se smucise de lângă profesoară și traversase în fugă coridoarele Institutului Smolnîi, împingându-le din calea ei pe celelalte fete și ieșind pe poartă, unde Lala o văzuse și o strânsese iar în brațe. Aceeași panică nebună simțea și acum. Dar Carolina, nemțoaica uscățivă și lipsită de expresie, sorbi din ceașca de cafea, o sărută în fugă pe Sașenka și ieși grăbită, fără să-i mai arunce vreo privire, ducând în mână valijoara lui Carlo, în care așezaseră câteva haine de iarnă, lenjerie de corp, săpun, periuța de dinți și trei iepurași. Sașenka mai trecu o dată în revistă toate lucrurile. Nu uitaseră nimic? Dar biscuiții lui Carlo?

În ușa cafenelei, Carolina se întoarse pentru ultima oară. Ea și Sașenka schimbară o ultimă privire imploratoare, încărcată de cele mai profunde sentimente: iubire, recunoștință, durere. Pe urmă, dădaca își recăpătă stăpânirea și plecă. Planul lor se desfășura. Vania îi trimisese prin intermediul lui Razum mesajul că trebuia să acționeze. Sașenka și Carolina făcuseră totul așa cum conveniseră cu Satinov.

Sașenka privi după spinarea slabă a dădacei cu o invidie sălbatică, disperată. Așa cum cineva căruia i s-au amputat picioarele încă le mai simte mergând, așa își simțea și ea trupul alergând ca o nălucă după ei, în vreme ce ea rămase la masa din cafenea. Un fior îi străbătu apoi trupul și Sașenka se ridică în picioare. Aruncă niște monede pe masă și alergă după Carolina. Alerga transpirată, cu inima zbătându-i-se în piept, de parcă s-ar fi aflat în pragul unui atac de cord, zburând aproape, plângând în hohote, împroșcând cu lacrimi în jurul ei ca stropii de ploaie pe un parbriz. Era în stradă. Se uită în stânga și în dreapta. Carolina dispăruse. Dumnezeule, *trebuia* să îi mai vadă o dată! Din pieptul ei răbufni un geamăt chinuit, un sunet pe care nu îl mai auzise niciodată. Alergă înnebunită pe o stradă lăturalnică.

Și atunci îi zări. Un tramvai oprise puțin mai departe, aruncând în urma sa o ploaie de scântei. Fulguleț se afla pe prima treaptă, vânturând pernița roz și râzând. Sașenka îi văzu limpede zulufii blonzi, fruntea albă

și lată. Carolina, ducând în mâna stângă ambele valijoare, îl ajuta cu mâna dreaptă pe Carlo să urce. Băiețelul, căruia îi ardea de joacă, se prefăcea că defilează, fredona un cântecel și o trăgea pe Carolina de mânecă.

— Carolina, Carolina, pot să-ți spun ceva?

Sașenka știa că asta zicea acum băiatul ei.

Dar Carolina reuși să urce cu el în tramvai. Doi soldați urcară în spatele lor, amândoi fumând.

— Opriți-vă! Carolina! Carlo! Fulguleț! se trezi Sașenka urlând.

Carolina cumpără biletele de la ghereta taxatoarei. Sașenka nu mai văzu decât creștetele copiilor ei, părul șaten ciufulit al lui Carlo și buclele bălaie ale lui Fulguleț, în care se prinse o rază de soare și le făcu să sclipească precum niște fire de aur. Dacă ar fi alergat după ei, planul lor ar fi eșuat. Un NKVD-ist ar fi putut să o vadă și ar fi știut că încearcă să-și scoată copiii din oraș; ar fi arestat-o drept spioană; i-ar fi dus copiii la Orfelinatul Dzerjinski, i-ar fi împușcat. Dar Sașenka, scoasă din minți, o luă la fugă, se lovi de o bătrână, acesteia îi scăpă sacoșa din mână, din care se rostogoliră pe trotuar cartofi; însă ea fugi mai departe, cu lacrimile șiroindu-i pe obraji. Dar tramvaiul se urni din loc. Ușile se închiseră. Prinse viteză. Sașenka reuși să se apropie și îi mai văzu o dată: Carolina îi așeza pe un scaun lângă geam. O ultimă imagine neclară, ochi albaștri și o frunte albă ca laptele, ochi căprui și păr șaten — și în clipa următoare dispărură.

Un bărbat o împinse pe Sașenka din calea lui, ea se prăbuși într-un intrând și se așeză pe o treaptă. Se auzi urlând așa cum urlase mama ei atunci când îl omorâseră pe Rasputin. Oameni treceau grăbiți pe lângă ea, privind-o cu dezgust. Treptat își recăpătă calmul.

Bunicii se vor întoarce acasă și le vor spune santinelelor că își vor petrece vara la casa lor de vacanță. Santinelele vor înțelege de ce, fiindcă îl arestaseră pe Vania Palițîn, și vor ridica din umeri. Ce le păsa lor?

Sașenka se ridică și își netezi hainele. Toată lumea era în siguranță. Cu speranța că niciun NKVD-ist nu asistase la criza ei de isterie, își șterse lacrimile și traversă strada Gorki, întorcând întâi privirea spre Kremlin și înălțând-o apoi spre fereastra unchiului Gideon. Nu avea niciun sens să îi telefoneze, deși și-ar fi dorit foarte mult acest lucru. Telefoanele ei erau probabil ascultate și el avea oricum să afle curând. Îi transmise în gând toată iubirea ei. Va simți el oare? Se gândi din nou la tatăl ei: Unde era? I se va alătura ea în vreun mormânt uitat de lume? Nu putea, pur și simplu nu putea să-și imagineze că va dispărea de pe fața pământului.

O apucă pe un alt drum spre strada Petrovka, nu prin Piața Pușkin, ci pe Aleea Stoleșnikov. Încercă să rețină totul: micile baruri, restaurantul

georgian Aragvi, standul lustruitorului de pantofi, chioșcurile de ziare, frizeria lui Zviad, dar totul îi scăpa. La fel ca în noaptea precedentă. Erau pur și simplu prea multe lucruri de reținut.

Unde erau Carlo și Fulguleț acum? Să nu cumva să te uiți la ceas, își spuse. Dacă ești urmărită? S-ar putea întreba de ce te uiți întruna la ceas. Dar trenul către sud pleca la ora 10 și acum era ora 9:43. Copiii ei porniseră la drum.

32

Portarul luă poziție de drepți, când Sașenka sosi la redacție; secretara ei, Galia, roși când o văzu; Klavdia nici măcar nu-și ridică privirea, când trecu pe lângă ea. Toți știau că Sașenka nu mai era o persoană reală. Devenise o nonpersoană. Mai rău de atât, toți știau că era soția unui Dușman al Poporului și că Vania se afla acum în beciurile Închisorii Interne din Lubianka, la fel și Benia Golden, noul ei colaborator, pe care îl cunoscuse cu prilejul petrecerii de 1 Mai din dacea ei, cu care plecase de la redacție, cu care fusese văzută plimbându-se…

Sașenka se așeză la masa ei de scris. Nimeni nu intră în biroul ei. Își petrecu toată ziua acolo, cu excepția unei scurte vizite la cantină, unde mâncă singură o porție de borș. Încercă să citească șpalturile, dar nu reuși să se concentreze. Avea numeroși prieteni și tovarăși asupra cărora se abătuseră umbre și nori și care continuaseră să trăiască de parcă nimic nu s-ar fi întâmplat — și supraviețuiseră. Unchiul Gideon, de pildă. Nu-ți pierde cumpătul și s-ar putea să nu-ți pierzi nici copiii, se încurajă ea.

Seara, se întoarse acasă.

Tavanele înalte, parchetul strălucitor, ornamentele din stuc de pe pereți, suprafețele lucioase, cu pete maronii ale mobilei din pin Karelian, lămpile cu abajururi verzi, susținute de figuri musculoase din bronz — toate acestea făceau parte din viața ei trăită alături de copii. Acum ura acest apartament, liniștea sa reverberantă. Și-ar fi dorit să intre în camera copiilor. Nu face asta. Te va zdrobi, te va înnebuni, își spuse. Dar dacă arunc numai o scurtă privire?

Își trânti poșeta și haina pe jos, traversă grăbită holul, se aruncă pe paturile lor, le mirosi pernele, întâi perna lui Fulguleț, apoi perna lui Carlo. Și iată că acolo, în sfârșit, putu plânge. Le imită vocile, vorbi cu fotografiile lor. Pe urmă le arse pe toate, împreună cu pașapoartele lor. Fulguleț lăsase aici mai toate pernițele ei, Carlo își abandonase puzderia de iepurași. Sașenka se întinse în pat cu ei, să-i țină companie în noaptea lungă de insomnie care o aștepta.

Își așeză într-o valiză periuța de dinți, haine călduroase, lenjerie de corp. Alese cele mai bune lucruri. De ce nu?

A doua zi se duse la redacție cu valiza. Și în a treia zi, la fel. Și în următoarea, la fel. Tensiunea o îmbolnăvea. O durea gâtul, era trasă la față și nu mânca mai nimic. Noaptea îi visa pe Vania și pe copii. Oare unde erau acum? Trei nopți pe drum. Ajunseseră oare la o familie? Sau așteptau în vreo gară, singuri, înfometați, pierduți? Vorbea tot timpul cu

ei, cu voce tare, ca o nebună.

Benia Golden o vizită într-o noapte. Se trezi copleșită de regrete, vinovăție, dezgust, dar și de o excitație febrilă, care i se păru oribilă. Acum îl ura. L-ar fi strâns de gât, i-ar fi scos ochii. El era de vină, îngâmfarea lui sfidătoare, refuzul lui de a mai scrie, curiozitatea lui cu privire la Organe, prietenii lui celebri din Paris și Madrid? Relațiile lui aveau să o ucidă pe ea, să-i fure copiii? Da, îl iubise, da, o făcuse nespus de fericită, dar acum, în comparație cu iubirea pentru copiii ei, toate acestea nu mai însemnau nimic!

În a treia zi remarcă o schimbare în privirile santinelelor. Când îl salută pe portar, acesta își înălță privirea spre apartamentul ei și atunci Sașenka știu că sosise momentul. Se opri pe scară, aproape ușurată că așteptarea aceasta chinuitoare se sfârșise.

Când intră în apartament, observă că biroul lui Vania nu mai era sigilat și că mirosea a cuișoare. Trecu pe lângă Colțul Roșu și intră în salon, unde văzu farfurii cu resturi de mâncare pe masă. Un bărbat uriaș, într-o uniformă de NKVD-ist făcută la comandă, se întinsese pe divan încălțat. Se ridică în picioare, acompaniat de scârțâitul cizmelor lui de lac și îi adresă Sașenkăi un zâmbet larg, care îi dezveli dinții albi, strălucitori. Avea tenul măsliniu și unsuros, părul creț și pe fiecare deget gras și bronzat câte un inel în culori stridente. Apa lui de colonie răspândea un miros de cuișoare atât de pătrunzător, încât Sașenka îi simțea parcă și gustul pe limbă. NKVD-istul nu era singur. Alți doi cekiști, poate deja beți, se ridicară anevoie, clătinându-se ușor și râzând înfundat.

Sașenka purta o rochie de vară roz, din bumbac. Era fardată și fusese recent la coafor, unde i se aranjase cu câteva bucle pe frunte părul cu ondulație permanentă, cum era la modă atunci. Adoptă o ținută mândră.

— Tovarăși, îmi pare rău că am întârziat. Așteptați de multă vreme? Mă numesc Sașenka Zeitlin-Palițîn, tovarășul Lenin îmi spunea Vulpea Polară.

— Vai, tovarășă, ce primire frumoasă ne-ați făcut, spuse Bogdan Kobulov, Comisar General al Securității Statului (de rangul al doilea), adjunct al Comisarului Poporului pentru Afaceri Interne, supranumit „Bivolul“. Știți că tovarășul Beria este un admirator al dumneavoastră?

Sașenka inspiră adânc, nările i se dilatară, ochii gri se îngustară.

— Vă așteptam din clipă în clipă. Aș putea spune că sunt bucuroasă…

— Acum înțeleg de ce vă apreciază tovarășul Beria, spuse Kobulov.

Avea și el, ca mulți bărbați obezi, un glas melodios, de-a dreptul

suav. Sașenka îl disprețuia. Gândurile îi zburară departe, la copiii ei — erau plecați deja de trei nopți. Știa că în câteva minute va păși peste marginea lumii, dar își aminti ce trebuia să facă. Scoase calmă o țigară din pachet și o ținu în aer ca o vedetă de cinema. Kobulov, ale cărui inele scăpărară pe degetele măslinii, se aplecă spre ea și îi aprinse țigara. Sașenka îi simți mirosul de piele unsuroasă și cuișoare.

— Vă mulțumesc, tovarășe.

Trase din țigară, închise ochii și suflă fumul albastru. Într-un apartament învecinat, cineva cânta la pian, un copil fredona un cântec, era o familie într-o lume normală.

— Ce doriți?

— Când e vorba despre o femeie frumoasă, spuse Kobulov și își zbârci nasul, îmi place să vin personal după ea.

33

La o mie cinci sute de kilometri depărtare, în sud, în micul oraș Tbilisi, o femeie căruntă își împacheta lucrurile necesare pentru câteva zile. Locuia singură, într-o cameră, pe o alee întunecoasă și năpădită de buruieni, nu departe de băile cu sulf, de centrul istoric și de biserica ortodoxă cu turnul ei rotund, tipic georgian.

Camera ei minusculă, în care nu încăpeau decât un pat, o lampă, un dulap și câteva fotografii vechi ale unei familii bogate, cu mustăți răsucite, jobene, costume marinărești și limuzine strălucitoare, se afla într-o vilă elegantă, cândva proprietatea unor prinți georgieni, dintre care ultimul fusese un anticar excentric și proprietarul băilor cu sulf. (Între timp, ajunsese taximetrist în Paris.) În preajma revoluției din 1905, îi vânduse vila unui magnat evreu din Sankt Petersburg, care făcuse afaceri cu petrol. În prezent, vila era împărțită în mai multe locuințe, iar biblioteca princiară a colecționarului de cărți, situată la parter, era o cafenea cu parfum de vremuri apuse, cum nu mai exista nicăieri în Moscova sau pe teritoriul Rusiei. Dar aici, în Georgia, în pofida recentelor epurări care decimaseră intelectualitatea, cafeneaua aceasta neobișnuită cu cărțile ei vechi, mucegăite, cu sfeșnice îmbrăcate în ceara scursă a lumânărilor, cu ferestre aburite, acoperite de iederă, cu oferta ei de cafea la ibric și mâncăruri georgiene, era încă foarte căutată.

Doamna căruntă lucra în cafenea, de dimineața până seara, ca ospătăriță. Nu era o slujbă bine plătită, dar era acceptabilă pentru acele vremuri; și totul se desfășura legal, fiindcă ea avea documentele necesare. Trăia izolată, nu stătea de vorbă cu clienții, nici măcar cu celelalte ospătărițe, care renunțaseră să o mai bârfească. Era evident că provenea din clasa burgheză, că locul ei nu era aici, dar orașele din provincie erau pline la vremea aceea de refugiați, iar Georgia era o republică mai tolerantă decât celelalte republici sovietice. Se spunea că regimul comunist nu se extindea cu mult dincolo de granițele capitalei. Mai demult, ea trăise cu un bărbat în vârstă, dar el dispăruse și ea nu avea nicio înclinație să vorbească despre viața ei personală.

Ospătărița vorbea limba georgiană mulțumitor și rusa perfect, dar cu accent. Era întotdeauna politicoasă, dar ceea ce o interesa în mod deosebit era biblioteca. Bucătăria și tejgheaua fuseseră înghesuite între două rafturi de cărți, la un capăt al vechii biblioteci întunecoase. Lemnul începuse să putrezească de la aburul din ceainice și oale, cărțile se desfăceau și se deformau, vechile tablouri prindeau mucegai și se

îngălbeneau, dar ea făcea tot ce-i stătea în putință, ștergea cărțile de praf și uneori le punea la uscat în camera ei.

Cu o zi înainte, ceruse să i se dea liber o săptămână, un lucru pe care nu îl mai făcuse niciodată. Dar fiindcă lucrase ani de zile, fără să-și ia vreodată concediu, șeful ei, Tengiz, îi dăduse chiar două săptămâni.

În ziua aceea, doamna căruntă se trezise foarte devreme și traversase Piața Beria, pentru a ajunge la Piața Armenească, unde se aprovizionă cu cele necesare. Acasă, așeză în valiză, printre haine, un pachet cu lipii georgiene, pastramă și dulciuri. Luă de pe perete fotografia înrămată a unei eleve cu aer stingher, îmbrăcată în uniforma unui internat din epoca țaristă, și scoase câteva bancnote de sub suportul de carton al acesteia. Ascunse sub corset două sute de ruble, sărută fotografia și o atârnă la locul ei pe perete.

Se privi în oglindă și strâmbă din nas. Fața în formă de inimă se ofilise, tenul se înăsprise, sub ochi avea pungi, îmbrăcămintea ei era încă elegantă, dar zdrențuită la tivuri. Arăta ca o femeie de cincizeci de ani, deși era mai tânără. Cum Dumnezeu, se întrebă ea, ai ajuns aici? Scutură din cap și zâmbi.

Câteva ceasuri mai târziu, se sui în tramvai și, ajunsă la gară, își cumpără un bilet până la Baku și de acolo unul până la Rostov. Coborî în gara din Baku, unde era o vânzoleală de musulmani, turci și tătari, de uniforme sovietice, tichii și caftane, toată lumea cărând în brațe pui, oi sau copii. O familie de turci îi oferi o porție de pilaf cu carne de miel, pentru care doamna căruntă le fu recunoscătoare. Își așteptă trenul. Când se anunță sosirea acestuia, întreaga gară păru să se năpustească asupra lui, dar noii ei prieteni turci o ajutară să urce în vagonul lor. Se așeză aproape de ei și le fu iarăși recunoscătoare, de data aceasta pentru protecția oferită. În tren, încercă să doarmă, dar amintirea evenimentelor stranii din cursul săptămânii trecute nu-i dădea pace.

Un funcționar de partid transpirat, în tunică, venise cu patru zile în urmă să inspecteze locul și permisele de muncă ale angajaților cafenelei. Le ceruse tuturor să vină la sediul Partidului, în fostul palat al viceregelui, din Bulevardul Beria, pentru a li se verifica documentele. Tengiz o anunțase că va trebui să meargă prima. Era ciudat, dar nimeni nu punea întrebări. Verificările și epurările făceau parte din viața de zi cu zi. Soțul ei dispăruse, mai mult ca sigur murise, iar ea îi așteptase să vină și după ea. Era sigură că o vor aresta și va dispărea și ea. Dar ce mai conta?

Femeia urcă dealul spre splendidul palat alb al viceregului, de unde prim-secretarul de Partid conducea Georgia. Așteptarea o neliniștea. Multe lucruri ar fi dorit ea să afle. Dar era și ea, ca toată lumea,

neputincioasă în fața colosalului și încurcatului aparat al statului. Întrebările puse *de* tine puteau avea drept urmare întrebări *despre* tine – și atunci era mai bine să-ți pleci privirea în pământ. Aștepta în anticamera jegoasă, cu ferestre coșcovite, în rând cu toți ceilalți oameni deprimați, tineri și bătrâni, care își treceau timpul tușind, scărpinându-se și oftând.

Când ajunse la rând, își predă documentele la ghișeu. O poftiră într-un birou murdar, cu pereți nezugrăviți. Se pregăti sufletește pentru bădărănia tiranică a vreunui mărunt birocrat georgian. Dar funcționarul care o aștepta înăuntru era de cu totul altă speță. Un bărbat suplu și arătos, fără îndoială un ștab de la Partid, se ridică la vederea ei, îi oferi un scaun și își reluă apoi locul la birou. Tunica à la Stalin îi venea ca turnată pe umerii lați și talia îngustă. Emana energia generației staliniste și părea mult prea educat pentru ca locul lui de muncă să fi fost această încăpere sărăcăcioasă E un moscovit, un om influent, își spuse doamna căruntă. Ochii lui albaștri erau luminoși și întrebători.

— Audrey Lewis?

Ea dădu din cap.

— Nu aveți motive să vă neliniștiți. Am știut de la bun început că vă aflați în Tbilisi. Mă mai țineți minte? V-am cunoscut demult, în Sankt Petersburg. În casa din Bolșaia Morskaia, în ziua în care a murit mama Sașenkăi. Trei tovarăși veniseră atunci după Sașenka. Unul era unchiul Mendel. Al doilea era Vania. Și eu am fost al treilea. Ei bine, Lala, vreau să vă cer ceva.

34

Ceafa lată și coapsele masive ale comisarului Kobulov emanară un miros de transpirație și cuișoare pe toată durata călătoriei cu automobilul, în noaptea de vară moscovită. Sașenka ședea înghesuită lângă el, iar acesta se desfăta în mod evident cu prezența ei, mutându-și întruna posteriorul elefantin și privind-o cu nasul zbârcit, ca o pisică domestică supradimensionată.

Automobilul urcă dealul către clădirea sumbră de granit a Lubiankăi, sediul Comisariatului Poporului pentru Afaceri Interne, coti într-o străduță lăturalnică și intră apoi pe poarta unei curți interioare. Virajul brusc trimise respirația condimentată a lui Kobulov direct în ceafa Sașenkăi, dar ei nu-i mai păsa deja de nimic. Încerca să-și controleze emoțiile, să-și dozeze energia, așa cum fac toți deținuții.

Felinarele din acea curte interioară, invizibile din stradă, luminau o scenă care amintea de o gară în care oamenii soseau, dar de unde nu mai plecau. Sașenka bănui că acea clădire ascunsă, cu nouă niveluri, era temuta Închisoare Internă. Din dube și camioane, în interiorul cărora se zăreau cuști cu gratii, se descărcau bărbați în pijamale, cu priviri împăienjenite și buze sângerând, femei isterice în rochii de cocteil, cu pleoapele mânjite de fard, teancuri de hârtii prost legate și valize de piele deteriorate. Fiecare dintre nou-veniți avea chipul palid al celui care avusese cândva un rost în viață și se prăbușise acum într-un abis al fricii.

Un ofițer îi deschise lui Kobulov portiera. Gâfâind, acesta își ridică cizmele imense și se aplecă afară, așteptând ca propria-i greutate să-i așeze tălpile pe pământ. Ofițerul îl ajută să coboare.

Și Sașenkăi i se deschise portiera și un cekist o înșfăcă de braț, pentru a o conduce apoi într-un subsol spațios, cu tavan boltit și scorojit, cu pereți îmbrăcați în lambriuri de lemn zgâriate, unde așteptau la rând, cu expresii consternate, și mai mulți oameni decât în curte. Încăperea mirosea a ciorbă de varză, urină și disperare. Pe Sașenka — un caz special, după cum remarcă ea cu mâhnire — o duseră în față.

— Sunt o femeie sovietică și membru de Partid, îi spuse ea unui cekist plictisit.

Ea ajutase la clădirea sistemului sovietic, ea credea că mașinăria aceasta opresivă era necesară pentru a crea lumea nouă în conformitate cu știința marxist-leninist-stalinistă a materialismului dialectic și își dorea ca acești cekiști să știe că ea încă mai credea, deși era pe punctul de a o înghiți. Dar cekistul se mulțumi să clatine din cap și să-i ceară să-și

golească buzunarele, poșeta, valiza. Cu o mână gălbejită îi făcu semn să se grăbească și completă un formular. Numele complet, patronimul, anul nașterii. Se uită la ea. Culoarea părului? Culoarea ochilor? Semne distinctive? Îi apăsă vârfurile degetelor pe o tușieră albastră și îi luă amprentele. Îi dădu un număr de deținut.

— Ceas? Inele? Bani?

Notă ce obiecte avea la ea și câți bani, îi ceru să semneze formularul și îi dădu o chitanță. Din spate se împingeau alte trupuri în ea.

— Femeile pe-acolo! arătă cekistul cu degetul.

Sașenka își aminti când fusese arestată la Sankt Petersburg și i se puseseră aceleași întrebări, dar acum se temea mult mai mult. Imperiul Țarist fusese îngăduitor; la crearea acestei URSS mâncătoare de oameni ajutase și ea.

Intră într-o încăpere mică, unde o femeie în halat alb ședea pe marginea unei mese și fuma mahorcă puturoasă.

— Dezbracă-te! lătră femeia.

Sașenka își dădu jos rochia și pantofii. Rămase în ciorapi și lenjerie, tremurând ușor din cauza răcorii pereților de beton. Își aminti că purta lenjerie de mătase. Și ochii ca două gămălii de ac ai femeii remarcară acest lucru.

— Dă tot jos! Nu mă face să-mi pierd timpul și nu-ți da ifose!

Femeia își înfipse țigara în colțul gurii și își suflecă mânecile, dând la iveală niște brațe păroase și musculoase.

Sașenka își scoase sutienul și își acoperi sânii cu palmele. Nu arată rău, după doi copii, își spuse cu stoicism.

— Și restul!

Își scoase chiloții și rămase stânjenită, acoperindu-și pubisul cu o mână.

— Nu interesează pe nimeni fofoloanca ta tunsă. Mișcă-te! Deschide gura!

Femeia își vârî degetele în gura Sașenkăi. Aveau gust de brânză râncedă.

— Mâinile pe masă. Desfă picioarele.

Îi împinse capul în jos. Un deget scormoni întâi în vaginul ei și pe urmă în rect. Sașenka rămase cu gura deschisă de durere.

— Nu te sclifosi, prințeso. Asta n-a fost tortură! Îmbracă-te.

Ridică de jos pantofii Sașenkăi.

— Scoate-le șireturile. Dă-mi cureaua. N-ai voie cu stilouri. Femeia măsură înălțimea deținutei și o notă. Șezi!

Sașenka se prăbuși pe un scaun, ușurată că avea din nou haine pe

ea.

— Vlad! strigă femeia.

În încăpere își făcu apariția un fotograf bătrân și slăbănog, cu părul lipit de scăfârlia mică, într-un costum albastru uzat. Alcoolic după toate aparențele, tremura și abia reușea să țină aparatul masiv de fotografiat. Blițul rotund semăna cu o floarea-soarelui din crom.

— Uită-te la mine, spuse fotograful.

Sașenka privi în obiectiv, la început apatică, dar pe urmă încercă să se aranjeze puțin, măcar să-și netezească părul. Dacă vor vedea copiii ei într-o bună zi fotografia aceasta? Își fixă privirea asupra obiectivului și le transmise în gând un mesaj: Fulguleț, Carlo, vă iubesc, vă iubesc! Sunt mama voastră! Să nu mă uitați! Să mă visați!

— Nu te mișca! Gata.

Blițul se aprinse cu un fâsâit. Sașenka văzu stele argintii stingându-se pe un cer negru.

Un gardian o luă de braț și o conduse pe o ușă care se trânti în urma lor. Fără șireturi, pantofii îi erau prea largi și fără curea, rochia atârna pe ea. Acum o însoțeau trei gardieni: unul în față, unul în spate și unul alături, care o ținea de braț. Trecu pe lângă cuști metalice, urcă scări de fier și coborî scări de piatră, așteptă între ziduri de beton, defilă pe lângă celule cu uși de fier și vizete. Auzi cadențele închisorilor: accese de tuse și înjurături, lacăte zornăind, uși trântite și târșâit de picioare, zăngănit de chei. Podelele de lemn, curățate cu clor, sclipeau mat.

Mirosurile închisorii — urină, transpirație, fecale, dezinfectant, ciorbă de varză, ulei pentru arme și lacăte — îi amintiră de Piter în 1916. M-am întors de unde am plecat, dar de data aceasta, tata n-o să mă mai scoată de aici! gândi ea cu amărăciune. Avea senzația că Vania, Benia și unchiul Mendel se aflau undeva în apropiere și gândul acesta o consola în oarecare măsură. Pe un coridor, o altă deținută venea spre ea, însoțită de un gardian. Apucă să vadă o femeie tânără și frumoasă, mai tânără decât ea, cu un ochi învinețit.

— Întoarce-ți privirea, deținută 778, lătră gardianul ei.

Erau primele cuvinte pe care le rostea. O împinse pe Sașenka într-un colț, unde se afla un soi de sicriu din metal, așezat vertical. Gardianul îl descuie, o îmbrânci înăuntru și încuie după ea. Ușa sicriului o apăsa în spate. Era o metodă de tortură? Sașenka se căznea să respire. Cealaltă deținută trecu însoțită de gardianul ei. După ce se îndepărtă, descuiară sicriul și o duseră pe Sașenka mai departe, până în dreptul unei celule, a cărei ușă era ținută deschisă de un gardian. Pe o bucată de carton soios era mâzgălit: 778.

În celula mică și rece, fără geam, cu pereți de cărămidă și o pardoseală umedă, erau două paturi etajate și o găleată într-un colț. Ușa se trânti, lacătele zornăiră. Era singură. Vizeta se deschise. O pereche de ochi se holbă la ea. Pe urmă se închise. Sașenka ascultă cu ochii închiși sunetele vieții din jurul ei. Deținuții cântau, scuipau, tușeau, bombăneau, își transmiteau mesaje folosind aceleași coduri ca în perioada țaristă. În clădirea imensă, viața pulsa ca într-un oraș secret. Țevile gâlgâiau și tremurau. O găleată de metal era târâtă pe pardoseală, un mop ud ștergea. Un cărucior trecea huruind. Glasuri murmurau, căni și linguri de metal reverberau. Vizeta se deschise și se închise. Ușa scârțâi în balamale.

— Mâncarea!

Doi deținuți, unul bărbos, bătrân și firav, celălalt cărunt, dar probabil de vârsta ei, serveau un terci dintr-un ceaun care se clătina pe cărucior. Bătrânul îi dădu o cană de tablă, celălalt turnă în cană terci cu polonicul și îl diluă apoi cu apă fiartă dintr-un cazan. Doi gardieni cu mâinile pe pistoale îi supravegheau îndeaproape. Orice contact între deținuți era interzis.

— Vă mulțumesc! spuse Sașenka.

— Liniște! spuse gardianul. Nu te uiți la ceilalți deținuți!

Când deținutul mai tânăr îi dădu un cub de zahăr și o felie de pâine neagră, privirea lui zăbovi o clipă asupra ei și pe chipul lui cu aer ștrengăresc se ivi o urmă de emoție. Înainte de a-l cunoaște pe Benia, limbajul acesta îi fusese străin. Dumnezeule, gândi Sașenka, i-am trezit dorința! Gândul acesta o bucură. Însemna că oamenii de acolo mai erau în stare să simtă ceva! Poate că dorința moare ultima. După ce ușa se trânti la loc, Sașenka își bău terciul apos de hrișcă. Se folosi de găleata din colț și se întinse pe pat.

Vania, oriunde ai fi, gândi ea, eu știu ce am de făcut. Încă nu era totul pierdut. Copiii plecaseră, dar poate nu aveau nimic împotriva ei. Vania știuse. Ea s-ar putea întoarce acasă. Ea se va întoarce acasă. Ce să fi avut împotriva ei, a celei mai devotate dintre comuniste? Cu voce tare rosti un singur cuvânt:

— Perniță!

Lumina rămase aprinsă. Sașenka încercă să doarmă. Le vorbi cu voce tare copiilor ei, dar ei aparțineau deja unei alte lumi. Le mai simțea oare mirosul? Textura pielii, sunetul vocii, totul era încă viu și proaspăt în memoria ei. Începu să plângă, potolit și resemnat.

Vizeta se deschise.

— Liniște, deținută! Fața și mâinile rămân la vedere!

Adormi și, în vis, era din nou copilă, la moșia Zeitlinilor din

Zemblișino. Tatăl ei, într-un costum alb, cu pantofi de pânză, ținea un ponei de ham — și Lala, scumpa ei Lala, o ajuta să urce în șa…

35

Pe Sașenka o treziră roțile căruciorului care huruiau, mopurile care ștergeau, lacătele care zăngăneau. Vizeta se deschise și se închise, ușa scârțâi.

— Găleata! Golește-ți găleata!

Un gardian o conduse la spălător, unde îi dădură lacrimile de la mirosul pătrunzător de clor. Goli găleata și se spălă pe față cu apă rece. Pe urmă se întoarse în celulă.

— Mâncarea!

Același deținut în privirea căruia deslușise o urmă de senzualitate veni cu o tavă de lemn legată pe după gât, ca tăvile fetelor care vindeau țigări în localuri. Celălalt deținut, un bătrân bărbos și plin de tatuaje — un criminal, bănui Sașenka — îi turnă ceai și îi dădu o bucățică de pâine, un cub de zahăr și opt țigări împreună cu o fâșie de fosfor de pe o cutie de chibrituri. Fața lungă și îngustă a deținutului mai tânăr era lipsită de expresie, dar în privirea lui, care alunecă iarăși peste trupul ei, scăpără o dorință brutală, înainte ca ușa să se trântească la loc. Deja ceaiul și pâinea i se păreau delicioase. Fiindcă știa de la Vania că unii deținuți așteptau săptămâni la rând înainte de a fi interogați, Sașenka bănui că s-ar putea să mai aștepte mult și bine înainte de a-și putea susține punctul de vedere, a-și apăra calitatea de comunistă devotată și a afla ce o adusese aici.

Se întinse pe pat. Unde erau copiii? se întrebă. Și rosti cu voce tare cuvântul care avea să devină talismanul ei, mesajul ei codificat de dragoste, trimis copiilor în depărtare, peste stepa și fluviile mărețe ale Rusiei:

— Perniță!

— Deținută 778!

Ușa se deschise.

— Da.

— Haide!

Trei gardieni o conduseră de-a lungul unor coridoare, al unor scări de fier și scări de ciment, toate prevăzute cu grilaje pentru a preveni sinuciderile, peste poduri șubrede de lemn, dedesubtul cărora se căscau abisuri de granit, de-a lungul altor coridoare, până când trecură de două uși păzite și ajunseră într-un hol spațios, de unde se deschideau nu celule, ci birouri. Sașenka se trezi fredonând o melodie. Era romanța țigănească atât de dragă lui Benia, cântecul iubirii lor:

Ochi negri, ochi pătimași, ochi arzând de iubire, cât vă iubesc, cât mă

tem de voi.

V-am văzut întâia oară într-un ceas nefericit…

Fusese într-adevăr un ceas foarte nefericit pentru iubire. Și totuși, Sașenka se simți inundată de un val de optimism. Acum era convinsă că nu vor avea nevoie de planul îngrozitor al lui Vania. Va dezminți toate acuzațiile cekiștilor. Îi vor da drumul. Va aștepta puțin și își va readuce copiii acasă. Cât de fericită va fi atunci!

— Intră!

Gardianul o împinse într-un birou mic, curat, cu linoleum pe jos, o masă cu un telefon gri și o lampă îndreptată către ea. Lumina o orbi pentru o clipă. Puncte aurii îi dansară în fața ochilor și în nări îi pătrunse un miros de cocos.

Un tânăr în uniformă de NKVD-ist, cu ochelari rotunzi, mustață roșcată și părul coafat în stil rococo, deschise un dosar și răsfoi, umezindu-și degetul arătător, niște documente. Părea să aibă tot timpul din lume. După ce termină, se rezemă de speteaza scaunului și cizmele îi scârțâiră. Netezi, ba mângâie de-a dreptul coala de hârtie pe care o avea în față.

— Deținută, eu sunt anchetatorul Moghilciuk. Sunteți dispusă să ne ajutați?

Nu i se adresase cu „tovarășă“, dar părea amabil și rezonabil. Avea o voce puțin răgușită de adolescent și după accent era de undeva din sud, din regiunea Mării Negre, poate din Mariupol. Sașenka bănui că era fiu de profesor, provenea dintr-o familie de intelectuali provinciali, studiase probabil dreptul și pe urmă îl chemaseră la Moscova să ia locul vreunuia dintre vechii cekiști, acum morți.

— Da, tovarășe anchetator. Sunt dispusă, dar n-aș vrea să vă pierdeți timpul cu mine. Eu sunt membru de Partid încă din 1916, am lucrat pentru Lenin și aș dori să vă întreb…

— Liniște, deținută! Aici eu pun întrebările. Noi, cekiștii, brațul înarmat al Partidului, vom decide asupra cazului dumneavoastră. Aceasta este misiunea noastră. Deci, sunteți dispusă să ne ajutați?

— Bineînțeles. Aș vrea să lămurim chestiunea aceasta.

Anchetatorul Moghilciuk își lungi gâtul și înălță bărbia.

— Să lămurim chestiunea? întrebă.

— Da, acuzațiile care mi se aduc.

— Știți foarte bine ce acuzații vi se aduc.

— Nu am nici cea mai mică idee.

— Să fim serioși, deținută! Vă întreb: De ce vă aflați aici?

— Nu știu. Sunt nevinovată. Cu adevărat.

Moghilciuk își verifică atent suprafața scorțoasă a coafurii și încreți sprâncenele.

— Așa nu ne ajutați. Dorința dumneavoastră de a sluji Partidul e sinceră? Mă cam îndoiesc. Dacă ați fi sinceră, ați ști de ce vă aflați aici.

— Eu sunt o comunistă sinceră, tovarășe anchetator, și nu am greșit cu nimic! Cu nimic! Nu m-am alăturat niciunei opoziții! Niciodată! Am susținut în toate împrejurările linia Partidului leninist-stalinist. Nu aș tolera niciodată o conversație antisovietică. Nici măcar un gând antisovietic. Mi-am dedicat viața Partidului…

— Liniște! strigă anchetatorul și lovi cu pumnul în masă, un gest atât de absurd, încât Sașenka cu greu își putu reține o expresie de dispreț, simțind nevoia deplasată de a râde. Nu ne faceți să ne pierdem timpul! se răsti Moghilciuk la ea. Credeți că v-am adus aici pentru a ne amuza? Am atâtea cazuri, de nu-mi văd capul. Vreau să mărturisiți acum, pe loc, ce ați făcut. Noi știm cum să ne purtăm cu oamenii de teapa dumneavoastră.

— Oamenii de teapa mea?

— Cucoane răsfățate, de la Partid, care cred că statul are obligația să le dea lor rochii, automobile, case de vacanță. Noi ne-am specializat în trezirea la realitate a persoanelor de teapa dumneavoastră. Deci, vă mai întreb o dată: Examinați-vă viața, conștiința de comunistă, trecutul! De ce vă aflați aici? O confesiune v-ar ușura foarte mult situația.

— Dar nu pot… sunt nevinovată!

— Cum se împacă atunci arestarea dumneavoastră cu pretinsa dumneavoastră nevinovăție? Mărturisiți din proprie inițiativă! Nu așteptați să vă obligăm noi!

Sașenka era nedumerită. Ce voia de la ea? Dacă ar fi mărturisit un lucru neînsemnat, s-ar fi declarat mulțumit? Își aminti indicațiile precise ale lui Vania, din acea noapte de disperare, când șezuseră în hamac în grădina cufundată în întuneric: „Nu mărturisi nimic. Dacă nu mărturisești nimic, nu se pot atinge de tine! Crede-mă, draga mea, că știu ce vorbesc. Am frânt zeci și sute de oameni și asta e poate răzbunarea lor. Dar nu inventa o abatere măruntă. Nu-ți va ajuta la nimic! Dacă au ceva anume împotriva ta, îți vor spune. Dacă vor să le spui un lucru anume, or să ți-l smulgă!“

Moghilciuk se aplecă peste masă. Aroma de cocos a pomezii sale era insuportabil de grețoasă.

— Proveniți dintr-o familie burgheză, de asupritori ai poporului. Chiar ați devenit o adeptă convinsă a Partidului sau ați rămas o exponentă a mârșavei burghezii, o dușmană a clasei muncitoare?

— Am lucrat pentru Lenin.

— Credeți că asta mă interesează pe mine acum? Dacă l-ați amăgit pe tovarășul Lenin, veți fi și mai aspru pedepsită.

— El îmi spunea tovarășa Vulpe Polară. Cunoștea mediul din care proveneam și mi-a spus că el însuși este de viță nobilă, dar asta nu conta, fiindcă eu credeam cu adevărat în bolșevism.

— Cum îndrăzniți să pătați numele tovarășului Lenin! Nu vă dați seama unde vă aflați? Nu vă dați seama *ce* sunteți acum? Nu mai însemnați nimic. Vă aflați în fața Tribunalului Revoluției, în fața Cekăi. Răspundeți la întrebări.

Moghilciuk răsfoi dosarul și mângâie foile, una după alta.

— De când îl cunoașteți pe Mendel Barmakid?

— E unchiul meu. Îl cunosc de o viață.

— Credeți că e un bun comunist?

— Asta am crezut întotdeauna.

— Parcă v-ați îndoi.

— Știu că a fost arestat.

— Deci știți că nu arestăm pe nimeni fără temei?

— Tovarășe Moghilciuk, eu cred în brațul înarmat al Partidului. Eu cred că dumneavoastră, cekiștii, sunteți — așa cum spunea Dzerjinski – cavalerii Revoluției. Soțul meu — Acuzatul Palițîn. Chiar credeți că e un exemplu de devotament față de Partid? Chiar așa? Cercetați-vă amintirile, conversațiile: A fost el vreodată un cekist veritabil?

— Da, a fost.

Brusc, Sașenka ajunse să se întrebe: Dar dacă Vania e un spion fascist?

— Dar Mendel? Nu a fost niciodată un comunist adevărat, nu-i așa… tovarășă Vulpe Polară? adăugă rânjind Moghilciuk. Dacă îmi permiteți să vă numesc așa.

— E un bolșevic devotat, a fost exilat de cinci ori, a fost închis în bastionul Trubețkoi, și-a distrus sănătatea muncind din greu, nu s-a alăturat niciodată vreunui curent deviaționist sau de opoziție…

Moghilciuk își luă ochelarii de pe nas. Fără ei avea o privire tulbure, mioapă. Își frecă fața și își trecu palmele peste coafură. Sașenka observă că ardea de nerăbdare să le prezinte superiorilor săi mărturisirea ei. Poate îl va impresiona pe Beria. Poate însăși Instanța, tovarășul Stalin în persoană, va afla de existența acestui tânăr anchetator zelos? Moghilciuk își așeză iar ochelarii pe nas.

— Demascați-l pe Mendel, dați-l în vileag pe acest șacal, arătați-ne adevărata lui față!

— Nu știu nimic, răspunse ea. Mendel! Să mă gândesc…

— Gândiți-vă și spuneți-mi!

Moghilciuk ridică stiloul.

— Dumneavoastră vorbiți și eu scriu. L-a menționat Mendel vreodată pe diplomatul japonez cu care s-a întâlnit la Paris?

— Nu.

— Dar pe lordul englez care a vizitat ambasada din Londra?

— Nu.

— Ce cetățeni străini cunoștea? V-a cerut vreodată să vă întâlniți cu ei? Gândiți-vă, răscoliți-vă memoria!

Deci pe unchiul Mendel îl vor! Ea știuse că nu era vorba despre ea. Îl aduseseră pe Gideon la Lubianka pentru a sta de vorbă despre Mendel. Apoi îl amestecaseră și pe Vania în toată afacerea aceasta. Cineva îi auzise poate pe Mendel și Vania certându-se despre jazz? Și apoi, prin Vania, ajunseseră la ea. Benia nu avea nicio legătură cu Mendel. De fapt, ea era legătura între ei, dar o legătură mult prea slabă. Nu, Benia era amestecat în altceva, procesul împotriva intelectualilor — Moghilciuk nici măcar nu-i rostise numele. Un lucru era însă cert: voiau ca ea să-l denunțe pe Mendel.

Deci Mendel abătuse această nenorocire asupra ei. El îi răpise copiii. Mama din sufletul ei era oricând dispusă să-l sacrifice pe Mendel. Ar fi făcut orice să-și revadă copiii. Dar dacă ea ar fi mințit că Mendel era un spion al japonezilor, ei i-ar fi recunoscut nevinovăția și devotamentul față de Partid?

Își reaminti indicațiile lui Vania: „Dacă pun la cale un proces împotriva lui Mendel, vor vrea ca tu să depui mărturie, dar nu uita că el ne-a convertit la marxism, el ne-a introdus în Partid. Și prin el ne-am cunoscut noi doi! Mărturia ta ne-ar distruge pe toți! Așteaptă până când știm cu ce ne au la mână!“

Anchetatorul își verifică iar coafura.

— Ei, bine?

— Nu, Mendel e un tovarăș integru.

— Iar dumneavoastră nu aveți să-mi spuneți nimic?

Sașenka scutură din cap, se simțea obosită și fără vlagă. Dar mai există o speranță, își spuse. Gândea și ea, ca cineva îngropat sub pământ la o alunecare de teren, că raza de lumină pe care o zărește îi poate aduce scăparea. Vania nu va mărturisi nimic; și chiar dacă scumpul de Vania era sortit pieirii, împotriva ei nu aveau nimic. Lui Vania, ca oricărui tată, îi va mai fi ușor să moară, știind că soția și copiii lui se află în siguranță! Fii puternică, nu mărturisi și atunci îi vei revedea pe Carlo și Fulguleț, își spuse Sașenka. În fond, totul a decurs cât se poate de civilizat. Poate nu

vor decât să sondeze terenul…

— Bun, deci vreți să vă jucați cu noi? spuse Moghilciuk cât se poate de calm. Trebuie să înțelegeți, tovarășă Vulpe Polară, că și eu sunt un intelectual, la fel ca dumneavoastră, ca unchiul dumneavoastră Gideon. Mi-ați citit poate povestirile publicate sub pseudonimul M. Slujba? Ei bine, mie îmi place să stau de vorbă cu oamenii. Asta e metoda mea. V-am oferit toate șansele posibile, dar veți avea parte de o surpriză neplăcută, dacă nu veți vorbi. — Ridică receptorul telefonului de bachelită și formă un număr. — Moghilciuk la aparat… Nu, nu vrea… Bine! zise și puse receptorul în furcă. Veniți cu mine.

Însoțit de un gardian, anchetatorul Moghilciuk o conduse pe Sașenka de-a lungul unui coridor lung, pe unde ea nu mai trecuse, urcară apoi câteva trepte, traversară un pod acoperit, coborâră câteva trepte și ieșiră într-un coridor lat, cu parchet și lambriuri strălucitoare din lemn de pin Karelian. De-a lungul pereților se înșiruiau portrete și busturi ale primilor eroi cekiști și drapele de mătase. Un covor albastru se întindea în mijlocul coridorului, fixat din loc în loc cu tije aurii. Gărzi în uniforme NKVD de gală păzeau un drapel al Uniunii Sovietice și o statuie în mărime naturală a lui Dzerjinski. În capătul coridorului se afla o ușă impunătoare din lemn de stejar, cu două canaturi. Un gardian o deschise.

Pătrunseră într-o anticameră, unde așteptau cu servietele în brațe doi ofițeri NKVD, veniți probabil din provincie. Moghilciuk traversă, fără să se oprească, anticamera și intră pe o altă ușă cu două canaturi, pe care le-o deschise un alt gardian. Înăuntru, Sașenka recunoscu dintr-o privire aparatul fremătând de activitate al unui înalt funcționar sovietic. O mulțime de secretare în bluze albe și fuste gri, bărbați tineri și zeloși în tunici de Partid, șiruri de telefoane din bachelită, teancuri de dosare și ficuși în ghivece. Un ofițer tânăr sări în picioare și îi conduse spre o a treia ușă închisă. Bătură și intrară.

— Anchetatorul Moghilciuk, anunță ofițerul.

Intrară într-un birou monumental, luminos și aerisit, cu parchet lucios și lambriuri din lemn de pin Karelian, în care mirosea a soluție pentru lustruit mobila și a păduri răcoroase. În stânga, erau aranjate pe un covor persan câteva canapele și fotolii moi. Deasupra șemineului atârna un portret imens în ulei al tovarășului Stalin, pictat de Gherasimov, și într-un colț era un seif argintiu, mai înalt decât un stat de om. Busturi din marmură ale lui Lenin și Dzerjinski se aflau pe două laturi ale încăperii și undeva, în depărtare, Sașenka distinse un alt portet de Gherasimov, de data aceasta al lui Dzerjinski, supranumit Felix cel de Fier, fondatorul Cekăi, cu privirea lui dementă și bărbuța de țap.

În centrul încăperii era o masă de scris din lemn de stejar lustruit, lipită de o masă de conferințe, astfel încât să alcătuiască acel T caracteristic birourilor din URSS. Pe masa de scris domnea o ordine desăvârșită: un set de birou din argint, călimări cu cerneală turcoaz, vreo două hârtii pe un strat protector de sugativă. Pe o masă din spate se aflau opt telefoane, dintre care unul avea linie directă cu Kremlinul. Deasupra tuturor acestor lucruri trona, pe un scaun cu spetează înaltă, tapițat cu

catifea roșu-burgund, tovarășul Lavrenti Pavlovici Beria, Comisar al Poporului pentru Afaceri Interne.

Beria avea în față o farfurie cu frunze de salată sau spanac și mânca. Mestecând energic, îi făcu Sașenkăi semn să se apropie.

Moghilciuk salută și ieși.

— Ah, Lavrenti Pavlovici, spuse Sașenka, sunt atât de fericită să vă văd! Acum vom putea să lămurim totul.

Beria înghiți și se ridică politicos în picioare, ocoli biroul și îi sărută mâna Sașenkăi.

— Bine ați venit, Alexandra Samuilovna, i se adresă curtenitor cu accentul lui georgian, ținându-i mâna cu degetele lui catifelate. Vă întrebați ce mănânc?

— Da, răspunse ea, deși nu o interesa câtuși de puțin cu ce se hrănea Beria.

— Ei bine, eu nu mănânc carne. Nu-mi place să ucid nicio ființă. Bieții vițeluși și mielușei! Nu, gândul îmi este insuportabil și, în afară de asta, Nina zice că nu am voie să mă îngraș! Sunt vegetarian, deci nu mănânc decât asta, chiar și acasă la Iosif Visarionovici. „Iarba lui Beria!“ spune tovarășul Stalin. „Ia uitați-vă, Lavrenti Pavlovici paște iar!“ Dar dați-mi voie să mă uit la dumneavoastră.

Continuând să o țină de mână, o răsuci de parcă ar fi dansat.

— Ah, sunteți palidă. Dar atât de frumoasă. Cu corpul dumneavoastră îl scoateți din minți pe un bărbat ca mine! Îl faceți să riște totul pentru o singură mângâiere. Sunteți ca o prăjitură cu frișcă. Ce păcat că ne reîntâlnim în asemenea circumstanțe, nu-i așa?

Ochii lui incolori păreau să o devoreze cu atâta lăcomie, încât Sașenka tresări. Comisarul îndesat și chel al Poporului, cu pince-nez pe nas, o înconjură, călcând silențios cu tălpile pantofilor săi moi din piele întoarsă. Nu purta uniformă, ci o pereche de pantaloni galbeni largi și o cămașă țărănească brodată, ca un georgian aflat în vacanță la mare. Sașenka își aminti că soțul ei jucase uneori în echipa lui de baschet, la dacea lui din Sosnovka și cu acele ocazii ea remarcase că Beria era incredibil de agil.

— Sunt atât de bucuroasă să vă văd, repetă ea.

Și era realmente bucuroasă. Beria era nemilos, dar competent. Vania îl admira pentru conștiinciozitatea, hărnicia și corectitudinea lui, după perioada de țicneală a bețivanului de Ejov.

— Dumneavoastră veți rezolva totul, Lavrenti Pavlovici! Fiți binecuvântat!

— Nu-mi pot dezlipi privirea de coapsele și sânii tăi, prăjiturica

mea cu frișcă! Dar văd că sunteți obosită. Nu doriți să mâncați ceva?

Ridică receptorul unuia dintre cele opt telefoane și spuse:

— Aduceți niște sendvișuri.

Poftită de Beria, Sașenka se așeză la masa de conferințe, pe un scaun tapițat cu piele. Beria luă și el loc. Ușa se deschise și o femeie cu un șorț alb aduse un cărucior cu mâncare. Cu un șervet alb pe braț (ca o ospătăriță din Metropol), îi servi cu ceai, aranjă pe masă câteva sendvișuri și gustări cu pește.

— Serviți! spuse Beria și plescăi din buzele mari și cărnoase. Mâncați liniștită, în timp ce stăm de vorbă. Veți avea nevoie de energie.

Sașenka șovăia. Se temea că, dacă ar fi gustat din delicatesele acelea, ar fi fost obligată să-l trădeze pe Vania sau pe Mendel. Își adună toate forțele și se gândi la copiii ei. Asta era șansa ei.

— Nu știu ce acuzații mi se aduc, tovarășe Beria, dar știu că sunt nevinovată. Și dumneavoastră știți acest lucru. Nici nu aveți idee cât de mult mă bucur să vă văd.

— Și eu mă bucur. Dar mănâncă, prăjiturica mea cu frișcă. Nu sunt otrăvite.

Sașenka începu să mănânce.

— Știi, Sașenka, tu ești exact genul meu de femeie. Din clipa în care te-am văzut, am știut că buzele tale răsfrânte sunt un indiciu al senzualității tale. Dar nu ai părut foarte încântată de complimentele mele la petrecerea de 1 Mai din dacea voastră, nu-i așa? Știi, eu mă gândesc întruna la femei. Sunt un georgian get-beget, nu-i așa, he?

Privirea lui Beria se împăienjeni, pleoapele se lăsară.

— Știi ce mi-ar plăcea, Sașenka? Mi-ar plăcea să te duc în locuința mea din Moscova. Nina și fiul meu locuiesc în dacea din Sosnovka. Am putea benchetui, noi doi, în sauna mea, am bea cele mai bune vinuri și pe urmă te-aș întinde pe divan, ți-aș ridica fusta și mi-aș căuta calea cu nasul până la căpșuna ta…

Sașenka știa că Beria voia să-i dea de înțeles că ar fi putut face cu ea tot ce și-ar fi dorit. Dar nu voia să-l încurajeze. Obscenitatea lui putea fi un șiretlic, o momeală. Sau chiar o dorea și atunci prețul eliberării ei era limpede?

Dar în fața ei se afla Lavrenti Beria, Comisar al Poporului, un om pe care ea îl respecta și îndrăgea, un bolșevic care se bucura de încrederea tovarășului Stalin. Cum îi putea el spune asemenea lucruri unei tovarășe care îl cunoscuse pe Lenin și îl primise pe Stalin în casa ei? Fără să mai stea pe gânduri, Sașenka luă decizia de a face orice pentru a-și revedea copiii, oricât de abject și umilitor ar fi fost.

— Mă faceți să roșesc, Lavrenti Pavlovici, șopti ea. Eu nu sunt obișnuită cu asemenea…

— Ei, nu mai spune! M-ai surprins până și pe mine. O femeie sovietică respectabilă, o femeie cumsecade, care le învață pe gospodine cum să facă prăjituri și să cârpească fustele pionierelor. Dar *noi* știm că ești o desfrânată. Lucrurile pe care le strigi, pe care le ceri când ești excitată. Exact ca mama ta. Și ea era o destrăbălată notorie, nu-i așa?

Sașenka îngheță. Benia Golden mărturisise probabil tainele lor sexuale și astfel aflase și soțul ei totul.

Beria zâmbi cu buzele lui prea groase, prea mari.

— Noi știm totul, prăjiturica mea, spuse cu un ton lasciv. Dacă te-ai dat scriitorului ăluia evreu, puteai să mi te dai și mie. Dar nu-ți face speranțe prea mari. Nu i-ai spus nimic băiatului meu, lui Moghilciuk. I-ai citit povestirile? Sunt de tot rahatul, știi. Scrie niște tâmpenii polițiste, visează să creeze un Sherlock Holmes sovietic. Dar simțul datoriei mă împiedică din păcate să-mi văd de plăcerile mele. Cazul tău e grav, Sașenka, și oricât mi-aș dori să mă înfrupt din tine, Instanța urmărește îndeaproape această afacere.

— Tovarășul Stalin știe că sunt nevinovată.

— Ai grijă. Nu-i rosti numele în prezența mea, deținută Zeitlin-Palițîn. Vreau să pricepi că singura ta speranță este să mărturisești acum. Dă în vileag activitățile tale antisovietice de trădătoare. Noi muncim din greu aici. Vrei să te obligăm să mărturisești?

Beria se ridică și ocoli biroul, învăluind-o în aroma de lămâie a apei sale de colonie. O mângâie pe păr și îi atinse sânii. Sașenka se chirci și cu greu se abținu să strige. Beria îi atinse buzele și îi vârî apoi un deget îndoit în gură. Avea gust de aramă.

Continuă cu un ton alintat:

— Nu vreau să fiu bădăran. Nu mă obliga! Eu iubesc femeile! Ah, gustul lor! Nu mă obliga.

Se așeză la loc și redeveni serios.

— Gândește-te bine. Știu totul despre tine, despre trecutul tău, familia ta, munca ta, pizda ta… Ei? spuse Beria bătând ritmic cu degetele în masă. Ne ajuți sau nu? Ridică-te în picioare! Acum! Dacă nu ne ajuți, te zdrobim, te împușcăm ca pe o potârniche! În secunda următoare, tu te întorci în celula ta și eu mă întorc la treburile mele. Stai. Așteaptă. Nu te întoarce! Închide ochii.

Sașenka auzi cum deschide un sertar al biroului. Ușa din celălalt capăt al camerei se deschise. Auzi suflarea unor bărbați și scârțâitul unor cizme care se apropiară, dar trecură pe lângă ea.

— Nu pe covorul persan, e valoros. Desfășurați-l pe celălalt. Așa, spuse Beria.

Urmă o lovitură înfundată. Sașenkăi îi dădură lacrimile. Era același miros înțepător de cuișoare, parcă le simțea și gustul.

— Vă mulțumesc, tovarășe Kobulov!

El era. Ce însemna asta? Era un fel de joc? Panica o prinse în ghearele ei.

— Bun! Și acum o duceți pe tovarășa Vulpe Polară în celula ei – și… unu-doi-trei – *întoarce-te*!

Ceva o izbi pe Sașenka în obrazul drept cu atâta putere, încât o răsuci și o trânti pe parchetul din zona canapelelor. Lumea se destrămă într-o ploaie de puncte roșii și scântei. Zăcea întinsă pe jos, cu privirea îndreptată spre biroul în dreptul căruia Beria, zâmbitor, ținea în mâini un baston negru.

Își duse o mână la obrazul care zvâcnea independent de voința ei și zări printre cizmele lucioase din fața ei un morman de haine mânjite cu noroi uscat. Brusc, își dădu seama că mormanul era viu, tremura, se mișca. Privirea ei nu se mai putu desprinde de făptura cu pielea acoperită de pete roșii, galbene și vineții, cu degete ale căror vârfuri sângerau, cu fața nerasă, cu ochi înroșiți și atât de tumefiați, încât abia dacă se mai deschideau. Șocată, Sașenka rămase cu gura căscată.

— Ce v-a venit să-l aduceți aici? întrebă Beria. N-ați știut că o am pe Sașenka în vizită? Nici măcar n-ați bătut la ușă, tovarășe Kobulov! Ce maniere proaste!

— Îmi pare rău, Lavrenti Pavlovici, nu știam că sunteți ocupat, răspunse uriașul Kobulov. Trebuie să mai prelucrăm puțin jegul ăsta, un alt caz foarte îndărătnic. Dar nu vrem ca dânsa să vadă ceva ce ar putea-o alarma, nu-i așa?

— Bineînțeles că nu, spuse Beria. Ridicați-o și duceți-o în celula ei!

— Nasoală vânătaie! comentă Kobulov și îi atinse obrazul, strâmbând din nas. V-ați împedicat probabil de ceva.

O ajută să se ridice. Sașenka nu-și putea lua ochii de la trupul întins pe un covor grosolan, plin de pete.

— Haideți, trebuie să vă ferim de o asemenea priveliște neapetisantă. Tovarășul Rodos e tare greu de strunit, dacă s-a ambalat odată.

— Rodos, murmură ea.

În celălalt capăt al încăperii, un bărbat îndesat, cu o aluniță păroasă pe obraz, nasul ascuțit și capul rotund ca o chiftea, stătea și mângâia un baston negru.

Anchetatorul Rodos, într-un veston gri, încins cu o curea lată, cu niște cizme murdare în picioare, ridică modest din umeri și, privind-o sfidător pe Sașenka, începu să-l lovească în burtă pe bărbatul întins pe covor, ridicând în mod ostentativ foarte încet bastonul deasupra umărului, de parcă ar fi țintit o minge. Bărbatul de pe covor gemea de fiecare dată, ca vaca pe care Sașenka o văzuse fătând la moșia din Ucraina a familiei Zeitlin.

— Nu e politicos să te uiți, dar *este* fascinant, nu-i așa? spuse Beria, când o scoaseră pe Sașenka din biroul lui.

Kobulov o luă de braț și o conduse pe coridor, unde o aștepta anchetatorul Moghilciuk, cu un zâmbet care-i dezvelea toți dinții.

— Sper să ne revedem, spuse Kobulov și se întoarse în biroul lui Beria, lăsând în urma sa un nor de cuișoare.

Sașenka tremura. Incapabilă de a se mai controla, se aplecă și vomită tot ce mâncase. În gură îi rămase un gust de brânză. În urechi îi răsunau încă loviturile date cu bastonul în bărbatul întins pe jos. Nu-i venea să creadă ce văzuse. Cine era...? Știa sau avusese vedenii? Așa se purta Beria cu bolșevicii veterani? Asta făcuse Vania noapte de noapte, înainte de a se întoarce dimineața acasă, la copii? Asta li se întâmplase foștilor chiriași ai apartamentului și ai dacei lor?

Rememoră indicațiile lui Vania: „Nu mărturisi nimic, orice s-ar întâmpla, înainte de a ști că au dovezi zdrobitoare împotriva ta... Mie nu-mi vor da drumul, dar tu, Sașenka, tu îi vei revedea pe copii. Să te gândești mereu la ei! Nu semna nimic, orice ți-ar face!“ Încă nu credea că aveau ceva împotriva ei și era evident că, dintre persoanele cu care avusese ea de-a face, niciuna nu depusese mărturie. Încă mai avea o șansă să scape de aici, dacă își păstra cumpătul. Orice ar fi, trebuia să se agațe de acest gând.

Dar unde era Vania? Unde era Benia? Își aminti clipele petrecute cu el la hotel, în șopron, când se sărutaseră pe stradă ca doi adolescenți, când cântaseră „Ochi negri“ pe cheiul râului Moskva, orhideea uscată, fuseseră cele mai romantice momente din viața ei. Cele șapte mii de rubine din stelele Kremlinului încă îi mai aparțineau! Acum îi iubea pe amândoi, pe Vania și pe Benia, pe fiecare altfel, cu intensitate. Erau familia ei. Erau tot ce îi mai rămăsese în acest abis de nepătruns al umbrelor.

O purtară pe scări în sus și pe scări în jos, o scoaseră din universul pinului Karelian, al ficușilor și apei de colonie cu miros de cuișoare și o readuseră în universul ciorbei de varză, al urinei și clorului, în Închisoarea Internă. De două ori trebui să se sprijine de perete, pentru a nu se prăbuși. Își atinse obrazul, era umflat și sângera în apropierea

ochiului.

Fulguleț, Carlo, perniță, iepuraș! Fulguleț, Carlo, perniță, iepuraș! îngână Sașenka.

Se aflau în siguranță? Calculă că trecuseră deja șase zile de când plecaseră copiii, trei nopți și trei zile de când o arestaseră pe ea. Gândul că Satinov le va purta de grijă copiilor ei îi încălzea și alina sufletul.

— Am ajuns acasă, spuse Moghilciuk și o împinse în celulă. Odihniți-vă. Vorbim mâine dimineață.

Sașenka se prăbuși pe pat.

— Apropo, l-ați recunoscut pe unchiul dumneavoastră Mendel? Cred că el era — sau, mă rog, ce a mai rămas din el.

În noaptea aceea, o mutară într-o celulă cu luminile aprinse – și refuzară să le stingă. Țevile din celula Sașenkăi vibrară, gâlgâiră și începură să dea căldură, deși era vară. Aerul era înăbușitor.

Sașenka bătu în ușă.

— Așază-te pe pat, deținută.

Lacătele zornăiră. Doi gardieni se iviră în pragul ușii.

— Doresc să înaintez o plângere la Comisarul Poporului Beria, la Comitetul Central. S-a dat drumul la căldură, deși e vară. Și v-aș ruga să stingeți luminile. Nu pot să dorm.

Gardienii schimbară o privire.

— Vom raporta superiorilor noștri plângerea dumneavoastră.

Ușa se trânti. În celulă se făcu și mai cald. Sașenka transpira. Abia mai respira și setea o chinuia. Își dezbrăcă rochia și se întinse pe pat în lenjerie de corp. Căldura era atât de sufocantă, lumina atât de puternică, încât îi era imposibil să doarmă, oricât s-ar fi străduit să-și țină ochii închiși. Când își îngropa fața în saltea, gardienii intrau și o scuturau.

Când reuși în sfârșit să cadă într-un somn zbuciumat, vizeta se deschise cu un scârțâit.

— Trezește-te, deținută!

— Dar e noapte, dorm.

— Trezește-te, deținută. Mâinile la vedere.

Când strigătele acestea nu mai fură suficiente pentru a o împiedica să adoarmă, o trântiră pe jos, o loviră cu picioarele, îi dădură palme.

Acum înțelegea. Asta se alesese de Partidul ei. O noapte nedormită era suportabilă, dar în a doua noapte, Sașenka avu senzația că se dezintegrează. Îi era tot timpul greață, transpirația curgea de pe ea și nu mai știa dacă era bolnavă sau doar sleită de puteri. Adormi în picioare, gardienii o găsiră dormind pe găleată, dar și acolo o treziră. Dar cel mai rău lucru dintre toate era că frica o cuprinsese iarăși, îi năpădise corpul ca o ciupercă. Dacă Vania era totuși un Dușman al Poporului? Copiii erau pierduți și plângeau după ea. Sau poate erau deja morți.

Orele și zilele treceau anevoie. Nu o scoteau la aer. Nu o duceau să se spele. Îi dădeau de mâncare de trei ori pe zi, pe o tavă împinsă prin vizeta deschisă, dar îi era mereu foame, mereu sete. Singură în celulă, trezită o dată la câteva minute, auzea glasurile lui Fulguleț și Carlo. Nu avea voie să cedeze nervos. De dragul lor. Dar chipurile și mirosul lor o copleșeau. Sunt deja pierduți, își spunea Sașenka. Planul lui Satinov nu

avea cum să izbutească. Îi vârâseră într-unul din orfelinatele acelea, îi violaseră, torturaseră, bătuseră, abuzaseră de ei și, când aveau să fie mai mari, îi vor împușca. Mai bine ar fi fost să admită orice minciună decât să suporte toate acestea. Numai să o lase să doarmă într-o celulă răcoroasă. Copiii erau deja morți. Pentru ea erau morți, nu mai existau. Nu mai erau copiii ei. Îi pierduse pentru totdeauna.

Ea nu se mai afla pe tărâmul celor vii.

38

În sud, departe de Moscova, nemțoaica de pe Volga, cu basmaua ei înflorată și rochia simplă de vară, bătea pentru a nu știu câta oară în ușa șefului de gară din Rostov-pe-Don. Intră trăgând după ea, pentru a nu știu câta oară, cele trei valijoare și pe cei doi copii, o fetiță blondă și un băiețel șaten, care se agățau cu ochi triști și goi de brațele ei.

Biroul șefului de gară se afla chiar lângă sala de bilete, unde era mereu debandadă, unde zi de zi se îmbulzeau sute de oameni, unde zi de zi atâția dintre ei erau dezamăgiți. Cu fotoliile și portretele sale ale lui Lenin și Stalin, biroul era o oază de liniște și bună-cuviință. Deși, în ultimele patru zile, nemțoaica de pe Volga venise în fiecare dimineață aici, pentru a constata de fiecare dată că nu o aștepta nicio telegramă, niciun semn, niciun prieten, continua totuși să vină, pentru a se bucura de câteva clipe de calm și curățenie. Șeful de gară și adjunctul său schimbară o privire și își dădură ochii peste cap. Femeia cu trei valize și doi copii era doar una din masa aceea cenușie de persoane disperate, care veneau în fiecare dimineață cu speranța de a găsi un semn de sus, o telegramă de la niște rude inexistente, un bagaj pierdut, care nu va mai fi niciodată regăsit, niște bilete pentru un tren care nu va pleca niciodată din stație.

— Bună dimineața, tovarășe Stepanian, îl salută dădacă pe șeful de gară în a patra zi. Aveți cumva o veste? Poate o telegramă pentru mine?

Stepanian își vârî mâna fără niciun chef în sertarul pentru corespondență. Plescăind din limbă, ritmic ca un tropot de copite, începu să răsfoiască teancul de hârtii groase și galbene ale birocrației sovietice, mișcându-și buzele în timp ce citea fiecare telegramă.

În prima zi verificase documentele nemțoaicei de pe Volga și ale celor doi copii bine îmbrăcați, care erau duși la un orfelinat din apropiere de Tbilisi. În fiecare zi reveneau, și mai înfometați, și mai murdari, și mai pierduți. Dădaca slabă și palidă era tot mai stoarsă de puteri.

— Mi-aș dori să vă pot ajuta. Micuții sunt bine? întrebă Stepanian și le zâmbi copiilor. Sunteți bine, copii? Ce aveți acolo?

— O perniță, răspunse fetița cu un aer pierdut.

— Dormi pe ea?

— Nu dormim bine aici. Înnoptăm lângă cantină, dar vrem să mergem acasă. Pernița e prietena mea.

— Vrem la mămica, spuse băiețelul, care avea deja privirea speriată a copiilor care-și făceau veacul prin gări.

Cuvintele lor părură să o mâhnească pe nemțoaică. Stepanian o

privi, femeia scutură din cap și își adună de îndată bagajele, pentru a se întoarce pe peronul unde o familie de azeri le păstra locul sub acoperișul de deasupra intrării cantinei. Încerca să-și ascundă neliniștea, dar șeful de gară era un bun cunoscător al nefericirii și nesiguranței omenești.

— Vă mulțumesc, tovarășe, spuse femeia foarte politicos. Am să vin și mâine dimineață.

Stepanian se ridică și le deschise ușa.

— Îmi pare rău că nu vă pot fi de folos, spuse. Veniți mâine.

— Poate nu e în toate mințile? Poate nu va veni nicio telegramă? întrebă adjunctul său, după ce dădaca și copiii plecară.

— Cine poate ști?

Stepanian ridică din umeri, alungându-i pe cei trei din gândurile sale și se așeză la birou cu un plescăit din limbă. Avea multe alte lucruri importante de făcut.

Cele trei făpturi amărâte se întoarseră încet pe peron. Gara din Rostov răsuna de bubuielile vagoanelor manevrate pe liniile de garaj, de șuierăturile și pufăielile locomotivelor. Deși haosul colectivizării și Marea Teroare se încheiaseră, gările din provincie erau încă ticsite de oameni debusolați, scăpați parcă de la balamuc. Familii campau pe peroane, în jurul bagajelor, unele bine îmbrăcate, altele în zdrențe, unele în haine de orășeni, altele în cojoace și opinci. Trenurile erau supraaglomerate și nu plecau niciodată la timp; biletele erau greu de procurat; milițienii verificau la nesfârșit permisele de trecere și ștampilele din pașapoarte și îi luau cu ei pe toți cei care nu aveau documentele potrivite sau cărora le lipsea energia de a se mai împotrivi controalelor inopinate.

Era, din fericire, o vară caldă, căci peroanele semănau cu niște tabere de soldați, muncitori, țărani și copii. Copii înfometați, în zdrențe, copii bine hrăniți, pierduți, copii așezați pe geamantane frumoase din piele, copii ai străzii, cu fețe de bătrâni, fetițe rujate, cu fuste scurte, care fumau în așteptarea clienților.

Cine avea bani putea mânca la cantină. Un tătar bătrân vindea ziare și dulciuri într-un chioșc. În spatele peronului unde sosea trenul din Moscova, era un robinet ruginit, unde locuitorii gării stăteau la coadă pentru apă. Toaletele, aflate la subsolul gării, erau inundate de o spumă albă și puturoasă, dar în fața lor era mereu coadă. Copiii plângeau și făceau pe ei, adulții se îmbrânceau pentru a ajunge mai repede în față.

Carolina era acum mai mult decât îngrijorată. Nu știa ce se întâmplase cu Sașenka și își imagina tot ce putea fi mai rău. Ea era o femeie cu simț practic, dar faptul că trebuia să aibă grijă de doi copii într-

o gară o măcina. Pusese întotdeauna mare preț pe curățenie, dar acum toți trei erau murdari, hainele copiilor aveau pete de mâncare, grăsime și urină. Avea suficiente ruble pentru mâncare, dar Fulguleț și Carlo erau doi copii răsfățați, obișnuiți să mănânce delicatese și urau ciorba apoasă de legume, pâinea neagră și chiftelele în sos de roșii diluat, singura ofertă a cantinei. Slăbiseră deja. În timpul zilei se jucau cu alți copii, dar Carolina nu putea sta nicio clipă liniștită, fiindcă acei copii abandonați din gară deveniseră niște pungași în stare de orice. În afară de aceasta, trebuia să fie tot timpul cu ochii pe valize. Noaptea dormeau îmbrățișați, pe o saltea subțire, acoperiți cu o pătură și niște haine. Fulguleț și Carlo plângeau în brațele ei și întrebau de mămica și tăticu'. Când îi vor revedea? Unde mergeau?

Să plece din Moscova fusese cât se poate de simplu. Părinții lui Vania cumpăraseră biletele. Trenul plecase la timp și, deși călătoria durase cu o zi mai mult decât era prevăzut, un soldat amabil din Armata Roșie și soția sa, aflați în drum spre un post nou la granița cu Turcia, se înduraseră de ei și le cumpăraseră înghețată și gustări din gările unde oprise trenul. Dar copiii simțeau că se întâmplase ceva îngrozitor. Voiau la mama lor. Carolina și-ar fi dorit să-i poată consola, dar nu-i putea minți, nici încuraja să spună lucruri primejdioase, care ar fi putut atrage atenția asupra lor. Era un chin. Pe măsură ce se îndepărtau de viața lor trecută, de părinții lor, de Moscova, Fulguleț și Carlo se agățau tot mai mult de ea.

— Rămâi cu noi, Carolina? N-ai să pleci, nu-i așa? Mi-e dor de mama!

După vizita la tovarășul Stepanian se duseră, ca în fiecare zi, la cantină să mănânce. Se așezară la una dintre mesele unsuroase de plastic. Carolina observă că tremura. Obosită și descurajată, încerca să-și înăbușe un atac de panică. Paliținii dispăruseră. Tovarășul Satinov uitase poate planul lor? Îl arestaseră poate și pe el? Carolina își numără banii în gând. Avea douăzeci și cinci de ruble la îndemână și alte patru sute ascunse în sutien, pentru situații neprevăzute. Dacă nu primea curând un mesaj, trebuia să ia o decizie dificilă. Hotărâse deja în sinea ei că nu era cu putință să-i lase pe Fulguleț și Carlo în vreun orfelinat, în niciun caz în unul al NKVD-ului, dar ea însăși nu avea decât puține relații și toate fuseseră mijlocite de către Paliținі. Va trebui să-i ducă pe copii la ea acasă, în satul ei german de pe Volga, nu departe de Rostov. Lucrul acesta o umplea de bucurie, fiindcă ea îi iubea pe copii. Și ei o iubeau pe ea și Carolina știa că, în timp, le va putea vindeca rana pierderii suferite cu grija și dragostea ei. Dar era prea bătrână pentru a le fi mamă. Și apoi, de cât timp avea oare nevoie NKVD-ul pentru a veni s-o aresteze pe dădaca

Paliților? Și unde altundeva să-i caute pe copii decât în satul ei natal?

În noaptea aceea nu putu să doarmă. Ascultă pufăielile și fâsâielile locomotivelor, larma continuă a oamenilor și mașinilor din gară. Carolina privi chipurile palide ale copiilor, chipul lui Fulguleț, care își lipise pernița roz de buze, pentru a-și alina durerea — și pentru prima dată de când părăsiseră Moscova începu să plângă.

— Luați loc, deținută 778. Spuneți-mi, ați dormit bine?

Sașenka, palidă, cu hainele răvășite, deshidratată și abia în stare să scoată un cuvânt, scutură din cap.

— Aveți o celulă confortabilă? E o vară caldă, cum circulă aerul în celula dumneavoastră?

Sașenka nu spuse nimic.

Anchetatorul Moghilciuk își trecu o mână peste coafura pompadour și mângâie hârtiile din fața sa. Era același lucru – ca ieri, ca alaltăieri, ca acum trei zile. Sașenka petrecuse ultimele trei zile pe așa-numita „bandă rulantă“. Lipsa de somn într-o celulă supraîncălzită frânsese deținuți mai puternici decât ea. După micul dejun și golirea găleții o aduceau aici, în camera aceasta de interogatoriu.

— V-ați ales cu o vânătaie de toată frumusețea pe obraz.

Sașenka își atinse cu grijă obrazul. O durea foarte tare. Mi-au rupt probabil osul, gândi.

— Să o luăm de la capăt. Gândiți-vă la unchiul dumneavoastră Mendel. Nu așteptați să vă obligăm noi! Mărturisiți! După aceea, vă vom lăsa să dormiți și vom rezolva problema cu căldura din celula dumneavoastră. Nu ați vrea să dormiți o noapte cumsecade?

— Nu am nimic de mărturisit. Sunt nevinovată.

— Dar cum vă explicați atunci arestarea dumneavoastră, dacă susțineți că sunteți nevinovată? Credeți că eu sunt un măscărici și că tovarășul Beria nu are nimic mai bun de făcut?

— Nu înțeleg nici eu. Nu am altă explicație decât că e vorba despre o greșeală sau o neînțelegere provocată de anumite întâmplări nefericite.

— Partidul nu crede în întâmplări nefericite, replică Moghilciuk. L-ați văzut pe tovarășul anchetator Rodos în biroul tovarășului Beria? E celebru, o legendă în cadrul Organelor, mai degrabă o bestie primejdioasă decât o ființă umană. Mereu trebuie să-l împiedicăm să ucidă deținuți. De fapt, chiar săptămâna aceasta și-a făcut de cap cu câteva persoane apropiate dumneavoastră. Zice că i se pune o ceață roșie în fața ochilor și uită de el. Îi urăște pe cei de felul nostru, Sașenka! Îi urăște pe intelectuali! Dacă nu cedați, s-ar putea să aveți curând de-a face cu el. Dar aveți noroc. Vă mai dau o șansă: am să vă prezint pe cineva care v-ar putea stimula memoria.

Moghilciuk ridică receptorul telefonului de pe masă.

— Aduceți pachetul! spuse cu un ton blând.

Îi adresă Saşenkăi un zâmbet, îşi scoase ochelarii de pe nas şi şi-i aşeză la loc, îşi verifică frizura. Aşteptară în tăcere. Telefonul sună.

— Da, da, tovarăşe, vă aşteptăm.

Moghilciuk ieşi scurt din încăpere şi reveni.

— Voiam doar să verific că e totul în ordine.

— Îmi daţi, vă rog, un pahar cu apă?

Saşenka repetă în gând indicaţiile lui Vania şi pe urmă, în şoaptă, dar mişcându-şi buzele, recită: „Fulguleţ, Carlo, perniţă, iepuraş.“

Moghilciuk tocmai îi turna Saşenkăi apă într-un pahar, când uşa se deschise larg şi intră Kobulov, ridicând mâinile sale uriaşe şi unsuroase, încărcate de inele sclipitoare.

— Pe mine să nu mă băgaţi în seamă, tovarăşe anchetator. Mă ascund acolo, într-un colţ!

Ca un director de şcoală venit să inspecteze lecţia unuia dintre profesorii săi, uriaşul parfumat se rezemă de perete şi îşi încrucişă picioarele.

Se auzi o bătaie în uşă.

— Spectacolul dumneavoastră! îi şopti Kobulov Saşenkăi şi îşi zbârci nasul.

Ea îşi întoarse privirea.

— Obosită? şuieră el.

— Intraţi! strigă Moghilciuk. Începe confruntarea.

Uşa se deschise şi torţionarul din biroul lui Beria îşi făcu apariţia.

— Bine aţi venit, tovarăşe Rodos, îl salută Moghilciuk.

Frica îi răscoli Saşenkăi stomacul. Rodos se mişca greoi, parcă ar fi fost făcut din fier ruginit. Făcu un semn din cap tovarăşilor săi şi apoi o privi pe Saşenka în ochi. Se aşeză în scaunul de lângă Moghilciuk şi începu să se joace cu firele de păr lungi şi roşcate din aluniţa de pe bărbie. Aceasta era echipa responsabilă pentru Saşenka: Kobulov era şeful, Moghilciuk şi Rodos erau ajutoarele lui, unul blând, celălalt dur. Doar pentru a o zdrobi pe ea? Nu, lucrau probabil la un caz mai important, gândi ea, un caz în care era implicat bietul unchi Mendel. Firea ei optimistă, care nu voia încă să se dea bătută, îi spuse că va supravieţui. Un lucru era cert: Nimeni nu cedase încă.

Aşadar, pe cine vor aduce pentru a o surprinde? Pe Mendel îl văzuse deja, o privelişte oribilă, sfâşietoare.

Dacă era vorba despre Vania, dacă el spusese minciuni împotriva ei, ea va înţelege că el trecuse într-o altă lume în urma tratamentului lui Rodos. Ea îi va transmite totuşi în gând iubirea ei. Dar nu va mărturisi nimic. Încă mai avea o şansă să supravieţuiască.

Dacă era vorba despre Benia, scumpul ei Benia al celor opt stele și șapte mii de rubine, acum nu mai avea ce să-i reproșeze. Îi telefonase în ziua aceea pentru a-i spune că-l iubește. Acum îl iubea iarăși și era convinsă că era la fel de nevinovat ca și ea. Chiar dacă nu va mai ieși niciodată din Lubianka, îi va fi mereu recunoscătoare că trăise o asemenea dragoste.

Dar nu va mărturisi, indiferent ce va spune unul sau altul, fiindcă era nevinovată. Și dacă nu mărturisea, într-o bună zi îi vor da drumul. Și atunci îi va aduce înapoi pe Fulguleț și Carlo. Nimeni nu mai conta, în afara celor doi copii.

Ușa se deschise.

Cu o teribilă bănuială, Sașenka își aținti privirea asupra mâinilor ei. Asta era.

Din colțul ochiului zări o făptură cocoșată, care șovăia în pragul ușii.

— Șezi, deținut, spuse Rodos și arătă spre un scaun vizavi de Sașenka, de la masa de conferință în formă de T. Acolo!

Un bătrân numai piele și os, într-o salopetă albastră de pușcăriaș, arătă șovăielnic cu degetul spre sine.

— Da, tu! Șezi, deținut! Hai odată!

Pe Sașenka o străbătu un fior de bucurie. Era tatăl ei? Înghiți în sec. Era în viață? Depusese mărturie împotriva ei? Nu avea importanță. Simplul fapt că era în viață o făcea fericită.

O inundă un sentiment de dragoste față de toată lumea: față de tatăl ei, de mama ei, de bunici.

Tata! Indiferent ce i-ar fi făcut ei lui, indiferent ce i-ar fi făcut el ei, Sașenka nu-și dorea altceva decât să-l strângă în brațe. Îi vor da voie să-l sărute?

— Acuzată Zeitlin-Palițîn! lătră Rodos. Uită-te la deținut.

Stimate Iosif Visarionovici, dragă Koba,

Îți scriu în calitate de vechi tovarăș. De peste douăzeci și cinci de ani servesc Partidul și pe tine, personificarea sa ideală, fără să mă fi abătut vreodată de la linia Partidului. Cred că încrederii și bunătății tale datorez succesul meu de lucrător responsabil al nobilului nostru Partid al muncitorilor și țăranilor. Mă voi supune oricărui ordin al Comitetului Central, așa cum am făcut întotdeauna, dar aș dori să protestez împotriva metodelor de „investigare" pe care angajații Organelor le-au aplicat asupra mea. Sănătatea mea e șubredă (o pată pe plămânul drept, angină și insuficiență cardiacă, slăbiciune fizică provocată de o pareză din copilărie, artrită gravă din pricina muncii silnice și a anilor de exil siberian din perioada țaristă) și am șaizeci și unu de ani. Ca membru al Comitetului Central doresc să îți raportez ție, în calitatea ta de Secretar General și membru al Politburo-ului, că la sosirea aici, în Închisoarea Internă din Lubianka, mi s-a cerut să mărturisesc că servesc puteri străine. Când am refuzat acest lucru, am fost trântit pe un covor și trei bărbați cu forțe colosale m-au lovit peste picioare și la tălpi cu bastoane de cauciuc. Nu am mai putut merge, iar picioarele mele s-au învinețit de la hemoragiile interne. În fiecare zi m-au lovit în aceleași locuri cu o curea de piele și bastoane de cauciuc.

Durerea era la fel de intensă, de parcă ar fi turnat apă fiartă pe mine sau m-ar fi ars cu acid. Am leșinat de câteva ori, am plâns, am urlat, i-am implorat să-ți spună ție, tovarășe Stalin, prin ce chinuri trec. Când am rostit numele tău, m-au lovit cu pumnul în față, mi-au spart nasul, pomeții obrajilor și ochelarii, fără de care nu văd mai nimic, și au început să mă bată și peste șira spinării. Eu sunt bolșevic și respectul de sine mă împiedică, ilustre tovarăș Stalin, să îți spun mai multe și mă doare să îți pomenesc fie și numai atât: când, întins pe jos și tremurând, am refuzat din nou să mint Partidul, anchetatorii s-au ușurat deasupra mea (întinând astfel numele sacru al Partidului lui Lenin și Stalin), pe fața mea și în ochii mei. În lagărele de muncă silnică ale regimului țarist nu am îndurat nici măcar o frântură din frica și durerea îndurate aici. Acum mă aflu în celula mea și fiecare mușchi al corpului meu tremură, abia mai țin stiloul în mână. Sunt copleșit de frică, eu, un revoluționar, care în treizeci de ani nu s-a temut niciodată, și simt o nevoie cumplită de a te minți pe tine, Iosif Visarionovici, și de a mă acuza pe mine și pe alții, inclusiv lucrători cinstiți și responsabili,

deși aceasta ar constitui o crimă împotriva Partidului.

Eu înțeleg că mărețul nostru stat are nevoie de armele terorii pentru a supraviețui și triumfa. Eu susțin Organele noastre eroice în strădania lor de a depista Dușmani ai Poporului și spioni. Eu nu sunt o persoană însemnată. Tot ce contează sunt Partidul și nobila noastră cauză. Dar sunt convins că tu nu cunoști aceste practici și te îndemn, stimate vechi tovarăș, Mare Conducător al Clasei Muncitoare, Lenin al nostru din ziua de astăzi, să cercetezi situația și să alini suferința unui slujitor sincer și devotat al Partidului și al tău, tovarășe Stalin.

Mendel Barmakid, membru de partid din 1904

41

Bătrânul cadaveric, în salopetă albastră de pușcăriaș, cu o piele gălbuie și translucidă și câteva smocuri de păr cărunt pe scăfârlia scabioasă, acoperită de cruste, se așeză vizavi de Sașenka. Își sugea gingiile, privea speriat în jur și se scărpină furios câteva secunde, dându-și ochii peste cap, pentru ca după aceea să cadă într-o stare de apatie comatoasă.

Sașenka nu întâlnise niciodată un *zek*, dar această epavă umană nu putea fi altceva decât un *zek*, un veteran al gulagurilor. Își spuse că bătrânul petrecuse probabil ani buni la Vorkuta sau Kolîma, spărgând bolovani sau tăind copaci. Nici măcar nu mai emana mirosul caracteristic pușcăriașilor și nu mai afișa acea vicleană și abilă năzuință de a supraviețui, pe care și-o însușise ea însăși în ultima vreme. Era un înveliș uscat și vlăguit, dedesubtul căruia nu mai exista speranță, nu mai exista spirit. Acum, Sașenka înțelegea adevăratul sens al expresiei folosite de Beria, ba chiar și de Vania: „a preface un om în pulbere de lagăr“. Înainte, nu o înțelesese.

Cu ochii plini de lacrimi, îndrăzni, în sfârșit, să-i privească fața. Era oare baronul Samuil Zeitlin, arestat în 1937? Nu, nu putea fi tatăl ei. Nu semăna deloc cu el.

Kobulov plescăia din buze cu o nerăbdare evidentă și ceilalți anchetatori remarcară acest lucru.

— V-ați recunoscut? se grăbi Moghilciuk să întrebe.

— Vorbește, deținut, spuse Rodos cu o bunăvoință surprinzătoare. Ai recunoscut-o?

Sașenka își storcea creierii. Cine era? Avea probabil optzeci de ani, dacă nu și mai mult.

Bătrânul înghiți zgomotos și deschise gura. Era știrb și gingiile lui erau albe și supurante. Sașenka remarcă o vânătaie la gâtul lui.

— Ea este! Ea este! spuse creatura cu un ton uimitor de cultivat, calm și plăcut. Bineînțeles că am recunoscut-o.

— Spune, cum o cheamă? îl zori Rodos.

— Arată la fel ca atunci. Ba chiar mai bine.

— Spune odată! Cine e?

Bătrânul răspunse cu un rânjet:

— Credeați că am uitat-o?

— Vrei să-ți aduc eu aminte? întrebă Rodos, care continua să se joace cu firele de păr din alunița de pe bărbie.

— Ce-o să-mi faceți după aceea? Îmi puneți capăt chinurilor?

Rodos își trecu o mână peste scărfârlia turtită.

— Dacă nu ți-e poftă de niște scatoalce... Sări în picioare și zbieră cu o brutalitate de maniac: Cum o cheamă?

Deținutul încremeni. Sașenka se cutremură, trans–piratia îi țâșni din toți porii.

— Vreți să mă bateți iarăși? Nu e nevoie. E baroneasa Alexandra Zeitlin — Sa-șen-ka, fata de care m-am îndrăgostit odinioară.

Rodos se îndreptă spre ușă.

— Am o altă întâlnire, îi spuse lui Kobulov.

— Distracție plăcută, răspunse acesta. Continuați dumneavoastră, tovarășe Moghilciuk.

— Acuzată Zeitlin-Palițîn, întrebă Moghilciuk, îl recunoașteți pe deținut?

Sașenka scutură din cap, deopotrivă fascinată și îngrozită.

— Deținut, numele dumneavoastră?

— Piotr Ivanovici Pavlov.

Era vocea unui alt bărbat, dintr-un alt oraș, dispărut în negura vremurilor.

— Nu e numele dumneavoastră real, nu-i așa? i se adresă Moghilciuk cu un ton mieros. Acesta este numele fals de care v-ați folosit mai bine de zece ani, prefăcându-vă că sunteți profesor la Irkutsk, când de fapt erați un spion al Gărzii Albe. Și acum priviți-o pe deținută și spuneți-i numele dumneavoastră real.

42

Într-o altă cameră de interogatoriu, Benia Golden ședea pe un scaun, față în față cu anchetatorul Boris Rodos.

— Ai fost arestat pentru acțiuni trădătoare anti-sovietice, spuse Rodos. Recunoști că ești vinovat?

— Nu.

— Cum îți explici arestarea ta?

— O înlănțuire de întâmplări nefericite și incapacitatea mea de a mai scrie.

Rodos pufni și aruncă o privire peste hârtiile din fața lui, cu un rânjet care îi lăți și mai mult nasul de boxer.

— Ești scriitor, care va să zică. Atunci nu mă mir că Moghilciuk voia să te interogheze. Eu credeam că ești doar un jeg de trădător, un rahat. Scriitor, ha?

Benia nu-și putu ascunde mirarea.

— Am scris un volum de povestiri despre Războiul Civil din Spania, care a avut succes cu doi ani în urmă și după aceea…

— Mă doare în cur de povestirile tale, ai înțeles? izbucni Rodos. Pentru mine ești un jidan înfumurat, pe care l-aș putea rupe în două ca pe un chibrit. Te-aș putea strivi ca pe un vierme.

Benia nu se îndoia de spusele lui Rodos. Cu capul lui turtit și chel, umerii mult prea lați și picioarele scurte, anchetatorul îi amintea de o hienă. Benia se temea că va pierde persoanele care îi erau dragi: copilul lui și, mai presus de orice, scumpa lui Sașenka. Acum, numai ele mai contau.

— Te mai întreb o dată: de ce te-am arestat?

— Chiar nu știu. Am trăit la Paris, am avut contact cu scriitori francezi și americani. I-am cunoscut pe câțiva dintre generalii arestați drept spioni troțkiști.

— Și atunci? Nu mă obliga să deschid sertarul unde-mi țin bastoanele și să-ți mutilez nasul ăla de jidan. Mie-mi place să mă joc cu bastoanele. Dacă îți mărturisești activitățile criminale și imorale, n-am să mișc un deget. Spune-mi toată povestea destrăbălării tale sexuale din Hotelul Metropol, camera 403.

— *Asta* era? îi scăpă lui Benia.

Îl arestaseră, așadar, din pricina legăturii lui amoroase cu Sașenka? Gideon îl avertizase să nu se încurce cu nevasta unui cekist. Dar nu putea fi chiar atât de grav, nu-i așa? Nici măcar în vremurile acestea

puritane. Însemna probabil că îl vor trimite în exil undeva în provincie, departe de Moscova, dar va supraviețui. Trebuia să o protejeze pe Sașenka.

— Da, asta era, răspunse Rodos și ridică de pe masă un dosar voluminos. Cunoaștem fiecare amănunt scârbos.

— Am înțeles. Deci la mijloc e soțul ei. Dar ea este nevinovată, vă asigur. Nu a făcut nimic rău. E o comunistă loială.

Benia cercetă chipul lui Rodos, dar la fel de bine ar fi putut cerceta o halcă de carne.

— A spus cineva că nu ar fi?

— Deci ea nu are niciun fel de probleme?

— Asta e o informație secretă, acuzat Golden. Tu mărturisește numai cum a început totul…

Benia nu-și dorea nimic mai mult decât ca Sașenka să nu afle ce se întâmpla cu el aici. Poate că ea va redeveni soția credincioasă care fusese întotdeauna. Se va gândi că Benia fusese arestat drept spion troțkist și îl va disprețui, îl va uita și își va trăi în continuare viața de lux și devotament față de Partid. O iubea atât de mult, încât suferea bucuros pentru ea, pentru ca ea să fie scutită de durere.

Când veniseră să-l aresteze, Benia nu fusese surprins. În cele două săptămâni cât o iubise pe Sașenka fusese atât de fericit, încât nu putuse crede că totul va dura, deși era convins că ea era iubirea vieții lui. Era acea iubire cu care nu te întâlnești decât o singură dată în viață sau niciodată.

În automobil, în drum spre închisoare, văzuse printre lacrimi cum se perindă pe lângă el străzile, luminile felinarelor. Era în zori, vremea când orașele se reînnoiesc pentru ziua ce începe: mașini adunau gunoaie, portari stropeau scările de la intrare, femei în vârstă măturau trotuarele, un bărbat în salopetă căra o ladă cu sticle de lapte. Dar stelele roșii ale Kremlinului, care luminaseră camera lor din Metropol, le aparțineau lor. Acum îl vor supune la torturi, îl vor nimici. Sângele îi îngheță în vine.

Sașenka, acea femeie adorabilă de care se îndrăgostise, va continua să trăiască. Puteau să-l omoare în bătaie și tot nu va afla nimeni vreodată ce era în sufletele lor. Sașenka și copilul lui vor trăi în libertate și astfel va continua și el să trăiască. Ea nu-i spusese niciodată că îl iubește, dar el spera că așa era… De ce nu îi spusese, când îl aștepta atâta suferință? Acum va trebui probabil să aștepte o altă viață, pentru a o auzi spunându-i că îl iubește.

Acum se întreba: Ce trebuia el să spună? Cum putea să o protejeze pe Sașenka? Sau era deja prea târziu? Deși se afla față în față cu moartea,

curiozitatea lui de scriitor îl împingea să facă speculații cu privire la procesul propriei lichidări. Ce recomanda „Ghidul proletar sovietic al normelor de comportare în adulter“ pentru această situație? se întrebă Benia și își aminti cum râsese împreună cu Sașenka de acest „ghid“ al lui.

— Mărturisește! zbieră Rodos și deschise cu o smucitură sertarul mesei lui de scris și îl lovi pe Benia o dată, de două ori, de trei ori peste față cu un baston negru de cauciuc.

Benia căzu de pe scaun și obrazul i se zgârie pe ciment. Rodos se ridică și îl lovi cu cizma în nas, de îi țâșni sângele, și cu bastonul peste față, la rinichi și între picioare și iar peste față. Sfârșit de durere, Benia vomită fiere și sânge, scuipă dinți.

— Sașenka! gemu el, cu fiecare lovitură tot mai convins că ea nu trăia în libertate, că era undeva aproape, că suferea și ea, iar gândul acesta îi frânse inima. Te iubesc! Unde ești?

— Piotr Sagan, căpitan de jandarmerie, răspunse bătrânul *zek* pe cel mai distins ton posibil. Vedeți, s-a speriat!

Sașenka rămase cu gura căscată. Sagan nu murise pe stradă, în Sankt Petersburg? Inima îi bătea mai repede, stomacul i se strânse.

— De unde o cunoașteți? întrebă Moghilciuk.

— Am iubit-o odinioară, răspunse epava cu inflexiunile ei de academie militară și club de iahting.

— Ați avut o relație sexuală?

— Da.

— Minte! strigă Sașenka, amintindu-și plimbarea lor cu sania — romantică, dar cuviincioasă — și seara nefericită în care Sagan încercase să o violeze.

— Dacă nu tăceți, vă scoatem din încăpere, spuse Moghilciuk. Vă vine și dumneavoastră imediat rândul. Era virgină?

— Da. A devenit amanta mea și am corupt-o cu perversiuni neînchipuite. I-am dat și cocaină, pe care eu o luam drept medicament.

— Nu e adevărat! strigă Sașenka. El nu e Piotr Sagan! Nu îl recunosc. E un impostor!

— Nu o băgați în seamă. Continuați. Ați avut o relație profesională?

— M-am folosit de ea… eu îi uram pe revoluționari, pentru mine erau niște oameni de nimic… dar de ea m-am îndrăgostit până la urmă.

— Nu ne interesează amintirile dumneavoastră romantice. Relația dumneavoastră *profesională?*

— A fost agenta mea dublă.

— Când ați recrutat-o pentru Ohrana?

— În iarna anului 1916. Am arestat-o fiindcă era bolșevică. Am recrutat-o în închisoarea Krestîi. Pe urmă, ne-am întâlnit în locuințe conspirative și camere de hotel, unde ea și-a trădat tovarășii.

— Nu este adevărat! Știți că nu este adevărat! Nu știu cine sunteți, dar nu spuneți decât minciuni!

Sașenka se ridică în picioare. Mâna încărcată de inele a lui Kobulov se așeză cu greutate pe umărul ei și o sili să stea jos. Un fior rece străbătu corpul Sașenkăi și o făcu să tremure.

— A recrutat și alți agenți pentru dumneavoastră, din rangurile superioare ale bolșevicilor?

— Da.

— Pe cine?

— În primul rând, pe Mendel Barmakid.

Sașenka scuturǎ din cap. Avea senzația cǎ se scufundă, cǎ o împresoară apele.

— Mendel a fost un agent valoros, deținut Sagan?

— O, da. Ceilalți conducători bolșevici erau în pușcărie, în Siberia ori în străinătate. El era membru al Comitetului Central și avea contact cu Lenin.

— Cât timp a fost Mendel agent dublu?

— Mendel mai e și acum agent dublu.

— Minți! Ticălosule! strigă Sașenka iarăși și simți că o lasă puterile. Ai să putrezești în iad pentru asta! Dacă ai ști cât rău faci! Dacă ai ști… Începu să plângă.

— Stăpâniți-vă, deținută, spuse Moghilciuk, altfel se va ocupa Rodos de dumneavoastră. — O clipă se făcu liniște. — Ce s-a întâmplat, Sagan, după Revoluție, cu agenții dumneavoastră?

— Au disimulat, la fel ca mine.

— Cine îi controla?

— La început Garda Albă, dar, ulterior, am devenit complici ai unei… alianțe de vipere și poltroni.

Spunând acestea, Sagan rânji iarăși, iar Sașenkăi i se păru că citește pe chipul lui un amestec de rușine și batjocură. Ochii lui albaștri, cu priviri speriate, fără astâmpăr, plângeau parcă și o implorau să-l ierte. Îl drogaseră oare?

— Pentru cine lucrau, Sagan?

— Pentru serviciile secrete ale japonezilor și englezilor, dar primeau ordine de la Opoziția Unită a lui Troțki și Buharin.

— Ați păstrat așadar, de-a lungul tuturor acestor ani, legătura cu deținuta?

— Eu am fost persoana de legătură între ea și dușmanii clasei muncitoare sovietice.

— V-ați întâlnit periodic?

— Da.

— E ridicol, strigă Sașenka. Nu îl cunosc pe omul acesta! Căpitanul Sagan a fost ucis pe Bulevardul Nevski în 1917. Omul acesta e un actor!

— A mai recrutat și alți agenți pentru dumneavoastră?

— Da, pe soțul ei, Vania Palițîn. Și recent pe scriitorul Benia Golden, folosindu-se de aceleași practici sexuale perverse pe care le-a învățat în tinerețe de la mine.

— Prin urmare, serviciile secrete ale japonezilor și englezilor, împreună cu Troțki și Buharin, i-au avut ani de zile sub comanda lor pe

trădătorul Mendel de la Comitetul Central, pe trădătorul Palițîn de la NKVD și pe trădătorul Golden?

— Da!

— Ești un nemernic!

Sașenka se aruncă peste masă, dar când degetele ei îl atinseră pe cel care o incrimina, avu senzația că prinde un pumn de nisip. Nu avea ce să apuce. Bătrânul era atât de slăbit, încât se prăbuși de pe scaun, se lovi cu capul de marginea mesei și rămase întins pe jos ca o zdreanță.

Kobulov o prinse pe Sașenka din spate, ca pe o păpușă din cârpe și o forță să se așeze pe scaun.

— Aveți grijă, doamnă, trebuie să ne purtăm frumos cu el, nu-i așa, băieți? spuse Moghilciuk și îl ajută pe Sagan să se ridice.

Acesta era lipsit de vlagă, cu greu se ținea drept, iar mâinile și picioarele lui erau scuturate de convulsii.

Pe Sașenka o cuprinse disperarea osânditului la moarte. Sperietoarea asta de ciori trăgea cortina peste întreaga ei viață. Se gândi la copiii ei. Inimaginabilul se întâmplase. Totul era altfel decât crezuse ea.

Își dădu seama că rolul ei în acest caz nu era chiar atât de neînsemnat. Dimpotrivă, ea era pivotul acestui caz, punctul central al pânzei de păianjen - și niciodată nu va scăpa de aici, niciodată nu îi va revedea pe Carlo și Fulguleț. „Voi avea nevoie de timp, pentru a-i pune pe copii la adăpost," îi spusese Satinov. Acum se ruga ca el să fi reușit.

Sosise oare momentul să aplice planul lui Vania? „Nu mărturisi nimic, înainte de a fi sigură că nu mai ai altă șansă," o instruise acesta. El rezistase oare până acum?

— Bravo, băieți!

Kobulov aplaudă și ieși, trântind ușa cu tocul cizmei.

Moghilciuk deschise un dosar care purta titlul *Proces-verbal de interogatoriu*.

— Aceasta este mărturisirea dumneavoastră. Ați semnat pe fiecare pagină și la sfârșit, nu-i așa?

Sagan dădu din cap, genunchii îi tremurau și din când în când se scărpina.

Anchetatorul aruncă dosarul spre Sașenka.

— Poftim, acuzată Zeitlin-Palițîn! Citiți-l! Nu vă mai amintiți toate acestea? Dar cum e posibil să fi uitat?

— Tovarășe Stepanian, aveți vreo telegramă pentru mine?

Carolina intră în biroul șefului de gară. Era a doua zi dimineața, un ventilator bâzâia în tavan și în birou era de data aceasta îmbulzeală și nădușeală. Un țăran bătrân, în cămașă și saboți de lemn, cu doi ochi mici și o barbă albă lungă ședea la masă; un tânăr în uniformă de Partid, cu o barbă à la Kalinin aștepta cu un pașaport și niște bilete de tren în mână; un ofițer NKVD citea o gazetă de sport cu picioarele sprijinite pe un calorifer.

Tovarășul Stepanian puse o mână pe teancul de telegrame și bătu ușor în acesta.

— Nu, nu, nicio telegramă…

Pe Carolina o apucă disperarea. Satinov îi abandonase, totul fusese zadarnic.

— Am să plec astăzi, spuse ea și ochii i se umplură de lacrimi. Nu mai pot aștepta.

Se îndreptă spre ușă, trăgându-i pe copii după ea, dar când dădu să o deschidă, Stepanian se scutură și plescăi din limbă cu un sunet de ciocănitoare.

— Stați puțin! Nu ați primit nicio telegramă, dar vă așteaptă cineva în cantină, lângă samovar. O femeie. Vă așteaptă de ceva vreme.

— Vă mulțumesc, tovarășe Stepanian. Vă mulțumesc! Îmi vine să vă îmbrățișez…

Carolina părăsi în grabă biroul.

— A venit mama? întrebă Carlo în drum spre cantină.

— Mama a plecat, spuse Fulguleț cu o mină serioasă. Doar ți-a spus Carolina. Noi am pornit într-o aventură.

— Haideți, copii, îi îndemnă Carolina. Să mergem mai repede. Of, Doamne, sper să nu fi plecat deja.

În cantină, la câțiva pași de coada pentru ceai și apă fierbinte din dreptul samovarului și ceva mai departe de tăvile cu chiftele sleite, piroști și colțunași, o femeie în vârstă, distinsă, cu fața în formă de inimă și bucle cărunte ședea țeapănă pe un scaun. În taior și cu o pălărie cloș demodată, Lala sorbea dintr-o ceașcă de ceai și scruta nerăbdătoare mulțimea. Când zări amărâtul trio format din dădacă și cei doi copii, se ridică și le făcu semn să se apropie.

— Bună ziua, am venit după voi.

Le zâmbi fiecăruia în parte și îi întinse mâna Carolinei, care nu mai

era însă atentă la asemenea politețuri. Cele două femei se cercetară o clipă, după care își căzură în brațe ca două vechi prietene.

— Îmi pare rău că a durat atât. Trenul a avut întârziere și eu nu sunt obișnuită cu asemenea călătorii. Haideți, așezați-vă la masă, spuse. Lala vorbea rar și nu-și putea desprinde privirea de copii, de copiii scumpei ei Sașenka. Am rezervat o cameră la Hotelul Revoluției din Rostov, putem merge acolo, să vă spălați și să dormiți puțin. Putem și mânca acolo. Am documentele vizate ale copiilor și mi s-au dat niște bani.

Carolina se clătină, luă loc la masă și își îngropă fața în mâini. Lala înțelegea prea bine prin ce trecea dădaca în momentul acela. Carlo fugi la Carolina și o sărută pe cap.

— Tu ești cea mai bună prietenă a mea! spuse băiețelul și o mângâie pe obraz.

Lala își așeză o mână pe umărul Carolinei.

— Trăim vremuri grele și dumneavoastră ați făcut tot ce ați putut pentru a-i aduce pe copii aici. Vă rog, nu mai plângeți! Eu nu am ținut neapărat să fac asta. Și eu, la fel ca dumneavoastră, îmi asum riscuri mari. Și eu sunt copleșită de situație.

— Dar aveți un plan? Știți ce trebuie să faceți?

— Da, mi s-au dat indicații, Carolina, și am să fac tot ce îmi stă în putință pentru a le îndeplini.

Lala îi privi iar pe copii, care se uitau și ei la ea cu ochi mari.

— Cine e? întrebă Fulguleț.

— Fii politicoasă, Fulguleț!

Lala observă că, într-o clipită, Carolina își regăsise severitatea.

— Doamna aceasta vă va ajuta.

— Dar unde-i mama? întrebă Carlo și fața i se schimonosi a plâns.

— Tu trebuie să fii Carlo, spuse Lala. Ți-am adus ceva.

Își vârî mâna într-o sacoșă și scoase la iveală o cutie cu biscuiți, pe capacul căreia era reprezentat Kremlinul. Carlo nu-și mai putea dezlipi ochii de cutie. Lala o deschise și băiețelul rămase cu gura căscată la vederea biscuiților magici, cu minunata lor umplutură de cremă și gem, fără a îndrăzni însă să se clintească.

— Am auzit că îți plac biscuiții aceștia, spuse Lala și simți căldura zâmbetului Carolinei.

— Vezi, Carlo, spuse Fulguleț, doamna știe că sunt preferații tăi.

Fulguleț luă un biscuit din cutie și i-l dădu lui Carlo, care îl mâncă într-o clipă și o luă pe sora lui de mână.

— Mă bucur să te cunosc, Fulguleț. E prietena ta, Perniță? întrebă Lala.

— Ați auzit de Pernița mea?

— Sigur că da, Pernița e celebră. Bună ziua, domnișoară Perniță! Tu ești mai blondă decât mămica ta, Fulguleț, și ai ochi albaștri, dar i-ai moștenit gura, iar tu, Carlo, semeni leit cu tatăl tău.

— O cunoașteți pe mama? întrebă Fulguleț.

— Îl cunoașteți pe tata? întrebă Carlo.

— O, da, răspunse Lala și își aminti ziua când o cunoscuse pe Sașenka și o îndrăgise de la prima vedere, de parcă ar fi fost propriul ei copil. Își aminti nopțile când se întinsese alături de Sașenka în pat, în apartamentul luxos din strada Bolșaia Morskaia, plimbările cu sania pe bulevardele din Sankt Petersburg, râsetele care însoțiseră ieșirile lor la patinaj, veselia plimbărilor cu poneii de pe moșia familiei. Ea fusese adevărata mamă a Sașenkăi și, deși nu o mai văzuse de zece ani în această lume nebună și crudă, pe care Sașenka o întâmpinase cu atâta entuziasm, nu trecuse zi în care să nu se gândească la ea și să nu-i vorbească portretului elevei de la Smolnîi, de parcă ar fi fost încă împreună. În afară de aceasta, Lala era conștientă că nu se afla aici, în gară, numai pentru ea sau pentru Sașenka, ci și pentru Samuil Zeitlin, indiferent dacă mai era în viață sau nu.

Pe Sașenka o înghițise acum Partidul, pe care îl slujise cu atâta devotament — și pentru Lala, singura modalitate de a-și arăta profunda iubire era de a îndeplini această riscantă misiune pentru familia Zeitlin.

— O cunosc pe mămica voastră mai bine decât oricine altcineva, le spuse Lala lui Carlo și Fulguleț. Dar acum nu trebuie să ne gândim la mămica. Trebuie să facem planuri de viitor, pentru următoarea voastră aventură. Și vă rog să-mi spuneți Lala.

— Deci *tu* ești Lala? întrebă Fulguleț. Mama mi-a spus că îi pregăteai baia în fiecare zi. Îmi place de tine.

Dădacele își zâmbiră una alteia, amândouă fermecate de Fulguleț. Dar în clipa următoare își feriră privirile. Totul era mult prea dureros.

Lăsară în urma lor gara și porniră spre oraș, fiecare ținând un copil de mână.

— Legănați-mă! spuse Carlo și sări pe loc, fericit pentru prima oară după atâta timp.

Carolina îl luă de un braț și Lala de celălalt, conștientă că un capitol din viața copiilor tocmai se sfârșise și un altul avea să înceapă.

Sașenka se târî spre ușă.

— Duceți-mă la Kobulov!

Vizeta se deschise, doi ochi tulburi și plictisiți o priviră, și se închise la loc. Sașenka se întinse pe pat, sfârșită de căldură. Ațipea și se trezea mereu. De câte zile nu mai dormise mai mult de zece minute? Încetase să le mai numere. Nu mai știa când era zi, când era noapte. Celula ei nu avea geam. O lumină orbitoare pătrundea, în schimb, în cel mai întunecat, ascuns și răcoros ungher al sufletului ei.

Confruntarea cu căpitanul Sagan schimbase totul. Se gândise la ea toată ziua și tot cu gândul la ea se cufundase și seara într-un somn cu întreruperi, delirant. Când era trează, îi visa pe copii, pe Vania, pe Benia Golden și își punea întrebări stupide: Era posibil ca o femeie să iubească în același timp doi bărbați, pe soțul ei și pe amantul ei? O, da, era posibil. Dar de fiecare dată când cădea într-o stare de inconștiență, fără vise, era ca și cum ar fi alunecat sub suprafața unei ape negre, fără fund, unde nu mai vedea nimic.

Dar cineva o trezea, scuturând-o cu brutalitate:

— Nu dormi!

Nici măcar nu știa dacă Vania mai trăia. Dar știa că aveau să fie necruțători cu el. Vania era unul dintre ei, cunoștea toate secretele lor criminale și acum aveau să-l nimicească. Îi era dor de el.

Sașenka se întreba dacă nu le-ar putea solicita o întâlnire cu Vania, pentru ca el să-i confirme că sosise momentul pentru următorul pas. Dar se temea că orice bănuială că își pregătiseră un plan le-ar putea îndrepta atenția asupra copiilor. Trecuse deja o săptămână de când Carlo și Fulguleț porniseră în teribila lor aventură.

Cum miroseau? A fân și vanilie. Cum spunea Fulguleț? „Hai să dansăm dansul pernițelor!“ Sașenka se străduia din răsputeri să imite glasurile copiilor, le desena în gând mereu chipurile, dar uneori se întâmpla ca forma unui nas sau curbura unei frunți (frunțile lor scumpe, tâmplele lor dragi, unde ei îi plăcea atât de mult să-i sărute) să-i scape și atunci copiii alunecau și ei sub suprafața acelei neîndurătoare ape negre. Poate că natura voia să-i ușureze chinul, să o ajute să uite.

Mintea ei abia mai funcționa, abia mai înregistra ce se petrecea în jurul ei în închisoare. Existența ei se desfășura pe o bandă rulantă. Dar nu ar fi fost de niciun folos pentru copii să-și piardă mințile. Realiză că sosise momentul pentru următorul pas.

Veniră după ea în miez de noapte. Întregul sistem sovietic, de la Stalin în jos, funcționa și pe timp de noapte. Cât de naivă fusese ea când Vania se întorcea în zori acasă, duhnind ca un lup bătrân, ca după o bătaie într-un bar. Discreția lui îi convenise, fiindcă astfel nu fusese obligată să-l întrebe ce făcea toată noaptea. Acum înțelegea compromisul pe care-l făcuseră amândoi.

Când ajunseră în camera de interogatoriu, care în mintea Sașenkăi se afla undeva în purgatoriu, între birourile lambrisate din partea dinspre stradă a complexului Lubianka și beciurile Închisorii Interne, îi căzu parcă o piatră de pe inimă, așa cum se întâmplase și când o arestaseră.

Atunci când trecu pragul încăperii, un baston de cauciuc o izbi în spate cu atâta putere, încât se prăbuși. O loviră cu picioarele și ea se ghemui scâncind de durere. Bastoanele – mânuite de doi bărbați – loveau în spatele, sânii și stomacul ei, după cum se zvârcolea ea pe jos, dar cel mai îndârjit peste picioare și la tălpi. Sașenka urla de durere și sângele îi șiroia de pe frunte în ochi. Încercă să-și spună că era o procedură medicală neplăcută, dar necesară, ba chiar esențială pentru vindecare și că se va încheia curând, dar nu funcționă multă vreme.

Torționarii ei miroseau a votcă, apă de colonie și cârnați de porc și după cruzimea loviturilor peste sâni, după icnetele și gemetele virile cu care acești masculi inapți tăbărau cu bastoanele asupra ei, Sașenka realiză că supliciul ei le făcea o plăcere dementă. Poate că cererea ei întrerupsese o petrecere la clubul NKVD-iștilor – sau poate chiar o orgie în vreo locuință conspirativă.

Bărbații se opriră să-și tragă sufletul. Tremurând ca varga și gâfâind în chinuri, Sașenka se șterse la ochi și își ridică privirea spre Kobulov și Rodos. Amândoi purtau cămăși albe și pantaloni de călărie susținuți de bretele și erau încălțați cu cizme. Stăteau alături, doi bărbați atât de diferiți, dar cu aceiași ochi – injectați și primejdioși, ca ai unor lupi surprinși cu luminile farurilor.

— Vreau să mărturisesc, rosti ea cât putu de tare. Totul. Vă implor. Încetați!

— Ura! Ura! strigă Kobulov, sărind în sus de bucurie, ca un elev la un meci de fotbal. Hristos a înviat!

Se gândi la mama lui, georgiana veselă și vânjoasă care îl adora. Ultima dată când o vizitase în noul ei apartament din Tbilisi îl avertizase: „Ferește-te, Bogdane, de nefericirea pe care le-o aduci altora! Gândește-te la Dumnezeu și Iisus Hristos!“

Kobulov își îmbrăcă tunica și își sterse sudoarea de pe frunte cu o batistă galbenă de mătase.

— Ajunge! Spălați-o, tovarășe Rodos, lăsați-o să doarmă, închideți căldura din celula ei și dați-i o cafea când se trezește. Pe urmă îi dați un stilou și hârtie și o duceți la Moghilciuk, să o vrăjească el! Eu mă întorc la chef, unde mă așteaptă atâtea iepe tinere! Slavă Cerului că ne-am putut opri înainte de a o urâți de tot. E o sarcină dificilă, Sașenka, pentru un bărbat care iubește femeile. Nu-i ușor, e un mare necaz, nu-i deloc ușor.

Fluturându-și degetele grase, încărcate de inele și trântind ușa cu tocul cizmei lustruite, Kobulov plecă.

Sașenka dormi toată ziua. În celulă era plăcut acum, răcoare și întuneric, dar pieptul o durea îngrozitor. Îi rupseseră vreo coastă? Cândva, pe timp de noapte, veni s-o vadă un medic cu barbă căruntă și halat alb, picat din dispensarul lui elegant de la oraș în această lume a morților vii. Sașenka era pe jumătate trează, dar visă că era Israel Paltrovici, profesorul care asistase la nașterea lui Fulguleț în spitalul Kremlinului și care ulterior dispăruse. Surpriza lui mută când o zări, distincția și blândețea lui de medic obișnuit să vorbească bolnavilor, deși părea el însuși un om distrus, sentimentul de siguranță pe care i-l dădu la ceas de noapte, toate acestea îi amintiră Sașenkăi de el. Voia să-i vorbească despre Fulguleț.

— Profesore, dumneavoastră sunteți…?

El îi cuprinse degetele cu mâna lui alinătoare și le strânse.

— Odihniți-vă, îi spuse și adăugă în șoaptă: Dormi, scumpa mea.

Îi făcu o injecție și îi unse mușchii cu o alifie.

Când se trezi, Sașenka nu se putu mișca. Tot trupul ei era vânăt și urina era roșie. Mâncă ceva și adormi la loc, pe urmă o duseră să se spele și o scoaseră la aer, în curte, unde Sașenka, șontâcăind, își înălța tot mereu privirea spre superba boltă turcoaz a cerului. Aerul era curat și cald. Se simțea ca renăscută.

În fond, am avut o viață frumoasă, își spuse Sașenka. Ce noroc, să

fiu crescută și iubită de Lala; să mă mărit cu Vania și să dau naștere acelor copii minunați; să mă bucur de mângâierile lui Benia Golden, singura nebunie amoroasă din viața mea chibzuită și disciplinată. Îi cunoscuse personal pe Lenin și pe Stalin, titanii istoriei omenirii. Conștientă că sfârșitul era aproape, Sașenka îi mulțumi lui Dumnezeu că avusese parte de toate acestea. Ce ani frumoși și câtă bucurie îi hărăzise soarta!

Știa că vor scoate totul din ea și că ea le va spune tot ce vor dori să audă, ba încă și mai mult. Pentru ea, cuvintele pe care le va rosti, mărturisirile ei, erau o formă de sinucidere prelungită, dar singurul lor cititor, Instanța, tovarășul Stalin, nu putea trăi fără ele. În fluxul amintirilor ei, el va găsi tot ce își dorise să creadă despre lumea și oamenii pe care îi ura. Vania îi vorbise despre sinistrele fantasme ale lui Stalin, iar ea i le va adeveri acum. Vania, dacă mai era în viață, va face același lucru, dar cu mai multă sobrietate. Nu știa și nu avea să afle probabil niciodată de ce Mendel, Benia, Vania și ea fuseseră arestați. Cum se țesuse această pânză de păianjen nu o mai interesa. Nu mai conta decât un singur lucru: totul pornise de la ea. Ea îi distrusese pe toți. Ea și Piotr Sagan.

Poate aveau să o mai țină în închisoare câteva luni, dar atunci când o vor condamna (și partea aceasta, stingerea, finalul, încheierea violentă a acelui lucru misterios, de necuprins cu mintea, vibrant, numit Viață era încă de neimaginat pentru Sașenka) copiii ei vor avea nume și destine noi, vor fi teferi și în siguranță, undeva în lumea celor vii – nu în lumea ei, a celor morți. Le transmise în gând dragostea ei, îi mulțumi lui Satinov și își luă rămas-bun de la toți cei dragi. Trebuia să se despartă de ei. De la șaisprezece ani era comunistă. Religia ei fusese comunismul, extazul absolutismului, știința despre istorie. Dar acum, când înaintase în vârstă, pricepea că ultima ei misiune era *aceasta*: Să se sinucidă printr-o mărturisire mincinoasă. Redevenise mamă în clipa când încetase să fie mamă. Avea acum un scop, purta o sarcină de altă natură.

În curte, Sașenka se uită la cei câțiva nori de pe cer, care semănau cu un tren, un leu și un profil bărbos de rabin. Era oare bunicul ei, rabinul din Turbin? Și acolo erau oare o perniță roz și un iepuraș, luminate de razele unui soare abia vizibil… Poate că misticii aveau până la urmă dreptate, poate că viața era doar o himeră, un foc în deșert, o transă febrilă, dar durerea era reală.

Sașenka își jură că atunci când va veni clipa Măsurii Supreme, ea își va primi cu seninătate cele șapte grame de plumb și va lăsa la porțile eternității un semn al iubirii ei pentru Fulguleț și Carlo. Ultimul act putea începe.

— Asta e răsplata dumneavoastră, o întâmpină Kobulov pe Saşenka în camera de interogatoriu. Cekistul urmări cum inhalează frumoasa deținută aroma puternică, acrișoară a boabelor de cafea prăjită.

— Trebuie să mărturisiți acțiunile dumneavoastră criminale și trădătoare, spuse Moghilciuk și îi turnă cafea dintr-un termos.

Saşenka se așeză pe un scaun. Slăbise și pielea ei albă era presărată cu vânătăi și umflături, dar gura ei, cu buzele mereu întredeschise, ploaia de pistrui de-o parte și de cealaltă a nasului și pieptul ei îl atrăgeau pe Kobulov, care se așezase pe pervazul ferestrei, legănându-și picioarele încălțate într-o pereche de cizme noi, din piele de vițel, de culoarea cafelei. Aceasta era etapa lui preferată din evoluția unui caz. În aer plutea satisfacția că duseseră un lucru la bun sfârșit și acum nu mai era obligat să o bată, deși să-l lovească pe un nemernic cu bastonul de cauciuc era pentru el ceva similar unui exercițiu sportiv. Simțea asupra lui privirea ei cenușie, care își recăpătase strălucirea, cutezanța și vigilența.

Kobulov îi făcuse cu ochiul și își încreți nasul. Scoase din buzunar un pachet de țigarete, pe care era reprodus un crocodil.

— Da, țigarete egiptene, preferatele dumneavoastră, spuse el, scoase una din pachet și îi aruncă restul Saşenkăi.

— Când am devenit bolșevică, nu mi-am imaginat că am să sfârșesc așa, spuse Saşenka.

— Când ați optat pentru viața de revoluționară, chiar și la șaisprezece ani, ați intrat într-un joc pe viață și pe moarte și ați pus căutarea Sfântului Graal mai presus de orice, spuse Kobulov și aprinse întâi țigara ei și apoi pe a lui. Tovarășul Stalin mi-a zis lucrul acesta.

— Dar m-am schimbat, spuse Saşenka și suflă rotocoale de fum.

Kobulov își înălță privirea la cer.

— E ireversibil, replică.

— Ca plimbarea cu o sanie din care nu mai poți coborî…

— Să trecem la treabă, o întrerupse Kobulov.

Moghilciuk luă un stilou de pe masă și netezi coala impecabilă din fața lui.

— Începeți să mărturisiți.

Saşenka își dădu peste cap părul de pe frunte. Pe obraz avea o tăietură și o falcă era încă umflată, înconjurată de un curcubeu din albastru-închis, galben ca mușțarul și roșu ca macul.

Kobulov se simțea ca un vânător care a încolțit un cerb falnic, pe

care nu poate decât să-l admire, chiar în clipa când țintește spre inima lui. Era fascinat de stăpânirea de sine și curajul Sașenkăi.

Sașenka își atinse buzele cu degetele și privirea ei se întâlni cu a lui Kobulov.

— Am să încep cu ziua în care Ohrana m-a arestat în fața Institutului Smolnîi din Sankt Petersburg, în iarna anului 1916. Atunci am fost recrutată de poliția secretă țaristă și mai târziu de serviciile de spionaj britanic, german și japonez, precum și de acolitul lor, Troțki. Îmi permiteți să încep cu ziua în care a pornit totul?

Carolina auzi cum se închide încet ușa camerei de hotel. Gândacii fojgăiau în încăpere. Erau peste tot: tavanul și cuvertura patului erau acoperite de puncte negre, care sclipeau ca icrele. Pe copii îi fascinaseră. Carolina dormise cu Carlo lipit de ea, într-un pat dublu. După nopțile petrecute în gară, camera aceasta de hotel îi păruse cea mai luxoasă din lume. Dar acum, când tresărise dintr-un somn greu, fără vise, realiză că sunetul acela nu putea avea decât o singură semnificație.

Sări din pat, alergă la fereastră și privi în stradă, cu mâinile pe sticlă și ochii căscați de groază. Printre căruțe, camioane și automobile Pobeda, dădaca văzu femei în rochii înflorate, cu basmale roșii pe cap și uniformele verzi ale unui oraș sovietic de provincie. Apoi îi zări pe copii, în partea opusă a pieței, îndreptându-se spre gară. Două făpturi mărunte, îndepărtate, o țineau pe Mrs Lewis de mână. Carolina îi recunoscu după mers: Carlo călca apăsat, în vreme ce Fulguleț făcea, exact ca Sașenka, pași săltați, cu picioarele ei lungi, grațioase. O parte din ea ar fi vrut să alerge după ei, să-i prindă din urmă, să-i îmbrățișeze la nesfârșit… Dar rațiunea îi spunea că aceasta fusese cea mai bună modalitate de a se despărți.

Trenul va porni din gară cu o smucitură și apoi va accelera. Curând, Fulguleț și Carlo vor lăsa în urma lor încă o ființă dragă și vor începe o viață nouă.

Carolina izbucni în hohote nestăvilite de plâns.

O blestemă în gând pe acea dădacă blajină, pe acea Lala, care îi luase acum pe copii sub ocrotirea ei. Poate vor rămâne la ea. Deși nimeni nu i-ar fi putut înconjura cu dragostea și grija cu care îi înconjurase ea, ar fi fost de preferat ca micuții să rămână la Lala, decât să ajungă la niște străini. Dar Carolina știa că Lala nu îi va putea ține la ea, fiindcă avusese niște contacte primejdioase în trecut și astfel de contacte trebuiau evitate, după cum se exprimase tovarășul Satinov. Prin urmare, Lala îi va duce pe copii altundeva. Pomenise de un orfelinat din Tbilisi, dar asta era doar o formalitate. Acolo, identitățile copiilor vor fi schimbate și înfierea lor va deveni oficială.

În seara precedentă, copiii nu voiseră cu niciun chip să se culce, deși erau obosiți și bucuroși să aibă paturi adevărate la dispoziție. Plânseseră după mămica și tăticul. Dădacele îi mângâiaseră și strânseseră în brațe, le dăduseră biscuiții lor preferați și copiii răspunseseră în cele din urmă la îmbrățișările lor și adormiseră.

Dădacele intraseră apoi în baie și Carolina îi relatase Lalei cu încordare tot ce știa despre copii: ce le plăcea, ce urau, cu ce își ocupau timpul liber, ce preferințe aveau la mâncare și la cărți. În încheiere, șoptise cu inima frântă:

— Vorbiți-le noilor părinți despre Perniță și Iepuraș. E tot ce le-a mai rămas din viața lor trecută!

Și Lala pricepuse.

— Știu că sunt niște copii sensibili, Carolina. Eu am crescut-o pe Sașenka…

— Și cum era? întrebă Carolina. Ca... și privi înspre cameră, dar glasul i se frânse.

Nu mai voia să afle niciun amănunt. Era oricum o povară mult prea mare pentru amândouă.

Cu ochii în lacrimi, englezoaica și nemțoaica de pe Volga se îmbrățișaseră. Pe urmă, fiecare adormise cu câte un copil în brațe, în camera caldă, cu vedere la Don, fluviul pe care navigase odinioară Petru cel Mare.

În timp ce își adună lucrurile și porni spre autobuzul cu care avea să se întoarcă în satul ei natal, Carolina se gândi la cele trei făpturi îndepărtate, care își croiseră drum prin mulțime spre gară. Copiii trăseseră de Lala când într-o parte, când în cealaltă și probabil râseseră, după felul în care Carlo își aruncase capul pe spate și Fulguleț țopăise. Realiză că îi văzuse pentru ultima oară pe copiii Paliținilor. Curând, vor purta nume noi și vor aparține unor familii noi.

— Adio, dragii mei! rosti Carolina cu voce tare. Dumnezeu să vă aibă în paza Sa. Iubirea mea vă va însoți pretutindeni, oriunde vă va purta drumul vieții voastre.

La soarta care o aștepta pe ea, dădaca nu se gândea.

În acele vremuri zbuciumate prin care trecea Rusia, când până și cei mai cumsecade dintre oameni deveneau nemiloși sau indiferenți, existau și astfel de femei cu suflet bun precum Carolina. Erau rare, dar existau. Ele singure păstrau vie flacăra iubirii față de aproapele.

Era mijlocul verii, perioada din an când Tbilisi devine un oraș parfumat și încins, când cafenelele își scot mesele afară și oamenii se plimbă pe bulevarde. În cafeneaua Biblioteca, Lala Lewis îi servea unuia dintre clienții obișnuiți un pahar de vin roșu, când ușa se deschise.

Un bătrân cu o mustață căruntă și îngrijită, pe fața ca de ceară, într-un costum maroniu, ponosit și prăfuit, se ivi în ușă, ducând în mână o valijoară de piele. Se îndreptă anevoie, cu pași de porumbel rănit, spre casa de marcat. Tengiz nu era sigur dacă năluca aceea era într-adevăr cel care bănuia el a fi. Era un miracol? Înviase unul din „cadavrele norocoase“?

Englezoaica privi câteva clipe în tăcere făptura firavă. Ochii i se deschiseră tot mai larg, gura i se schimonosi într-un urlet, înainte de a scoate vreun sunet.

În clipa următoare, Lala țipă ca o fetișcană de șaisprezece ani și se năpusti spre soțul ei. Îl recunoscuse pe Samuil Zeitlin, „nonpersoana“ arestată în 1937, condamnată la moarte, dar grațiată de un centimetru de cerneală din stiloul tovarășului Stalin și trimisă în gulagurile din Kolîma, din nord-estul Siberiei. Cu câteva luni în urmă, printr-o minune care sfida destinul, Zeitlin, întruparea dușmanului de clasă, fusese din nou grațiat.

— *Good God*! exclamă Lala în engleză. Samuil! Trăiești! TRĂIEȘTI!

Se aruncă în brațele lui plăpânde cu atâta elan, încât aproape îl dărâmă. Lala nu se îndoise nicio clipă că Samuil era mort. Îi turnă degrabă un pahărel de coniac. El îl goli dintr-o sorbitură și oftă.

— Slavă Cerului că ai rămas aici, scumpa mea Lala, spuse Zeitlin și căzu în genunchi în mijlocul cafenelei și îi sărută Lalei întâi mâinile și pe urmă picioarele.

— Hai, ridică-te, spuse ea și îl ajută să se ridice, nedorind să mai prelungească scena care atrăsese atenția tuturor. E un miracol că ai supraviețuit. De când s-a încheiat Marea Teroare, s-au mai întors câțiva din lagăre — lumea îi numește „cadavre norocoase“.

— Nici nu-ți poți imagina ce am văzut în drum spre Kolîma, ce își fac oamenii unii altora…

Lala îl așeză la o masă și îi aduse un pahar cu coniac, o farfurie cu iahnie de fasole și o felie fierbinte de plăcintă cu brânză. Zeitlin îi povesti că i se întâmplase un lucru foarte ciudat. Într-o bună zi, un ofițer NKVD se ivise în biroul lui de contabil din iadul Kolîmei și îl chemase la comandatură, unde i se ceruse să semneze o chitanță de înapoiere a

lucrurilor sale. Îi dăduseră vechiul lui costum și pantofii și apoi comandantul îl invitase la masă. Se serviseră cotlete de vițel, întâmplător același fel de mâncare pe care îl gătise Delphine zilnic în strada Bolșaia Morskaia. Îl duseseră la frizer (pe vremuri un aristocrat) și îl trimiseseră apoi, cu o mică sumă de bani, în lunga și anevoioasa călătorie înapoi la Tbilisi.

După ce Zeitlin se întremă puțin, Lala și Tengiz îl conduseră la etaj, în camera ei. Tengiz le aduse apă fierbinte. După plecarea acestuia, Lala îl dezbrăcă pe Zeitlin și îi spălă trupul sfrijit cu un burete cald.

Samuil se așeză pe marginea patului și se uită la ea cu ochi întrebători. Lala știa că voia să afle soarta Sașenkăi, dar nu îndrăznea să rostească întrebarea.

El se întinse cu un oftat, închise ochii și adormi de îndată.

Lala rămase lângă el, cu capul sprijinit pe umărul lui. În clipa aceea îl iubea atât de mult, încât nu regreta nimic. Faptul că se născuse și copilărise în Anglia i se părea acum ireal. Întreaga ei viață se desfășurase parcă în Rusia, alături de Zeitlini. Familia ei din Hertfordshire nu mai primise de ani de zile vreo scrisoare de la ea. Credeau probabil că murise. Și tânăra englezoaică Audrey Lewis *într-adevăr* murise.

Pe Samuil îl iubea de aproape treizeci de ani și trăiseră împreună mai bine de douăzeci de ani. Familia lui era familia ei. Plânsese și purtase doliu după el, cu mutenia stoică a acelor vremuri.

Niciodată nu îi reproșase lui Samuil că o ținuse lângă el, în Rusia – fuseseră fericiți împreună. Iar ea avusese marele noroc de a nu fi fost arestată, de a continua să lucreze în cafenea, de a fi sănătoasă și pregătită să îl întâmpine pe el la întoarcerea acasă. Și Samuil al ei într-adevăr se întorsese din lagăr, înviase din morți.

Lala îi sărută fața și mâinile, îi adulmecă mirosul bărbătesc. Era aproape neschimbat.

Zeitlin deschise ochii, nu-i veni să creadă unde se afla, zâmbi și adormi la loc.

Lala îi mângâie pielea pergamentoasă și se întrebă cum și când să îi vorbească despre fapta eroică a fiicei lui, despre ce se întâmplase în gara din Rostov cu câteva săptămâni în urmă, despre cum ea și Sașenka îi salvaseră pe Fulguleț și Carlo.

PARTEA A TREIA

Caucaz, Londra, Moscova, 1994

1

— Mai sunt trei ore, douăsprezece minute și optsprezece secunde până când pleacă trenul către Londra! strigă Katinka Vinski și aproape se împiedică de covorul galben mototolit, când aleargă la fereastră în cămașa ei de noapte roz, pentru a trage draperiile maro, cu pete de umezeală.

O privire în oglindă îi arătă chipul ei zâmbitor și, în spate, dezordinea din dormitor, hainele aruncate vraiște și o geantă de voiaj pe jumătate plină. Zorii pătrunseră în casa de lemn de pe strada principală din Beznadejnaia, un sat aflat la granița Rusiei, în nordul Caucazului, atât de izolat și îndepărtat de restul lumii, încât localnicii spuneau că se află acolo „unde a dus surdul roata“.

— Mămico! Tăticule! Unde sunteți? strigă Katinka și deschise ușa camerei.

În bucătăria care servea și drept cameră de zi, îi zări pe medic și pe soția sa așteptând gata îmbrăcați. Știa că tatăl ei încerca să-și liniștească nevasta, spunându-i că fiica lor nu va păți nimic pe drum, că vor ajunge la gară la timp, că îi rezervase un loc în tren (cu fața în direcția de mers, căci scumpei lor copile i se făcea rău când călătorea cu spatele), că trenul va sosi la timp în Moscova, pentru ca ea să prindă autobuzul către aeroportul Șeremetievo, de unde va zbura spre Heathrow, cu un avion al companiei Aeroflot. Mama ei încerca să-și liniștească soțul, spunându-i că fata lor va avea suficiente provizii pentru călătorie și hainele potrivite pentru Londra, unde se spunea că ploaia nu se oprește niciodată și ceața nu se risipește.

Katinka ajunse la concluzia că părinții ei erau mult mai neliniștiți decât ea. Știa că aveau dubii cu privire la decizia ei de a accepta misterioasa ofertă din Londra. Fuseseră atât de mândri de ea, când își încheiase studiile de istorie la Universitatea din Moscova cu cele mai bune note, dar când profesorul ei, academicianul Beliakov, îi arătase anunțul din Gazeta Facultății de Științe Umaniste, tatăl ei o implorase să nu plece. „Ce fel de oameni sunt aceia care locuiesc la Londra și au destui bani pentru a angaja un istoric?“ întrebase el. Dar Katinka nu putuse rezista tentației. Să cerceteze istoria unei familii, să dezgroape trecutul… Își imaginase un tânăr conte Voronțov sau un prinț Golițîn, un om cultivat care locuia într-o vilă dărăpănată din Londra, înconjurat de samovare vechi, icoane și portrete de familie, curios să afle ce se alesese de familia lui, de palatele și operele lor de artă din secolul al XVIII-lea, perioada în care se specializase ea. Katinka își dorea să se fi născut în acele vremuri

mult mai elegante decât cele prezente…

Nu călătorise niciodată în străinătate, dar locuise vreme de trei ani într-un cămin studențesc din îndepărtata Moscovă. Nu, oferta fusese prea ispititoare pentru a o refuza. Unui tânăr istoric, specializat în secolul al XVIII-lea, nu i se oferea prea des șansa de a călători la Londra și a câștiga mult râvniții dolari americani.

Tatăl Katinkăi, medicul Valentin Vinski, umbla de colo-colo cu o țigară în mână, în vreme ce Tatiana, o făptură blajină cu părul vopsit într-un roșu aprins, își făcea de lucru în bucătărie, ajutată de soacra ei, Babușka sau, mai scurt, Baba. Țăranca scundă și îndesată, care purta o rochie înflorată, o basma roșie și niște ciorapi medicinali străvechi, susținuți cu două benzi de elastic, se mișca încet ca un dinozaur prin ceața din bucătărie.

Aburii apetisanți care se ridicau din oalele cu ciorbă erau atât de denși, încât cele două femei abia se mai zăreau. Întreaga casă părea învăluită în înmiresmata umezeală. Ca în atâtea milioane de gospodării sovietice, și în aceasta totul — covoarele, draperiile, hainele — era îngălbenit de aburi, umezeală și grăsime.

— Aici erați! spuse Katinka și dădu buzna în încăpere. Când v-ați trezit?

— N-am închis un ochi toată noaptea! răspunse tatăl ei, un bărbat înalt și oacheș, cu ochi căprui.

Deși era mereu istovit și părul lui cărunt începuse să se rărească, pentru Katinka era la fel de frumos ca o vedetă de cinema din anii 1940.

— Ți-ai făcut bagajele?

— Ușurel, tăticule!

— Păi, trebuie să te grăbești…

— Of, tată!

Tatăl și fiica se îmbrățișară plângând. Familia Vinski se afla frecvent în pragul lacrimilor, iar Katinka, mezina adorată și răsfățată, mult mai tânără decât ceilalți doi frați ai ei, se afla în centrul atenției tuturor. Tatăl ei era un om gânditor. Nu râdea decât rareori; de fapt, nici nu vorbea decât rareori și atunci când o făcea, era greu de înțeles. Dar în sat, unde ajutase să vină pe lume trei generații de bebeluși, era venerat ca un zeu. „Nu-mi dau seama cum am putut crește un copil atât de sigur pe sine și elocvent cum ești tu, Katinka!“ îi spusese odată fiicei sale. „Dar tu ești lumina vieții mele! Spre deosebire de mine, tu vei reuși în toate!“ Avea dreptate – Katinka știa că poseda acea încredere în sine pe care nu o dobândește decât un copil crescut într-o familie fericită și iubitoare.

— Acuși e gata și mâncarea, fetițo, nu-ți face griji, spuse Baba, care

nu mai avea decât vreo doi dinți în gură. Du-te și trezește-l pe Klop, că-i în stare să doarmă încă mult și bine după ce ți-o pleca ție trenul!

Klop, însemnând în rusă ploșniță, era Serghei Vinski, bunicul Katinkăi.

În drum spre baie, Katinka trecu pe lângă camera ei, în care se afla un pat sovietic standard, cu ladă laterală și lampă integrată, și ai cărei pereți erau decorați cu afișe ale lui Michael Jackson.

Când auzi zgomotul apei în baie, îl strigă pe bunicul ei. Ușa se deschise și Katinkăi îi pătrunse în nări duhoarea grea și dulceagă a produsului digestiei Ploșniței, precum și izul de prosoape umede, o altă trăsătură caracteristică a căminului sovietic de provincie. Ploșnița, un țăran scund, cu pielea tăbăcită, într-un maiou de plasă și o pereche de izmene gri, lăbărțate, ieși din baia ticsită de rufe atârnate la uscat. Cu mâinile proptite în șolduri și sugându-și gingiile, dădu drumul unei bășini de proporții orchestrale.

— Ai auzit? Bună dimineața și noroc, fetița mea dragă! chicoti bătrânul răgușit.

Era ritualul lui matinal. Katinka era obișnuită cu el, dar de când se întorsese de la studii, observa obiceiurile familiale cu ceva mai multă rezervă.

— Ce scârbos! Mai rău decât într-o cocină! spuse fata cu voioșie. Porcii măcar nu sunt prost-crescuți. Haide, Klop, grăbește-te! Micul dejun e gata. Trebuie să plec curând!

— Ei și? De ce să mă grăbesc? Am și eu tabieturile mele! replică bunicul, făcu un semn din cap în direcția closetului sovietic, a cărui formă era special concepută pentru ca umplutura sa fetidă să rămână cât mai mult timp acolo, și rânji.

— Da, Klop, și nimeni nu-și respectă tabieturile cu mai multă sfințenie decât tine. Dar vii să mă conduci?

— De ce să mă ostenesc? Slavă Cerului că scăpăm de tine!

Urmară alte chicote răgușite.

— Stai, Katinka! Iar am auzit la radio de un ucigaș. La Kiev își face de cap un ucigaș în serie, unul care își mănâncă victimele cu creieri și ficați cu tot, îți poți imagina?

Katinka se întoarse în camera de zi scuturând din cap. Ploșnița era un ceapist bătrân, care trăia în lumea lui. Acum, când vechiul regim se prăbușise și Uniunea Sovietică se destrămase, el ducea dorul Partidului Comunist și tuna și fulgera împotriva noilor îmbogățiți ruși —„jidani, ceceni și birocrați corupți“ — împreună cu amicii lui, cu care își pierdea timpul la automatele de joc din Vegaz — Kalifornia Klub. Nimic nu întrece

amărăciunea bătrânilor de la țară, gândea Katinka. Și totuși, recenta dezintegrare a Paradisului Proletar îi adusese Ploșniței și un lucru bun. În aceste vremuri de haos și nesiguranță, Rusia înregistra o sinistră aglomerație de ucigași în serie, un adevărat ospăț canibalic. Ploșnița își descoperise la bătrânețe un hobby nou: viețile ucigașilor.

Katinka oftă și se întoarse în bucătărie, pentru a servi ultimul ei mic dejun înainte de plecarea la Londra.

2

Părinții și bunicii Katinkăi ieșiră din casă să o conducă la gară, toți gătiți ca de Ziua Revoluției.

Era o zi senină, cu aer răcoros, în satul acela de ruși și caucazieni, o zi potrivită pentru un nou început. Un strat de gheață, murdar și crăpat, acoperea încă pășunile și câmpurile satului, precum și șanțurile de ambele laturi ale străzii Suvorov (care se numise Lenin până în urmă cu un an), singura stradă asfaltată a satului, de-a lungul căreia se înșirau case de lemn, scunde și mohorâte, înveselite doar de chenarele albastre sau roșii ale ferestrelor. În Rusia, niciun anotimp nu este așteptat cu mai multă înfrigurare decât primăvara. Dedesubtul stratului de alb pătat, Katinka auzea deja șopotul apei. Gheața se topea și râuri înspumate, încă ascunse vederii, se învolburau, uneau și se despărțeau. Din zăpada înnegrită se iviseră ghiocei. Copacii se umpleau de sevă; ciocârlii și cintezi ciripeau voioși, vestind primăvara.

Katinka purta o haină din blană de iepure, cizme albe din imitație de piele, o fustă scurtă de jeans (de fabricație turcească) și un pulover violet, cu șirasuri aranjate în romburi, de care era foarte mândră. Tatăl ei, îmbrăcat într-un palton lung de stofă, care îi acoperea halatul de medic, duse geanta Katinkăi la automobilul lor alb, marca Volga. Mașina era veche și ruginită, dar masivitatea ei inspira încredere și întruchipa tot ce fusese mai bun în URSS. În sat, Volga lor semnala schimbarea: când era parcată în fața unei case însemna că era așteptată fie barza, fie moartea. Ploșnița, într-un costum maro lucios și pătat, cu o cămașă roșie, încheiată până la gât, fără cravată, și împodobit cu medaliile lui de război (Stalingrad, Kursk, Berlin), urcă după Baba și Tatiana în automobil. Katinka, mezina familiei, eroina satului, se așeză în față.

Sătenii ieșiră din casele lor să-i salute, pe când străbătură fosta stradă Lenin și trecură pe lângă blocul din prefabricate, portocaliu cu negru, ridicat în anii 1970. Katinka le făcu semn cu mâna vânzătoarelor de la alimentare, în halate albe și rumene în obraji, secretarelor de la primărie, în taioare și cu părul permanent, precum și însuși primarului, al cărui păr tapat și costum alb îl făceau să semene cu un cântăreț de muzică ușoară din America Latină. Bezo și ingușii de la aprozar le dădură pe geam o pungă cu roșii georgiene; cazacul Stenka, culturistul tatuat care păzea intrarea clubului Vegaz-Kalifornia, îmbrăcat în jeanși prespălați și vestă de piele, le oferi o doză de bere mexicană și o sticluță de parfum Why Not? fabricat în Grecia. Gaidar, tatăl azerbaidjenilor în cojoace din

blană de oaie, patronul unui chioșc, le aruncă un Twix în mașină. Katinka îl dărui tatălui ei, căruia îi scădea frecvent glicemia în timpul zilei și care înfuleca atunci batoane de ciocolată. Dar unde era Andrei?

Îmbrăcat într-o pereche de jeanși bleumarin, Andrei o aștepta pe treptele gării, cu zâmbetul lui blajin și devotat, cu acea privire cuceritoare, făcută parcă pentru despărțiri prelungite și trenuri care plecau. La fel ca tatăl ei, nici Andrei nu voise ca ea să plece la Londra și, cu o noapte înainte, o implorase să mai aștepte până la sfârșitul primăverii, când ar fi putut pleca împreună în vacanță, în Crimeea. Alternându-și sărutările cu argumente de bun-simț, Andrei aproape reușise să o convingă. Dar Katinka pusese capăt tiradei lui cu un „Mai vedem noi, Andriușa!“ rostit cu cochetărie. El se bosumflase, ea îl consolase și se gândise la ochii lui verzi, care îi plăceau atât de mult, dar ce însemna el în comparație cu Londra, cu Moscova, cu doctoratul la care intenționa ea să se înscrie, cu vocația ei de istoric? Katinka își dorea să publice cărți despre Rusia în perioada Ecaterinei, să devină o autoare apreciată, se vedea locuind la Moscova și, poate, într-o bună zi, devenind membru al Academiei…

Andrei voia să-i ducă geanta la tren, la fel și tatăl ei. După o scurtă luptă, ajunseră la un compromis și fiecare apucă geanta de un mâner. Urcară cu toții în tren și o instalară în compartiment. Doctorul Vinski o îmbrățișă pe Katinka și îi sărută fruntea, după care ieși cu ochii în lacrimi. Andrei îi șopti: „Te iubesc“.

Katinka se aplecă pe geamul deschis și trimise sărutări familiei și prietenului ei. Locomotiva murdară de ulei se urni din loc cu o smucitură și un șuierat strident și porni spre nord, către inima Rusiei.

Trenurile care pornesc din gări pustii de provincie pot părea triste și în cele mai fericite momente — or, despărțirile nu sunt niciodată fericite. Familia Katinkăi păstră o clipă tăcerea, pe urmă Tatiana își tamponă ochii cu o batistă, punându-și îngrijorată o mulțime de întrebări cu privire la misiunea fiicei ei la Londra. Ce va trebui să cerceteze? Cum va supraviețui? De ce a trebuit să plece? Apoi îl strânse în brațe pe Andrei.

Baba, un exemplu viu al compatibilității dintre doctrina comunistă și superstiția țărănească, își făcu semnul crucii. Ploșnița nu părăsise Beznadejnaia decât o singură dată — în iunie 1941, când se alăturase Armatei Roșii — și nu se întorsese acasă decât o singură dată — în mai 1945 — și parcursese tot drumul de la Moscova la Berlin pe o locomotivă care lăsase în urma ei un nor de abur alb… Cea mai bună și teribilă perioadă din viața lui, după cum îi spusese soției sale. „Am pierdut prieteni, mi-am făcut prieteni, pentru Stalin și pentru patrie!“ Stalin, da,

acela fusese un mare om!

După plecarea celorlalți, doctorul Vinski mai rămase o vreme singur pe peron. Era abia ora zece dimineața, dar dispensarul lui din strada Suvorov, situat între sediul Partidului și lăptărie, era deja probabil plin de pensionari cu răceli de primăvară și economii micșorate.

Își aprinse o țigară și privi în urma trenului. Era foarte mândru de curajul Katinkăi. Oare el ar fi făcut același lucru? Crescuse chiar aici, în Beznadejnaia, în casa părinților săi și, la optsprezece ani, se suise și el într-un tren, pentru a studia medicina la Leningrad. Baba îi cumpărase atunci o haină nouă, cizme noi și un geamantan roșu de pânză. Erau săraci, dar atât de mândri că băiatul lor fusese admis la Facultatea de Medicină din Leningrad. Era primul din familia Vinski și, bineînțeles, primul din satul lor care avea să studieze.

Doctorul Vinski se întrebă (nu pentru întâia oară) de ce se întorsese ca tânăr medic în acest colț uitat de lume, de la marginea Imperiului Rus. Și-ar fi putut continua studiile. Visase să ajungă medic ginecolog, medic specialist, profesor la Moscova. Dar se întorsese acasă — la casa de lemn cu chenare albastre la ferestre, unde se născuse și unde locuia și acum — pentru a fi alături de părinții lui vârstnici și a conduce dispensarul local. La Leningrad poate nu ar fi avut succes, sau poate era un laș, gândea acum. Dar aici era căminul lui, căruia îi dusese dorul.

Doctorul Vinski ura despărțirile. Nu-i plăcea când cineva pleca; fiii lui erau căsătoriți și locuiau departe, iar acum plecase și unica lui fiică. El însuși avea aproape șaizeci de ani, era cardiac și știa că nu va mai părăsi vreodată satul.

Își aruncă țigara pe liniile de cale ferată. Se întrebă pentru a nu știu câta oară: Ce însemna această „cercetare a istoriei unei familii“, pentru care o angajaseră pe Katinka? În Rusia, era întotdeauna preferabil să lași trecutul în pace. Fiindcă aici, trecutul otrăvea întotdeauna prezentul. Dacă academicianul Beliakov nu ar fi insistat că fetei lui nu i se va întâmpla nimic rău, Vinski nu i-ar fi permis în ruptul capului să plece la Londra.

Ajunse la concluzia că fiica lui era o splendidă pasăre a paradisului captivă într-o colivie prăpădită. Trebuia să o lase să zboare. Spre deosebire de bătrânul său tată, Vinski nu era comunist, dar în vremurile acestea de degringoladă, când domneau haosul, corupția și democrația, el tânjea după stabilitate.

Poate de aceea îl neliniștea plecarea Katinkăi. Fiindcă ea pornea către o lume unde el nu o mai putea proteja.

3

Călătoria cu trenul până la Moscova și cu avionul de la aeroportul Șeremetievo fusese atât de palpitantă pentru Katinka, încât își notase fiecare detaliu într-un jurnal cumpărat în acest scop. Descrisese ce persoane întâlnise în tren, cum se îmbarcase în aeroport, cine șezuse lângă ea în avion (ea nu mai zburase niciodată), călătoria cu metroul londonez (*tube*, cum îl numeau englezii fără pic de deferență), ale cărui stații erau atât de întunecoase și sordide în comparație cu catedralele de marmură ale metroului din Moscova, și apoi drumul pe jos de la stația Sloane Square, când abia își cărase geanta grea de voiaj. Și acum, privea uluită luxul discret al hotelului din Cadogan Gardens, din Chelsea, unde i se rezervase o cameră.

Recepționerul, un pedant cu fața ca de ceară și o șuviță lungă de păr pieptănată peste chelie, nu păru prea bucuros să o vadă. Când constată că era rusoaică, o privi bănuitor și îi examină pașaportul de parcă ar fi putut conține urme de arme biologice ale KGB-ului. Când îi verifică rezervarea și descoperi că fusese achitată în avans, cu bani gheață, Katinka observă că o aprecie altfel, reîncadrând-o din categoria „spion KGB“ în categoria „amantă de mafiot“.

— Ce faceți la Londra? Vizitați atracțiile turistice sau…, o întrebă el din spatele recepției, fără să-și ridice privirea.

— Sunt istoric, răspunse Katinka într-o engleză șovăielnică și abținându-se cu greu să nu râdă de suspiciunea lui. I se păru că-l vede scuturând ușor din cap: Prostituată, spion sau… sau istoric, recepționerul nu reușea să se decidă.

Sus, în camera ei, Katinka se minună de patul dublu cu baldachin, de baia îmbrăcată în marmură, în care numără două chiuvete, două halate pufoase și o întreagă comoară de șampoane, săpunuri și spume de baie (pe care le vârî de îndată în geanta de voiaj, pentru a se întoarce cu ele acasă), precum și de numeroasele posturi de televiziune. Era o diferență ca de la cer la pământ față de casa ei din nordul Caucazului sau de camera din căminul studențesc moscovit, unde locuise vreme de trei ani. Pe birou se aflau plicuri și hârtie de scrisori cu antetul tipărit al hotelului (care dispărură și ele în geanta de voiaj!). Pernele erau umplute cu puf de gâscă, cuvertura și draperiile erau demne de un palat.

Jos, hotelul avea un salon cufundat în tăcere, cu excepția bătăilor unui ceas antic, cu pendulă, în care se aflau canapele confortabile și teancuri de reviste noi, precum *Vogue* și *Illustrated London News*. Ah, cât

de englezesc era totul! Ce noroc, gândi ea, că la școală fusese atât de bună la engleză și că nu uitase tot. După ce termină de inspectat salonul, primi din mâna recepționerului un plic pe care era tipărit numele ei și care conținea mesajul:

Mâine dimineață la ora 9 va veni după dumneavoastră un șofer pe nume Artiom.

Bilețelul i se păru Katinkăi atât de remarcabil, încât îl vârî în jurnal. Înainte de a face o plimbare prin Sloane Square și pe King's Road, le telefonă părinților din cameră, pentru a le spune că totul era în regulă. Îi răspunse tatăl ei, care era întotdeauna chinuitor de reținut la telefon.

— Katinka, să nu ai încredere în nimeni acolo, o avertiză el între lungi tăceri.

— Sunt îngroziți de noi, tată. Aici, la hotel, mă cred spioană sau infractoare!

— Promite-mi că nu vei face nimic riscant, scumpa mea, spuse el.

— Of, tată. Bine, îți promit: nimic riscant. Te sărut, tată. Spune-le mamei, Babei și Ploșniței că îi iubesc!

Katinka râse în sinea ei: cum putea el să înțeleagă? Ea îl adora pe tatăl ei, dar și-l imagina stând în miez de noapte lângă bibliotecă, fumând cu receptorul la ureche, în acea căsuță de lemn aflată „unde a dus surdul roata", în vreme ce *ea* se afla la Londra! Dar după ce se întinse în splendidul ei pat moale, cu incredibila sa bogăție de perne, închise ochii și se întrebă ce Dumnezeu căuta ea acolo. În adâncul sufletului ei se ascundea, ca un spin dureros, îngrijorarea.

4

A doua zi dimineața, după un copios mic dejun englezesc, cu pâine prăjită, gem, bacon și roșii, Katinka dădu la recepție peste un rus cu capul ras și ținută militară, care o fixa cu un dispreț prost ascuns. Deci el este Artiom, își spuse Katinka. Șoferul făcu un semn din cap spre ușă și o conduse la un Mercedes negru, spațios, care mirosea minunat, a piele nouă.

Artiom se așeză țeapăn la volan, Katinka luă loc în spatele lui și auzi cum se blochează toate cele patru uși. Automobilul se încadră în trafic cu un viraj agresiv, care o lipi pe Katinka de portieră. Studie umerii lați și ceafa cărnoasă a șoferului cu o neplăcută presimțire. Se simțea mică și neajutorată și se întreba dacă tatăl ei, de grijile căruia râsese până nu demult, nu avusese totuși dreptate.

Nu era călătoria aceasta o capcană a vreunui mafiot rus? Dacă avea să cadă victimă traficului de persoane? Dar de ce să se adreseze un mafiot rus academicianului Beliakov, autorul lucrării de referință *Legislația și formarea statului sub domnia Ecaterinei a II-a: Comisia legislativă*, cu rugămintea de a publica un anunț în Gazeta Facultății de Științe Umaniste? Lui Beliakov i se ceruse să-l propună pe cel mai bun absolvent al său. Și de ce ar avea nevoie un mafiot de o specialistă în istorie, când satele rusești și străzile moscovite erau pline de fete în fuste scurte și cizme, dornice să se prostitueze la Londra sau New York?

— Unde mergem? îl întrebă neliniștită Katinka pe Artiom.

— La casa lor, mormăi șoferul, ca și cum simpla rostire a acestor cuvinte l-ar fi obosit peste măsură.

— Cu cine mă voi întâlni?

— Cu șeful.

Cele două cuvinte îl extenuară parcă și mai mult.

— Cu domnul Ghetman? întrebă ea.

Niciun răspuns.

— E foarte bogat?

Artiom pufni cu aroganță și reglă aerul condiționat cu atâta superioritate, de parcă ar fi pilotat un MIG.

— Cum ați ajuns să lucrați pentru domnul Ghetman?

— Am luptat în Afganistan, la Forțele Speciale, răspunse Artiom.

Pe Katinka o amuza faptul că orice bătăuș și paznic de discotecă din Rusia pretindea că luptase în Afganistan, în cadrul Forțelor Speciale. Dacă toți ar fi spus adevărul, Rusia ar fi câștigat războiul.

— Domnul Ghetman este un oligarh?

Urmă o nouă pauză, lungă și disprețuitoare, până când automobilul intră, dinspre Regent's Park, pe o alee discretă. O poartă înaltă se zgâlțâi întâi și se deschise apoi încet. Katinka auzi scrâșnetul cauciucurilor pe pietriș și rămase cu gura căscată la vederea vilei în stil Queen Anne, splendidă și spațioasă, de proporții ideale, care se ascundea într-o parte mai des împădurită a Regent's Park, chiar în mijlocul Londrei. Mai târziu, află că printre proprietarii ei se număraseră unii dintre milionarii legendari din trecut.

Artiom înconjură automobilul, pentru a-i deschide Katinkăi portiera.

— Pe aici, domnișoară, îi spuse fără să o privească, după care se răsuci pe călcâie și urcă treptele de la intrare.

Katinka îl urmă neliniștită într-un vestibul cu dale albe și negre, unde o priviră de sus portretele unor conți îmbujorați, în pantaloni bufanți până la genunchi și redingote de catifea. Un cavalerist în veston roșu, care se năpustea cu sabia scoasă asupra unui inamic invizibil, o privi viclean de pe o pânză cu ramă lată, aurită, atârnată deasupra scării curbate, cu balustradă din lemn lucios de stejar. Dar unde era Artiom? Katinka își plimbă privirea în jur, dar casa părea cufundată într-o tăcere deplină și respingătoare. Observă însă că o ușă ascunsă în tapetul cu motive chinezești se mișca ușor în balamale. Când o deschise, mai apucă să vadă dispărând după un colț spatele lat al șoferului. Ușurată, alergă după el pe un coridor sumbru, ai cărui pereți erau decorați cu caricaturi englezești înrămate. Artiom deschise o ușă neagră. Lumina strălucitoare a soarelui, care se revărsa printr-un șir de ferestre, o orbi. Katinka își duse o mână la ochi, clipi și încercă să se adune.

Se afla în cea mai încăpătoare bucătărie pe care o văzuse în viața ei. Marmura neagră acoperea toate suprafețele. Un frigider cromat se înălța din podea până-n tavan. Aparatele — plita și cuptorul, mașina de spălat rufe și cea de spălat vase — erau late ca niște automobile și aveau tablouri de comandă, care și-ar fi avut locul într-o rachetă, nu într-o bucătărie.

Ce căuta ea aici? Nu ar fi fost mai bine să aștepte în vestibul? Katinka dădu să se întoarcă, pentru a parcurge același drum înapoi, când o femeie suplă, căruntă, se ridică de la o masă din lemn de pin, cu un zâmbet prietenos și primitor. Katinka rămase pe loc, în vreme ce Artiom trecu pe lângă ea, îndreptându-se spre un scaun roșu, cu spetează înaltă – ca un tron papal, gândi Katinka – pe care ședea un bărbat solid, cu părul negru creț, îmbrăcat într-un sacou în carouri șifonat. Acesta urmărea un

șir de monitoare, ce arătau diverse încăperi și intrări pe domeniu.

— Șefule, spuse Artiom când ajunse în dreptul tronului. Asta-i fata. Unde s-o duc?

Am făcut o greșeală teribilă, își spuse Katinka, nedorind nimic mai mult decât să scape de acolo, să se întoarcă acasă, întrebându-se neliniștită cum ar putea ajunge la aeroport. Dar bărbatul neîngrijit sări în picioare și o salută entuziasmat cu mâinile întinse.

— Dumneavoastră sunteți Ecaterina Vinski, nu-i așa? Bine ați venit, poftiți! Eram foarte nerăbdători să vă cunoaștem!

Vorbea rusa cu acel accent al evreilor din Odessa pe care Katinka nu-l știa decât din filmele vechi.

— Vă mulțumesc că ați acceptat invitația noastră.

Noastră? Dar cine erau ei?

Bărbatul îi aruncă o privire șoferului.

— Îți mulțumesc, Artiom, ne vedem la unsprezece.

Cu o expresie dezamăgită, Artiom își luă tălpășița, lăsând ușa să se miște în balamale, în urma lui. Dar plecarea lui îi dădu curaj Katinkăi.

— Și acum, spuse bărbatul neîngrijit, poftiți, luați loc. Eu sunt Pașa Ghetman.

Deci așa arată un oligarh în carne și oase, gândi Katinka, un miliardar care umblă pe coridoarele Kremlinului ca la el acasă. Dar bărbatul îi făcea semne nerăbdătoare să se așeze.

— Haide, mamă, se adresă el doamnei suple. Adu turtele dulci. Sunt gata?

Pe urmă se întoarse spre Katinka:

— Ce ceai preferați? Îl beți cu lapte? Să trecem la treabă!

Pașa nu avea stare. Energia lui era debordantă. Dar nu mai apucă să continue, fiindcă un telefon, care nu avea niciun fir vizibil, sună și el vorbi întâi în rusă și pe urmă în engleză. Părea să discute prețul petrolului. La un moment dat, acoperind telefonul cu mâna lui puhavă, spuse:

— Katinka, v-o prezint pe mama mea, Roza Ghetman.

Și reîncepu să dea indicații la telefon.

Deci aceștia erau angajatorii ei. Katinka o privi mai atent pe femeia care venea spre ea cu o tavă de argint. Dintr-un ceainic de porțelan albastru se ridicau aburi, diverse fursecuri și felii de ștrudel cu mere erau aranjate pe farfurii, cești le erau așezate grațios pe farfurioarele lor. Roza Ghetman puse tava în fața Katinkăi și îi turnă ceai.

— Pașa e întotdeauna pe fugă, îi spuse Katinkăi și îi adresă un zâmbet fiului ei.

— N-am timp de pierdut. Viața e scurtă și dușmanilor mei le-ar conveni să mi-o scurteze și mai mult. Cine înțelege asta, a înțeles tot, îi explică Pașa, care era, după toate aparențele, capabil să poarte mai multe discuții simultan.

Katinka nu prea știa ce să creadă despre acești evrei din Odessa, care păreau atât de distinși, atât de sofisticați, atât de diferiți de ruși (bunicul ei bombănea întruna că toți oligarhii erau evrei), încât o făceau să se simtă neajutorată și provincială. Dar tocmai când curajul păru să o părăsească iar, Roza îi întinse o farfurie.

— Gustă din turta dulce, eu am făcut-o. Ești atât de slabă, va trebui să te punem puțin pe picioare. Și acum spune-mi, scumpa mea, cum ai călătorit? Îți place hotelul?

— O, da, e atât de frumos, răspunse Katinka. Eu n-am mai călătorit niciodată cu avionul, iar hotelul e ca un palat. Micul dejun a fost incredibil și prosoapele sunt atât de pufoase…

Se întrerupse și roși, simțindu-se iarăși atât de provincială, dar Roza se aplecă spre ea și îi atinse mâna.

— Mă bucur, spuse cu același accent din Odessa ca al fiului ei.

Roza Ghetman era îmbrăcată cu o eleganță decentă, gândi Katinka și îi admiră eșarfa de mătase de la gât. Părul era acum cărunt, dar odinioară fusese blond și era coafat cu ondulațiile unei vedete de cinema din anii 1950. Purta o bluză de mătase crem, o fustă de tweed plisată și nicio altă bijuterie decât verigheta și o broșă în formă de fluture, pe jacheta tricotată din cașmir. Dar nimic nu o impresionă pe Katinka mai mult decât frumusețea trăsăturilor ei, tenul palid, ochii calzi, într-o nuanță de albastru cum nu mai văzuse niciodată.

Pașa își încheie convorbirea și aproape în aceeași clipă sună telefonul mare de pe masă. Apăsă un buton luminos și începu să vorbească în rusă despre o licitație de artă.

— Mamă, începeți, nu mă așteptați, spuse Pașa, acoperind receptorul cu mâna.

Astfel, Katinka putu să-și concentreze întreaga aten–ție asupra acestei fascinante doamne vârstnice, care părea să aibă totul, cu excepția fericirii. Ce caut eu aici? se întrebă Katinka iarăși și mușcă dintr-o turtă neînchipuit de dulce.

— Mă bucur că ai putut veni, spuse Roza. Voiam să angajăm un istoric și atunci ne-am adresat academicianului Beliakov.

— Sunteți expertă în istoria secolului al XVIII-lea? întrebă Katinka serioasă și scoase din rucsac un carnet de notițe.

— Da’ de unde! interveni Pașa și trânti receptorul în furcă. Eu am

vândut la început bilete de concert în Odessa și pe urmă mi-am extins afacerile, întâi metale, apoi mașini, acum petrol și nichel, deci nu, nu știu nimic despre secolul al XVIII-lea și nici mămica nu știe nimic.

Katinka era dezamăgită.

— Pașa, nu te mai umfla atâta-n pene, spuse Roza. Katinka, noi avem nevoie de cel mai bun istoric, iar profesorul ni te-a recomandat pe tine. Ai făcut muncă de cercetare, nu-i așa? În arhive?

— Da, în Arhiva de Stat, despre a Doua Comisie Legislativă a Ecaterinei și mai recent, pentru doctoratul meu, despre impactul dispoziției din 1775 asupra guvernării locale…

— Minunat, o întrerupse Roza, fiindcă noi vrem ca tu să faci o cercetare genealogică.

— Vrem să cercetați istoria familiei noastre, adăugă Pașa, care se aplecă nerăbdător deasupra lor și își aprinse un trabuc monstruos.

— Din secolul al XVIII-lea? Adică originile familiei dumneavoastră?

— Nu, dragă, răspunse Roza, numai din secolul XX.

Katinka simți o undă de neliniște.

— Vei fi bine plătită. Ți-ar conveni o mie de dolari pe lună, plus cheltuieli?

Katinka se îndreptă de spate.

— Nu, nu, spuse. Nu e nevoie.

Suma aceea de bani o îngrijora. Era prea mare, însemna că era ceva în neregulă. Ce ar spune tatăl ei? Pentru el, la fel ca pentru Klop, oligarhii aceștia erau Antihristul în persoană.

— Nu cred că sunt persoana potrivită pentru o asemenea muncă. Eu nu cunosc decât secolul al XVIII-lea.

Pașa se uită la mama lui și suflă un nor toxic de fum.

— Adică nu vreți să preluați această sarcină?

— Pașa, spuse Roza, ia-o mai ușurel. E dreptul ei să pună întrebări.

Se întoarse spre Katinka.

— E prima ta ofertă de muncă, nu-i așa?

Prima ofertă de muncă, prima călătorie în străinătate, primul oligarh, primul palat, toate se întâmplau pentru prima oară, gândi Katinka și dădu din cap.

— Dar, spuse Pașa, dacă ați lucrat într-o arhivă anume, de ce nu ați lucra și în alta? Care-i diferența? Arhiva Ecaterinei, arhiva lui Stalin.

Katinka înlemni. Epoca stalinistă! Încă un semnal de alarmă! De epoca aceea era mai bine să nu te apropii. „Să nu întrebi pe nimeni ce-au făcut bunicii lui“, îi spusese tatăl ei odată. „Știi de ce? Fiindcă un bunic l-a denunțat pe altul!“ Și acum, apreciatul ei profesor, academicianul

Beliakov, o vârâse în această încurcătură. Bătuse atâta cale și acum trebuia să fugă de aici. Dar cum? Katinka inspiră adânc.

— Nu pot să fac asta. Nu cunosc perioada aceea și nu vreau să fiu amestecată în chestiuni care privesc Partidul și Organele Securității de Stat, spuse ea și simți că-i iau foc obrajii. Nu cunosc Moscova suficient de bine și nu pot accepta acest onorariu exorbitant. Nu sunt persoana nimerită. Mă simt vinovată, fiindcă m-ați adus aici și n-am să uit niciodată hotelul și vă promit că am să vă plătesc…

— Asta e!

Pașa își trânti ceașca cu farfurioară cu tot pe masă, stropind în jur cu ceai, bombăni ceva despre „fetele din provincie cu mentalitate sovietică“ și își înfipse trabucul între dinți.

Katinka era șocată de izbucnirea lui și tocmai se ridica să-și ia rămas-bun, când două telefoane fixe și unul mobil începură să țârâie simultan, alcătuind o zarvă care-ți zgâria urechile.

— Pașa, fă bine și răspunde în birou, se răsti Roza la fiul ei, altfel îți arunc toate telefoanele pe geam. Și du-te de aici cu trabucul ăla scârbos!

După ce plecă Pașa, Roza luă mâinile Katinkăi între ale ei.

— Îmi pare rău. Acum putem sta de vorbă în liniște.

Făcu o pauză și cercetă chipul Katinkăi.

— Te rog să înțelegi că aici nu e vorba despre vanitate, nici măcar despre curiozitate. Nu e vorba despre banii lui Pașa. E vorba despre mine.

— Dar domnul Ghetman are dreptate, spuse Katinka. Nu pot face asta. Eu nu știu nimic despre secolul XX.

— Ascultă-mă puțin și, dacă nici după aceea nu vei vrea să ne ajuți, am să te înțeleg. Îmi doresc oricum să ai o ședere plăcută la Londra, înainte de a te întoarce acasă. Dar dacă ne-ai putea ajuta…

Ochii ei de un albastru profund se umbriră pentru un moment.

— Katinka, eu am crescut cu un gol în suflet și toată viața mea nu am fost capabilă să vorbesc despre lucrul acesta, nici măcar nu am îndrăznit să mă gândesc la el. Dar știu că nu sunt singura în această situație. Pretutindeni în Rusia sunt oameni ca mine, bărbați și femei de vârsta mea, care nu și-au cunoscut părinții. Arătăm ca toți ceilalți, ne căsătorim, avem copii, îmbătrânim, dar eu nu mi-am putut lua niciodată povara aceasta de pe suflet. Am avut tot timpul sentimentul acestei pierderi. Și îl mai am și acum. Poate de aceea l-am învățat pe Pașa să aibă atâta încredere în sine, să fie extrovertit, fiindcă nu am vrut ca el să treacă prin viață ca mine, spuse Roza și își încreți fruntea și râse ușurel, cu o blândețe care o impresionă pe Katinka. Despre lucrul acesta nu am vorbit niciodată nici cu soțul meu, nici cu Pașa, dar cu puțin timp în urmă,

Pașa a dorit să-mi facă un cadou. I-am spus că nu vreau altceva decât să aflu ceva despre familia mea. Atunci el mi-a spus: Mamă, comuniștii s-au dus, KGB-ul s-a dus și eu plătesc oricât ca să te ajut. De aceea te afli tu aici.

— Sunteți… orfană? întrebă Katinka. Ea nici nu-și putea imagina cum era să fii orfan.

— Nici măcar nu știu, răspunse Roza. Unde sunt părinții mei? Cine au fost ei? Nu știu cine sunt eu. N-am știut niciodată. Privește misiunea aceasta cum dorești tu: ca pe o provocare, proiectul unui istoric, ocazia de a câștiga niște bani în vacanță sau ca pe un gest de bunătate. Dar aceasta este ultima mea șansă. Te rog, te rog, spune-mi că ai să mă ajuți să aflu ce s-a întâmplat cu familia mea.

5

Era primăvară în acea Moscovă devenită de curând schizofrenică, un oraș care trecea prin cea mai gravă criză de personalitate din istoria sa. Dezolantă, luminată de neoane, se transformase într-o metropolă asiatică și americanizată a limuzinelor BMW și mașinilor Lada, a comuniștilor și oligarhilor, a aparatcicilor și prostituatelor.

Candelabre șubrede de gheață murdară atârnau încă de cornișele roz ale clădirii din strada Granovski, unde Katinka se uita după soneria apartamentului nr. 4, de la scara 1. Pe această străduță lăturalnică, formațiunile de țurțuri se balansau atât de primejdios deasupra trotuarului, încât portarii delimitaseră anumite zone pentru a-i proteja pe trecători. Cireșii erau deja în floare, muzică rap bubuia printr-o fereastră deschisă și în fața clădirii roz erau parcate limuzine Mercedes și Range Rover-uri.

Katinka mergea cu pași rari de-a lungul zidului, pentru a citi plăcuțele portocalii, care îi aminteau pe toți comuniștii celebri care locuiseră odinioară aici: mareșali și comisari, acoliții lui Stalin, nume dispărute în negura unor vremuri sumbre. O năpădi iarăși dorința de a abandona totul. Nu putea și nu avea voie să facă asta — și, totuși, o făcea.

Trecuseră trei zile, trei zile în care băuse ceai cu Roza Ghetman, se plimbaseră prin grădinile de trandafiri din Regent's Park și vorbiseră despre copilăria Rozei, despre părinții ei adoptivi și amintirile ei tulburi dintr-o altă viață. Și Katinka acceptase în cele din urmă. Împotriva instinctelor sale și a sfaturilor tatălui ei venise aici, la Moscova, pentru Roza.

Se apropie de ușa de lemn și sticlă a clădirii și sună la soneria demodată, din alamă, a apartamentului nr. 4. Așteptă un timp îndelungat și tocmai când dădea să plece, auzi din interfon o femeie în vârstă, care își drese glasul.

— Spuneți! răspunse aceasta răgușit.

Katinka zâmbi. Era aceeași aroganță cu care funcțio–narii sovietici obișnuiau să răspundă la telefon: Predă-te, sclavule!

— Sunt Katinka Vinski. Absolventa de istorie? Am vorbit cu dumneavoastră la telefon și mi-ați spus să vin.

Urmă o pauză lungă. Femeia respiră șuierat și ușa, care cunoscuse vremuri mai bune, se deschise. Katinka traversă holul și urcă o scară, cândva splendidă, acum sordidă. Se opri la etajul întâi în fața unei uși cu mai multe broaște. Dădu să bată, dar ușa se deschise larg și oferi privirii

ei un antreu cu parchet strălucitor, în care erau aliniate o mulțime de perechi de cizme și pantofi.

— Bună ziua! rosti Katinka.

— Cine ești? întrebă o femeie de vârstă mijlocie, cu ten măsliniu și un nas lung, îmbrăcată în niște haine negre ponosite.

Vorbește cu un ton cultivat, gândi Katinka, a urmat probabil cele mai bune școli.

— Sunt absolventa de istorie care dorea să stea de vorbă cu mareșalul.

— Te așteaptă, spuse femeia, îi indică direcția cu degetul și se retrase în bucătărie.

— Lasă-ți pantofii la intrare! strigă un bătrân. Vino aici! Unde ești?

Katinka se descălță, își puse niște papuci de casă îngălbeniți de vreme și porni în direcția de unde venise glasul bătrânului. Trecu pe sub o arcadă. Deci așa locuiau ștabii? Nu mai văzuse în viața ei un asemenea apartament. Tavanele erau înalte, un candelabru sclipea din plafon, lambriurile erau din lemn de pin Karelian, de culoare deschisă, la fel și mobila din anii 1930, în stil art déco. Din coridorul în formă de L se deschideau mai multe camere, dar ea intră în dreapta, într-un salon. Lumina strălucitoare de primăvară, care pătrundea prin cele patru ferestre, o orbi întâi, dar curând privirea i se limpezi și Katinka văzu pe un perete, în spatele unui pian ticsit cu fotografii de familie, un tablou înalt de trei metri, reprezentându-l pe Lenin în fața Gării Finlandeze, și pe peretele opus, portretul pictat de Gherasimov al unui mareșal arătos, cu trăsături marcante, în uniformă cu galoane aurii și cu pieptul împodobit de medalii, ca un pom de Crăciun.

În dreapta ei, se aflau pe o masă câteva teancuri de reviste sovietice și străine, un telefon portabil modern era pus la încărcat pe un pervaz și din patru boxe negre mici, fixate sus în colțurile încăperii și conectate la un CD-player marca Sony, răsuna Sinfonia Concertante a lui Mozart. Katinka era uluită. Era adevărat ce se spunea: înalții funcționari sovietici trăiau ca regii.

Într-un fotoliu adânc de piele, ședea cu spatele la ferestre un exemplar distins al speciei *homo sovieticus*.

— Bună ziua, domnișoară, poftește înăuntru!

Katinka se așteptase la pieptănătura unsuroasă a bărbatului sovietic, care își acoperea chelia cu niște șuvițe lungi de păr, la paloarea de ceară („bronzul à la Kremlin“) și burta proeminentă a unui bărbat în vârstă. Or *acest* vestigiu al trecutului, care ședea drept, într-un costum sovietic bleumarin, având pe piept numai Ordinul Steagul Roșu pentru

curaj în Marele Război Patriotic, era suplu și avea trăsături marcante. Părul scurt și des părea turnat din oțel, iar nasul acvilin amintea de un șah persan. Katinka recunoscu imediat versiunea micșorată și îmbătrânită a mareșalului din portretul de Gherasimov.

Bărbatul se ridică din fotoliu, se înclină și o pofti pe Katinka să ia loc vizavi de el, pe un scaun din lemn de pin Karelian, după care se așeză la loc.

— Ia loc, te rog. Acolo. Bun, și acum domnișoară…

— Ecaterina, răspunse Katinka și se așeză.

— Katinka – dacă îmi permiți – cu ce te pot ajuta?

Katinka scoase din rucsac, cu mâinile tremurând ușor, un carnet de notițe și un creion.

— Hercule Alexandrovici… începu ea, dar dădu prea multe pagini odată, îi scăpă creionul pe jos, îl ridică, nu mai știu ce voise să spună — și în tot acest timp, ochii lui de un albastru uimitor, ca al florilor de albăstrea, o scrutau.

Katinka nu mai întâlnise niciodată un om atât de important. Mareșalul îi cunoscuse pe toți liderii Uniunii Sovietice, de la Lenin la Andropov. Modestia provincială a fiicei de medic din Beznadejnaia, necesitatea vitală, insuflată oricărui cetățean sovietic, de a se feri de funcționarii de stat, de moscoviți și îndeosebi de kaghebiști, precum și primejdiile puterii însăși — toate acestea îi asediau Katinkăi mintea. Își aminti povestea relatată de Roza Ghetman la Londra și dădu să îl întrebe pe mareșal ceva în legătură cu aceasta, dar el i-o luă înainte:

— Câți ani crezi că am eu?

— Știu câți ani aveți, replică ea, decisă să se prefacă mai sigură pe sine decât se simțea. Cât are și secolul nostru.

— *Pravilno!* Corect! spuse râzând mareșalul. Mă țin bine la nouăzeci și patru de ani, nu-i așa? Katinka remarcă puternicul lui accent georgian, pe care nu îl pierduse, deși trăise atâtea decenii la Moscova. Știi că încă mai pot dansa? Mariko!

Femeia de vârstă mijlocie se ivi în pragul ușii, ținând o tavă cu ceai.

— Ea e fiica mea, Mariko. Are grijă de mine. — Katinka își spuse că mareșalul părea mai plin de viață decât fiica lui. — Pune *lezghinka*, draga mea!

Mariko așeză tava pe masa din dreptul ferestrei și schimbă CD-ul.

— Nu exagera, tată, îl dojeni ea. Știi că respiri greu. Și să nu cumva să fumezi! Și să nu te arzi cu ceaiul, e fierbinte.

Îi aruncă o privire Katinkăi și ieși cu pași apăsați din salon.

Când viorile și fluierele *lezghinkăi* se întețiră, mareșalul Satinov se

ridică din fotoliu, se înclină și adoptă poziția grațioasă a dansatorului caucazian: mâinile în șolduri, un picior într-o parte și celălalt pe vârfurile degetelor. Așa cum sperase el neîndoielnic, Katinka nu putu să nu remarce faptul că avea încă mișcări agile și elegante. Satinov făcu câțiva pași de dans și apoi se așeză surâzând.

— Bun… Katinka… Vinski… ți-am reținut corect numele? Ai studiat istoria?

— Sunt înscrisă la doctorat la academicianul Beliakov, scriu despre programul legislativ al Ecaterinei a II-a.

— Ești o cercetătoare frumoasă. O floare din provincie!

Katinka se îmbujoră, dar se felicită în sinea ei că îmbrăcase cea mai bună fustă a ei, cu paiete aranjate în forme piramidale și o despicătură laterală generoasă, un frumos exemplu de eleganță sovietică.

— Eu însumi sunt un fragment de istorie sovietică. Ar trebui să mă expună într-un muzeu. Întreabă-mă tot ce vrei, până îmi trag eu sufletul.

— Lucrez acum la un proiect special, începu ea. Vă spune ceva numele Ghetman?

Ochii lui albaștri se ațintiră asupra ei, dar expresia lor rămase neutră.

— Bancherul acela bogat… cum le zice acum? Oligarhul.

— Da, Pașa Ghetman. M-a angajat să cercetez istoria familiei lui.

— Studii genealogice pentru noii îmbogățiți? Sunt convins că prinții Dolgoruki și Iusupov au făcut același lucru în epoca țaristă. Ghetman nu e un nume neobișnuit. Evreu, desigur. Din Odessa, bănuiesc, dar originar din Galiția, Lvov probabil, inteligența…

— Aveți dreptate. Sunt din Odessa, dar dumneavoastră cunoașteți personal familia Ghetman?

Se lăsă o tăcere grea, glacială.

— Mă cam lasă memoria… dar nu, nu cred că îi cunosc, spuse Satinov în cele din urmă.

Katinka își notă ceva în carnet.

— Mama lui Pașa Ghetman a inițiat acest proiect.

— Folosindu-se de banii lui.

— Da, bineînțeles.

— Ei bine, cu suficienți bani s-ar putea să afli ceva. Dar mie numele acesta nu-mi spune nimic. Pe cine vrea ea să găsească?

— Pe sine, spuse Katinka fără să-l scape din ochi pe Satinov. Numele ei de fată este Liberhart. Poate acesta să vă spună ceva, mareșale?

O umbră traversă chipul lui Satinov.

— Nu știu de unde să-l iau… am cunoscut atâția oameni la viața

mea, îți imaginezi, dar numele lor… Oftă și își schimbă poziția în fotoliu. Spune-mi mai multe.

Katinka trase aer în piept.

— Pe mama lui Pașa Ghetman o cheamă Roza. Despre originile ei nu știe decât atât: un profesor de muzicologie de la Conservatorul din Odessa și soția lui, profesoară și ea, au înfiat-o la sfârșitul anilor 1930. Se numeau Enoh și Perla Liberhart. Nu putuseră avea copii și atunci au adoptat-o pe ea, pe când avea cinci ani. Fiindcă era blondă, au numit-o Silberkind, copilul de argint.

— Dar înainte de asta? întrebă Satinov.

— Roza mai are unele amintiri din viața ei dinainte de adopție, spuse Katinka și în mintea ei reînviară convorbirile recent purtate în aerul răcoros de primăvară al Londrei. Râsul unei femei frumoase, într-un deux-pièces crem și o bluză albă, cu guler mare, bărbați impunători în tunici à la Stalin, jocuri cu alți copii, călătorii cu trenul și gări, și apoi adopția…

— O poveste obișnuită pentru acele vremuri, o întrerupse Satinov. Mulți copii și-au pierdut familiile și au ajuns în familii noi. Când se construiește o lume nouă, se produc multe tragedii, se fac multe greșeli. Dar nu este oare posibil ca ea să fi născocit această poveste? Și asta se întâmplă frecvent, mai ales acum, când ziarele dezgroapă toată mizeria și publică atâtea minciuni.

Ochii lui albaștri o priveau dintr-o parte, sfidător și cinic.

— Eu sunt plătită să o cred, dar, da… o cred. Soții Liberhart nu au vrut ca ea să răscolească trecutul, pentru că au iubit-o ca pe propriul lor copil. Nu voiau să o piardă pe Roza și se temeau să atragă atenția asupra lor. Adopția a fost aranjată prin intermediul unui foarte înalt funcționar și în acele vremuri totul era secret.

— Dar după moartea lui Stalin, desigur…

— Da, spuse Katinka, după moartea lui Stalin, Roza a insistat ca soții Liberhart să solicite o anchetă oficială. Iar ei i-au spus Rozei că părinții muriseră în vremea Marelui Război Patriotic, ceea ce se potrivește, fiindcă Roza a fost înfiată cam în acea perioadă.

Satinov își deschise palmele.

— Și ea s-a mulțumit cu această informație?

— S-a mulțumit cu ea vreme de câteva decenii. Își iubea părinții adoptivi. Enoh a murit în 1979, dar Perla a trăit până de curând. Regimul comunist s-a prăbușit înainte de moartea ei. Și abia atunci a recunoscut Perla că o mințiseră pe Roza. Nu solicitaseră nicio anchetă oficială, fiindcă nu cunoșteau numele părinților ei biologici.

— Spune-mi, Katinka, acești soți Liberhart au fost… oameni buni, părinți iubitori? întrebă Satinov, aplecându-se spre ea.

Katinka avu senzația că se apropie de vârtejul unor ape adânci, înșelătoare. Se gândi cu nostalgie la cercetările făcute în Arhiva de Stat despre Ecaterina cea Mare, despre acele vremuri mai bune, mai nobile. Dar ea era istoric de profesie și care istoric nu ar fi fost fascinat să îl cunoască pe mareșalul Satinov, un vestigiu al unui trecut recent, învăluit în mister?

— Roza spune că erau niște intelectuali care trăiau în lumea lor, nepotriviți, de fapt, pentru rolul de părinți. Profesorul Liberhart nu știa nici măcar să fiarbă un ou sau să conducă un automobil și Roza își amintește că odată a plecat la serviciu cu pantofii încălțați invers. Perla era o femeie obeză, emancipată, care nu știa să gătească, să cârpească sau să facă paturile, care nu se fardase ori coafase în viața ei, deși ar fi avut mare nevoie de ambele! Misiunea vieții ei era să traducă în limba rusă sonetele lui Shakespeare. Roza a trebuit așadar, încă din copilărie, să aibă grijă de părinții ei excentrici. Își amintește grozăviile din timpul războiului: asediul Odessei, masacrarea evreilor din Odessa de către naziști și români, Holocaustul. Dar, în pofida a toate, Enoh și Perla i-au dăruit toată dragostea de care erau capabili doi oameni binecuvântați cu un copil la care nu se mai așteptaseră.

Satinov amestecă puțin magiun de prune în ceai și linse linguriță. Pe urmă verifică dacă nu spiona cineva la ușă și scoase la iveală un pachet de țigări Lux. Își aprinse una cu o brichetă din argint, pe care o ținu deasupra vârfului țigării, cu gestul unui bărbat tânăr.

— Nu am voie să fumez, dar la naiba… Trase fumul în piept cu ochii închiși. Dar de ce ai venit la mine?

— În adolescență, Roza a trebuit operată și părinții ei și-au făcut mari griji în legătură cu sănătatea ei. Și atunci au sunat pe cineva din Moscova, care a aranjat totul.

— Un unchi, poate?

— Cândva, a avut loc la Odessa o mare conferință de Partid. Roza crede că a fost în anii 1950. Mulți ștabi au venit atunci în oraș. Într-o după-amiază, ea a văzut o limuzină neagră ZIL parcată în fața școlii ei. Înăuntru ședea un bărbat în uniformă, un înalt funcționar de partid. Ea a avut sentimentul, de fapt nu sentimentul, ci convingerea că o aștepta pe ea. Toată săptămâna, în fiecare dimineață, bărbatul era acolo și o privea. Eu nu știu cine era acel bărbat, mareșale Satinov, spuse Katinka și îl privi pe Satinov în ochi, iar acesta se foi puțin în fotoliu. Roza le-a iertat părinților ei adoptivi minciuna, dar a implorat-o pe Perla să-i zică un nume. Înainte

de a muri, Perla i-a spus că acea persoană din Moscova la care apelaseră erați dumneavoastră. Dumneavoastră ați intervenit pentru ca Roza să fie operată. Poate că dumneavoastră erați și cel care a urmărit-o din fața școlii?

Satinov trase un fum din țigară. Katinka observă că o asculta cu cea mai mare atenție.

— Povești, nimic altceva, comentă Satinov.

Katinka simți că-și pierde răbdarea. Se aplecă înainte pe scaunul ei incomod.

— Mareșale, Roza și cu mine vrem să știm de ce ați ajutat-o atunci. Ea este convinsă că dumneavoastră știți cine au fost părinții ei.

Satinov se încruntă și scutură din cap.

— Îți dai seama, domnișoară, câți așa-ziși „istorici" îmi telefonează și îmi adresează întrebări impertinente? Fiindcă sunt bătrân, se așteaptă ca eu să subminez acum mărețele realizări ale secolului XX: construcția socialismului, victoria în Marele Război Patriotic, munca mea de-o viață.

Se ridică în picioare.

— Îți mulțumesc pentru vizită, Katinka. Înainte de a pleca, îngăduie-mi să-ți dăruiesc autobiografia mea.

Îi înmână o carte cu fotografia lui în uniformă pe copertă: *În slujba glorioasei Revoluții din Octombrie, a Marelui Război Patriotic și a construcției patriei socialiste: amintiri, însemnări și discursuri ale mareșalului Hercule Satinov*.

Ce titlu sexy, gândi Katinka, pun pariu că discursurile sunt de tot râsul. Pricepu că Satinov o dădea afară și era convinsă că avea ceva de ascuns.

— V-aș ruga să mi-o semnați, se grăbi ea să spună, hotărâtă să prelungească pe cât posibil vizita.

— Cu multă plăcere.

Katinka se apropie de fotoliul lui. Fiindcă era evident că lui Satinov îi făcea plăcere să o privească, se aplecă spre el și își aruncă părul, cu o mișcare din cap, pe spate.

El o bătu în joacă peste mână și scrise o dedicație: *Pentru o frumoasă cercetătoare a adevărului, Hercule.*

— A fost publicată în numeroase limbi — poloneză și cehă, spuse el mândru și îi înapoie cartea. Până și în mongolă.

— Vă mulțumesc, mareșale. Sunteți cel mai celebru erou de război pe care l-am întâlnit vreodată și sunt convinsă că m-ați ajuta dacă ați putea. Este posibil ca părinții Rozei să fi murit într-adevăr în război? Sau au dispărut în perioada Marii Terori? Dacă asta s-a întâmplat, atunci

dosarele lor ar trebui să se găsească în arhivele KGB-ului. În prezent, oamenii pot depune cereri pentru dosare, dar dacă nu avem un nume, ce putem face? Ne-ați putea ajuta să depunem cererea?

Satinov îi adresă un zâmbet și o privire de-a dreptul frivolă.

— Mie mi-au plăcut întotdeauna femeile, spuse încet, deși acum sunt o epavă.

— Sunt convinsă că ați ținut foarte multe în brațe, la dans, spuse Katinka.

Tăcere.

— Ei bine, mai am și eu relații, spuse Satinov în cele din urmă, deși majoritatea prietenilor mei s-au dus la Lenin.

— Unde?

— La Politburo-ul din Ceruri. Mă gândesc că tu nu ești comunistă?

— Nu, dar bunicii mei sunt adepți convinși.

— Eu am devenit marxist la vârsta de șaisprezece ani și nu am avut niciodată cea mai mică îndoială.

Nu avea de gând să-i spună nimic, realiză Katinka și se simți brusc descurajată. Se întâlnise cu persoana care constituia singura verigă cu trecutul Ghetmanilor și o dezamăgise pe Roza. Pe fața ei se citea probabil descurajarea, căci Satinov îi luă mâna dreaptă între mâinile lui și o strânse.

— Katinka, trecutul țării noastre este un beci întunecos. De urmele celor bătrâni s-ar putea să nu dai niciodată, dar îndreaptă-ți atenția asupra celor tineri. Găsește-i pe cei tineri! Ei merită atenția ta. Tu știi ce se petrecea la curtea Ecaterinei, dar despre mine și munca mea nu știi nimic. Trebuie să te adâncești în perioada construcției socialismului, dacă vrei să găsești ceva. Vorbește cu cercetătorii care scormonesc în arhive. Caută mai temeinic, găsește verigile trecutului. A fost o lume sub nivelul apei, dar nu s-a scufundat chiar totul. Au existat prietenii chiar și atunci, în vremurile cele mai grele, și dacă găsești un nume, un fir care conduce în trecut, vino la mine să stăm de vorbă.

Katinka pricepu că Satinov nu dorea ca ea să renunțe și își adună tot curajul pentru un ultim atac.

— Mareșale, îmi permiteți să vă pun o întrebare stânjenitoare, care m-ar putea scuti de multă muncă, și după aceea m-aș putea întoarce la Ecaterina a II-a?

— Trebuie să te străduiești mai mult, dacă vrei să avansezi cu proiectul tău, îi spuse Satinov cu un ton aspru și o conduse spre ușă, altfel n-ai să găsești nimic. Ce voiai să mă întrebi?

Katinkăi îi vâjâiau urechile atât de tare, încât se trezi aproape

zbierând:

— Dumneavoastră sunteți tatăl Rozei?

6

Katinka iubea atmosfera de mister și freamăt mut a bibliotecilor. Unii dintre prietenii ei le găseau plictisitoare, cu mirosul lor de mucegai și tăcerea lor sobră, întreruptă doar de un acces de tuse, o șoaptă ilicită, foșnetul unei cărți răsfoite. Dar pentru ea, bibliotecile erau ca hotelurile: sate misterioase, în care poposeau doar pentru câteva ceasuri străini sosiți din o mie de lumi diferite.

Fiindcă nu știa de unde să-și pornească munca de cercetare, începu și ea de unde începe toată lumea — în sala de lectură a Bibliotecii Lenin din strada Vozdvijenka. Mai lucrase acolo și deja avea o legitimație de cititor, dar abia de data aceasta observă că fațada neogotico-stalinistă a clădirii era acoperită de siluetele din bronz ale eroilor sovietici, scriitori și oameni de știință. Când trecu printre rafturile de cărți și ocoli mesele dezordonate, la care ședeau fie studenți căscând și întinzându-se, fie bătrâni pământii, cu expresii de obsedați, avea senzația că se ridică spre ea priviri fugare. Katinka simțea din nou înfrigurarea celui care vrea să descopere ceva. Se gândi la ochii extraordinari ai Rozei, la rugămintea ei de a o ajuta. Katinka pornise într-o misiune, dar habar nu avea încotro se îndrepta.

Se așeză la o masă goală, sub una dintre ferestrele înalte, și încercă să chibzuiască. De unde să înceapă? De obicei, nu se uita decât la studenții din bibliotecă, dar de data aceasta, îi studie pe bătrânii în costume maro, cu cravată, care scormoneau prin cărți și mâzgăleau în carnețele îngălbenite. De ce erau atât de ahtiați după informații, când mai aveau atât de puțin de trăit? Avea vreunul dintre ei un indiciu pentru ea? Dacă ar avea acces la amintirile lor pe cale de dispariție despre secretele bolșevicilor, vreunul dintre ei ar putea-o cu siguranță ajuta. Ce știau ei? Ce văzuseră? Katinka se uita la un bătrân, care întorcea paginile cu fruntea încrețită și lingându-și de fiecare dată degetul, când își aminti spusele lui Satinov: A fost o lume sub nivelul apei, dar nu s-a scufundat în întregime. La vremea aceea, totul fusese secret — cu excepția cărui lucru? Cu excepția ziarelor, bineînțeles.

Merse, ba chiar alergă spre masa bibliotecarei, ce o îndrumă către volumele mari, verzi, de ziare din anii 1930. Știa că Satinov își începuse ascensiunea în anul 1939, când devenise membru al Comitetului Central. Undeva, în ziarele acelea vechi, trebuia să existe un indiciu care îl lega de trecutul părinților Rozei. Ziarele acelea îngălbenite proveneau dintr-o altă lume. Erau scrise în limbajul artificial al bolșevicilor și absurdițățile lor,

precum știrile despre cincinale, despre realizările C.A.P.-urilor, Stațiunilor de Mașini și Tractoare și uzinelor siderurgice din Magnitogorsk, despre piloți eroici, tovarăși proletari și mineri stahanoviști, o făcură pe Katinka să zâmbească. Afară, albastrul strălucitor al cerului făcu loc unui amurg pâclos, dar ea continua să citească *Izvestia* și *Pravda,* începând să înțeleagă că Satinov și Roza veneau de pe o altă planetă, apropiată în timp, dar la fel de îndepărtată în spirit precum Marte sau Jupiter. „Tovarășul Satinov“ era de două ori menționat în ziare: o dată când ținuse un discurs despre producția de ceai din Abhazia și a doua oară când îl adusese Stalin înapoi la Moscova, pentru a-l promova în cadrul Partidului. Dar nu se făcea nicio referire la viața lui personală, la prieteniile sau relațiile lui.

De câteva ori, Katinka se plimbă prin imensa bibliotecă, pentru a se trezi și a-și pune sângele în mișcare, fiind ispitită să renunțe și să citească în schimb revistele occidentale sau pe cea satirică *Ogoniok*, dar de fiecare dată se întoarse la ziarele ei și la poveștile lor din trecut.

Când se hotărî în sfârșit să pună capăt lecturii, dădu, la pagina cinci a unei *Pravda* din martie 1939, peste o fotografie a tânărului Satinov, cu părul tuns periuță, în tunică à la Stalin și cizme, stând lângă un bărbat îndesat, în uniformă NKVD. Dedesubtul fotografiei era un articol despre prima Plenară a Comitetului Central după cel de-al Optsprezecelea Congres:

> *Tovarășul Stalin și-a exprimat aprecierea față de noua generație de cadre promovate ca membri supleanți ai Comitetului Central, spunând că „unii dintre tovarăși au ajuns la maturitate în școala Partidului, oțel călit de Revoluție…“ În continuare, cu prilejul unor discuții neprotocolare cu delegații, tovarășul Stalin și-a amintit cu afecțiune paternă cum i-a cunoscut la Petrograd, în 1917, pe tinerii proletari și membri de Partid H. A. Satinov și I. N. Palițîn. „Erau tineri, tovarăși de luptă, bolșevici devotați. Partidul le-a dat multe sarcini dificile,“ a declarat tovarășul Stalin, „iar astăzi, acești frați de arme s-au reunit în fruntea mărețului stat proletar…“*

Katinka citi atent articolul de două ori, își notă informațiile și noul nume: I. N. Palițîn. Își plimbă privirea în jur: sala de lectură era mai pustie decât o văzuse ea vreodată. Jumătate din lămpile de pe mese erau stinse. Tinerii plecaseră, nu mai rămăseseră decât bătrânii, acei bătrâni care mai aveau atât de puțin timp la dispoziție, la fel ca Roza, cu golul din sufletul ei. Acesta era numele pe care îl căuta? „Au existat prietenii chiar și

atunci.“

Katinka închise volumul cu un zgomot care-l făcu pe unul dintre bătrâni să tresară, de parcă ar fi fost trezit dintr-un somn profund. Trebuia să plece. Avea o întâlnire.

7

Motociclistul în pantaloni din piele și geacă maro-deschis, tot de piele, cu o cască de viking pe cap, cu coarne cu tot, opri în fața clubului Black Dog, aflat pe cheiul râului Moskva, chiar vizavi de Kremlin și la câteva sute de metri de Ambasada Britanică. Pe râu, mai cobora din când în când câte un sloi de gheață și pete de zăpadă erau presărate ici-colo pe pământul negru, ca niște volane de dantelă, dar în aer plutea deja mireasma de pământ reavăn a primăverii. Soarele apusese, dar noaptea era caldă și cețoasă.

Din club se auzea o trupă de heavy-metal care cânta „Wind of Change“ al celor de la Scorpions. Katinka se întrebă dacă nu cumva greșise adresa. Ea nu era din Moscova și nu cunoștea foarte bine centrul orașului. I se părea un loc neobișnuit pentru a se întâlni cu un alt istoric.

Motociclistul coborî de pe vehiculul său, se apropie de Katinka și, luându-și casca de pe cap, îi întinse o mână în mănușă de piele.

— Katinka? Tu ești? Eu sunt Maxi Șubin.

— O, salut…

Spre marea ei stânjeneală, Katinka simți cum îi urcă roșeața în obraji, fiindcă istoricul era mult mai tânăr decât se așteptase ea. Maxi avea o coamă zbârlită de păr șaten, ochi mari, căprui deschis și o barbă de trei zile, crescută parcă mai mult din întâmplare, decât cu intenție. Când observă că poartă pantaloni de piele strâmți, cu fermoare argintii, Katinka își reținu un zâmbet.

— Nu arăți ca un cercetător, îi spuse.

Maxi zâmbi.

— Nici tu nu arăți ca un om de știință. Mergem să bem ceva?

Punkistul cu o mulțime de piercinguri în buze și nas, care păzea intrarea clubului, le făcu semn să intre. În încăperea de la etaj, fiecare suprafață era împânzită de pahare folosite, cești din plastic și sendvișuri într-un stadiu avansat de descompunere, și aerul era abia respirabil din cauza fumului. Podeaua vibra de la muzica trupei de jos, dar măcar puteau sta de vorbă.

Maxi căută o canapea liberă, îi făcu semn unei chelnerițe în cizme de vinilin, ciorapi și pantaloni scurți din piele, care arăta de parcă ar fi dormit ultimele nopți sub un pod, și comandă două beri Oceakovo, reci.

— Ai venit de curând la Moscova?

— Am studiat aici și acum fac muncă de cercetare, dar…

— Lasă-mă să ghicesc: după accent ești de undeva din nordul

Caucazului, nu-i așa? Mineralnîe Vodî sau Vladikavkaz?

— Nu-i rău deloc, răspunse Katinka și simți cum îi crește încrederea în sine, pe măsură ce sorbea din berea rece ca gheața, fără să știe însă că îi rămăsese spumă pe nas și că, după îmbrăcăminte, era evident că nu venea din capitală.

— Tu ești din Moscova?

— Din Piter, de fapt.

— Fereastra către Europa. Ce romantic!

— Chiar crezi? întrebă Maxi. Eu unul mai cred în asta. Piter este, în fond, un oraș de provincie, elegant și poetic, un oraș al palatelor părăsite. Dar spiritul libertății are o anume tradiție acolo și poate de aceea lucrez eu la Fundația pentru Ispășire.

Își dezbrăcă geaca de piele.

— Cum m-ai găsit? Și la ce proiect lucrezi?

— Am citit în *Voprosî Istorii* articolul tău despre NKVD în perioada Marii Terori și auzisem, desigur, despre fundația voastră și cercetările ei despre victimele Terorii. Și te-am sunat, pur și simplu. Mă bucur că ai acceptat să ne întâlnim atât de curând.

Maxi părea cam stânjenit și Katinkăi îi trecu prin minte că poate nu acceptase să se întâlnească cu ea decât pentru că era fată, dar alungă imediat acest gând, fiindcă nu voia să-i atribuie acestui prietenos cruciat al adevărului o motivație atât de puțin nobilă.

— Lucrez la un doctorat despre Ecaterina cea Mare…

Maxi se aplecă spre ea și o fixă cu ochii lui căprui.

— Dar de ce renunți la curtea elegantă, nobilă și romantică a Împărătesei pentru sordizii ucigași psihopați ai lui Stalin? o întrebă.

— Nu știu, admise Katinka. De fapt, nu am vrut. Am și refuzat inițial oferta.

— Dar până la urmă ai acceptat-o?

— Ai cunoscut vreodată o persoană atât de frumoasă și fascinantă, încât să nu-i poți rezista?

Maxi își înclină capul și o privi cu subînțeles.

— Foarte rar, răspunse.

— Vreau să spun, în munca ta de cercetare, zise Katinka cu răceală și se rezemă de canapea.

Maxi păru dezamăgit.

— Da, în munca mea am deseori de-a face cu oameni atât de vătămați de crimele trecutului, încât aș face orice îmi stă în putință pentru a-i reface — asta e vocația mea.

Acum Maxi avea aerul unui tânăr serios și Katinkăi îi plăcu mai

mult.

— Ei bine, și eu am cunoscut o astfel de persoană. O cheamă Roza Ghetman și este atât de afectată de trecut, încât n-am putut refuza să o ajut…

Maxi ascultă atent relatarea ei despre călătoria la Londra, despre oligarh și palatul său, despre plimbările în Regent's Park — și cum îi telefonase singurei persoane de legătură cu trecutul Rozei, un bătrân comunist de seamă, cum îl vizitase pentru a-i cere ajutorul în această misiune care devenise acum și a ei…

— Sună ca una dintre milioanele de povești, unul dintre miile de cazuri la care lucrez în prezent, spuse Maxi în cele din urmă. Nu te pot ajuta în detaliu, sunt prea ocupat, dar te pot îndruma în linii mari. Știi ceva, sună-mă peste o săptămână și am să-ți fac legătura cu un coleg de-al meu care ți-ar putea fi de mai mare folos.

Maxi sorbi din bere și Katinka pricepu că voia să pună punct conversației lor. Ea îi respinsese avansurile și, deoarece cazul ei nu era unul ieșit din comun, el nu avea niciun motiv să o ajute. Cu cât mă întorc mai curând la secolul al XVIII-lea, cu atât mai bine, gândi Katinka.

— Apropo, cine era bătrânul comunist? întrebă Maxi în treacăt și se ridică să plece.

— Îl cheamă Satinov, răspunse Katinka, absorbită de întrebarea cum avea să-i spună Rozei că nimeni nu era dispus să le ajute.

Maxi își reluă imediat locul pe canapea.

— Hercule Satinov?

— Da.

— L-ai întâlnit?

Ea dădu din cap.

Maxi își aprinse o țigară, îi oferi și ei una și i-o aprinse.

— Katinka, Satinov nu se întâlnește cu nimeni, spuse el vizibil agitat. De cinci ani încerc să obțin o întâlnire cu Satinov și niciunul dintre colegii mei de la Fundație, niciun istoric liberal nu l-a întâlnit vreodată. Toți ceilalți dinozauri au murit, nu a mai rămas decât Satinov, păstrătorul tainelor, marele supraviețuitor al secolului XX. El singur știe unde sunt îngropați elefanții. Dacă s-a întâlnit cu tine înseamnă că e interesat de tine. Înseamnă că te poate ajuta.

Katinka îi aruncă o privire ucigătoare.

Maxi își desfăcu palmele.

— Dacă îmi spui tot ce afli, am să te ajut pe cât îmi stă în putință. Nu te uita așa la mine — crede-mă, vei avea nevoie de mine în labirintul acestei lumi dispărute. E mai ușor să descifrezi hieroglifele Egiptului antic

decât să te descurci în Kremlinul lui Stalin. Ce spui? Batem palma?

Katinka se gândi la Roza și oftă.

— Da, spuse, dar ține minte, eu sunt istoric, nu o fetișcană pe care s-o îmbrobodești tu.

Maxi râse și mai comandă două beri.

— Pentru nesperata noastră colaborare.

Ciocniră și băură.

— Și acum, continuă Maxi, povestește-mi totul despre întâlnirea ta cu tovarășul Satinov. Vreau să știu tot. Orice detaliu, oricât de neînsemnat ți-ar părea. Totul contează, și culoarea șosetelor lui.

Maxi o ascultă cu atenție și o interogă amănunțit. Deși se aflau într-un bar plin de fum și destul de mizerabil, erau atât de absorbiți de discuția lor, de parcă s-ar fi aflat în sanctuarul tăcut al vreunei arhive.

— Nu încape nicio îndoială că știe ceva despre persoanele pe care le cauți. Și e ceva important, spuse Maxi.

— Nu înțeleg de ce nu-mi zice pur și simplu, spuse Katinka. Și pe urmă m-aș putea întoarce la studiile mele.

— Fiindcă așa sunt oamenii aceștia, o lămuri Maxi. Nu-i poți compara pe bolșevici cu politicienii din zilele noastre. Ei erau ca niște fanatici religioși. Marxismul era religia lor, fervența lor semăna cu cea a islamiștilor, se considerau membrii unui ordin secret militaro-religios, de genul cruciaților medievali sau al templierilor. Erau lipsiți de scrupule, amorali și paranoici. Erau convinși că milioane de oameni trebuie să moară pentru lumea lor perfectă. Familia, dragostea și prietenia nu contau în comparație cu Sfântul lor Graal. Bârfele de la curtea lui Stalin ucideau oameni. Pentru un om ca Satinov, nimic nu e mai important decât discreția.

— Dar Stalin e mort de peste patruzeci de ani și comunismul s-a dus și el acum trei ani, obiectă Katinka. Ce îl împiedică pe Satinov să ne dezvăluie acum secretele lui?

— Trebuie să înțelegi un lucru. Tăcerea și discreția sunt adânc înrădăcinate în oameni de felul lui Satinov. Când trăia Stalin, aparatcicii lui tăceau din mai multe motive: credeau în ceea ce făceau, erau conspiratori înnăscuți — conspirația făcea pur și simplu parte din viața lor — și le era frică. Or, frica aceea era una care nu mai dispare niciodată, care îți intră pe veci în suflet. După moartea lui Stalin, au tăcut fiindcă voiau să apere Ideea, Uniunea Sovietică, Sfântul Graal. Pentru cineva de felul lui Satinov, discreția nu era doar o obișnuință, ci esența codului comportamental revoluționar. Tăcură amândoi, căzuți pe gânduri.

— Și ai găsit ceva cu care să te poți duce iar la el? întrebă Maxi în

cele din urmă.

Katinka ridică din umeri și suflă fum pe gură.

— Sperasem să-mi dai tu o idee. Am căutat în ziarele apărute de-a lungul mai multor ani și n-am găsit nicio legătură personală — doar asta, spuse ea și îi întinse o copie a articolului descoperit în Biblioteca Lenin. Nu cred că îmi va fi de mare ajutor…

Maxi luă articolul, îl studie atent și fluieră.

— Vania Palițîn. Știu foarte bine cine a fost. Un cekist de școală veche, dispărut la scurt timp după tipărirea acestei fotografii. A jucat un rol de seamă în anii 1930, dar nu apare în nicio carte de memorii sau de istorie. Arestarea lui nu a fost făcută publică și nu avem nici cea mai mică idee ce s-a întâmplat cu el.

— Dar ne ajută în vreun fel?

— Eu nu am știut că Satinov și Palițîn erau prieteni — și trebuie să fi fost prieteni foarte buni, prietenia lor să fi fost cunoscută de toată lumea, altfel Stalin nu ar fi amintit-o în discuțiile lui „neprotocolare“. S-ar putea să nu aibă nicio importanță, dar ai descoperit oricum o posibilă legătură cu trecutul lui Satinov. Nu asta îți ceruse?

Ideea descoperirii unui fapt istoric, a regăsirii și reînvierii unor existențe din trecut o înflăcăra pe Katinka. Bubuielile muzicii, pălăvrăgeala celorlalți clienți ai clubului, totul îi părea acum îndepărtat și irelevant. Nu se mai gândea la altceva decât la Roza și la familia ei dispărută.

— Dar va fi oare suficient pentru a-l convinge să-mi vorbească? întrebă ea.

— Cred că ar trebui să mai faci niște investigații înainte, doar așa, ca să fii sigură, spuse Maxi rar. Ai numele lui Palițîn. Depune o cerere pentru dosarul lui la arhiva KGB, ți-o scriu eu, și încearcă să afli ce s-a întâmplat cu el, dacă avea familie, copii. Asta-i partea cea mai simplă. Și pe urmă te duci iar la Satinov. Ai mai lucrat în arhive?

— Iubesc arhivele, spuse Katinka și se cuprinse cu brațele.

— Cum așa?

— Pentru că în hârtii simți mirosul vieții. Am lucrat în Arhiva de Stat și am ținut în mâini scrisorile de dragoste dintre Ecaterina și Potiomkin, cele mai pătimașe epistole pe care ți le poți imagina. Încă mai emană parfumul ei și au fost udate de lacrimile lui, când a murit în stepă.

Maxi dădu din cap.

— Dar să știi că arhivele astea sunt cu totul altfel. Acolo unde există asemenea suferință există și un soi de sfințenie. Naziștii știau că fac rău și au ascuns orice dovadă; bolșevicii erau convinși că fac bine și au păstrat

orice dovadă. Tu ești un istoric rus, un căutător al sufletelor pierdute, or în Rusia, spre deosebire de alte țări, adevărul nu este niciodată scris cu cerneală, ci cu sânge nevinovat. Arhivele astea sunt la fel de sacre ca Golgota. Printre foșnetele seci ale hârtiei auzi plânsete de copil, șuierături de locomotivă, ecoul pașilor care coboară în beci, un singur foc al revolverului Nagant, care descarcă cele șapte grame. Hârtia însăși miroase a sânge!

8

Două zile mai târziu, Katinka ieși din colosalul și șubredul hotel stalinist Moskva, unde se cazase, și urcă dealul, trecând pe lângă Kremlin, Bolșoi și Hotelul Metropol, spre Piața Lubianka. Din metrou, de-a lungul chioșcurilor care își etalau colajul de reviste în culori țipătoare, se revărsa puhoiul de oameni în drum spre serviciu. Traficul vuia în centrul pieței, acolo unde soclul abandonat al statuii lui Dzerjinski marcase căderea comunismului. În fața ei se înălța sediul KGB, o fortăreață invincibilă de granit galben-roșcat și gri, cu birourile, arhivele, tunelurile și beciurile sale. Odinioară sediul Companiei de Asigurare pentru întreaga Rusie, clădirea îi găzduise, începând din 1917, pe cavalerii neînfricați, neîndurători și incoruptibili ai Partidului Comunist. De-a lungul vremii, operaseră sub diverse nume: CEKA, OGPU, NKVD, KGB. Acum, temutele inițiale sunau altfel, dar nu mai aveau aceeași putere. Katinka era sigură că Rusia nu mai avea să fie niciodată dominată de KGB.

Ea nu își dorise să vină aici. Niciun rus nu-și dorea să viziteze Lubianka, această morgă a națiunii. Dar amintirea convorbirii telefonice purtate cu Roza o făcu să grăbească pasul în direcția respingătoarei fațade, care încă mai reflecta puterea de a nimici fericirea umană. La telefon, din Londra, Roza nu comentase descoperirea Katinkăi, dar o rugase să nu renunțe… Dacă ar fi știut tatăl ei că această căutare o va aduce aici, la Lubianka, nu i-ar fi îngăduit în ruptul capului să accepte oferta Ghetmanilor. „Nu te atinge de trecut! Nu da târcoale cimitirelor“, i-ar fi spus. „Tu știi cât de mult te iubesc eu pe tine? Mai mult decât a iubit vreodată cineva în istoria omenirii, de la începutul lumii! Atât de mult te iubesc!“ Era minunat să ai părinți atât de iubitori. Katinka se gândi iar la Roza și se întrebă cum era oare să nu știi cine au fost părinții tăi.

Deschise cu cotul ușa de lemn cu două canaturi a Lubiankăi și pătrunse într-o hală cu tavan boltit, îmbrăcată în marmură. Doi subofițeri în uniforme albastre îi examinară pașaportul, strigară ceva în sus și o îndrumară să urce scara de marmură, a cărei lățime ar fi permis trecerea unui tanc. Un bust al lui Andropov, șef al KGB-ului și conducător al Uniunii Sovietice, se afla la jumătatea scării.

Katinka ajunse într-un coridor lung, cu covor roșu, drapele vechi și portrete ale cekiștilor din alte vremuri. Maxi îi spusese că aici, în inima fortăreței, se afla Închisoarea Internă, unde era posibil ca părinții angajatoarei ei să fi murit, deși ar fi putut primi la fel de bine cele șapte grame de plumb în închisoarea din Butîrki sau Lefortovo, sau în centrul

special de tortură al lui Beria, Suhanovka, o frumoasă fostă mânăstire de la marginea Moscovei. Maxi îi explicase că acum era un moment propice depunerii cererilor pentru dosare. Îi telefonase cu o seară înainte.

— M-au sunat de la Lubianka. Ți-au pregătit dosarul.

— Dar ești sigur că ar trebui să încep cu Palițîn? Mareșalul Satinov m-a sfătuit să nu mă uit la bătrâni, ci să încep cu copiii.

Maxi râse.

— Ai uitat ce-ți spuneam despre Satinov și toți bolșevicii ăștia veterani? Minciuna era datoria lor față de Revoluție. Înseamnă că tocmai de aceea trebuie să începi cu bătrânii, iar cu copiii mai vedem noi pe urmă.

— Încetul cu încetul pricep și eu cum funcționează totul, răspunse Katinka.

— Așteaptă să vezi arhivele. Și nu uita, Katinka, numai cine caută găsește.

Katinka urmă indicațiile primite, o luă la dreapta și apoi la stânga, până când ajunse în fața unei uși pe care scria: *Colonel Lentin, director, Registratură și Arhivare*. Bătu, un glas îi răspunse și Katinka intră într-un birou pătrat, cu jaluzele albe coborâte. Aerul era stătut, geamul aburit, canapeaua deranjată, de unde deduse că domnul colonel trăsese un pui de somn. Dar unde era domnul colonel?

— Bună dimineața, spuse o voce în spatele ei.

Un bărbat corpolent, cu părul lucios ca mătasea, îmbrăcat în civil, tocmai își încheia cămașa și își lega cravata în fața unei oglinzi ascunse de ușă.

— Mă scuzați! Mă gătesc pentru musafiri. Poftiți, luați loc!

Katinka se așeză la masa în formă de T, cu carnetul de notițe în față. Instinctul îi spunea că în acel loc era mai bine să faci ce ți se spune, dar în momentul acela curiozitatea ei era mai puternică decât frica. Ce se întâmplase cu prietenul lui Satinov, cu Palițîn, cu atâția ani în urmă, poate chiar în această clădire? Își dădu seama că se molipsise de la entuziasmul lui Maxi, că o cuprinsese și pe ea febra căutării.

— Bun.

Colonelul Lentin se așeză la masă și, umezindu-și degetul cu limba lui portocalie, deschise un dosar. Vorbea frumos, elevat.

— Sunteți expertă în istorie, vă scrieți teza despre legislația secolului al XVIII-lea la academicianul Beliakov și brusc, *súbito*, depuneți o cerere pentru un dosar din perioada cultului personalității?

Súbito? Colonelul Lentin era probabil un admirator înfocat al acelor telenovele mexicane, ce invadaseră posturile de televiziune rusești,

gândi Katinka. Fața lui arăta de parcă n-ar fi atins-o niciodată vreo lamă de ras, ochii lui, cu gene unsuroase, erau încă lipiți de somn. Capul mic, bărbia proeminentă și nasul teșit îi aminteau Katinkăi de un animal. Da, Lentin era o maimuțică plină de zel.

— Nu știusem că Ecaterina cea Mare a reformat legislația anilor 1930 — sau mi-a scăpat mie ceva?

— Perioada cultului personalității nu m-a interesat niciodată. E vorba despre un mic proiect de cercetare genealogică, răspunse ea cu seninătate. Vreau să câștig niște bani, pentru a-mi finanța studiile despre Ecaterina.

— Înțeleg, spuse Maimuțica. Și amicul dumneavoastră, Max Șubin, împreună cu alții de seama lui se ocupă de cercetare, dar eu v-aș sfătui să nu amestecați micul dumneavoastră proiect cu proiectele lor. Noi nu avem nimic împotriva proiectului dumneavoastră, dar liberalii aceia sunt unelte ale americanilor, care jubilează astăzi că Rusia a fost umilită. Subminează temeliile statului, sperând că *noi* vom dispărea pur și simplu, *súbito*. Dar fără noi, domnișoară Katinka, Rusia ar încăpea pe mâinile unor speculanți corupți și ale hegemoniei americane — ar fi pierdută, da, pierdută. Dar noi, cekiștii, ne luăm în serios jurământul. Vom fi întotdeauna aici.

Katinka oftă. Sloganurile acestea kaghebiste erau perimate în noua Rusie, în care trăiau ea și Maxi.

— Înțeleg ce vreți să spuneți, colonele, replică ea.

În clipa aceea, se deschise ușa și un bărbat în vârstă, în halat alb, împinse înăuntru un cărucior pe care erau stivuite niște dosare cu pete maronii. Colțurile lor erau prinse cu elastic și fiecare avea o etichetă lipită pe copertă, pe care era notat un număr.

— Poftiți, vă rog, colonele.

Bărbatul scuipă într-o scuipătoare de alamă așezată pe cărucior. Lângă scuipătoare, dormita o pisică grasă, roșcată.

— Aur în pulbere!

— Bună dimineața, tovarășe… domnule arhivar, spuse Katinka, se ridică și schiță o plecăciune.

Ajunsese să-i recunoască de la prima vedere pe adevărații șoareci de arhivă, pe stăpânii rafturilor secrete. În fiecare arhivă exista un astfel de om, un autentic descendent al speciei troglodiților, care prospera în tunelurile crepusculare și depozitele de sub asfaltul Moscovei. Dar și ei erau influenți, iar Katinka știa că un istoric trebuie să le arate respect și să le câștige bunăvoința.

— Două dosare din arhivă, tovarășe colonel! La revedere!

Arhivarul îi înmânã Maimuțicii dosarele și porni cu căruciorul lui spre ușă. O pisicuță plăpândă se ivi de sub burta pisicii roșcate.

— Îmi permiteți să vă întreb cum vă numiți, tovarășe arhivar? se grăbi Katinka să întrebe.

— Kuzma, răspunse spectrul și scuipă iarăși în scuipătoarea care, după cum observă Katinka abia acum, purta emblema KGB-ului. Un cadou pentru servicii îndelungate?

— Vă apreciez ajutorul, tovarășe Kuzma. Dumneavoastră știți probabil atâtea, încât ați putea scrie singur cărțile de istorie. Dar pe ea cum o cheamă? întrebă Katinka și arătă către pisică.

— Utiosov, o lămuri Kuzma.

— Vă place jazzul din Odessa?

Kuzma dădu din cap.

— Dar pe pisoi cum îl cheamă? Tsfasman?

Kuzma nu o privi și nu surâse, se opri doar și își mângâie pisicile, îngânând satisfăcut o melodie, ca un tată mândru de copiii lui. Katinka nu se înșelase.

— Micuțul Tsfasman, așadar? Eu am crescut cu muzica aceea, fiindcă tatăl meu o iubește. Poate le aduc lui Utiosov și Tsfasman puțin lapte data viitoare?

Kuzma se mulțumi să mai adauge o flegmă în scuipătoarea oricum destul de plină, care ateriză aruncând câțiva stropi în jur. Katinka reuși să-și smulgă o expresie de admirație pentru performanța lui.

— Vă mulțumesc, tovarășe Kuzma, și la revedere, Utiosov și Tsfasman.

Arhivarul închise ușa în urma sa.

— Acestea sunt dosarele dumneavoastră. Puțin praf de inhalat, spuse Maimuțica. Să vedem — și citi cu voce tare:

Direcția Principală a Securității Statului
Dosar de investigație mai/iunie 1939
Nr. caz: 16373
Ivan Nicolaevici Palițîn

Lentin luă dosarul și când îl trânti pe masă în fața ei, Katinka sări de pe scaun. Praful se ridică în aer, particule minuscule și argintii dansau și sclipeau în lumină.

Katinka ezită și își plimbă întâi privirea asupra coperții maro, pătate, care purta ștampila KGB-ului și o serie de însemnări imprimate sau scrise de mână, reprezentând elementele de cotă ale dosarului: *fond*, *opis*, *papka*.

— Pot lua notițe?

— Da, dar ne rezervăm dreptul de a le verifica. În 1991 am permis prea multor elemente străine să copieze dosare. Procedurile deveniseră prea laxe. Dar ce sperați să aflați?

— Dacă acest Palițîn are vreo legătură cu clienții mei…

— S-ar putea să găsiți unele informații, dar nu aveți dreptul să știți tot, nici măcar astăzi.

— Știți cumva dacă era căsătorit, dacă avea copii?

Maimuțica dădu din cap și așeză un alt dosar subțire deasupra celuilalt.

— Soția lui Palițîn are propriul ei dosar. Vreți să îl citiți și pe acesta?

Katinka luă dosarul și citi:

Dosar de investigație mai/iunie 1939
Nr. caz: 16374
Alexandra Samuilovna Zeitlin-Palițîn, deținuta 778

— Samuilovna Zeitlin. Nu e un nume rusesc. Pe vremea aceea, erau mulți de teapa *lor* în Partid și mulți s-au dovedit a fi trădători, comentă Maimuțica, aplecându-se peste umărul ei.

Lentin deschise dosarul. O fotografie era atașată de puținele foi dinăuntru.

— Uitați, fotografia pe care i-au făcut-o în ziua arestării.

Katinka se uită la ea cu inima bătându-i mai repede. Fotografia înfățișa o femeie cu buze cărnoase, întredeschise și ochi cenușii, a căror privire arzătoare părea să străpungă obiectivul.

— E frumoasă, oricine ar fi fost ea.

Katinka era fascinată și puțin emoționată.

— Da, era cunoscută la vremea ei, această Dalila. Pe urmă, *súbito*, a dispărut!

— Îmi permiteți să studiez acum dosarul?

Katinka era nerăbdătoare să scape de privirea Mai–muțicii.

— Aveți treizeci de minute la dispoziție.

Lentin împinse dosarul spre ea, se întoarse la locul lui și se așeză așteptând.

— Pentru dosarul acesta?

— Pentru amândouă. Acestea sunt regulile.

— Nu vreau să vă rețin de la munca dumneavoastră, colonele, spuse ea, stingherită de privirea lui.

— Munca mea, replică el, este să vă supraveghez pe

dumneavoastră.

9

Katinka așează fotografia pe dosar, o trase mai aproape și privi chipul femeii. În ochii ei se reflecta blițul unui aparat de fotografiat demodat, dar privirea ei nu exprima nicidecum deznădejde și autocompătimire, ci căldură și un amuzament batjocoritor, deși, în încordarea mușchilor feței, Katinkăi i se păru că citește strădania de a-și arăta pe cât posibil, chiar și pe marginea prăpastiei, latura cea mai bună.

— Bună, murmură Katinka, imaginându-și că fotografia i-ar putea răspunde, că ochii aceia imploratori ar putea clipi. Cine ești tu?

În interiorul dosarului, atașată de copertă, era o bucată de hârtie îngălbenită și pătată, pe care ar fi trebuit să semneze cei care citiseră dosarul, dar era goală. Nimeni din afara KGB-ului nu îl citise vreodată. Pe prima foaie din dosar, Katinka citi o scurtă biografie a femeii:

> *Născută în 1900 la Sankt Petersburg, Alexandra Samuilovna Zeitlin-Palițîn, numită Sașenka, tovarășa Vulpe Polară. Naționalitatea: evreică. Membru de partid din 1916. Ultimul loc de muncă: redactor-șef al revistei* Soția sovietică și gospodăria proletară*, Editura de Stat. A absolvit Institutul Smolnîi…*

— Sa-șen-ka… rosti Katinka pentru sine, ne vei ajuta tu oare pe Roza și pe mine?

> *Familia:*
>
> *Tatăl, baronul Samuil Zeitlin, bancher capitalist, ulterior expert apartinic la Comisariatul Poporului pentru Finanțe și apoi la cel pentru Comerț Extern, pe urmă la Banca de Stat, demis din funcție în 1928, exilat în 1929, arestat în 1937, condamnat la zece ani în Kolîma.*
>
> *Mama: Ariadna Zeitlin, născută Barmakid, decedată în 1917.*
>
> *Fratele mamei: Mendel Barmakid, evreu, membru de partid din 1904, membru al Comitetului Central 1911–1939, arestat în 1939.*
>
> *Fratele tatălui: Gideon Zeitlin, scriitor. Nu este membru de partid. Evreu.*
>
> *Soțul: Ivan Palițîn, născut în 1895 la Sankt Petersburg, rus, membru de partid din 1911, căsătorit în 1922, arestat în 1939, ultimul loc de muncă: al doilea adjunct al Comisarului Poporului pentru Afaceri Interne, NKVD.*
>
> *Copii: Volia și Karlmarx.*

— Încântată de cunoștință, șopti Katinka.

Sașenka și soțul ei ar fi foarte bătrâni acum, dar ar mai putea fi în viață, în dosar nu era specificat că ar fi murit. Iar copiii lor nici măcar nu ar fi bătrâni. Deși Katinka nu știa dacă femeia aceasta avea vreo legătură cu investigațiile ei, pulsul i se acceleră.

— Mă întreb ce s-o fi întâmplat cu voi.

— Vorbiți singură, spuse Maimuțica. Vă rog să păstrați liniștea.

— Mă scuzați.

Katinka întoarse pagina. A doua foaie era un formular completat în 16 mai 1939, conținând o descriere a Sașenkăi. *Culoarea ochilor: gri. Părul: șaten închis, cu șuvițe castanii*. Urmau niște amprente șterse. Apoi o foaie șifonată și pătată, purtând antetul: *Direcția Principală a Securității Statului, Secția pentru Cazuri Grave*. În centrul acesteia era scris de mașină, cu caractere mari și rotunjite, care exprimau cutezanță și sinceritate, de parcă n-ar fi avut nimic de ascuns, următorul ordin: *Zeitlin-Palițîn, împreună cu soțul ei Palițîn, a fost demascată ca spioană a Ohranei și Gărzii Albe, sabotoare trotkistă și agentă a japonezilor. Trebuie neapărat arestată și supusă unei percheziții.*

Urmau ștampile, inițiale și semnături. Primul nume era: *Căpitanul Melski, șeful Subsecției nr. 9 din cadrul Secției nr. 4, Direcția Principală a Securității Statului*. Dar numele lui fusese tăiat cu o linie groasă și dedesubt, cu un scris ca de copil, cineva notase: *Voi îndeplini oberațiunea eu însumi. B. Kobulov, Comisar General al Securității Statului, de rangul al doilea*. Urma: *Oberațiunea a fost combletată. Deținuta Alexandra Zeitlin-Palițîn mutată în Închisoarea Internă. B. Kobulov, Comisar General al Securității Statului, de rangul al doilea*.

Rânjind, Maimuțica nu o scăpa din ochi pe Katinka, dar ea nu-i acorda nicio atenție. Era absorbită de cele citite. Deci Sașenka și soțul ei căzuseră în dizgrație în 1939. De ce? Când întoarse pagina, dădu peste mărturia unui bărbat pe nume Piotr Sagan, fost căpitan de Jandarmerie, ofițer al Ohranei și ulterior (sub un nume fals) profesor la Irkutsk. Sagan declara că Sașenka și Vania se aflaseră în 1917 la Sankt Petersburg, la fel ca Satinov. Însă, curând, torentul de acuzații aberante aduse Paliținilor deveni insuportabil. Katinka avu impresia că din negura vremurilor se ivise o nălucă, aducând cu ea un adevărat flagel de minciuni și învinuiri. Dar un lucru îi atrase atenția: mărturia lui Sagan era datată 5 iulie, *după* arestarea Sașenkăi. Sagan fusese adus la Lubianka abia în 1 iulie. Deci Sașenka fusese arestată dintr-un alt motiv. Dar care era acesta?

Dornică să găsească un răspuns, Katinka răsfoi cele cincisprezece pagini scrise neglijent de mașină, fiecare purtând într-un colț inițialele tremurate, anemice ale lui Sagan. Cât de ciudat era, își spuse Katinka, să

vezi viața unui om redusă la câteva trăsături de stilou. Încercă să-și imagineze omul din spatele acelor inițiale pălite — și se înfioră.

Urma o singură foaie, care purta titlul: *Extras din mărturia lui Beniamin Lazarovici „Benia“ Golden: Anexă la dosarul Alexandrei Zeitlin-Palițîn.*

Era scriitorul Benia Golden. Katinka auzise de el și de singura lui capodoperă, niște povestiri despre Războiul Civil din Spania. Citi următoarele:

> *B. Golden: Folosindu-se de tehnicile depravate de seducție, de tipul spioanei Mata Hari, Sașenka — acuzata Alexandra Zeitlin-Palițîn — m-a sedus sexual, propunându-mi întâi să colaborez la revista ei, pentru ca apoi să mă ademenească la practici sexuale desfrânate, în camera 403 a Hotelului Metropol, rezervată de către Uniunea Scriitorilor/Litfond pentru colaboratorii din afara Moscovei ai revistei* Soția sovietică și gospodăria proletară*, al cărei redactor-șef era ea. Sub masca noii femei sovietice, Zeitlin-Palițîn a recunoscut față de mine că este agentă a Ohranei și troțkistă și mi-a cerut să îi fac legătura cu serviciile secrete franceze, care mă recrutaseră pe mine la Paris în 1935, unde am participat împreună cu delegația sovietică la Congresul Scriitorilor. Ea îl recrutase deja pe unchiul ei Mendel Barmakid, membru al Comitetului Central, iar eu l-am recrutat pe celălalt unchi al ei, prietenul meu, celebrul scriitor Gideon Zeitlin, pentru a pune la cale asasinarea tovarășilor Stalin, Molotov, Kaganovici și Voroșilov la o petrecere în casa Sașenkăi, unde urma să punem otravă pe gramofonul pe care tovarășul Stalin avea să-l atingă. Prima încercare din casa ei — cu ocazia vizitei tovarășului Stalin din 1 mai 1939 — a eșuat, fiindcă nu am apucat să pun otrava pe gramofon…*
>
> *Martori: anchetatorul Rodos, Direcția Principală a Securității Statului, Secția pentru Cazuri Grave*

Katinka tresări. Talentatul și melancolicul scriitor Benia Golden întorsese așadar armele și o acuzase pe Sașenka. O arestaseră probabil în urma denunțului lui Golden. Dar de ce făcuse el una ca asta? Acuzațiile lui erau strigătoare la cer.

Însă mărturia lui era datată 6 august, mai târziu chiar decât mărturia lui Piotr Sagan. Katinka întorcea grăbită paginile. Citea deja de mai bine de cincisprezece minute. După un colaj destul de pitoresc de ștampile triunghiulare, pătrate și rotunde, citi o însemnare datată șase luni mai târziu:

Procuratura Militară, 19 ianuarie 1940

Ancheta împotriva grupului de spioni teroriști Zeitlin-Palițîn-Barmakid a fost încheiată, cazul va fi înaintat Curții... Trimiteți cazul la Tribunalul Militar, 21 ianuarie 1940

Katinka se simțea atât de tulburată, de parcă ea însăși sau cineva apropiat ei urma să fie judecat pe 21 ianuarie 1940. Ochii Sașenkăi o priveau neliniștiți din fotografie. Maxi avea dreptate: hârtiile acestea vechi, înconjurate de mister, creau o anume intimitate și ascundeau un insuportabil tragism. Ce se întâmplase cu toți acești oameni la proces? Supraviețuise sau murise Sașenka? Katinka răsfoi nerăbdătoare. Dar în dosar nu mai era nimic.

— Mai aveți cinci minute! o anunță Maimuțica, bătând darabana în tăblia mesei.

Katinka observă că Lentin citea o revistă despre fotbal, *Manchester United Fanzine*. Își notă în carnețel principalele informații și noile nume: Benia Golden, scriitor cunoscut, Mendel Barmakid, aparatcic uitat, Gideon Zeitlin, literat.

Katinka luă grăbită dosarul lui Palițîn. Primul lucru, fotografia: Ivan Palițîn, soțul Sașenkăi și prietenul lui Satinov, fotografiat din față și din profil, era un bărbat solid, cu păr des grizonant și pomeți înalți, care indicau probabil originea lui tătară. Era un exemplar arătos al acelei specii aspre de proletar rus și fusese muncitor la Uzinele Putilov. Dar în fotografie avea un ochi învinețit și o buză spartă. Se împotrivise probabil, gândi Katinka. Purta o uniformă NKVD ruptă. Îi privi ochii și citi în ei epuizare, dispreț, mânie, nicidecum teama și sarcasmul soției lui.

— Patru minute, spuse Maimuțica.

Îi citi biografia. Vania fusese un înalt funcționar al Cekăi și asigurase paza lui Lenin în primii ani, la Petrograd și Moscova, din 1917 până în 1919. Avansase rapid în funcție în perioada Marii Terori, ceea ce însemna că fusese responsabil de anumite crime... Katinka descoperi un ordin de arestare emis cu puțin timp înainte de arestarea soției lui. De aceea părea mai degrabă plictisit și mânios decât speriat. Știa ce avea să urmeze și binecunoscuta procedură îl plictisea. Ce se întâmplase cu el? Katinka citi fiecare informație de două ori, își notă datele și încercă să înțeleagă cronologia faptelor. Dar nimic din ce citea nu spunea lucrurilor pe nume. Totul era formulat în limbajul codificat al bolșevicilor. Întoarse câteva pagini: Palițîn începuse să mărturisească în 7 iunie și continuase în lunile iulie, august și septembrie. Și el fusese trimis în judecată.

— Timpul a expirat! spuse Maimuțica.

— O clipă, vă rog!

Sări peste câteva pagini și ajunse la sfârșit. Trebuia să afle ce se întâmplase cu Palițîn. Găsi o mărturisire semnată.

Acuzatul Palițîn: Mă declar vinovat de a fi spionat pentru serviciile de informații japonez și britanic, a fi lucrat în slujba troțkiștilor și a fi plănuit un complot terorist împotriva conducerii Uniunii Sovietice.

Dar lipsea finalul poveștii — și orice indiciu cu privire la Satinov și trecutul lor comun.

Katinka își notă datele în carnețel și oftă cu lacrimi în ochi. Dar de ce? De ce îi venea să plângă din cauza unor necunoscuți?

— Nu se menționează sentința, spuse ea cu voce tare. Este posibil să fi supraviețuit? Să mai fie încă în viață?

— Scrie în dosar că ar fi murit? întrebă colonelul.

Katinka scutură din cap.

— Păi, atunci… Lentin se ridică în picioare și se întinse.

— Dar lipsesc o mulțime de lucruri din aceste dosare, colonele. Niciun detaliu cu privire la sentință. Poate că Paliținii au fost trimiși în vreun gulag și grațiați după moartea lui Stalin. Aș dori să depun cerere pentru mai multe dosare. Vreau să aflu ce s-a întâmplat cu acești oameni.

— E un fel de joc pentru dumneavoastră, domnișoară? Poate veți avea noroc. Poate nu. Am să trimit cererea dumneavoastră superiorului meu, generalul Fursenko. Eu nu sunt decât o rotiță în acest aparat.

Brusc, Katinka se simți abătută. Nu aflase de ce fuseseră arestați soții Palițîn. Mărturia căpitanului Sagan era ulterioară arestării lor. Povestea lui Benia Golden despre relația lui cu Sașenka era neverosimilă, la fel, bineînțeles, și complotul de a-i asasina pe liderii Partidului. Atunci poate că și mărturia lui Sagan era scornită? Și încă nu aflase dacă toate acestea aveau vreo legătură cu Satinov.

Când împinse dosarul peste masă, pentru a i-l înapoia colonelului Lentin, Katinka îndoi din greșeală hârtia unde erau consemnați cei care citiseră dosarul. Văzu câteva nume notate în dreptul anului 1956 și inima îi stătu în loc: unul dintre ele era Hercule Satinov.

Maimuțica începu să verifice dacă nu lipsea nimic din dosare, umezindu-și vârful degetului de fiecare dată când întorcea o pagină.

Katinka profită de faptul că mai avea la dispoziție un minut, două. Redeschise repede dosarul lui Ivan Palițîn și ceva îi atrase atenția. Era un ordin scris de mână, pe o coală cu antetul Securității Statului, datat 4 mai 1939:

Strict confidențial.

Căpitanului Zubenko, Secția Tehnici Speciale, Direcția Principală a Securității Statului

Dispuneți imediat supravegherea pe teritoriul orașului Moscova a tovarășei Alexandra Zeitlin-Palițîn, redac–tor-șef al revistei Soția sovietică și gospodăria proletară*, strada Petrovka nr. 23, și instalați aparatură de ascultare în camera 403, Hotelul Metropol. Rapoartele mi se vor trimite mie personal, nu se vor face cópii.*

Katinka nu-și putea desprinde privirea de semnătură: *Ivan Palițîn, comisar general al Securității Statului, rangul al treilea.*

Era chiar soțul Sașenkăi.

Mai târziu, Katinka merse pe străzile Moscovei, coborî dealul dinspre Lubianka, trecu pe lângă Bolșoi și se îndreptă spre Kremlin. Într-o mână ținea strâns carnetul de notițe. Își plimbă privirea de-a lungul chioșcurilor care vindeau muzică piratată, reviste de istorie de senzațional, pornografie americană, tabloide italiene, ba până și *Cartea Manierelor* a lui Petru cel Mare. Dar gândurile ei erau în altă parte. Se lovi de un bărbat care o înjură, intră într-o Lada care era parcată pe trotuar. Încerca să pună cap la cap cele aflate din dosare. Urcă în cele din urmă dinspre râu spre Kremlin și înconjură de câteva ori Piața Roșie.

Poate că mărturia lui Benia Golden nu fusese totuși mincinoasă. Era posibil ca Sașenka să fi avut o relație extraconjugală cu celebrul scriitor, să se fi întâlnit cu el în camera 403 a Hotelului Metropol? Dar ar fi fost atât de riscant să o seduci pe soția unui NKVD-ist care dispunea de toate armele poliției secrete — supraveghere, ascultare, arestare. Se părea că Vania aflase cumva de relația lor și pusese întreaga mașinărie în mișcare, dezlănțuind catastrofa: inițiase o anchetă personală, fără aprobare oficială. *Rapoartele mi se vor trimite mie personal, nu se vor face cópii. Palițîn.*

Gelozia, gândi Katinka. Teama unui bărbat că soția îi pune coarne îi nenorocise oare pe toți? Pieriseră toți din pricina geloziei lui?

10

— Deci Vania Palițîn și-a înregistrat nevasta în pat cu scriitorul? întrebă Maxi seara, șezând pe motocicletă, în costum de piele, în fața clubului din apropierea Ambasadei Britanice. Și în rapoarte apar toate ahurile și ofurile celor doi…

—… Vania a fost ca scos din minți, își continuă Katinka relatarea, și a dispus arestarea lui Benia Golden.

— Nu, nu, obiectă Maxi. Benia Golden era un scriitor celebru, Sașenka era și ea o persoană cunoscută, nepoata lui Mendel Barmakid, „conștiința Partidului“. Și dacă problema nu ar fi fost decât adulterul, de ce l-au arestat și pe Vania?

— L-au arestat întâi pe Benia, care și-a denunțat amanta, pe Sașenka, și ea și-a denunțat la rândul ei soțul?

— Nu, Katinka, nu înțelegi miezul problemei. Fără acordul lui Stalin, nu ar fi fost arestați, spuse Maxi aprinzându-și o țigară. Și apoi, nu se potrivesc datele. Știi, arhivele sunt pline de minciuni și scorneli. Trebuie citite ca niște hieroglife.

Katinka oftă. Se lăsa răcoarea și fusta ei scurtă nu o proteja de vânt.

— Ce să fac acum?

— Nu te descuraja. Te-ai descurcat foarte bine până acum, mai bine decât aș fi crezut.

Maxi aruncă o privire pe ceas.

— Stai puțin, nu e decât ora nouă. De ce nu o suni pe eminența sa, mareșalul? Ai nevoie de ajutorul lui pentru a obține celelalte dosare KGB, cele pe care nu ți le-au arătat. Și acum, când știi mai multe, poți să-l întrebi mai multe. Trebuie să-ți confirme că Paliținii sunt cei a căror soartă trebuie urmărită.

Acestea fiind spuse, îi oferi Katinkăi o țigară și aprinse un chibrit. Feriră amândoi cu palmele flacăra de vânt. Când mâinile li se atinseră, ochii lui se îngustară și Katinka deveni conștientă de privirea lui scrutătoare.

— Spune-mi, ai de gând să cheltuiești toți banii oligarhului? Pe haine? Pe cosmetice? Nu, ai prea mult bun-simț, ești prea serioasă. N-ai de gând să cheltuiești nimic. Ar trebui să te bucuri mai mult de viață! râse Maxi. Tu, Katinka, ești prea drăguță pentru a fi istoric.

Se aplecă spre ea și îi feri părul de pe față.

— Ia-o mai încet, spuse ea cu răceală, dar îi permise să o sărute pe obraz. Barba lui țepoasă îi zgârie pielea.

Maxi își aruncă țigara înspre chei, își așeză casca pe cap, porni motorul și dispăru în direcția Podului de Piatră.

Katinka privi în urma lui, apoi își atinse obrazul, acolo unde o sărutase, și îl îngână: *Ești prea drăguță pentru a fi istoric*. Un caraghios, concluzionă ea. Oi fi tu mentorul meu, dar ești un fanfaron. Eu hotărăsc cine mă sărută și cine nu.

Cu cele opt stele roșii ale Kremlinului sclipind deasupra ei, o luă încet, gânditoare, spre un telefon public și formă un număr.

— Spuneți, răspunse bătrânul cu accent georgian.

— De data aceasta n-am să mai dansez, zise Hercule Satinov cu un zâmbet lipsit de bucurie.

Ședea în fotoliul lui din strada Granovski, înconjurat de nelipsitele fotografii de familie, chiar dedesubtul portretului său de mareșal, cu pieptul împodobit de medalii.

— Mă ramolesc.

— Să nu cumva să fumezi, tată! S-a dat și el mare în fața unei fete frumoase, comentă Mariko și aduse ceaiul. După aceea a trebuit să-l vâr în pat.

Avea un ton supărat, de parcă ar fi fost vina Katinkăi.

— Nu trebuia să vii acum. E prea târziu. Ar fi mai bine să pleci.

Mariko trânti tava pe masă și ieși din încăpere, nu înainte de a mai arunca musafirei o ultimă privire acră.

— Dă-i pace, Mariko…

Femeia închise ușa, dar scârțâitul parchetului trădă că rămăsese în apropiere.

— Ce să-i faci, am îmbătrânit și eu, spuse Satinov, iar când Katinka se așeză pe același scaun ca data trecută, picior peste picior, el o privi aprobator. Arăți de parcă te-ai fi distrat prin cluburi. Foarte bine. De ce să-și irosească o floare proaspătă ca tine tinerețea cu praful arhivelor și misterele trecutului?

Satinov scoase din buzunar un pachet de țigări, își aprinse una și închise ochii.

— Cu asta mă ocup, mareșale.

— S-ar putea să nu mai ai mult timp pentru cercetările tale. Sau ai început să mă îndrăgești? o întrebă privind-o în ochi. Ei bine, fetițo, ce-ai aflat?

Katinka inspiră adânc.

— În 1956, dumneavoastră v-ați dus la Lubianka și ați citit dosarul lui Vania Palițîn. El și soția lui, Sașenka, erau prieteni vechi de-ai

dumneavoastră, încă dinainte de Revoluție. Ei sunt acele verigi ale trecutului pe care voiați să le descopăr.

— Pari mai interesată de subiect decât erai data trecută, remarcă Satinov.

— Așa este. Oamenii aceștia îmi par atât de reali acum.

— Aha. Specialista în legislația Ecaterinei a căpătat o slăbiciune pentru vremurile noastre. Ai simțit mirosul dulce al florilor și pe cel amar al cenușei? Asta dovedește că ești un istoric get-beget.

— Vă mulțumesc, mareșale.

— Mai explică-mi o dată, spuse Satinov și se aplecă spre ea. Numele tău este Vinski. Cum se face că ai primit tocmai *tu* această ofertă de muncă?

— M-a recomandat academicianul Beliakov. Am fost cea mai bună studentă a lui.

— Sigur că da, spuse Satinov și trase din țigară cu ochii mijiți. Văd și eu că ești o fată deșteaptă, o persoană deosebită. Academicianul Beliakov a avut dreptate să te propună tocmai pe tine dintre sutele de studenți care s-au perindat decenii la rând prin fața catedrei lui… Ia gândește-te la asta.

— Cred că a vrut să mă ajute, spuse Katinka puțin enervată.

Era evident că Satinov o lua peste picior, așa cum făcuse toată viața cu cei inferiori lui. Acesta era un alt Satinov, unul viclean și perfid. Sarcasmul lui otrăvea simpatia pe care o simțise inițial față de el.

— Mareșale, v-aș ruga să-mi răspundeți la întrebare. Sașenka și Vania Palițîn sunt persoanele de urma cărora trebuia să dau, nu-i așa? Ce s-a întâmplat cu ei?

Satinov scutură din cap și Katinka observă că pe obraz îi zvâcnea un mușchi.

— Nu există niciun indiciu cu privire la procesul sau sentința lor. Este posibil să fi supraviețuit?

— Improbabil, dar posibil. Anul trecut, o femeie și-a găsit soțul care fusese arestat în 1938. Trăia la Norilsk.

Umbra unui zâmbet amar se ivi pe chipul lui Satinov.

— Tu ai pornit în căutarea pietrei filosofale. Mulți au căutat-o și nimeni n-a găsit-o.

Katinka strânse din dinți și făcu o nouă încercare.

— Am nevoie de ajutorul dumneavoastră. Trebuie să le văd dosarele, cele încă reținute de KGB.

Satinov trase aer în piept, lăsându-și timp, ca de obicei.

— Bine, spuse în cele din urmă, am să sun niște prieteni vechi de la

Organe. Sunt niște boșorogi ca mine, își așteaptă moartea în casele lor de vacanță, pescuiesc, joacă șah și îi înjură pe noii îmbogățiți. Dar am să fac tot ce-mi stă în putință.

— Vă mulțumesc, zise Katinka și se aplecă înainte. În dosare se menționează că Paliținii au avut doi copii. Volia și Karlmarx. Ce s-a întâmplat cu ei?

— Habar nu am. E posibil să fi dispărut și ei ca atâția copii din acele vremuri.

— Dar cum?

— Asta va trebui să descoperi singură, spuse Satinov cu răceală și își schimbă poziția în fotoliu. De unde ziceai că vii? Din nordul Caucazului, nu-i așa?

Satinov schimbase subiectul. Era o manevră evidentă de diversiune. Katinka își adulmecă prada.

— Îmi permiteți să vă întreb – dumneavoastră i-ați cunoscut pe Paliținі. Cum erau?

Satinov oftă.

— Erau bolșevici în trup și suflet.

— Am văzut fotografia ei în dosar. Era foarte frumoasă și deosebită…

— Cine o vedea o dată, n-o mai uita, spuse Satinov încet.

— Dar avea o privire atât de tristă, zise Katinka.

Chipul lui Satinov se înăspri, nasul lui persan și pomeții obrajilor se ascuțiră, deveniră și mai marcanți. Pleoapele se închiseră treptat.

— Nu era singura. Există milioane de asemenea fotografii. Milioane de victime care au avut aceeași soartă ca ea.

Katinka avu sentimentul că Satinov se închide iar în sine și de aceea insistă.

— Mareșale, știu că sunteți obosit și nu vreau să vă mai rețin… dar spuneți-mi, Roza Ghetman e cumva fiica lor?

— Ajunge, domnișoară!

Mariko, învelită într-un șal negru ca o mantilă spaniolă, se ivise în încăpere. Se postă între Katinka și Satinov.

— Rău ai făcut că ai venit. Ce întrebări sunt astea? Tatăl meu e obosit. Te rog să pleci acum.

Satinov se lăsă pe spate în fotoliu. Respira hârâit.

— Mai stăm noi de vorbă, spuse cu greu, cu voia lui Dumnezeu.

— Îmi cer scuze, v-am întrebat prea multe. Am stat prea mult…

El nu-i mai zâmbi de data aceasta, ci îi întinse o mână și își feri privirea.

— Am obosit, spuse și în mână ținea un bilețel. O persoană cu care trebuie să te întâlnești. Grăbește-te. S-ar putea să fie deja prea târziu. Transmite-i salutări din partea mea.

11

Două zile mai târziu, Katinka era trezită de zbârnâitul telefonului verde de plastic, din minuscula și îmbâcsita ei cameră de hotel. Patul, noptiera, lampa și masa de scris alcătuiau o singură piesă de mobilier. Cuvertura, covorul și draperia aveau culoarea pucioasei. Katinka o visase pe Sașenka. Femeia din fotografie îi vorbise:

— Nu renunța! Insistă la Satinov…

Dar de ce era Satinov atât de îndărătnic? Va refuza oare să o mai întâlnească? Pe jumătate adormită, Katinka se întinse după receptor.

— Alo, spuse.

Se așteptase să audă glasurile părinților ei, sau poate pe cel al Rozei Ghetman, care îi telefona periodic, pentru a se interesa de mersul lucrurilor. „Bună, Katinka, ai găsit vreo nestemată?“ Acestea erau cuvintele cu care începea Roza orice convorbire.

— Colonelul Lentin la aparat.

Katinka se miră. Era Maimuțica de la arhivele KGB-ului.

— Vreți să mai vedeți și alte dosare?

— Da, răspunse ea bucuroasă. Ar fi grozav.

— Grozav? Grozav, într-adevăr. Sunteți atât de ușor de entuziasmat. Vă așteptăm la ora două în cafeneaua Piano, de la Lacurile Patriarhiei.

Katinka își trase cizmele în picioare și îmbrăcă fusta scurtă de jeans cu paiete. Câștiga bani pentru prima oară în viață, dar nu avea sentimentul că i s-ar fi cuvenit. Îi folosea pentru a-și plăti camera de hotel, mâncarea și transportul, dar nimic altceva. Făcea lucrul acesta doar pentru Roza, pentru ca și Roza, la fel ca ea, Katinka, să aibă o familie.

Coborî cu liftul în holul de marmură gri al hotelului, intră de acolo într-un alt hol, urcă niște trepte, o luă la stânga pe un coridor, apoi la dreapta și dădu în cele din urmă la o parte o draperie roșie, în spatele căreia se ascundea o odăiță cu trei mese și o bucătărie minusculă, unde trebăluia o femeie în vârstă. O întâmpină o aromă ispititoare de grăsime prăjită și sfârâitul ouălor din tigaie. Un tânăr jurnalist englez și un bătrân armean ședeau la mesele lor obișnuite și beau cafea.

— Bună dimineața, señorita, o salută într-o rusă stâlcită femeia cu șorț albastru, a cărei față smeadă, cu maxilare pronunțate, era brăzdată de riduri adânci. O omletă spaniolă?

— Ca de obicei, răspunse Katinka.

Bucătăreasa era o spaniolă bătrână, care susținea că gătește în

această minusculă bucătărie încă de pe vremea Războiului Civil din Spania.

— Cea mai bună bucătăreasă din Moscova! murmură armeanul și îi trimise femeii o bezea.

Un ceas mai târziu, Katinka urcă fără grabă strada Tverskaia, fostă Gorki, o luă la stânga printr-un gang și se îndreptă spre cele două Lacuri ale Patriarhiei, pe care le înconjura un parc. Știa că Bulgakov locuise undeva prin apropiere, în perioada când scrisese *Maestrul și Margareta*. Își cumpără o înghețată de la terasa unei cafenele și se așeză pe o bancă, privind la cuplurile și copiii care se plimbau, la bătrânii care se uitau la ea. De ce îi propusese Maimuțica să se întâlnească aici și nu la Lubianka? Îi aducea oare dosarele? Nu, era imposibil. Atunci de ce? Nu avea încredere în oamenii de felul lui.

La ora două, Katinka părăsi parcul și porni spre capătul străzii. Acolo se afla o firmă pe care scria în alb și negru: BAR-CAFÉ PIANO. Intră. Rod Stewart cânta dintr-o stație „Do Ya Think I'm Sexy". În micuța cafenea nu se afla mai nimeni, doar în spatele tejghelei era un bărbat cărunt și uscățiv ca un spectru, care fuma și turna în același timp votcă în trei pahărele, și la o masă din crom alți doi bărbați. Unul dintre ei era colonelul Lentin, Maimuțica, într-un sacou verde sport și cu cravată Wimbledon. Se ridică de la masă și îi întinse mâna.

— Poftiți, luați loc, domnișoară.

Îi oferi un scaun.

— Să vi-l prezint pe colegul meu, Oleg Sergheievici Trofimski.

— Încântat, domnișoară, încântat. Da, poftiți, luați loc!

Scăfârlia mare și diformă a lui Trofimski arăta ca o ghiulea, iar barba lungă îi dădea aerul unui magician ieșit la pensie. Barmanul aduse păhărelele cu votcă și le trânti pe masă.

— Nu, nu, protestă Magicianul cu asprime. Dima, adu-ne cel mai vechi whisky scoțian pe care-l ai. Domnișoara e mult prea distinsă pentru banala votcă rusească.

Barmanul ridică din umeri și se întoarse la tejghea.

— Dima e un tovarăș ieșit la pensie, îi explică Magicianul Katinkăi, deci noi, cum să zic eu, noi îi patronăm localul. El îmi cunoaște gusturile. Nu-i așa, Dima?

Dima își dădu ochii peste cap și le aduse băuturile de culoarea chihlimbarului.

Magicianul se întoarse spre Katinka.

— Așa. Savurați-l. Are cincizeci de ani, e maturat în butoaie de stejar pe o insulă scoțiană. Cum îi zice? Laphroaig. Gustați-l. Simțiți aroma

de turbă? Ăsta-i solul de acolo. Când am lucrat la ambasada londoneză — sarcinile mele erau, ca să zic așa, clandestine — am făcut un tur al insulelor scoțiene. Familia regală britanică nu bea decât whisky din acesta, când merge la vânătoare în Scoția. Haideți, beți!

Katinka gustă un strop.

— Sunteți istoric, nu-i așa? întrebă Magicianul, mângâ–indu-și barba.

— Da, domeniul meu este secolul al XVIII-lea.

— Și eu am studiat istoria și cunosc foarte bine Registrul Genealogic, familiile Romanov, Saxa-Coburg, chiar și ramurile colaterale, spuse Magicianul. E un hobby, ca să zic așa. Dar acum, după ce v-am învățat ceva despre viața civilizată, să trecem la subiectul întâlnirii noastre. Dumneavoastră faceți cercetări în cu totul alt domeniu? Perioada cultului personalității?

— Da, mă interesează o anumită familie, răspunse Katinka prudent.

— Știu, știu, mi-a spus colonelul Lentin. Și nu ați fost mulțumită de documentele care vi s-au arătat?

— Mi-ar plăcea să mai văd și altele.

— Nicio problemă, să știți că se poate. Le veți vedea.

— Vă mulțumesc, răspunse Katinka plăcut surprinsă. Când?

Magicianul își legănă un deget în aer.

— Ne adaptăm și noi la epoca modernă, nu-i așa, colonele Lentin? O primim cu brațele deschise! Dar rămânem patrioți. Nu vrem să ne americanizăm. Să nu căpătați o impresie greșită, domnișoară. Noi, cei de la Organele Competente, suntem conștiința acestei țări. Noi o vom ajuta să redevină puternică.

— Dar dosarele? Când le pot vedea?

— Sunteți tânără. Grăbită. Poate chiar mâine?

— Da, vă rog mult, spuse Katinka, pe cât de nerăbdătoare, pe atât de suspicioasă.

— Putem mâine, colonele? întrebă Magicianul.

— Poate în trei zile, răspunse Lentin, căruia îi revenea în mod evident un rol secundar în toată afacerea. Poate într-o săptămână.

— Atunci ne-am lămurit, concluzionă Magicianul. Și n-o să vă coste prea mult.

— Să mă coste? exclamă Katinka. Dar…

— Aaaa, ia uitați-vă la ea! strigă Magicianul cu un aer teatral. Ia priviți acest chip drăgălaș și îngrijorat! Ha, ha. Ați venit de curând la Moscova, un pisoiaș în marele oraș, se vede. Da, totul costă. Colonelul și cu

mine îmbrățișăm noua mentalitate! Mai adu-ne whisky, Dima. Să bem în cinstea învoielii noastre!

12

A doua zi după prânz, Katinka străbătu pasajele înalte și coridoarele magazinului universal GUM din Piața Roșie. Avea o întâlnire în restaurantul Bosco, unde fete bronzate și suple, cu picioare lungi, în cizme și fuste și cu lanțuri sclipitoare Versace, ședeau la mese cu bărbați îndesați în costume italienești. În aer plutea aroma cafelei măcinate și a trupurilor parfumate. Localul era atât de elegant, încât Katinka avea senzația că se află la Veneția sau New York, deși nu călătorise niciodată decât la Londra.

Ce luxos este! îi trecu prin minte, fără să-i acorde vreo atenție ospătarului-șef, un tătar cu aer de italian și profilul unui porumbel, care îi scruta disprețuitor fusta cu paiete și cizmele albe.

— Ia te uită! exclamă Katinka. Ce privelițe!

În fața uriașei ferestre panoramice, de unde se vedea imensitatea pavajului strălucitor al Pieței Roșii, oftă cu plăcerea senzuală a unei fete din provincie. De acolo, turlele colorate ale Catedralei Sfântul Vasile, care semănau cu niște conuri de înghețată, păreau mai degrabă tătărești decât rusești. În fața zidului Kremlinului se înălța mausoleul de granit roșu, în stil egiptean, care adăpostea trupul mumificat al lui Lenin. Puțin mai departe, aproape ascuns de zid, era măruntul bust din marmură verzuie al lui Stalin, ridicat după înlăturarea ireverențioasă a trupului său din mausoleu. Vederea Kremlinului atât de rusesc, cu bisericile sale ortodoxe, cu palatele sale țariste, verzi și ocru, cu stelele sale roșii, o umplu pe Katinka de o mândrie slavică.

Văzu cupola sediului Consiliului de Miniștri, unde lucraseră Lenin și Stalin și unde își avea acum biroul președintele Elțîn. Sașenka îi cunoscuse pe Lenin și pe Stalin personal, în acei primi ani de consolidare a puterii sovietice, își aminti Katinka și se sperie cât de obsedată devenise de această femeie, pe care nu o cunoștea decât dintr-o fotografie și un dosar.

— Cu ce vă pot ajuta, domnișoară? întrebă ospătarul-șef. Doriți o masă cu vedere la Piața Roșie?

— Domnișoara e cu mine, răspunse un glas din spatele ei.

Masiv și cu un aer pierdut, Pașa Ghetman se apropie cu mișcări stângace. Deși erau scumpe, hainele de pe el arătau ca de căpătat. Pantalonii erau prea largi, cămașa era greșit încheiată. Și totuși, emana încrederea în sine a unui cosmopolit și aroganța unui locuitor al Odessei. Mirosul înțepător al trabucului său supradimensionat pătrunse în nările

Katinkăi.

După discuția cu Maimuțica și Magicianul, Katinka stătuse de vorbă cu Roza și aceasta o rugase să i se adreseze lui Pașa, care stabilise imediat o întâlnire cu ea.

Katinka era nesigură dacă Pașa avea să o îmbrățișeze. Se aplecară unul spre celălalt, dar Pașa se dădu în ultima clipă înapoi și îi întinse, în schimb, mâna. Katinka roși, dar ospătarul salvă situația.

— Bine ați venit, domnule Ghetman! Masa dumneavoastră obișnuită, în nișă? Poftiți, vă rog!

La masa alăturată se așezaseră bodyguarzii lui Pașa, trei huidume cu capetele rase și tatuaje care se iveau dedesubtul gulerelor de cămașă. Pașa o luă înainte cu mersul lui de urs și Katinka observă că își legăna mâinile mari, de parcă ar fi vrut să prindă niște mingi de jonglat.

— N-am mult timp, spuse Pașa după ce se așezară.

— Nu am știut că sunteți aici. Credeam că sunteți la Londra.

— Apă?

Pașa se întinse după sticla cu apă și o vărsă pe masă. Câțiva ospătari se buluciră să șteargă masa, dar el nici nu-i băgă în seamă.

— M-am întors acasă. Curând avem alegeri. Președintele are nevoie de ajutorul nostru, trebuie să scăpăm de comuniști. Mămica vine și ea de la Londra. Trebuie să înțelegeți că e ultima ei șansă de a afla cine este. Katinka, imaginați-vă cum este să nu știi cine ești! Eu am fost atât de apropiat de părinții mei, dar ea a avut mereu acest gol în suflet. Dumneavoastră vă cunoașteți părinții?

— Sigur că da.

— Ați avut o copilărie fericită?

Katinka dădu din cap. Îi era cu neputință să ascundă bucuria acestui gând.

— Tatăl meu este medic. Locuim cu bunicii, în casa lor bătrânească. M-au iubit întotdeauna foarte mult.

— Noi, dumneavoastră și cu mine, suntem atât de norocoși. Știu că ați vorbit frecvent cu mămica — pe Katinka o amuza faptul că acest miliardar, mare cât un urs, de vreo treizeci și cinci de ani, încă mai spunea „mămica“ — dar aș vrea să-mi spuneți și mie ce ați aflat până acum.

În timp ce Katinka îi relată cele aflate, telefonul lui mobil sună încontinuu. Un bodyguard răspunse o dată la telefon și îi comunică ceva lui Pașa la ureche; o fată roșcată, în fustă mini de piele, cu cizme și curea Chanel, îl salută; câțiva oameni de afaceri veniră să-i scuture mâna — dar, în pofida tuturor acestor întreruperi, Katinka reuși să-i explice tot ce

aflase deocamdată. Pașa se aplecă spre ea și o ascultă atent, molfăind capătul trabucului și sfredelind-o cu ochii lui negri.

— Deci Satinov știe ceva, dar e foarte bătrân și face pe misteriosul. Tipic pentru generația aceasta, care a făcut din secretomanie un fetiș. V-ați descurcat foarte bine.

Katinka roși de plăcere.

— Dar dosarele erau incomplete și atunci m-am întâlnit cu doi oameni de la KGB, pentru a le cere documentele lipsă, și mi-e atât de rușine — le-am spus, desigur, că e imposibil — dar mi-au cerut…

— Ce?

— Bani! E dezgustător!

— Cât? întrebă Pașa.

— Le-am spus că e ridicol.

— Auziți, spuse Pașa, nu vreau să par… dar sunt mai în vârstă decât dumneavoastră… îmi cer scuze că mi-am ieșit din fire la Londra. Mămica m-a certat. Dar dumneavoastră sunteți cam naivă. Eu am întâlnit tot felul de fete care umblă după bani. Văd că dumneavoastră sunteți altfel. Și mămica zice că nu o faceți pentru bani, că doriți cu adevărat să ne ajutați. Sper, așadar, să căutați în continuare. Cât vor?

— Dar nu avem voie să le dăm bani, protestă Katinka, să dăm bani Organelor! Nu sunt oameni cumsecade.

— Spuneți-mi doar cât au cerut.

— Au spus… e așa de mult, e o crimă, sunt niște mafioți… Katinka oftă. Cincisprezece mii de dolari. O nerușinare! Ce se întâmplă cu rușii în vremurile astea?

Pașa ridică din umeri. Mâinile lui mari ca niște labe de urs se deschiseră și se închiseră.

— E cadoul meu pentru mămica. Adevărul are prețul lui, dar o familie e de neprețuit. Cine înțelege asta, înțelege totul. Am să plătesc.

— Nu.

— Nu-mi spuneți mie ce am de făcut! mârâi Pașa și, mototolind un colț al feței de masă, fu cât pe-aci să dărâme toată vesela. Sunt banii mei și avem nevoie de informațiile lor.

— Bine, dacă așa doriți…, spuse Katinka în cele din urmă. Mai e ceva. Satinov mi-a dat acest bilețel și mi-a spus să mă întâlnesc neapărat cu această persoană, să nu mai aștept prea mult.

Și îi înmână bucata de hârtie.

— E un număr de telefon din Tbilisi. Din Georgia.

— Da.

— Păi și atunci ce mai așteptați? Trebuie să mergeți neapărat acolo,

Katinka.

— Acum?

— Sigur, mergeți la hotel, luați-vă pașaportul și faceți-vă bagajul. Când vă întoarceți, vă dau banii și vă puteți întâlni cu pungașii de la KGB.

Pașa Ghetman formă un număr pe telefonul mobil.

— Eu sunt. Fă o rezervare pentru Tbilisi, în după-amiaza asta. La patru? Bine. Ecaterina Vinski. Rezervă-i o cameră la Hotelul Metechi Palace. Pa. Apoi strigă către masa alăturată:

— Hei, tigrule! iar unul dintre bodyguarzi se apropie cu pași apăsați. Du-o pe Katinka la hotel și de acolo la aeroportul Șeremetievo. Acum.

13

Se întunecase deja la Tbilisi, când sosi Katinka la aeroport, un bazar populat de taximetriști gălăgioși, bandiți, negustori, soldați și hoți de buzunare. Dar o aștepta un șofer, cu o bucată de carton pe care scria *Vinski* și o Volga, al cărei motor nu pornea decât cu ajutorul a două sârme și o melodie fredonată. Intrară în oraș, acompaniați de focurile de armă, care răsunau deasupra capitalei prost luminate a acestei țări mici, aflate în plin război civil. Hotelul Metechi Palace era o clădire modernă, urâtă, cu ascensoare de sticlă și o curte interioară spațioasă, închisă cu un acoperiș de sticlă, în care se înălțau pe mai multe etaje balcoane verzi de fier. Bandiți georgieni cu tocuri de pistol strălucitoare, înarmați cu kalașnikovuri, păzeau hotelul.

Katinka își lăsă bagajele la hotel și se sui într-un taxi. Trecură de mai multe puncte de control, păzite de miliționeri în uniforme pestrițe, aparținând feluritelor armate private. Polițiștii, în schimb, aveau uniforme ponosite și un aer pierdut în propriul lor oraș. Clădirile, cândva grandioase, erau acum dărăpănate, iar străzile evocau visul levantin al unui Paris ce nu existase niciodată.

Katinka nu mai fusese niciodată în Georgia — familia ei își petrecea vacanțele la Soci, la Marea Neagră — dar cunoștea desigur reputația țării: cornul abundenței, pivnița de vinuri, capitala playboy-ilor, giuvaerul coroanei, templul plăcerilor din fostul imperiu sovietic, cu recoltele sale bogate de struguri și legume, apa sa minerală sulfuroasă Borjomi în celebrele sticle verzi, vinurile sale roșii aspre, liderii săi comuniști corupți și privilegiați, care trăiseră ca sultanii, intelectualii săi polemici și aventurierii săi cu moravuri dubioase. Dar Georgia avea și o latură întunecată. De aici proveniseră Stalin, Beria și toți ceilalți comuniști celebri, cu nume greu de pronunțat, precum Sergo Ordjonikidze, Abel Enukidze și mareșalul Hercule Satinov.

Taxiul o duse în centru. Traversară Piața Libertății (care se numise Erevan în perioada țaristă, apoi Beria, apoi Lenin) și ieșiră în bulevardul lat și frumos, numit Rustaveli (în perioada țaristă Golovinski), cu teatrele și palatele sale. Fiindcă taximetristul nu știa unde se află casa pe care o căuta Katinka, întrebă, strigând pe geamul deschis, mai mulți pietoni. Viră fără să se sinchisească de claxoanele furioase și îi arătă Katinkăi ruina arsă a Hotelului Tbilisi, cândva cel mai grandios de la sud de Moscova. Opriră în cele din urmă pe o colină cu străduțe pavate, dedesubtul unei biserici cu turn rotund, în stil georgian ortodox, și șoferul arătă cu degetul

în beznă.

— Acolo e!

Katinka îi achită cursa în dolari și coborî precaută străduța cufundată în întuneric. În spatele zidurilor înalte se zăreau vile îmbrăcate în iederă, cu balcoane încărcate de flori, de unde răzbăteau râsete și sclipiri de felinare. Un bărbat bărbos, cu păr alb des, ținea în mână un felinar.

— Unde mergeți? V-ați rătăcit? o întrebă într-o rusă stâlcită.

Katinka observă că era înarmat, dar nu se sperie.

— Cafeneaua Biblioteca unde este? îl întrebă.

— Veniți cu mine!

Bărbatul o luă de braț și o conduse până la o casă aproape complet ascunsă vederii de iederă. Deschise o ușă de lemn cu două canaturi și pătrunseră într-un hol cu dale de marmură crăpate, luminat de o singură lumânare, în care mirosea a mâncăruri georgiene. În dreapta se afla o altă ușă mare, dărăpănată, pe care el o deschise, mormăind ceva în georgiană, după care îi spuse Katinkăi în rusă, cu pușca atârnându-i amenințătoare pe umăr:

— Intrați! Asta e cafeneaua!

Cu gura căscată de mirare, Katinka intră în localul luminat de lumânări, care căpătaseră parcă aripi de la ceara scursă. În aer pluteau arome delicioase – de flori de corcoduș, ghimbir, măr și migdale. Era o bibliotecă veche, ale cărei rafturi se înălțau printre mese și în spatele tejghelei. Pereții erau acoperiți de hărți, drapele ale regimentelor țariste, ale brigăzilor georgiene și proletarilor bolșevici, desene cu motive alese sau obscene, tablouri, icoane, uniforme vechi georgiene, săbii și pumnale, busturi ale lui Mozart și Stalin, al Reginei Tamara și ale unor senatori romani. Unele dintre rafturi putreziseră și se prăbușiseră, împrăștiindu-și neprețuitele volume vechi pe podea, de unde nimeni nu le ridicase și unde continuau să zacă, având paginile îngălbenite desfăcute ca niște evantaie.

La o masă, un bătrân cu pălărie neagră de fetru citea la lumina slabă a lumânărilor. La o altă masă, un grup de turiști americani, în bocanci Timberland și pantaloni scurți, cu portmoneele prinse la curea (pentru a atrage atenția oricărui potențial hoț asupra bogăției lor occidentale), închinau cu vin georgian. Doi georgieni cărunți se certau în gura mare din pricina politicienilor.

— Șevarnadze e un trădător, un spion, un kaghebist! țipa unul.

— Zviad e un bezmetic, un spion, un kaghebist! țipa celălalt.

— Doriți o masă? Un pahar cu vin? Serviți cina? o întrebă pe

Katinka un bărbat înalt și slab, cu bască albastră, îmbrăcat într-un caftan strâns în talie, cu un săculeț pentru gloanțe și un pumnal incrustat la cingătoare, apoi făcu o plecăciune. Mă numesc Nugzar. Dumneavoastră cine sunteți? V-ați rătăcit cumva?

— O cunoașteți pe Audrey Zeitlin? Aș dori să o vizitez.

— Pe bătrâna doamnă englezoaică? Ea este talismanul nostru! Îi ducem de mâncare în fiecare zi! A lucrat multă vreme la noi, ne-a învățat engleza și pe noi, și pe copiii noștri! E sus, veniți cu mine!

Katinka urcă după Nugzar la etaj. Străbătură un coridor, în care câteva tulpini de iederă străpunseseră un perete, pentru a se uni cu alte tulpini, care intraseră pe o fereastră ce nu mai putea fi închisă. La capătul coridorului, Nugzar bătu într-o ușă.

— Anuko! strigă.

Georgienii ăștia cu diminutivele lor, gândi Katinka amuzată.

— Ai un oaspete, Anuko!

Niciun răspuns.

Nugzar deschise încet ușa și aruncă o privire sfioasă în camera întunecoasă.

14

— Am sperat tot timpul că ai să vii, spuse Lala cu glasul tremurat al celor foarte bătrâni.

Îmbrăcase un capot peste cămașa de noapte și avea părul alb lung. Nu mai rămăsese prea mult din ea, doar o mână de oase ținute laolaltă de o piele albă, atât de delicată, încât era aproape străvezie. Însă ochii ei, care păreau imenși datorită strălucirii lor de opal, o fascinau pe Katinka, fiindcă exprimau voință și cutezanță, captivau și dădeau impresia că posesoarea lor s-ar putea măsura cu orice persoană mai tânără și energică.

— De cincizeci de ani te aștept. De ce nu ai venit mai devreme?

— Bună seara, spuse Katinka șovăielnic, cu teama că poate greșise adresa, deși doamna aceasta bătrână părea să o cunoască. Mareșalul Satinov m-a trimis la dumneavoastră.

— A, Satinov. El a fost eroul nostru, îngerul nostru păzitor. E bătrân și el, desigur. Dar nu așa bătrân ca mine. Ia loc, te rog.

Katinka se așează în fotoliul moale din colțul încăperii strâmte. La capul patului ardea o lumânare. Fotografii sepia de aristocrați cu jobene pe cap și gulere albe apretate; o școlăriță cu aer distins, cu șorțuleț alb; macheta din argint a unei sonde petroliere; o mulțime de cărți vechi.

— Ajută-mă, scumpa mea, să-mi aranjez perna la spate și adu-mi un pahar cu vin. Coboară și cere-i lui Nugzar. Pe urmă, trebuie să stăm de vorbă. Toată noaptea. Când ești bătrân ca mine nu-ți mai trebuie atâta somn. Cine ar vrea să mai trăiască la vârsta mea? E o nenorocire. Toți prietenii mei sunt morți, e atât de trist! Și soțul meu e mort de patruzeci de ani. Dar cred că de aceea am așteptat, scumpa mea, ca să te întâlnesc pe tine. Și iată că ai venit, trimisă de mareșalul Satinov. Vrea ca tu să-i găsești pe copilașii mei dispăruți, nu-i așa? Îți notezi, draga mea?

Cu sentimentul că pătrunsese într-un vis, Katinka scotoci în geantă după carnet și stilou.

— Am să-ți povestesc despre Sașenka, Fulguleț și Carlo.

— Un moment, pe Sașenka o cunosc, dar Fulguleț și…

— Dar nu știi chiar nimic, scumpa mea? Fulguleț și Carlo erau copiii Sașenkăi. Numele lor adevărate erau Volia și Karlmarx. Am să-ți spun povestea lor, dar înainte de asta deschide, te rog, geamul!

Katinka nu putea fi decât bucuroasă să permită aerului înmiresmat să intre în cameră. Afară, grădina adormită respira din toți porii. Printre lamelele obloanelor vechi, irișii, trandafirii și florile de corcoduș, cu

mireasma lor de măr și migdală, trimiseră valuri de parfum în încăperea cu aer stătut. De la parter se înălța o aromă intensă de ghimbir și nucșoară, din cazanele în care fierbea tocănița de miel.

Și astfel, în timp ce bea vinul și mânca plăcinta cu brânză aduse de jos, de către războinicul georgian, Katinka se întoarse în timp, într-o epocă imposibil de imaginat, într-o vilă din strada Bolșaia Morskaia din Sankt Petersburg, unde un bancher evreu și soția lui ușuratică crescuseră o fată pe nume Sașenka, a cărei tânără dădacă venise din Anglia, dintr-un sat numit Pegsdon, unde părinții ei ținuseră hanul „Live and Let Live“, nu departe de târgușorul Hitchin din Hertfordshire. „Lala“ Lewis, cum îi spusese Sașenka — „și tu, Katinka, trebuie să-mi spui la fel“ — știa totul despre familia Zeitlin. I-o descrise Katinkăi pe fata serioasă și stângace, cicălită și disprețuită de mama ei, iubită de la distanță de tatăl ei, copleșită de afecțiunea dădacei ei.

Lala Lewis îi zugrăvi un tablou atât de viu al acelei epoci: automobile vechi, cu faruri de crom și banchete din lemn de tec și piele, trăsuri și sănii cu vizitii în cojoace, milionari, conți și revoluționari, unchi și șoferi, crize de nervi și sinucideri.

— M-am îndrăgostit de baronul Zeitlin chiar aici, în casa asta din Tbilisi, care i-a aparținut lui cu mult, mult timp în urmă, îi spuse Lala Katinkăi și îi relată apoi cum o ceruse Zeitlin în căsătorie, într-un mic separeu al restaurantului Donan din Sankt Petersburg.

— Samuil a pierdut tot în 1917, dar a făcut apoi carieră în slujba sovieticilor, pentru ca în 1929 să piardă iarăși tot. Și atunci am venit aici. Credeam că e un loc mai sigur. Dar simțeam că nu mai avem mult timp la dispoziție și că trebuie să profităm de fiecare moment. Ne-am iubit atât de mult. În fiecare zi eram ca în luna de miere, fiecare sărutare era pentru noi un dar. La Moscova, Sașenka și Vania — cum îi spunea toată lumea soțului ei — aveau funcții înalte. Îi cunoșteau pe toți, chiar și pe Stalin. Sașenka era redactorul-șef al unei reviste, Vania era NKVD-ist, probabil un torționar nemilos, deși altfel părea un om jovial. Ne era atât de dor de ei — eu o iubeam pe Sașenka la fel de mult ca Samuil. Știi, de fapt asta ne apropiase de la bun început, dragostea noastră față de Sașenka. Dar când l-au arestat pe Samuil, m-am gândit că nu mai are nicio șansă să supraviețuiască și îi așteptam să vină să mă aresteze și pe mine. Am continuat să lucrez aici, în cafenea, am îngrijit copii, am devenit cea mai bună profesoară de engleză din oraș. Am predat copiilor de ștabi și mai dau și astăzi încă ore! Dar să nu-mi pierd firul povestirii! Când l-au luat pe Samuil, am fost foarte mâhnită. Scrisorile și banii pe care îi trimiteam veneau înapoi; însemna că murise. Pe urmă i-au luat și pe Sașenka, și pe

Vania. Atunci m-a cuprins disperarea. Îți imaginezi, așadar, marea mea mirare când Samuil s-a întors acasă. Ah, în vremurile acelea moartea era atât de capricioasă!

— Cum a reacționat Samuil când a aflat că Sașenka dispăruse?

— Pe patul de moarte, când Samuil își pierdea și recăpăta tot mereu cunoștința, a spus: „Sașenka, draga mea, *lisicika* mea, vulpița mea, ai să vii să mă săruți, Sașenka, înainte să mor?“ Era convins că Sașenka avea să se întoarcă. Atunci i-am promis că am s-o aștept eu în locul lui.

— Nu ați obosit, Lala? întrebă Katinka din dorința de a-i menaja Lalei puterile, deși era nerăbdătoare să-i asculte poveștile. Nu vreți să dormiți puțin?

Observă că Lalei i se prelingeau lacrimi pe obraji.

— Am obosit, dar am așteptat atâta vreme să povestesc toate acestea. Știi, când Samuil era în gulag, tovarășul Satinov m-a chemat la Palatul Viceregelui, să-mi facă o ofertă imposibil de refuzat. Ascultă-mă cu atenție, Katinka. Nu mai am putere să povestesc toate acestea decât o singură dată.

— Vă ascult cu cea mai mare atenție!

— Hercule Satinov a fost un erou. Avea o nevastă tânără, un copil mic și toate privilegiile funcției sale. L-ar fi putut împușca, fiindcă îi ajutase pe copiii Sașenkăi. Și totuși, el a aranjat totul. Într-o vreme când toți oamenii erau lachei, lași sau ucigași, el singur a îndrăznit să fie un om cumsecade. Dacă vrei să îți notezi povestea aceasta, scrie neapărat ce-ți spun acum!

— Am să scriu, spuse Katinka, gândindu-se la bătrânul și vicleanul mareșal și la expresia de durere de pe fața lui, când ea îl întrebase de soarta Sașenkăi și a copiilor ei.

— În Palatul Viceregelui — la vremea aceea, sediul Partidului — Satinov mi-a spus că li se întâmplase ceva îngrozitor Sașenkăi și lui Vania și că trebuia să am grijă de copiii lor. M-a trimis în gara din Rostov, unde i-am întâlnit în cantină pe copii, împreună cu dădaca lor, Carolina. Erau epuizați, murdari și înfometați, dar i-am îndrăgit din prima clipă. Am avut sentimentul că eu îi crescusem, fiindcă Sașenka îi iubise așa cum o iubisem eu pe ea. Fulgulețul mi-a amintit atât de mult de Sașenka, încât am sărutat-o de cum am văzut-o și ea s-a topit în brațele mele! Carlo era un băiețel adorabil, dezghețat și jucăuș – semăna cu tatăl lui, dar avea ochii și zâmbetul lui Samuil, ba până și gropițele lui. Copiii au avut imediat încredere în mine, cine știe de ce, poate fiindcă au simțit că sunt legată de mama lor. Ah, mi-au sfâșiat inima! Întâi au fost despărțiți de tatăl lor, apoi

de mama lor și, în cele din urmă, de Carolina. Ea le fusese ca o a doua mamă. La Rostov, am plecat din hotel înainte de a se trezi ea – încă mă mai simt vinovată – dar sper că m-a înțeles, fiindcă și ea își riscase viața pentru acei copilași.

— Ce s-a întâmplat cu ei? întrebă Katinka, dar bătrâna doamnă își continuă relatarea, de parcă s-ar fi temut să-și irosească fie și numai un dram de energie pentru ceva ce nu era strict necesar.

Katinka înțelese brusc că Lala Lewis îi relata povestea pe care Satinov nu avusese poate curajul să i-o relateze chiar el.

Lala luă o sorbitură din paharul cu vin roșu și vărsă câțiva stropi pe cămașa de noapte. Cu mâna tremurând, încercă să-i șteargă, dar nu nimerea pata și curând renunță.

— L-am implorat să-mi lase copiii *mie*, dar mi-a spus că m-ar aresta — și atunci ce am fi făcut? Am știut că nu îi voi avea decât pentru un timp foarte scurt și că trebuia să profit din plin de el. Am petrecut cu ei cinci zile și nopți mult prea scurte. Îl pierdusem pe Samuil, dar îi câștigasem pe ei. Satinov îmi dăduse suficienți bani pentru a-i hrăni bine pe copii și aveam toate actele necesare pentru a ne mișca liber. Erau *familia* mea. „Unde e mama? Când se întoarce mama?“ mă întrebau ei, dar Satinov mă instruise să le spun că părinții lor muriseră într-un accident. A fost un moment cumplit. S-au agățat atunci și mai mult de mine și de pernița aceea caraghioasă, care i-a devenit lui Fulguleț mamă și tată, și de iepurașul acela roz, pe care Carlo îl săruta în fiecare noapte. Îmi doream să-i sărut și să-i îmbrățișez pe copilași, să-i răsfăț, să le alin suferința, să le vindec durerea. Îmi doream să revărs asupra lor toată dragostea mea. Dar nu le puteam îngădui să se atașeze prea mult de mine, căci știam că și eu aveam să dispar curând din viețile lor. Au dormit în patul meu, da, chiar în patul acesta, și m-am bucurat de fiecare clipă cât au fost aici. Când stăteam întinsă între ei și le simțeam brațele și piciorușele acelea moi și respirația lor dulce, plângeam – plângeam pentru Sașenka și pentru ei, dar nu mă puteam mișca, nu puteam scoate niciun sunet și atunci lacrimile îmi curgeau în tăcere. Ca un râu subteran. Dimineața, perna mea era udă.

Într-o dimineață, Fulguleț m-a sărutat și a întrebat:

— Putem merge acasă, Lala? Unde e mămica?

— Cred că veghează asupra voastră.

— Ca o stea de pe cer?

— Ca o stea, da. Întotdeauna va veghea asupra voastră, scumpa mea!

— De ce a plecat și ne-a părăsit?

— Nu a vrut, draga mea. Eu știu că v-a iubit, pe tine și pe Carlo, mai mult decât orice pe lumea aceasta. Noaptea, oriunde ați fi, cred că vă va săruta frunțile, uite așa, și voi nu vă veți trezi. Dar dimineața veți simți o adiere deasupra voastră și atunci veți ști că a venit la voi.

— Dar tăticu'?

— Și tăticul vostru vă va săruta, în partea cealaltă a frunții.

— Tu vei fi acum mămica noastră?

— Ah, Katinka, scumpa mea, îți poți imagina o asemenea conversație? A trebuit să-i duc la orfelinatul Lavrenti Beria din afara orașului. Un adevărat iad. O simplă vizită acolo era o experiență tare neplăcută. Dar acolo li s-au ștampilat documentele, pentru ca respectivele familii să îi poată înfia. Satinov aranjase totul până la cele mai mici amănunte, astfel încât nu au fost înregistrați ca urmași ai unor Dușmani ai Poporului, ci ca niște simpli copii orfani. Nu știu cum a reușit. Mie mi-era groază de momentul despărțirii. I-am iubit pe amândoi, pe Fulguleț și pe Carlo. Scumpa mea, și acum mai simt încă mirosul pielii lor, le văd ochii, le aud glasurile, a trebuit să îi părăsesc acolo și, cel mai rău lucru dintre toate, sora și fratele au fost despărțiți. Nu aveau să se mai revadă niciodată! Era o nouă lovitură cumplită pentru ei!

Pe obrajii brăzdați de riduri ai Lalei curgeau lacrimi. Katinka era atât de mișcată, încât începuse și ea să plângă și, fără să spună un cuvânt, se așeză pe marginea patului Lalei și o vreme se ținură de mâini. Pe urmă, Lala sorbi din paharul cu vin, mâncă puțină plăcintă și își drese glasul.

— Mai aveți puterea să continuați? întrebă Katinka.

— Mai am, da. Dar tu? spuse bătrâna doamnă și își șterse lacrimile. Mă țin bine pentru vârsta mea, nu-i așa?

— Cine erau familiile care i-au înfiat? Vă mai aduceți aminte?

— Nu am știut niciodată numele lor. Satinov a avut grijă de asta. Numai el a știut. Dar îmi amintesc ziua când le-am întâlnit, de parcă ar fi fost ieri. A fost un chin! Carlo se juca cu niște trenulețe. Fulguleț dădea o petrecere pentru pernițe. Și atunci au venit familiile. Cred că erau oameni buni, dar nu erau ca Sașenka sau ca mine – drăgăstoși. Perechea de evrei - nu mi-au spus, dar mi-am dat seama că sunt din Odessa sau Mîkolaiv, de undeva de la Marea Neagră - erau oameni cumsecade, cred, dar nepotriviți să îngrijească un copil. El era de vârstă mijlocie, avea părul zbârlit, sigur era un intelectual, iar ea era o femeie emancipată. Am ținut să le spun că și mama lui Fulguleț era evreică, să știe că aveau ceva în comun. Le-am zis care sunt jucăriile și jocurile preferate ale lui Fulguleț și atunci ei, cu tot felul lor rigid de a fi, au început să se joace cu ea. Asta m-a consolat ulterior. Am lăsat-o pe Fulguleț o vreme singură cu ei, în speranța

că aveau să se apropie. Dar nu s-au apropiat. Fulguleț tot venea la mine. „Unde e Lala?“ țipa. „Lala, să nu ne părăsești! Unde e Carlo? Vreau să stau cu Carlo. Carlo!“

— Când au plecat cu ea de acolo, Fulguleț a început să urle. „Lala, mi-ai promis, Lala, ajută-mă, Lala!“ Voia să rămână cu mine, cu fratele ei. Îngrijitoarele și paznicii au vârât-o până la urmă cu de-a sila în mașină. Fulguleț dădea din picioare și plângea. „Lala, mi-ai promis!“ Părinții ei adoptivi s-au urcat în mașină și au plecat. Iar eu m-am prăbușit pe podea și am început să urlu, ca un animal, de față cu toată lumea aceea din orfelinat…

Katinka se simțea epuizată, dar, în pofida acelei tragedii, și bucuroasă.

— Perechea aceea din Odessa trebuie să fi fost soții Liberhart, spuse. Roza *este* Fulguleț.

Dar Lala continuă, de parcă n-ar fi auzit-o.

— Același lucru s-a întâmplat cu Carlo și perechea de țărani.

— Țărani? întrebă Katinka și își notă în carnet.

— Cei care l-au luat pe Carlo. În clipa când Fulguleț a plecat, el a început să țipe: „Unde e Fulguleț? Vreau s-o strâng în brațe pe Fulguleț! Lala, să nu mă lași!“ Cu greu am supraviețuit acelei zile. Și el s-a zbătut când l-au luat cu ei. Parcă îi aud vocea… Pentru el a fost poate mai ușor, fiindcă avea doar trei ani. M-am rugat să îi uite pe Sașenka și pe Vania. Și poate i-a uitat. Aveau de gând să-i schimbe numele. Se spune că abia de la trei ani ai amintiri.

Katinka luă iar mâinile Lalei în ale ei.

— Lala, am o veste minunată!

— Ce este? Sașenka? spuse bătrâna și se întoarse către umbrele din dreptul ușii. A venit Sașenka? Știam eu că o să vină!

— Nu, Lala. Nu știm unde este Sașenka.

— O visez atât de des, știi. Sunt sigură că mai trăiește, fiindcă și despre Samuil am crezut că e mort și *el* s-a întors de pe tărâmul morților. Găsește-o, Katinka. Adu-o aici.

— Am să fac tot ce-mi stă în putință, dar alta e vestea pe care voiam să v-o dau. Cred că am găsit-o pe Fulguleț. Familia care a înfiat-o se numea Liberhart și ei i-au schimbat numele în Roza. Am să-i telefonez în noaptea aceasta și am s-o chem aici, la dumneavoastră. Atunci îi veți putea povesti și ei toate acestea.

Lala se uită la Katinka. Pe urmă întoarse capul și își acoperi ochii cu o mână.

— Știam eu că nu aștept în zadar. Satinov e un înger, un înger, șopti

și apoi, așezându-se în capul oaselor, o privi iar pe Katinka. Vreau să mă întâlnesc cu Fulguleț. Dar nu lăsa să treacă prea mult timp. Nu sunt nemuritoare.

Când Katinka se ridică în picioare, se simțea amețită. Avea sentimentul că trăise personal toate acele tragice despărțiri.

— Trebuie să mă întorc la hotel, să-i telefonez Rozei.

Dar bătrâna doamnă întinse mâna după ea.

— Nu, nu… mai stai cu mine. Am așteptat atâta timp, mi-e teamă că nu te vei mai întoarce, că totul e o vedenie. E un vis pe care l-am avut de atâtea ori. Samuil, ținând în mână un pahar cu vin georgian, mă conduce în biblioteca plină de cărți vechi și curiozități, din vila dărăpănată, acoperită de iederă și liliac. Iar Sașenka, gonind într-o sanie cu zurgălăi pe străzile din Sankt Petersburg, râde și strigă: „Mai repede, Lala, mai repede.“ Și după aceea mă trezesc și sunt singură, în cămăruța asta.

— Mai rămân, sigur că da, spuse Katinka și se așeză iar în fotoliul confortabil din colț, bucuroasă că nu trebuia să se întoarcă în respingătorul hotel de la marginea orașului.

Ațipi în aerul călduț al nopții și, la un moment dat, o treziră cuvintele Lalei, care se așezase în capul oaselor în pat.

— Au arestat-o în fața Institutului, baroane. Da, au arestat-o jandarmii… Ce facem astăzi, Sașenka? Mergem să patinăm, draga mea? Nu, dacă ești cuminte, mergem la magazinul englezesc de pe Nevski și cumpărăm o cutie cu biscuiți Huntley & Palmers. Pantelimoane, pregătește sania…

Katinka se apropie de pat. Lala avea ochii larg deschiși și ținea lipită de piept o fotografie. Era Sașenka, în uniforma cu șorțuleț alb a Institutului Smolnîi, cu aceeași privire amuzată.

— Dormiți, Lala, dormiți, șopti Katinka și îi mângâie fruntea.

— Tu ești, Sașenka? Ah, scumpa mea, știam eu că te vei întoarce. Sunt atât de fericită să te văd…

Capul Lalei se prăbuși pe pernă. Katinka gândi că, în somn, fața ei părea fără vârstă, era fața drăgălașă, în formă de inimă, a tinerei care venise din Anglia cu atâția ani în urmă. Se așeză în fotoliu și plânse, fără să știe prea bine de ce, până când adormi la loc.

15

Era o dimineață călduță de primăvară. Când Katinka se trezi, perdelele erau deja date la o parte. Lala, îmbrăcată într-un vechi capot roz, ținea într-o mână o ceșcuță cu cafea la ibric și în cealaltă o felie de lipie, pe care i le adusese de jos Nugzar, războinicul.

Pe stradă treceau, cântând *Suliko,* bărbați în drum spre muncă. Era atâta muzică în Tbilisi! Pe fereastră pătrundea mirosul florilor de corcoduș din grădină, din cafenea urca aroma cafelei proaspete și se auzea zăngănit de vase.

— Bună dimineața, copila mea, spuse Lala. Adu-ți o cafea de jos.

Katinka se îndreptă de spate și se frecă la ochi. Trebuia să se întoarcă la hotel și să-i telefoneze Rozei. Misiunea ei era aproape încheiată, deși mai erau atâtea lucruri de aflat. Carlo mai trăia? Dar Sașenka și Vania? Katinka ardea de nerăbdare să afle soarta lor. Lala, de parcă i-ar fi citit gândurile, spuse:

— În adâncul sufletului meu sunt convinsă că Sașenka e în viață — și cunosc pe cineva care ne-ar putea ajuta să o găsim.

A doua zi la ora zece dimineața, Katinka se afla iar la Moscova și urca strada Tverskaia. Studentă fiind, venise des în librăria „Lumea Cărților“. De data aceasta, sună la interfonul celei de-a treia uși a aceleiași clădiri. Ușa se deschise și Katinka pătrunse în casa scărilor, cu dalele ei reci de piatră și nelipsitul miros de ciorbă de varză. Urcă la mansardă cu un ascensor minuscul și capricios, care semăna cu o cutie de sardele atârnată de un cablu. Dar când ușile acestuia se deschiseră icnind, Katinka rămase cu gura căscată. În locul unui palier cu trei sau patru uși, privirii ei i se înfățișa un apartament cu tavane înalte și lambriuri grațioase din lemn de pin, cu mobilă elegantă, închisă la culoare, cum ea nu mai văzuse decât în muzee. Pereții erau căptușiți cu teancuri de cărți și reviste sovietice, cu tablouri în rame aurite și afișe vechi de cinema. Nu era un apartament copleșitor prin grandoarea sa, precum cel al mareșalului Satinov, ci confortabil și aristocratic precum reședința unui estet înstărit din epoca țaristă.

— Bine ai venit, Katinka, spuse din mijlocul încăperii o femeie în vârstă, de o frumusețe izbitoare.

Elegantă, într-un costum de tweed în stilul celor purtate în anii 1940 de către Marlene Dietrich, care îi avantaja silueta cu forme pline, și cu o coafură pe măsură, doamna se încadra atât de bine în acel apartament, încât ai fi putut crede că fusese adusă acolo de un fotograf de

modă. Katinka bănui că era trecută de optzeci de ani, dar sprâncenele ei dese și părul bogat, vopsit negru, îi dădeau aerul unei actrițe aflate în ultimul ei turneu.

— Sunt Mouche Zeitlin, spuse doamna și îi întinse Katinkăi mâna. Poftește înăuntru. Vino să-ți arăt apartamentul. Acesta a fost biroul tatălui meu…

O conduse pe Katinka într-o cameră mică, ticsită cu documente și cărți, și arătă către un raft care acoperea un întreg perete.

— Acestea sunt lucrările lui. Pe unele poate le cunoști — sau ești prea tânără…

— Nu, îi cunosc lucrările, răspunse Katinka. Tatăl meu are în bibliotecă toate volumele lui Gideon Zeitlin, alături de cele ale lui Gorki, Ehrenburg și Șolohov…

— Un titan al epocii sovietice, spuse Mouche, care vorbea rusa cu dicția aleasă a unei actrițe cu o bună pregătire. Uite!

Îi arătă Katinkăi pe un perete fotografiile mari, alb-negru, care înfățișau un bărbat cu ochi negri pătrunzători și o barbă neagră, cu fire albe, care avea aceeași privire și același surâs ca fiica lui.

— Aici e tata cu Picasso și Ehrenburg la Paris, aici e cu mareșalul Jukov în 1945, în cancelaria lui Hitler. A, și aici e cu una dintre numeroasele lui amante. Eu îi spuneam *momzer,* ceea ce în idiș înseamnă „netrebnic“. Sora și mama mea au murit în asediul Leningradului, dar eu și tata, cu simțul nostru al umorului, am supraviețuit războaielor, revoluțiilor și Marii Terori. Ne-a mers, de fapt, tot mai bine — mi-e chiar puțin rușine să admit acest lucru. Vezi afișele acelea? Sunt eu, pe vremea când jucam în filme. Poate le-ai văzut pe unele dintre ele. Haide să bem ceai.

Traversară holul spațios și se așezară la o masă mare de bucătărie.

— Scrii despre tata sau despre mine?

— Nu, am venit din cu totul alt motiv la dumneavoastră…

Katinka roși, dar Mouche Zeitlin făcu un semn nepăsător cu mâna.

— Sigur că da, de ce nu, draga mea? Tu aparții noii generații. Dar spuneai că ești istoric.

Mouche își aprinse o țigară Gauloise, pe care o fumă într-un portțigaret de argint, și îi oferi una și Katinkăi.

— Nu, mulțumesc, spuse Katinka și începu să-i relateze tot ce aflase, despre Roza și Pașa, despre întâlnirea cu Lala. Lala m-a trimis la dumneavoastră. Vă cunoștea adresa. Cred că a păstrat-o de la moartea lui Samuil. Și acum suntem sigure că Roza Ghetman, clienta mea, este Fulguleț, fiica Sașenkăi.

— Dumnezeule mare! Fulguleț! strigă Mouche, care nu-și mai putu ține cumpătul și izbucni în plâns. Nu-mi vine să cred! Cât ne-am dorit să o regăsim pe fetița aceea! Dar Carlo?

— Sper să îl găsim și pe el.

— Dar Fulguleț trăiește, îi merge bine? Nu-mi vine să cred! Mouche întinse brațele spre Katinka, de parcă și ea ar fi aparținut familiei dispărute. Îmi aduci vești binecuvântate! Pot să îi telefonez? Când mă pot întâlni cu ea?

— Foarte curând, sper, răspunse Katinka. Dar mai sunt atâtea lucruri de lămurit. Eu am venit la dumneavoastră ca să vă aduc această veste, dar și ca să vă întreb: Ați încercat vreodată să aflați ce s-a întâmplat cu Sașenka și Vania?

— Până în ceasul morții lui, tata a încercat să afle soarta lor și a copiilor. În vremea lui Stalin a fost și el de atâtea ori în pericol de a fi ucis, deși era unul dintre scriitorii preferați ai dictatorului. După încheierea războiului, tata a plecat la Tbilisi să-și întâlnească fratele mai mare, pe Samuil — și pe Lala Lewis, desigur. Au fost atât de fericiți să se regăsească. Nu se mai văzuseră de atâția ani. Samuil i-a cerut tatei să-i promită că va afla cât de curând posibil ce se întâmplase cu Sașenka și familia ei.

— Și ați aflat ceva? întrebă Katinka și își scoase carnetul.

— O, da. Încă înainte de moartea lui Stalin, tata s-a interesat la NKVD și i s-a spus că în 1939 Sașenka și Vania fuseseră condamnați la zece ani de lagăr. Am depus o nouă cerere în 1949, când ar fi trebuit să o elibereze pe Sașenka, dar ni s-a spus că au condamnat-o la încă zece ani, fără drept de corespondență. În perioada Dezghețului poststalinist ni s-a comunicat că muriseră amândoi de infarct în lagăr, în timpul războiului.

— Deci nu mai există nicio șansă să fi supraviețuit.

— Noi așa am crezut, spuse Mouche. Dar în 1956, o femeie care tocmai fusese eliberată din lagăr ne-a sunat și ne-a spus că fusese cu Sașenka în Kolîma, că o văzuse nu cu mult timp în urmă și că era încă în viață în martie 1953, când a murit Stalin.

Katinkăi îi stătu inima în loc.

În cursul acelei după-amieze, un Mercedes negru blindat o așteptă pe Katinka în fața Hotelului Moskva, pentru a o duce la reședința lui Pașa Ghetman, o fostă vilă princiară din strada Ostojenka. Katinka era curioasă să vadă cu ochii ei „Palatul“, cum îl numea presa. Se spunea că este un cuib de intrigi politice și financiare, dar ea fu aproape dezamăgită când intrară pe poarta securizată și opriră în fața unei vile elegante, cu marmură albă și coloane răsucite, în stil oriental, dar având un singur

etaj. Vestibulul, cu numeroasele sale divane și fântâni arteziene, semăna cu haremul unui sultan turc, gândi Katinka. O întâmpină o secretară frumoasă, brunetă, nu cu mult mai în vârstă decât ea, îmbrăcată într-un deux-pièces negru, cu fustă minusculă, cocoțată pe niște tocuri colosale și încinsă cu o curea aurie, care zdrăngănea la fiecare pas. Katinka ghici dintr-o privire că această „fată Versace“, cu aerul ei de stăpână a casei, nu era doar secretara lui Pașa.

Condusă de clămpănitul tocurilor pe marmură, Katinka, simțindu-se aproape jenată de fusta ei de jeans, o urmă pe secretară. Trecură pe lângă o încăpere în care bodyguarzi în uniforme albastre urmăreau niște monitoare și aparate electronice, apoi pe lângă o sufragerie în care un tânăr verifica aranjamentul veselei, florilor și tacâmurilor de pe masă și ajunseră în cele din urmă într-un birou modern și spațios, tot numai sticlă și crom, de unde Pașa Ghetman îi făcu semn să se apropie.

El vorbea la telefon, desigur, dar Roza Ghetman stătea pe o canapea, dedesubtul unor picturi moderne, scumpe – și hidoase, în opinia Katinkăi.

— Scumpa mea, te-ai descurcat atât de bine, spuse Roza cu afecțiune, o sărută de trei ori pe obraz și o strânse în brațe. Nu-mi vine să cred că ai descoperit atâtea. Am să-i telefonez imediat lui Mouche… Când ai rostit numele Sașenka și Vania Palițîn, am avut imediat sentimentul că îi cunosc.

— Dar nu mi-ați spus că ați avut și un frate.

— Am vrut să încep cu părinții mei. Și mi-e greu, chiar și acum, să-i rostesc numele, să vorbesc despre el… Roza se întrerupse și închise ochii pentru o clipă. Și apoi nu am știut ce vei afla. Dar nici nu știu cum să-ți mulțumesc, Katinka. Mi-ai înapoiat o parte din identitatea mea.

Când ochii violeți ai Rozei se redeschiseră, Katinka observă că aceasta era peste măsură de emoționată.

— Vreți să continuu?

Katinka își dădu seama că era ea însăși foarte nerăbdătoare să afle ce se întâmplase cu familia Rozei, îndeosebi cu Carlo, dar în același timp se simțea vinovată. Ajunsese obsedată de tragedia unei persoane străine?

— Da, și aceștia sunt banii pentru kaghebiști, spuse Pașa Ghetman, care se ridicase de la birou, și venise să o îmbrățișeze și îi înmână un plic. Știam eu că am angajat persoana potrivită.

Când Pașa rosti aceste cuvinte, Roza și Katinka schimbară un surâs conspirativ.

— Și acum, mergeți să-i găsiți și pe ceilalți Palițîni. Pe care or mai fi în viață…

Cu atâția bani în poșetă, Katinka nu se simțea deloc în largul ei. Nu posedase niciodată o asemenea sumă și era sigură că fie o va pierde, fie i se va fura. Se simți ușurată când intră în cafeneaua Piano de la Lacurile Patriarhiei, unde avea întâlnire cu cei doi kaghebiști: Maimuțica și Magicianul.

Ținu o vreme plicul gros în mână, înainte de a-l deschide și a le arăta celor doi bancnotele americane.

— În schimbul atâtor bani vrem să vedem dosarele cât mai curând cu putință. Spuneați mâine, nu-i așa?

— E toată suma acolo? întrebă Maimuțica, ai cărei obraji luceau și ochi scăpărau.

— Da, împotriva sfatului meu, răspunse Katinka, domnul Ghetman a dorit să achite întreaga sumă.

— Toată în verzișori? întrebă Magicianul.

— Habar nu am, răspunse ea cu dispreț față de acest jargon de bandiți.

— Un înger din nordul Caucazului! Veți învăța cum merg treburile pe la noi!

Magicianul râse și își mângâie barba roșcată aspră. Când Katinka le împinse plicul peste masă, el o bătu ușor peste mână.

— Minunată afacere. Minunată, la fel ca dumneavoastră.

Katinka se înfioră și își retrase degrabă mâna.

— Mâine, în biroul meu, veți primi toate dosarele: Sașenka, Vania, Mendel și Golden, promise Maimuțica. Tot ce avem despre ei.

Katinka se ridică de la masă, dar Magicianul o prinse iar de mână cu degetele lui lipicioase.

— Dar de ce vă grăbiți, domnișoară? Spuneți-i, vă rog, domnului Ghetman, că noi sperăm ca acesta să fie abia începutul unei relații fructuoase. Iar pentru dumneavoastră, care sunteți istoric, avem niște documente de spionaj din perioada Războiului Rece, care ar putea interesa gazetele și editurile occidentale. Dumneavoastră cunoașteți acum Londongradul, ați fost acolo. Am putea împărți comisionul, dacă ne-ați găsi vreun ziar sau editor la Londra…

— Am să-i spun domnului Ghetman.

— Olecuță din whisky-ul preferat de familiile regale din Europa? Glenfiddich, un nume celebru, propuse Magicianul. Să închinăm în cinstea istoricului nostru parteneriat cu Anglia?

— Am treabă, răspunse Katinka, nerăbdătoare să scape de acei urmași dezgustători și lacomi ai cekiștilor care îi arestaseră pe Sașenka și Vania.

Se grăbi să iasă din cafenea. Aerul primăvăratic anunța retrezirea la viață a naturii, lacurile erau înconjurate de cireși în floare, iarba încolțise. Katinka își cumpără o înghețată și se așeză pe o bancă, să admire narcisele care creșteau la umbra copacilor și lebedele maiestuoase care se plimbau pe lac însoțite de bobocii lor cenușii.

Îl sună de la un telefon public pe Satinov. Îi răspunse Mariko.

— Tata e bolnav. A căzut. Și are probleme cu plămânii.

— Dar am atâtea lucruri să-i spun. Am găsit-o pe Fulguleț. Și Lala Lewis mi-a spus că a fost un erou când i-a salvat pe copiii aceia…

— Ați stat deja prea mult de vorbă. Te rog să nu mai suni aici.

Și Mariko trânti receptorul în furcă.

Ședința Tribunalului Militar, biroul narkom-ului L. P. Beria, Obiectul Special 110 [închisoarea Suhanovka, închisoarea specială a lui Beria din fosta mănăstire Sf. Ecaterina, Vidnoe, împrejurimile Moscovei]*, ora 3 dimineața, 21 ianuarie 1940*

Președintele Tribunalului Militar V. S. Ulrih: Acuzat Palițîn, ați citit actul de acuzare? Înțelegeți acuzațiile care vi se aduc?

Palițîn: Da, eu, Vania Palițîn, înțeleg acuzațiile.

Ulrih: Aveți vreo obiecție împotriva completului de judecată?

Palițîn: Nu.

Ulrih: Vă recunoașteți vinovăția?

Palițîn: Da.

Ulrih: V-ați întâlnit cu Mendel Barmakid și soția dumneavoastră, Sașenka Zeitlin, pentru a pune la cale asasinarea tovarășului Stalin și a Politburo-ului?

Palițîn: Soția mea nu a participat la această conspirație.

Ulrih: Auziți, acuzat Palițîn, noi avem aici în fața noastră mărturisirea completă, semnată de dumneavoastră, în care spuneți că dumneavoastră și acuzata Sașenka Zeitlin…

Palițîn: Dacă Partidul dorește…

Ulrih: Partidul dorește să afle adevărul. Nu vă mai jucați cu noi. Vorbiți.

Palițîn: Trăiască Partidul. Eu am fost de la vârsta de șaisprezece ani bolșevic în trup și suflet. Nu am trădat niciodată Partidul. Toată viața mea am servit cu abnegație Partidul și pe tovarășul Stalin. La fel și soția mea, Sașenka. Dar dacă Partidul îmi cere…

Ulrih: Partidul vă cere: Vă recunoașteți vinovat de toate capetele de acuzare?

Palițîn: Da.

Ulrih: Doriți să mai adăugați ceva, acuzat Palițîn?

Palițîn: În sufletul meu am rămas credincios Partidului Comunist și tovarășului Stalin. Am comis crime grave. Dacă mi se va aplica Măsura Supremă de Pedeapsă, am să mor bucuros ca bolșevic, cu numele lui Stalin pe buze și în suflet. Trăiască Partidul! Trăiască Stalin!

Ulrih: Completul de judecată se retrage pentru deliberare.

Ora 3:22. Completul de judecată se întoarce.

Ulrih: În numele Uniunii Republicilor Sovietice Socialiste, Tribunalul Militar al Curții Supreme a examinat cazul și a ajuns la concluzia că Ivan Palițîn a fost membrul unui grup trotkist

antisovietic, care a avut legături cu agenți dubli ai Ohranei și Gărzii Albe, controlat fiind de serviciile secrete ale Japoniei și Franței, din care mai făceau parte soția sa Alexandra „Sașenka“ Zeitlin-Palițîn (cunoscută membrilor Partidului drept tovarășa Vulpe Polară), Mendel Barmakid (cunoscut membrilor Partidului drept tovarășul Furnal), precum și scriitorul Beniamin Golden. Tribunalul îl declară pe acuzatul Palițîn vinovat de toate capetele de acuzare și îl condamnă în baza Articolului 58 la Măsura Supremă de Pedeapsă, execuția prin împușcare. Sentința este definitivă și va fi imediat pusă în aplicare…

Katinka ședea la masa în formă de T din biroul Maimuțicii și citea procesul-verbal al ședinței de judecată în cazul Vania Palițîn, precum și mărturiile acestuia în original. Maimuțica își pilea unghiile și citea *Manchester United Fanzine,* dar în urechile Katinkăi nu răsuna altceva decât ecoul brutalei sentințe a judecătorului. Pentru ea, Vania Palițîn nu mai era un personaj istoric. Era tatăl Rozei, iar ea trebuia să găsească o modalitate de a-i spune acesteia că tatăl ei murise într-un mod cumplit. Tocmai căuta printre documente vreun act doveditor al executării sentinței, când ușa se deschise și în birou intră șontâcăind arhivarul Kuzma. Îmbrăcat în halatul său alb, împinse înăuntru căruciorul pe care se jucau pisicile.

— Am venit după dosare, colonele, spuse Kuzma și începu să aranjeze câteva dosare pe cărucior.

Katinka se întoarse la procesele-verbale de interogare a lui Palițîn. Vania se declarase vinovat de toate crimele menționate de către căpitanul Sagan, ale cărui mărturii se aflau și ele în dosar. Dar ceva nu era în regulă. Foile semnate „Vania Palițîn“ în colțul din dreapta sus erau murdare, de parcă ar fi căzut într-o baltă. Își vărsase oare anchetatorul cafeaua pe ele? Dar pe măsură ce întorcea paginile, Katinka pricepu că nu erau stropite cu noroi, ci cu sânge. Luă o foaie, o duse la nas și i se păru că distinge acel inconfundabil miros metalic… Katinka era oripilată de Maimuțică și de acest loc îngrozitor.

— Mă scuzați, colonele, spuse ea cu mintea absorbită de chinurile prin care trecuseră rudele Rozei. Nu văd niciun certificat de deces în dosarul lui Palițîn. Ce s-a întâmplat cu el?

— Asta-i tot ce avem, răspunse colonelul.

— Vania Palițîn a fost executat?

— Dacă așa scrie în dosar, da; dacă nu scrie, nu.

— Ieri m-am întâlnit cu Mouche Zeitlin și ea mi-a spus că Sașenka a fost condamnată la „zece ani, fără drept de corespondență“. Ce înseamnă

asta?

— Înseamnă că nu avea voie să primească sau să trimită scrisori și pachete.

— Deci ar mai putea fi în viață?

— Sigur că da.

— Dar din dosarele acestea lipsesc atâtea documente!

Maimuțica ridică din umeri cu o nepăsare care o înfurie pe Katinka.

— Credeam că avem o înțelegere!

Katinka realiză că ridicase glasul. Ea și Lentin aruncară o privire în direcția lui Kuzma, care își târa picioarele spre ușă.

— Nu sunt alchimist, replică Lentin nervos.

Abia acum înțelegea Katinka ce îi spusese Maxi: o arhivă ți se înfățișează la început ca o colecție de hârtie, dar la un moment dat prinde viață, capătă o existență proprie, îți vorbește despre viață și moarte. Uneori, asta e tot ce a mai rămas dintr-o familie. Pe urmă, se metamorfozează. Ștampilele, semnăturile și ordinele de pe niște coli îngălbenite, pătate și șifonate încep să exprime ceva ce seamănă cu viața, uneori chiar cu iubirea.

Maimuțica înconjură masa și scoase un bilet de la capătul dosarului: *Trimiteți actele cazului Palițîn la Comitetul Central.*

— Ce înseamnă asta? întrebă Katinka.

— Înseamnă că aici nu sunt toate actele. Sunt într-un alt dosar, care nu se află la noi. Și asta nu e problema mea.

Kuzma lansă chiar în clipa aceea o flegmă în scuipătoarea cu emblema KGB-ului.

— Tovarășe Kuzma, ce plăcere să vă revăd, spuse Katinka și sări de pe scaun.

Pisica grasă de pe cărucior își lingea puiul jigărit.

— Ce mai fac Utiosov și Tsfasman, pisicile noastre jazziste?

De data aceasta, Kuzma deschise larg gura știrbă și scoase un chiot de bucurie:

— Iii!

— Le-am adus ceva. Sper să le placă, spuse Katinka și scoase din geantă o sticlă cu lapte și o conservă cu mâncare pentru pisici.

Kuzma le înșfăcă grăbit pe amândouă, își trase zgomotos nasul și mormăi ceva. Scoase la iveală un castronaș maro și le turnă puțin lapte pisicilor, care începură de îndată să lipăie cu limbile lor roz. Încântat, Kuzma mai scuipă o dată cu boltă și Katinka pricepu că aceasta era maniera lui de a-și exprima starea de spirit.

Maimuțica o privea rânjind și scuturând din cap, dar Katinka îl ignoră, îi zâmbi în schimb lui Kuzma și se aplecă asupra următorului dosar, în vreme ce pisicile torceau mulțumite în fundal.

Dosar de investigație — iunie 1939
Nr. caz: 16375
Mendel Barmakid (tovarășul Furnal)

Unchiul Sașenkăi, fratele bunicii Rozei, tovarășul de luptă al lui Lenin și Stalin, așa-numita „conștiință a Partidului“, dar în dosar nu era decât o singură coală.

Către: L. P. Beria, Comisar al Poporului, Comisar General al Securității Statului, de rangul întâi.

De la: B. Kobulov, Vicecomisar al Poporului, Comisar General al Securității Statului, de rangul al doilea.

12 octombrie 1939

Acuzatul Mendel Barmakid a decedat astăzi la ora 3 dimineața. Doctorul NKVD-ului, Medvedev, l-a examinat pe deținut și a confirmat decesul prin infarct miocardic. Atașat găsiți raportul medical.

Deci cauza decesului lui Mendel fusese naturală. Katinka aflase soarta măcar unuia dintre membrii familiei.

— Înapoiați-mi dosarele, îi ordonă Maimuțica.

— Dar nici n-am ajuns la dosarul Sașenkăi!

— Mai aveți două minute.

— Am plătit pentru dosarele astea, șopti Katinka înfuriată.

— Nu știu la ce vă referiți, replică Maimuțica. Mai aveți două minute!

— M-ați făcut să-mi pierd timpul. V-ați încălcat promisiunea!

— Un minut și cincizeci de secunde!

Katinka simțea că nu mai rezistă în acel loc mizerabil, în care cei dragi angajatoarei ei trecuseră prin atâtea chinuri. Îi venea să plângă, dar nu în fața Maimuțicii. Deschise dosarul Sașenkăi, dar nu găsi înăuntru decât o singură hârtie pe care scria: *Conține mărturia acuzatei Zeitlin-Palițîn (167 pagini).* Dar mărturia lipsea. Cineva notase însă: *Trimiteți actele cazului Zeitlin-Palițîn la Comitetul Central.*

Acum regreta că nu fusese mai politicoasă cu Maimuțica.

— Lipsește mărturia Sașenkăi: Ați putea să mi-o dați, vă rog?

— Mă insultați pe mine și, prin mine, Uniunea Sovietică și Organele competente! exclamă Lentin și arătă cu degetul spre bustul lui Dzerjinski.

Îl insultați pe Felix cel de Fier!

— Vă rog să mă iertați!

— Am să transmit cererea dumneavoastră superiorului meu, generalului Fursenko, dar mă îndoiesc că o va aproba.

— În acest caz, spuse Katinka, însuflețită de curajul celor care își asumaseră riscuri mult mai mari decât ea, mă îndoiesc și eu că domnul Ghetman va mai fi interesat să vă ajute să vă vindeți secretele de spionaj vreunui ziar din străinătate.

Maimuțica se holba la ea cu obrajii supți, pe urmă se ridică mânios în picioare și deschise ușa.

— Ieși afară, împuțito! V-ați mâncat mălaiul, tu și toți cei de teapa ta! Voi dați vina pe noi, dar americanii au făcut în câțiva ani mai mult rău Rusiei decât Stalin în câteva decenii! Îmi bag picioarele în oligarhul tău. Nu mai ai ce căuta aici! Ieși afară!

Katinka se ridică de la masă, își strânse lucrurile și ieși din birou cu pași rari, străduindu-se să afișeze o mină cât mai demnă. Trecu pe lângă Kuzma, care își făcea de lucru pe coridor cu niște dosare, și începu să plângă. Nu se putuse stăpâni și acum nu mai avea nicio șansă. Nu va mai afla niciodată ce se întâmplase cu Sașenka. Nu îl va mai găsi niciodată pe Carlo. Se simțea lipsită de vlagă. Pierduse orice speranță.

— Iar ai sunat? întrebă Mariko nemulțumită. Eu ce ți-am spus? Să nu mai suni aici.

— Dar, vă rog, Mariko! Ascultați-mă doar o clipă, o imploră Katinka disperată. Vă sun de la un telefon public din fața Lubiankăi! Am fost la Tbilisi, să mă întâlnesc cu Lala. Ascultați-mă doar o clipă. Vreau să-i mulțumesc mareșalului Satinov. Am aflat că tatăl dumneavoastră i-a salvat pe copiii aceia, pe Fulguleț și Carlo, că și-a riscat viața pentru ei. Vor să-i mulțumească.

Tăcere. Nu se auzea decât respirația lui Mariko.

— Tatăl meu e foarte bolnav. Am să-i spun. Dar să nu mai suni!

— Dar, vă rog…

Convorbirea se întrerupse. Cu un geamăt frustrat, Katinka îl sună pe Maxi la biroul fundației.

— În sfârșit! o salută acesta voios. Munca noastră de cercetare nu e ușoară — și mie mi se întâmplă tot timpul așa ceva. Nu te descuraja. Am o idee. Hai să ne întâlnim la picioarele poetului, în Piața Pușkin.

Katinka făcu semn unei Lada și îi dădu șoferului doi dolari. Ajunse prima la statuia lui Pușkin. Era o zi senină de primăvară, cu un cer albastru metalic, un vânt tăios și o lumină cristalină. Învăluite în gaze de eșapament și parfum de liliac, fetele își așteptau iubiții în fața statuii, studenți cu ochelari pe nas ședeau pe bănci și citeau cursuri, ghizi în costume de poliester vorbeau unor grupuri de turiști americani, limuzinele bancherilor germani și bișnițarilor ruși opreau în fața restaurantului Pușkin. *Versurile mele vor fi cântate pe toată întinderea Rusiei,* citi Katinka pe soclu, *Cenușa mea va dăinui, fără să piară vreodată.* Pușkin o consola, o liniștea.

O motocicletă urcă pe trotuar. Maxi își scoase coiful de viking și, ținându-l de coarne, o sărută pe Katinka pe obraz în stilul lui familiar.

— Ești cam răvășită, îi spuse și o luă de mână. Hai să ne așezăm la soare, să-mi spui tot.

De îndată ce se așezară, Katinka începu să-i relateze despre călătoria ei la Tbilisi, cum rămăsese peste noapte la Lala, cum aflase că Roza Ghetman era fiica Sașenkăi și despre recenta ei întrevedere cu kaghebiștii.

— Te-ai descurcat de minune, spuse Maxi. Sunt impresionat! Dar dă-mi voie să-ți traduc. Mouche Zeitlin ți-a spus că Sașenka a fost condamnată la „zece ani, fără drept de corespondență“. Acesta era de

regulă eufemismul folosit de KGB pentru execuție.

Katinkăi îi stătu inima în loc.

— Dar fosta deținută care o văzuse pe Sașenka în lagăr în anii 1950?

— Așa-i plăcea KGB-ului să-i păcălească pe oameni. În dosarul lui Mendel scrie că „a murit de infarct". Și ăsta e tot un eufemism. Înseamnă că a murit în timpul interogatoriului, că l-au omorât în bătaie.

— Deci dosarele acestea au limbajul lor propriu? întrebă Katinka.

— Mi-e teamă că da, răspunse el. Multe lucruri erau făcute cu samavolnicie în perioada Marii Terori, dar, pe de altă parte, nu existau coincidențe: toate erau legate între ele prin fire invizibile. Iar noi trebuie să găsim aceste fire. *Trimiteți actele cazului Palițîn la Comitetul Central*, repetă Maxi. Știu ce înseamnă. Hai cu mine. Suie-te pe motocicletă.

Katinka se așeză în spatele lui și încercă să-și tragă fusta de jeans peste coapse. Motorul porni cu un urlet și Maxi se strecură prin traficul haotic al Moscovei, coborî Tverskaia, coti brusc la stânga în dreptul statuii prințului Dolgoruki, fondatorul Moscovei, și coborî o altă stradă abruptă. Vântul îi răvășea Katinkăi părul și ea închise ochii, trăgând în piept aerul tăios.

Opriră în fața unei clădiri de beton din vremea lui Brejnev, cu o fațadă urâtă de sticlă și o friză înnegrită, înfățișându-i pe Marx, Engels și Lenin, deasupra ușii rotative.

Maxi coborî de pe motocicletă, își scoase casca și își dădu părul peste cap. Nu arăta ca un istoric, ci mai degrabă ca un cântăreț de heavy-metal din anii șaptezeci, gândi Katinka. Intră atât de grăbit într-un foaier îmbrăcat în marmură gri, încât Katinka trebui să alerge după el pentru a putea ține pasul. Înăuntru, la un șir de mese, niște femei vindeau CD-uri cu Bon Jovi, pălării și mănuși, ca la un târg de vechituri, dar în spate, unde doi soldați plictisiți, abia trecuți de vârsta adolescenței, păzeau lifturile, se afla un bust alb al lui Lenin. Maxi le arătă o legitimație, Katinkăi îi verificară pașaportul, îl reținură și îi dădură în schimb o chitanță.

Maxi o conduse pe scări, trecură pe lângă o cantină cu iz de ciorbă de varză și urcară cu un lift la ultimul etaj. Katinka nici nu apucă să se dumirească unde se aflau, căci Maxi o împinse într-o sală de lectură cu pereți de sticlă, care ofereau o panoramă a acoperișurilor Moscovei.

— N-avem timp de admirat priveliștea, șopti Maxi, atrăgându-și priviri mustrătoare din partea bătrânilor comuniști care citeau în încăperea tăcută, unde se auzea limpede foșnetul costumului său de piele. Am eu aici un locșor pentru noi.

Se așezară într-un colț ferit de rafturi înalte, pline cu cărți.

— Așteaptă-mă aici.

Foșnetul care îi însoțea pașii o făcu pe Katinka să zâmbească. După câteva clipe se întoarse cu un teanc de dosare maro și se așeză foarte aproape de ea. Emana un amestec de piele, cafea, ulei de motor și apă de colonie cu miros de lămâie.

— Aici, șopti Maxi, e arhiva Partidului. Vezi dosarele astea cu numărul 558? Sunt din arhiva personală a lui Stalin. Oficial e închisă și nici nu cred că se va deschide vreodată, continuă el și trase primele dosare mai aproape. Eu m-am mai uitat peste ele și am reținut numele lui Satinov. Ce ai citit tu acolo, să se trimită actele lui Palițîn la Comitetul Central, înseamnă că au fost trimise lui Stalin personal. Aici e corespondența lui. Hai, Katinka, uită-te la S pentru Satinov.

Katinka deschise dosarul și găsi o notă ștampilată de Poskrebîșev și datată 6 mai 1939, ora 9 seara:

Către I. V. Stalin

Strict confidențial. Am aflat întâmplător că Ivan „Vania“ Palițîn a cerut supravegherea soției sale, Alexandra „Sașenka“ Zeitlin-Palițîn, membru de Partid, fără știrea narkom-ului NKVD sau al Politburo-ului.

Semnat: L. P. Beria, Comisar General al Securității Statului, de rangul întâi, narkom NKVD

— Vezi, îi explică Maxi, Beria a aflat că Palițîn își spionează nevasta.

— Dar cum a aflat?

— Probabil dintr-o mică eroare birocratică. Beria primea întotdeauna o copie a proceselor-verbale de ascultare și el decidea care îi sunt trimise mai departe lui Stalin. Palițîn, bolnav de gelozie, ceruse ca aceste procese-verbale să nu-i fie arătate decât lui. Îți amintești? *Rapoartele mi se vor trimite mie personal, nu se vor face cópii.* Secretara lui a uitat probabil acest lucru, așa cum li se întâmplă secretarelor, și le-a trimis din greșeală lui Beria, care era obligat, după uzanțele vremii, să-i semnaleze lui Stalin acest abuz de resurse publice. Beria nu avea nimic împotriva Paliținilor și știa că, de la acea petrecere de 1 Mai, Stalin manifesta un interes părintesc față de Sașenka. De aceea are un ton neutru nota aceasta — și Maxi bătu cu degetul pe nota din dosar. Stalin privea deseori cu îngăduință sau chiar amuzament bârfele picante, dar uneori avea sentimentul că fusese înșelat.

— Asta înseamnă că a citit și el procesele-verbale?

Către: Tovarășul Ivan Palițîn, Comisar General al Securității Statului, de rangul al treilea

După cum ați solicitat, procesul-verbal de ascultare a Alexandrei „Sașenka“ Zeitlin-Palițîn, camera 403, Hotelul Metropol, 6 mai 1939

Ora 12: Zeitlin-Palițîn a părăsit biroul din strada Petrovka și s-a îndreptat spre Metropol, a urcat cu liftul în camera 403. Scriitorul Benia Golden a intrat în cameră la ora 12 și 15 minute. Au plecat separat la ora 15:03. În cameră au fost aduse gustări și vin.

Katinka întoarse pagina și găsi un pasaj subliniat cu roșu:

Golden: Doamne, cât te iubesc. Ești adorabilă, Sașenka.

Zeitlin-Palițîn: Nu-mi vine să cred că am venit.

Golden: De ce, iubita mea? Nu te-am satisfăcut data trecută? Ai uitat că mi-ai strigat numele?

Zeitlin-Palițîn: Cum aș fi putut uita? Parcă a fost un vis. M-ai făcut să-mi pierd mințile.

Golden: Vino aici. Dezbracă-mă. Parc-am fi în rai. Așază-te pe pat în patru labe și lasă-mă să-mi desfac cadoul. O, Doamne, ce priveliște minunată. Ce [cuvânt tăiat] *dulce. Cât de* [cuvânt tăiat] *ești. Dacă te-ar vedea acum înțepatele alea de la comitetul nevestelor comuniste…*

Katinka avea senzația că privește pe gaura cheii într-un trecut îndepărtat, că zărește urmele șterse ale unei pasiuni secrete dintr-o epocă necruțătoare. Privirea ei era atrasă de cuvintele subliniate cu trei linii groase și apăsate.

Zeitlin-Palițîn: O, Doamne, Benia, îți iubesc [cuvânt indescifrabil], *nu-mi vine să cred ce fac, am crezut c-am să mor de plăcere…*

— Sublinierile acelea cu creion roșu sunt ale lui Stalin, spuse Maxi și scoase din teancul de dosare un caiet gros de format A4. Asta e lista întocmită de Poskrebîșev a celor care au vizitat biroul lui Stalin din Kremlin, cunoscut inițiaților drept Colțișorul.

Maxi deschise caietul. Poskrebîșev notase cu scrisul lui mărunt și ordonat nume, date, ore.

— Uită-te la ziua de 7 mai, seara.

Katinka citi:

Ora 22 L. P. Beria
Pleacă la ora 22:30.
Ora 22:30 H. A. Satinov
Pleacă la ora 22:45.
Ora 22:40 L. P. Beria

Pleacă la ora 22:52.

— Deci Satinov a venit la scurt timp după ce Beria i-a arătat lui Stalin procesele-verbale. Dar de ce?

— Beria vine să-i dea Stăpânului procesele-verbale. Stalin citește, cu creionul roșu în mână, toate picanteriile acestea. Îi cere lui Poskrebîșev să-l cheme pe Satinov, care e în Piața Veche, la sediul Partidului. Pe biroul lui Satinov sună telefonul cu linie directă cu Kremlinul. Poskrebîșev îi spune: „Tovarășe Satinov, tovarășul Stalin dorește să vă vadă. Un Buick vă așteaptă jos.“ Stalin e oripilat de ce au făcut Sașenka și Benia.

Maxi citi nota trimisă de către Stalin lui Beria:

M-am înșelat asupra acestei femei depravate. Credeam că este o femeie sovietică decentă. Le învață pe femeile sovietice să fie bune gospodine. E soția unui NKVD-ist de seamă. Cine știe ce secrete mai dezvăluie? Se comportă ca o femeie de stradă. Tovarășe Beria, poate ar fi cazul să o verificăm. I. St.

— Știi ce înseamnă „să o verificăm“? întrebă Maxi. Înseamnă să o aresteze. Vezi cum a ajuns totul, prin câteva coincidențe, la Stalin?

Katinka scutură din cap, plină de compasiune față de soarta acestei femei. Dacă Stalin nu ar fi venit în vizită, dacă Sașenka nu ar fi avut o relație extraconjugală, dacă Vania nu ar fi fost gelos…

— Nu mai e nimic în dosar? întrebă ea.

Maxi oftă.

— Nu, în arhiva asta nu mai e nimic. Dar în Arhiva de Stat pentru Documente Speciale Secrete Politico-Administrative din apropierea Pieței Maiakovski se află o mulțime de documente ale lui Stalin și poate, într-o bună zi, generațiile viitoare vor afla ce s-a întâmplat — dacă le va interesa. Dar e închisă. Astea sunt toate documentele la care avem noi acces. Deși… mai e ceva…

Maxi luă nota lui Stalin și îi arătă Katinkăi în colțul din dreapta sus câteva cuvinte mărunte, scrise cu creion roșu: *Să se ocupe bicho.*

— Ce înseamnă? întrebă Katinka.

— Credeam că știu totul despre perioada stalinistă, spuse Maxi, dar de data asta nu înțeleg nici eu.

Katinka era tristă și epuizată.

— Nu cred c-am să-i găsesc vreodată pe Sașenka și Carlo, șopti. Sărmana Roza, cum să-i spun?

18

Când ieșiră din arhivă, străzile erau deja cufundate în întuneric. Zguduiți de ceea ce aflaseră, Katinka și Maxi se despărțiră ca doi adolescenți stânjeniți, după o întâlnire care nu a decurs în mod mulțumitor. Maxi plecă pe motocicletă, iar Katinka urcă încet strada, în direcția reclamelor luminoase care sclipeau pe Tverskaia, în spatele statuii prințului Dolgoruki. Când încetini pasul, pentru a-și aranja geanta pe umăr, realiză că cineva mergea mult prea aproape în urma ei.

Grăbi pasul, dar la fel făcu și necunoscutul. Încetini, pentru a-l lăsa să treacă, dar la fel făcu și el. O cuprinse panica. Era un kaghebist? Un tâlhar cecen? În clipa aceea, necunoscutul își adună flegmă în gură și o lansă către bordură, într-o boltă fosforescentă în care sclipiră luminile străzii.

— Kuzma! exclamă Katinka. Dar ce…

Fără să scoată un cuvânt, arhivarul o trase deoparte, în spatele statuii, unde nu mai era nimeni în afara lor. În mână ținea o sacoșă, pe care o deschise pentru a-i arăta Katinkăi pisica cea grasă și roșcată împreună cu puiul ei.

— Confortabil! rosti Kuzma cu glasul lui ciudat, de copil.

— Da, într-adevăr, spuse Katinka, încă îngrijorată.

Ce avea oare de gând?

Kuzma își vârî mâna în sacoșa cu pisici și scoase de acolo un plic galben, vechi, legat cu sfoară roșie, pe care i-l înmână Katinkăi, nu fără să privească în jur cu o precauție care ei i se păru caraghioasă, deși știa foarte bine că nu era o glumă. Kuzma își risca viața.

— Pentru dumneavoastră, murmură arhivarul.

— Dar ce este?

— Citiți și vedeți!

Mai aruncă o privire în jur și începu să urce Tverskaia.

— Kuzma! Stați puțin! Vreau să vă mulțumesc!

Kuzma se feri de ea, ca un vampir de apă sfințită, dar Katinka îl prinse de încheietura mâinii.

— O întrebare: dacă în dosar scrie că actele au fost trimise la Comitetul Central, unde se află acum? Le pot vedea?

Kuzma se întoarse și se apropie de ea atât de mult, încât Katinka îi simți la ureche țepii de pe bărbie. Cu un deget arătă în pământ, spre pivnițe, carcere și morminte, iar pe gură scoase doar un sâsâit.

— Și atunci, cum pot eu afla ce s-a întâmplat?

Kuzma ridică din umeri și arătă de data aceasta în susul străzii.

— Mai bine un sticlete care cântă frumos decât o privighetoare care cântă urât.

Și dispăru cu mersul lui bățos în negura traficului aglomerat din strada Tverskaia.

Plicul îi ardea Katinkăi mâna. Era nerăbdătoare să-l deschidă, dar încerca să-și păstreze calmul. Privi în jur, să vadă dacă nu o urmărea cineva, dar decise că dacă KGB-ul ar fi vrut să o urmărească, ar fi făcut-o oricum în așa fel încât ea să nu-și dea seama.

Fiindcă nu mai avea răbdare să ajungă la hotel, traversă strada și intră în recepția mizerabilă a Hotelului Inturist, o clădire hidoasă, din sticlă și beton, din anii șaptezeci. Tavanul, căptușit cu pătrate albe de polistiren, era scund, podeaua era acoperită cu o mochetă roșu-burgund, uzată și decolorată, iar personalul de pază, care ședea la o masă maro de plastic, era de tipul bătăușului sovietic pus pe harță.

Dar atmosfera era ca într-un bazar. Bandiți cu un braț forfoteau și făceau tărăboi, prostituate împopoțonate se tolăneau pe canapele portocalii. Când unul dintre bătăușii de pază se apropie de ea, Katinka arătă către prostituate și el se mulțumi să ridice din umeri: avea să-și încaseze partea mai târziu. Katinka se așeză pe o canapea din spumă, lângă două femei în cizme, cu coapsele goale și pline de vânătăi, și le oferi câte o țigară. Amândouă acceptară: una și-o vârî în poșetă, cealaltă pe sub marginea ciorapului care se ițea din cizmă.

Katinka își aprinse la rându-i o țigară, trase un fum și deschise plicul. Înăuntru erau câteva mărunțișuri și un teanc de documente fotocopiate. Primul era datat mai 1953, două luni după moartea lui Stalin:

> *Către toți funcționarii:*
> *Cazul Palițîn/Zeitlin*
> *Din motive de securitate, rudelor care se vor interesa de sentințele infractorilor de stat mai sus menționați li se va spune că deținuții au primit o nouă sentință, după o detenție de zece ani în lagăr.*
> *Semnat: I. V. Serov, președinte al Comitetului Securității Statului (KGB)*

Furia și nedumerirea o cuprinseră pe Katinka, urmate de o profundă tristețe. Tot ce aflase de la Mouche și din arhivele KGB fuseseră minciuni. Pălise probabil, fiindcă una dintre prostituate se aplecă spre ea și o întrebă cu blândețe:

— Rezultatele testului, drăguță? Vești proaste?

— Ceva de genul acesta, răspunse Katinka și simți cum îi apar stropi de transpirație pe frunte.

— E greu, dar vom supraviețui, spuse femeia, își aprinse o țigară și se întoarse către prietena ei.

Katinka se uită iar la paginile dactilografiate.

Ședința Tribunalului Militar, biroul narkom-ului L. P. Beria, Obiectul Special 110, 22 ianuarie 1940

Procesul acuzatei Alexandra „Sașenka“ Zeitlin-Palițîn (tovarășa Vulpe Polară)

Prezidează președintele Tribunalului Militar al Curții Supreme Vasili Ulrih.

Katinka dădu paginile în căutarea sentinței, dar nu găsi decât aceeași notă exasperantă: *Trimiteți actele cazului Palițîn la Comitetul Central.*

Pe urmă citi procesul-verbal al ședinței — și tot ce citi o îngrozi în asemenea măsură, încât vârî hârtiile la loc în plic și se năpusti afară, în stradă, unde o luă la dreapta și coborî grăbită spre Kremlin. Cele opt stele roșii ale acestuia străluceau pe cer, deasupra ei, în rapsodia nebuloasă a acelei seri de primăvară.

— Ai întrecut măsura! spuse Mariko fără să ridice glasul, ceea ce dădu o notă și mai amenințătoare cuvintelor ei.

În salonul elegant și spațios, mareșalul Satinov ședea în fotoliul lui cu spetează înaltă, cu o mască de oxigen prinsă cu elastic pe față și un cilindru mare cu oxigen alături, pe un suport cu roți. Părea că se micșorase în numai câteva zile, dar ochii lui întredeschiși urmăreau fiecare mișcare a Katinkăi.

— Lăsați-mă, vă rog, să stau de vorbă cu tatăl dumneavoastră, doar un minut, spuse Katinka, roșie la față și gâfâind de cât alergase. Am atâtea să-i spun și el însuși mi-a cerut să-i comunic tot ce aflu…

Își fixă privirea imploratoare asupra ochilor sfredelitori ai lui Satinov, ale căror pleoape erau pe jumătate închise. La început nu se întâmplă nimic. Dar apoi, bătrânul clipi și își luă masca de pe față.

— Haide, Mariko, atâta tevatură, spuse cu vocea stinsă Satinov. Adu-ne ceai. Mariko oftă din rărunchi și ieși cu pași apăsați.

— Cum ai reușit să intri, domnișoară?

— Cineva mi-a deschis ușa din stradă, iar ușa de la apartamentul dumneavoastră era întredeschisă.

Satinov păru să-i cântărească vorbele.

— Soarta, asta este. Nu uita: De aceea te afli aici.

Și îi adresă un rânjet ca de cap de mort.

Katinka se așeză pe canapeaua de alături, iar Satinov își deschise palmele zbârcite, de parcă ar fi vrut să spună: Zi, fetițo, nu mă mai face să aștept.

— Am găsit-o pe Fulguleț. Lala Lewis mi-a spus totul. Ați fost un erou. I-ați salvat pe copii. Fulguleț vrea să vă întâlniți, ca să vă poată mulțumi.

Satinov dădu din cap și flutură o mână.

— Prea târziu, spuse răgușit. L-ai găsit și pe fratele ei?

— Încă nu. Încerc să aflu ce s-a întâmplat cu Sașenka.

— Las-o pe ea. Concentrează-te asupra lui Carlo! Copiii, viitorul…

— Sașenka și Vania au fost cei mai buni prieteni ai dumneavoastră, nu-i așa?

— Sașenka era… fără seamăn, iar copiii…

Katinkăi i se păru că ochii lui albaștri se înmuiaseră de lacrimi. Făcu o sforțare să continue.

— De aceea v-a chemat Stalin în Colțișor, după ce a citit procesul-verbal de ascultare a Sașenkăi și a lui Benia. Știa că îi cunoașteți pe Palițini încă de la Sankt Petersburg și că sunteți nașul Rozei. Vă întâlnise la petrecerea de 1 Mai. Voia să afle ce știți dumneavoastră despre ei?

Satinov clipi, dar nu spuse nimic.

— Beria a plecat și dumneavoastră ați venit la ora 22:30, am văzut agenda lui Stalin. Dar ce s-a întâmplat după aceea? Sașenka avea o relație extraconjugală. Vania era gelos și a pus să se instaleze microfoane în camera lor de hotel. Dar cum s-a ajuns de aici la conspirația căpitanului Sagan și la distrugerea întregii familii?

— Nu știu, șopti Satinov.

— De ce a cerut Stalin toate actele acestui caz? îl întrebă Katinka înfuriată, iar doi ochi reci, cu vinișoare roșii îi susținură privirea. Nici la întrebarea asta nu vreți să-mi răspundeți? De ce vă prefaceți că nu știți ce s-a întâmplat?

— Găsește-l pe Carlo, gâfâi Satinov. Ești foarte aproape.

— Și ce înseamnă cuvintele lui Stalin: *Să se ocupe bicho*?

Urmă o pauză lungă, în care nu se auzi decât respirația grea a lui Satinov.

— Citește-mi memoriile cu atenție, spuse el în cele din urmă.

— Poate nu vă vine să credeți, dar chiar am citit fiecare cuvințel din interminabilele dumneavoastră discursuri despre coexistența pașnică și rolul dumneavoastră eroic în clădirea patriei socialiste și n-am găsit

niciun cuvânt omenos acolo.

Deși Satinov își fixase privirea asupra ei, Katinka nu se mai putea opri.

— Mi-ați turnat numai minciuni. KGB-ul a știut să-și ascundă crimele, dar astăzi am văzut procesul-verbal de la judecata Sașenkăi. Dumneavoastră ați asistat la judecata celei mai bune prietene a dumneavoastră!

Plămânii lui Satinov șuierară.

— Ia uitați-vă, spuse ea și scoase din plic prima pagină a procesului-verbal.

— N-am ochelarii.

— Păi, atunci să vă citesc eu. Ia uitați ce scrie aici. E vorba despre dumneavoastră, mareșalul Satinov! Nu numai că ați asistat la proces, Katinka aproape țipa la el, dar ați fost unul dintre judecători!

— Citește comentariul meu la sentință, gâfâi el.

— Ați judecat-o pe cea mai bună prietenă a dumneavoastră, pe mama finei dumneavoastră. La procesul ei, Sașenka a dat nas în nas cu *dumneavoastră*. Ce-o fi gândit când v-a văzut? Ce i-o fi trecut prin minte? Eu am crezut că ați fost un erou. I-ați salvat pe copii, dar ați contribuit la distrugerea Sașenkăi! A fost condamnată la moarte? A murit în lagăr? Spuneți-mi, spuneți-mi! Le-o datorați copiilor!

Fața lui Satinov se crispă. Nu mai primea aer și deschise gura larg. Spre rușinea ei, Katinka simți că o podidește plânsul.

— Cum ați putut face una ca asta? Cum ați putut?

— Dar ce se întâmplă aici? întrebă Mariko și se ivi în prag, ținând în mâini o tavă cu ceai.

— Ce e, tată?

Înainte de a ieși din salon, Katinka îi mai aruncă o privire bătrânului din fotoliu. Avea masca de oxigen pe față, buzele îi erau vinete și ridicase un braț uscat în aer — un deget strâmb arăta spre ușă.

Judecătorul Ulrih: Saşenka Zeitlin-Paliţîn, aţi mărturisit că aţi participat la un remarcabil complot de asasinare în casa dumneavoastră a eroicilor noştri conducători, a tovarăşului Stalin şi a Politburo-ului. Am citit mărturisirea dumneavoastră. Mai aveţi ceva de adăugat?

Acuzata Zeitlin-Paliţîn: Am organizat un complot de asasinare în casa mea a măreţului Stalin. Am frecat cu arsen şi cianură perdelele din încăperea în care avea să se afle tovarăşul Stalin.

Judecătorul Ulrih: Dar gramofonul?

Acuzata Zeitlin-Paliţîn: Da, şi gramofonul. Aflasem de la diverşi tovarăşi, inclusiv de la soţul meu Vania, că tovarăşului Stalin îi place să asculte muzică după cină, şi atunci am presărat cianură pe gramofon.

Judecătorul Satinov: Acuzată Zeitlin-Paliţîn, vrem să aflăm mai multe detalii…

Era pentru prima oară când Satinov lua cuvântul la proces. Katinkăi i se părea că aude aievea vocile acelor bărbaţi cu inimi de piatră, în biroul cu lambriuri de pin din Închisoarea Suhanovka, care la acel ceas din noapte era scăldat într-o lumină electrică orbitoare. Gărzi NKVD înarmate, în uniforme albastre, păzeau uşile. Ulrih, cu capul lui chel şi rotund, şedea la masă alături de Satinov şi ceilalţi judecători, toţi în tunici à la Stalin şi cu cizme lustruite.

Imediat după dezastruoasa întâlnire cu Satinov, Katinka îi telefonase lui Maxi şi îi repetase cuvânt cu cuvânt discuţia avută cu acesta. Încercase să-şi înăbuşe plânsul, dar Maxi o încurajase. Dacă Satinov îi spusese să citească comentariul lui la sentinţă, trebuia să-l citească negreşit. Satinov o îndemnase, de asemenea, să-i citească memoriile – şi acolo trebuia să se găsească ceva. Maxi îi propusese să se întâlnească a doua zi la amiază în faţa Arhivei de Stat pentru Documente Speciale Secrete Politico-Administrative, din apropierea Pieţei Maiakovski.

Acum se făcuse miezul nopţii şi Katinka citea procesul-verbal al şedinţei, în camera ei mizerabilă din Hotelul Moskva. Îşi turnă un păhărel de votcă, pentru a prinde putere şi curaj. Pe fereastră zărea sclipind stelele roşii ale Kremlinului.

Judecătorul Satinov: De unde aţi procurat cianura? Spuneţi-ne!

Katinka şi-o imagină pe Saşenka şezând la masa în formă de T,

palidă, slabă și cu urme vizibile de maltratare, dar încă frumoasă. Dar ce-i trecuse oare prin minte când, la procesul în care avea să i se decidă soarta, îl zărise pe Hercule Satinov în completul de judecată? Încercase probabil din răsputeri să nu arate nicio emoție, să nu dea niciun semn că l-ar fi recunoscut, fiindcă toți căutau probabil vreo reacție pe chipurile lor, al lui Satinov și al ei. Dar cât de surprinsă, cât de șocată trebuie să fi fost! Iar principala ei grijă fusese: Copiii sunt în siguranță? Or prezența lui Satinov aici însemna că erau...

Acuzata Zeitlin-Palițîn: Da, tovarășe judecător, am să vă spun. Vania a procurat cianura din laboratorul NKVD.

Judecătorul Satinov: De unde ați știut pe care plăci de gramofon să presărați cianura?

Acuzata Zeitlin-Palițîn: Știu că tovarășului Stalin îi plac cântecele populare georgiene, cântecele din filmele Volga, Volga *și* Toată lumea râde, cântă și dansează, *precum și ariile lui Glinka și Ceaikovski. Pe acestea am pus otrava.*

Judecătorul Satinov: Ați complotat împreună cu Troțki, în slujba împăratului Japoniei, a moșierilor polonezi și a lorzilor britanici?

Katinka se înfioră când își imagină ce gânduri treceau prin mintea Sașenkăi: Fulguleț și Carlo — unde sunteți?

Acuzata Zeitlin-Palițîn: Da, Troțki a ordonat asasinarea, într-un diabolic pact cu împăratul Japoniei și lorzii britanici.

Judecătorul Satinov: Dar rețeaua acelui membru al Gărzii Albe, căpitanul Sagan, care v-a dirijat pe dumneavoastră la ordinul lui Troțki, obligându-vă să folosiți metodele pe care le-ați învățat de la el în tinerețe?

Acuzata Zeitlin-Palițîn: Vă referiți la depravarea sexuală? Da, m-am folosit de această metodă pentru a recruta și alți agenți, de pildă, pe scriitorul Benia Golden.

Judecătorul Satinov: Scriitorul Golden a devenit agent?

Acuzata Zeitlin-Palițîn: Am încercat să-l recrutez folosindu-mă de metodele viclene învățate de la căpitanul Sagan, dar — fiindcă nu pot minți Partidul — Golden nu a participat niciodată la vreo conspirație, deși este într-adevăr un filistin și un diletant, nu este membru de Partid și îi lipsește vigilența. Pentru el, totul a fost un joc.

Judecătorul Ulrih: Retractați cele mărturisite înainte?

Acuzata Zeitlin-Palițîn: Înaintea Partidului și a tovarășului Stalin sunt obligată să spun adevărul. Eu sunt vinovată, soțul meu

și căpitanul Sagan sunt vinovați, dar Golden este un copil incapabil să comploteze.

Katinka nu-și putu reține un zâmbet. Acum avea confirmarea că Sașenka îl iubise cu adevărat pe Benia Golden. Nu era oare această insultă la adresa lui Golden mai romantică decât orice romanță?

Judecătorul Satinov: Tovarăși judecători, sunt copleșit de dezgust față de răutatea și depravarea acestei vipere de femeie, acestei Văduve Negre. Suntem pregătiți să deliberăm?

Citind aceste replici tragicomice, Katinka abia își mai reținu lacrimile. Satinov chiar credea ce spunea? Îl vedea Sașenka în stare să creadă așa ceva? Sașenka îi adresase probabil din priviri nenumărate întrebări prietenului ei: Copiii au ajuns la noile lor familii? Sunt în siguranță? Sau ne-ai trădat? Întrebările unei mame. Katinka își aprinse o țigară și continuă lectura.

Acuzata Zeitlin-Palițîn: Declar în fața Curții că regret profund crimele comise față de Partid și că mi-e rușine de faptul că viitorul… posteritatea… își va aminti de mine ca de o criminală.

Posteritatea? Era acesta un mesaj adresat lui Satinov?

Judecătorul Ulrih (președintele completului de judecată): Bun, suntem gata, tovarăși judecători? Aveți vreun comentariu?

Judecătorul Lanski (al doilea judecător): O ticăloasă. Nu am niciun comentariu.

Judecătorul Ulrih: Tovarășe Satinov?

Judecătorul Satinov (al treilea judecător): Acuzata Zeitlin-Palițîn mărturisește comiterea unor crime abominabile de-a lungul unei vieți de înșelăciune și fățărnicie. Cer iertare Curții, dar trebuie să mai adaug că, datorită vigilenței NKVD-ului, noi, poporul sovietic, suntem bucuroși să constatăm că genialul nostru conducător, tovarășul Stalin, se află în siguranță, că tovarășii săi credincioși Molotov, Voroșilov, Mikoian, Andreev și alți membri ai Politburo-ului se află în siguranță, fără să mai fie amenințați de spioni, trădători și troțkiști, se află în siguranță în birourile și casele lor, fără să mai fie amenințați de această viperă. Cu toții se află în siguranță. Câinii turbați nu merită decât o singură pedeapsă, dreptatea poporului… Vă mulțumesc, tovarășe Ulrih.

Katinka citi și reciti cu sufletul la gură cuvintele lui Satinov. Nu

încăpea nicio îndoială: Era un mesaj. Satinov spusese de patru ori „se află în siguranță“. De două ori pentru Fulguleț, de două ori pentru Carlo. Deci nu o trădase pe Sașenka. Ce voise el, de fapt, să spună era: „Scumpa mea prietenă, poți să mori cu sufletul împăcat, *copiii se află în siguranță! Repet: Copiii se află în siguranță!*“

Cât de ușurată trebuie să se fi simțit Sașenka! Dar sentința lipsea: supraviețuise Sașenka până la urmă? Katinka citi aceeași notă: *Actele au fost trimise la Comitetul Central.*

Zorii se iveau, când Katinkăi îi căzu capul deasupra procesului-verbal pe care-l ținea în poală.

Judecătorul Ulrih: Vă mulțumesc, tovarășe Satinov, ne vom retrage să deliberăm.

Judecătorii se retrag.

20

Din înaltul cerului albastru pal, soarele arunca raze aurii pe statuia lui Maiakovski. În drum spre noua arhivă, Katinka urcă strada Tverskaia, lăsă în dreapta ei statuia prințului Dolgoruki și pe urmă, în stânga, statuia lui Pușkin. Se trezise mult prea devreme, cu ceafa înțepenită, când îi telefonase Maxi, iar apoi adormise la loc. Totul o durea, de parcă ar fi bătut-o cineva, și numai un espresso dublu în cafeneaua Coffee Bean din strada Tverskaia — cafeaua bună era unul dintre beneficiile democrației, gândi ea — o mai redresă puțin.

Cu un pachet voluminos sub braț, Katinka trecu pe lângă stația de metrou Maiakovskaia și o luă apoi la stânga, pe sub una dintre arcadele roșii de granit, care conferă Moscovei acea grandoare sumbră și ostilă. Se trezi pe o străduță care părea să se înfunde, dar, când ajunse la capătul ei, constată că făcea două cotituri în unghi îngust, pentru a deveni și mai strâmtă. Katinka se bucura să fi nimerit în această ulicioară întortocheată și neașteptată în uriașa metropolă, cu zidurile ei de granit și bulevardele late pe care vuia traficul. După a doua cotitură se trezi în fața unui zid ocru, cu margine albă, și a unei porți negre de fier, care era larg deschisă și dădea către niște trepte. Motocicleta lui Maxi era parcată în dreptul unei plăci memoriale cu profilul lui Lenin.

— Pari obosită. N-ai dormit? Ai făcut rost de ce te-am rugat? întrebă Maxi.

Katinka făcu un semn din cap în direcția pachetului de sub braț.

— E cel mai scump lucru pe care l-am cumpărat vreodată și a trebuit să-i cer permisiunea lui Pașa Ghetman.

— Trei sute de dolari sunt un fleac pentru el. I-ai spus despre ce e vorba?

— M-am gândit că e mai bine să nu afle.

— Să știi că e singura noastră speranță. Femeia asta ar face *orice* în schimbul acelui lucru, spuse Maxi și o prinse pe Katinka de mână. Am impresia că pe tine încep să te obsedeze chiar mai mult decât pe mine secretele celor care au trăit acum cincizeci de ani. Ești pregătită?

— Da, dar cum vrei să intrăm? Doar ai spus că…

— Stai liniștită, am aranjat eu totul. Ține minte, continuă Maxi cu o mină foarte serioasă, ți-am făcut o programare ca să lași o cerere pentru depunerea unei cereri de cercetare a registrului documentelor depozitate în această arhivă, dar pot să-ți spun din capul locului că această cerere pentru depunerea unei cereri va fi respinsă. Intră, Katinka. Și baftă.

— Nu mă simt în largul meu. Crezi că va funcționa sau ajung la închisoare?

— Ori una, ori alta, zise Maxi, râzând. Acum două săptămâni nici nu visai să recurgi vreodată la asemenea tertipuri. Dar nu-ți pierde încrederea în tine. Privește de parcă ai știi unde te duci și că ai dreptul să obții ce vrei. Ne vedem mai târziu.

Katinka văzu cum își pornește Maxi motocicleta și cum dispare coiful lui de viking pe străduța șerpuită. Apoi se întoarse și pătrunse în clădirea înaltă, în stil neogotic, cu coloane și balcoane, decorată cu portrete de eroi în piatră și bronz.

La o masă de lemn, pe două scaune șubrede, dormitau doi soldați în termen ai Ministerului de Interne, care se îndreptară însă imediat de spate la vederea Katinkăi. Cel cu fața mai plină de coșuri împinse un registru peste masă, examină pașaportul Katinkăi, cu un rânjet menit să proiecteze puterea cu care îl învestise statul rus, răsfoi un teanc de formulare galbene și găsi unul pe care figura numele ei, completă un altul, prost tipărit, și pe urmă, cu umbra unui zâmbet viril, îi reținu pașaportul și făcu un semn generos în spatele lui, către lifturile din holul îmbrăcat în marmură albă.

— Cererile pentru arhivă se depun la etajul patru.

Katinka nu îndrăzni să se uite în spate, dar simți prezența unei alte persoane. Un tânăr slăbănog și chel, cu pantofi galbeni de vinilin, își atârna hanoracul gri într-un cuier și o urmărea atent. Ciudate animale mai sunt și arhivarii ăștia, gândi Katinka și se grăbi să intre în lift. Când ușile acestuia aproape se închiseseră, o mână se strecură între ele și arhivarul intră, o salută dând agitat din cap, dar fără să scoată un cuvânt. Îmbrăcă un halat alb cu pete galbene, care-l făcea să semene cu un laborant. Ochii lui vioi, cu pleoape înroșite, erau măriți de lentilele unor ochelari mânjiți.

Cabina liftului era atât de mică, încât stăteau mult prea aproape unul de celălalt, iar tânărul tot dădea să-și ceară scuze, dar nu izbutea și fiecare tentativă a lui de a vorbi se sfârșea cu un mormăit. Deși se lipi de peretele cabinei, Katinka era încă neplăcut de aproape de chelia lui brânzoasă, pe care se ițeau ici-colo câteva fire incolore de păr, pete vinețiii și stropi de sudoare. Ea apăsă butonul etajului cinci, dar el apăsă la patru și, când liftul se opri cu o smucitură și ușile se deschiseră, el ieși și le ținu deschise pentru ea.

— Etajul dumneavoastră. Nu o întreba, ci o anunța. Cererile.

Dar Katinka scutură de două ori din cap. Arhivarul păru surprins și, când se închiseră ușile, rămase nedumerit pe loc. Katinka se înfioră,

conștientă că fusese prinsă, căci Maxi îi explicase: nimeni din afară nu are voie să urce la etajul cinci.

Pe palier erau câteva uși cu sticlă mată, niște palmieri de plastic zdrențuiți și o ramă impunătoare, dar goală. *Departamentul pentru Studiul Materialismului Dialectic și al Aspectelor Istorice Economico-Politice Leniniste ale Uniunii Sovietice* scria pe o placă, dar cineva lipise un bilet deasupra: *Arhiva de Stat pentru Documente Speciale Secrete Politico-Administrative.*

Fiindcă Maxi o avertizase: „Ar fi bine să nu te întâlnești cu nimeni acolo", Katinka se aștepta ca arhivarul și cei doi soldați ridicoli să apară din clipă în clipă.

Pe coridoarele lungi, cu parchet, de-a lungul cărora se înșirau uși de lemn închise, era liniște. Aerul era înăbușitor, căci centrala nu fusese încă oprită. Katinka citi toate plăcuțele din dreptul ușilor, pe care erau gravate nume și titluri. Coti la dreapta, iar la dreapta și merse până când auzi muzică de operă, celebra arie a lui Glinka din *O viață pentru țar*. Mai coti o dată și muzica răsună tot mai tare, până când ajunse în fața ultimei uși.

Agripina Constantinovna Begbulatova, Director, Departamentul Manuscrise scria pe plăcuță. Ce nume pompos, gândi Katinka. Se opri să asculte la ușă: aria se apropia de punctul ei culminant. Ar fi fost oare mai bine să-și facă o programare? Nu, Maxi spusese că era prea riscant.

Bătu în ușă. Niciun răspuns. Mai bătu o dată. Nimic. Katinka îi blestemă în gând pe dinozaurii căpoși de felul lui Satinov și pe birocrații neînduplecați, precum și toate dezamăgirile acestui proiect — și deschise ușa, fără să mai stea pe gânduri.

Pe o canapea dormita o femeie obeză, cu pielea albă, de vârstă înaintată, îmbrăcată numai în lenjerie de corp și cu o mască de dormit pe ochi pe care scria *American Airways*.

În birou era prea cald, muzica răsuna dintr-un CD-player nou și în aer pluteau aromele unui parfum greu. Katinka mai avu răgazul să remarce prezența a două ventilatoare, câteva teancuri de manuscrise îngălbenite și două coapse uriașe care se revărsau deasupra marginii unor ciorapi de dantelă, înainte ca femeia să-și scoată masca de pe ochi și să vină spre ea.

— Nu ți-e rușine să dai buzna aici? Cine ești tu? Nu știi să te porți? Ce înseamnă apucăturile astea de filistină?

Balena o privi pe Katinka din cap până-n picioare, de parcă n-ar mai fi văzut în viața ei o fată în fustă de jeans și cizme călcând pragul acelei arhive sacre.

— Cine ți-a permis să intri?

— Ăăă, nimeni, răspunse Katinka derutată.

— Atunci fă bine și du-te! țipă femeia, ai cărei sâni voluminoși și lăptoși întindeau la maximum sutienul ca o platoșă.

— Nu, nu, spuse Katinka și roși bâlbâindu-se în încercarea de a-și recăpăta stăpânirea de sine. Am fost rugată să vă aduc acest pachet. E... pentru dumneavoastră. Și îi întinse femeii pachetul.

Aceasta își smulse furioasă de pe cap o plasă mov pentru păr.

— Nu aștept niciun pachet, spuse, dar se uită la el curioasă.

Katinka nu mai avea nimic de pierdut. Încerca să-și ferească privirea de portjartierul femeii, de chiloții ei uriași de culoarea pielii, precum și de orice detaliu bătător la ochi al acelei viziuni.

— E un cadou de la... Katinka aruncă o privire înspre coridor, pentru a-i da de înțeles femeii că poate nu era de dorit ca angajații ceilalți să observe livrarea pachetului... dar aș prefera să vă spun între patru ochi de la cine e.

Femeia se încruntă, părând a-și fi amintit în clipa aceea unde se afla și cum era îmbrăcată.

— O clipă!

Îi făcu semn să iasă și închise ușa. Muzica încetă. Ușa se redeschise.

— Sunt Agripina Begbulatova, o întâmpină femeia și îi întinse o mână fermă și transpirată. Mai trag și eu câte un pui de somn în timpul zilei. Poftiți, vă rog!

Katinka se așeză pe canapeaua roșie, unde se odihnise trupul generos al directoarei Departamentului Manuscrise, și simți de îndată căldura rămasă de la acesta. Agripina se dăduse cu fard de obraz și un ruj roșu aprins, îmbrăcase o rochie albastră, în stil sovietic, cu dantelă la decolteu și paiete pe șolduri. Avea coafura tapată, vopsită brun-roșcat, a unei mari cucoane din perioada lui Brejnev.

— Știți, nu-i așa, că eu sunt responsabilă pentru colectarea memoriilor membrilor de Partid, pentru ca acestea să fie catalogate și depozitate în această arhivă specială, spuse Agripina și luă loc pe un scaun capitonat.

— Agripina Constantinovna, vă mulțumesc că m-ați primit, spuse Katinka.

— Cu plăcere, răspunse Agripina cu o noblețe distantă și o îngăduință arogantă.

Katinka realiză că nu avea decât o secundă la dispoziție pentru a-și explica prezența, altfel ar fi avut de-a face cu Organele. Când începu să vorbească, nu se hotărâse încă ce minciună să spună (nu spusese în viața

ei o minciună mare, gravă) și știa că orice minciună ascunde un mare risc de a fi demascată, fiindcă toți acești comuniști de seamă se cunoșteau între ei, urmaseră aceleași școli și pe urmă cursurile Facultății de Limbi Străine, se căsătoriseră între ei, avuseseră case de vacanță unii în vecinătatea celorlalți și crescuseră împreună următoarea Tânără Generație de Aur. Cu toate acestea, Katinka se trezi că îi vorbește Agripinei cu un glas necunoscut, mincinos.

— Tovarășă Agripina Constantinovna, începu ea, vă aduc un cadou de la… Mariko Satinova. O cunoașteți, desigur?

Katinka își încleștă dinții și încercă să-și ascundă neliniștea.

— De la Mariko? întrebă Agripina și își înclină capul într-o parte.

— Da.

— Îl cunosc pe tovarășul Hercule Satinov, spuse Agripina cu un ton reverențios. Nu suntem apropiați, desigur, dar l-am întâlnit o dată la un concert la Conservator și de mai multe ori cu prilejul muncii mele, desigur.

— Desigur, o aprobă Katinka. Dar pe Mariko nu o cunoașteți?

Agripina scutură din cap.

— Mi-a trimis ea mie un cadou?

— Da, da, ca să mă recomande astfel pe mine, ca să spun așa. Ea vă cunoaște pe dumneavoastră, tovarășă, din auzite, știe că ați lucrat cu dăruire alături de tatăl dânsei, de tovarășul mareșal Satinov.

Cu un aer de noblețe, Agripina își umflă nările, își împinse pieptul înainte și păru, în general, să se umple de mândrie.

— Tovarășul Satinov mi-a menționat numele?

— O, da. Eu sunt o prietenă de familie și dânsul v-a menționat nu o dată numele, când mi-a povestit cum l-ați ajutat să-și scrie memoriile. Mi-a spus că fără ajutorul dumneavoastră nu ar fi izbutit.

— Să știți că și legendarii tovarăși Gromîko și Mikoian, cu care am avut fericirea de a colabora, au spus că fără talentele mele editoriale nu și-ar fi putut scrie memoriile.

— Nu mă surprinde defel, spuse Katinka și constată că o minciună bine spusă este un lucru încântător, care te îndeamnă curând la alte minciuni. Tovarășul Satinov mi-a spus: „Tovarășă, du-te și viziteaz-o pe Agripina Constantinovna, pe iscusita editoare care veghează asupra flăcării sacre, și dumneaei îți va arăta cum am colaborat la scrierea memoriilor mele, îți va arăta ciornele…“

— Sunteți comunistă, tovarășă…?

— Katinka Vinski. Da, am fost pionieră, pe urmă membră a comsomolului și acum sunt istoric și lucrez la un articol despre tovarășul

Satinov și rolul său în cucerirea Berlinului.

— Aha. Au mai rămas atât de puțini tovarăși tineri, sunt încântată să vă cunosc, spuse Agripina, făcu o pauză și surâsul de pe buzele ei se șterse. Dar de ce nu mi-a telefonat tovarășul Satinov? Dânsul știe că e nevoie de o programare…

— E foarte bolnav, spuse Katinka. Are cancer pulmonar.

— Am auzit, da. Dar poate ar fi mai bine să-i telefonez fiicei sale, lui Mariko, să verific…

Agripina se întinse în direcția telefoanelor de pe masa în formă de T.

— Stați puțin, Agripina Constantinovna, se grăbi Katinka să spună, Mariko îl îngrijește acum… la spitalul Kremlevka. De aceea am îndrăznit să vin la dumneavoastră fără programare. Tovarășul Satinov i-a spus lui Mariko, într-un moment de luciditate, să vă trimită un cadou anume, iar dumneavoastră veți ști că vine de la dânsul.

Katinka bătu ușor în pachet.

— E pentru mine?

— Sigur că da.

— De la Mariko Satinova și de la mareșal?

Ochii ei de gândac se ațintiră asupra pachetului și posteriorul ei alunecă spre marginea scaunului, pentru a fi mai aproape de pachet, dar Katinka așează o mână ocrotitoare deasupra.

— Aveți manuscrisul memoriilor tovarășului Satinov aici?

Katinka respecta instrucțiunile lui Maxi.

— Da, domnișoară, le am aici, în teancul ăsta.

O mână cu inele albastre arătă către teancurile de manuscrise îngălbenite, care acopereau fiecare centimetru pătrat al podelei.

— Trebuie să știți că iluștrii noștri tovarăși și-au dictat memoriile secretarelor lor sau mie personal, iar sarcina mea era să le revizuiesc în spiritul Partidului, conform directivelor Comitetului Central, și să elimin pasajele care ar fi putut nedumeri publicul larg. Nu toate episoadele din memoriile mareșalului Satinov au fost incluse în ediția finală, așa cum s-a întâmplat, de altfel, cu memoriile tuturor conducătorilor noștri.

— Mareșalul Satinov își dorește foarte mult ca eu să citesc acele episoade… pentru a putea aprecia mai bine munca dumneavoastră editorială. Cu vreo două zile în urmă, înainte ca boala dânsului să se agraveze, i-a spus lui Mariko să vă trimită acest cadou în semn de recunoștință și apreciere, spuse Katinka și luă pachetul de pe masă. Aveți manuscrisul?

— Trebuie să sun totuși acasă la mareșal sau să îl întreb măcar pe

directorul Arhivei…

— Cum doriți, răspunse Katinka, dar atunci va trebui să dau altcuiva cadoul.

Aceste cuvinte deciseră situația. Genunchii umflați și cu gropițe ai Agripinei se lăsară pe podea și, aplecată deasupra teancurilor în așa fel încât Katinka să-i poată admira jartierele, Agripina începu să mormăie pe rând titlurile tuturor manuscriselor. În final, ținu triumfătoare în mâini manuscrisul lui Satinov. Gâfâind și îmbujorată își reluă locul pe scaun și își aținti privirea asupra pachetului.

Katinka așteptă ca Agripina să-i înmâneze documentul, care se odihnea acum atât de comod în poala ei, dar nimic nu se întâmplă. Agripina o privi, ridicând din sprâncenele ei roșcate și pensate, iar Katinka îi susținu privirea. Atmosfera din încăpere era încărcată, ca înaintea unei ploi.

— A, da, era să uit, Agripina Constantinovna, spuse Katinka în cele din urmă. Cadoul de la familia Satinov — și îi înmână pachetul voluminos.

Radioasă, Agripina înșfăcă pachetul și scoase la iveală o sticlă imensă de Chanel No. 5 în valoare de 300 de dolari.

— Preferatul meu! exclamă femeia și strânse sticla la piept. Cum de a ținut minte mareșalul?

— Îmi permiteți să mă uit peste manuscris? întrebă Katinka.

— Doar aici, răspunse Agripina. Există câteva fragmente inedite, pe care nu le-a citit nimeni cu excepția mea.

Cu un vag sentiment de neliniște, Katinka luă teancul.

— Puneți-vă picioarele pe canapea, o îndemnă Agripina. Savurați aerul răcoros de la ventilatoare și muzica lui Glinka. Aveți voie să vă faceți notițe.

Katinka răsfoi grăbită manuscrisul. Majoritatea capitolelor îi erau cunoscute din cartea bombastică a lui Satinov: „Cum am cucerit Pământul Virgin“, „Cum am construit locuințe pentru proletariatul sovietic“, „Cum am înființat Stațiunile de Mașini și Tractoare“, „O conversație interesantă cu tovarășul Gagarin despre cucerirea cosmosului“ etc. O pierdere de timp, își spuse Katinka, în timp ce Agripina își picura neprețuita licoare a lui Madame Chanel la încheieturile mâinilor, pe gât și după urechi. Dar în clipa următoare, Katinka dădu peste un pasaj care îi tăie respirația.

O conversație cu I. V. Stalin, ianuarie 1940
de Hercule Satinov

Într-o noapte, la ora două, mă aflam în biroul meu din Piața Veche, când a sunat telefonul.

— Poskrebîșev la aparat. Tovarășul Stalin dorește să veniți la dace. Un automobil vă așteaptă jos.

Mă bucuram de favoarea lui Stalin. Încheiasem o alianță cu Germania nazistă, dar știam că războiul era iminent. Partidul îmi ceruse să supraveghez producția de noi tancuri și artilerie pentru Armata Roșie. Mai fusesem chemat de două ori la dace pentru a discuta activitatea mea. Așadar nu m-am temut, deși, atunci când erai chemat la Stalin, nu prea știai cum avea să se încheie totul.

Roțile automobilului aveau lanțuri, pentru a nu aluneca pe gheață. Erau minus douăzeci de grade, o iarnă geroasă. Am mers întâi pe șoseaua către Mojaisk și am cotit apoi pe un drum care străbătea o pădure de stejari, pini, brazi, arțari și mesteceni. Din timp în timp zăream proiectate pe zăpadă umbrele unor gărzi.

Am trecut de două porți securizate. O poartă verde de fier s-a deschis în cele din urmă și în fața noastră se afla dacea din Kunțevo, adevărata reședință a lui Stalin, o casă obișnuită, pe două niveluri, vopsită de curând în kaki, pentru eventualitatea războiului.

Un gardian NKVD în uniformă albastră ne-a întâmpinat la ușă și m-a condus înăuntru. Mi-am atârnat haina în cuier. Biroul, ticsit de cărți și reviste, era în stânga, dar Stalin în persoană, în tunică gri și cizme, a ieșit chiar în clipa aceea din biblioteca aflată în dreapta.

— Bună seara, *bicho*, mi-a spus zâmbind.

Așa îmi spunea el: *bicho*, ceea ce în georgiană înseamnă „băiat“.

— Să mergem să bem și să mâncăm ceva. Ai mâncat de cină?

Mâncasem, desigur, dar pe vremea aceea noi toți ne adaptaserăm programul la tabieturile nocturne ale lui Stalin.

— Tovarășul Beria e deja aici și ceilalți vor sosi imediat.

M-a condus într-o încăpere spațioasă, cu tavanul și pereții îmbrăcați în lemn de pin Karelian, cu o masă imensă, scaune masive și divane, cu afișe de cinema rusești atârnate pe pereți. La un capăt al mesei era aranjat un bufet, un adevărat ospăț georgian, cu farfurii pregătite să ne servim.

Lavrenti Beria stătea în dreptul mesei, cu un pahar de vin în mână.

M-a salutat în georgiană. Stalin, el și cu mine eram trei georgieni în geroasa Rusie!

Stalin m-a servit întâi pe mine, pe urmă s-a servit și el cu un pahar de vin și a luat loc la masă. Eu m-am așezat între ei.

— Deci, a început Stalin și și-a aprins o țigară Herțegovina Flor, cum s-a încheiat cazul „Sașenka“?

Simpla menționare a numelui ei mă tulbura, dar speram să nu se observe.

— Părea o femeie sovietică de treabă. Țin minte că am văzut-o în biroul lui Lenin din Petrograd… continuă Stalin și scutură trist din cap. În lumea noastră există oameni capabili să disimuleze decenii la rând.

L-am privit pe Beria.

— A mărturisit totul, a spus acesta.

— Procesul s-a desfășurat fără incidente, am adăugat eu.

— Erați apropiați, nu-i așa, *bicho*? m-a întrebat Stalin.

Am dat din cap.

— Toți au mărturisit și s-au căit? a mai întrebat Stalin și și-a scuturat tutunul din țigară în pipă și a continuat să scoată rotocoale de fum. În cele din urmă?

— Vania Palițîn a mărturisit, a spus Beria și a râs răgușit. S-a ținut bine, a mai și strigat în ultima clipă: „Trăiască tovarășul Stalin!“

Stalin trăgea din pipă, cu ochii lui galbeni pe jumătate închiși.

— Dar Mendel! Ce boșorog caraghios! a continuat Beria. A refuzat să mărturisească.

— A fost întotdeauna un om scrupulos, a spus Stalin cu o nuanță de afecțiune în glas.

— Cu Mendel am procedat așa cum m-ai sfătuit, a spus Beria.

Stalin și Beria au schimbat un zâmbet conspirativ, știam că le plăcea să aibă secrete. L-am auzit odată pe Beria vorbind despre un accident mortal de automobil, în care fusese implicat un tovarăș mult prea cunoscut pentru a fi arestat și executat.

— Te interesează să afli despre Mendel? m-a întrebat Stalin.

— Da, am spus, deși în realitate mi-era groază să aflu amănunte.

— Spune-i, Lavrenti, i-a cerut Stalin lui Beria.

— I-am spus lui Mendel: „Mărturisește-ți crimele și tovarășul Stalin garantează că vei rămâne în viață“. Și știți ce a făcut el? A început să țipe: „Niciodată! Sunt nevinovat! Sunt și voi rămâne până la capătul vieții mele un bolșevic onest!“ Ne-a scuipat în față, întâi pe mine, pe urmă pe Kobulov…

— Asta a fost o greșeală, a intervenit Stalin.

— Kobulov și-a ieșit din pepeni și l-a snopit în bătaie. Asta a fost tot!

— Câtă mândrie! Câtă mândrie prostească! exclamă Stalin și apoi s-a uitat la mine. Dar tu te-ai ocupat de caz, nu-i așa?

— Da, tovarășe Stalin, m-am ocupat, așa cum mi-ați cerut.

Nu m-am putut abține să-i arunc lui Beria o privire plină de subînțeles. Stalin, care era foarte atent, a remarcat imediat.

— Și? a întrebat.

— Nimic deosebit, a spus Beria și mi-a tras un picior pe sub masă.

Dar, oricât de primejdios putea deveni Beria, nu era bine să ai secrete față de Stalin.

— A existat o neregularitate, tovarășe Stalin, la una dintre execuții, am spus în cele din urmă cu un sentiment de stinghereală.

— O neregularitate? a întrebat Stalin cu răceală.

Beria m-a lovit iarăși pe sub masă, dar era prea târziu.

— NKVD-ul are cadre competente și devotate, dar de data aceasta am avut un exemplu rar de infantilism filistin, am spus și am început să transpir.

— Știai, tovarășe Beria?

— Am auzit, tovarășe Stalin, și fac investigații.

— Credeam că ați epurat organele de asemenea jeguri. Vinovații trebuie pedepsiți, a spus el și ne-a privit pe amândoi scrutător. Bun. Tovarăși Beria și Satinov, formați o comisie din tovarășii Șkiriatov, Malenkov și Merkulov. Vreau urgent raportul.

În momentul acela s-au auzit automobile apropiindu-se de dace, pe urmă portiere trântite. Stalin s-a ridicat de la masă și a ieșit să-i întâmpine pe membrii Politburo-ului, care fuseseră și ei invitați la cină.

Am rămas singur cu Beria.

— Te-ai țicnit de tot, mi-a spus Beria și mi-a tras un pumn în coaste, ce dracu' ți-a venit să-i spui?

Dar Molotov, Vorošilov și ceilalți au intrat chiar atunci în încăpere.

Când ne serveam cu toții de la bufet, Stalin s-a ivit brusc foarte aproape de mine.

— Ce femeie frumoasă era Sașenka, a murmurat. Ce decizii cumplite trebuie să luăm uneori.

— Ați terminat de citit, domnișoară? întrebă Agripina.

În aer plutea mireasma grea a parfumului franțuzesc. Katinka era absorbită de destăinuirile lui Satinov. Maxi avea dreptate: ajunsese obsedată de soarta acestor străini, oameni care nu aveau nimic de-a face cu ea, dar poveștile lor o măcinau. Își dorise atât de mult să afle ce se întâmplase cu ei, dar acel episod cenzurat din memoriile lui Satinov nu făcuse altceva decât să ridice și mai multe semne de întrebare. Cel mai trist era că avea convingerea că Sașenka murise. Trebuia să-i telefoneze Rozei și să-i spună că ambii ei părinți fuseseră uciși de călăii lui Stalin. Soțul Sașenkăi fusese împușcat strigând „Trăiască tovarășul Stalin!“, iar unchiul Mendel nu suferise un infarct, ci fusese omorât în bătaie.

Dar cum murise Sașenka? În ce constase „neregularitatea“? Fusese violată de către gardieni? Ucisă prin tortură sau prin înfometare? O singură persoană o putea lămuri. Trebuia să îl viziteze urgent pe Satinov. Indiferent cât de mult îl enervase cu o seară înainte, *trebuia* să mai stea o dată de vorbă cu el, înainte ca acesta să moară.

— Vă mulțumesc, îngăimă Katinka.

— Transmiteți, vă rog, salutările mele cordiale tovarășului Satinov și fiicei sale și spuneți-le că le sunt recunoscătoare pentru acest cadou.

— Da, sigur că da.

Cu ochii în lacrimi, Katinka se grăbi să ajungă la lift. Așteptă câteva clipe, dar liftul nu venea. Atunci realiză că nu era singură. Arhivarul care urcase cu ea până la etajul patru stătea acum lângă ea, rezemat de un cărucior cu dosare și fredonând o melodie. În cele din urmă își drese glasul.

— Liftul acesta s-a stricat. Va trebui să mergeți cu liftul nostru.

Katinka remarcă acel „va trebui“, dar era mult prea mâhnită pentru a-i acorda atenția cuvenită. Cu pantofii galbeni scârțâind la fiecare pas și continuând să fredoneze, arhivarul o conduse înspre latura opusă a clădirii dreptunghiulare. Acolo se afla un lift mai murdar, mai ruginit, cu rumeguș pe jos, care se puse în mișcare cu icnete și smucituri.

Ce să-i spună Rozei? Pe Katinka o apucă disperarea. Satinov nu va accepta în ruptul capului să mai stea de vorbă cu ea. Mariko o va da fără îndoială afară. Iar pe Carlo nu îl va mai găsi niciodată.

Liftul se opri în cele din urmă, dar nu ajunseseră în holul de la parter, ci se aflau undeva la subsol. Arhivarul îi ținea ușa deschisă.

— Poftiți, vă rog, îi spuse.

— Dar nu e etajul bun, răspunse ea.

Arhivarul își plimbă privirea într-o parte și în cealaltă a unui coridor subteran.

— Vreau să vă arăt niște documente.

— Mă scuzați, spuse Katinka, brusc speriată și redevenită precaută, dar nu vă cunosc. Eu trebuie să…

Apăsă butonul pentru parter, dar bărbatul bloca ușa.

— Mă numesc Apostolon Șceglov, se prezentă el, de parcă s-ar fi așteptat ca ea să-i cunoască numele, care însemna „sticlete“.

— Mă grăbesc. Nu am timp, insistă ea și apăsă necontenit butonul.

— Mai bine un sticlete care cântă frumos decât o privighetoare care cântă urât, spuse el, parafrazând o fabulă a lui Krîlov.

Katinka încremeni și își aținti privirea asupra lui.

În gura zâmbitoare a lui Șceglov sclipiră doi dinți de aur.

— Vă amintiți cine v-a mai spus cuvintele acestea? întrebă el. Să vă dau un indiciu: Utiosov și Tsfasman.

Sigur că da, erau cuvintele cu care își luase Kuzma rămas-bun de la ea.

— Arhivarii se cunosc toți între ei. Noi suntem membrii unui ordin secret. Veniți, o îndemnă Șceglov și o conduse de-a lungul unui coridor bine luminat, cu pereți de beton. Acesta este unul dintre cele mai sigure locuri de pe pământ, Katinka, dacă-mi permiteți să vă spun așa. Aici, noi protejăm însăși istoria națiunii noastre.

Deși nu se simțea în largul ei, Katinka îl urmă pe Șceglov. Ajunseră la o ușă albă de oțel, care semăna cu intrarea într-un submarin sau un buncăr antiatomic. Șceglov învârti o roată mare de crom, descuie trei lacăte și tastă apoi un cod electronic. Ușa se deplasă puțin într-o parte și apoi se deschise: avea o grosime de peste o jumătate de metru.

— Ușa aceasta ar rezista până și unui atac nuclear. Dacă ne-ar ataca americanii cu toate bombele lor cu hidrogen, singurii supraviețuitori din Moscova am fi dumneavoastră și cu mine, Președintele din Kremlin și generalii din cartierul general.

Arhivarul mai deschise o ușă la fel ca prima. Katinka aruncă o privire în spate. Se simțea îngrozitor de vulnerabilă. Dacă îl văzuse KGB-ul pe Kuzma când îi dăduse documentele și îl obligase să o ademenească aici?

Șceglov, care părea să aibă mereu pregătită câte o melodie, reîncepu să fredoneze și intră într-un mic birou alăturat. Pe masa lui de scris erau așezate în ordine câteva teancuri de dosare. Pe o altă masă, mai mare, era desfășurată o hartă colorată, în relief, cu văi, râuri și case,

soldați de plumb, tunuri, drapele și cai, toate colorate cu cea mai mare măiestrie.

— Eu le-am modelat și colorat pe toate. Vreți să vă arăt? Vă grăbiți?

Katinka nu fusese niciodată mai grăbită decât în acel moment. Trebuia să ajungă urgent la Satinov, care era pe moarte și avea să ducă secretul Sașenkăi în mormânt. Dar dacă arhivarul avea documentele necesare? Katinka știa că aici se păstrau cele mai importante acte secrete și el sigur nu-i ceruse să-l urmeze fără vreun motiv. Se hotărî să-i facă pe plac.

— Mi-ar plăcea să văd soldații dumneavoastră de jucărie, spuse ea.

— Nu sunt de jucărie, precizează el. Ce vedeți aici este o reconstituire istorică, exactă până în cele mai mici amănunte, până la proiectilele tunurilor și uniformele Dragonilor. Dumneavoastră sunteți istoric. Puteți ghici despre care bătălie e vorba?

Katinka înconjură o dată masa, în vreme ce Șceglov se tot înălța încântat pe vârfurile pantofilor săi galbeni. Recunoscu pe o latură La Grande Armée a lui Napoleon și pe cealaltă Regimentele de Gardă ale Țarului.

— E anul 1812, fără îndoială, rosti ea rar. Aici e reduta lui Raievski, acolo sunt trupele lui Barclay de Tolly, dincolo e prințul Bagration, față în față cu mareșalii francezi Murat și Ney. Napoleon cu Garda stă chiar aici. E bătălia de la Borodino, concluzionă ea triumfătoare.

— Uraaa! izbucni Șceglov. Și acum veniți cu mine să vă arăt unde păstrăm noi documentele.

Deschise încă o ușă de oțel, în spatele căreia se găsea o încăpere imensă, cu lungi șiruri de rafturi metalice ticsite cu dosare numerotate.

— Multe dintre ele nu vor deveni accesibile nici după moartea noastră. Aceasta este misiunea vieții mele și nu v-aș arăta niciun act despre care aș bănui că poate periclita siguranța țării noastre. Dar proiectul dumneavoastră nu este decât o bagatelă, deși una foarte interesantă, e drept. Așezați-vă la biroul meu și am să vă arăt ce doriți.

— Dar de ce mă ajutați? se interesă Katinka.

— Fac o favoare unui reputat coleg arhivar — și unchi. Da, Kuzma e unchiul meu. Noi, arhivarii, suntem toți înrudiți. Tatăl meu lucrează la Arhiva de Stat, unde a lucrat și bunicul meu.

— O dinastie de arhivari, comentă Katinka.

— Fie vorba între noi, exact așa privesc și eu lucrurile!

Șceglov radia, cei doi dinți de aur sclipeau în lumina electrică.

— Nu aveți voie să copiați nimic, nici măcar să vă faceți notițe. Țineți minte, domnișoară, nimic nu va fi făcut public. Ne-am înțeles?

Katinka dădu din cap și se așeză la masa lui. El luă de pe un raft un teanc nu prea înalt de dosare gălbui, îl deschise pe unul din ele, își umezi degetul arătător și dădu câteva pagini.

— Prima scenă. O listă cu 123 de nume — prevăzute cu numere de ordine — aprobată de către Stalin și numărul minim necesar de membri ai Politburo-ului, datată 9 ianuarie 1940.

Katinkăi îi bubuia inima în piept. O listă a morții. Fredonând, Șceglov urmărea cu degetul numele de pe listă.

82. Palițîn, I. N.
83. Zeitlin-Palițîn, A. S. (tovarășa Vulpe Polară)
84. Barmakid, Mendel

Katinka observă că lista, adresată lui Stalin și Politburo-ului, era semnată mărunt și citeț, în cerneală verde: *L. P. Beria, narkom NKVD.*

Degetul lui Șceglov se opri asupra notelor scrise de mână în jurul numelor dactilografiate:

Aprob. Molotov
Zdrobiți-i pe trădători ca pe niște șerpi. Sunt pentru vîșka! Kaganovici
Împușcați târfele și canaliile ca pe câini. Voroșilov
Și – cea mai importantă dintre toate:
Împușcați-i pe toți. Stalin

— Așadar i-au condamnat, spuse Katinka, dar i-au și...?

— A doua scenă.

Șceglov împinse cu elan documentele de-a curmezișul mesei, se întoarse la raft, căută ceva și reveni cu un raport slinos, al cărui scris neglijent, și pe alocuri prost uscat cu hârtia sugativă, spunea totul despre plictiseala mistuitoare, birourile murdare, degetele soioase și rutina necruțătoare din pușcării.

Tovarășului comandant al Obiectului Special 110, Închisoarea Suhanovka
Leonid Golecev
21 ianuarie 1940
Tovarășului Maior V. S. Blohin, comandant al plutonului de execuție
Deținuții mai jos menționați au fost condamnați la moarte prin împușcare...

Urmau cele 123 de nume dactilografiate. Sașenka și Vania se aflau

printre primii. Un teanc de peste o sută de adeverințe șifonate și pătate, conținând nume și date, era legat cu o bucată de sfoară roșie.

Cu mâinile tremurând, Katinka găsi adeverința lui Vania Palițîn.

Din ordinul tovarășului Kobulov, vicecomisar NKVD, subsemnatul am adus la îndeplinire în 21 ianuarie 1940, la ora 4:41, sentința de condamnare la moarte a lui… și aici, un călău probabil beat mâzgălise: *Palițîn, Ivan*. Cel care adusese sentința la îndeplinire fusese *V. S. Blohin*. Katinka aflase despre el de la Maxi: obișnuia să poarte un șorț de piele, cum au măcelarii, ca să-și protejeze iubita uniformă de NKVD-ist de sângele care împroșca în toate părțile.

Katinka simțea prezența răului și a zădărniciei. Era atât de copleșită, încât nu mai putea nici să plângă. Era ametită și secătuită de puteri.

Celelalte adeverințe erau la fel. Gândul că fiecare bucată de hârtie din fața ei, completată cu atâta neglijență, însemna sfârșitul unei vieți, nimicirea unei familii, nu-i mai ieșea din cap. Simțea că nu-i va fi cu putință să citească adeverința Sașenkăi. Și totuși, începu să răsfoiască teancul cu atâta grabă, încât aproape îl rupse.

— Nu o găsesc, spuse cu glasul frânt.

Șceglov se uită la ceas.

— Nu mai e mult și se întorc colegii mei. Haideți să vedem cum a început totul cu șase luni în urmă. Ia priviți aici. A treia scenă.

Așează pe masă, în fața ei, o hârtie îngălbenită, purtând antetul: **Biroul lui I. V. Stalin**. Era toată mâzgălită cu creion verde și roșu: hașuri, linii groase șerpuite, siluete de lupi, cuvinte aparent fără sens. Însă secretarul lui Stalin notase data și ora: *7 mai 1939. Trimisă în arhivă la ora 23:42*. Era chiar seara în care Beria îi arătase lui Stalin procesul-verbal de ascultare a Sașenkăi și a lui Benia în Hotelul Metropol.

Katinka privi întâi în lentilele murdare și groase ale ochelarilor lui Șceglov, care reflectau propria-i privire înfricoșată, și apoi la hârtiile din fața ei. În mintea ei începea să se contureze întreaga tragedie a serii care pecetluise destinul Sașenkăi și al familiei ei. Știa că lectura procesului-verbal îl indispusese pe Stalin, care o numise pe Sașenka o *femeie depravată… o femeie de stradă*. Își scoase carnetul din geantă și reciti lista celor care veniseră în biroul lui Stalin:

Ora 22 L. P. Beria
Pleacă la ora 22:30.
Ora 22:30 H. A. Satinov
Pleacă la ora 22:45.

Ora 22:40 L. P. Beria
Pleacă la ora 22:52.

La ora 22:30, când Beria părăsise biroul lui Stalin, Satinov aștepta deja în anticameră. Stalin îl chemase înăuntru și îl chestionase cu privire la relația extraconjugală a Sașenkăi.

Katinka se mai uită o dată la hârtia mâzgălită de Stalin și, tot mai îngrozită, începu să înțeleagă.

Întrebări adresate tovarășului Satinov: Sașenka la Sankt Petersburg scria în centrul colii și de jur împrejur erau cercuri, pătrate și un cap de vulpe desenat cu linii fine, hașurat cu roșu și intitulat: *tovarășa Vulpe Polară*. Satinov răspunsese probabil cu seninătate la aceste întrebări, căci Stalin îi notase răspunsul: *prieteni vechi, bolșevici devotați.*

Dar Stalin îl rechemase pe Beria și, împreună, îl interogaseră mai insistent pe Satinov. Următoarele cuvinte erau indescifrabile.

— Nu înțeleg ce scrie aici, spuse Katinka.

Arhivarul urmări cuvintele cu degetul și citi:

Vulpea Polară la Sankt Petersburg: de încredere sau nu?
L. P. Beria: Molotov și Mendel la Sankt Petersburg?

Katinka pricepu că acestea erau întrebările adresate lui Satinov și își imagină chinurile prin care trecuse acesta în timpul celor cinci minute. Ce să spună? Pălise probabil, transpirase, în mintea lui se învălmășiseră tot felul de gânduri. Avea o nevastă drăguță și un copil nou-născut, dar era un comunist devotat și un om ambițios. Răspunsurile lui din acele cinci minute aveau fie să-i salveze viața și să-i grăbească ascensiunea, fie să distrugă trei vieți: a lui, a soției și a bebelușului.

Când Stalin îl întrebase pe Satinov dacă Sașenka fusese „de încredere“ la Sankt Petersburg, un nume trebuie să-i fi venit acestuia în minte: cel al căpitanului Sagan, despre care el însuși aflase de la Mendel la sfârșitul anului 1916.

Știa oare Stalin deja că Sașenka primise din partea Comitetului din Sankt Petersburg misiunea de a-l racola pe Sagan? Dacă nu știa și Satinov i-ar fi vorbit acum pentru întâia oară despre acest lucru, ar fi incriminat-o pe Sașenka. Pe de altă parte, Sagan era mort de douăzeci și doi de ani.

Dar dacă Molotov și Mendel, care știau totul despre operațiunea Sagan, discutaseră deja acest lucru cu Stalin? Atunci Satinov ar fi fost acuzat că ascunde ceva de Partid și de Stalin. Iar lucrul acesta era de neconceput, fiindcă ar fi însemnat moartea lui.

Katinka rămase cu privirea ațintită asupra acelor mâzgăleli în

creion, care ascundeau o febrilă partidă de ruletă rusească și care și astăzi, după cincizeci de ani, încă mai influențau destinele unor oameni.

Cum procedase, așadar, Satinov? Intrase în panică și spusese mai mult decât avusese inițial de gând? Ori își ținuse cumpătul și acționase calculat?

— Nu vom afla probabil niciodată, se trezi Katinka spunând cu voce tare.

— Dar știm că a spus *asta*, replică Șceglov și îi arătă cu degetul următoarele cuvinte notate de către Stalin: *Hercule S: căp. Sagan. Petersburg. SAGAN.*

Katinka îngheță. Deci Satinov le vorbise până la urmă lui Beria și lui Stalin despre Sașenka și căpitanul Sagan de la Ohrana. Întâi îl compătimi pe Satinov, apoi îl acuză, pe urmă îl compătimi iar. Ar fi răspuns poate altfel, dacă ar fi știut că Sagan era încă în viață, în unul din lagărele lui Beria, că numele lui figura pe listele de deținuți ale NKVD-ului. După numai câteva ceasuri, Sagan avea să fie adus la Moscova și bătut de către Kobulov, pentru a depune mărturie împotriva Sașenkăi.

— Dacă Satinov nu s-ar fi pierdut cu firea, șopti Katinka, ar fi supraviețuit poate cu toții.

— Sau l-ar fi împușcat și pe el, adăugă Șceglov. Ați terminat?

Începu să adune hârtiile și să le așeze în dosare, unde aveau să rămână probabil pe veci ascunse de ochii lumii.

— Deci Satinov și-a trădat prietenii, conchise Katinka, dar a riscat totul pentru a le salva copiii. Îl disculpă oare acest lucru?

Șceglov gesticula în direcția liftului, nerăbdător să o alunge pe Katinka din biroul lui, dar ea îl prinse de brațe.

— Stați puțin. Mai e ceva. Stalin a cerut constituirea unei comisii care să investigheze execuția Sașenkăi. Unde se află raportul acesteia?

— Există un număr de dosar, îi explică Șceglov în timp ce o conducea spre lift. Dar dosarul nu se află aici. Îmi pare rău, dar numai Dumnezeu le știe pe toate.

Apăsă butonul liftului.

— Vă mulțumesc că mi-ați arătat actele, spuse Katinka și îl sărută pe obraz de rămas-bun. Ați fost foarte amabil. Nici nu vă dați seama cât de mult a însemnat pentru mine.

— Dar dumneavoastră vă implicați prea mult în acest proiect, spuse Șceglov și îi strânse mâinile.

Katinka intră în lift. Două lucruri o preocupau: episodul cenzurat din memoriile lui Satinov și misterioasa notiță a lui Stalin: *Să se ocupe bicho*, din documentele pe care i le arătase Maxi în arhiva Partidului.

Bicho — „băiat“ în georgiană — îi spunea Stalin lui Satinov. „Să se ocupe“ însemna să supravegheze nimicirea unei familii dragi lui.

— Dumnezeule, exclamă Katinka și pricepu în sfârșit. Satinov a asistat la moartea ei. Dar ce au făcut cu ea?

23

Katinka părăsi arhiva și se grăbi să ajungă în Piața Maiakovski. Opri o Lada, care o duse în viteză în strada Granovski. Arzând de nerăbdare, apăsă cinci sonerii odată. Ușa se deschise cu un bâzâit și Katinka urcă în fugă până la apartamentul lui Satinov. Ușa acestuia era iarăși descuiată, dar când intră, dădu nas în nas cu Mariko, care stătea în hol sub candelabrul de cristal.

— Mariko, știu ce vreți să spuneți, dar vă rog, trebuie să-i spun ce am aflat. El m-a condus aici fără ca eu să-mi dau seama. Sunt sigură că ar vrea și el să stăm de vorbă.

Katinka se opri să-și tragă sufletul. Mariko nu o dădu afară. Nu spunea nimic și Katinka, privind-o abia acum în față, observă că nu era deloc furioasă. Pe fața ei măslinie și ascuțită se citea doar o nesfârșită oboseală.

— Intră, spuse Mariko încet. Du-te la el.

O luă înaintea ei și trecură pe lângă salon. Katinka o urmă, privind cu înfrigurare înainte.

— Haide, intră.

Satinov zăcea în pat, sprijinit pe perne, cu ochii închiși. Fața, părul și buzele lui aveau culoarea cenușii. Lângă pat era o infirmieră care îi aranja cilindrul cu oxigen și masca, dar când le zări, dădu din cap și ieși din cameră.

Deși avea să-l întrebe atâtea, Katinka se simți încurcată. Respirația lui Satinov era sacadată, uneori îi tresărea pieptul, alteori nu mai respira deloc timp de câteva secunde. Asuda de frică și efort. Katinka era conștientă că s-ar fi cuvenit să-i fie milă de acest muribund, dar nu simțea decât furie și frustrare. Cum era în stare să-și ia pur și simplu tălpășița? Cum era în stare să o abandoneze pe Roza, fără să fi spus cuiva ce se întâmplase cu mama ei?

Katinka se uită la Mariko, iar aceasta îi făcu semn să se așeze pe un taburet de lângă pat.

— Poți să-i vorbești, spuse Mariko. Un minut, două. A întrebat unde ești. A întrebat de tine și de proiectul tău. De aceea te-am lăsat să intri.

— Mă aude?

— Cred că da. Uneori vorbește, își mișcă buzele. A spus ceva despre mama, dar e greu de înțeles. Medicii spun că… Nu știm cu certitudine.

Mariko se rezemă de tocul ușii, își îndreptă spatele și își frecă fața.

Katinka se ridică, se aplecă deasupra patului și se întoarse apoi

spre Mariko.

— Hai, vorbește, spuse aceasta.

Katinka luă mâna lui Satinov în mâinile ei.

— Sunt eu, Katinka. Cercetătoarea dumneavoastră. Spun „a dumneavoastră“, fiindcă dumneavoastră ați ținut tot timpul frâiele în mână și m-ați condus pe această cale și… Dacă mă auziți, dați-mi cumva de știre. Strângeți-mi mâna sau clipiți.

Katinka așteptă, dar el se chinui să tragă aer în piept, întregul lui trup se cutremură și pe urmă redeveni inert.

— Știu că i-ați iubit pe Sașenka și pe Vania, știu că ați făcut ceva cumplit și mai știu că le-ați salvat copiii. Dar ce s-a întâmplat cu Sașenka? Ce ați văzut? Spuneți-mi, vă rog, cum a murit.

Nicio reacție. Katinka realiză că bătrânul acela era plin de ambiguități. O ajutase și încurajase, dar o și amăgise și împiedicase, așa cum o condamnase pe Sașenka la moarte, dar îi salvase copiii. Îi părea rău de el, dar niciodată nu fusese mai furioasă decât în momentul acela.

El rămase liniștit câteva minute, dar apoi respirația lui deveni un adevărat zbucium, mâinile lui se încleștară de pătură și trupul lui se zbătea să capete oxigen. Infirmiera reveni în cameră, îi ajustă masca și îi făcu o injecție, iar el se calmă din nou.

— Mă duc să-mi chem frații, spuse Mariko. Dorm în camera de alături. N-am închis un ochi toată noaptea.

Katinka se ridică și se îndreptă spre ușă.

— Îmi pare atât de rău, spuse. Vă mulțumesc că m-ați lăsat să vin la el. Ar fi fost mai bine să vin cu Roza, să-l vadă și ea… Aveam atâtea să-l întreb, spuse Katinka și mai aruncă o privire spre pat, în speranța că Satinov o va chema înapoi. Nu e nevoie să mă conduceți.

Dar în clipa aceea îi auziră glasul. Katinka se răsuci pe călcâie și se întoarse împreună cu Mariko la căpătâiul lui. Buzele lui Satinov se mișcau abia perceptibil.

— Ce spune? întrebă Katinka.

Mariko luă mâinile tatălui ei și îi sărută fruntea.

— Tată, sunt eu, Mariko, sunt lângă tine, scumpul meu tată.

El își mișcă iar buzele, dar nu se auzi nimic. După un timp, când buzele lui nu se mai mișcară și familia începu să vină în cameră, Katinka se strecură afară.

Maxi o aștepta, rezemat de motocicletă, fumând. Katinka se aruncă în brațele lui, inhală mirosul costumului lui de piele și fumul țigării sale și se simți fericită că era lângă ea.

— E pe moarte? E cumplit să vezi așa ceva. Dar tu ai făcut tot ce ți-a

stat în putință...

— S-a terminat, replică ea, și sunt epuizată. O sun pe Roza, îmi pun în ordine notițele și îi fac legătura cu oricine va dori ea să cunoască.

— Și acum ce vei face?

— Mă întorc acasă. Vreau să-mi revăd prietenii. Și mă așteaptă un băiat, care vrea să plece cu mine în vacanță. Poate e mai bine să nu aflăm niciodată cum a murit Sașenka. Tata avea dreptate. N-ar fi trebuit să accept oferta lor. Mă întorc la Ecaterina cea Mare.

— Dar te-ai descurcat atât de bine, spuse Maxi. Katinka, te rog, vino să lucrezi cu mine la fundație. Am putea realiza atâtea împreună.

Ea clătină din cap și își recăpătă calmul.

— Nu, mulțumesc. Genul acesta de cercetare nu aduce roade, e un tărâm de pe care nu ai ce recolta. Or fi vremuri de mult apuse, dar otrava lor e încă proaspătă și nefericirea de atunci dăinuiește. Nu, nu mai vreau să răscolesc morminte. E prea dureros. Adio, Maxi. Îți mulțumesc pentru tot.

Katinka își șterse ochii și plecă.

— Katinka! strigă Maxi în urma ei.

Ea se opri și se întoarse pe jumătate.

— Katinka, pot să te mai sun?

24

Dar Katinka nu luase în calcul puterea de convingere a lui Pașa Ghetman.

— Nu poți să renunți și să ne lași baltă, tunase el la telefon, după ce ea îl anunțase că făcuse tot ce-i stătuse în putință, iar apoi acesta adăugase cu un glas mai domol: Dar mama? Ține atât de mult la tine. Trebuie să mai faci un ultim lucru pentru noi. Ia-o ca pe o favoare personală pentru Roza.

Drept urmare, Katinka și Roza zburaseră, trei zile mai târziu, cu avionul particular al lui Pașa, la Tbilisi (orașul aflându-se, după spusele lui Pașa, oricum la jumătatea drumului ei spre casă). Câțiva bodyguarzi ai lui Pașa le conduseseră cu mașina direct la cafeneaua pitorească din vechea vilă împânzită de iederă.

— Lala, îi spuse Katinka bătrânei doamne aflate în cămăruța ei de la etaj. Am venit cu cineva care dorește să vă cunoască.

Lala Lewis ședea în pat, ținând ca de obicei un pahar cu vin georgian în mână și fixând ușa.

— Ea este? Sașenka? întrebă Lala.

— Nu, Lala, nu chiar. E Roza Ghetman, fiica Sașenkăi, pe care dumneavoastră ați cunoscut-o drept Fulguleț.

— Oooof, oftă Lala și întinse brațele. Vino mai aproape. Sunt atât de bătrână. Așază-te pe patul meu. Lasă-mă să te privesc. Lasă-mă să-ți văd ochii.

— Bună ziua, Lala, spuse Roza cu glasul tremurat, au trecut mai bine de cincizeci de ani de când ai avut grijă de noi.

Katinka urmări cum Roza, îmbrăcată elegant într-o bluză albă, o jachetă tricotată albastră și o fustă crem, cu părul cărunt coafat după moda tinereții ei, se apropie încet de patul Lalei, privind în jur la vestigiile unei vieți apuse. Ezită o clipă la vederea brațelor întinse ale bătrânei guvernante, dar apoi, zâmbind de parcă ar fi recunoscut-o pe Lala, se așeză pe patul acesteia.

Lala apucă mâinile Rozei, le strânse cu toată puterea și le scutură. Niciuna nu scoase un cuvânt, dar, de unde stătea, Katinka văzu cum se zguduie umerii Rozei și cum îi șiroiesc Lalei lacrimile pe obraji. Deodată se simți ca o intrusă, se duse la fereastră și privi afară. Sunetele și aromele orașului – cântecul cuiva pe stradă, mireasma florilor de corcoduș și a lipiilor proaspete, a cafelei măcinate și a merilor în floare – o învăluiră.

Aceasta este ultima scenă a dramei, gândi Katinka. Făcuse ce-i ceruse Pașa. Le reunise pe cele două femei, luând asupra sa mai multă

durere decât ar fi crezut vreodată. Acum se va întoarce acasă, la părinții ei și la Andrei.

Lala mângâia chipul Rozei.

— Scumpa mea copilă, am revăzut-o pe mama ta în vis. Trebuie să-ți povestesc totul despre ea, fiindcă era fără seamăn. Uite, în fotografia aceea era elevă la Smolnîi. Vezi? Eu o așteptam în fața școlii în limuzina baronului, în mașina lui, cum se spune astăzi. Samuil, baronul, a fost bunicul tău, pe care tu nu l-ai cunoscut. Dar el știa totul despre tine. Nu a trecut zi în care să nu mă gândesc la tine și la frățiorul tău Carlo. Când erai mică, semănai atât de bine cu mama ta – în copilărie era blondă ca un îngeraș – și ai moștenit ochii violeți ai bunicii tale, Ariadna. Imaginează-ți, scumpa mea copilă, că eu eram atât de tânără când am venit din Anglia. Am avut o viață lungă, am trăit prăbușirea țarului, venirea la putere a barbarilor și prăbușirea lor, și am apucat să te revăd pe tine. Nici nu-mi vine să cred.

— Nu mai sunt o copilă, spuse Roza râzând. Am șaizeci de ani.

— Pentru mine și Matusalem e tânăr! replică Lala. Îți mai amintești zilele pe care le-am petrecut împreună, înainte de…

Roza dădu din cap.

— Cred că da… Da, îmi amintesc că te-am întâlnit în cantina unei gări. Aduseseși biscuiții preferați ai lui Carlo. Îmi amintesc că am plecat de mână cu tine și apoi…

— Au fost vremuri grele pentru mine, continuă Lala. O pierdusem pe copila mea dragă, pe Sașenka, și pe bunicul tău. Și pe urmă mi-au fost hărăzite câteva zile atât de fericite, cu tine și cu Carlo. După ce v-am văzut plecând cu noii voștri părinți, am vrut să mă sinucid. Numai speranța că vreunul dintre cei dragi mie se va întoarce într-o bună zi m-a mai ținut în viață. Și, într-adevăr, cea mai improbabilă persoană dintre toate s-a întors.

Deși nu voia să deranjeze, Katinka nu-și mai putu reține curiozitatea.

— Lala, o întrerupse ea, numai Stalin a putut salva viața lui Samuil. Ați aflat vreodată de ce a făcut-o?

Lala dădu din cap.

— După moartea monstrului, toată lumea de aici l-a jelit. Au fost și demonstrații în memoria lui. Dar eu eram fericită. Fiindcă Samuil era foarte bolnav, i-am spus: „Acum poți să-mi zici de ce te-au eliberat.“ Mi-a spus că nu știa nici el exact de ce, dar în 1907 îl adăpostise pe un revoluționar georgian, cu fața ciupită de vărsat, ba îi dăduse chiar și o sută de ruble. Îl lăsase să stea în ghereta portarului casei lui din Tbilisi, în

vreme ce poliția îl căuta. Ulterior și-a dat seama că fusese însuși Stalin, iar acesta nu uita nicio jignire și nicio favoare.

Lala o privi pe Roza, ale cărei mâini încă le mai ținea în ale ei. Uneori le ducea la buze și le săruta.

— Acum pot să mor fericită, spuse în cele din urmă.

— Tu ești singura mea legătură cu mama, spuse Roza. Știi, în copilărie m-am gândit deseori cu ură la părinții mei. Mă abandonaseră și eu nu știam de ce. Nu-mi puteam imagina cu ce le greșisem, de mă respinseseră. Dar m-am gândit tot timpul la ei. Uneori visam că muriseră. Deseori mă uitam pe cer la Carul Mare, fiindcă tata îmi spusese că acolo va fi mereu și el. Abia mai târziu mi-am dat seama că probabil li se întâmplase ceva cumplit, că nu avuseseră de ales, că fuseseră nevoiți să mă părăsească. Dar niciodată, de când mă știu, nu am fost în stare să plâng după ei.

Roza se întoarse spre Katinka.

— M-ai ajutat atât de mult, draga mea. Îți mulțumesc din tot sufletul. Îți mulțumesc. Mi-ai schimbat viața. Dar știu că ești nerăbdătoare să te întorci acasă și avionul lui Pașa te așteaptă la aeroport, să te ducă la Vladikavkaz. Nu vreau să te mai rețin.

Katinka le sărută pe Roza și pe Lala și se îndreptă spre ușă. Dar la jumătatea drumului se opri.

— Încă nu pot pleca, spuse și se întoarse spre ele. Îmi permiteți să mai rămân să vă ascult? Mă tem că m-am implicat în povestea dumneavoastră mai mult decât s-ar fi cuvenit.

Roza sări în picioare și o strânse în brațe.

— Sigur că da, mă bucur atât de mult că simți asta. Și tu mi-ai devenit foarte dragă, spuse în timp ce își reluă locul pe pat. Lala, datorită Katinkăi am aflat despre tine și despre părinții mei. Dar vorbește-mi, te rog, despre Carlo.

Lala sorbi din paharul cu vin și închise ochii.

— Era un băiețel atât de drăgălaș, îndesat ca un ursuleț, cu niște ochi căprui adorabili, un copil atât de drăgăstos. Mă mângâia tot timpul pe față și mă săruta pe nas. Ziua în care a trebuit să mă despart de el a fost una dintre cele mai cumplite din viața mea. Ne aflam la Orfelinatul Beria — e de neconceput ca o casă de copii să poarte numele acelei brute. Cu o zi înainte te văzusem pe tine, Fulguleț, plecând cu soții Liberhart, care erau niște intelectuali, profesori evrei, dar tu te-ai zbătut, ai dat din mâini și din picioare, ai țipat, iar eu am plâns ore în șir. Te-aș fi păstrat lângă mine, dacă ar fi fost posibil. Dar Satinov îmi spusese: „Soțul dumneavoastră nu se va mai întoarce. Oricând pot veni să vă aresteze și

pe dumneavoastră și ce se va întâmpla atunci cu copiii? Nu, trebuie să-i dăm în grija unor familii sigure și iubitoare.“ A doua zi s-au ivit doi țărani din nordul Caucazului. Erau ceapiști, ruși cu sânge de cazac, niște oameni simpli, care veniseră la Tbilisi cu un tractor și o remorcă să aducă legume la piață de la CAP-ul lor. Am remarcat imediat că erau inculți, oameni din topor — aveau fân în păr. Dar nu aveam ce comenta. Avusesem noroc cu Satinov, care aranjase totul. Dar Carlo era atât de sensibil. Avea nevoie de biscuiții lui preferați, cei cu imaginea Kremlinului pe cutie, fiindcă îi scădea frecvent glicemia și se simțea fără vlagă. Seara trebuia mângâiat ca să adoarmă, nu mai puțin de unsprezece ori, după cum îmi arătase mie Carolina. Când au plecat cu el, m-am prăbușit pe podea, poate am și leșinat. Nu-mi mai amintesc prea multe, știu doar că a venit un medic. Eram distrusă…

Pe Katinka o străbătu un fior de neliniște. *Satinov aranjase totul*. Sigur că da, acum își amintea. Ce îi spusese Satinov la a doua lor întâlnire? *Numele tău este Vinski. Cum se face că ai primit tocmai tu această ofertă de muncă? Da, academicianul Beliakov a avut dreptate să te propună tocmai pe tine din sutele de studenți care s-au perindat prin fața catedrei lui.* Își aminti că observația lui o deranjase, că avusese sentimentul că o ia peste picior. Dar nu asta fusese intenția lui Satinov. Dorise să-i transmită ceva. Cât de naivă am fost, își spuse Katinka. O bănuială se trezi în mintea ei și curând se transformă într-o revelație. Anunțul Ghetmanilor de angajare a unui istoric apăruse în gazeta facultății, dar o angajaseră pe *ea*, deși ea nici măcar nu aplicase. Academicianul Beliakov venise la ea în bibliotecă și îi spusese: „E oferta de muncă ideală pentru tine. Nu mai e nevoie de alți aplicanți.“

— Cum se face că m-ați ales tocmai pe mine pentru proiectul dumneavoastră? o întrebă Katinka pe Roza. Ați intervievat și alți aplicanți?

— Nu, răspunse ea. I-am trimis întâi o scrisoare mareșa–lului Satinov. El era singura noastră persoană de contact. Singura verigă. Dar a refuzat să ne ajute și a negat că ar avea vreo legătură cu toate acestea. Ne-a recomandat să angajăm un istoric și ne-a făcut legătura cu academicianul Beliakov, care a publicat anunțul nostru.

— Dar Beliakov ce v-a spus?

— Că au aplicat foarte mulți, dar tu ești cea mai bună dintre ei, că nu e nevoie să mai întâlnim pe altcineva.

Katinka se ridică în picioare, conștientă că Roza și Lala o priveau mirate. Inima îi zvâcnea în piept. Numai Satinov cunoștea numele părinților adoptivi, gândi ea. Înseamnă că știa ceva și despre ea însăși?

Dacă da, atunci când primise scrisoarea Rozei, nu avusese altceva de făcut decât să-l sune pe amicul lui, academicianul Beliakov: „Dacă vin la tine niște milionari care vor să angajeze pe cineva pentru un proiect genealogic, recomandă-le-o pe Vinski.“ Ea îl căutase pe Carlo prin arhive, când acesta se aflase, de fapt, tot timpul mult mai aproape de ea.

— Trebuie să plec, spuse Katinka, ajungând într-o clipă la ușă și țâșnind pe scări în jos. Trebuie să stau de vorbă cu tata.

25

— Ne-am dorit și noi un copil, spuse Baba familiei adunate în camera de zi sărăcăcioasă, din căsuța cu ferestre cu chenare albastre.

Katinka privi la cei din jur, la casa în care crescuse. Toți aveau expresii chinuite și asta numai din vina ei. Baba, bunica ei îndesată, în capot înflorat și cu basma roșie pe cap, ședea în mijlocul lor pe un scaun șubred și desfundat, iar pe chipul ei lat se citea spaima. Katinka nu o văzuse niciodată atât de tulburată. Ploșnița, bunicul ei țâfnos și ursuz, mergea de colo-colo și o blestema. Dar cea mai dureroasă priveliște o oferea tatăl ei.

Doctorul Vinski venise să o aștepte la aeroport direct de la dispensar, fără să-și mai dezbrace halatul alb. Când o văzuse pe iubita lui fiică, o îmbrățișase și o sărutase.

— Mă bucur atât de mult că te-ai întors acasă, spusese el. Lumina vieții mele. Totul e în ordine? S-a întâmplat ceva, scumpa mea?

Katinka îi privise chipul sobru și gânditor, frumos ca al unei vedete de cinema, cu gropița aceea din bărbie, și realizase că ea era o bombă cu ceas care avea să arunce în aer familia lui.

— Ce este? întrebase el.

Și atunci, în clipa aceea și în locul acela, ea îi relatase întreaga istorie.

El nu spusese nimic, își aprinsese doar o țigară. Katinka așteptase înfrigurată, dar el nici nu o contrazisese, nici nu o mai întrebase nimic. Fumase doar și chibzuise.

— Spune-mi, tăticule, ar fi fost mai bine să nu zic nimic? Ar fi mai bine să dăm totul uitării?

— Nu, răspunsese el în cele din urmă. Dacă este adevărat, vreau să-mi cunosc și eu sora, dacă tot am una. Vreau să aflu cine au fost părinții mei biologici. Dar altfel nu cred că se vor schimba prea multe în viața mea. Eu știu cine sunt. Părinții mei m-au iubit întotdeauna. Ei vor rămâne părinții mei și eu voi rămâne băiatul pe care ei l-au iubit. Dar pentru ei ar putea fi sfâșietor, iar atunci ar fi și pentru mine sfâșietor. Lasă-mă pe mine să le vorbesc…

Rămaseră tăcuți tot drumul. Când intrară în satul Beznadejnaia, Katinka s-ar fi cuvenit să fie inundată de bucuria întoarcerii acasă. Dar satul îi părea schimbat, casa lor era schimbată; avea senzația că toate fuseseră zguduite de un cutremur și se reașezaseră altfel, cu o mie de mici modificări.

Dacă nu ar fi fost mama Katinkăi, familia ei nu ar fi făcut față frământării mute a tatălui și încăpățânării bunicilor de a tăcea. Dar de îndată ce Katinka îi explică totul, Tatiana, deseori distrată și pripită, începu să își calmeze soțul și să își împace socrii.

La început, bunicii se prefăcură că nu știu nimic. Spuseră că era o greșeală și Katinka ajunse să se întrebe dacă nu cumva se înșelase. Poate se implicase prea mult în povestea Sașenkăi? Poate devenise atât de obsedată de aceasta, încât mintea ei o luase razna?

— Parcă mi-ai înfige un cuțit în inimă. O minciună! O jignire! îi spuse Baba fiului ei și se așeză cu un aer sfidător. Cum poți afirma una ca asta!

Ploșniței îi sărise țandăra.

— Nu te-am iubit noi toată viața? Nu ți-am fost noi părinți buni? Și asta-i mulțumirea ta: să ne arunci acum în față că nu însemnăm nimic pentru tine! Apoi se întoarse spre Katinka: De ce ne vii cu minciunile astea, Katinka? Să-ți fie rușine! E vreo șmecherie, vreo glumă proastă a evreilor ălora bogați din Moscova?

Katinka era sfâșiată de durere și îndoială. Își privi tatăl. Nu văzuse niciodată atâta zbucium pe chipul lui.

Dar pe urmă interveni mama Katinkăi.

— Scumpii noștri părinți, mi-ați fost și mie ca niște părinți și știu că Valentin vă iubește mai mult decât v-ați putea voi imagina, spuse ea și se întoarse spre soțul ei: Dragul meu, spune-le ce simți. Spune-le.

— Tată, mamă, zise el și îngenunche la picioarele bătrânei țărănci și îi luă mâinile într-ale sale. Voi sunteți părinții mei. Voi veți fi întotdeauna pentru mine *mamocika* și *papocika*. Dacă este adevărat că m-ați înfiat, pentru mine nu se va schimba nimic. Voi m-ați iubit de când mă știu. Eu nu am cunoscut altceva decât bunătatea și afecțiunea voastră. Eu știu cine sunt și voi rămâne băiatul care a crescut cu iubirea voastră. Dacă nu ați vrut să-mi spuneți, vă înțeleg. Pe atunci, oamenii nu vorbeau despre asemenea lucruri. Dar dacă vreți să-mi spuneți acum ceva, noi toți vă vom asculta și vă vom iubi așa cum v-am iubit întotdeauna.

Cuvintele lui o mișcară pe Katinka. Se uită la chipul bunicii și observă că începuse să se înmoaie. Bătrânii țărani schimbară o privire, după care bunica ridică din umeri.

— Vreau să le spun, i se adresă ea soțului ei.

— Minciuni, replică Ploșnița, dar între timp se mai domolise.

Când tăgăduiești prea multă vreme un secret, gândi Katinka, ajunge să ți se pară ireal.

Ploșnița își flutură degetele noduroase către soția lui.

— N-ai decât să le spui.

Se așeză pe canapea și își aprinse o țigară.

— Haide, mamă, o îndemnă doctorul Vinski și își aprinse la rândul său o țigară.

Apoi se ridică, turnă într-un păhărel niște *chacha* și i-l oferi mamei sale.

— Vreau să aflu întreaga poveste, oricare ar fi ea.

Baba trase aer în piept, goli păhărelul cu *chacha*, privi în jur și își deschise palmele.

— Klop și cu mine eram căsătoriți deja de opt ani — și n-aveam copii. Nu ni se arăta. Era un blestem să n-ai copii. Deși eram comunistă cu trup și suflet, am umblat pe la preoți să mă binecuvânteze, m-am dus și la un vraci din satul vecin. Dar tot nimic. Klop refuza să vorbim despre asta… Pe urmă, într-o bună zi, am auzit în biroul CAP-ului că un mare mahăr de la Moscova vine să inspecteze noua noastră Stațiune de Mașini și Tractoare. Stătea de vorbă cu toată lumea și voia să vorbească și cu noi. Era tovarășul Satinov.

— Îl cunoșteați? întrebă Katinka.

— Da, răspunse Baba. În 1931 a început și în regiunea noastră procesul de colectivizare a satelor și de nimicire a chiaburilor. Pe chiaburi i-au deportat, pe mulți i-au împușcat chiar aici, în sate; se confisca grâul și era foamete. Erau vremuri teribile. Pe Klop l-a denunțat cineva că ar fi chiabur. Urma să fim arestați. Toți ceilalți de pe lista lor au fost împușcați. Tovarășul Satinov conducea operațiunea și, nu știu de ce, dintr-un motiv sau altul a intervenit și ne-a scos de pe listă. Lui îi datoram viețile noastre. După opt ani, în 1939, ne-a făcut iar o mare bucurie. Ne-a cerut să luăm în grijă un băiețel de trei ani. „Iubiți-l ca pe o comoară," ne-a spus. „Luați secretul ăsta cu voi în mormânt. Creșteți-l de parcă ar fi al vostru." Într-o bună zi, ne-au chemat de la Orfelinatul Beria. Ne-am dus la Tbilisi și l-am luat… pe băiețelul cu ochi căprui și o gropiță în bărbie. Cel mai drăgălaș băiețel de pe tot cuprinsul pământului.

— Ai fost fiul nostru, propriul nostru copil, spuse Ploșnița.

— Te-am îndrăgit din clipa când te-am văzut, adăugă Baba.

— L-ați mai contactat vreodată pe Satinov? întrebă Katinka.

— O singură dată, spuse Ploșnița și se întoarse spre fiul lui. Voiai să devii medic. Era greu să fii admis la cele mai bune facultăți de medicină și nimeni din familia mea nu studiase vreodată. Și atunci i-am telefonat tovarășului Satinov și el a aranjat să fii admis la Universitatea din Leningrad.

— Când erai mic, continuă Baba, îți mai aminteai câte ceva.

Plângeai după mama, după tata, după dădacă, vorbeai despre o dace și o călătorie. Aveai un iepuraș pe care-l iubeai atât de mult, încât am crescut și noi iepuri în ogradă. Tu le dădeai de mâncare, le dădeai nume, îi iubeai așa cum te iubeam noi pe tine. Noaptea te țineam în brațe și treptat ai uitat trecutul și ai ajuns să ne îndrăgești. Noi te-am adorat și n-am putut să-ți spunem... Mă jur în fața lui Dumnezeu că acesta este adevărul. Dacă n-am făcut bine, spune-ne.

Când tatăl ei își sărută părinții, Katinka își feri privirea. Ieși în pridvor să admire bogăția primăverii, mugurii care se iviseră pretutindeni și caprifoiul abundent, rândunicile care ciripeau și zburătăceau, să audă vuietul apelor învolburate și să privească în zare la piscurile înzăpezite ale munților. Dar nu vedea și nu auzea altceva decât chipul iubitor al tatălui ei și hohotele bunicii, care plângea fără nicio reținere, așa cum plâng țărăncile.

26

Trupul neînsuflețit al lui Hercule Satinov se odihnea într-un sicriu de stejar furniruit, căptușit cu satin roșu, în salonul apartamentului din strada Granovski. În spatele sicriului, pe un șevalet, era expus un portret al lui Satinov pe care Katinka nu-l mai văzuse. Îl înfățișa în timpul Războiului Civil, ca tânăr comisar temerar. Călare, în haină de piele, cu un pistol Mauser în mână și o pușcă atârnată pe spate, Satinov conducea la atac, în pustietatea înzăpezită, o unitate de Cazaci Roșii. Katinka socoti că, pe atunci, comandantul de Cavalerie Roșie nu fusese probabil mai în vârstă decât era ea acum.

Cu două zile în urmă, Mariko îi telefonase Katinkăi acasă, pentru a o anunța că tatăl ei murise în timpul nopții și pentru a-i invita pe copiii Sașenkăi la priveghi.

Roza era deja la Moscova, iar Pașa trimisese avionul său particular după Katinka și tatăl ei. Roza era bucuroasă și nerăbdătoare ca un copil: „Am să-l reîntâlnesc pe Carlo“, îi spusese Katinkăi la telefon. „Nu-mi vine să cred. Nici nu știu ce să-i spun, nu știu cu ce să mă îmbrac. Și tatăl tău e la fel de bucuros ca mine?“

În noaptea aceea, întinsă în pat, Katinka își imagină revederea fraților, cât de fericiți ar fi fost Sașenka și Vania și cum va decurge întâlnirea lor. Cine se va arunca primul în brațele cui? Cine va plânge și cine va râde? Tatăl ei va fi mai reținut, Roza îl va strânge furtunos în brațe… Ea făcuse revederea posibilă, ea purta răspunderea pentru întâlnirea lor și își dorea ca totul să decurgă așa cum se cuvenea.

În ceasul albastru, când bezna nopții face loc zorilor, Katinka se ridică din pat, își îmbrăcă halatul și se duse în camera de zi. Era sigură că tatăl ei se va afla acolo, așezat pe canapea, fumând în penumbră. Și într-adevăr, el întinse un braț să o prindă de mână.

— Nu ți-ai făcut bagajele, spuse Katinka.

— Nu vin, răspunse el. Acesta este căminul meu. Aici e familia mea…

Katinka se așeză lângă el.

— Dar nu vrei să te întâlnești cu sora ta? Satinov și-a dorit atât de mult ca voi să vă revedeți. Nu putem reface tot ce a fost distrus, dar dacă nu vii, înseamnă că ucigașii părinților tăi au ieșit învingători.

Tatăl ei tăcea.

— Te rog, tăticule!

El clătină trist din cap.

— Cred că s-au jucat destul cu viețile noastre.

Zborul până la Moscova i se păru dezolant Katinkăi, care ședea dezamăgită și pierdută în luxosul Boeing al lui Pașa. Era supărată pe tatăl ei, fiindcă o lăsase singură, dar îi respecta decizia. Se gândea tot timpul la soarta tragică a bunicilor ei și o privea de fiecare dată altfel. Era opera sinistră a unor oameni care crezuseră că au dreptul să se joace cu viețile altor oameni și care se mai jucau și acum cu viața ei.

Roza o aștepta la aeroportul Vnukovo, pe pista de aterizare a avioanelor particulare. Lângă ea stătea Pașa, însoțit de doi bodyguarzi, iar în spatele lor se afla obligatoriul cortegiu al unui oligarh, format dintr-un Bentley negru și două Toyota Land Cruiser, ticsite de bodyguarzi, cu motoarele pornite, așteptând să îi ducă în oraș.

Când văzu chipul mâhnit al Katinkăi, Roza o îmbrățișă.

— Nu fi tristă, Katinka. Și eu sunt dezamăgită, dar cred că îl înțeleg. Am lăsat să treacă prea mult timp, spuse aceasta și strânse mâna Katinkăi. Cel mai important lucru este că am aflat cine sunt și am găsit o nepoată. Te-am găsit pe tine, scumpa mea.

Rămaseră câteva clipe îmbrățișate, de parcă ar fi fost singure pe lume, până când Pașa își sărută afectuos mama pe creștet.

— Să mergem acasă, spuse și o conduse la mașină. E nevoie de timp, mamă.

După ce închise portiera Rozei, îi șopti Katinkăi:

— E de înțeles. Nu e vina ta. Pricepi? Sunt doi străini. Tatăl tău nu și-a dorit să-și regăsească trecutul. Trecutul l-a regăsit pe el.

Katinka și Roza, mătușa recent descoperită, pe care ajunsese să o îndrăgească, așteptau braț la braț în șirul de oameni care defilau prin salonul Satinovilor. În ciuda absenței fratelui ei, Roza decisese să vină să îl vadă pe cel care îi schimbase viața atât de radical, devastând-o întâia oară, salvând-o a doua oară și acum, mult mai târziu, încercând să repare greșeala din trecut.

Cei care veniseră la priveghi îi păreau Katinkăi aterizați din lumea anilor șaptezeci. Femei zdravene, înghesuite în taioare mult prea strâmte, cu coafuri gigantice brun-roșcate, defilau alături de soții lor, aparatcici îndesați, cu chelii camuflate sub șuvițe de păr unsuros, în costume maro, acoperite de ordine. Dar veniseră și ofițeri mai tineri și câțiva copii, probabil nepoții lui Satinov. Părinții lor se străduiau să le înăbușe chicotelile și zbenguielile, care erau deplasate în raport cu solemnitatea momentului.

Când ajunseră în fruntea șirului, Katinka o luă pe Roza de mână și urcară împreună pe soclul scund, de unde priviră în sicriu. Deși Satinov

nu fusese sincer cu ea, Katinka nu putu să nu-i privească fața cu afecțiune. Moartea, dar și iscusința îmbălsămătorului și a frizerului, îi redaseră eleganța virilă și măreția senină a unui erou veteran al Uniunii Sovietice. Patru șiruri de medalii străluceau pe pieptul lui; galoanele aurii de mareșal sovietic scânteiau; părul cărunt și țepos era coafat și țeapăn.

— Îmi amintesc că mă jucam cu el pe vremuri, spuse Roza, în timp ce îl privea. Și *el* a fost într-adevăr bărbatul care m-a urmărit din automobil când mergeam la școală în Odessa.

Se aplecă deasupra sicriului și sărută fruntea lui Satinov, dar se clătină când coborî de pe soclu și Katinka trebui să o susțină.

— Totul e în regulă, spuse Roza. Dar s-au întâmplat prea multe în ultima vreme.

Katinka o ajută să se așeze pe un scaun, de unde Roza privi la copiii care alergau pe coridor și alunecau pe genunchi pe parchetul lustruit. Katinka se duse la bucătărie să-i aducă Rozei un pahar cu apă. Mariko și alte două rude, georgieni după toate aparențele, poate chiar frații ei, beau ceai și mâncau gustări georgiene.

— A, Katinka, spuse Mariko, mă bucur că ai venit. Vrei un ceai sau un pahar cu vin?

Mariko, îmbrăcată într-un taior negru, arăta obosită, dar Katinkăi i se păru că în ultimele zile întinerise și devenise mai frumoasă.

— Mâine îl ducem pe tata în sala de ceremonii a Armatei Roșii, o anunță Mariko mândră.

— Datorită tatălui dumneavoastră i-am găsit pe copiii Sașenkăi, spuse Katinka, și n-o să vă vină să credeți – am aflat că Sașenka a fost bunica mea. E de necrezut!

Mariko o aduse pe Roza în bucătărie. Celelalte rude le lăsară singure și Mariko o servi cu ceai și gustări.

— Știți, spuse Roza și sorbi din ceai, îmi amintesc că și eu alunecam în copilărie pe parchetul din acest apartament.

— Și dumneavoastră ați locuit în clădirea aceasta? întrebă Mariko.

— Nu doar în clădirea aceasta, răspunse Roza, ci chiar în acest apartament. Asta a fost casa noastră și îmi amintesc când au venit bărbații aceia în cizme strălucitoare: un teanc de fotografii, un maldăr de hârtii pe jos, chiar acolo, și o femeie frumoasă, care ne strângea în brațe și plângea.

Katinka se uită la Mariko. Femeia tăcea. Ea și Roza erau de vârste apropiate, dar viețile lor fuseseră opuse, ca două imagini în oglindă.

— Eu m-am născut în 1939, spuse Mariko și sorbi dintr-un pahar cu vin roșu. Cred că în perioada aceea ni s-a repartizat acest apartament. Era cu neputință să refuzi un cadou al Partidului, era un test de loialitate –

Mariko înghiți în sec și își feri privirea – dar nu mi-aș fi imaginat că așa am ajuns noi să locuim aici. Nici nu știu ce să spun.

Roza atinse mâna lui Mariko.

— Mă bucur atât de mult să vă cunosc. Dacă lucrurile s-ar fi petrecut altfel, am fi copilărit poate împreună.

— Mi-aș fi dorit, da. Pentru dumneavoastră e probabil atât de dureros să veniți aici… Nu e ușor să afli anumite lucruri și nici tatălui meu nu i-a fost ușor.

— El m-a ajutat, spuse Katinka, dar nu a vrut să aflu anumite aspecte.

— Și-a dorit foarte mult să-i regăsești pe copiii Sașenkăi, spuse Mariko, dar el și-a închinat viața Uniunii Sovietice și Partidului. A vrut să te ajute, dar fără să-și zdruncine credința. Și nu a vrut să se afle ce lucru cumplit a făcut el. Tatăl meu a asistat la multe tragedii de-a lungul vieții sale, dar, știți, eu cred că Sașenka a rămas mereu undeva în mintea lui, în visele lui. Ea și familia ei. Nu trecea probabil zi în care să nu-i vadă aici, în acest apartament.

— Dar tot nu am aflat ce s-a întâmplat cu ea, spuse Katinka și glasul ei căpătă o nuanță amară. Lipsește dosarul. Numai tatăl dumneavoastră a știut, dar a luat acest secret cu el în mormânt.

Nu mai era nimic de spus. Mariko se ridică, strânse farfuriile și ceștile și le așeză în chiuvetă.

— Sincerele mele condoleanțe, spuse Roza.

Mariko își șterse mâinile cu un șervet.

— Și mie îmi pare rău… începu ea, dar se întrerupse. Mă bucur că ați venit, spuse în cele din urmă.

Katinka și Roza coborâră scara de piatră și ieșiră în stradă, unde le aștepta Bentley-ul lui Pașa. Șoferul le deschise portiera. Istoria e atât de încurcată, atât de nesatisfăcătoare, gândi Katinka, amintindu-și cuvintele rostite cu mâhnire de tatăl ei în dimineața aceea. Și ea ura festele pe care istoria le juca oamenilor.

— Katinka!

Își ridică privirea.

— Katinka!

Mariko o striga de la etaj. Ușa din stradă nu se închisese încă și Katinka urcă în fugă înapoi.

— Ia-l, spuse Mariko și îi dădu un plic galben. Tata m-a pus să jur că am să-l distrug. Dar eu vreau să ți-l dau ție. Ia-l, Katinka, e și povestea ta, nu doar a noastră. A ta și a Rozei.

27

— Am nevoie de ajutorul tău, Maxi, pentru ultima oară, spuse Katinka la telefon, de îndată ce ea și Roza ajunseră la reședința Ghetmanilor.

— Mă bucur să te aud, răspunse Maxi. Mi-a fost dor de tine. Și eu vreau să-ți arăt ceva, în împrejurimile Moscovei. Locul ideal pentru a sta de vorbă și reflecta. Pot să vin să te iau?

O jumătate de oră mai târziu, Katinka auzi huruitul de bun venit al motocicletei sale. Tulburată și bucuroasă să-l revadă, se grăbi să iasă și curând goneau pe străzile proaspăt asfaltate, pentru care plătiseră oligarhii și miniștrii care își ridicaseră case de vacanță în zonă. Nu mai erau căsuțe șubrede de lemn, ci vile impunătoare și palate care imitau stilul Tudor, cu turnuri de pază și ziduri înalte. După un timp, Maxi coti pe un drum de țară plin de hârtoape, care trecea printr-o pădure.

Razele soarelui se strecurau printre frunzele mestecenilor, pinilor și teilor. După atâtea ceasuri petrecute în ultima vreme în avioane și arhive prăfuite, Katinka era acum bucuroasă să inspire aerul curat. Opriră în cele din urmă în fața unei case vechi de lemn. Katinka își luă casca de pe cap și se trezi înconjurată de zmeuri și muri.

— Ce frumos e aici, spuse și își aruncă părul pe spate.

— Am adus niște pâine neagră și brânză, să mâncăm ceva în timp ce stăm de vorbă, și niște suc.

— N-aș fi crezut că ești atât de casnic, replică ea. Sunt impresionată.

Maxi păru stânjenit, dar era în mod evident mulțumit. Aranjă mâncarea pe iarbă și se așeză.

— Ei? Cine începe?

— Tu! rostiră amândoi în același timp și începură să râdă.

— Ba nu, zise Maxi, vreau să aud întâi ce ai tu de spus și cum te pot ajuta. Dar, înainte de toate, voiam să te întreb cum a fost acasă.

— Bine, răspunse ea.

Se așeză în iarbă, privind la jocurile de lumini și umbre de pe fața lui Maxi. În aer plutea un miros dulceag de la rășina de pin, încălzită de razele soarelui. Maxi rupse un colț de pâine, tăie o felie de brânză și le oferi pe amândouă Katinkăi.

— Dar prietenul tău de acasă ce mai face?

— A, acum înțeleg de ce m-ai întrebat cum a fost acasă.

— Nu, nu, nu mă înțelege greșit. Eram doar…

— Curios? Face ce făcea întotdeauna, dar eu nu știu cât timp voi rămâne acolo. Faptul că i-am cunoscut pe Roza și pe Pașa, că am făcut cercetări despre Sașenka… — surprinsă, Katinka observă cât de încordat o asculta Maxi — a schimbat puțin situația, de fapt m-a schimbat pe mine. Drept urmare, mă gândesc să rămân toată vara la Moscova. Mi-aș putea continua cercetările sau, dacă te porți frumos cu mine, te-aș putea ajuta puțin la fundație…

— Ar fi grozav!

Maxi zâmbi atât de fericit, încât Katinkăi îi veni să râdă. Bucuria lui o încânta și pe ea, dar era hotărâtă să nu-i arate acest lucru. Era oricum un om foarte încântat de sine.

— Dar, spuse el cu un alt ton, ca și cum ar fi revenit la afaceri, ce ți-a dat fiica lui Satinov?

Katinka scoase din buzunar plicul, desfăcu sfoara cu care era legat și îi arătă un dosar vechi de arhivă.

— N-am apucat decât să arunc o privire. E dosarul care lipsea.

Strict confidențial
Pentru: I. V. Stalin, L. P. Beria
Raportul Comisiei Comitetului Central — tovarășii Merkulov, Malenkov, Șkiriatov — de investigare a neregularităților îndeplinirii sentinței de condamnare la Măsura Supremă de Pedeapsă a obiectului 83 la Obiectul Special 110, din 21 ianuarie 1940. Data de înregistrare a raportului 12 martie 1940.

Katinka remarcă mâzgălelile — cercuri, romburi și semiluni în creion verde — din jurul antetului și exclamă:

— E copia lui Stalin!

— Exact, spuse Maxi.

— Cum a făcut Satinov rost de ea?

— N-a fost greu. După moartea lui Stalin în 1953, toți înalții funcționari voiau să-și salveze pielea și atunci au scormonit în arhive și au căutat să facă să dispară documentele deosebit de incriminatoare. De obicei, le-au dat foc. Dar Satinov l-a păstrat pe acesta.

Maxi studie atent documentul, își vârî distrat o țigară în gură, aprinse un chibrit, dar uită să-și mai aprindă și țigara.

— Hai să încercăm să-l înțelegem. „Măsura Supremă de Pedeapsă“ înseamnă execuția prin împușcarea cu un singur glonț în ceafă. „Obiectul Special 110“ este închisoarea Suhanovka, închisoarea specială a lui Beria din fosta mănăstire Sf. Ecaterina din Vidnoe, unde i-au judecat și executat pe Sașenka și Vania. Tot ce se întâmpla acolo era secret, astfel încât

deținuții nu erau cunoscuți după numele lor, ci după numere — „obiectul 83“ este prin urmare…

— Sașenka, îl întrerupse Katinka. E numărul ei de pe lista morții.

Se aplecă peste umărul lui Maxi și începu să citească.

— Întâi l-au interogat pe Golecev, comandantul închisorii…

Comisia: Tovarășe comandant Golecev, dumneavoastră erați responsabil pentru îndeplinirea Măsurii Supreme de Pedeapsă a condamnaților, în 21 ianuarie 1940. La îndeplinirea Măsurii Supreme urma să asiste și tovarășul Hercule Satinov, din ordinul Comitetului Central. De ce ați început mai devreme și de ce ați procedat într-un mod atât de nedisciplinat și nebolșevic?

Golecev: Măsura Supremă a fost îndeplinită în maniera profesionistă a unui ofițer NKVD.

Comisia: Vă avertizăm, tovarășe Golecev, că este vorba despre o abatere gravă. Conduita dumneavoastră vine în sprijinul dușmanilor noștri. Lucrați cumva pentru dușman? Ați putea fi și dumneavoastră condamnat la Măsura Supremă de Pedeapsă.

Golecev: Mărturisesc în fața Comitetului Central că am făcut o gravă și prostească greșeală. Era ziua mea. Am început să bem încă de la prânz. Alcoolul ușurează îndeplinirea unei vîșka. *Am băut coniac, șampanie, vin, votcă. La miezul nopții urma să-i aducem pe deținuți în curte, dar tovarășul Satinov întârzia și noi nu puteam începe fără el.*

Comisia: Tovarășe Satinov, de ce ați întârziat?

Satinov: Eram bolnav, grav bolnav, dar am adus acest fapt la cunoștința comandantului și am sosit la Suhanovka cât de repede am putut.

Comisia: Tovarășe Satinov, dumneavoastră îi cunoșteați personal pe unii dintre condamnați. Ne referim îndeosebi la Sașenka Zeitlin-Palițîn. Ați avut cumva, din sentimentalism burghez, o criză neurastenică?

Satinov: Nu, jur pe onoarea mea de comunist. Am avut pur și simplu o toxiinfecție alimentară. În vremurile acestea de luptă de clasă și război, Dușmanii Poporului trebuie lichidați.

— Pricepi? întrebă Maxi. NKVD-iștii sunt beți morți; Sașenka, Vania și alți peste o sută de deținuți așteaptă să fie executați; Satinov e atât de tulburat, încât nu poate asista. Și ce urmează?

Golecev: Am băut, ne-am luat cu vorba și la un moment dat am ajuns la depravarea dușmanilor noștri de sex feminin, îndeosebi a deținutei Zeitlin-Palițîn – a celebrei Sașenka. Aflaserăm despre

dezgustătoarea și perfida depravare a acestei trădătoare, cum sedusese și atrăsese în capcană, cu vicleșugurile ei de femeie, și alți trădători, și de vreme ce tovarășul Satinov încă nu sosise, sub influența alcoolului și ca urmare a dezgustului provocat de trădarea ei, am hotărât să începem cu ea. Am adus-o în sufrageria mea și…

Stalin notase dedesubt, cu creion verde, un singur cuvânt: *Huligani*.
— Să vedem acum ce a avut Blohin de spus, interveni Maxi.

Comisia: Tovarășe maior Blohin, dumneavoastră ați fost desemnat să aduceți la îndeplinire Măsura Supremă de Pedeapsă a celor 123 de deținuți de pe listă, dar v-ați plâns de comportamentul comandantului.

— Blohin, o lămuri Maxi pe Katinka, era călăul-șef al lui Stalin. Se spune că la Katîn a executat cu mâna lui, în decurs de câteva nopți, aproximativ unsprezece mii de prizonieri polonezi.

Blohin: La miezul nopții am sosit la Suhanovka, pregătit să îmi îndeplinesc îndatoririle de comandant al plutonului de execuție, adică executarea Măsurii Supreme de Pedeapsă a celor 123 de deținuți de pe listă. Dar doresc să raportez Comitetului Central că i-am găsit pe comandant și ofițerii săi beți, în prezența deținutei Zeitlin-Palițîn, pe care o tratau într-o manieră absolut neprofesionistă, care contravine înaltei moralități cekiste. Era pe jumătate dezbrăcată. Eu am protestat vehement. M-am oferit să îndeplinesc imediat și personal Măsura, dar am fost alungat din încăpere. Am încercat să-i telefonez tovarășului Satinov. Când a sosit, i-am raportat totul. Diletanții aceia beți și nedisciplinați și-au bătut joc de conștiința mea profesională de cekist și de aptitudinile mele în realizarea acestei misiuni deosebite și delicate. Puneau pariuri și zbierau. La treizeci și trei de minute după miezul nopții au scos-o pe deținuta Zeitlin-Palițîn în curtea de lângă garajele ofițerilor, care este mereu bine luminată de proiectoare. Temperatura de afară era de aproximativ minus 40 de grade.

Golecev: Afară, am îndeplinit Măsura Supremă, conform sentinței Tribunalului Militar, dar fiindcă eram beți și tovarășul Satinov întârzia în mod nepermis… am executat-o într-o manieră inacceptabilă, frivolă și depravată. Da, recunosc că ne trezise curiozitatea – ca agentă seducătoare a împăratului japonez și a lorzilor britanici, dar și ca femeie.

Katinka se înfioră.

— Dumnezeule, șopti ea. Au violat-o?

— Nu. Dacă ar fi făcut-o, ar fi scris aici, spuse Maxi. Dar frumusețea și reputația ei de femeie seducătoare îi ațâțase. Aflaseră despre procesul-verbal de ascultare a ei cu Benia.

> *Satinov: Am sosit la ora 3:06 și am remarcat ceva ciudat în curte, nu departe de locul unde parcase șoferul meu. Recunosc în fața Comitetului Central că această conduită greșită s-a datorat parțial întârzierii mele. Comandantul Golecev era beat și a încercat să ascundă ce făcuseră. L-am chemat pe maiorul Blohin și am revăzut lista deținuților cărora urma să li se aplice Măsura Supremă de Pedeapsă. Mi-a atras atenția lipsa deținutei Zeitlin-Palițîn. I-am cerut comandantului Golecev să mă ducă la ea. După aceea, le-am ordonat comandantului Golecev și maiorului Blohin să înceapă. Deținuții au fost aduși în celula amenajată în acest scop, iar eu am asistat, în calitate de martor al Comitetului Central, la execuția a 122 de deținuți. Maiorul Blohin și-a legat șorțul de piele și și-a îndeplinit în mod competent îndatorirea. Fiindcă sunt un comunist devotat, mi-a făcut foarte multă plăcere să asist la lichidarea acestor dușmani, trădători, ticăloși și nemernici.*
>
> *Golecev: Recunosc că am săvârșit o abatere de la înalta moralitate a Partidului Comunist, dar sunt profund devotat Partidului și tovarășului Stalin. Mă aștept la o pedeapsă aspră, dar apelez la înțelegerea Comitetului Central. Tovarășul Satinov a sosit în cele din urmă în jurul orei 3 și s-a purtat fără profesionalism, afișând un sentimentalism burghez…*

Stalin încercuise cu creion roșu această acuzație și scrisese alături: *Satinov milă???*

— Deci ce s-a întâmplat? Ce a văzut Satinov? întrebă Katinka încordată la maximum. Nimic nu i se păruse vreodată mai important decât răspunsul la această întrebare.

> *Satinov: Era complet… expusă. Comandantul Golecev a dat dovadă de infantilism depravat și filistinism corupt, după cum am raportat deja Instanței atât verbal, cât și în scris. Mărturisesc că l-am lovit pe Golecev de două ori în timp ce îl interogam și el s-a prăbușit la pământ. Mânia mea a izvorât din devotamentul meu de comunist, și nu din vreun sentimentalism burghez față de dușman.*

Maxi fluieră.

— Ce i s-a întâmplat așadar Sașenkăi l-a făcut pe Satinov, un om de fier al acelei generații necruțătoare, să-și piardă cumpătul. Un lucru ieșit

din comun — să nu se stăpânească în fața acelor NKVD-iști, care ar fi putut foarte bine să-i semneze pe loc propria condamnare la moarte.

— Dar ce a văzut? insistă Katinka, realizând brusc că ridicase glasul.

— Stai puțin…

Maxi citi mai departe.

— Uite aici.

Îi arătă cu degetul, la finalul documentului, un cuvânt pe care Stalin îl notase deasupra unei încrengături de linii și hașuri: *Furtun*.

— Furtun? Asta scrie?

Maxi dădu din cap.

— Cred că da…

Șovăia.

— Dar ce înseamnă?

— Am auzit de un caz similar petrecut în 1937 în închisoarea Vladimir. Cred că au legat-o pe Sașenka de un stâlp și au stropit-o cu furtunul. Era goală. Afară era un ger cumplit. Au pus pariu cât timp va dura… până când va îngheța apa. Treptat, gheața a imobilizat-o. S-a transformat într-o statuie de gheață.

Tăcură amândoi îndelung. Cintezoii cântau serenade în pădure, albinele dansau în jurul florilor de cireș și dintre mestecenii argintii se ițeau capetele albe și violacee ale liliecilor.

Katinka plângea după bunica pe care nu o cunoscuse și se gândea la tot ce îndurase Sașenka în acea lungă și cumplită noapte din iarna geroasă a anului 1940. După un timp, Maxi o luă în brațe.

— Dar ce facem noi aici, de fapt? întrebă Katinka în cele din urmă și se desprinse din îmbrățișarea lui.

— Am mai cercetat puțin pe cont propriu și am descoperit actele de înmormântare ale Sașenkăi, ale lui Vania, ba chiar și ale unchiului Mendel. După execuție i-au incinerat și cenușa lor a fost îngropată pe terenul unei dace a NKVD-ului, într-o pădure de mesteceni din împrejurimile Moscovei. Ulterior, conform indicațiilor NKVD-ului privitoare la gropile comune, au plantat în acel loc zmeuri și muri. Uite, pe copacul de acolo e o tăbliță.

Maxi îi arătă locul.

Aici odihnesc rămășițele nevinovaților
torturați și executați,
victime ale represiunilor politice.
În veci amintirea lor!

— Sașenka e aici, nu-i așa? întrebă Katinka și se apropie de Maxi.

El o luă din nou în brațe și ea nu se mai împotrivi de data aceasta.

— Nu e numai ea, răspunse el. Toți sunt aici, împreună.

Se lăsa amurgul, acel amurg difuz și rozaliu, când Moscova pare luminată de jos, nu de sus, când Maxi o conduse pe Katinka la reședința Ghetmanilor. Ea rămase pe trepte și îi făcu semn cu mâna, în timp ce el se depărta.

Gărzile o lăsară să intre. Casa era neobișnuit de tăcută, dar în bucătărie dădu peste Roza.

— Ce-ți trebuie ție acum e un ceai și niște turtă dulce, spuse Roza când îi zări chipul iritat și ochii înroșiți. Ia loc.

Katinka urmări cum pregătește Roza ceaiul, adăugând miere și câte două linguriță de coniac în fiecare ceașcă, și își spuse că mătușii ei nu-i scăpa chiar nimic.

— Poftim, bea, o îndemnă Roza. Amândouă avem acum nevoie de

un ceai. Nu-ți face griji din pricina tatălui tău. Prea l-am luat prin surprindere. Știi, mi-l amintesc pe băiețelul îndesat, care se juca cu iepurașul lui preferat în dacea noastră. Așa l-am păstrat în memorie toată viața și am tânjit să-l regăsesc, dar acum suntem doi străini, desigur. Nu poți să-mi spui ce să fac?

— Ba da, ba da, sigur că da, răspunse Katinka.

Dar gândurile ei erau în altă parte, la ceea ce aflase din acte împreună cu Maxi, iar mintea ei era torturată de viziunea morții Sașenkăi. Simțea nevoia să împărtășească Rozei ce aflase, să îi spună totul, să priceapă împreună cum murise Sașenka, ce se întâmplase, cum arătase ea în noaptea aceea și ce văzuse Satinov.

— Vreau să-ți arăt ceva, spuse Katinka și scoase din rucsac un teanc de documente fotocopiate.

— Stai puțin, o întrerupse Roza. Înainte de asta aș vrea să te întreb ceva. Știu că tatăl meu a fost împușcat, dar tu spuneai că s-a petrecut ceva neobișnuit… Cum a murit mama?

— Acolo voiam să ajung, răspunse Katinka, dar ceva o împiedica să dea fotocopiile din mână.

Trase aer în piept, nerăbdătoare să continue, dar în fața ochilor ei se ivi imaginea Sașenkăi în zăpadă, cu pielea albă în lumina orbitoare a proiectoarelor, și a lui Satinov, care stătea îngrozit în fața ei, câteva minute mai târziu. Dacă s-ar fi pierdut într-adevăr cu firea, dacă nu ar fi asistat imediat după aceea, cu sânge rece, la execuția celorlalți 122 de deținuți, l-ar fi torturat și pe el, până când ar fi dezvăluit cum salvase copiii Sașenkăi…

Katinka simți asupra ei privirea blândă dar insistentă a Rozei și tresări: unele lucruri trebuiau ținute secrete. Privi în ochii violeți și inteligenți ai Rozei și văzu că era tensionată și pregătită să primească și această lovitură. Dar Katinka nu se îndură și luă în schimb mâinile mătușii ei.

— La fel ca și ceilalți. A murit la fel ca și ceilalți.

Roza îi susținu privirea și un surâs se ivi pe buzele ei.

— Așa mă gândisem și eu. E bine că am aflat acest lucru. Dar ce voiai să-mi arăți?

Katinka strecură rapid raportul de investigare a morții Sașenkăi sub celelalte documente, astfel încât deasupra rămase un altul.

— Kuzma, arhivarul, mi-a dat niște acte, printre care se găsește și mărturisirea mamei tale. Nu am citit-o pe toată, fiindcă Sașenka a îndrugat vrute și nevrute pe două sute de pagini, scorneli despre întâlnirile secrete cu agenți ai dușmanilor, despre complotul de asasinare

a lui Stalin cu cianură presărată pe gramofonul din dacea voastră — toate acestea numai pentru ca Satinov să aibă suficient timp să vă ducă pe voi, pe tine și pe Carlo, la familiile voastre adoptive. Dar există un pasaj ciudat. Îmi dai voie să ți-l citesc?

Acuzata Zeitlin-Palițîn: În anul 1933, drept răsplată pentru munca noastră în slujba Partidului, Vania și cu mine am primit permisiunea de a pleca la Londra, pentru ca eu să-mi tratez acolo neurastenia. Am fost la o celebră clinică din Harley Street numită Cushion House, unde, pretinzând că urmez un tratament medical, ne-am întâlnit în realitate cu agenți ai serviciilor secrete britanice și cu Troțki în persoană, care ne-a cerut să punem la cale asasinarea tovarășului Stalin.

Anchetatorul Moghilciuk: O clinică numită Cushion House?

Acuzata Zeitlin-Palițîn: Da.

— „Cushion House“, „Casa Pernițelor“, e un nume foarte ciudat, chiar și în engleză, spuse Katinka. Am verificat și nicio clinică din Londra nu a purtat vreodată acest nume. Ție îți spune ceva?

Roza începu să râdă.

— Vino cu mine.

O apucă pe Katinka de mână și o conduse la etaj, unde se afla dormitorul ei.

— Vezi? o întrebă.

— Ce anume?

— Uite acolo! spuse și arătă spre patul ei ordonat. Uite-o!

Roza ridică de pe pat o perniță veche, albită și zdrențuită, al cărei material era atât de subțiat și mâncat de molii, încât devenise aproape transparent.

— Asta e Cushion, *maia paduṣka*, pernița mea, care m-a însoțit toată copilăria mea, singurul lucru pe care l-am luat cu mine când am început o viață nouă, zise Roza strângând pernița la piept ca pe un bebeluș. S-a gândit la mine, pricepi? Mama voia să-mi spună că mă iubește. Era un mesaj pentru mine. Pentru ca eu, când voi afla cine sunt, să știu că ea m-a iubit întotdeauna.

Atmosfera din dormitor deveni deodată încărcată. Roza se întoarse cu spatele la Katinka și privi afară, pe fereastră.

— Ai mai găsit vreun pasaj ciudat? întrebă ea cu speranță în glas și Katinka pricepu că voia să-i ofere ceva și fratelui ei.

— Da, abia acum îi înțeleg intenția. Mai există într-adevăr un pasaj. Tu ai spus că tatălui meu i-au plăcut întotdeauna iepurii. Ei bine, Sașenka

declară că ea și Vania au ascuns cianura într-o cușcă pentru iepuri — tocmai acolo – de la dacea lor. Deci cred că acesta era mesajul ei pentru Carlo…

— Mi-ar plăcea să-i spun chiar eu acest lucru, zise Roza, dar nu vreau să-l tulbur în vreun fel. Mă gândeam să mai aștept puțin, pe urmă să-i telefonez și să mă duc la el. Tu ce crezi?

— Sigur, dar nu aștepta prea mult, spuse Katinka și zâmbi, îmi promiți?

29

Ce zi extraordinară, gândi Katinka, în timp ce cobora scările. Și încă nu se încheiase.

Când traversă holul spațios înspre bucătărie, auzi mai multe automobile venind pe aleea din fața casei. Se întorsese Pașa. Auzi întâi portiere trântite, pe urmă glasul răsunător al lui Pașa și pașii lui greoi, târșâiți pe scări. Un glas necunoscut, răgușit îi vorbea. Ușa se deschise și glasul amuți.

— Dumnezeule, ea este! exclamă glasul.

Katinka se răsuci și se trezi față în față cu un bătrân slab, cu fața lungă și emotivă, cu o șapcă de muncitor, albastră și uzată, pe cap. Era trecut bine de optzeci de ani, dar deborda de energie și se ținea încă bine în costumul lui maro boțit, prea larg pentru constituția lui firavă. Katinkăi îi plăcu de la prima vedere.

— Tu ești, Sașenka? i se adresă bătrânul și o privi îndeaproape. Tu ești? Visez, Dumnezeule? Semeni leit cu ea — aceiași ochi cenușii, aceeași gură, până și ținuta e aceeași. Ești vreo nălucă?

— Nu, nu e o nălucă, spuse Pașa, care se oprise în spatele bătrânului. Katinka, tu nu ești singura care a făcut investigații. Am descoperit și eu pe cineva.

Katinka scăpă rucsacul pe pardoseală și se dădu un pas în spate.

— Dar dumneavoastră cine sunteți? întrebă ea cu glas tremurat. Cine naiba sunteți?

Bătrânul își șterse fața cu o batistă mare de pânză.

— Cine pune aici întrebările? Eu sau fetișcana asta?

Katinka îi remarcă ochii de un albastru strălucitor.

— Mă numesc Benia Golden. Tu cine ești? o întrebă și îi sărută mâna. Spune odată, pentru numele lui Dumnezeu!

— Benia Golden? exclamă Katinka. Dar eu credeam că ați fost…

— Ei bine, spuse Benia și ridică din umeri. Toată lumea a crezut asta. Îmi permiteți să mă așez? Aș putea bea un coniac?

Privi în jur la vila admirabil renovată, la picturile vechi de pe pereți, la imensele canapele.

— Din câte îmi dau eu seama, din barul dumneavoastră nu poate lipsi nimic. Aduceți-mi, vă rog, un Courvoisier, înainte de a cădea lat pe jos. A fost o călătorie lungă. Ia priviți, îmi tremură mâinile.

Se duseră în salon, unde Pașa își aprinse un trabuc și turnă fiecăruia câte un coniac.

— Ai auzit așadar de mine? întrebă Benia după o vreme.

— Bineînțeles, v-am și citit povestirile despre Războiul Civil din Spania, răspunse Katinka.

— Nu credeam să am admiratori așa de tineri. De fapt, nu credeam să mai am vreun admirator, zise acesta și o vreme tăcu. Știi, semeni leit cu o femeie numită Sașenka, pe care am iubit-o din tot sufletul cu multă vreme în urmă. Ți-a mai spus careva lucrul acesta?

Katinka scutură din cap, dar își aminti chipul Sașenkăi în fotografia din închisoare și cum se simțise ea la vederea ei.

— A fost bunica mea, spuse. Am aflat ce s-a întâmplat cu ea.

— Ai umblat prin arhivele alea oribile?

— O, da.

— Și ai aflat cum ne-au torturat, cum ne-au frânt?

Katinka dădu din cap.

— Am aflat totul.

— Atunci poți să-mi spui și mie din ce motiv ni s-a întâmplat așa ceva, mie și Sașenkăi?

— Nu a existat un motiv anume, răspunse Katinka rar. A fost o înlănțuire de întâmplări. Am descoperit atâtea... Dar, spuneți-mi, cum ați supraviețuit?

— Ah, nu sunt prea multe de spus. Torționarii lui Stalin m-au bătut și eu le-am spus tot ce au vrut ei să audă. Dar la proces am spus că mințisem fiindcă mă torturaseră. Eram convins că or să mă împuște și nu voiam să mor știind că am trădat-o pe Sașenka. Dar mi-au dat, în schimb, zece ani în Kolîma. M-au eliberat în timpul războiului – și prin câte am trecut atunci, pe front, dar m-au arestat din nou după război și m-au eliberat iar, în anii cincizeci. Nu mai eram decât o umbră, dar am cunoscut în lagăr o femeie, o infirmieră, un înger, și ea m-a pus iar pe picioare. Mi-a făcut rost de un post de redactor la o gazetă din Birobidjan, regiunea autonomă evreiască din apropierea graniței cu China, și acolo, în colțul acela uitat de lume, am trăit de atunci cu ea.

— Mai scrieți?

— M-au bătut până când am uitat să mai scriu, spuse Benia și făcu un gest cu mâna de parcă ar fi vrut să alunge acea amintire. Sunt fericit că încă mai respir. Dar ceva de mâncare nu aveți în palatul ăsta? Mie tot timpul mi-e foame.

— Ba sigur că da, spuse Pașa. Vă putem pregăti orice! Spuneți-mi numai ce doriți!

— O friptură, scumpul meu prinț, cu toate garniturile necesare și o sticlă de vin roșu, zise Benia. Aveți vin franțuzesc? Sau ar fi un vis prea

frumos? Odinioară îmi plăcea vinul roșu de Bordeaux… Îl beam la Paris, știți — aveți așa ceva? Nu vreți să bem împreună un pahar?

Benia Golden amuți iarăși și Katinka observă că i se umpluseră ochii de lacrimi. Dar, după un timp, el îi luă iarăși mâna și o sărută.

— Faptul că te-am cunoscut e o ultimă bucurie în viața mea. Nu trece zi în care să nu mă gândesc la bunica ta. Ne-am iubit așa cum nu s-a mai iubit nimeni pe acest pământ, dar n-am fost decât unsprezece zile împreună, oftă Benia. I-am dat o floare pentru fiecare zi…

Katinka tresări. Își vârî mâna în rucsac și scoase de acolo plicul cu documente despre Sașenka, pe care i-l dăduse Kuzma.

— Dar pe *aceasta* o recunoașteți?

Katinka îi înmână un plic vechi și șifonat, pe care era notat cu un scris feminin: „Pentru B. Golden, Uniunea Scriitorilor Sovietici“.

Benia luă plicul, îl deschise cu mâinile tremurând și scoase dinăuntru o mimoză presată, atât de fragilă, încât aproape se fărâmă în mâna lui.

— V-a trimis-o, spuse Katinka, dar a ajuns prea târziu, deja vă arestaseră. Cei de la Uniunea Scriitorilor au predat-o NKVD-iștilor și ei au pus-o la dosar.

Benia murmură ceva și clătină din cap, de parcă nu-i venea să creadă. Duse apoi floarea la nas, îi adulmecă petalele fine, o sărută și, când în sfârșit își recăpătă glasul, se așeză drept și mândru, cu o privire radioasă în ochii înlăcrimați. Brusc, cu un zâmbet cuceritor și triumfător, își luă șapca de pe cap și o aruncă de-a curmezișul salonului.

— Deși au trecut cincizeci de ani, spuse el, știu ce înseamnă.

30

Trecuse o săptămână și peste Moscova se lăsa un amurg blând. Soarele portocaliu și somnolent își pierduse vigoarea din timpul zilei și abia se mai ținea pe cer. Lumina așternea un văl roz peste apele reci și vopsea umbrele de sub copaci în albastru-închis. Katinka se plimba cu Maxi în jurul Lacurilor Patriarhiei și în aerul călduț pluteau atâtea petale, încât părea că ninge cu flori. Katinka se simțea ametită de bucurie, fericită că se eliberase de povara trecutului familiei ei. Aici, în acest sanctuar din centrul orașului tumultuos, numai prezentul mai conta.

Nu se mai întâlnise cu Maxi de la excursia lor din pădure și simțea nevoia să-i spună anumite lucruri pe care nu i le putea împărtăși decât lui, pe care numai el le putea înțelege. Deși nu se atingeau, avea senzația că se mișcă sincron, de parcă membrele le-ar fi fost legate cu niște fire invizibile.

— Sunt atât de fericită că trăiesc acum, îi spuse lui Maxi, fiindcă nu cred că aș fi fost la fel de curajoasă ca Sașenka și Vania, dacă aș fi trăit atunci.

— Cred că ai fi fost chiar mai curajoasă, zise el și porniră amândoi, fără să se fi vorbit, spre cafeneaua cu terasă de pe malul lacului.

— Slavă cerului că în vremurile pe care le trăim acum nu mai avem nevoie de curaj, spuse ea. Trăim liberi în Rusia. Pentru prima oară în istoria țării noastre. Putem face ce vrem, putem spune ce vrem. Nimeni nu ne mai supraveghează — toate acestea s-au terminat.

— Dar până când? întrebă Maxi cu o gravitate care Katinkăi i se păru caraghioasă.

Bucuria de a fi tânără și de a trăi o copleși, iar atunci se întoarse spre el și îl sărută, fără să-i mai pese de nimeni și de nimic.

Mulțumiri

Aceasta este povestea mai multor generații de femei și copii dintr-o familie fictivă și sper să fie percepută ca atare: un roman intim al unei familii. Sursa sa de inspirație au constituit-o însă numeroasele povești, scrisori și cazuri pe care le-am descoperit în arhive și despre care am aflat din interviurile purtate în zece ani de cercetare a istoriei Rusiei.

În roman apar și unele personaje istorice — Rasputin și Stalin sunt cele mai cunoscute — pe care am încercat să le înfățișez cât mai exact cu putință. Dar pe măsură ce am scris această carte, Sașenka și rudele ei au prins mai multă viață decât contemporanii lor reali.

Istoricii scriu, în general, despre persoane ieșite din comun, care au influențat mersul lumii. Dar eu mi-am dorit să scriu această carte despre o familie obișnuită și cum a făcut ea față tragediilor și triumfurilor din istoria Rusiei secolului XX. Am fost fascinat de curajul și tenacitatea miilor de femei care și-au pierdut soții și copiii, și m-am întrebat: Cum au supraviețuit? Și cum ne-am fi comportat noi în acele vremuri?

Este, înainte de toate, o carte despre iubire și familie, dar mi-am dorit, de asemenea, să trezesc și la acei cititori, care poate nu ar citi cărți de istorie, interesul față de acele perioade ciudate și tragice din istoria Rusiei.

Viața înaltei societăți din Sankt Petersburg, magazinele, restaurantele și cluburile, închisorile și crâșmele, magnații și polițiștii, Institutul Smolnîi și birourile Ohranei, numeroasele personaje revoltătoare de felul prințului Andronikov, toate acestea sunt în cea mai mare parte autentice.

În ceea ce privește perioada sovietică, Stalin, Beria, Rodos și Kobulov au fost persoane reale, iar detaliile despre închisori, gardieni și labirintul birocrației sovietice sunt autentice. Detaliile și limbajul documentelor oficiale din Partea a treia sunt și ele autentice, dar unele dintre arhive sunt fictive. Satul Beznadejnaia nu există, dar seamănă cu numeroase localități pe care le-am vizitat în nordul Caucazului.

Povestea Sașenkăi și a familiei ei a fost inspirată de numeroase povești reale, precum cele ale soțiilor evreice ale acoliților lui Stalin, arestarea unor scriitori precum Isaac Babel și cazul Jeniei, soția lui Nikolai Ejov, șeful NKVD-ului, care i-a nimicit pe toți cei care au iubit-o. (Povestea este relatată și în cartea mea *Stalin. Curtea Țarului Roșu*.)

Sunt profund îndatorat surselor mele, de care m-am folosit cu generozitate. Pentru Prima parte (Sankt Petersburg, 1916) am folosit

celebra autobiografie a lui Vladimir Nabokov, *Vorbește, memorie*; memoriile strălucit scrise, publicate în ediție privată, ale unei familii de evrei bogați, *The Silver Samovar* de Alexander Poliakoff, pe care l-am cunoscut în copilărie; *The Five* de Vladimir Jabotinsky; volumele de memorii ale lui Ilia Ehrenburg; romanele *Familia Moskat* și *Conacul* de Isaac Bashevis Singer.

Pentru datele despre istorie, politică, artă și societate am folosit o splendidă carte, *Passage Through Armageddon* de W. Bruce Lincoln. Amănunte despre poliția secretă țaristă se găsesc în: *Russian Hide-and-Seek: The Tsarist Secret Police in St. Petersburg, 1906–14* de Iain Lauchlan și *The Foe Within* de William C. Fuller Jr. Dar am descoperit majoritatea materialului cu ocazia cercetărilor mele pentru cartea de istorie *Young Stalin*.

Materialul despre perioada stalinistă, din Partea a doua, provine în cea mai mare parte din cercetările mele despre elita sovietică, pentru cartea mea de istorie *Stalin. Curtea Țarului Roșu*, dar datorez numeroase informații excelentei cărți *The KGB's Literary Archive* de Vitali Shentalinski. Am folosit, de asemenea, nuvela *Casa de pe chei* de Iuri Trifonov și trilogia *Copiii din Arbat* a lui Anatoli Rîbakov.

Cărți mai recente, precum *Stalinism as a Way of Life* de Lewis Siegelbaum și Andrei Sokolov, *Thank You Comrade Stalin* de Jeffrey Brooks și *Rulers and Victims* de Geoffrey Hosking au constituit surse importante. O carte splendidă, de neuitat, este *The Whisperers* a lui Orlando Figes, care dovedește că povestea Sașenkăi a fost, în numeroase privințe, una deloc ieșită din comun. O recomand tuturor cititorilor cărora romanul meu le-a trezit curiozitatea și interesul de a afla ce se întâmpla cu adevărat în viețile personale ale familiilor din Rusia. În anii 1990 — dar și astăzi încă — familiile din Rusia își descopereau trecutul necunoscut și își regăseau rude dispărute.

Specialiștii vor recunoaște în scrisoarea lui Mendel, în care se plânge de tratamentul din închisoare, tragica scrisoare a directorului de teatru Vsevolod Meyerhold.

În ceea ce privește Partea a treia, cea despre epoca oligarhilor și, desigur, misterele și desfătările muncii în arhivele rusești, nu pot spune decât că am petrecut foarte mult timp ca jurnalist și istoric atât la Moscova, cât și în Caucaz, în anii 1990. Cea mai mare parte din acest material provine din propria mea experiență.

Îi mulțumesc Galinei Babkova pentru cercetările ei despre viața elevelor de la Smolnîi, Galinei Oleksiuk, care m-a învățat limba rusă și mi-a corectat și verificat în manuscris informațiile despre Rusia, lui Nestan

Harkviani, pentru coloritul georgian, lui Marc și Rahel Polonski, pentru că mi-au permis să locuiesc în apartamentul lor din strada Granovski, lui Dominic Lieven pentru încurajare.

Le mulțumesc tuturor colaboratorilor editurii mele, Transworld, îndeosebi lui Bill Scott-Kerr, Deborei Adams pentru redactare și lui Claire Ward pentru designul coperții. Am avut privilegiul unui editor excelent, competent, sensibil și meticulos, în persoana Selinei Walker.

Părinții mei, Stephen și April Sebag-Montefiore, mi-au citit și corectat romanul. Soția mea Santa, romancieră talentată și prietenă iubitoare, mi-a dat neprețuite sfaturi privitoare la personaje și acțiune. Iar farmecul debordant al iubiților mei copii — fiica noastră Lily și fiul nostru Sasha — m-a încurajat și inspirat pe tot parcursul muncii la roman.

Simon Montefiore
Decembrie 2007

Notă asupra numelor și limbilor

În Rusia, localitățile își schimbă numele odată cu vremurile. Sankt Petersburg a fost fondat în 1703 de către Petru cel Mare și a păstrat acest nume până în 1914, când Nicolae al II-lea, fiindcă suna prea german, l-a schimbat în Petrograd, „orașul lui Petru“. În 1924, bolșevicii l-au numit Leningrad. În 1991 a redevenit Sankt Petersburg.

Domnitorii Rusiei erau numiți Țari, dar Petru cel Mare s-a proclamat, în 1721, Împărat, iar Romanovii au purtat de atunci ambele titluri.

În contexte oficiale, rușii folosesc trei nume: prenumele, patronimul (derivat din prenumele tatălui și însemnând fiul/fiica lui) și numele de familie. Astfel, numele complet al Sașenkăi este Alexandra Samuilovna Zeitlin, iar numele lui Vania este Ivan Nicolaevici Palițîn. Dar rușii (și georgienii) folosesc diminutive ca nume de alint: Sașenka este diminutivul lui Alexandra, Vania al lui Ivan etc.

În Zona de rezidență, evreii vorbeau idiș în viața de zi cu zi, dar se rugau în ebraică și își scriau petițiile în rusă. Limba georgiană nu are nicio legătură cu limba rusă, are propriul ei alfabet și propria ei literatură.

Lista personajelor

Numele personajelor istorice sunt marcate cu un asterisc.

Familia Zeitlin:

Sașenka (Alexandra Samuilovna) Zeitlin, elevă la Institutul Smolnîi

Baronul Samuil Moiseievici, bancher din Sankt Petersburg, tatăl Sașenkăi

Baroneasa Ariadna (Finkel Abramovna) Zeitlin, născută Barmakid, mama Sașenkăi

Gideon Moiseievici Zeitlin, fratele lui Samuil, jurnalist/scriitor

Vera Zeitlin, soția lui, și fiicele lor:

Vica (Victoria) Zeitlin și

Mouche (Sofia) Zeitlin

Familia Barmakid:

Avram Barmakid, rabinul din Turbin, tatăl Ariadnei și al lui Mendel

Miriam Barmakid, mama Ariadnei și a lui Mendel

Avigdor Abramovici „Arthur“ Barmakid, fratele Ariadnei și al lui Mendel, emigrat în Anglia

Mendel Abramovici Barmakid, fratele Ariadnei și al lui Avigdor, bolșevic de seamă

Natașa, originară din Iakuția, soția și tovarășa bolșevică a lui Mendel

Lena (Vladlena), fiica lui Mendel și a Natașei

Casa Zeitlinilor:

Lala, Audrey Lewis, guvernanta din Anglia a Sașenkăi

Pantelimon, șoferul

Leonid, valetul

Delphine, bucătăreasa franceză

Liuda și Niuna, cameristele

Șifra, bătrâna guvernantă a lui Samuil

Sankt Petersburg, 1916:

Piotr de Sagan, căpitan de jandarmerie, ofițer al Ohranei, nobil baltic sărăcit

Rasputin*, „Starețul“ Grigori, țăran, vindecător, „prietenul“ Țarinei

Anna Vîrubova*, prietenă apropiată a Țarinei și admiratoare a lui Rasputin

Iulia „Lili“ von Dehn*, prietenă apropiată a Țarinei și admiratoare a lui Rasputin

Prințul Mihail Andronikov*, nobil cu o mare influență

Contesa Missy Loris, prietena americană a Ariadnei, căsătorită cu contele Loris, aristocrat din Sankt Petersburg

Boris Stürmer*, prim-ministru în Rusia țaristă, 1916

D. F. Trepov*, penultimul prim-ministru al Rusiei ța–riste, 1916

Prințul Dimitri Golițîn*, ultimul prim-ministru al Rusiei țariste, 1916–1917

Alexandr Protopopov*, politician sifilitic și ultimul ministru de interne al Rusiei țariste

Ivan Manasevici-Manuilov*, spion, escroc, jurnalist și mâna dreaptă a lui Stürmer

Max Flek, avocatul baronului Zeitlin

Dr. Mathias Gemp, medicul aristocrației

Bolșevicii și apropiații lor:

Vladimir Ilici Lenin*, lider bolșevic

Grigori Zinoviev*, lider bolșevic

Iosif Visarionovici Stalin*, născut Djugașvili, poreclit „Koba“, bolșevic georgian, ulterior Secretar General al Partidului Comunist, prim-ministru și dictator sovietic

Viaceslav Molotov*, născut Skriabin, poreclit „Vecea“, bolșevic, ulterior prim-ministru și ministru de externe sovietic

Alexandr Șliapnikov*, muncitor și bolșevic de rang mijlociu, a condus Partidul în timpul Revoluției din Februarie 1917

Hercule (Eracle Alexandrovici) Satinov, tânăr bolșe–vic georgian

Tamara, soția lui Satinov

Mariko, fiica lui Satinov

Ivan „Vania“ Palițîn, muncitor, activist bolșevic

Nikolai și Marfa Palițîn, părinții lui Vania

Razum, șoferul lui Vania

Nikolai Ejov*, „Piticul sângeros“, șeful poliției secrete (Comisar al Poporului pentru Afaceri Interne — NKVD), 1936–1938

Lavrenti Pavlovici Beria*, georgian, șeful poliției secrete a lui Stalin (Comisar al Poporului pentru Afaceri Interne — NKVD), 1938–1946

Bogdan Kobulov*, supranumit „Bivolul“, georgian, NKVD-ist, torționarul-șef al lui Beria

Pavel Moghilciuk, anchetator NKVD, Secția pentru Cazuri Grave din cadrul Securității Statului, autor de povestiri polițiste

Boris Rodos*, anchetator NKVD, Secția pentru Cazuri Grave din cadrul Securității Statului

Vasili Blohin*, călău al NKVD-ului, maior al Securității Statului

Contele Alexei Tolstoi*, scriitor

Ilia Ehrenburg*, scriitor

Isaac Babel*, scriitor

Klavdia Klimova, redactor-șef adjunct al revistei *Soția sovietică și gospodăria proletară*

Mișa Kalman, redactor al revistei *Soția sovietică și gospodăria proletară*

Leonid Golecev, comandant NKVD al Obiectului Special 110, Închisoarea Suhanovka

Beniamin „Benia“ Golden, scriitor

Familia Vinski din nordul Caucazului:

Dr. Valentin Vinski, medic în satul Beznadejnaia

Tatiana Vinski, soția lui

Katinka (Ecaterina Valentinovna) Vinski, fiica lor

Serghei Vinski, „Klop“ („Ploșnița“), tatăl lui Valentin, țăran

Irina Vinski, „Baba“, mama lui Valentin, țărancă

Familia Ghetman din Odessa:

Roza Ghetman, născută Liberhart, văduvă din Odessa

Pașa (Pavel) Ghetman, fiul Rozei, oligarh, miliardar

Enoh Liberhart, tatăl Rozei Ghetman, profesor de muzicologie la Conservatorul din Odessa

Dr. Perla Liberhart, mama Rozei Ghetman, profesor de literatură la Universitatea din Odessa

Moscova, anii 1990:

Maxi Șubin, istoric specializat în perioada Marii Terori staliniste

Colonelul Lentin, „Maimuțica“, ofițer KGB/FSB

Colonelul Trofimski, „Magicianul“, ofițer KGB/FSB

Kuzma, arhivar la Arhivele KGB/FSB

Agripina Begbulatova, arhivar-șef

Apostolon Șceglov, arhivar